JAARBOEKEN

VAN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN

DOOR

MARTINUS STUART.

HET JAAR 1819.

EERSTE STUK.

JAARBOEKEN

VAN HET

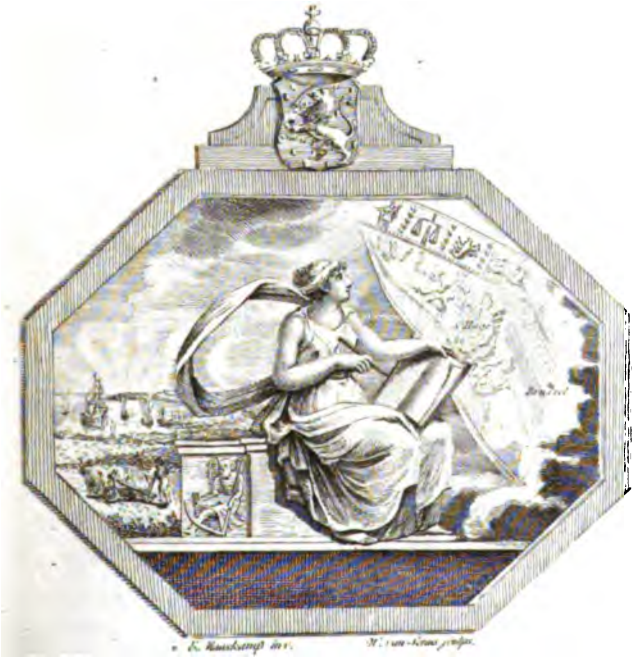
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN

DOOR

MARTINUS STUART,

GESCHIEDSCHRIJVER DES RIJKS.

1819.

TE AMSTERDAM,

Bij E. MAASKAMP.

1823.

JAARBOEK

VAN

1819.

Naarmate wij onze taak vervolgden, zagen wij het herboren Vaderland, onder den invloed eener weldadige regering en van wijze instellingen, door de herkrijging van eer en aanzien naar buiten; de ontheffing van het juk van dwang en willekeur; het herstel der wettige staatsligchamen; de hervorming der krijgsmagt; het vernieuwde leven van kunsten en wetenschappen; eindelijk door veelvuldige verbeteringen in het zedelijk en ligchamelijk welvaren der burgers, al meer en meer in zelfstandigheid en luister toenemen. Hetgeen wij voor dit jaar hebben te boek te stellen, waarvan wij hier slechts met name gewag maken van de eerste pogingen tot invoering van vrijwillig aangenomene wet-verzamelingen, in plaats van een opgedrongen burgerlijk en lijfstraffelijk regt, zal hiervoor nieuwe bewijzen en ruime stoffe tot erkentelijkheid opleveren.

Inleiding.

Maar niet alleen had het Koninklijk Huis en het Nederlandsche Volk, gedurende hetzelve, ook gegronde redenen, om aan eene regtmatige droefheid en rouw, bij het onverwacht overlijden eener edele vrouw uit het Vorstelijk bloed, bot te vieren, ook in andere opzigten zag men de dikwerf ondervondene waarheid bevestigd, dat geen aardsch geluk onvermengd van kommer bestaat. Had, ten tijde, toen het Romeinsche volk, in het wijs en weldadig bestuur van *Vespasianus*, een middel tot verademing en bekoming

Inleiding. van vroeger doorgestane hevige schokken mogt vinden, de toenmalige uitgeputte staat der schatkist, veroorzaakt door veelvuldige oorlogen, de trouweloosheid der staatsdienaren en de schandelijke verkwisting van deszelfs voorgangers, ten gevolge, dat het voor den edelaardigen Vorst ondoenlijk was zijne onderdanen van de op hen drukkende zware lasten te ontheffen, en werd hierdoor aan het gerucht, hetwelk hem eene meer dan gewone geldzucht toeschreef, ruim voedsel gegeven; ook bij ons bragt de noodzakelijkheid, om in de dringende staatsbehoeften te voorzien, te weeg, dat vele den drukkenden last met moeite torschten, en gaf bij degenen, welke zich hierdoor in de uitoefening hunner nijverheid, meer dan billijk, belemmerd oordeelden, aanleiding tot veelvuldige klagten en gemor. Deze nu gaven zich in dit jaar, door de onvermijdelijke vermeerdering van een gedeelte dier lasten, in sommige Provinciën des Rijks, luider en meer openlijk, dan voorheen, te kennen, zoodat dezelve, in eene der aanzienlijkste koopsteden der Noordelijke gewesten, bij gelegenheid eener openbare volksvermakelijkheid, door de opwelling van het oogenblik, tot hoon en dadelijkheden, tegen een voornaam Staats-ambtenaar gepleegd, oversloegen. — *Vespasianus* echter zag zich, door het wijs gebruik der geldmiddelen en zijne eigene eenvoudige levenswijze, als ook door den onverholen afkeer van alle middelen tot verrijking der schatkist door het ongeluk van bijzondere personen, waarschijnlijk gedurende zijn leven nog, in de oogen des volks geregtvaardigd, en onder de zegenrijke regering van zijnen zoon *Titus* plukte hetzelve de zoete vruchten zijner instellingen, waardoor de gulden eeuw der *Antoninussen* eerst mogelijk werd gemaakt.

Het ligt buiten onze grenzen in een onderzoek van oorzaken en gevolgtrekkingen te treden, veel min om den sluijer, waarmede de toekomst bedekt is, te trachten op te ligten; alleenlijk meenden wij, bij den aanvang van dit Jaarboek, op

deze aanwending uit de lotgevallen van Rome opmerkzaam te moeten maken; dat Rome, welks Geschiedenis, offchoon die eener wereld-heerschappij, in het onmeetbaar veld der tijden, voor alle volkeren, in hunne betrekkingen onderling en tot hunne regenten, zoo als die der gewijde bladeren in hunne betrekkingen tot God, als een eeuwig gedenkteeken, tot leering en waarschuwing, *ftaat* opgerigt. — Het eenvoudig verhaal des bedrijfs in dit jaar moge dan hier den toon der bespiegeling vervangen.

Verjaardag der Prinses van Oranje te Brussel gevierd.

Nadat Z. M. van Hoogstderzelver reize naar 's Gravenhage, op den 14den Januarij te Brussel was terug gekomen, werd aldaar, op den 18den, de geboorte-dag van H. K. H. de Prinses *van Oranje* met luister gevierd. Op den avond van dien dag, vereerden HH. KK. HH. de Prins en Prinses *van Oranje* het Concert, door den Heer *Lafont*, eersten violist van Z. M. den Koning van Frankrijk, en door deszelfs echtgenoote, in den schouwburg van het Park gegeven, met hunne hooge tegenwoordigheid. Deze beide kunstoefenaren ontvingen, zoowel van HH. KK. HH. als van het groot aantal aanwezige toehoorders, verdiende en tallooze toejuichingen voor hunne bewonderenswaardige kunsttalenten.

Tweede verjaring van den Erfprins van Oranje.

Op den 19den Februarij verkondigde het herhaald gebulder van het geschut, het bespelen der klokken en het uitsteken der vlaggen, zoo in de residentie 's Gravenhage als elders, den heugelijken tweeden verjaardag van den oudsten geliefden telg van HH. KK. HH. Op den middag werd door het garnizoen eene groote parade gehouden.

Verjaarfeest van Prins Frederik.

Met gelijke plegtigheid en vreugde-bedrijven werd, op den 28sten daaraanvolgende, de twee-en-twintigste verjaring van Z. K. H. Prins *Frederik* alom gevierd. Aan het Paleis der Douairieres van Oranje en van Brunswijk, werd dien

dag een groot thé gegeven. — Te Amsterdam gaven de vijf loges der Vrijmetselaren gezamenlijk, des avonds, in het lokaal van de vier oudste dier loges, een groot en luisterrijk maal, afgewisseld door een fraai Concert en het uitspreken van toepasselijke lofdichten en heil-wenschen.

Reis van Z. M. naar 's Gravenhage.

In het begin der maand April deed Z. M. van Z. K. H. Prins *Frederik*, den Graaf *van Heerdt* en verder gevolg vergezeld, eene tweede reis naar 's Gravenhage, alwaar Z. M. den 7den des ochtends aankwam. Op den 14den keerde Z. M., benevens den Prins, in Brussel terug.

Feestmaal des genootschaps van Waterloo.

Den 19den April woonden de Prins *van Oranje* en Prins *Frederik* een' prachtigen maaltijd bij, door de leden van het Vaderlandsch genootschap *van Waterloo*, in het hotel *la Paix*, te Brussel, gegeven. De onderscheidene gezondheden, van HH. MM. den Prins en Prinses *van Oranje*, en Prins *Frederik*, Beschermheer des Genootschaps, werden met geestdrift gedronken. Op het einde van den maaltijd, waarbij eene gulle en vrolijke ongedwongenheid heerschte, werd door den Prins *van Oranje* een dronk, ter eere van alle braven, welke te Waterloo voor het Vaderland hadden gestreden, ingesteld.

Verjaring van Prinses *Marianne*.

Eene nieuwe gelegenheid, tot het doen blijken van hunne achting en verknochtheid aan het Koninklijk Huis, vonden de Ingezetenen in de viering van den 9den verjaar-dag van H. K. H. Prinses *Marianne*, welke, op den 9den Mei, alom, met de gebruikelijke plegtigheden, en door het geven van een groot thé bij HH. KK. HH. de Prinsessen-Douairières, plaats had.

Feestviering bij het genootschap *la Loyauté*.

Het genootschap der Getrouwheid (*la Loyauté*) gaf, op den 20sten Mei, te Brussel een zeer fraai feest, strekkende tot het dubbeld doel, zoowel tot inwijding van deszelfs nieuwe prachtige verzamelplaats in het gebouw, bekend onder den naam van het Konings-huis, als tot plegtige inhuldiging van het afbeeldsel van Z. K. H. Prins *Frederik*, Vice-President des genootschaps, ten voeten uit geschilderd door den Heer *Verhulst*.

Feestviering bij het genootschap *la Loyauté.*

Z. K. H. de Prins *van Oranje*, President-honorair, opende deze zitting ten 4 ure, waarna het schilderij in de groote Vergaderzaal des genootschaps, door deszelfs stichters, binnen werd gebragt, en, onder trompetten-geschal en algemeene toejuiching, naast dat van den Prins *van Oranje* geplaatst. Z. K. H. het woord opvattende, na zich wegens gebrek aan welsprekendheid verontschuldigd en gezegd te hebben, te zullen trachten de opregte gevoelens van zijn hart uit te storten, deed hierop de volgende belangrijke aanspraak:

De Inwijding dezer verzamelplaats en de plegtige overbrenging derwaarts van de afbeelding mijns broeders, Prins der Nederlanden, leveren eene zamenkomst van omstandigheden op, voor alle leden des genootschaps even aangenaam, welke zich gelukkig rekenen het afbeeldsel van dit doorluchtig Medelid te bezitten, jegens wien zij de opregtste gevoelens van hoogachting en liefde koesteren; zij verbengen zich te gelijker tijd, bij dit feest, over den bloei des genootschaps, hetwelk, na in dit grijs gebouw, waardoor een zoo groot aantal van nationale herinneringen wordt opgewekt, aanmerkelijk in getal *is* toegenomen. Indien deze wanden konden spreken, wat zouden *zij* ons niet al melden! Van hoe vele gebeurtenissen waren zij niet de zwijgende aanschouwers! Zij ontvingen binnen hun midden een van de Hoofden der Kerk, eenen Keizer en Koningen; maar hetgeen hun bovenal voor ieder echt Nederlandsch hart belangrijk doet zijn, is dat de onsterfelijke Graven *van Egmont* en *Hoorn*, welke hunne ijverige belangstelling in het heil des Vaderlands zoo duur betaalden, binnen dezen omtrek hunne laatste oogenblikken doorbragten. Staan wij stil bij deze herinnering; laat ons voor een oogenblik het belangloos en zoo edel als open gedrag van deze beide martelaren der nationale vrijheid herdenken, en er onzen roem op stellen van Nederlanders genoemd te worden. Van alle tijden af was deze landaard een vijand van dwingelandij en verdrukking, maar verknocht aan diegene welke haar met regtvaardigheid, gematigdheid en ongeveinsde trouw regeerden. *Ik* voor mij, deszelfs edelen, inborst naar waarde wetende te schatten, ben er fier op van tot denzelven te behooren. Mogt de

Feestviering bij het genootschap *la Loyauté.*

herinnering dezer beide heldhaftige burgers, met welke wij ons in dit gebouw naauwer vereenigd gevoelen, steeds levendig bij ons zijn en ons tot de meest belangloose vaderlandsliefde opwekken! Trachten wij het welzijn van alle te bevorderen, voor op dat van ons zelve te letten; betoonen wij ons steeds het volk waardig, waarvan wij een gedeelte uitmaken, en bewaren wij den eerlijk verkregen roem onzer voorvaderen, in 's lands geschiedenissen vermeld, ongeschonden (1)!

Eèn luisterrijke maaltijd van 180 couverten verving deze plegtigheid, welken eene losse en betamelijke vrolijkheid, als het ware, tot een familie-feest maakte. De Prins *van Oranje* stelde achtervolgens de gezondheden in van *Z. M. den Koning*, *H. M. de Koningin* en *Z. K. H. Prins Frederik*, welke met luide en ongeveinsde toejuichingen werden ontvangen. Prins *Frederik*, hierop het woord nemende, verzocht de aanwezende: „ zijnen dank voor de genotene eer te „ willen aannemen, vooral van, op dezen ge„ denkwaardigen dag der inwijding van het nieuw „ gebouw, zijne afbeelding in hetzelve te hebben „ willen doen plaatsen; tevens deszelfs vurige wen„ schen te kennen gevende, dat hetzelve bij de „ leden des genootschaps die vriendschap en ge„ negenheid mogt te binnen brengen, welke hij „ voor hen gevoelde, met de overtuiging van het „ genoegen, hetgeen hij schepte, van zich in „ hun midden te bevinden." De Heer *Honorez*, titulair Voorzitter des Genootschaps, hierop een heildronk aan *Z. K. H. den Prins van Oranje*, benevens aan *H. K. H. Zijne Doorluchtige Gemalin en Hoogstderzelver Telgen* toegebragt hebbende, werd de geestdrift der aanwezigen ten top gevoerd. De Prins antwoordde hierop, met eene treffende vriendelijkheid en in de, voor het genootschap, meest vleijende bewoordingen, daarbij voegende, dat de aandoening, welke hij ondervond, zijne innerlijke gevoelens aan den dag legde. Onder

(1) Mercure d'Anvers, No. 143.

andere gezondheden werd ook die van den Heer *van der Fosse*, Burgemeester der stad, gedronken, welke dit, in naam der ingezetenen, beantwoordde, besluitende met te zeggen: „ Hunne spreuk zij voortaan: *Oranje en getrouwheid!*" Op het einde van den maaltijd herinnerde de Prins de verzameling, dat men, bij eene zoo heugelijke bijeenkomst, de armen niet behoorde te vergeten, waarop eene milde inzameling volgde. Ten einde het aandenken van dezen dag te vereeuwigen, besloot het genootschap, onder toestemming van den Prins *van Oranje*, het verslag, benevens de aanspraak Zijner Koninklijke Hoogheid en de coupletten, bij het feestmaal gezongen, in druk te doen geven.

De inwijding van den nieuwen Schouwburg te Brussel door HH. MM. en HH. KK. HH. bijgewoond.

HH. MM. benevens den Prins *van Oranje* en Prins *Frederik*, woonden op den 25sten Mei te Brussel eene tooneelvertooning bij, ter gelegenheid van de inwijding der nieuwe zaal van den Schouwburg aldaar, welke, zoo als ook de loge der Koninklijke Familie, met even veel smaak als pracht versierd en met een ontzaggelijk aantal toeschouwers opgevuld was. Na een toepaspasselijk voorspel, waarin *Momus* de verschillende soorten van treur-, tooneel-, blij- en zangspelen, welke als onderscheidene zinnebeeldige personen optraden, beoordeelde en hetwelk door een fraai ballet werd besloten, volgde, ter eere van den beroemden Nederlandschen Komponist, *Grétry*, eene voorstelling van diens zangspel *de Karavaan van Groot Kairo*, hetgeen met algemeene goedkeuring werd uitgevoerd. Na den afloop begeerde men, dat de Heer *Damesme*, onder wiens leiding en opzigt de bouwing der zaal, welke, zoo wel door hare inrigting, als door hare geschiktheid voor het gehoor en den zang, aller lof verwierf, plaats gehad had, zich aan het publiek zoude vertoonen, aan welk verlangen echter zijne zedigheid hem niet toeliet te voldoen.

Het Hof te Laeken.

Tegen het einde der maand Mei begaf zich het Hof naar het Kasteel van Laeken, alwaar Z. M.

het verzoek van eenen landbouwer, met name *P. Borremans*, om het Peterschap van zijnen zevenden zoon te willen aannemen, goedgunstig toestond, met bijvoeging eener gift, welke van 's Konings grootmoedigheid getuigde. Z. M. het oudste lid der gemeente aangewezen hebbende, ten einde Hoogstdezelve bij den doop te vertegenwoordigen, werd dien overeenkomstig, op den 28sten Mei, de jong geboren door de echtgenoote van den oudsten inwoner ten doop gehouden, bij welke plegtigheid het kind den naam van *Wilhelmus* ontving.

Reis van Z. M. tot bezigtiging der bevestigings-linie.

Het was op den 20sten Junij dat Z. M. van Brussel vertrok, tot het doen eener reize, ter bezigtiging der bevestigings-linie, welke zich aan de Maas, van Maastricht tot Namen, uitstrekte. — In den avond van den zelfden dag, omstreeks 10 ure, kwam Hoogstdezelve aan te Maastricht, en stapte aldaar af aan het hotel van het Gouvernement, alwaar alles reeds tot de ontvangst in gereedheid was gebragt. Op den 11den, des morgens, bezigtigde Z. M., de vestingwerken en hield daarna revue over de troepen, welke de bezetting uitmaakten. Na hierop gehoor verleend te hebben aan de voornaamste ambtenaren en andere personen van rang en aanzien, nam Z. M., ten 4 ure, het middagmaal aan het voornoemde hotel, waarbij verscheidene personen genoodigd waren. Den volgenden dag vertrok Z. M. van daar, ten einde de reize verder voort te zetten.

Z. M. van Maastricht naar Luik.

Z. M. kwam op den 22sten, des morgens ten half acht ure, te Luik, en reed, terstond na Hoogstderzelver aankomst, naar de Citadel, ten einde de uitgestrekte werken naauwkeurig in oogenschouw te nemen. Van daar vertrokken, bezigtigde Z. M. de Koninklijke geschut-gieterij, zich met de meeste naauwkeurigheid van alles doende onderrigten, en nam vervolgens het ontbijt aan het huis van den Gouverneur. Na gehoor verleend te hebben, begaf zich de Koning naar de Hooge School, alwaar Z. M. zich met de Hoogleeraren,

in het bijzonder met den Rector-Magnificus den Hoogleeraar *Kinker*, in het Hollandsch, lang onderhield, en Hoogstderzelver bijzondere tevredenheid te kennen gaf. Vervolgens bezigtigde Z. M. de versterking voor het Karthuiser-Klooster aangelegd. Des avonds vereerde Z. M. den Schouwburg met Hare hooge tegenwoordigheid, alwaar Hoogstdezelve zoo wel de zaal als de loge, tot 's Konings ontvangst in gereedheid gebragt, met smaak versierd vond, en door het talrijk publiek met herhaalde toejuichingen werd begroet. Eenige, bij het einde van het voorstuk, gezongene coupletten werden, zoowel door Z. M. als door de talrijk aanwezigen, op de meest vleijende wijze, ontvangen. Bij het uitgaan nam Z. M. met zigtbaar genoegen de beeldtenis van den beroemden *Grétry* waar, welke de Direkteuren voor de loge hadden doen plaatsen. Alvorens zich naar den Schouwburg te begeven en dadelijk na het middagmaal, waartoe de voornaamste regerings-personen en andere aanzienlijke ingezetenen genoodigd waren, had Z. M. den arbeid aan den nieuwen schouwburg onderzocht en, bij deze gelegenheid, aan de Kommissarissen en den Bouwmeester den streelendsten lof gegeven. — Onder de verschillende inrigtingen, welke Z. M. gedurende Hoogstderzelver verblijf in deze stad, bezigtigde, hield die van de Gebroeders *Cockerill* 's Konings aandacht langen tijd bezig. Z. M. onderzocht met de meeste oplettendheid de onderscheidene werktuigen, inzonderheid eene van zeer schrandere uitvinding tot het uitranden van raderen. Insgelijks werd de aandacht van Z. M. gevestigd op eene cirkel-vormige zaag, welke door de stoommachine in werking werd gebragt, en op een, hier te lande weinig gebruikt, toestel tot het gieten. Z. M. liet zich over alle de takken van nijverheid, welke deze uitgebreide en fraaije inrigting bezig houden, de noodige inlichtingen geven, en schepte bijzonder veel behagen in de uitmuntende vlas-spinnerij. Na alle de

werkplaatsen bezocht te hebben, behaagde het Z. M. het ontbijt aan te nemen, hetgeen de Heeren *Cockerill* in gereedheid hadden doen brengen, en aan deze Hoogstderzelver bijzondere voldoening, over de orde, vlijt en nijverheid, welke overal werd waargenomen, te betuigen. Dadelijk na dit bezoek, hetgeen op den 23sten plaats had, aanvaarde Z. M., ten 11 ure des ochtends, de reize over Huij naar Namen, na alle blijken van eerbied, genegenheid en erkentelijkheid ontvangen te hebben, zijnde Z. M. overal van eene eerewacht vergezeld geweest, en, zoowel door het luiden der klokken als door eene algemeene illuminatie, op het luisterrijkst, begroet geworden.

Z. M. te Namen.

Op den 23sten des namiddags ten 4 ure te Namen aangekomen zijnde, hield Z. M. des anderen daags in den morgen eene wapenschouw over het garnizoen, en bezigtigde daarna de vestingwerken, zoo als mede onderscheidene poorten, met welker oprigting men zich bezig hield. Z. M. in het hotel des Gouvernements terug gekeerd ontving de burgerlijke en militaire autoriteiten, benevens den Bisschop en onderhoorige Geestelijken, en nam daarna de terug-reize naar Brussel aan.

Z. M. op het Kasteel te Laeken terug gekeerd.

Z. M. keerde den 24sten op het Kasteel te Laeken terug, de meeste blijken van tevredenheid, over het bestuur der door Hoogstdezelve bezochte gewesten, te kennen gegeven hebbende.

Kort na de terugkomst Zijner Majesteit werd, door Hoogstdezelve, eene tweede uitgebreidere en hoogst belangrijke binnenlandsche reis ondernomen, en daaraan nagenoeg het tijdverloop eener maand, met eene slechts geringe tusschenpozing, besteed.

Komst van Z. M. te 's Gravenhage.

Des voormiddags van den 30sten Junij, kwam Z. M in de Hofplaats 's Gravenhage aan, alwaar zich, sedert den 28sten, de Douairieres van Oranje en Brunswijk, benevens de jonge Hertogen *Karel* en *Wilhelm* van Brunswijk, mede bevonden. Deze beide veel belovende jonge Prin-

fen, waarvan eerstgemelde, welke zijnen vader, den in het gevecht bij Quatre-Bras gesneuvelden Hertog *Wilhelm-Frederik*, in de regering was opgevolgd, eenen ouderdom van 15, en de tweede dien van 13 jaren had bereikt, hadden voor eenigen tijd hun verblijf op het paviljoen te Haarlem. Op den 19den vereerden zij de ftad Amfterdam met een bezoek, en, na aldaar des morgens de Werf, de Kweekfchool voor de Zeevaart en het Mufeum van kunstwerken bezocht te hebben, woonden zij des avonds, in den Franfchen Schouwburg, de vertooning van een voorftuk en het zangfpel *Les fix Rofieres* bij.

Z. M. aan de Helder en te Alkmaar.

De Helder en het Nieuwe-Diep bezocht hebbende, kwam Z. M., op den 6den Julij, te Alkmaar en bezigtigde aldaar met den Prefident Burgemeester dat gedeelte van het nieuw ontworpen kanaal in Noord-Holland, hetwelk tot het grondgebied van gemelde ftad behoorde. Ten bewijze dat binnen-jachten en andere diergelijke vaartuigen, nu reeds, na de gemaakte verbeteringen van het voorgaande jaar, gemakkelijk met de lijn naar de reede van Texel konden worden gebragt, ftrekte, dat Z. M., na ten 6 ure van het Zand vertrokken te zijn, reeds ten 8 ure aan het Tolhuis was aangekomen.

Komst en verblijf van Z. M. te Amfterdam.

In den namiddag van den zelfden dag, kwam Z. M. te Amfterdam aan. Des anderen daags werd door de ftad insgelijks de hooge tegenwoordigheid van HH. KK. HH. de Douairieres van *Oranje* en *Brunswijk* genoten, welke des avonds, in den Hoogduitfchen Schouwburg, eene vertooning der Opera *Elifabeth* van *Rossini*, bijwoonden. — Z. M. de Koning, de beide Douairieres, benevens een aanzienlijk gevolg, waren op den 8ften tegenwoordig bij het van ftapel laten van twee fchepen op 's Rijks werf, zijnde de Korvet *het Zeepaard* en de Brik *de Sirene*, hetwelk met het best gevolg plaats had. Na de terugkomst des Konings op het Paleis was aldaar een groot diner, waarna Z. M.

en de Douairieres, met Hoogstderzelver gevolg, zich naar den Franschen Schouwburg begaven, aldaar de geheele vertooning wel willende bijwonen. — Den volgenden dag bezocht Z. M. de voormalige Oost-Indische Kompagnie's werf, de werk- en bergplaatsen der Artillerie en Marine, en verders alle de gebouwen tot berging en gebruik voor het Departement van Koophandel en Koloniën strekkende. Z. M. besteedde hieraan omtrent twee uren en werd, bij Hoogstdeszelfs komst, ontvangen door den Direkteur en Kommandant der Marine, den Kommissaris tot de Zaken van Koophandel en Koloniën, den Heer *Nolthenius*, benevens den Kapitein ter Zee en Equipagie-meester *Roepel*, en door de aanzienlijke menigte van inwoners van dat gedeelte der stad, met ongemeene geestdrift, ontvangen. Des middags was er wederom diner ten hove en des avonds werd door Z. M. en HH. KK. HH. den Hoogduitschen Schouwburg bezocht, zijnde te dien einde de vertooning een dag vervroegd. Aldaar met hartelijke toejuiching door de talrijk aanwezigen ontvangen, beantwoordde de Vorstelijke personen zulks op eene minzame wijze en woonden de vertooning, tot op het einde, met zigtbaar genoegen bij. Des anderen daags 's morgens ten 8 ure, verliet Z. M. de stad, den weg over Utrecht en Zalt-Bommel, naar 's Hertogenbosch nemende. Omstreeks half tien ure keerden de Prinsessen Douairieres naar het Paviljoen weder.

Z. M. te 's Hertogenbosch.

Op den 10den, des avonds, hadden de ingezetenen van 's Hertogenbosch het geluk Z. M. in hun midden te zien. Eene eenvoudige doch sierlijke eerepoort was op eenen korten afstand van de Orthenpoort, door welke Z. M. binnen zoude rijden, opgerigt, terwijl zich eenigzins verder in eene opgeslagene tent, Burgemeesters en Raden der stad bevonden, ten einde de komst van Z. M. te verbeiden. Ongeveer ten 7 ure zag men den Koning, verzeld van Z. Exc. den Opper-

ſtalmeester, in eene koets-coupé, naderen, hebbende Z. M. het verlangen te kennen gegeven, dat voor Hoogstderzelver intogt geene toebereidſelen zouden gemaakt worden, waarvan echter de burgerij, zoowel als derzelver regenten, zich eenige afwijking hadden gemeend te mogen veroorloven. Z M. werd door den Preſident-Burgemeester, onder aanbieding van de ſleutels der ſtad, die door Z. M. aangenomen en vervolgens dadelijk weder op het aangeboden kusſen werden nedergelegd, met eene korte doch zeer gepaste en de meeste trouw en liefde ademende aanſpraak begroet. Naauwlijks was dit geſchied, of de paarden werden van het rijtuig afgeſpannen en hetzelve, door een aantal burgers, welke zich om de tent hadden geſchaard, onder het luid gejuich van *Leve de Koning!* binnen de ſtad, tot voor het hotel van den Gouverneur der Provincie, gevoerd. Des avonds waren het ſtadhuis, het grootst gedeelte der huizen door burgerlijke en militaire ambtenaren bewoond, alsmede die der meeste overige ingezetenen fraai verlicht. — Reeds ten vijf ure des morgens, werd door Z. M., den volgenden dag, zijnde Zondag, het garnizoen in oogenſchouw genomen en daarop, ten 7 ure, de Godsdienstoefening, onder het gehoor van den Wel Eerw. Heer *Augustini*, bijgewoond. Op den middag verleende Z. M. gehoor aan de gevestigde autoriteiten, de ambtenaren en verſcheidene andere perſonen, waarna de voorzitters en hoofden der onderſcheidene kollegiën en administratiën, alsmede eenige leden derzelve, de eer hadden met Z. M. het middagmaal te nemen. Eene tweede illuminatie, zoó wel als andere openbare vreugdebedrijven, gedurende het verblijf van Z. M., kenmerkten den geest van toegenegenheid en eerbied der inwoners voor hunnen beminden Koning. Z. M. verliet den 12den, des morgens ten 4 ure, de ſtad, onder het gelui der klokken, het ſpelen van het carillon en het geſtadig geroep van *leve de Koning!* wordende Z. M. op een

vierde uurs afstand van de stad door de stedelijke regering opgewacht, en, na een plegtig en hartelijk afscheid, de reize door Hoogstdezelve over Turnhout voortgezet.

Komst van den Koning te Antwerpen.

Z. M. kwam in den avond van dien dag te Antwerpen, alwaar Hoogstdezelve, den 13den, de nieuwe vesting-werken bezigtigde, en daarna de burgerlijke en militaire autoriteiten, alsmede de geestelijkheid, tot een gehoor toeliet. Ten 3 ure verleende Z. M. een afzonderlijk gehoor aan den Aartsbisschop van Mechelen, waarna verscheidene personen van aanzien door Z. M. werden ontvangen.

Vertrek van Z. M van Antwerpen naar Lier en terugkomst te Laeken.

Des anderen daags, ten half negen ure in den ochtend, van Antwerpen vertrokken zijnde, kwam Z. M. te Lier aan, alwaar Hoogstdezelve, aan de poort der stad, door den Burgemeester en den Raad opgewacht en op het stadhuis, door den Gouverneur der Provincie, ontvangen werd. Nadat de leden der regering, de geestelijkheid en verscheidene ambtenaren bij Z. M. hunne opwachting hadden gemaakt, begaf de Koning zich te voet naar de Groote Kerk, alwaar zich de gansche geestelijkheid ter ontvangst van Z. M. had vergaderd. Vervolgens bezocht Z. M. de Kweekschool voor onderwijzers, en woonde eenige oefeningen der kwekelingen bij, welke door een vierstemmig gezang van een der geliefkoosde volksliederen werden besloten. De onderscheidene gestichten van weldadigheid mede bezigtigd hebbende, vereerde Z. M. hierop de aanzienlijke fabrijk van de Erven *de Heijder* met Hoogstderzelver tegenwoordigheid. Op het stadhuis terug gekeerd, nam Z. M. met vele bereidwilligheid een ontbijt aan, den Koning uit naam der stad aangeboden. Omstreeks ten twee uren keerde Z. M. naar het Kasteel te Laeken terug, de bewoners der stad door Hoogstderzelver minzaamheid opgetogen verlatende, zijnde dit bezoek van Z. M. te Lier des te merkwaardiger, daar deze stad, sedert het jaar 1540, gee-

nen harer Souvereinen binnen hare muren had mogen ontvangen.

Na aldus, behalve Zuid-Braband, als ook Noord- en Zuid-Holland, de Provinciën Limburg, Namen, Noord-Braband en Antwerpen bezocht te hebben, vertrok Z. M. den 20sten Julij andermaal van het Kasteel te Laeken, ten einde ook Henegouwen en de beide Vlaanderen met een bezoek te vereeren.

Kort verblijf van Z. M. te Ath.

Te Ath, alwaar Z. M. op den 21sten des morgens met de grootste vreugde-blijken ontvangen werd, verleende Hoogstdezelve een gehoor aan de onderscheidene autoriteiten en ambtenaren, en vertrok daarop, na de vestingwerken bezigtigd en eene wapenschouw over de troepen der bezetting gehouden te hebben, ten einde over Doornik de reize verder voort te zetten.

Z. M. te Kortrijk.

Des avonds omstreeks zes ure kwam Z. M. te Kortrijk aan, en werd door de stedelijke regering, benevens de aanzienlijkste ambtenaren en een deel der bezetting, met de gebruikelijke plegtigheden op het grondgebied der stad ontvangen en begroet. Z. M. nam Hoogstderzelver intrek in het huis van den Distrikts-Kommissaris, alwaar dezelve gehoor aan de autoriteiten verleende, daarop ten 7 ure op het stadhuis een banket bijwonende, hetgeen door de regering der stad aan Z M. werd aangeboden. Ten 9 ure des avonds keerde Z. M. van daar, langs de voornaamste straten der stad, welke geheel verlicht was, naar Hoogstderzelver verblijf terug, en verliet, des anderen daags 's ochtends ten 9 ure, de stad, na een afscheids-gehoor gegeven te hebben, wordende door de hartelijke toejuichingen der inwoners, en door de stedelijke regering, even als bij Zr. Ms. komst, uitgeleid.

Komst van Z. M. over IJperen te Ostende.

In den achtermiddag van den 23sten kwam Z. M. over IJperen te Ostende aan, aldaar, even als in andere plaatsen, door de regering en de ingezetenen, met alle teekenen van vreugde over Hoogstderzelver komst ingehaald zijnde. Een prachtige maaltijd door het stedelijk bestuur aan Z. M. aangeboden,

werd door het bijzijn van Hoogstdezelve vereerd. Des avonds was de geheele ſtad fraai verlicht. — Den volgenden dag nam Z. M. de kanalen, de havenwerken, het dok en de vestingwerken in oogenſchouw, na reeds vroeg een revue over het garnizoen gehouden te hebben, en hoorde met bijzondere belangſtelling de medegedeelde inlichtingen aan, waarop Z. M. ten elf ure de ſtad verliet. — Op 's Konings reize herwaarts werd aan Hoogstdezelve, in de nabijheid van Veurne, een man voorgeſteld, met name *François Dechot*, zijnde van beroep molenaar in de gemeente Wulveringhem, welke ſedert 9 jaren, zijnde hij toen zestig jaren oud, niet gegeten noch gedronken had; maar het voedſel door middel eener pijp tot zich nam. Dezelve was echter even welvarend, als of hij ſpijs en drank op de gewone wijze nuttigde, en vader van negen kinderen, waarvan de jongſte, zijnde tweelingen, drie weken oud waren.

Z. M. vertrekt naar Brugge.

Van Ostende vertrok Z. M. naar Brugge, alwaar dezelve, op den middag, door de maarſchalk-poort binnen kwam, en zich van daar dadelijk naar de markt begaf, alwaar de troepen geſchaard ſtonden, welke, onder het herhaald gejuich der verzamelde menigte, voorbij Z. M. defileerden. Z. M. ſteeg vervolgens, na de geheele ſtad te paard doorgereden te hebben, aan het ſtadhuis af, en vereerde des avonds den ſchouwburg met Hoogstderzelver tegenwoordigheid.

Komst van Z. M. te Gent.

Op den 26ſten verkondigde het gelui der klokken en het gebulder van het geſchut aan de inwoners van Gent, welke zich, benevens de regering, aan de Brugſche poort verzameld hadden, de komst van Z. M. aan. Z. M. ſtapte ten zes ure, onder de algemeene toejuichingen van eene talrijke menigte, aan het hotel van den Graaf *d'Hane de Steenhuijse*, af, en bezigtigde op dien dag de burgerlijke en militaire hospitalen, het werkhuis, en de werkplaats der gevangenis *La Force*. Z. M. toonde zich zeer vol-

voldaan over de orde en wijze inrigting, welke overal heerschte. Vervolgens bewees Z. M. aan den Heer *Hussel*, President der Maatschappij van Schoone Kunsten en Letterkunde, de eer van deszelfs werkplaats te komen bezigtigen, en liet de leden van voornoemde Maatschappij tot een gehoor bij Hoogstdezelve toe. Aan het genootschap van Rederijkers te Gent werd door Z. M. toegestaan, den naam van Koninklijke Maatschappij te mogen voeren, en tevens de verzekering gegeven: „ dat Hoogstdezelve alles, hetgeen in haar vermogen stond, zoude aanwenden, tot instandhouding en uitbreiding van deze zoo nuttige als oude inrigting."

Z. M. teruggekeerd op het Kasteel van Laeken.

Z. M. op den 27sten des morgens ten zes ure van Gent vertrokken zijnde, kwam vroegtijdig en in volmaakten welstand, van Hoogstderzelver gedane reize te Brussel en daarna op het Kasteel van Laeken aan.

Z. M. bezoekt Namen, Charleroi en Mons.

Den 30sten vertrok Z. M. andermaal van Brussel, ten einde Namen, Charleroi en Mons te bezoeken, van waar dezelve reeds den volgenden dag terug keerde.

Reis van HH. KK. HH. den Prins en Prinses *van Oranje*.

Vele der steden, door Z. M. bezocht, hadden reeds vroeger de eer der hooge tegenwoordigheid des Prinsen en der Prinses *van Oranje* mogen genieten, gedurende een bezoek, waarmede HH. KK. HH., in den aanvang en op het midden der maand Junij, de Provinciën Oost- en West-Vlaanderen, benevens Antwerpen, vereerden.

Z. K. H. te Doornik.

Voor het aanvaarden dezer reize, bezocht Z. K. H. de Prins *van Oranje* de stad Doornik, ten einde de vestingwerken en het garnizoen in oogenschouw te nemen. Op den 27sten Mei werd Z. K. H. aldaar met vele plegtigheid ontvangen, onder salvo's van het geschut en het spelen der klokken. Z. K. H. stapte af aan het Bisschoppelijk paleis, alwaar de Bisschop, aan het hoofd zijner Geestelijken, den Prins te gemoet kwam. Nadat op den middag de onderscheidene autoriteiten en de officieren der bezetting hunne opwachting bij

Z. K. H. hadden gemaakt, had ten zes ure de plegtige inwijding van dat gedeelte der stad plaats, aan hetwelk Z. M. vergund had den naam van *Quai des Quatre-Bras* toe te voegen. Op het teeken, daartoe door de stads klokken gegeven, stroomde eene menigte van lieden van allerlei rang en stand derwaarts, waarop, onder het luid geschreeuw van: *Leve de Koning! Leve de Prins van Oranje!* de naam, aan deze kaai gegeven, werd uitgeroepen, en onmiddellijk, door het aanheffen van het volkslied, uitgevoerd door de muzijkanten van het garnizoen, vervangen. Des avonds, gedurende welken de kaai met verblindenden luister schitterde, terwijl ook het overig gedeelte der stad verlicht was, werd aan het Paleis van den Bisschop een feestelijk onthaal gegeven. Z. K. H. nam den volgenden dag deszelfs afscheid van de stad, welke vuriglijk gewenscht had Hoogstdezelve langer in haar midden te mogen zien.

HH. KK. HH. op de kermis te Tervuere. Op den 31sten Mei vertrokken HH. KK. HH. van Brussel, na alvorens, bij gelegenheid der kermis te Tervuere, eenen geheelen dag met haar Hof op het Paveljoen aldaar doorgebragt te hebben. Zoowel de tegenwoordigheid van HH. KK. HH., welke van vele blijken van milddadigheid vergezeld ging, als de minzaamheid, waarmede zij bij de spelen voorzaten en eigenhandig de prijzen aan de overwinnaars uitreikten, maakte dezen feestdag dubbeld merkwaardig voor de ingezetenen dier gemeente.

Komst en verblijf van HH. KK. HH. te Gent. HH. KK. HH. kwamen even voor één ure te Gent aan, wordende het rijtuig voorafgegaan door eene afdeeling hussaren en vergezeld van een aantal jonge lieden te paard, welke, uit eigene beweging, de Vorstelijke personen te gemoet gereden waren. Dezelve stapten af aan het hotel van den Gouverneur, en legden daarna een bezoek af bij den Hertog *van Saksen-Weimar*. Bij hare terugkomst hadden de voornaamste dames der stad, benevens de onderscheidene autoriteiten, en de officieren van het garnizoen, aan welker hoofd

zich de Prins *van Saksen-Weimar* bevond, de eer hunne opwachting bij HH. KK. HH. te maken. Des middags werd aan HH. KK. HH. een luisterrijke maaltijd gegeven, waaraan een groot aantal personen deel namen en waarop onderscheidene toasten met geestdrift werden gedronken. Na den maaltijd, welke bij den Gouverneur plaats had, werd een fraai muzijk-stuk, de *Slag van Waterloo*, vervaardigd door den Heer *de Volder*, uitgevoerd. De dag werd door een luisterrijk Bal, aan het hotel van den Gouverneur, besloten. — Den volgenden morgen ten 8 ure, hield Z. K. H. eene wapenschouwing over de troepen der bezetting. Hierop bezochten HH. KK. HH. de kerken, gedenkstukken en kabinetten, zoo als mede de werkplaatsen van de Heeren *Huffel* en *de Cauwer*, waarna de Prins de beraadslagingen der gedeputeerde Staten, wegens de oprigting van een monument, aan de nagedachtenis van den Graaf *van Egmont* gewijd, bijwoonde (1). Des namiddags begaven de Vorstelijke personen zich naar den Kruidtuin, wordende aldaar door den Hertog *van Saksen-Weimar*, zelven eenen beroemden voorstander der planten-kunde, ontvangen. — Den 3den bezochten de Prins en Prinses *van Oranje*, het centrale gevangenhuis, het bedelaars-werkhuis, onderscheidene fabrijken en de fraaije verzamelingen van de Heeren *Schamp* en *Saceghem*, wordende het militair hospitaal door een afzonderlijk bezoek van Z. K. H. vereerd. Het was met leedwezen dat men Z. K. H. het voornemen hoorde te kennen geven van, benevens Hoogstderzelver doorluchtige gemalin, den volgenden dag de stad te verlaten. Des avonds had een zeer luisterrijk feest op het stadhuis plaats, zijnde de bovenzalen tot een bal ingerigt. De groote zaal, waarin

Komst en verblijf van HH. KK. HH. te Gent.

(1) Het plan hiertoe was laatstelijk door den Prins zelven ontworpen, na de plaats, alwaar deszelfs overblijfselen, bij toeval, voor eenige jaren, weder gevonden waren, bezigtigd te hebben. Reeds vroeger was eene aanzienlijke inschrijving tot dit einde geschied. Zie Journ. des Pays-Bas, No. 212.

vier tafels stonden, terwijl andere in de belendende zalen geplaatst waren, leverde vooral een treffend gezigt op. Twee opschriften, waarvan het een onder het borstbeeld des Konings en het ander op de kroonlijst eens zegeboogs geplaatst was, versierden dezelve, terwijl een betooverend gezigt van den uitgestrekten Neva-oever te Petersburg en zijne voornaamste paleizen, waaronder de Akademie der Kunsten, op den achtergrond der zaal zich vertoonde. Alle de straten, welke van het hotel des Gouverneurs naar het stadhuis leidden, waren fraai met groen versierd en, zoo als ook de oude en vermaarde draak der stads-toren, verlicht en met vlaggen voorzien. De buitengewone toevloed des volks zettede aan het grootsch schouwspel de meest mogelijke levendigheid bij.

HH. KK. HH. te St. Nicolaas.

De Doorluchtige reizigers Gent op den 4den Junij verlaten hebbende, stapten bij hunnen doortogt door St. Nicolaas naar Antwerpen, in eerstgemelde plaats, bij den Burgemeester af, alwaar HH. KK. HH. aan de onderscheidene autoriteiten, benevens aan eene bezending van Vrijmetselaren, gehoor verleenden. Vijf jonge jufvrouwen hadden de eer aan H. K. H. de Prinses *van Oranje* eenen ruiker bloemen, benevens hare betuigingen van eerbied en liefde, aan te bieden. Na het ontbijt, door den Burgemeester aan HH. KK. HH. aangeboden, vereerde de Prins de oefenplaats der Maatschappij van boog-schutters, waarin Z. K. H. zich, even als in die der Rederijkers, bij eene vroegere reize door deze stad, als Lid had doen inschrijven, met Hoogstdeszelfs tegenwoordigheid, nemende door het afschieten van eenige pijlen in persoon deel aan hare oefeningen.

Komst van HH. KK. HH. te Antwerpen.

Den 5den Junij des avonds ten 6 ure kondigde het gebulder van het geschut en het gelui der klokken, de komst van HH. KK. HH. te Antwerpen aan, alwaar dezelve aan het Paleis afstapten. — Des avonds ten half negen ure keer-

den de Prins en Prinses van derzelver reize op het Kasteel van Ever terug.

Intrede van HH. KK. HH. te Brugge.

Den 19den Junij, des namiddags ten één ure, kwamen HH. KK. HH., op derzelver reize naar West-Vlaanderen, door de stad Gent. Dezelve deden ten half vier ure na den middag Hoogstderzelver intrede binnen Brugge, onder de herhaalde toejuichingen der zamengevloeide menigte. Nog den zelfden avond begaven zich de Prins en Prinses naar den Schouwburg, alwaar dezelve met algemeene teekenen van liefde en eerbied werden ontvangen.

Z. K. H. bezoekt Nieuwpoort.

Z. K. H. van Brugge naar Nieuwpoort vertrokken zijnde, ten einde aldaar de vestingwerken te bezigtigen, kwam in gemelde stad den 21sten ten 10 ure des morgens, onder de salvo's van het geschut en het gejuich der menigte, aan, wordende aan de IJpersche poort door de regering ontvangen. Na een gedeelte der werken te hebben bezigtigd, begaf zich Z. K. H. naar eene, te dien einde, op eene hoogte opgeslagene tent, wier smaakvolle versiering de roemruchtige dagen van den 2den Julij 1600, benevens dien van den 16den Junij 1815, in het geheugen terug riep. Het ontbijt, aldaar aan den Prins door de officieren van het garnizoen aangeboden, genuttigd hebbende, nam Z. K. H. het overige gedeelte der werken, benevens het aldaar in garnizoen liggend bataillon der Nationale Militie, in oogenschouw. Eene bezending der broederschap van St. Sebastiaan, eene aloude en door Z. M. den Koning herstelde broederschap, bood aan Z. K. H. bij deszelfs vertrek het Register harer Leden aan, waarop de Prins van het paard klom, zich naar de verzamelplaats zelve van dit genootschap begaf en aldaar eigenhandig zijnen naam in het register schreef. Omstreeks den middag vertrok Z. K. H. naar Ostende, alwaar de Prins Hoogstdeszelfs gemalin ontmoette.

Des avonds keerde Z. K. H., benevens Hoogstdeszelfs doorluchtige gemalin van Ostende terug

HH. KK. HH. van Ostende te Brugge teruggekeerd.

te Brugge en begaf zich ten negen ure naar de loge der Vrijmetselaren, ter bijwoning van een banket aldaar. Des anderen daags bezogt de Prins het bedelaars-werkhuis der stad, waarna HH. KK. HH. zich naar het opvoedings-klooster der zoogenaamde Engelsche nonnen begaven, alwaar zij het ontbijt namen. Ook werd door den Prins en Prinses, gedurende hun verblijf in deze stad, de werkplaats van den Heer *Ducq*, eersten Onderwijzer aan de Koninklijke Akademie van schilder- bouw- en beeldhouwkunde, met Hoogstderzelver tegenwoordigheid vereerd.

HH. KK. HH. bezoeken IJperen en Oudenaarden.

HH. KK. HH. bezochten op deze reize insgelijks de steden IJperen en Oudenaarden, en bezigtigden, gedurende hun verblijf in de eerstgenoemde plaats, de aloude en vermaarde hoofdkerk, aan den *H. Martinus* toegewijd, alwaar het praalgraf van den Bisschop *Jansenius*, in 1668 overleden, mitsgaders de schilderijen van *Suyet* en die van het beleg van IJperen in 1383, voornamelijk Hoogstderzelver aandacht tot zich trokken. — Te Oudenaarden verzuimden HH. KK. HH. niet de gestichten van liefdadigheid te bezoeken, en lieten overal blijken hunner menschlievendheid en zorg voor noodlijdenden achter.

Reize van HH. KK. HH. naar Coblentz en Spa.

HH. KK. HH. den 3den Julij van Brussel naar Coblentz vertrokken zijnde; ten einde aldaar eenige dagen met de Groot-Hertogin Douairiere van Saksen-Weimar door te brengen, werden in genoemde stad op den 7den Julij, bij hunne aankomst, door het losbranden van het geschut der wallen en het luiden van alle klokken plegtig ontvangen. Des anderen daags paradeerden de troepen voor Z. K. H. — Van daar begaven zich de Prins en Prinses naar Spa, aldaar eenige weken, gedurende het badsaizoen, vertoevende, hetgeen in luister dat van vroegere jaren nog verre overtrof.

HH. KK. HH. in den Schouwburg te Brussel.

Op den 6den Augustus woonde de Prins en Prinses *van Oranje* te Brussel de vertooning van een Treurspel van den Heer *Arnault*, *Marius te Minturnae*, bij, wordende dezelve insge-

lijks vereerd door de *Hooge* tegenwoordigheid van H. M. de Koningin en van die der Prinsessen Douairieres van *Oranje* en *Brunswijk*, welke kort te voren op het Kasteel te Laeken waren aangekomen.

Plegtige viering van den verjaardag van Z. M.

Het verjaarfeest des geboortedags van Z. M. den Koning, hetwelk op den 24sten Augustus met vele plegtigheid en, te Brussel vooral, met uitstekende deelneming en meer dan gewonen luister werd gevierd, ontving door deze vereeniging der Koninklijke Familie, (zoo als vroeger die van H. K. H. de Douairiere van Oranje-Nassau op den 7den Augustus gevierd), nog meer belangrijkheid en glans. — De Direkteur-Generaal voor de zaken van den Roomsch-Katholieken Eeredienst vernomen hebbende, dat onderscheidene Bisschoppen en Kerkvoogden het verlangen hadden te kennen gegeven, om hunne bijzondere gehechtheid aan den Doorluchtigen Persoon des Konings te mogen doen blijken, door, op Hoogstdeszelfs geboortedag, hunne gebeden voor het behoud en het welzijn van Z. M., op eene plegtige wijze, ten Hemel te verheffen, betuigde den voornoemde Kerkvoogden, over deze goede gezindheid, onmiddellijk zijn genoegen, en noodigde hen uit, de vereischte maatregelen te nemen, ten einde onder hunne respectieve Kerk-distrikten, op gemelden dag, een *Te Deum* en andere gebruikelijke gebeden met gepasten ernst en plegtigheid plaats grepen. Het mandement, bij deze gelegenheid, door den Aartsbisschop van Mechelen uitgevaardigd, was van dezen inhoud:

De grondregelen van onzen heiligen Godsdienst leggen ons den pligt op, om, bij alle gelegenheden, de gevoelens van trouw, verknochtheid, onderwerping, eerbied en liefde, met welke wij jegens onzen Koning doordrongen zijn, openbaar te maken, en daar den 24sten dezer maand, de verjaardag van *Z. M.* ons eene gunstige gelegenheid aanbiedt, om dien geheiligden pligt te vervullen, haasten wij ons, onze zeer waarde Broede-

Plegtige viering van den verjaardag van Z. M.

ren, daarvan gebruik te maken en ten dien einde een plegtig *Te Deum* te bevelen in de geheele uitgestrektheid van ons Bisdom.

Door het voorschrijven dezer gebeden doen wij niet anders dan ons te gedragen naar de instructiën, ons door den Heiligen Vader gegeven, en u ook te herhalen dat geen, waartoe de Apostels, het voorbeeld van hunnen Goddelijken Meester volgende, de geloovigen der eerste eeuwen aan zijne Kerk hebben vermaand.

Gij weet, onze zeer waarde Broederen, met welken ijver de Christenen dier eeuwen van deugden en heiligheid altijd de stem hunner Leeraren hebben gehoorzaamd; en met welk vuur zij, bij alle gelegenheden, gebeden aan God opzonden voor het behoud, het heil en het geluk der Vorsten, die hen regeerden.

Naijverig om op het voetspoor te gaan van uwe voorouders, die onze Moeder de Heilige Kerk nimmer ophoudt, u als voorbeelden aan te wijzen, zult gij even zoo gehoorzaam aan onze herderlijke stem zijn; gij zult met ons bidden voor den Vorst, dien de Goddelijke Voorzienigheid gesteld heeft om ons te regeren; gij zult met ons plegtige dankzeggingen doen aan God, die alle gaven uitdeelt, dat hij hem een hart geschonken heeft, versierd met de schoonste zedelijke deugden; van hem zoodanig te hebben doen geboren worden, als wij hem kennen; regtvaardig, edelmoedig, mededogend, niets dan het goede willende daarstellen, en door zijne milddadigheid de moeijelijke zorgen verligten der behoeftigen en ongelukkigen; genoegen scheppende in het verspreiden van talrijke en aanzienlijke weldaden op onze Kerken en de bedienaren van onze altaren.

Gij zult met ons bidden, onze zeer waarde Broederen, voor het behoud zijner dagen, en dat God, onuitputtelijk in zijne goedheden, hem, alsmede zijn geheel Koninklijk geslacht, met Zijne overvloedige en volmaakste zegeningen overlade.

Ten dien einde gelasten wij, dat bij die gelegenheid voortaan ieder jaar, in alle de Kerken van ons Bisdom, een plegtig *Te Deum* zal worden gezongen, met het gebed *Deus cujus misericordiae non est numerus*, gevolgd van het gebed *Domine salvum fac Regem* te weten: in de steden, op den dag zelven, den 24sten Augustus, des ochtends ten elf ure, en op het land, den volgenden Zondag na de parochiale Mis.

Ons tegenwoordig mandement zal afgelezen wor-

den, van den *Predikstoel* en in de Kerk aangeplakt (1).

Vreugdebedrijven ter gelegenheid van Zr. Ms. verjaardag.

Reeds in den vroegen morgen van den 24sten zag men langs de voornaamste straten der stad *Brussel*, eenen grooten toevloed van ingezetenen, welke zich ten elf ure naar de Hoofdkerk begaven, alwaar het *Te Deum* door den Aartsbisschop, voor eene ontelbare menigte en eene zeer luisterrijke verzameling, zoo van Groot-officieren van de Kroon en andere Groot-dignitarissen, als burgerlijke en militaire autoriteiten, werd gezongen. Op den middag stond de gansche bezetting in parade geschaard langs de Koningstraat, alwaar dezelve voorbij Z. M. defileerde. Ten half één ure werd door Z. M. een luisterrijk gehoor verleend. Een zeer fraai schouwspel leverden in den achtermiddag de onderscheidene volksspelen en vermakelijkheden op, welke alstoen, overeenkomstig een afgekondigd programma, plaats hadden. Vooral was het uitzigt op het kanaal allerschoonst, zijnde alle de in hetzelve liggende schepen, waaronder 's Konings jagt uitmuntte, met vlaggen versierd, en de beide oevers met eene onoverzienbare menigte volks opgevuld. Na den afloop der steek- en waterspelen begaf zich de menigte naar het plein, alwaar het boog-schieten plaats had, en van daar naar de *Allée verte*. Des avonds verkondigde het geschal der trompetten de komst van Z. M. in den schouwburg, aan de zoo talrijke als schitterende verzameling, welke zich aldaar reeds vroegtijdig had doen vinden, wordende Z. M., zoowel als de overige leden der Koninklijke Familie, met het levendigst vreugde-gejuich en handgeklap ontvangen. Deze geestdrift klom nog hooger toen, op het einde van het ballet, eene fraai uitgedachte verlichting de woorden *Leve de Koning!* vertoonde. Bij het uitkomen van den schouwburg vond Z. M. zich

(1) Rotterd. Cour. No. 100.

Vreugde-bedrijven ter gelegenheid van Z^r. Ms. verjaar-dag.

aangenaam verrast door eene met gaslicht geïllumineerde Naald, op welks top het naamcijfer van den Koning prijkte. Ook de lantaarnen van den hoek van de St. Rochus-straat tot aan de wacht op het Munt-plein, alwaar de bovengemelde naald stond, brandden dien avond met een schoon en helder gaslicht. De *Allée verte* was met eene fraaije verlichting van gekleurde glazen versierd, en leverde, door den ontzaggelijken toevloed der bevolking en het groot aantal rijtuigen, welke zich aldaar tot laat in den nacht bevonden, eene der fraaiste vertooningen op. *Z. M.* en de Koninklijke Familie schepten genoegen in herhaalde malen de laan op en neder te rijden, waarbij eene prachtig geïllumineerde schuit met een talrijk orchest, op het kanaal, de rigting der hof-rijtuigen van de poort tot aan de brug van Laeken volgde. De geheele stad was voorts op het fraaist verlicht, waarbij de ingezetenen in smaak en luister met elkander schenen gewedijverd te hebben.

Te 's Gravenhage, alwaar vroeger op den 2den Augustus de eerste verjaardag van den Prins *Alexander*, tweeden zoon van Z. K. H. den Prins *van Oranje*, met openbare vreugde-bedrijven was gevierd, kondigde in den vroegen ochtendstond, het wapperen der vlaggen, zoo van publieke als andere gebouwen, op den 24sten de plegtigheid van dien dag aan. Op den middag had aldaar eene groote parade plaats, waarbij het fraaije weder eene menigte aanschouwers had uitgelokt, en na welker afloop de manschappen der bezetting, in hunne kasernen, op een' gullen maaltijd werden onthaald. Des avonds was de gezelschaps-tent in het bosch, alsmede de toegang tot dezelve, verlicht, terwijl eene fraaije muzijk den omtrek veraangenaamde. Het stadhuis en de gebouwen der onderscheidene Ministeriën waren mede prachtig verlicht.

Behalve andere vreugde-bedrijven, waarmede deze dag alom werd gevierd, zoo als het uitsteken van vlaggen, het bespelen der klokken en

Vreugdebedrijven ter gelegenheid van Zr. Ms. verjaardag.

het houden eener groote parade, werd te Arnhem, door den Staatsraad-Gouverneur der Provincie, op den middag een groote maaltijd en des avonds, in de zaal van den schouwburg, een fraai bal gegeven. Inzonderheid echter bragt het feest, hetwelk op het buitengoed *Klarenbeek*, toebehoorende aan den Baron *van Pallandt tot Walfort*, plaats had, veel toe tot heugelijke viering van dezen dag. De Generaal en de overige officieren van het garnizoen, vereenigd met die der schutterij, hadden vooraan in het bosch van dit landgoed, zoo zeer bekend door deszelfs uitnemende ligging en fraaie wandelwegen, in de open lucht, een prachtig feestmaal doen aanrigten, waarbij de Gouverneur der Provincie, benevens den Baron *van Pallandt*, tegenwoordig was. Rondom de plaats alwaar de tafel stond, zag men eene fraaije illuminatie, welke, te midden van het groen der boomen en door de terugkaatsing in den nabij gelegen vijver, een betooverend gezigt opleverde. Op eene hoogte, niet ver van daar, stonden eenige stukken geschut, welke van tijd tot tijd salvo's deden hooren, terwijl op eene andere plaats de muzijkanten der schutterij, bij afwisseling, onderscheidene muzijkstukken uitvoerden. De toevloed der aanschouwers was verbazend en er heerschte eene gepaste en algemeene vrolijkheid, welke, bij het drinken van onderscheidene toepasselijke toasten, tot geestdrift klom. Omstreeks middernacht werd een fraai vuurwerk afgestoken, wordende het feest, hetwelk tot in den morgenstond voortduurde, door het schoonste weder begunstigd en door niets hoegenaamd gestoord.

Onder de vreugdebedrijven, welke in de stad Doornik bij deze gelegenheid plaats hadden, deed zich bijzonder opmerken het land-feest, hetwelk op het glacis der vesting de Heer *J. Martens*, een der aannemers van de vesting-werken, aan zijne werklieden, ten getale van 900, gaf, tevens met eene uitdeeling van 3200 ponden brood aan een aantal noodlijdende armen.

Vreugdebedrijven ter gelegenheid van Zr. Ms. verjaar-dag.

Te Middelburg had op dezen dag het leggen van den eerste steen plaats, voor het monument, hetwelk door ingezetenen dier stad en van het eiland Walcheren, tot een duurzaam aandenken aan het weldadig geschenk der haven, volgens eene daartoe gedane inteekening bij het openen der haven in Augustus 1817 (1), zoude worden opgerigt. Nadat zich de Heer Gouverneur der Provincie, eene bezending uit de Staten van Zeeland, de Kommandant der Provincie, benevens de Burgemeesteren der stad en andere aanzienlijke personen, tot bijwoning dezer plegtigheid uitgenoodigd, naar de plaats begeven hadden, alwaar de gedenkzuil zoude opgerigt worden en eene Kommissie, door de inteekenaren benoemd, zoo alsmede eene afdeeling van het garnizoen en der schutterij, benevens derzelver muzijkanten, tot hunne opwachting gereed stonden, werden de genoemde autoriteiten door den Heer Mr. *P. Pous*, namens de Kommissie, met eene zeer gepaste aanspraak ontvangen. Hierna werd door den Heer Mr. *N. C. Lambrechtsen van Ritthem*, als daartoe verzocht en vertegenwoordigende de gezamenlijke inteekenaren, de eerste steen aan het gedenkteeken gelegd, onder het herhaald vreugdegeroep van *Leve de Koning!* door de talrijk verzamelde menigte. De Heer *Lambrechtsen* verving deze plegtigheid met eene korte en zeer toepasselijke aanspraak, waarna de Heer *Pous* dezelve besloot met het voorlezen van het proces-verbaal, hetwelk op pergament geschreven, na behoorlijk te zijn onderteekend, in eene looden doos, en in het midden onder de bovenste laag steenen, waarop het monument rustte, geplaatst werd. De ondubbelzinnigste blijken van algemeene deelneming, welke bij allen zigtbaar waren, hadden zich reeds daags te voren op het duidelijkst te kennen gegeven, toen het voetstuk, uit eene der beste steengroeven van Henegouwen komende, door eene toegesnelde me-

(1) Jaarb. 1817. St. I. bl. 35—41.

nigte uit eigene beweging van het schip naar de plaats van deszelfs bestemming was overgevoerd. — Des avonds had eene gezelschaps vereeniging plaats op het buitenverblijf van den Gouverneur, terwijl men zich in de stad, tot laat in den nacht, door het afsteken van vuurwerken als anderzins verlustigde (1).

Vreugdebedrijven ter gelegenheid van Zr. Ms. verjaar-dag.

De Gouverneur der Provincie Utrecht gaf, bij deze heugelijke gelegenheid, een groot middagmaal, waaraan de voornaamste burgerlijke en militaire autoriteiten genoodigd waren. Zeer luisterrijk was insgelijks het landfeest, hetgeen des avonds in de Malie-baan plaats had en waarop, door de officieren van het garnizoen en der schutterij, de Gouverneur der Provincie, alsmede alle de burgerlijke en militaire ambtenaren, en onderscheidene kollegiën genoodigd waren. Voor eene tot dit einde opgerigte groote tent, aan het einde der Maliebaan, waren onderscheidene tafels in eene ronde afgeperkte ruimte geplaatst, terwijl zich aan wederzijde der tent de muzijk, zoo der schutterij als van het garnizoen bevond, welke elkander bij aanhoudendheid afwisselden. Behalve deze groote tent bevonden zich, op onderscheidene afstanden, nog eenige kleinere in deze bekoorlijke plaats, tot het nuttigen van ververschingen ingerigt, zijnde voorts eene der lanen van de Maliebaan van stads wege, en de beide Societeiten de *Harmonie* en de *Vriendschap*, welke aan deze plaats belendden, op het voortreffelijkst verlicht. Ten elf uur werd een fraai vuurwerk, in tegenwoordigheid van het grootst gedeelte der bevolking, afgestoken en hetzelve door de fraai verlichte naam-cijfers van Z. M. besloten. De onder-officieren der schutterij vereenigden zich hierop in het Maliehuis, hetgeen mede prachtig geïllumineerd was, tot een vriendschappelijk maal, hetwelk eenen geruimen tijd door den Kolonel en Chef, Baron *de Geer tot Oudegein*, met deszelfs bijzijn werd vereerd, en waarbij, zoo als bij alle de overige vermakelijk-

(1) Middelb. Cour. No. 102.

Vreugde-bedrijven ter gelegenheid van Zr. Ms. verjaar-dag.

heden, de volmaakste orde, te gelijk met de meeste geestdrift en vrolijkheid, heerschte.

Ook te Zwolle werd de geboortedag van Z. M., behalve met andere vreugde-bedrijven, allezins gepast gevierd door de plegtige opening van een nieuw kanaal, gegraven op last van Z. M., tot vereeniging van de rivier den IJssel met het Zwarte water, en aan hetwelk nu, op vergunning van Z. M., de naam van *Willems-vaart* werd gegeven. De Gouverneur der Provincie, hiertoe door Z. M. gemagtigd, begaf zich, na de gehoudene parade, aan boord van het Koninklijk jagt *Boreas*, waarop zich insgelijks het kollegie der gedeputeerde Staten, de Generaal-Majoor, Kommandant der Provincie, benevens den President-Burgemeester en andere hooge autoriteiten vervoegden. Met dit vaartuig, hetgeen in breedte en diepte alle de schepen, die den IJssel bevaren, overtrof, en onmiddellijk werd gevolgd door twee der grootste veerschepen met aanschouwers en verscheidene andere vaartuigen, waaronder drie zwaar beladene, alle op het fraaist met vlaggen en wimpels voorzien, voer men vervolgens door het nieuwe kanaal en de drie nieuw gebouwde sluizen, tot op den stroom van den IJssel, en van daar terug tot voor de stad, onder het doen aanslaan van de vergunde benaming van *Willems-vaart*, het lossen van het geschut, aan boord van het jagt, en het aanheffen van het geliefkoosde *Wilhelmus van Nassauwen*, door de muzijk der schutterij. Eene ontelbare menigte van allerlei standen, welke overal de wallen en boorden van het kanaal bedekte, legde door de levendigste toejuichingen de algemeene belangstelling aan den dag. Na den afloop der plegtigheid onthaalde Z. Exc. de Gouverneur, de voornaamste ambtenaren en autoriteiten, zoo burgerlijke als militaire, op een prachtig middagmaal, alwaar onderscheidene, op den dag passende, toasten met geestdrift werden gedronken. Inmiddels vierden de

overige ingezetenen, door verscheidene vriendschappelijke bijeenkomsten, en het schieten naar den vogel dezen blijden dag, terwijl in de publieke gezelschaps-tuin *Ny Rome*, welke van buiten met groen en festonnen en eene fraaije illuminatie prijkte, de vermakelijkheden met den dans tot aan den morgenstond werden voortgezet.

Bij gelegenheid van Zr. Ms. verjaardag, kwam vóór de eerste maal het besluit in werking, waarbij Hoogstdezelve had bepaald, dat in het vervolg het lossen van het geschut, bij de verjaardagen van de Leden der Koninklijke Familie, niet meer, gelijk voormaals in alle steden en vestingen des Rijks, plaats zoude hebben (1).

Reis van Z. K. H. Prins *Frederik* door Duitschland en Zwitserland.

Z. K. H. Prins *Frederik* der Nederlanden bevond zich, omstreeks dien tijd, op eene reize in Zwitserland, hebbende dezelve, in den aanvang der maand Julij, eenen reistogt door dat land en een groot gedeelte van Duitschland ondernomen, waaraan Z. K. H. ruim drie maanden besteedde. De Prins reisde onder den naam van Graaf *van Haag*, in gezelschap van Z. K. H. Prins *Frederik Wilhelm*, Kroonprins van Pruissen, en bezocht achtervolgens de steden Frankfort, Darmstadt, Heidelberg, Straatsburg, benevens het Badensche en Munchen, alwaar Prins *Wilhelm* van Pruissen, welke tot hiertoe mede tot het reizend vorstelijk gezelschap had behoord, afscheid van de beide overige Prinsen nam. — Deze vertrokken daarop over Rothwell aan den Nekker, door het Zwarte Woud, naar het Vorstendom Hohenzollern, en van daar terug keerende, over Rothwell hunne reis voortzettende, bevonden HH. KK. HH. zich op den 17den Julij in het gezigt der Alpen, aan de boorden van het meer van Constans of Bodensee. Van hier vervolgden de beide Prinsen de reis door Zwitserland, aan de voornaamste bezienswaardigheden aldaar ruim eene maand ten koste leggende en de merkwaardigste plaatsen,

(1) 's Gravenh. Cour. No. 102.

als: Zurich, Solothurn, Neufchatel, Lausanne, Bern enz. met hunne tegenwoordigheid vereerende. — In het laatst der maand Augustus, reisden HH. KK. HH. over Saltzburg naar Weenen en van daar naar Berlijn, alwaar zij den 18den September aankwamen, zijnde den 13den bevorens, na een hartelijk afscheid van de Keizerlijke familie te hebben genomen, van Weenen vertrokken. Z. K. H. Prins *Frederik* steeg te Berlijn af aan het Paleis van H. M. de Koningin onder de Linden.

Reis van H. M. naar Wilhelms-bad.

HH. KK. HH. de Prinsessen Douairieres op den 1sten September van Brussel op het Paveljoen te Haarlem teruggekeerd zijnde, vertrok H. M. de Koningin, op dien dag, van eerstgenoemde stad, ten einde, vergezeld van H. K. H. Prinses *Marianne*, te Wilhelms-bad nabij Hanau een bezoek af te leggen bij Hoogstderzelver zuster, de Keurvorstin van Hessen-Cassel. — Onder het gevolg van H. M. merkte men op den Markies *d'Assche*, door Z. M. tot tweeden Grootmeester van het Huis der Koningin verheven, zijnde de Hertog *van Ursel* reeds vroeger tot Grootmeester van H. M. door den Koning benoemd.

Den 3den September kwam H. M., onder den naam van Gravin *van Cammens* reizende, van Keulen te Coblentz met een talrijk gevolg aan, en vertrok den volgenden dag van daar, door Frankfort, naar Wilhelms-bad. Hoogstdezelve kwam des avonds, benevens Prinses *Marianne*, aldaar ten einde er drie weken te vertoeven. — Op den 21sten legde Hare Majesteit, vergezeld van de Keurvorstin van Hessen en Prinses *Marianne*, te Frankfort een afscheids bezoek af aan het Hof van Homburg, alwaar H. M. het middagmaal hield. Des avonds keerde H. M. naar Wilhelmsbad terug, van waar Hoogstdezelve, op den 24sten, wederom naar Brussel vertrok, wordende tot Bingen door de Keurvorstin, Hoogstderzelver zuster, onder den naam van Gravin *von Kesselstadt*, verge-

geteld. Den 25sten hield H. M. het nachtverblijf te Aken en keerde op den 26sten op het kasteel te Laeken terug.

Verbeteringen aan het Koninklijk Paleis en dat van den Prins *van Oranje* te 's Gravenhage.

Inmiddels was men in 's Gravenhage, sedert eenigen tijd, onophoudelijk bezig, ten einde de verbeteringen aan het nieuw Koninklijk Paleis, in het Noord-einde, tegen het op handen zijnde verblijf van Z. M., in volkomene gereedheid te doen zijn. Behalve onderscheidene verbeteringen en verfraaijingen aan den voorgevel, werd het gebouw, na het daarstellen der noodige inrigtingen tot een gevoegelijk verblijf voor Z. M. en Hoogstderzelver Hofhouding, met eene ruime en prachtige zaal van voortreffelijke bouworde en met eene nieuwe rij vertrekken voorzien. Ook aan het Paleis van Z. K. H. den Prins *van Oranje*, het voormalig huis van *Wassenaer-Obdam*, geschiedden met den meesten ijver alle noodige verfraaijingen en verbeteringen, wordende de daartoe behoorende tuin aanmerkelijk vergroot en, zoowel van stads wege als anderzins, de noodige inrigtingen getroffen, ten einde het verblijf en de toegang tot dit Paleis met den rang en waardigheid van HH. KK. HH. den Prins en Prinses *van Oranje*, overeenkomstig te doen zijn. Het hotel vroeger door Z. K. H. betrokken, het voormalige Bentincks-huis, werd voor de Koninklijke Bibliotheek en andere einden bestemd. — Allerwege zag men in de Residentie-stad, welke reeds van ouds met regt op den naam van Vorstelijk aanspraak had mogen maken, en nu allengs uit het verval, waartoe dezelve, slechts weinige jaren geleden, door het afbreken van vele aanzienlijke gebouwen, was gekomen, herrees, de veelvuldigste herbouwingen en verfraaijingen plaats grijpen. Ook het, ten allen tijde vermaarde, Haagsche Bosch onderging thans aanmerkelijke verbeteringen door het doorgraven van de moerassige plaatsen, in hetzelve gevonden, ten einde deze door schilderachtige water-partijën en hoogten te doen vervangen, waardoor deze bekoorlijke wandeldreven met de beroemdste der wereld voortaan konden wedijveren.

Komst van HH. MM. en van HH. KK. HH. te 's Gravenhage.

Op den 7den October kwam Z. M. van Brussel te 's Gravenhage aan, zijnde Hoogstdezelve den vorigen dag door H. M. de Koningin en H. K. H. Prinses *Marianne* vooraf gegaan, en den 13den daaraanvolgende, door HH. KK. HH. den Prins en Prinses *van Oranje*, van het kamp bij Mechelen komende, gevolgd. Z. K. H. Prins *Frederik* keerde den 16den October te 's Gravenhage van Hoogstdeszelfs reize terug. Aldaar had op den 18den de plegtige opening der vijfde gewone Vergadering der Staten-Generaal, overeenkomstig het bij de Grondwet bepaalde, plaats. Daar echter hetgeen hiertoe betrekking heeft niet tot deze plaats behoort, verwijzen wij tot het verslag hetgeen dienaangaande door ons beneden zal worden medegedeeld. — Eene treurigere taak ligt ons alhier ter vervulling op, welke door ons niet dan met weemoedige gevoelens eener droevige herinnering kan geschieden, de vermelding namelijk van het, zoo regtmatig als hartelijk en algemeen betreurd wordend, verlies van H. K. H. *Frederika Louisa Wilhelmina*, Hertoginne Douairiere *van Brunswijk-Lunenburg*, geboren Prinsesse *van Oranje-Nassau*.

Ongesteldheid en overlijden van H. K. H. de Hertogin Douairiere van Brunswijk.

Hare Koninklijke Hoogheid, welke zich sedert eenigen tijd op het Paveljoen te Haarlem onpasselijk bevond, vertrok op den 12 October van daar naar 's Gravenhage, alwaar zij, benevens de Douairiere *van Oranje-Nassau*, in den achtermiddag aankwam, zijnde alle mogelijke maatregelen van voorzorg bij den vervoer genomen, ten einde te voorkomen, dat dezelve geene nadeelige gevolgen voor H. K. H. mogt hebben. Een in den namiddag, na Hoogstderzelver aankomst, in de residentie bekend gemaakt hof-berigt, behelsde ook dat de Hertogin de reis goed had verdragen; dat van den volgenden dag, dat H. K. H., ofschoon niet zoo wel gerust hebbende als den vorigen nacht, zich evenwel des morgens niet slimmer bevond. De Prinses bragt den nacht redelijk door, en gevoelde zich den 14den des morgens, blijkens het alstoen bekend gemaakt berigt, iets

beter. Te middernacht echter verhief zich bij de Doorluchtige lijderesse eene ongunstige crisis, met dat ongelukkig en droevig gevolg, dat de Vorstin bezweek, en den volgenden ochtend, zijnde Vrijdag, ten half vijf ure, zacht ontsliep. HH. MM. hadden zich ten één uur na middernacht, op het vernemen van den verergerden staat der ziekte, naar het Paleis der Douairiere begeven en aldaar het treurig uiteinde bijgewoond.

Algemeene teekenen van Rouw te 's Gravenhage.

Naauwelijks was de dag verschenen, of de droeve mare verspreidde zich weldra door de geheele stad, en men zag alom de inwoners van 's Gravenhage de geliefde Vorstin op de hartelijkste en meest ongekunstelde wijze betreuren. — Ten 9 ure hield het klokkenspel op en werd, ten 12 ure, vervangen door het gelui aller klokken.

Droefheid van H. K. H. de Prinsesse Douairiere van Oranje-Nassau.

Bij het eerste klokkengelui begaven HH. MM., welke, even als het geheele Hof, in diepen rouw wegens dit verlies waren gedompeld, zich wederom naar het Paleis der Douairiere en legden bij *H. K. H.* de Douairiere *van Oranje-Nassau*, moeder des *Konings*, een rouwbezoek af, aldaar een' geruimen tijd vertoevende. Het verlies werd door H. K. H. zeer smartelijk gevoeld, te meer daar die Vorstin in de dierbare overledene, behalve eene eenige dochter, ook nog te betreuren had eene getrouwe vriendin, welke Hoogstdezelve, bij alle wisselvalligheden des levens, steeds ter zijde was geweest. Niet zonder ongerustheid vernam men derhalve, dat H. K. H. zich ongesteld bevond, doch een deswege op den 16den verschenen hof-berigt behelsde, dat de onpasselijkheid der Douairiere *van Oranje-Nassau*, niettegenstaande hare groote bedroefdheid, van geenen ontrustenden aard was.

Lof der overledene Hertogin.

Wijl de Hertogin hoogloffelijker gedachtenis, wegens hare zuivere Godsvrucht, milddadigheid, edelmoedigheid en andere veelvuldige deugden, zoo als ook uithoofde van hare uitstekende minzaamheid,

Lof der overledene Hertogin.

algemeen betreurd, werd te 's Gravenhage op den 28sten November 1770 geboren, en bekwam, bij den Heiligen Doop, op den 19den December daaraanvolgende, den naam van FREDERIKA-LOUISA-WILHELMINA. Zij trad te 's Gravenhage in den echt, op den 14den October 1790, met Z. D. H. *Karel George Augustus*, Erf-hertog van *Brunswijk-Lunenburg*, welke den 20sten September 1805 overleed, zonder dat in dit huwelijk kinderen waren verwekt. Het geheele leven der Hertogin werd gekenmerkt door eene aaneenschakeling van weldaden, waardoor zij velen tot moeder verstrekte en menige traan afwischte, en in alle plaatsen, waar zij zich bevond, de uitwerksellen van hare milddadigheid en menschlievendheid deed ondervinden. Onder de blijken van edelmoedigheid van wijle H. K. H. behoorde ook dit, dat die Vorstin, in weerwil dat zij haar verblijf niet meer te Brunswijk hield, echter de Hofhouding aldaar steeds volkomen in stand had gehouden, ten einde de personen, daartoe behoorende, geen verlies te doen ondergaan.

Dadelijk na het overlijden werden renboden naar de verschillende Hoven, en een Kamerheer der overledene Vorstin naar Brunswijk, alsmede kouriers aan HH. KK. HH. den Prins *van Oranje* en Prins *Frederik*, welke zich op reis naar de residentie bevonden, afgezonden, en aan de Leden van het corps diplomatique, de Hoofden van algemeen bestuur, de Gouverneurs en de Staten der Provinciën enz. hiervan kennis gegeven. — Overigens werden alle openbare vermakelijkheden opgeschorst, en de sluiting der schouwburgen tot nader bevel gelast, hetgeen tot drie dagen na de begrafenis plaats had, zijnde dezelve te Amsterdam mede op den 16den gesloten.

Plegtige begrafenis.

Op den 26sten October, zijnde de dag, bij het daartoe publiek gemaakt programma, tot de begrafenis bestemd (1), werd het lijk behoorlijk gebalsemd en gekist zijnde, geplaatst op eene ver-

(1) Staatscour. No. 251.

hevente in een vertrek, hetwelk alleen met waskaarſen, op kandelabres geplaatst, was verlicht. De voorkamer, tot dit vertrek leidende, was mede door waskaarſen verlicht. Bij het lijk bevond zich de hofhouding, tot den dienst van hetzelve op dezen dag bestemd, in de navolgende orde geplaatst: de oudſte kamerheer der overledene, den dienst van Hofmaarſchalk waarnemende, met den ſtaf in de *hand*, op eenen kleinen afſtand voor het lijk; vier kamerheeren, beſtemd tot het dragen der ſlippen, aan de vier hoeken van het rouwkleed; twaalf kamerheeren, beſtemd tot het dragen in twee reijen, zes aan zes, aan elke zijde van het lijk; de hofdames der overledene Vorstin en die van H. K. H. de Prinſes-Douairiere *van Oranje-Nasſau*, aan het hoofdeinde van het lijk, en achter de dames de kameniers van de overledene; acht pages, ter linker en regter zijde, bij de deur van het vertrek. — Ten kwartier voor 7 ure nam de plegtige ter aarde beſtelling eenen aanvang rijdende de trein, door de lange houtſtraat, en langs het Tournooiveld over den Vijverberg, en van daar door de Hoogſtraat, langs de kleine Groenmarkt, de Veneſtraat, de Wagenſtraat en de bogt van Guinea, in de navolgende orde:

Plegtige begrafenis.

a. Een kommando kavallerie, beſtaande uit eene kompagnie, tot het openen van den trein.
b. De hof-fourier en twee rijknechts te paard, hebbende een zwart krep om den arm, en zwarte handſchoenen aan.
c. Een aide-ceremoniemeester te paard, welke zich bij de volgende koets ophield.
d. De kamerheer-ceremoniemeester, rijdende in eene koets met twee paarden beſpannen, gaande een lakkei naast ieder poortier.
e. De officianten van het Huis van *Z. K. H.* Prins *Frederik* der Nederlanden.
De officianten van het *Huis* van Z. K. H. den Prins van Oranje.

Plegtige begrafenis.

De officianten van het Huis van H. K. H. de Prinses Douairiere van Oranje-Nassau.

De officianten van het Huis van Hunne Majesteiten.

De officianten van het Huis van wijlen H. K. H. de Hertogin Douairiere van Brunswijk-Lunenburg.

Alle zonder degens, in diepen rouw, met lamfers aan de hoeden, gaande twee aan twee, de jongste in rang vooruit.

De Financieraad, Secretaris van wijlen H. K. H., in eene koets met twee paarden bespannen, gaande een lakkei naast ieder poortier.

f. De Groot-officieren van het Huis van HH. MM. met den Gouverneur der residentie; alsmede de Groot-officieren van het Huis van H. K. H. de Prinses Douairiere van Oranje-Nassau, gezeten in drie koetsen, met zes paarden bespannen, gaande twee lakkeijen naast ieder poortier

g. De Hof-maarschalk van wijlen H. K. H. met zijnen staf in de hand, gezeten in eene koets van wijlen de overledene, met zes paarden bespannen, gaande naast ieder poortier twee lakkeijen.

De rouw-wagen, bespannen met acht paarden, behangen met rouw-kleeden, ieder paard geleid wordende door een page, geadsisteerd wordende door koetsiers.

Boven op het rouwkleed, dekkende de kist, de kroon, gehecht op een rood fluweel kussen.

De vier slippen van het rouwkleed, gedragen door vier Kamerheeren, die van wijlen H. K. H. daaronder begrepen.

De twaalf Kamerheeren, die het lijk droegen, gaande aan beide zijden van den rouw-wagen tot over den Wagenbrug.

i. Z. K. H. de Prins *van Oranje*, verzeld door twee officieren van deszelfs Huis, tegen over Hoogstdezelve gezeten, in eene koets met zes paarden bespannen, gaande een jager en een lakkei naast ieder poortier.

De Adjudanten van Z. K. H. te paard, naast de koets.

k. Z. K. H. Prins *Frederik* der Nederlanden, verzeld door twee officieren van deszelfs Huis, mede in

eene koets met zes paarden bespannen, gaande twee lakkeijen naast ieder poortier.

Plegtige begrafenis.

De Adjudanten van Z. K. H te paard, naast de koets.

l. Z. D. H. de Prins van Hessen-Darmstadt, verzeld door twee officieren van deszelfs Huis, tegen over Hoogstdezelve gezeten, in eene koets met zes paarden bespannen, gaande twee lakkeijen naast ieder poortier.

De Adjudanten van Z. D. H. te paard naast de koets.

Bij het in- en uittreden der koetsen, gelijk ook binnen de Kerk te Delft, werden ieder der slepen der rouwmantels van hunne Hoogheden door pages gedragen.

m. De vier hof-koetsen, met twee paarden bespannen, voor de Kamerheeren die de slippen en het lijk moesten dragen.

n. Een kommando kavallerie, bestaande uit drie kompagniën, geleid door een Hoofd-officier tot het sluiten van den trein.

Over de Wagenbrug gekomen zijnde, begaven zich de kamerheeren, bestemd tot het dragen van de slippen en het Lijk, in de voor hen bestemde koetsen, tot dat de trein over den Delftschen weg tot voor de Haagsche Poort gekomen zijnde, aldaar een oogenblik stil hield, en dezelve wederom hunne vorige plaats hernamen. De trein ging vervolgens door de genoemde poort, langs het Oude Delft enz., over de groote markt tot voor de Nieuwe Kerk, alwaar dezelve ten half elf ure aankwam, de personen tot den trein behoorende, naarmate deze aankwam uit hunne rijtuigen traden, en zich in dezelfde orde, waarin zij bij den trein gerangschikt waren, in de Kerk begaven. De officianten zich aldaar in twee rijen rangschikkende, de jongste aan de kerkdeur en zoo verders naar het Choor toe, vervolgden de Officieren en Groot-officieren deze beide rijen tot aan het graf toe en bleven staan, ten einde

Plegtige begrafenis.

het Lijk door dezelve te laten doorgaan. — Het Lijk, door de twaalf kamerheeren gedragen, aan het graf gekomen zijnde, werd voor hetzelve op eene daartoe bestemde lijkbaar gesteld, en de Kroon, daarop geplaatst geweest zijnde, ter bewaring overgegeven aan den Kommissaris van het Koninklijk graf, welke zich aldaar in het zwart gekleed bevond. Vervolgens werd het rouwkleed weggenomen, en, nadat het Lijk door den Staatsraad belast met de directie der Staats-secretarie en andere beambten, waaronder twee hoofd-ambtenaren der zelfde Secretarie, erkend was geworden, werd de kist door den gemelden Staatsraad, welke zich ten dien einde vooraf naar de Kerk had begeven, en de twee voornoemde hoofdambtenaren met het groote zegel van het Rijk verzegeld. Na deze verrigting, werd het lijk in den grafkelder nedergelaten en de lijkbaar, met het rouwkleed daarover heen, boven den ingang van het graf gesteld. Salvo's van het geschut verkondigden het oogenblik, waarop het lijk ten grave werd gelaten, zoo als insgelijks dat, waarop het te 's Gravenhage uit het hotel werd gedragen, en te Delft aan de Stadspoort aankwam. — De lijkstaatsie hierop geëindigd zijnde, keerde de trein op dezelfde wijze en langs denzelfden weg terug als zij gekomen was, tot buiten de poort van Delft, alwaar dezelve scheidde.

Duizende aanschouwers, zoo binnen de residentie als langs den weg en in de stad Delft, waren toegevloeid om ooggetuigen van deze aandoenlijke plegtigheid te zijn, terwijl allerwege de eerbiedigste stilte heerschte, en de droefheid en rouw zich op ieders gelaat vertoonde. — Op dezen dag luidden alle de klokken te 's Gravenhage, beginnende een uur voor de begrafenis en eindigende toen de trein buiten de residentie was gekomen. Voorts was er eene eerewacht aan het hotel van de overledene geplaatst, en de straten, waardoor de optogt geschiedde, aan beide kanten door de

schutterij van 's Gravenhage en het geheele garnizoen bezet, tot over den Wagenbrug, alwaar de Burgemeesteren der genoemde stad zich bevonden, om, namens de ingezetenen der residentie, het lijk der overledene Vorstin de laatste eer te bewijzen. — Te Delft vingen insgelijks alle de klokken aan, een uur voor de aankomst van het Lijk, te luiden, hetwelk eerst, na den afloop der plegtigheid, eindigde; ook stonden de schutterij en het garnizoen aldaar in twee rijen, van de Nieuwe Kerk tot aan de Haagsche Poort, geschaard. De regering der stad Delft droeg zorg door het nemen van de noodige maatregelen, bij eene bekendmaking, zoo als mede door die van 's Gravenhage was geschied, dat de goede orde door niets gestoord werd en alles op eene betamelijke en geregelde wijze afliep.

Plegtige begrafenis.

Te Amsterdam werden op den dag der begraving, des morgens, van 7 tot 8 ure, en des middags, van 12 tot 1 ure, de klokken geluid, en waren aldaar de schouwburgen en andere plaatsen van openbaar vermaak des avonds gesloten. De regering dier stad nam insgelijks, ter gedachtenis eener Vorstin, zoo algemeen bemind wegens hare deugden en wier verlies, in de Hoofdstad mede, door alle welgezinden opregtelijk werd betreurd, den rouw aan. — Ook te Brussel werden op den 26sten October alle de kerkklokken, ten 7 ure 's morgens, op den middag en 's avonds ten 7 ure, geluid, en alle de schouwburgen en zalen van openbare vertooningen voor dien dag gesloten gehouden.

Teekenen van rouw te Amsterdam en te Brussel.

Z. K. H. de Prins *van Oranje* vertrok, na de vervulling dezer treurige doch heilige pligten aan de nagedachtenis der overledene, den 29sten October op den middag naar Soestdijk, werwaarts zich insgelijks de Prinses, Hoogstdezelfs Gemalin, welke zich sedert den 27sten in de Residentie had bevonden, des morgens wederom op reis had begeven (1). — Op den 15den Novem-

Uitstap van HH. KK. HH. den Prins en Prinses *van Oranje* naar Soestdijk.

(1) HH. KK. HH. waren bevorens op den 23sten,

ber keerden HH. KK. HH., benevens de jonge Prinsen en derzelver gevolg, van Soestdijk op het nieuwe Paleis te 's Gravenhage terug.

Geboorte-feest van H. M.

Den 18den November vierde men aldaar het dubbeld feest des heugelijken geboortedags van H. M. en der herkrijging van Neerlands onafhankelijkheid door het uitsteken der vlaggen en het spelen der klokken. Op den middag had er eene groote parade plaats van een gedeelte der schutterij en van de bezetting. Na het dejeuner bij Z. M. den Koning hadden er bijzondere felicitatiën ten Hove plaats, en des namiddags begaven zich HH. MM. en de geheele Koninklijke familie bij H. K. H. de Douairiere *van Oranje-Nassau*, ten einde aldaar het middagmaal te houden. — Ook te Amsterdam en verders alom werd deze dag, met gebruikelijke plegtigheden, zoo als het uitsteken van vlaggen, het spelen der klokken, en het houden eener groote parade enz. gevierd.

De Verjaardag des Prinsen *van Oranje* gevierd.

Met de zelfde teekenen van deelneming en openlijke vreugde, werd op den 6den December de 28ste verjaardag van Neerlands geliefden Kroonprins gevierd, wordende ter dezer gelegenheid bij Z. K. H. een groot dejeuner gegeven, hetwelk de gansche Koninklijke familie bijwoonde, terwijl den zelfden dag aan het Paleis van Z. M. een groot diner en souper plaats had en, den volgenden, bij den Prins eene luisterrijke assemblée, werd gehouden.

Aanhoudende gunstige staat der buitenlandsche betrekkingen.

Ten opzigte der betrekkingen, waarin het Rijk met buitenlandsche Staten en de aldaar plaats' hebbende voorvallen en veranderingen staat, zijn ons de volgende bijzonderheden der vermelding waardig toegeschenen, strekkende dezelve tevens

benevens de jonge Prinsen en een gevolg van tien rijtuigen door Utrecht naar Soestdijk gereisd.

ten bewijze, van hetgeen reeds vroeger, aangaande de bij aanhoudenheid heerschende goede verstandhouding met vreemde Rijken en Mogendheden, is betoogd geworden.

Z. M. ontvangt de orde der Guelphen.

Z. K. H. de Prins-Regent van Groot-Brittannië van Z. M. het Groot-kruis der Militaire Willems-orde, in het voorleden jaar, bekomen hebbende, deed nu, in den aanvang van dit jaar, aan Z. M. den Koning de orde van de Guelphen toekomen.

Benoeming van den Baron *van Nagell.*

De Baron *van Nagell tot Ampsen*, Minister van Buitenlandsche zaken, werd door Z. M. den Koning van Frankrijk tot de waardigheid van Groot-officier van het Legioen van Eer verheven.

De Ridder *de Brito* Envoyé-Extraordinair.

Z. M. den Koning van het vereenigd Rijk van Portugal, van Braziliё en van Algarven, vinden wij door den Ridder *de Brito*, als Envoyé-Extraordinair en Minister-Plenipotentiaris, in dit Rijk vertegenwoordigd.

De Heer *Everett* Zaakgelastigde.

De Heer *Everett*, vroeger Secretaris der Amerikaansche legatie, bekleedde, na het vertrek van den Heer *Eustis*, Envoyé-Extraordinaris en Minister-Plenipotentiaris der Vereenigde Staten van Amerika, de waardigheid van Chargé d'affaires der genoemde Staten.

Plegtig gehoor van den Nederlandschen Zaakgelastigden bij de Porte.

Ingevolge der gedane erkenning van het Koningrijk der Nederlanden door de Porte (1), werd alsnu door den Nederlandschen Zaakgelastigden, den Heer *Testa*, bij den Groot-Vizier een plegtig bezoek afgelegd, waarin dezelve eenen door Z. M. toegezondenen eigenhandigen brief overlegde. — Z. M. schonk aan den Russischen Ambassadeur te Konstantinopel, den Baron *van Stroganoff*, de waardigheid van Groot-kruis der orde van den Nederlandschen Leeuw, als een bewijs van Hoogstderzelver erkentelijkheid voor de medewerking van den genoemden Gezant, ten einde de Souvereiniteit van Z. M. door de Porte te doen erkennen.

De Baron *de Barbier* ontvangt

Aan den Baron *de Barbier*, Geheimraad van Z. M. den Keizer van Oostenrijk, eenen geboren

(1) Jaarb. 1818. St. I. bl. 44.

eene Ridderorde van Z. M.

Brusfelaar, en belast geweest met de vereffening der Oostenrijksche schuldvorderingen te Parijs, werd door Z. M. het Kommandeurs kruis der bovengemelde orde opgedragen.

Handelingen der Bondsvergadering te Frankfort.

Op den 21sten Januarij hervattede de Duitsche Bondsvergadering te Frankfort hare zittingen. In dezelve werd, ingevolge de voordragt van Oostenrijk, een besluit genomen, aangaande de versterking der vestingplaatsen, houdende dat er eene Kommissie zoude worden benoemd, ten einde de Vergadering, bij derzelver beraadslagingen over dit ontwerp, behulpzaam te zijn. Daar het echter van eene dringende noodzakelijkheid werd geoordeeld, dat de lokale Kommissie, welke zich op de plaatsen zelve bevond, vooraf, omtrent de aan te leggen vestingen, rapport deed, en op hare aanvragen de noodige besluiten ontving, werd het allereerst eene provisionele schikking geregeld, wier bijzonderheden een gedeelte van het gemeld besluit uitmaakten.

In de tweede zitting der Bondsvergadering van den 28sten Januarij, bragt de Minister der Nederlanden, behalve onderscheidene andere gemagtigden, deszelfs stem uit over de rapporten aangaande de militaire betrekkingen van het Bondgenootschap. Z. Exc. deed zulks in een uitgebreid advies, houdende onder anderen: „ dat Z. M. artikel voor artikel alle de hoofdbepalingen, voorgesteld voor de Militaire Constitutie van het Duitsch Bondgenootschap, met alle die aandacht had onderzocht, welke Hoogstdezelve steeds toewijdde aan alle onderwerpen, welke betrekking hadden op de hoogere belangen van Duitschland. Even als Z. M., aan den eenen kant, niet had kunnen nalaten naauwkeurig de zwarigheden te wikken, welke de uitvoering van een, in vele opzigten voortreffelijk ontwerp, op eene uitmuntende theorie gebouwd, konde opleveren, bleef Z. M. ook, verre van zich door die moeijelijkheden het minst te laten ontmoedigen, met die standvastigheid, welke Hoogstdezelve kenschetste, het ontwerp volgen, om, met de overige leden van

het Bondgenootschap, Hoogstderzelver ijverigste pogingen in het werk te stellen, ten einde alle hinderpalen weg te ruimen, tot bereiking van het voorgestelde doel. Het was, ingevolge deze zoo zuivere beweegredenen, dat Z. M. het aan den Gezant tot pligt had opgelegd, niet bepaaldelijk te blijven staan op eenigerlei wijziging, waarvan de noodzakelijkheid of volstrekte nuttigheid niet door de *Vergadering* zoude zijn erkend, zijnde de *Koning* gereed om, zelfs zonder eenige beperking, tot het voorgestelde ontwerp, zoodanig als het was, toe te treden, liever dan eenige schaduw van twijfeling over te laten, over Hoogstdeszelfs personeele gezindheden, om ernstig bij te dragen tot alles, hetgeen onder de leden van het Bondgenootschap, op de spoedigste en zekerste wijze, die overeenstemming en eenheid konde daarstellen en vestigen, welke aan dezelve nog mogt ontbreken; zonder welke het best beraamde stelsel van verdediging niets voldoende zoude beloven voor de toekomstige veiligheid van Duitschland, en welke niet mogelijk was te verkrijgen dan door toegeeflijkheid en wederkeerige opofferingen (1)."

Handelingen der Bondsvergadering te Frankfort.

In de merkwaardige zitting van den 20sten September las de Oostenrijksche voorzittende Gezant, Graaf *van Buol-Schauenstein*, een berigt voor van de Kommissie tot vervaardiging van het ontwerp der Militaire Constitutie, aangaande de volks-regtelijke betrekkingen met opzigt van vrede en oorlog. De Kommissie in het voorgaande jaar verkozen, ten einde eene Militaire Constitutie voor te bereiden, had in het, in de 51ste zitting van hetzelfde jaar, uitgebragt rapport en in de daarbij gevoegde grondslagen, de opheldering der staatkundige vragen, als zijnde van de beantwoording van andere vooraf te doene vragen, inzonderheid van die met betrekking tot de vestingen van het bondgenootschap, afhankelijk, vooreerst uitgesteld; dezelve werd haar echter in de eerste zitting van dit jaar, in-

(1) Zie Amsterd. Cour. No. 40 en 41.

Handelingen der Bondsvergadering te Frankfort.

gevolge de voordragt van het Hof van Oostenrijk, op nieuw, tot verdere uitwerking, aanbevolen. — Zij had het zich sedert tot hoofdbezigheid gesteld: „om de menigvuldige vragen, tot welke dit hoogst belangrijk onderwerp aanleiding gaf, en de verschillende gevoelens, welke daaromtrent door onderscheidene Leden aan den dag waren gelegd, als bouwstoffen bijeen te zamelen, uit welke hetzelve een geheel wenschte zamen te stellen en aan de goedkeuring der Vergadering, in een omstandig rapport, voor te leggen. Voor en aleer zij echter dit doel konde bereiken, vond zij het gepast een bijgaand opstel over te leggen, welk niet zoo zeer, als de uitslag van volkomen rijpe beraadslagingen en een hierop gegrond algemeen vastgesteld rapport, behoorde beschouwd te worden, dan wel als een leiddraad, welke de hoofdzakelijk over dit ontwerp voorkomende vragen in korte stellingen bevattede, en tot meerdere gelijkvormigheid in de instructiën veel konde toebrengen, en aldus eene menigte van geschilpunten voorkomen." De hoofd-inhoud van dit belangrijk stuk kwam hierop neder:

Het Duitsch verbond voert alleen dan den oorlog, wanneer het zijne onafhankelijkheid of de onschendbaarheid zijner leden te verdedigen heeft. Dienvolgens tracht het te zorgen, dat geen derzelve door een' vijand van buiten verongelijkt wordt, als moetende verongelijking van ieder enkeld lid als eene beleediging des geheelen verbonds beschouwd worden. Ingevalle die verongelijking werkelijk plaats heeft, zoo slaat het aanvankelijk den weg van minnelijke vereffening in; deze niet batende, bezigt het de vereischte magt. De meerderheid der stemmen in de gewone vergadering zal omtrent zoodanige maatregelen van verdediging wettig besluiten; alleen, tot eene uitdrukkelijke en plegtige oorlogsverklaring, zijn twee derden der stemmen van de vergadering in pleno noodig. In tijd van vrede mag ieder lid des verbonds meer troepen dan zijn contingent op de been brengen, en daartoe traktaten van subsidie en alliantie aangaan. Indien een bondslid, hetwelk tevens eene mogendheid van Europa is, zich in een' buitenlandschen oorlog gewikkeld vindt, zal het verbond hem helpen, om zijne Duit-

sche grenzen te dekken, zonder echter de grenzen des bondgenootschaps te overschrijden. Het kan ook geheel onzijdig blijven, wanneer de oorlogvoerende mogendheid er in bewilligt, wanneer de vijand aan de provinciën van gezegde mogendheid, die een deel des bondgenootschaps uitmaken, de onzijdigheid verleent, en wanneer de Bondsvergadering, bij meerderheid van stemmen, in gewone vergadering, oordeelt, dat de bondgenootschappelijke provinciën van het aangevallen lid niet bedreigd worden. Acht een lid zich wezenlijk van buiten bedreigd, zoo zal het bondgenootschap, in vier weken tijds, uitspraak doen over de wezenlijkheid dier vrees, en, naar gelang van zaken, deszelfs maatregelen nemen. Zoo het bondgenootschap, gelijkelijk met een van zijne leden, den oorlog aandoet, dan mag deze niet afzonderlijk wapenstilstand of vrede sluiten. Is het noodig provinciën van het bondgenootschap af te staan, zoo zal dit den Staat, die dezelve verloren heeft, vergoeding geven. Zijn vreemde Staten verpligt, provinciën aan het bondgenootschap af te staan, zoo zullen dezelve, als gemeenschappelijk goed, aan het geheele Duitsche Staatsligchaam toebehooren (1).

Handelingen der Bondsvergadering te Frankfort.

Overeenkomstig het gevoelen der Kommissie werd besloten deze vragen, tot inwinning van instructiën, aan de onderscheidene Regeringen te zenden, ten einde men, bij de heropening der Bondsvergadering, op grond dezer instructiën, tot eene bepaalde stemming konde overgaan. — Voorts werd door den Voorzitter, namens dezelfde Kommissie, een uitgebreid advies der Militaire Kommissie, voor de vestingen van het Duitsch Bondgenootschap, overgelegd, en daaromtrent een gelijk besluit genomen. Dit advies der Militaire Kommissie behelsde het volgende:

De nieuwelings voorgestelde vestingen zijn Ulm, Donauenesching, Rastadt, Germersheim en Homburg. Volgens de rapporten der lokale Kommissie, wegens alle deze sterkten, heeft de Kommissie tot de militaire zaken het volgend oordeel geveld.

Germersheim, hoezeer voordeelig gelegen, om aan den

(1) Staatscour. No. 256.

Handelingen der Bondsvergadering te Frankfort.

linker oever gefortificeerd te worden, kan zulks niet dan bezwaarlijk en met groote kosten op den regter oever, maar is niettemin het eenige geschikte punt van passage boven Mentz. En is met algemeene stemmen besloten, dat men hoe eer hoe beter beginnen moet met het leggen van een sterk bruggen-hoofd op den regter oever; voor de kosten wordt eene som van 15 millioenen met dotatie bestemd.

Ulm is zeer geschikt om versterkt te kunnen worden, en is reeds tot defensie in staat, zoodra men den Michelberg zal hebben gefortificeerd. De zwarigheden, die aldaar in het deboucheren gelegen zijn, beletten de militaire of strategische belangrijkheid van dat punt niet. Er zijn vier stemmen geweest, om Ulm onverwijld tot een voorname wapenplaats te maken, en te dien einde 20 millioenen zonder dotatie te bestemmen. Beijeren en de 8ste stem zijn tegen dat ontwerp, en vorderen, dat er fortificatiën in het Rheinthal zelve aangelegd, en daarvoor 20 millioenen geaffecteerd zullen worden.

Rastadt kan versterkt worden, maar slechts met groote kosten; het is niettemin een belangrijk punt om eene der operatie-liniën naar de voorname wapenplaats te dekken.

Is verstaan dat deze plaats versterkt moet worden, zoodra de Bondsvergadering andere fondsen tot dat onderwerp zal hebben aangewezen. Beijeren en de 8ste stem willen, dat men dadelijk daaraan zal gaan arbeiden, en daartoe een gedeelte der voor Ulm verleende 20 millioenen besteden.

Donauensching vordert al te uitgestrekte en te kostbare werken; dit is niettemin een belangrijk punt, indien men een tweede linie van operatiën op Ulm wil dekken. Alle de stemmen, behalve Beijeren, zijn het eens, dat hetzelve niet versterkt zal worden.

Homburg, dat niet versterkt kan worden zonder groote zwarigheden en kosten, is insgelijks strategisch belangrijk, vooral voor het defensieve. Is verstaan dat deze plaats niet versterkt zal worden, vóór dat de Bondsvergadering de middelen zal hebben gevonden, om de noodzakelijke kosten voor Ulm, Rastadt en het herstellen der oude vestingen van het bondgenootschap, te bestrijden. Wat de belangrijkheid dezer vestingen betreft, zoo worden Ulm, Mentz en Luxemburg van den eersten rang gerekend te zijn; terwijl Rastadt, Germersheim, Landau en Homburg in de tweede klasse gerangschikt worden.

Bei-

Beijeren stelt Luxemburg met Landau gelijk, en brengt deze vesting mitsdien in de tweede klasse (1).

Handelingen der Duitsche Bondsvergadering te Frankfort.

De onrustige bewegingen en de gisting der gemoederen, welke in een groot deel van Duitschland zich, vooral sedert eenige jaren, van dag tot dag luider hadden aangekondigd, tot dat dezelve zich eindelijk, door de ondubbelzinnigste bewijzen, in geschriften, wijd verbreide verbindingen, en zelfs in enkele gruweldaden openlijk hadden te kennen gegeven, deden Z. M. den Keizer van Oostenrijk besluiten, aan Hoogstdeszelfs Gezant bij de Bondsvergadering te gelasten, deswege eene mededeeling aan genoemde Vergadering te doen, hetgeen door Z. Exc. in dezelfde zitting van den 20sten September geschiedde (2). — Z. Keiz. Maj. was van oordeel: „ te gelijk met Hoogstderzelver verlangen, dat der overige Leden des Bondgenootschaps uit te drukken, wanneer dezelve de vergadering uitnoodigde, voor het sluiten harer bijeenkomsten van dit jaar, hare geheele opmerkzaamheid op deze onrustige bewegingen en gesteldheid der gemoederen te rigten, de oorzaak derzelve op het volkomenst uit te vorschen, en de middelen in ernstige overweging te nemen, waardoor orde en rust, eerbied voor de wetten, vertrouwen op de regering, algemeene tevredenheid en het ongestoord genot van alle die goederen, welke het Duitsche volk, onder de bescherming eens duurzaam gewaarborgden vredes, uit de hand hunner Vorsten, zoude deelachtig worden, voor het vervolg konde worden verzekerd en meer en meer bevestigd. — De bronnen van het kwaad, welks verdere verbreiding, overeenkomstig de heiligste pligten der gezamenlijke Duitsche Staten,

(1) Staatscour. No. 257.

(2) Deze mededeeling had plaats ten gevolge der voorloopige beraadslagingen, op de ministeriële conferentie, in de maand Augustus te Carlsbad gehouden, aangaande den inwendigen toestand van Duitschland. Zie de nota van het Pruisisch Hof daaromtrent. Haarl. cour. No. 125.

Handelingen der Duitsche Bondsvergadering te Frankfort.

thans moest tegengegaan worden, waren, wel is waar, gedeeltelijk in omstandigheden en betrekkingen gelegen, op welke geene regering onmiddelbaar en dadelijk invloed konde uitoefenen; gedeeltelijk echter stonden zij ook in verband met ontwijfelbare gebreken, dwalingen en misbruiken, welke voorzeker, door eene gelukkige overeenstemming en rijpelijk overwogene gemeenschappelijke maatregelen, uit den weg konden worden geruimd. — Onder de voorwerpen, welke, in dezen laatsten opzigte, het eerst en naauwkeurigst eene nadere overweging verdienden, kwamen bijzonder in aanmerking de volgende: 1°. De onzekerheid over den zin en eigenlijke beteekenis van het 13de Artikel der Akte van het Duitsch Bondgenootschap en de, daaruit voortkomende, misvattingen; 2°. onnaauwkeurige begrippen aangaande de grenzen van het gezag der Duitsche Bondsvergadering en de ontoereikendheid der middelen, ten einde dit gezag te doen gelden; 3°. de gebreken der Scholen en Universiteiten (1); 4°. het misbruik der drukpers, en in het bijzonder de tot hiertoe met dagbladen, tijd- en gelegenheidsschriften plaats gehad hebbende ongeregeldheden. — Het was Zr. Ms. ernstigst verlangen, dat de vergadering zich onverwijld met deze gewigtige onderwerpen bezig hield, en de voorzittende Gezant had derhalve aanwijzing ontvangen om verscheidene, zoowel tot de aangehaalde vier hoofdpunten, als tot de benoeming eener Centrale Kommissie, wier strekking en doel nader werd ontwikkeld, betrekking hebbende ontwerpen, tot

(1) Dezelve waren reeds vroeger, in eene Memorie, door den Keizerl. Russischen Geheimraad *von Stourdza* aan de Mogendheden, te Aken bijeen gekomen, ingeleverd, strengelijk gegispt, en naderhand, ten gevolge van den verraderlijken moord, door een' student van Jena, *Carl Ludwig Sand*, aan den vermaarden *von Kotzebue* gepleegd, alsmede door andere misdadige pogingen meer en meer in opspraak gekomen. — De voornoemde Memorie en eene wederlegging derzelve, door den Hoogleeraar *Krug* te Leipzig, zijn in druk verschenen.

het nemen van een besluit, aan de vergadering mede te deelen. Z. M. was overtuigd dat de Leden des Bondgenootschaps in deze ontwerpen en de aanmerkingen, waarvan dezelve vergezeld gingen, die grondtrekken van regtvaardigheid en gematigdheid zouden wedervinden, welke Hoogstdezelve, ten allen tijde, bij uitsluiting, tot rigtsnoer voor derzelver daden gestrekt hadden, en dat de welgezinden, in alle Duitsche landen, noch de zuivere en welwillende oogmerken, welke Z. M. bij deze voorslagen hadden geleid, noch derzelver opregte, welmeenende en onveranderlijke belangstelling in het lot der gezamenlijke, door het Bondgenootschap, tot gelijke voordeelen, gelijke pligten en gelijke pogingen geroepene, Staten zouden miskennen." — Nadat de President hierop de bedoelde aanmerkingen en ontwerpen aan de Leden had medegedeeld (1), en deze, overeenkomstig de gezindheden en grondbegrippen, bij het uitbrengen der stemmen te kennen gegeven; zich met de gevoeligste en eerbiedigste dankbetuigingen voor de, door Zijne Keizerlijke Majesteit, bij deze gelegenheid, op nieuw betoonde onvermoeide zorg, voor het welzijn des Bondgenootschaps, verklaard en zich met de gedane voorslagen vereenigd hadden, werden eenpariglijk de daartoe betrekking hebbende Besluiten vastgesteld: Er zoude derhalve: 1°. door de Staten van het verbond, bij de wederopening der zittingen, overeenkomstig het monarchaal grondbeginsel en tot handhaving van het Bondgenootschap, verklaringen over eene gepaste uitlegging en opheldering van het 13de Artikel der Akte van het Duitsch verbond worden overgelegd; — 2°. in afwachting dat de uitvoerende magt, door daartoe betrekkelijke beraadslagingen, tot stand konde

Handelingen der Duitsche Bondsvergadering te Frankfort.

(1) Zie *Protokol der Deutschen Bundesversammlung*. Bd. VIII, S. 268—286. Het voorstel van den President der Bondsvergadering wordt mede, in deszelfs geheele uitgestrektheid, gevonden in het Journ. Gen. des Pays-bas No. 368 en 369.

Handelingen der Duitsche Bondsvergadering te Frankfort.

gebragt en geregeld worden, tot noodzakelijke handhaving en het in werking brengen van Art. 2 der genoemde Akte, ten einde de besluiten en maatregelen, voor de inwendige veiligheid van het Bondgenootschap gevorderd, daar te stellen, zoude derzelver uitoefening inmiddels en, bij voorraad, overeenkomstig de daartoe in het voorgesteld ontwerp gemaakte bepalingen, geschieden; — 3°. met voorbehouding der verdere beraadslagingen van het Bondgenootschap, strekkende tot eene geheel verbeterde inrigting der Scholen en Universiteiten, zouden de bestaande gebreken, al dadelijk en, zonder verwijl, door de noodige provisionele maatregelen, verholpen, en het daartoe strekkend ontwerp worden aangenomen; — 4°. er zoude mede provisioneel, en ingevolge het overgelegd ontwerp, een noodzakelijk en wettig oppertoezigt over de drukpers, tot voorkoming van derzelver misbruik in dagbladen, tijd- en gelegenheids-schriften, worden ingevoerd; — 5°. men zoude dadelijk overgaan tot het aanstellen en in werking brengen eener Centrale Kommissie, welke, volgens het door den President voorgesteld ontwerp, bij uitsluiting zich met het verder onderzoek der, in sommige Staten van het Duitsch Verbond, plaats hebbende pogingen tot het bewerken eener omwenteling, van wege het Bondgenootschap, zoude bezig houden. — Alle deze besluiten werden gerekend, overeenkomstig derzelver nâderen inhoud, in alle de Staten van het Duitsch Verbond dadelijk van toepassing en werking te zijn.

Ten einde de leden der Centrale Kommissie tot onderzoek, welke te Mentz zoude gevestigd worden, te benoemen, werden de regeringen der volgende Staten gekozen, als: Oostenrijk, Pruissen, Beijeren, Hanover, Baden, het Groot-Hertogdom Hessen en Nassau. — Tot leden der Kommissie, aan welke alle akten en berigten, tot de uitvoering der genomene besluiten betrekking hebbende, moesten worden ingeleverd, ten einde, overeenkomstig het daaromtrent genomen besluit,

te handelen, werden verkozen, de Heeren: Graaf *von Buol-Schauenstein*, Graaf *von der Goltz*, Vrijheer *von Aretin*, Graaf *von Eyben* en Vrijheer *von Plessen*. Voor het oppertoezigt over de wetten, aangaande de drukpers, en tot het doen van voordragten aan de Bondsvergadering, in alle gevallen, waarin haar gezag in zaken de drukpers betreffende werd ingeroepen, werden aangesteld: de Graaf *von Buol-Schauenstein*, de Vrijheer *von Aretin*, de Heer *von Martens*, de Vrijheer *von Berckheim* en de Heer *von Berg*. — De Kommissie tot het voorstellen van besluiten en andere voordragten, met betrekking tot de Centrale Kommissie van onderzoek te Mentz, ingevolge art. 9 van het aangenomen ontwerp, zoude bestaan uit de volgende Gezanten, als: den Graaf *von Buol-Schauenstein*, Graaf *von der Goltz* en den Heer *von Harnier*.

Handelingen der Duitsche Bondsvergadering te Frankfort.

Den zelfden dag, waarop de voormelde besluiten waren genomen, werden de formele zittingen der Bondsvergadering, te rekenen van den 1sten October, voor dit jaar gesloten en de eerstkomende, voor den 20sten Januarij van het volgende jaar, vastgesteld.

In de maand November werd te Weenen, op nieuw, eene bijeenkomst van gevolmagtigde Gezanten der Duitsche Staten, ten einde over onderscheidene zaken, tot het Bondgenootschap betrekkelijk, te raadplegen, geopend. Z. Exc. de Minister Mr. *A. R. Falck* woonde, van wege Z. M. den Koning, als Groothertog van Luxemburg, de conferentiën bij, waartoe overigens geene Gezanten van aan Duitschland vreemde Mogendheden werden toegelaten. — Op den 25sten November had de eerste bijeenkomst, onder Voorzitting van den Vorst *von Metternich*, plaats, waarop den 28sten eene tweede en den 30sten eene derde zitting volgde. Ten einde de beraadslagingen, over de onderscheidene onderwerpen, te bespoedigen, werden tien Kommissiën benoemd, welke dagelijks vergaderden.

Ministeriele Conferentie te Weenen wegens zaken het Duitsche Bondgenootschap betreffende.

De conferentiën duurden de maand December en een aanmerkelijk gedeelte van het volgende jaar voort, doch werd, even als omtrent de Ministeriële conferentiën te Carlsbad, aangaande den loop derzelve, de strengste geheimhouding in acht genomen, wordende het protokol der zittingen slechts aan weinige personen medegedeeld. Het houden van het protokol was aan drie Leden der bijeenkomst opgedragen, zijnde: de Koninklijke Pruisische gezant aan het Hof van Wurtemberg, de Heer *von Küster*; de Koninkl. Beijersche gezant aan het Hof van Oostenrijk, Baron *von Steinlein*, en de Groothertoglijke Staats-Minister van Mecklenburg, Baron *von Plessen*. De redactie van hetzelve was, bij uitsluiting, toevertrouwd aan den Hofraad *von Gentz*.

Besluit van Z. M. de Koning van Pruissen tot wering der buitenlandsche dagbladen.

Het door Z. M. den Koning van Pruissen, bij ordonnantie van den 30sten December, gerigt aan den Staats-Kanselier, Vorst *von Hardenberg*, genomen besluit, tot wering van buitenlandsche dagbladen, verdient ter dezer plaatse melding, luidende hetzelve als volgt:

De onwaarheden, de onwaardige wijze van schrijven en de hatelijke strekking, waarmede de artikelen, die den Koninklijk Pruisischen Staat, deszelfs beheer en maatregelen betreffende, in verscheidene buitenlandsche dagbladen voorkomen, nopen mij het volgende te bevelen:

1. In mijne gezamenlijke Staten zal noch de *invoer* noch de *doorvoer* van alle de, in Engeland en Frankrijk, in de Duitsche taal, uitkomende dagbladen gedoogd en toegelaten worden.

2. Aan dit verbod zijn de gezamenlijke, in het Koningrijk der Nederlanden, zoo wel in de landstaal als in de Fransche en Duitsche taal, uitkomende dagbladen onderworpen, ten zij eene uitzondering daarvan door mijn gezantschap bij Z. M. den Koning der Nederlanden, verzocht, en door mij bewilligd worde. — Mogten, tegen dit verbod aan, dergelijke dagbladen heimelijk ter lezing ingevoerd worden, zoo vervalt de besteller derzelve, in geval van ontdekking, in eene geldboete van tien tha-

kers, voor elk afzonderlijk derwijze ingevoerd blad, en, bij onvermogen tot betaling, in eene daaraan evenredige gevangenis-straf. Deze straffen zullen, in geval van herhaling, verdubbeld worden. Pogingen tot den doorvoer door de Pruissische Staten worden met verbeurdverklaring der dagbladen gestraft. Indien staats-dienaars, ambtenaren of post-beambten, inzonderheid den in- of doorvoer der verbodene couranten, tegen verwachting, toelaten of bevorderen, zoo moet tegen hen gehandeld worden, volgens de strafwetten op de voorbedachtelijke of, uit grove onachtzaamheid of onwetendheid, ontstane kwetsing van ambtspligten. Van het tegenwoordig verbod zijn slechts die exemplaren der voorgenoemde buitenlandsche couranten uitgezonderd, die voor de Ministeriën bestemd zijn.

Algemeen territoriaal reces te Frankfort geteekend.

Eene zeer belangrijke akte, onder den titel van: *Algemeen Reces der te Frankfort vergaderde territoriale Kommissie*, den 20sten Julij van dit jaar geteekend, behelsde onderscheidene gewigtige bepalingen, wegens afstand en grensscheiding van grondgebied en daartoe betrekkelijke voorwaarden, ter voldoening aan die van het Weener Congres van den 9den Julij 1815, en van het Parijsch traktaat van den 20sten November deszelfden jaars. Deze bepalingen, namelijk, nadere onderhandelingen en schikkingen vereischende, waren hiertoe, door HH. MM. den Koning van Pruissen, den Keizer van Oostenrijk, den Koning van Groot-Brittannië, en den Keizer van Rusland gevolmagtigden benoemd, en de uitslag der plaats hebbende onderhandelingen, volgens het verlangen der genoemde Mogendheden, in het voormelde algemeen en definitief stuk opgenomen, ten einde van de noodige ratificatiën voorzien te worden, met bijvoeging van alle daartoe betrekkelijke bijzondere overeenkomsten (1).

Centrale Kommissie te Mentz wegens de Rijn-vaart.

Alhoewel er bij de Centrale Kommissie voor de scheepvaart op den Rijn, te Mentz bijeengekomen, nog steeds eenige punten van verschil, tusschen

(1) Staatscour. 1820. No. 18.

Centrale Kommissie te Mainz wegens de Rijnvaart.

den Kommissaris der Nederlanden en dien van Pruissen, overig waren, zoo bespeurde men echter met groot genoegen, dat er, omtrent verscheidene andere verschilpunten, eene merkelijke toenadering tusschen dezelve plaats greep.

Eerstgemelde, in de zitting van den 5den Maart, de Kommissie hare eischen van den 11den November 1817 herinnerende, zeide: „dat het steeds de bedoeling van het Nederlandsch Gouvernement was geweest, dat, even als het den Nederlandschen schippers vrij zoude staan, om, voor hunne terugreis, ladingen in de havens van den conventionelen Rijn of deszelfs armen in te nemen, dit zelfde regt ook zoude vergund zijn aan de schippers van den conventionelen Rijn of deszelfs armen, wat de havens van lading en lossing des Rijns, in de Nederlanden, betrof; zonder daardoor echter eenige inbreuk op de beurtvaarten te maken. — Voorts dat het Nederlandsch Gouvernement, hoe genegen ook de wenschen der Centrale Kommissie te voorkomen, nogtans, om billijke redenen van voorzorg tegen de fraude, welke door een grondgebied, zoodanig doorsneden als het zijne, zoo zeer werd begunstigd, geen afstand kon doen van maatregelen van toevoorzigt, zoo als: het plaatsen van wachten op de schepen en de verzegeling van den toegang tot de ladingen. Dat evenwel de wachten, die aan boord zouden geplaatst worden, geene andere roeping zouden hebben dan om te waken tegen ladingen, lossingen of frauduleuse ruilingen, gedurende de reis; en dat, aangaande de verzegeling, zoude gezorgd worden, dat deze maatregel met den meest mogelijken spoed ten uitvoer gebragt wierd, en wijders aan alle billijke klagten, hieromtrent, regt zoude gedaan worden. — Eindelijk, dat de 15 ten honderd voor het Syndikaat de eenige verhooging was, welke het toltarief ondergaan had, en dat, door de afschaffing van dit additioneel, dit tarief was terug gebragt tot de hoogte, welke hetzelve had, ten tijde der sluiting van de Weener akte van den 24sten Maart

Centrale Kommissie te Mentz wegens de Rijnvaart.

1815." — De Kommissaris hoopte, dat de Centrale Kommissie de vestiging van de, bij art. 31 der Weener akte, bedoelde instellingen, nu niet langer zoude verschuiven; terwijl hij hierbij voegde: „ dat middelerwijl door het Nederlandsch Gouvernement het noodige was voorbereid, om alles, wat hetzelve achtervolgens had beloofd, ten uitvoer te brengen."

De Centrale Kommissie verklaarde op het bovenstaande: „ dat het Nederlandsch Gouvernement had voldaan aan de voorwaarden van reciprociteit, naar den geest van het Traktaat, welke de Kommissie had aangewezen. Zij zag met vertrouwen te gemoet hetgeen het hof van Berlijn van zijnen kant zoude doen, om het bestaande traktaat te vervullen." — De Heer Pruissische Kommissaris nam de conclusie van dien der Nederlanden *ad referendum*, en zeide: „ met veel genoegen te bespeuren dat de beginselen, ten aanzien der regeling van de ladingen bij de terugreis, zich meer en meer ontwikkelden, en het met den Kommissaris der Nederlanden eens te zijn, dat het stelsel der beurtvaarten, met het transport der koopmanschappen op den Rijn, het best overeenkwam, zoodra dit stelsel zoude gevestigd zijn, onder de medewerking van de daarbij belanghebbende handelaars en schippers, wier raad noodzakelijk was, zoowel om het getal van vaartuigen, hetwelk voor iedere beurt zoude worden gebezigd, te bepalen, als om eene redelijke scheepsvracht vast te stellen, waardoor de politie van de scheepvaart op den Rijn werd geregtigd, met gestrengheid te eischen, dat de vaartuigen in eenen goeden staat werden onderhouden." Dezelve nam insgelijks het gemelde *conclusum per majora* der Kommissie *ad referendum*, tevens echter, zoo als reeds vroeger, tegen alle *conclusa per majora* protesterende, wanneer het geene onderwerpen gold, welke de loopende administratie betroffen. — De genoemde Kommissaris voorts nog deszelfs bezorgdheid, aangaande een voornaam punt, te kennen hebbende gegeven, het

Centrale Kommissie te Mentz wegens de Rijn-vaart.

vinden namelijk van een middel om te beletten, dat de spoedige bewerkstelling, of ook het oponthoud van het transport der koopmanschappen, afhankelijk ware van den wil van eene eenige der handelende partijen, en de noodzakelijkheid beweerd hebbende, om met diegeen der handelende partijen, welke het gebied voerde over de monden van den stroom, ten aanzien van de grenzen van deszelfs regten, eene overeenkomst te treffen, deed de President der Kommissie op het Protokol voegen: „ dat de Heer Kommissaris van Pruissen thans op nieuw ter baan bragt twee aanvragen, welke bij het Gouvernement der Nederlanden waren geschied, met betrekking tot het zeeregt. Krachtens het zeeregt, konde men den Souverein der Nederlanden de magt niet betwisten, om regten op den invoer en doorvoer te stellen voor koopmanschappen, welke in het land werden in- of doorgevoerd, wordende dit regt door het Pruissisch hof reeds daardoor erkend, dat hetzelve alleenlijk aandrong op een vast tarief voor de invordering der zeeregten in Holland. Uit het traktaat van Weenen konde niet worden afgeleid, dat de Centrale Kommissie bevoegd was, om toe te treden tot de aanvragen van Pruissen, om, namelijk, van het koningrijk der Nederlanden te verlangen: 1°. om eens vooral een onveranderlijk tarief, voor alle inkomende en uitgaande regten in de Hollandsche zeehavens, vast te stellen; en 2°. om geheel en al het verbod van doorvoer van sommige koopwaren te doen ophouden." De tijdelijke President verzocht hierop zijne ambtgenooten, van deze inzigten kennis te geven aan hunne respectieve hoven (1).

De Beijersche Kommissaris bij de Centrale Kommissie, de Heer *von Nau*, gaf, in eene der bundels van de, door hem uitgegevene, verzameling van stukken tot de Rijn-vaart betrekkelijk, eene ontwikkeling der denkwijze van zijn Hof en van de overige Duitsche Opper-Rijn-Staten. In die

(1) Arnh. Cour. No. 39.

ontwikkeling kwam, onder anderen, het volgende voor:

Centrale Kommissie te Mentz wegens de Rijnvaart.

Bij de conferentiën op het Congres van Weenen, werd door Lord *Clancarty* voorgesteld, om de scheepvaart op den Rijn voor alle natiën vrij te stellen. De andere leden van deze hooge Vergadering, weinig gezind tot eene zoo algemeene uitbreiding, besloten, deze scheepvaart alleen vóór de aangrenzende Staten vrij te stellen. *Waarschijnlijk* was Engeland even weinig geneigd, om aan de langs den Rijn gelegene Staten, als regt van wederkeerigheid, de vrijheid toe te staan, welke zij van hetzelve begeerden, om op den Teems ongehinderd de scheepvaart uit te oefenen.

De aanneming van dit beginsel, hetwelk den 3den Maart 1815 te Weenen werd goedgekeurd, vernietigde dadelijk de hoop der Engelschen op eene grootere uitbreiding van hunnen handel op den Rijn. Zij vestigen thans hunne hoop op eene vrije scheepvaart op de Wezer en de Elve, waar de invoer van hunne koopwaren niet aan die beletselen onderhevig is, welke deze in de monden van den Rijn ontmoet.

De voordeelen, welke Holland aan deszelfs direkten handel verleent, bezwaren zeer den doorvoer der vreemde koopwaren door de Nederlanden.

Men grondt zich op dit beginsel, dat de direkte handel der natie meer begunstigd moet worden, dan al haar expeditie-handel, en dat de eerste slechts kan bloeijen door vermindering van den laatsten.

Uit de vasthouding van dit beginsel ontstaat dit gevolg, dat de handel op den Rijn afneemt, naarmate die op de Wezer en Elve vermeerdert, zijnde men thans bezig, om alle beletselen, welke de scheepvaart op deze beide vloeden nog belemmeren, uit den weg te ruimen.

Het meerendeel der overige Staten, die langs den Rijn zijn gelegen, heeft dus belangen, welke geheel tegenstrijdig zijn met die van Holland; deze belangen vorderen begunstiging en geene belemmering van den doorvoer der koloniale waren.

Pruissen, hetwelk hooge regten op den Rijn ligt, en de ontvangst der tolregten op de Wezer en Elve ziet ververmeerderen, zal zich niet bijzonder haasten, om zich aan de beginselen bij de overeenkomst van 1815 vastgesteld te onderwerpen, indien het Gouvernement der Nederlanden, van zijnen kant, de hand niet leent, om de-

Centrale Kommissie te Mentz wegens de Rijn-vaart.

zelve in hunnen geheelen vorm en inhoud toe te passen. Pruissen blijft slechts aandringen op de uitbreiding van de vrije scheepvaart, op den Rijn tot in Zee. Hetzelve houdt, bij voortduring, het gedwongen stapelregt te Keulen in stand, hetwelk zoo schadelijk, zoo bezwarend is voor de overige langs den Rijn gelegene Staten, en de Pruissische bezittingen langs die rivier, of liever de stad Keulen alleen bevoordeelt.

Indien het Pruissische Gouvernement, (zich geregtigd houdende tot de handhaving van dit stapelregt, tot dat Holland dadelijk aan alle artikelen der overeenkomst van Weenen zal hebben voldaan), dat regt wilde gebruiken, tot begunstiging van de tegenwoordige en toekomstige scheepvaart van de geheele Rijn-Provincie, zou hetzelve dit oude privilegie zoodanig behooren te verdeelen, dat het gedwongen stapelregt te Keulen al dadelijk als een plaatselijk regt opgeheven wierd; nogtans in dien zin, dat de ladingen, welke uit de rivieren of vloeden van Holland komen, zoowel als de gene, welke aan vreemde, langs den Rijn gelegene, Staten toebehooren, en die, van den Boven-Rijn of den Middel-Rijn komende, op het aan Pruissen toebehoorende gedeelte van den vloed de scheepvaart uitoefenen, gehouden zijn, de lading te breken, naar verkiezing, in eene der zes havens, welke Pruissen op den Rijn bezit.

Holland verwacht van de uitvoering der overeenkomst van 1815 geen ander voordeel, dan de afschaffing van het gedwongen stapelregt te Keulen en te Mentz.

Later ontwaarde hetzelve, dat de uitvoering van het 6de artikel der zelfde overeenkomst, door het conventionele tarief van 1804 te verminderen, het transport van deszelfs koopwaren op de rivier tot aan Mentz zoude verligten; het heeft gelijk groote waarde aan de uitvoering van dit artikel te hechten.

De overige artikelen der overeenkomst van Weenen zijn, voor het grootst gedeelte, met de tegenwoordige Constitutie van Holland moeijelijk overeen te brengen.

Om die reden zou Holland dan een bijzonder belang hierbij hebben, de interimaire instructie voor de scheepvaart op den Rijn in werking te brengen, om daardoor tot de uitvoering van Art. 6 en 19 der overeenkomst te geraken.

Op het bovenstaand betoog werd door den Heer *Bourcourd*, onder dagteekening van den 9den Ju-

lij, in de 144ste zitting der Kommissie, ten protokol gegeven hetgeen alhier woordelijk volgt:

Centrale Kommissie te Mentz wegens de Rijnvaart.

De stellingen van mijnen ambtgenoot van Beijeren met aandacht overwogen hebbende, heb ik gemeend, de navolgende aanmerkingen in het protokol te moeten overbrengen.

Ligtelijk zal men gevoelen, dat eene beredeneerde kritiek ten aanzien van hetgeen de Heer *von Nau*, over de commerciële staatkunde der Nederlanden, in het midden brengt, hier niet op zijne plaats zou staan. Deze zaak staat met mijne zending in geen verband, evenmin als met de handelingen der kommissie. Alleen zal ik doen opmerken, dat het mij toeschijnt, dat de tegenwoordige commerciële staatkunde der Nederlanden niet onbepaald het, door den Heer *von Nau* aangehaalde, leerstelsel omhelsd heeft: dat men, om den activen handel te doen bloeijen, den expeditie-handel moet verminderen. *Dit* beginsel heeft misschien voorheen met vrucht kunnen toegepast worden. Het is waar dat in *1725* de Hollandsche wetgeving, alleen voor de Oostenrijksche bezitting, den doorvoer in de Nederlanden toestond: maar later is de handel van gedaante veranderd, en de wetgeving heeft noodzakelijk deze verandering moeten volgen.

Na deze korte aanmerking, ga ik over tot hetgeen door den Heer *von Nau* gezegd wordt, nopens de Weener akte, betreffende de scheepvaart op den Rijn. Hij geeft zijne vrees te kennen, dat Pruissen, zich wel bevindende bij deszelfs tegenwoordig tarief van zijne tolkantoren en van het gedwongen stapelregt te Keulen, weinig geneigd zal zijn, om de uitvoering van de gemelde Weener akte te verhaasten, indien het Gouvernement der Nederlanden de hand niet leent aan derzelver geheele en volkomene uitvoering. Naar mate deze vrees meer gegrond schijnt te wezen, naar die mate moet zij, naar mijn inzien, de noodzakelijkheid doen gevoelen, om, ten einde deze uitvoering te erlangen, kracht en standvastigheid ten toon te spreiden; om daartoe steeds te blijven volharden bij den eisch, tot eene onverwijlde opheffing van het gedwongen stapelregt en van de gemeenschappelijke invoering der oktrooi-regten, in plaats van eenige beschroomdheid in het doen gelden van zijn wel hebbend regt te toonen, door denkbeelden in het midden te schuiven, over de wijze, waarop Pruissen,

Centrale Kommissie te Mentz wegens de Rijn-vaart.

gedurende een onbepaald tijdvak, alle zijne havens van den Rijn nog zou kunnen doen deelen in de voordeelen van de uitoefening van het gedwongen stapelregt te Keulen, hetwelk bij de Conventie van Weenen formeel is afgeschaft.

Ik moet echter gelooven, dat de bedoelingen van den Heer *von Nau* goed zijn geweest; misschien dat hij slechts aan Pruissen heeft willen doen gevoelen, dat het zelve, door de stad Keulen bij het bedoelde regt te handhaven, zoo wel zijne overige havens van den Rijn, als de andere belanghebbende Staten benadeelt; misschien ook, dat hij, van dezen halven maatregel sprekende, daardoor het kwaad van het monopolie der expeditiën van Keulen heeft willen zoeken te verminderen. Hoe het zij, het is zeker, dat men zich bij geene verzachtende middelen meer moet ophouden, wanneer men de geheele uitroeijing van het kwaad kan vinden.

De Heer *von Nau* is hiervan zelf overtuigd, gelijk uit zijne geheele redekaveling blijkbaar is.

Maar geheel verwonderd heb ik hierover moeten staan dat de Heer *von Nau* ook nog twijfel overlaat, ten aanzien van den goeden wil der Nederlanden, om derzelver verbindtenissen te vervullen.

Deze kwalijk geplaatste twijfelingen zijn even onregtvaardig jegens de Nederlanden, als zij aan de gemeene zaak schadelijk zijn, omdat zij het voorkomen hebben van de weinige geneigdheid tot de uitvoering der Weener akte, welke de Heer *von Nau* bij Pruissen veronderstelt, eenigzins te verschoonen.

Pruissen, zegt hij, zal de uitvoering der Weener-akte niet zeer zoeken te overhaasten, indien het gouvernement der Nederlanden niet insgelijks de hand daaraan leent, om dezelve in alle hare uitgestrektheid te vervullen.

Heeft dan het Koningrijk der Nederlanden (hetgeen dit voorwaardelijk *indien* doet vermoeden) daaraan misschien de hand nog niet geleend?

Is door mijnen geëerden ambtgenoot van Beijeren, met de overige Kommissarissen, (uitgenomen dien van Pruissen en Hessen, op welker grondgebied de gedwongene aanlegplaatsen bestaan) niet erkend, dat, door de verklaring van den Nederlandschen Kommissaris, van den 5den Maart l. l. dit gouvernement aan de voorwaarden van wederkeerigheid, naar den zin des traktaats, voldaan heeft,

en dat nu met vertrouwen werd te gemoet gezien wat het hof van Berlijn zou doen?

Centrale Kommissie te Mentz wegens de Rijn vaart.

De redenering van den Heer *von Nau* zou kunnen aanleiding geven, om dat onregtvaardig mistrouwen, hetwelk reeds te lang aan den voorspoed des werks hinderlijk is geweest, weder op te wekken.

„ Het eenig voordeel, zegt de Heer *von Nau*, het„ welk de Nederlanden zich van de Weener akte belo„ ven, bestaat in de uitvoering van het 6de en 19 arti„ kel. De overige artikelen zijn moeijelijk met den te„ genwoordigen staat van zaken der Nederlanden over„ een te brengen.".

Het is waar, de steller heeft de gevolgen, welke hieruit moeten voortvloeijen, niet opgeteekend, maar dezelve vallen in het oog, door den goeden wil der Nederlanden in de uitvoering der akte verdacht te maken, nadat zij de voordeelen, welke zij zich van art. 6 en 19 beloven, verkregen hebben.

Om dergelijke twijfelingen te doen verdwijnen, behoef ik het publiek slechts op nieuw te verwijzen, naar de reeds gemelde verklaring van den Nederlandschen Kommissaris en het, daarop genomen, besluit door de meerderheid der leden van de Kommissie.

Wijders is de stelling, dat de Nederlanden slechts voordeel bij art. 6 en 19 der Weener akte hebben, te onbepaald, om eenige andere wederlegging te behoeven, dan de verklaring, dat ik, na het traktaat gelezen en herlezen te hebben, daarin niets van de bedoelde zwarigheden aangetroffen heb.

Mijn Gouvernement, bereid zijnde om, van zijnen kant, de aangegane verbindtenis geheel te vervullen, verlangt slechts, dat, van de andere zijde, wederkeeriglijk datgene worde gedaan, wat de Weener akte wil, dat dadelijk geschieden zal, de opheffing namelijk van de gemeenschappelijke invordering in de gedwongene losfingplaatsen.

En hiermede zou ik kunnen eindigen, indien ik mij niet genoopt vond, van de gemeenschappelijke invordering, welke, volgens art. 31 der Weener akte, reeds dadelijk had behooren gestaakt, en door eene *partiële* vervangen te worden, nog een woord te spreken.

Het verzuim van uitvoering van dit artikel is ten hoogste bezwarend voor den Beneden-Rijn. Op denzelven wordt, van Keulen af tot op de grenzen van de Nederlanden, een tarief van 1 fr. 76 c. 62 m. in plaats van 91 c. 40 m. en dus 85 c. 22 m. te veel, van ieder kwintaal

Centrale Kommissie te Mentz wegens de Rijnvaart.

geheven, zonder nog te gewagen van hetgeen te Emmerik gevorderd wordt.

De heffing van deze te hooge regten is de vrucht eener, tegen de Weener akte strijdende, handelwijze. De regtvaardigheid gebiedt, dat deze staat van zaken niet langer voortdure, en, volgens de door den Heer Pruissischen Kommissaris, den 27sten Februarij 1818, gegevene openingen, moet ik gelooven, dat Pruissen hiervan ook overtuigd is. Hetzelve zal gevoelen, dat, terwijl door eene vermindering van het tarief op den Beneden-Rijn, op den voet, als bij de Weener akte is bepaald, deszelfs eigene onderdanen van eenen zwaren last zullen worden bevrijd, de scheepvaart op dat gedeelte van den vloed zal worden verligt en bevorderd, met dat gevolg, dat hetzelve daarbij geene schade lijden maar voordeel genieten zal.

Indien ik mijne stem tegen deze ongewettigde invordering verhief, is het, omdat ook de handel en de scheepvaart der Nederlanden daaronder lijdt.

En nu kom ik tot het besluit, dat het der centrale kommissie behagen moge (in de verwachting, dat de gedwongene lossingplaatsen, overeenkomstig hetgeen bepaald is, zonder verwijl zullen opgeheven worden) te bepalen, dat onverwijld aan het 91ste artikel der Weener akte, nopens de partiële invordering, voldaan worde (1).

Afkondiging wegens landverhuizingen te Mentz.

Uit hoofde van het wederom toenemend getal der landverhuizingen in Duitschland, werd, door den Nederlandschen Gemagtigden, den 4den Mei, op last van Z. M., te Mentz afgekondigd: „ dat, „ de maatregelen in 1817 in het koningrijk der „ Nederlanden genomen, ten aanzien der Duitsche en Zwitsersche Emigranten, voortdurend „ in werking bleven, en dat alzoo de aankomst „ in het koningrijk niet zoude worden vergund „ aan landverhuizers, die zich in deszelfs havens „ begaven, om zich in te schepen, dan voor „ zoo verre de ingezetenen des lands voor de „ kosten instonden van derzelver verblijf, tot het „ tijdstip der inscheping (2)."

Het getal der landverhuizers naar Amerika, welke men van den 17den April tot het einde van Mei,

(1) Amsterd. Cour. No. 182.
(2) Zie Jaarb. 1817. St. 1. bl. 59.

Mei, langs Mentz, den Rijn zag afzakken, werd geschat op: 315 mannen, 262 vrouwen en 585 kinderen, zijnde te zamen 1162 zielen. Onder dezelve waren: 683 Wurtembergers, 192 Badenschen, 171 Zwitsers, 28 Elsassers en 28 Hessischen. — Onder de Wurtembergers vond men 378 lieden toegedaan aan eene godsdienstige gezindheid van Separatisten (1). Men zag ook eenen man van 64 jaren met zijne vrouw en 14 kinderen.

Groot aantal van landverhuizers.

Een dezer vaartuigen met landverhuizers, waarop zich over de honderd Wurtembergers, welke naar Amerika ingescheept waren, bevonden, in de maand Junij voor Calais, door onvoorzigtigheid van den schipper, aan den grond geraakt en verongelukt zijnde, kwam een groot aantal der passagiers, welke door dit ongeval in eenen allerbeklagenswaardigsten toestand verkeerden, te Brugge en te Veurne aan, alwaar dezelve met vele menschlievendheid werden opgenomen.

Op den 29sten Junij zag men voor Dordrecht elf groote bovenlandsche aken met Zwitsersche Emigranten aankomen, welke zich, te 's Gravendeel, aan boord van de aldaar op hen wachtende schepen moesten begeven, om daarmede de reis naar Brazilië, de plaats hunner bestemming, voort te zetten. Deze vaartuigen waren zoodanig met menschen opgevuld, (wordende het geheel getal, zoo van mannen en vrouwen als kinderen, op

(1) In de maand Julij schreef men uit Frankfort: „ onlangs zijn 300 Wurtembergsche emigranten Dresden gepasseerd, welke zich naar Rusland begaven. Het waren welgekleede lieden, voorzien van goed bespannen wagens en niet ontbloot van geld. Zij hadden twee opperhoofden, die voor de goede orde zorgden. Een dezer hoofden was te voren onderwijzer in zijn vaderland geweest. — Als eenige reden van hun vertrek, hetgeen nog door vele anderen stond gevolgd te worden, werd door laatstgenoemden opgegeven, het invoeren van nieuwe liturgiën, volgens hun gevoelen, strijdig met het oud-Luthersch geloof. Men noemt de daardoor ontstane nieuwe sekte de *Hofmanniaansche*. Haarl. Cour. No. 80.

Groot aantal van landverhuizers. twee duizend begroot) dat aan boord van dezelve geene genoegzame plaats voor hen was, om zich neder te leggen. Ook waren zij, naar het scheen, gewoon, om bij nacht doorgaans te ankeren, en denzelven, voor het grootste gedeelte, aan wal door te brengen, daar zij nog denzelfden avond van hunne komst, in grooten getale, buiten de Grooteboofds-poort een bivouak opsloegen, terwijl de voornaamste des nachts in de onderscheidene logementen hun' intrek namen. Overigens meende men, onder alle deze uitgewekenen, zoo jong als oud, eene groote mate van moed en opgeruimdheid, en, bij vele, bewijzen van onbekrompenheid op te merken. — Den volgenden dag, tegen den avond, zakten zij naar het gehucht de Mijl, even beneden de stad, af, alwaar hun ten gebruike, tot aan hunne inscheping naar Brazilië, eene groote loods kosteloos werd afgestaan, gelijk ook eene daartoe zeer geschikte herberg door hen, op billijke voorwaarden, in gebruik werd genomen. — Den daaraanvolgende Zondag hielden zij eene plegtige godsdienstoefening, waartoe de groote koepel en het ruime erf der voornoemde herberg hun eene vrij geschikte gelegenheid opleverden, terwijl de Protestanten zich naar de stad begaven, om in de Waalsche kerk aldaar den godsdienst bij te wonen.

Eene der redenen, waarom men de Emigranten eenigzins van de stad had verwijderd, bestond, gelijk men vermoedde, hierin, dat zich de kinderpokken onder hen hadden beginnen te vertoonen, waardoor verscheidene kinderen van deze ziekte werden aangetast, en een derzelve reeds op den 1sten Augustus het slagtoffer daarvan werd. Plegtig en aandoenlijk was de wijze, waarop hetzelve, den volgenden dag, op het Nieuwe Kerkhof, door de Emigranten werd begraven. De optogt werd geopend door een kind, dragende een kruis, waarop de Priester en Kapellaan, gebeden opzeggende, volgden. Achter dezelve gingen onmiddellijk twee vrouwen, welke het kistje, waarin het lijk lag en waarover een wit kleed

hing, beurtelings op het hoofd droegen. Deze vrouwen waren omgeven van een aantal mannen, alle met ongedekte hoofden, terwijl eene verbazende reeks van kinderen, trapsgewijze van de jongste tot de oudste, volgden en eenige andere vrouwen den trein besloten.

Vertrek der landverhuizers van Dordrecht.

In het begin der maand October werden door hen de toebereidselen, tot het verder voortzetten der reize, naar de plaats hunner bestemming, gemaakt, nadat vooraf, met de bereidvaardige en liefderijke hulp van den Wel Eerw. Heer *Merkus*, Predikant der Waalsche gemeente, hiertoe aangezocht, onder het Protestantsch gedeelte der landverhuizers, ten getale van bijna 200 zielen, eene onderlinge kerkelijke inrigting tot stand was gebragt. Op den 19den Augustus had de aanneming van 16 kinderen en aankomelingen der Protestanten, tot lidmaten, en, den 20sten daaraanvolgende, derzelver bevestiging, naar de hier te lande bestaande kerk-orde, plaats gehad, waarop den 22sten, des Zondags, aan alle de leden dezer nieuwe gemeente, uit lieden van onderscheidene Zwitsersche kantons afkomstig bestaande, het H. Avondmaal werd uitgedeeld, terwijl de aandoenlijke eerbied en ernst, welke bij deze plegtigheid onder alle heerschten, op de talrijke aanwezigen den treffendsten indruk maakten.

Bij het vertrek der Zwitsersche kolonisten bleven, overeenkomstig de, door derzelver opzieners met het bestuur van het stads gasthuis te Dordrecht, gemaakte schikkingen, negen personen achter, terwijl bijna acht honderd derzelve van 's Gravendeel op binnenvaartuigen naar Texel vertrokken, ten einde aldaar ingescheept te worden. De overige waren reeds vroeger op vier vaartuigen ingescheept en afgezeild. Geene de minste sporen van besmettelijke ziekte werden overigens door hen achter gelaten.

Nieuwe transporten van landverhuizers te Arnhem.

Te Arnhem kwamen insgelijks, in de maanden September en November, onderscheidene transporten van Wurtembergsche landverhuizers aan, welke naar Amsterdam vertrokken, met oogmerk

om zich, ter kolonisatie, naar Noord-Amerika te begeven.

Toestand van den gewezen Keizer op St. Helena.

De berigten, welke men, van tijd tot tijd, wegens den toestand van den gewezen Keizer, in deszelfs gevangenschap op St. Helena, ontving, behelsden, met de verzekering van alle in het werk gestelde middelen, ten einde iedere, eenigzins denkbare, poging tot deszelfs bevrijding te voorkomen, tevens de bevestiging van de meer en meer toenemende ontevredenheid van *Buonaparte* met zijn lot in het algemeen, en, in het bijzonder, met zijne opzigters, zoo als ook onderscheidene tijdingen wegens zijne afnemende ligchaamssterkte. — Hij nam gewoonlijk het middagmaal met den Generaal *Bertrand*, en weigerde halstarrig den Gouverneur van het eiland, in weerwil van deszelfs herhaald verzoek, in zijne tegenwoordigheid toe te laten. Een groot gedeelte van zijnen tijd bragt hij door met schrijven en dicteren, waarin de Generaal *Bertrand* hem voornamelijk behulpzaam was. Men wilde dat dit werk in het opstellen der gedenkschriften van zijn leven bestond, waarmede hij, naar men zeide, reeds verre gevorderd was.

Komst van de Gravin *Montholon* op het Nederlandsch grondgebied.

De Gravin *Montholon*, welke zich, benevens haren echtgenoot, in vrijwillige ballingschap naar St. Helena had begeven, van het eiland vertrokken zijnde, kwam, in de maand September, op het grondgebied van dit Rijk aan, alwaar haar niet alleen eene volkomene vrijheid, maar zelfs eene gastvrije ontvangst mogt te beurt vallen.

Vergadering der Staten-Generaal.

Nadat in de zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, op den 31sten December des vorigen jaars, een aanvang was gemaakt met de stemopneming, wegens twee ontwerpen van wet, tot verdere regeling der grensscheidingen tusschen onderscheidene provinciën, welke echter, door gebrek aan het noodig aantal aanwezige Leden, gestaakt had moeten worden (1), werd deze stemming

(1) Jaarb. 1818. St. 1. bl. 222.

in de openbare zitting van den 4den Januarij dezes jaars hervat, wordende beide deze wetten met eenparige stemmen aangenomen. — De goedkeuring der Eerste Kamer kwam in op den 21sten Januarij. — De wet, welke de grensbepaling tusschen de provincie Oostvlaanderen en Antwerpen tot onderwerp had, dagteekent van den 11den Januarij, en bepaalt deze grenzen aldus:

Vergadering der Staten Generaal.

Wet van 11 Jan. tot regeling der grenzen tusschen Oost-Vlaanderen en Antwerpen. (Staatsbl. No. 4.)

De *scheiding* tusschen de gemeente van Buggenhout, in de provincie van Oost-Vlaanderen, en die van St Amand, in de provincie van Antwerpen, en alzoo gevolglijk tusschen die beide provinciën, zal zijn als volgt:

Te beginnen aan den buurtweg van Opdorp, van het punt, waar dezelve over de Opdorpsche Beek loopt, noordwaarts op, vervolgens links af, midden door den weg, de Oude Brilstraat genaamd, die een gedeelte van den grooten weg van *Aalst naar Mechelen* uitmaakt, met insluiting in de provincie van Oost-Vlaanderen van twee stukken lands, gelegen tusschen de Oude Brilstraat, den Opdorpschen weg en de Opdorpsche Beek.

Voorts, in eene westelijke rigting, midden door den voorschreven weg, tot aan een' elleboog van den weg, die naar het gehucht den *Ouden Bril* leidt, alwaar de oude grenzen gevolgd worden in eene noordwestelijke rigting, langs den meergenoemden weg, tot aan een' steenen grenspaal, dien men vindt aan de linkerzijde op een pad, tot scheiding dienende van een stuk lands, aan *Josse van Assche* toebehoorende, gelegen onder de gemeente van St. Amand, en van een ander stuk land, onder Buggenhout, aan *Dominique de Hauwer* behoorende.

Voorts dient het gezegde pad, dat eene regte lijn houdt, tot grensscheiding langs een' tweeden steenen grenspaal, en geplaatst op de scheiding van den grond van *van Assche*, en op dien van een tweede stuk land van *Dominique de Hauwer*, onder de gemeente van St. Amand behoorende; vervolgens links af, tusschen de twee stukken land van *de Hauwer*, tot aan eene sloot, langs de zuid-zijde van het gezegde land; de sloot regt uit, die het land afscheidt van dat van *Daniel Spiessens*, tot den derden grenspaal, geplaatst tegen den weg, Cuijtelghem-Straat genaamd, op den hoek van den tuin van *Bernard Spiessens*, die onder St. Amand gelegen is.

Van den gezegden derden grenspaal af, de oude grenzen verlatende, midden door den gezegden weg, in eene

Vergadering der Staten-Generaal.

zuid-oostelijke rigting, latende ter regter zijde het huis van *Josse Buijkens*, en ter linker-zijde eene kapel, en de huizen van *Josse Lathouwer*, en van de erfgenamen van dien naam, regt uit, tot op de helft in het water van de rivier de Schelde.

Wet van 11 Jan. houdende rectificatie der grensscheiding tusschen Antwerpen en Zuid-Braband (Staatsbl. No. 3.)

De andere, welke insgelijks dagteekent van den 11den Januarij, behelsde: „ dat, daar het gebleken was dat er, overeenkomstig art. 3 der Grondwet, doelmatige veranderingen konden worden daargesteld in de grenzen tusschen de provinciën Antwerpen en die van Zuid-Braband, op het punt, alwaar de gemeenten van Hersselt en Aerschot in aanraking waren; — in het vervolg de Hersseltsche Beek, die tot nog toe gedeeltelijk de afscheiding, tusschen de gemeente van Hersselt en die van Aerschot, had uitgemaakt, de scheiding zoude zijn tusschen de beide gemeenten van den straatweg van Aerschot naar Turnhout, tot de Heide, aan *Henri de Bruxelles* toebehoorende; — voorts zoude, ten gevolge dezer bepalingen, de landen van Aerschot, die aan de Noordzijde van de Hersseltsche Beek gelegen waren, overgaan tot de gemeente van Hersselt, provincie Antwerpen."

Voorloopige maatregelen wegens eene in te voeren consumtie-belasting op de potasch, enz.

In een Committé-Generaal, gehouden den 4den Januarij, werd door de Centrale afdeeling het rapport uitgebragt, wegens eene transitoire wet in de geheime zitting van den 31sten December des vorigen jaars aan het onderzoek der afdeelingen verzonden, en houdende bepalingen omtrent de voorloopige maatregelen, betrekkelijk tot eene in te voeren consumtie-belasting op de Potasch, Paarlasch, Souda en Weedasch. Ten gevolge der aanmerkingen, in de afdeelingen gemaakt, had het genoemde ontwerp eenige veranderingen ondergaan, welke de Centrale afdeeling in haar verslag, naar volgorde der artikelen, opgaf (1). — In dezelfde geheime zitting van den 4den werden de beraadslagingen, over de voornoemde wet, geopend, en dezelve, nadat de geopperde bedenkingen door den Direk-

(1) Zie dit verslag. Staatsc. No. 8.

teur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en Accijnsen waren beantwoord, bij hoofdelijke stemming, met 64 stemmen voor en 2 tegen, aangenomen. — De kennisgeving der Eerste Kamer, wegens de bekrachtiging der wet door dezelve, werd gelezen in eene geheime vergadering van den 6den daaraanvolgende, waarin tevens de opheffing der geheimhouding werd besloten, en dienvolgens de notulen van het verhandelde, in de onderscheidene beslotene vergaderingen, in de openbare zitting van dien dag, door den Griffier voorgelezen en daarna bekrachtigd. — De bedoelde wet dagteekent van den 5den Januarij.

Vergadering der Staten-Generaal.

Een groot getal verzoekschriften en adressen, vele bezwaren en bedenkingen inhoudende, wegens de heffing der belastingen op onderscheidene middelen, voorgeslagen bij de ontwerpen van wet, door den Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en Accijnsen, op den 31sten December overgelegd, hield de aandacht der leden van de Tweede Kamer, gedurende het onderzoek der gemelde ontwerpen, bezig.

Groot aantal verzoekschriften en adressen wegens voorgedragene belastingwetten.

De Heer *Reyphins* bragt, in de zitting van den 21sten Januarij, rapport uit op het verzoekschrift van eenen inwoner van Esch op de Alzette, in het Groothertogdom Luxemburg, tot afschaffing van het verbod van uitvoer van houtskolen. — De Heer *Kemper* deed, in dezelfde zitting, rapport wegens een rekwest van Wijnhandelaren te Amsterdam. Men besloot tot het doen drukken van beide deze verzoekschriften.

Rapport op verzoekschriften wegens uitvoer van houtskolen en van wijnhandelaren.

Op den 10den Februarij bragt de Kommissie tot de petitiën, bij monde van den Heer *du Bus*, rapport uit op negen verschillende rekwesten, waarvan twee, door fabrijkanten in groene zeep en zeepzieders te Gent geteekend, op de afschaffing van den impost op de zeep en het doen vervangen van denzelven, door eene belasting op de potasch en andere alkalis, aandrongen; terwijl dit verzoek door de zeven andere rekwesten werd bestreden, alle eene tegenovergestelde strekking hebbende, en ingeleverd door fabrijkanten van zeildoek te Krom-

Verslag wegens petitiën aangaande belasting op de zeep en potasch enz., en den invoer van houtskolen om te branden.

Vergadering der Staten-Generaal.

menie; door eigenaars van glasblazerijen te Dion; door den eigenaar eener, te Brussel gevestigde, manufaktuur van geslepen en gegraveerd kristal; door fabrijkanten van lakmoes te Utrecht, door verschillende fabrijkanten en trafijkanten te Almelo in Overijssel; alsmede door een aantal Amsterdamsche kooplieden. — Door den Heer *Sandberg* werd, in dezelfde zitting, verslag gegeven van een verzoekschrift, door den eigenaar eener ijzersmelterij in het Groothertogdom Luxemburg, aan de Kamer ingeleverd, ten einde een verbod van invoer te bekomen van alle soort van hout, geschikt om kolen te branden (1).

Verslag wegens petitiën betrekkelijk de voorgestelde belasting op de koffij en suiker.

In de zitting van den 26sten Februarij werd door den Heer *Sandberg*, namens de Kommissie tot de petitiën, het navolgend verslag uitgebragt, wegens onderscheidene adressen en verzoekschriften, door Kamers van Koophandel en fabrijken, alsmede door kooplieden in koffij en suiker, en door suiker-raffinadeurs, aan de Kamer ingediend, betrekkelijk de voorgestelde belastingen op de koffij en suiker:

EDEL MOGENDE HEEREN!

De kommissie tot de petitiën biedt u den zakelijken inhoud aan van de hier onder gemelde stukken, betrekkelijk de concept-wetten, omtrent de suiker en koffij;

1°. Een adres van de kamer van koophandel en fabrijken van Amsterdam;

2°. Een rekwest van de Heeren *Willem* en *Jan Willink*, c. s., te Amsterdam, met overlegging van de kopie van een vroeger, door hen aan den Koning ingeleverd, rekwest;

3°. Een van de Heeren *Croockewitt*, c. s., suiker-raffinadeurs te Amsterdam;

4°. Een adres van de kamer van koophandel en fabrijken te Rotterdam;

5°. Een van die van Dordrecht;

6°. Een rekwest van de Heeren *van Oordt* en *Herklots*, c. s., suiker-raffinadeurs te Rotterdam en Dordrecht;

(1) Staatscour. No. 44.

7°. Een van *Fredr. Werbrouck*, c. s., suiker-raffinadeurs te Antwerpen;

8°. Een van *W. H. van Burck*, c. s., kooplieden in koffij en suiker, te Nijmegen;

9°. Een van *Meeus*, c. s., suiker-raffinadeurs te Brussel;

10°. Een adres van de kamer van koophandel en fabrijken te Antwerpen;

11°. Een rekwest van de Heeren *Merten Mosselman*, kooplieden te Antwerpen;

12°. Een adres van de kamer van koophandel en fabrijken te Middelburg;

13°. Een rekwest van de Wed. *Vereul*, c. s., kooplieden te Amsterdam.

Vergadering der Staten-Generaal.

Verslag wegens petitiën betrekkelijk de voorgestelde de belasting op de koffij en suiker.

Deze ontzaggelijk wijdloopige stukken alle over het algemeen hetzelfde onderwerp hebbende, hebben wij vermeend, aan U. Ed. M. nuttelooze herhalingen te moeten besparen, en alle de grieven in een en hetzelfde rapport te vervatten, de algemeene bedenkingen afzonderlijk rangschikkende, te weten eerst de suiker, en vervolgens de koffij.

De belastingen, zeggen de rekwestranten, moeten alleenlijk op de ingezetenen van den Staat drukken; de zoodanige, daarentegen, welke den vreemdeling treffen, kunnen tot niet anders strekken, dan om denzelven te verwijderen, en missen het doel; dit is het geval met alle belasting op het vertier, welke daardoor den koophandel benadeelt.

De handel in het groot maakt den rijkdom der staten uit. De provincie Holland, welke niet het zesde gedeelte der bevolking van het koningrijk bevat, en wier grond niet van de vruchtbaarste is, brengt ruim een derde deel der lasten van het koningrijk op; deze groote tak van algemeene welvaart verdient de aanhoudendste bescherming, en kan de Engelsche mededinging niet anders, dan door middel der aan denzelven te verschaffen grootste gemakkelijkheden, doorstaan. De Engelsche koophandel heeft te veel voordeelen; de onmeetbare Engelsche koloniën, waarvan Engeland de gedwongene markt is, deszelfs ontzaggelijke kapitalen, benevens de groote bescherming, die dezelve alom verkrijgt, stellen dien handel buiten alle vergelijking.

Indien men onzen koophandel hinderpalen in den weg legt, dan zal zich dezelve verplaatsen, en, reeds in 1818, heeft Hamburg, in hare haven, zoo vele schepen als Amsterdam geteld; terwijl al dadelijk, in 1814, de

Vergadering der Staten-Generaal.

Verslag wegens petitiën betrekkelijk de voorgestelde belasting op de koffij en suiker.

vreemde kooplieden, door de groote gemakkelijkheden en ontstentenis van hindernissen gelokt, in menigte op onze markten kwamen. Het stelsel van entrepôt, crediet, enz., maakt den koophandel aan te veel hinderpalen onderhevig; de suiker en de koffij zijn, in dit oogenblik, de groote takken van den actieven handel; uit hoofde van de sortering, het vereischte toezigt, het bederf, enz., zijn dezelve niet vatbaar om geëntreposeerd te worden, en de voorgedragene concept wetten zouden de vrije circulatie der gemelde artikelen onmogelijk maken.

Voor den koophandel is niets onmisbaarder, dan de zoogenaamde kooplieden van de tweede hand, die de geheele of aanzienlijke gedeelten der ladingen van den zeehandelaar koopen, om dezelve aan den winkelier te verkoopen, of ze naar buiten te verzenden; al het belang van dezen handel van de tweede hand kan alleen aan kooplieden bekend zijn. De koopman, die, bij voorbeeld, eene lading koffij uit Amerika ontvangt, zou die nimmer kunnen slijten, indien hij niemand vond, welke zorgvuldig, die groenachtige, witachtige of kleurige koffij van een scheidende en sorterende, dezelve voor verschillende bestemmingen, naar gelang der behoefte of den smaak der slijters van een of ander land of stad, bereidde; deze tweede hand, altijd gereed, om in massa te koopen, stelt den zeehandelaar in staat, zich op nieuwe speculatiën toe te leggen, en lokt de kommissiehandelaren aan, als welke altijd zeker zijn, het benoodigde, zonder eenige vermenging, te zullen vinden.

Deze tweede hand zal, door de voorgestelde wetten, worden vernietigd; want, zonder te spreken van de overschrijving van crediet, die te zeer beperkt is, en slechts eenmaal plaats heeft, en welke derhalve de binnenlandsche circulatie op niet doet uitloopen, zoo vergenoegt zich de tweede hand met al te geringe winst, om de kosten van geschriften, formaliteiten, salarissen voor de beambten, enz. te dragen; zelfs zou zij reeds te veel lijden door de restitutie, waarvan het mininum bepaald is, voor de koffij, op 1000, en, voor de suiker, op 500 ponden. Er is niemand, of hij weet, welke ontzaggelijke kwantiteit dezer waren, bij kleine partijtjes, langs onze landgrenzen wordt verzonden; en onze wetten, zoodanigen clandestinen invoer bij onze naburen verhinderende, zouden hun een dienst bewijzen ten nadeele van onzen handel. Over het algemeen, geschiedt de uitvoer, over de landgrenzen, zelden bij groote partijen tevens,

en zelfs voert men vrij kleinere baaltjes uit naar Noorwegen en andere gewesten.

Het toegestaan crediet schijnt een groot voordeel voor den koophandel, doch is inderdaad van weinig nut voor denzelven: de koffij wordt in het pakhuis beter, en dikwerf verlangt de spekulant dezelve verscheidene jaren opgeslagen te houden. De geraffineerde suiker kan vele jaren onverkocht in de pakhuizen blijven; de termijnen van crediet kunnen echter voor zoo langen tijd niet worden uitgestrekt; de *ingevoerde kwantiteiten* zijn dikwerf beneden de *6000 ponden* suiker, en 10,000 ponden koffij, zijnde het *minimum* voor het crediet bepaald. De artikelen, *voor* welke de impost betaald zal zijn, en waarvan de prijs derhalve hooger zal worden, zullen niet meer kunnen worden verkocht, en de zoodanige, welke den langsten termijn van crediet hebben, zullen het meest gezocht worden.

Vergadering der Staten-Generaal.

Verslag wegens petitiën betrekkelijk de voorgestelde belasting op de koffij en suiker.

Van ouds her, heeft men getracht, in de Noordelijke provinciën, eene belasting op de suiker en de koffij in te voeren, doch altijd en nog laatstelijk heeft men dien maatregel onmogelijk verklaard.

Onze koloniën zullen met die nieuwe belasting bezwaard worden, welke de aanvrage naar die artikelen zal doen verminderen; de planters zijn, gedurende den oorlog, meer dan eenige andere klasse, gedrukt geworden, en, in plaatse van hen op te beuren, belast men hen op nieuw, want het *betalen* van de belasting komt toch eindelijk op onze planters in de *koloniën* neder.

De achteruitwerking der belasting, of het vorderen van de belasting van de suiker en koffij, welke binnen het Koningrijk voorhanden is, is een onregtvaardige en onmogelijke maatregel, vermits waren, onder de heerschappij der vigerende wetten ingevoerd, niet aan nieuwe lasten behoorden te worden onderhevig gemaakt; vermits de spekulateur het verhoogen of verminderen van den impost onder zijne eventuële en mogelijke kansen berekent; vermits men nooit, bij het afschaffen van eene belasting, restitutie van den in de pakhuizen opgeslagen voorraad verleent, en men den spekulant derhalve, volgens het ontwerp van wet, van eene billijk verkregen winst berooft; dat de administratie al de verborgen koffij en suiker nimmer zal komen te ontdekken; dat, na den afloop der recherches, de bezitters zich zullen spoeden met te verkoopen; hetgeen deze artikelen zal beletten, tot den gewonen prijs, verhoogd met de belasting, te rijzen; dat men, uit het voorbeeld van

Vergadering der Staten-Generaal.

Verslag wegens petitiën betrekkelijk de voorgestelde belasting op de koffij en suiker.

het zout, kan oordeelen, wat er omtrent de suiker en de koffij, die zoo veel te gemakkelijker te verbergen zijn, zal plaats hebben. De voorgedragene belasting zal, in plaatse van de schatkist te stijven, niets opbrengen, want, sedert kort, en op de eerste tijding dezer ontwerpen van wet, heeft men eene ontzaggelijke kwantiteit suiker en koffij ingevoerd, welke men wel voor de navorschingen van de administratie zal weten te verbergen, en naderhand uit te voeren, na terug bekoming van de regten, welke daarvan nooit betaald zullen zijn. De voor den uitvoer opengestelde bureaux hadden bij de wet behooren aangewezen te worden, zijnde dit een al te belangrijk onderwerp, om bij een enkel reglement te worden bepaald.

De rekwestranten leggen hunnen wensch aan den dag, om deze ontwerpen te zien vervangen door belastingen, welke meer regtstreeks op den slijter zouden drukken, door middel van hoofd-gelden, waartoe zij verscheidene wijzen voordragen.

Overgaande tot de klagten, welke speciaal tegen den impost op de suiker zijn gerigt, verzekeren de rekwestranten:

Dat, zelfs indien het mogelijk ware, alle de hiervoren gemelde ongelegenheden te verhelpen, er nog een genoegzaam aantal zoude overblijven, om het ontwerp van wet onuitvoerbaar te maken.

Wat de tweede hand voor den koophandel in het algemeen is, dat zijn de raffinaderijen voor de suiker: het entrepôt is voor dezelve volstrekt onmogelijk; zelfs indien zij de ruwe suiker van den zeehandelaar koopen, dan kunnen zij nog slechts van het overschot van het aan denzelven verleend crediet genot hebben.

Men draagt eene belasting voor van *f* 4. per honderd ponden wigts, benevens eene restitutie van *f* 5 voor dezelfde hoeveelheid suiker in brooden, en van *f* 4 voor de andere geraffineerde suikers, zonder eenigerlei restitutie voor de siropen toe te staan; nu leveren 100 ponden ruwe suiker nooit meer op dan 45 ponden in brooden, en 15 ponden fijne suiker, zoodat een derde deel der belasting steeds voor den raffinadeur zou verloren zijn.

Uit dien hoofde verleent men in Frankrijk aan de geraffineerde suiker eene dubbelde restitutie van het regt op den invoer van de ruwe suiker, en, volgens die zelfde evenredigheid, zou men hier moeten restituëren *f* 10·60 van de honderd ponden; doch vermits onze raffinaderijen, uit dezelfde kwantiteit ruwe suiker, meer fijne suiker trek-

ken, zoo zou eene restitutie van *f* 8 voldoende kunnen zijn. In Engeland heeft de restitutie, volgens dezelfde evenredigheid, plaats.

Vergadering der Staten-Generaal.

Verslag wegens petitiën betrekkelijk de voorgestelde belasting op de koffij en suiker.

Tot dus ver hebben onze raffinaderijen een groot voordeel gevonden bij den verkoop der siropen, kandij en melisfen; doch de raffinadeurs, zich genoodzaakt ziende, hunne prijzen met een gedeelte der belasting te verhoogen, zullen geene koopers meer in de middel-klasse vinden, en zullen die niet meer in Duitschland kunnen slijten, aangezien zij deswege geene restitutie van regten bij den uitvoer bekomen; dit artikel zal van grooten invloed op den bloei der raffinaderijen zijn, welke, in den gemakkelijken slijt van hunne siropen, een middel vonden, om geraffineerde suikers, voor lagere prijzen, dan de buitenlander, te verkoopen.

Men staat niets toe voor indrooging, versiroping, niets voor de zelfstandigheden, welke door de koking vervliegen, terwijl de berekening omtrent het tarra al te voordeelig voor de schatkist is.

Men heeft de restitutie zeer verkeerdelijk naar de uitwendige gedaante der suikers berekend; er zijn landen, welke stot-suiker vragen, alhoewel van dezelfde fijnte, als die in brooden.

De *sucres terrés*, van de Fransche koloniën herkomstig, hebben een' eersten graad raffinering bekomen, zonder op te houden ruwe suiker te zijn; zoodat men dezelve verre boven onze ruwe suikeren zal verkiezen, welke aan dezelfde belasting zijn onderworpen, hetgeen ten nadeele onzer koloniën en onzer nationale nijverheid zal uitloopen.

De ruwe suiker, welke in het koningrijk wordt ingevoerd, om binnen hetzelve geraffineerd te worden, beloopt jaarlijks, ingevolge deze zeer uiteen loopende berekeningen, van 36 tot 60 millioenen, waarvan een derde gedeelte, volgens het eenparig gevoelen der rekwestranten, in het land blijft, hetgeen de consumtie op 12 tot 20 millioenen brengt.

Het verregaande verschil in de uitkomst dezer berekeningen heeft op de begrooting van den toekomstigen opbrengst der belasting invloed moeten hebben; doch de rekwestranten stemmen overeen in het denkbeeld, dat het beloop van de belasting nimmer zal kunnen opwegen tegen de belemmering en het nadeel, dat men den handel, en de raffinaderijen veroorzaakt, welke, in de Noordelijke provinciën alleen, nog ten getale van 80 bestaan.

Vergadering der Staten Generaal.

Verslag wegens petitiën betrekkelijk de voorgestelde belasting op de koffij en suiker.

De wijze van ophef der ontworpene belasting zou ook met het transito slecht overeen te brengen zijn.

Eindelijk, de achteruitwerkende kracht, waarover men zich in het algemeen beklaagt, zou voor de suiker minder dan eenig ander artikel tot stand te brengen wezen: de voortbrengselen eener raffinade bevinden zich in verschillende staten van bereiding, en, met den besten wil, zou het den raffinadeur niet mogelijk zijn, dezelve te schatten; ook heeft men niets bepaald voor de siropen, welke in het pakhuis zullen gevonden worden, hetgeen den fabrijkant aan willekeur overlaat, terwijl men, bij de fabrijkatie, voor de voorwerpen geene restitutie hoegenaamd verleent.

De koffij, welke geene bewerking hoegenaamd vordert, die aan geene nijverheid voedsel verschaft, en waarvan de prijs hooger is, is vatbaarder voor belasting, dan de suiker.

De klagten, welke de koffij alleen betreffen, zijn bijna alle in de algemeene aanmerkingen van den koophandel begrepen.

Het verschil in de berekening voor de consumtie van de koffij is dezelfde als voor de suiker; deze berekeningen loopen van 10 tot 18 of 20 millioenen.

Uwe kommissie heeft vermeend, u eene naauwkeurige analysis te moeten geven van alle de, in de onderscheidene rekwesten, vermelde grieven; zij heeft gemeend, er geene enkele te moeten overslaan; haar rapport hiermede eindigende, stelt zij u voor, alle deze rekwesten ter griffie neder te leggen (1).

De Vergadering zich met het voorstel der Kommissie, tot het doen nederleggen dezer rekwesten ter griffie, vereenigende, besloot tevens, op het voorgestelde door den Graaf *van Hogendorp*, hierin door vele leden ondersteund, tot het doen drukken van het gemelde verslag en tot de ronddeeling van hetzelve aan de Leden.

Rapport wegens verzoekschriften aangaande de belasting op het gediste-

Op twee rekwesten, het eerste van de Kamer van Koophandel te Schiedam, het tweede van verscheidene eigenaren van groote branderijen in de provincie Luik, betrekkelijk de voorgestelde belasting op het gedisteleerd, werd, in de zitting van den 8sten Maart, door den Heer *du Bus*,

(1) Staatscour. No. 66.

een omstandig rapport uitgebragt, en daarop de nederlegging dezer rekwesten ter griffie besloten. — Voorts werd, bij monde van denzelfden rapporteur, verslag gegeven van vier verschillende verzoeken, den 10den Februarij bij de Kamer ingekomen, *tegen* de belasting op de pot- en weed asch, en op vier andere; *voor* deze belasting, ter vervanging van die op de zeep, ingeleverd; zijnde de eerstgenoemde afkomstig van een' ingezeten der stad Rotterdam; van een' fabrijkant in lakmoes te 's Hertogenbosch; van garenbleekers te Dordrecht, en van de Kamer van koophandel en fabrijken te Kortrijk; — de laatstgemelde van zeepzieders van Rotterdam, Oostvlaanderen en Brugge, en van fabrijkanten in zeep te Brussel — Eindelijk werd, insgelijks door den Heer *du Bus*, rapport uitgebragt op een rekwest van verscheidene grondeigenaren in het distrikt Leuven, houdende bezwaren tegen het ontwerp van wet, waarbij de belasting op de turf werd gehandhaafd (1).

Vergadering der Staten-Generaal.

Ingeleverd, die op de potasch, weedasch, enz. en op de turf.

Nog bragt de Kommissie tot de petitiën, op den 24sten Maart, bij monde van derzelver Medelid den Heer *Kemper*, rapport uit op twee petitiën van olie-slagers te Dordrecht en aan de Zaan in Noord-Holland, betrekkelijk het inkomend en uitgaand regt op de raap-, lijnzaad- en hennipzaad-koeken, welke insgelijks, op voorstel van den Graaf *van Hogendorp*, door een aantal Leden ondersteund, gedrukt en rondgedeeld werden (2).

Petitiën betrekkelijk de raap- lijn- hennipzaad, enz.

In de zitting van den 1sten April werd bij missive van den Staatsraad, belast met de directie der Staats-Secretarie, op last van Z. M., eene veranderde redactie ingezonden der concept wet, omtrent den ophef der inkomende en uitgaande regten en accijnsen, overgelegd op den 31sten

Tweede redactie der wet omtrent den ophef der in en uitgaande regten en

(1) Zie deze onderscheidene rapporten in de Staatscour. No. 70 en 71.

(2) Staatscour. No. 79.

Vergadering der Staten-Generaal.

accijnsen, voorgedragen en aangenomen.

December des vorigen jaars, waarop, den 5den daaraanvolgende, de Centrale Afdeeling het verslag aangaande de genoemde wet uitbragt. Bij dit verslag waren tevens gevoegd de antwoorden van den Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en Accijnsen, op ieder der gemaakte aanmerkingen, in het rapport, volgens de eenmaal aangenomene wijze, naar volg-orde der artikelen voorgedragen; hebbende het ontwerp, ten gevolge der door de afdeelingen gemaakte aanmerkingen, verschillende wijzigingen in de nieuwe redactie ondergaan, terwijl er andere aanmerkingen overbleven, waaraan, om de redenen in de antwoorden van den Direkteur-Generaal ontwikkeld, niet had kunnen worden voldaan (1). — Den 15den werden de beraadslagingen over het ontwerp geopend. De Heeren *Kemper*, *Gockinga*, *J. Clifford*, Baron *Collot d'Escury van Heinenoord* en *van Alphen*, voerden achtervolgens het woord, waarna de Vergadering, ten ruim vier ure, werd gescheiden, en de voortzetting der beraadslagingen tegen den volgenden dag bepaald. Alstoen spraken de Heeren *van Iddekinge*, *Fabry Longrée*, *Metelerkamp*, Graaf *van Hogendorp*, *Serruys*, *'s Jacob*, *Reyphins*, *Byleveld*, *van Crombrugghe* en *Plasschaert*, deels *voor* deels *tegen* het ontwerp, wordende de verdere beraadslagingen, uit hoofde dat verscheidene Leden nog het woord hadden gevraagd, tot den volgenden morgen uitgesteld. Op den 17den spraken de Heeren *van Markel Bouwer*, *van Lynden van Hoevelaken*, *Gendebien*, *Trentesaux*, *Fontein Verschuir*, *van Lycklama à Nyeholt*, *Membrede*, *de Moor*, *Dotrenge*, *Nagelmaekers* en *Canneman*, hetzij *voor*, hetzij *tegen* het voorstel. — Z. Exc. de Minister van het Publiek Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Koloniën hierop het woord voerende, zeide: ,, dat hij de verdedi-

(1) Zie het uitgebreid verslag. Staatscour. No. 92.

Vergadering der Staten-Generaal.

diging der wet in hare ſtrekking en bijzonderheden aan den Direkteur-Generaal overlatende, zich zoude bepalen tot de wederlegging van die redeneringen, welke hij, in den loop der discusſiën, had hooren gronden op daadzaken, die, of ten eenemale onnaauwkeurig opgegeven of, ten minſte, geenszins aan het tegenwoordige ſtelſel van inkomende regten en accijnſen toe te ſchrijven waren. Hij meende, bij deze gelegenheid, de aandacht der Kamer op de ſteeds, in omvang en voordeel, toenemende uitvoer der voortbrengſelen van den Nederlandſchen grond te moeten vestigen, en vroeg aan de Leden, welke onlangs hunne reſpectieve Provinciën hadden bezocht, op welke plaatſen die dreigende kenteekenen eener vervallende welvaart te beſpeuren waren, welke ſommige redenaars met zoo donkere verwen hadden afgeſchilderd? Of zij hadden hooren zeggen dat de bevolking verminderde? Dat er landverhuizingen plaats hadden, zoo als die, over welke men zich in naburige Rijken te bedroeven had? Of de prijs der vaste goederen begon te dalen? Of nergens nieuwe ondernemingen van volksvlijt in de plaats traden van de fabrijken, welke de loop der ſtaatkundige gebeurtenisſen aan het kwijnen had gebragt? In allen geval, het zoo hevig aangevallen ſtelſel was, na eene ondervinding van twee jaren, door het Gouvernement zelf, voor vereenvoudiging en verbetering vatbaar geoordeeld, zoo als het onderhavige voorſtel vertoonde, en, in dezen zin, ſcheen het dan meest raadzaam, zich met hetzelve bezig te houden; terwijl het daarentegen te bedenkelijker was, om de grondſlagen aan te tasten, naarmate deze deliberatiën wederom duidelijker hadden getoond, hoe verre men nog van de noodzakelijke eenſtemmigheid verwijderd was, over hetgeen in de plaats zoude moeten komen. Wierden deze grondſlagen verworpen, wie kon dan zeggen, hoe men zich over andere verſtaan zoude, en hoe lang het nog zoude aanloopen, eer men ſlechts tot

Vergadering der Staten-Generaal.

de beginselen genaderd was van een nieuw systema? enz. (1)." De Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande regten en Accijnsen, sprak hierop een zeer breedvoerig vertoog uit, tot beantwoording van alle de hoofdbedenkingen tegen de wet, sedert drie dagen, in het midden gebragt, en tot verdediging van het ontwerp. De Heeren *van Alphen*, *Kemper* en *Clifford* vatteden nogmaals het woord op, tot nadere verdediging hunner bevorens geuitte gevoelens en bedenkingen, waarna, de discussiën gesloten zijnde, tot de stemming werd overgegaan (2). De wet werd, ten gevolge eener meerderheid van 56 stemmen tegen 40, aangenomen, en daarop, als gewoonlijk, tot verzending naar de Eerste Kamer besloten. Dezelve vereenigde zich met het besluit der Tweede Kamer, volgens kennisgeving op den 12den Mei, zijnde de wet zelve insgelijks onder laatstgemelde dagteekening uitgevaardigd.

Verslag wegens onderscheidene petitiën en adressen betrekkelijk de voorgedragene belastingwetten.

Den 22sten April werden, door de Kommissie van petitiën, wederom onderscheidene rapporten uitgebragt, wegens een aantal verzoekschriften en adressen, betrekkelijk de, in verschillende conceptwetten, voorgeslagene regten en belastingen; omtrent alle welke petitiën de ter nederlegging ter griffie, tot inzage der leden, werd besloten. De Heer *Kemper* deed, namens de Kommissie, in deze zitting verslag van een ingekomen verzoekschrift van kooplieden te Amsterdam, handel drijvende in hazen- en konijnen-haar, tot ontheffing der laatstgenoemde artikelen van de daarop gelegene hooge regten van uitvoer. Voorts van het rekwest van kust-visschers te Scheveningen, tot vrijstelling der belasting op het zout, en daarstelling van hoogere regten op den invoer van vreemden visch; terwijl het genoemde Lid

(1) Staatscour. No. 93.

(2) Men vindt de adviesen en redevoeringen in de Staatscour. No. 96, 98, 99, 100—108, 110, 113, 118, 122—124.

Vergadering der Staten-Generaal.

insgelijks rapport deed op een verzoekschrift van pachters van het regt op den verkoop van visch binnen IJperen, ten einde de, uit Frankrijk ingevoerde, visch niet met eene belasting mogt bezwaard worden. Eindelijk bragt de Heer *Kemper* nog een rapport uit, aangaande het verzoekschrift van bierbrouwers, in het arrondissement Philippeville, houdende bezwaren tegen Art. 48 der wet van 15 September 1816, omtrent de belasting *op het* bier. — De genoemde Kommissie bragt, bij monde van den Heer *Fontein-Verschuir*, in deze zitting rapport uit, op het rekwest van eenige der voornaamste handelaren in Wijnen te Amsterdam, houdende verzoek, dat aan Z. M. de door hen opgetelde gevaren van het bestaand stelsel der belastingen, ten hunnen opzigte, mogten worden voorgedragen; alsmede op dat van de Kamer van Koophandel te Maastricht, onderscheidene bedenkingen inhoudende over de ontwerpen van wet, wegens belasting op de koffij en suiker en die op het binnenlandsch gedisteleerd. — Door den Heer *du Bus* werd verslag gegeven wegens het verzoek van den eigenaar eener leerlooijerij om, tot aanmoediging van dezen tak van nijverheid, op den eiken-schors een uitgaand regt van 40 pCt. te leggen; wegens dat van kooplieden in lijnwaden te Ath, zich beklagende over de hooge regten op den invoer der witte linnens: zijnde dit rekwest van 37 onderteekeningen voorzien; voorts wegens onderscheidene rekwesten, zoo van fabrijkanten en kooplieden in zeildoek, als van zeepzieders en zeep-fabrijkanten, aangaande de belasting op de vlugtige zouten, als: potasch, paarlasch enz. tot vervanging van die op den zeep; gelijk mede op eene memorie van de Kamer van koophandel en fabrijken te Gent, betrekkelijk het laatstgenoemde onderwerp en de belasting op de suiker, koffij en zout. Eindelijk bragt dezelve nog rapport uit op vier rekwesten aangaande de belasting op het zout, ingeleverd door eigenaars van zoutkeeten

Vergadering der Staten-Generaal.

te Amsterdam; zoutzieders te Dordrecht, Hoorn, Enkhuizen en Medenblik, en door eenen zoutbrander te Harlingen (1).

De concept-wetten wegens belasting op de zout, pekel, zeep, turf, steenkolen en last- of tonnengeld aangenomen.

De Centrale afdeeling bragt, in dezelfde zitting, twee rapporten uit, wegens verschillende concept-wetten, betrekkelijk het daarstellen van belastingen, Het eerste dezer rapporten, aangaande de belastingen op de zout en de pekel, de zeep, de turf, de steenkolen, en het last- of tonnen-geld, gedrukt en aan de leden rondgedeeld zijnde (2), hadden de beraadslagingen over de vijf concept-wetten, hiertoe betrekkelijk, in de zitting van den 24sten plaats. De Heeren *Nagelmaekers*, Graaf *van Hogendorp*, *Gockinga*, *Plasschaert*, *Serruys*, *Gendebien*, *Trentesaux*, *J. Clifford*, *Metelerkamp*, Baron *Collot d'Escury van Heinenoord*, *Kemper*, Baron *de Bioul*, *van Alphen* en *Dotrenge* voerden achtervolgens het woord, deels voor, deels tegen een of meer der vijf ontwerpen. Hierop beantwoordde de Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande regten en Accijnsen de geopperde bedenkingen en eenige aan hem gerigte vragen. Nadat aldus de beraadslagingen, over alle de genoemde ontwerpen gezamenlijk, geschied waren, stelde de Voorzitter, over ieder der concept-wetten afzonderlijk, de hoofdelijke oproeping in, waarvan de uitslag was, dat alle de vijf ontwerpen werden aangenomen, zijnde de stemming geweest als volgt: de wet tot daarstelling eener belasting op het zout en de pekel, 73 stemmen voor, 17 tegen; de zeep en potasch, 57 voor, 33 tegen; de turf, 62 voor, 28 tegen; de steenkolen, 67 voor en 23 tegen; het last- of tonnen-geld 68 stemmen voor, 22 stemmen tegen (3). — De goedkeuring der Eerste Kamer

(1) Deze rapporten worden gevonden in de Staatscour. No. 109, 117 en 121.

(2) Zie Staatscour. No. 111.

(3) De Adviesen enz. Staatscour. No. 125, 126, 127, 130, 135.

op alle deze wetten kwam in op den 12den Mei, zijnde mede de dagteekening, waaronder dezelve werden uitgevaardigd.

Vergadering der Staten-Generaal.

Het tweede van de bovengemelde rapporten der Centrale afdeeling had betrekking tot de belastingen op het buitenlandsch en binnenlandsch gedisteleerd, die op den wijn, en op de buitenlandsche en binnenlandsche bieren en azijnen. Onder de aanmerkingen der afdeelingen, in dit verslag voorkomende, waren die, omtrent de wet op het binnenlandsch gedisteleerd, het talrijkst en menigvuldigst in het midden gebragt geworden. Meest alle de afdeelingen hadden verlangd, dat de belasting zoude verminderd en geene restitutie gegeven geworden. Verscheidene hadden den wensch aan den dag gelegd: „ dat abonnementen ingevoerd wierden, bijzonder ten aanzien der kleine branderijen, welke daardoor een nieuw leven zouden bekomen;" terwijl er, nopens het meerder verkiezelijke van de belasting, te berekenen naar den inhoud van den ketel, dan wel naar dien van de beslagkuip; de zware belasting van de gest, voornamelijk in vergelijking met de buitenlandsche; de bepalingen van Art. 8 en Art. 9 der concept-wet, en het minder doelmatige der afschrijving, bij Art. 43 bepaald, als ook aangaande het verschil en de hoeveelheid van uitvoer, naarmate men te land of ter zee uitvoerde, in Art. 44 vastgesteld, onderscheidene bedenkingen waren geopperd (1). — De beraadslagingen aangaande voormelde concept-wetten hadden plaats op den 27sten April. De Heeren: Graaf *van Hogendorp*, Graaf *Vilain XIV*, *Plasschaert*, *Serruys*, *Gendebien*, *Reyphins*, *Dotrenge*, *Kemper*, *Byleveld* en *van Alphen*, bragten, meer of min breedvoerig, hunne gevoelens omtrent de genoemde concept-wetten, hetzij een of meer derzelve, uit, waarna de Direkteur-Generaal der

De ontwerpen wegens belasting op het buitenlandsch gedisteleerd, de wijn, de bieren en azijn aangenomen; die wegens het binnenlandsch gedisteleerd verworpen.

(1) Zie het rapport en de daarop gegevene antwoorden. Staatscour. No. 112.

Vergadering der Staten-Generaal.

In- en Uitgaande regten en Accijnsen het woord ter verdediging der ontwerpen voerde. De Heeren: Graaf *van Hogendorp*, *Reyphins* en *Dotrenge* nogmaals eenige aanmerkingen in het midden gebragt, en de Direkteur-Generaal daarop kortelijk geantwoord hebbende, ging de President tot de stemming, omtrent elk der wetten in het bijzonder, over (1). Het eerste, tweede en vierde ontwerp, waarover in deze zitting gestemd werd, werd aangenomen, als: dat aangaande de belasting op den wijn, met 77 stemmen tegen 11; het ontwerp wegens belasting op het buitenlandsch gedisteleerd, met 82 stemmen tegen 6; wegens belasting op de bieren en azijnen, met 78 stemmen tegen 10, terwijl het derde ontwerp, wegens eene te heffen belasting op het binnenlandsch gedisteleerd, door eene meerderheid van 55 tegen 33 Leden werd afgekeurd, en bijgevolge daarop het besluit genomen, Z. M. eerbiedig-lijk te verzoeken het laatstgemelde voorstel in nadere overweging te willen nemen. — De bekrachtiging der Eerste Kamer ten opzigte der drie overige ontwerpen, kwam op den 12den Mei bij de Tweede Kamer in, zijnde de wetten zelve mede gedagteekend van den 12den Mei.

Het tarief der in- en uitgaande regten, na eenige veranderingen, benevens de daarbij behoorende wet, aangenomen.

De Staatsraad belast met de directie der Staatssecretarie, bij missieve en op last van Z. M., eenige veranderingen ingezonden hebbende in het, bij de Tweede Kamer in onderzoek zijnde, tarief der In- en Uitgaande regten, waarbij Z. M. in verscheidene, door de afdeelingen gemaakte, bedenkingen berustende, de voorgestelde en daaruit voortgevloeide veranderingen voordroeg, werd, in de zitting van den 22sten April, besloten tot de verzending daarvan naar de afdeelingen. — In de Zitting van den 27sten daaraanvolgende, werd het breedvoerig verslag der Centrale Afdeeling ter tafel gebragt, wegens het plaats gehad hebbend onderzoek der concept-wet, ten geleide van het

(1) Zie de advlesen in de Staatscour. No. 132, 134, 136—139, 144.

tarief der In- en Uitgaande regten op alle goederen en koopmanschappen, welke het Koningrijk der Nederlanden zouden worden in- of uitgevoerd, en de daarin begrepene veranderingen op den doorvoer en het regt van de waag en ronde maat (1). De openbare beraadslagingen, over de concept-wet en het tarief, tegen den 1sten Mei vastgesteld zijnde, voerden als toen het woord de Heeren: *Surmont de Volsberghe*, *van Markel Bouwer*, *Serruys*, Baron *de Serret* en *Kemper*, en beantwoordde meergenoemde Direkteur-Generaal de weinige geopperde bedenkingen (2), waarna de aanneming met 73 stemmen vóór en 10 tegen geschiedde, en de wet, benevens het daartoe behoorend tarief, ter bekrachtiging naar de Eerste Kamer werden verzonden. Deze kwam in op den 12den Mei, onder welke dagteekening de uitvaardiging plaats greep.

Vergadering der Staten-Generaal.

Voorts werd op den 22sten April eene, op last van Z. M. ingekomene missieve en eene tweede redactie der concept-wet wegens de belasting op de koffij, aan het onderzoek der afdeelingen verzonden, zijnde dit nieuw ontwerp van de volgende aanmerkingen, tot nadere toelichting, vergezeld (3):

Tweede redactie der concept-wet wegens belasting op de koffij, benevens memorie tot toelichting.

Het eerst ingezonden ontwerp heeft aanleiding tot menigvuldige reclamatiën gegeven, welke den Koning hebben bewogen om deze geheele zaak op nieuw te doen onderzoeken, met last, om de wezenlijke bezwaren weg te nemen, welke tegen de voorgeslagene belasting mogten schijnen te bestaan, en om alle die verzachting in de wet te brengen, welke de handel redelijkerwijze konde vorderen, en die met de zekerheid van de invordering bestaanbaar zoude worden bevonden.

De gemaakte bedenkingen komen voornamelijk hierop neder, in de eerste plaats, dat, hoezeer de koffij op zich zelve vatbaar schijnt voor eene belasting, dit objekt

(1) Staatscour. No. 132.
(2) Staatscour. No. 146 en 147.
(3) De tweede redactie zelve is te vinden in de Staatscour. No. 114.

Vergadering der Staten-Generaal.

als een groot voorwerp van handel niet kan bezwaard worden, vooral bij de eerste hand, zonder den handel ze'ven te belemmeren, en zonder de vreemdelingen terug te houden van het doen van verzendingen op dit Rijk.

Tweede redactie der concept wet wegens belasting op de koffij, benevens memorie tot toelichting.

Eene tweede tegenwerping is op de veronderstelling gegrond, dat de prijs van de koffij zich zoodanig met de belasting zoude vermengen, dat het onmogelijk zijn zoude naar buiten's lands te verkoopen, zonder op de waarde van de koffij een wezenlijk verlies te lijden, terwijl bovendien de overschrijving van termijnen van crediet tot agiotage aanleiding geven zoude, naar mate dat de termijnen langer of korter waren.

Eene derde bedenking trof de gevorderde formaliteiten, welke men onbestaanbaar rekende met een' vrijen handel.

Men heeft eene vierde bedenking daarin gevonden, in de gedane belofte van restitutie, welke in het eerste ontwerp van wet was begrepen, waardoor de schatkist zoude kunnen worden blootgesteld om den impost op koffij terug te geven, zonder dat dezelve bevorens regten had betaald, en dat de wet dus uitgaven zoude kunnen veroorzaken, welke het bedrag der belasting zouden kunnen te boven gaan.

Eene vijfde aanmerking betrof de hoeveelheden voor welke de restitutie zoude worden gegeven, of de opslag in entrepôt zoude kunnen geschieden, en welke men meende, dat te hoog gesteld waren om den handel niet te belemmeren.

De zesde of laatste bedenking was op den aanpeil gerigt, en te dien opzigte heeft men gezegd, dat denkelijk groote kwantiteiten aan dezelve zouden worden onttrokken, en dat zulks onmiddellijk tot nadeel van den eerlijken handelaar zoude uitloopen, welke de mededinging niet zoude kunnen volhouden met die genen, welke het grootste gedeelte van de koffij zouden hebben verzwegen.

Men zal ieder dezer bedenkingen een voor een, opnemen en beantwoorden.

De eerste aanmerking rust op algemeene beginselen, betrekkelijk tot de bescherming, welke men aan den handel geven moet. Het is niet mogelijk de juistheid dezer beginselen te miskennen, welke van den grootsten invloed zijn op de welvaart van een Rijk, hetgeen door den handel is groot geworden, en in denzelven nog altijd eene der beste bronnen van deszelfs bestaan vindt.

Vergadering der Staten-Generaal.

Tweede redactie der concept-wet wegens belasting op de koffij, benevens memorie tot toelichting.

Doch hoezeer men het beginsel erkent, volgt daaruit geenszins, dat hetzelve op het voorhanden zijnde geval toepasselijk is, daar het leggen van consumtieve belastingen den buitenlandschen handel in verscheidene belaste artikelen niet heeft belet.

De handel in wijn, in buitenlandschen brandewijn en in zout kan hier ten voorbeeld strekken, en dus komt alles neder op de vraag, of de belasting niet zoodanig kan worden gewijzigd om enkel de binnenlandsche consumtie te treffen, zonder den eigen of kommissie-handel naar buiten 's Lands te belemmeren.

Men vertrouwt, dat de volgende aanmerkingen zullen doen zien, dat de voorgedragene wet het doel ten volle bereikt.

De tweede der aangevoerde bedenkingen heeft geen' grond, wanneer men nagaat hetgeen met andere voorwerpen, aan consumtieve belasting onderworpen, gebeurt.

De ondervinding heeft doen zien, dat de prijs volkomen onderscheiden is, tusschen hetgeen voor buitenlandsche negotie bestemd is en afschrijving geniet, en dat geen hetwelk binnen 's Lands verkocht wordt, na de regten te hebben betaald, en er is geene reden om te denken, dat een gelijk onderscheid ten aanzien van de koffij geene plaats zoude hebben.

Hoe ongegrond deze bedenking ook zijn moge, vervalt dezelve geheel, na de voorgedragene veranderingen in de wet.

De invoering van een *entrepôt fictief* heeft ten gevolge, dat geene geldrekening noch bij de eerste, noch bij de tweede hand geopend wordt, welke zich met de betaling van den impost niet behoeft te bekommeren, en dat dus al de koffij, welke deze handelaren naar buiten 's lands zenden, met de consumtieve belasting niets te doen heeft.

Onze buitenlandsche handel in het groot wordt ongetwijfeld door de eerste en tweede hand gedreven, en is dus door de voorgeslagene bepaling van alle belemmering bevrijd.

Voor zoo ver sommige handelaren het fictief entrepôt niet mogten verkiezen, heeft men hun de vrijheid gelaten, om hunne koffij op termijnen van crediet in te slaan, en dus bestaat het eerste ontwerp van wet ten hunnen opzigte.

De toestand van den detaillant is van eenen anderen aard, omdat hem het fictief entrepôt niet kan worden

Vergadering der Staten-Generaal.

Tweede redactie der concept wet wegens belasting op de koffij, benevens memorie tot toelichting.

gegeven; hij kan echter, even als de eerste en tweede hand, uitvoeren, en in dat geval krijgt hij afschrijving van den impost.

Om dit voorregt te genieten, is het voldoende, dat hij zoo veel koffij te gelijk inslaat, dat de belasting *f* 50 bedraagt; die detaillanten, welke handel naar buiten drijven, slaan voorzeker met zulke kwantiteiten in, en al ware dit zoo niet, kunnen zij zich nog redden door 200 nederlandsche ponden of meerder in het entrepôt te nemen; en om dit gemakkelijk te maken, heeft men toegestaan, dat de koffij uit het fictief entrepôt op het reëel entrepôt wierd uitgeslagen.

Er is geene vrees, dat de detaillant zijne inkooping, om der belasting wille, verminderen.

De kleine winkelier koopt nimmer meer dan voor zijn gewoon vertier; de grootere detaillant heeft termijnen van crediet, en hij heeft bovendien het reëel entrepôt, terwijl de aard van het uit te oefenen toezigt zal toelaten, om hetzelve zeer weinig kostbaar te maken; hetgeen ten aanzien van het zout bepaald is, kan den handel ten dezen opzigte geheel gerust stellen.

De derde tegenwerping, uit de formaliteiten getrokken, aan welke de handel onderworpen zoude zijn, is geheel ongegrond, wanneer men aandachtig gade slaat op hetgeen de wet in dezen voorschrijft.

Bij den eersten inslag valt niets meer te doen, dan hetgeen voor de enkele inkomende regten is vereischt, daar de commercie zelve eene naauwkeurige verificatie bij het inkomen heeft verlangd.

De circulatie van koffij, welke de regten heeft betaald, en die op fictief entrepôt is ingeslagen, is geheel vrij van documenten.

Bij den uitvoer naar buiten 's lands eindelijk, moet de kwantiteit en inlading toch worden geverifiëerd, en de visitatie, ter uiterste wacht, zal den uitvoer noch beletten noch belemmeren.

De peilrekening en de visitatie, aan welke het fictief entrepôt is onderworpen, zijn zoodanig gewijzigd, dat daarin bij den onbevooroordeelden geene zwarigheid bestaat.

De vierde bedenking of de vrees, dat de schatkist meer zoude terug geven dan dezelve ontvangen heeft, is bij de tegenwoordige wet geheel weggenomen, omdat de uitvoer niet geschiedt dan uit reëel of fictief entrepôt of met afschrijving, en de schatkist dus nooit aan eenige uitgaaf van penningen is onderworpen.

Vergadering der Staten-Generaal.

Tweede redactie der concept-wet wegens belasting op de koffij, benevens memorie tot toelichting.

Het is voornamelijk uit dit oogpunt, dat het fictief entrepôt zich aanprijst, omdat hetzelve mogelijk maakte de afschrijving in plaats van de restitutie te stellen, en dit voordeel voor de schatkist met het gemak en het belang van den handel te vereenigen.

Aan de vijfde bedenking omtrent de kwantiteiten, welke men kan uitvoeren of op entrepôt inslaan, is voldaan, zoo als zulks nader blijken zal uit de toelichting op de bijzondere artikelen der wet.

De aanpeil of het voorwerp der zesde bedenking kan niet worden weggelaten, zonder wezenlijk bezwaar voor de schatkist, zonder onregtvaardigheid voor de handelaren onderling, en zonder nadeel voor den buitenlandschen handel.

Ieder dezer drie aanmerkingen verdient te worden toegelicht, zonder dat men bij het artikel der retroactiviteit zal stilstaan, omdat men voor voldongen houdt, dat dezelve ten aanzien van eene consumtieve belasting niet bestaat, dewijl hare aard vordert, dat alles getroffen worde, hetgeen na hare invoering wordt geconsumeerd, met uitzondering van kleine kwantiteiten voor huisselijke consumtie, welke men niet zonder vexatie zoude kunnen treffen.

Wanneer men den aanpeil weglaat, doet men afstand voor een jaar van het produkt der belasting, want het is buiten twijfel, dat de geheele voorraad voor de binnenlandsche consumtie zal bestemd worden, en dat men den uitvoer zal dekken met de koffij, welke later wordt aangebragt.

De handelaar, welke eenen grooten voorraad koffij heeft, wordt bevoordeeld, ten nadeele van dengenen, welke zijnen handel door nieuwe aankoopen moet aanhouden, en deze laatste wordt benadeeld door de daad zelve van den wetgever.

Dit argument beantwoordt reeds op zich zelve aan de tegenwerping, dat men dezelfde gevolgen te wachten heeft als men den aanpeil doet, omdat groote kwantiteiten aan denzelven zullen onttrokken worden, want, zoo dit plaats heeft, is het aan de kwaadwilligheid van die handelaren toe te schrijven, die zich onttrekken aan de verpligtingen, welke hun door de wet zijn opgelegd, terwijl, in het tegenovergesteld geval, de wet zelve de onregtvaardigheid zoude wettigen.

Is er bovendien reden om beducht te zijn, dat men zoo algemeen de koffij verzwijgen zal? Zal men zich

Vergadering der Staten-Generaal.

Tweede redactie der concept-wet wegens belasting op de koffij, benevens memorie tot toelichting.

aan het gevaar blootstellen, wanneer de belasting een zoo gering gedeelte van de waarde uitmaakt, en wanneer men geen geld heeft uit te schieten door op fictief entrepôt te verklaren? Kan in dezen eenig gevolg getrokken worden uit hetgeen, met betrekking tot het zout, heeft plaats gehad, wanneer men nagaat, niet alleen, dat de belasting in dit geval tweemaal zoo veel als het ruwe zout waardig was, maar tevens let op de omstandigheden, welke dezen aanpeil hebben vergezeld?

Het weglaten van den aanpeil moet den aanvoer van koffij beletten, want al hetgeen aankomt wordt door de belasting getroffen, en heeft dus eene mindere waarde dan de voorraad, welke, zonder dezelve, aan de consumtie kan worden overgegeven, en dus zoude deze maatregel eenen onherstelbaren slag aan onzen buitenlandschen handel en betrekkingen toebrengen.

In dat gedeelte der wet, welke over den aanpeil handelt, heeft men alles vervat, wat hieromtrent moet worden bepaald, zonder dat een nader koninklijk besluit tusschen beiden zal moeten komen.

De vorenstaande aanmerkingen doen genoegzaam zien, dat de bedenkingen, welke men tegen de consumtieve belasting op de koffij heeft gemaakt, geheel wegvallen, omdat men de wet zoodanig heeft gewijzigd, dat de belasting enkel de consumtie zal treffen, en dat de eigenlijk gezegde buitenlandsche handel geheel vrij van dezelve kan zijn, zoo zelfs, dat in het geheel geene geldrekening geopend wordt; men zal thans nog de bijzondere bepalingen der wet kortelijk doorloopen.

Art. 1. Dit artikel bepaalt de hoogte der belasting, waaromtrent geene andere verandering gemaakt is dan de vermindering, welke daaruit voortvloeit, dat 100 nederlandsche ponden meer wegen dan 200 ponden amsterdamsch gewigt.

De wet zal executoir met hare promulgatie zijn, hetgeen het voordeel in zich vereenigt, dat de schatkist vroeger het genot van de belasting zal hebben, en dat de gelegenheid tot aanvoer, met oogmerk om de heffing aan den aanpeil te onttrekken, vermindert.

2. De hoeveelheid koffij, welke voor scheeps-consumtie kon worden ingebragt, moest worden bepaald; dezelve wordt in dit artikel geregeld.

3. Dit artikel bepaalt de onderscheidene wijzen, waarop de koffij kan worden ingeslagen, en vermeldt in het bijzonder het fictief entrepôt; men heeft de kwantiteit

voor welke crediet gegeven wordt, of die men op het entrepôt kan aangeven, van 3,000 nederlandsche ponden op 500 verminderd.

4. Dit artikel is, enkel betrekkelijk tot de aanzuivering van de crediet-rekening, welke aan alle handelaren kan worden geopend.

5. Ten aanzien van den uitvoer, waarvan dit artikel spreekt, moet men in aanmerking nemen:

1°. Dat de regten zullen worden verrekend wanneer de koffij met 200 nederlandsche ponden of meerder wordt uitgevoerd; het eerste ontwerp bepaalde deze kwantiteit op 500.

2°. Dat afschrijving de restitutie van regten vervangt, om redenen, welke hiervoren zijn ontwikkeld.

6 en 7. Betrekkelijk tot de entrepôts heeft men den inslag en den vervoer op 500 nederlandsche ponden in plaats van 5000 bepaald, en het minimum voor den uitvoer naar buiten 's lands voor negotie van 500 pond op 200 gebragt.

Men heeft bij dit voordeel een ander voor den handel gevoegd, door het toestaan van eene korting van 2 pCt. voor indrooging op de koffij, welke in partikulier entrepôt wordt ingeslagen; dezelve kwam bij den opslag in 's Rijks magazijnen niet te pas, omdat men aldaar slechts betaalt wegens de gevondene kwantiteiten.

8 en 9. Men bepaalt hier wie het entrepôt fictief genieten kan, en ten dezen opzigte is eene genoegzame ruimte gegeven, omdat de eenige voorwaarden zijn: met niet minder dan 50 pond te gelijk te verkoopen, en gedomicilieerd te zijn op eene plaats, waar de administratie een geregeld toezigt kan houden, terwijl de verdere voorwaarden, aan welke men zich moet onderwerpen, geenszins drukkend zijn, en in het bijzonder gezorgd is, dat de te stellen borgtogt nimmer eenige zwarigheid voor den handel zoude kunnen opleveren.

10 tot 17. Deze artikelen bepalen de wijze, volgens welke de rekening van het entrepôt fictief zal worden gecrediteerd en gepureerd, en vorderen weinig opheldering.

De hoeveelheid, met welke de aan- en afschrijving kan geschieden, is op een *minimum* van 200 pond bepaald; de overschrijving, welke onbepaald toegestaan wordt, maakt het entrepôt zeer gemakkelijk: men vreeze niet, dat, bij herhaalde verkooping op een' beursdag, de omslag te groot worde, want het is voldoende, dat

Vergadering der Staten-Generaal.

Tweede redactie der concept-wet wegens belasting op de koffij, benevens memorie tot toelichting.

Vergadering der Staten-Generaal.

Tweede redactie der concept-wet wegens belasting op de koffij, benevens memorie tot toelichting.

de overschrijving plaats hebbe op naam van dengenen aan wien de koffij wordt overgegeven.

Voor het gemak van den handel heeft men tweeërlei dokumenten, van welke men zich naar verkiezing bedienen kan; de kooper kan zijne rekening doen debiteren, en dit bewijs ontslaat den aflevenaar van alle verdere verpligting; de laatste kan eene expeditie vragen, mits hij borg stelle voor den impost, en de borgtogt wordt geroijeerd, zoodra de kooper met de kwantiteit is belast; in geen geval behoeven de expeditiën den vervoer te vergezellen, en dus wordt de vrije circulatie niet belemmerd.

De uitslag op publiek entrepôt geeft aan den handelaar, die het entrepôt fictief niet geniet, de mogelijkheid om onbelaste koffij uit te voeren; al heeft hij geene openstaande rekening met de administratie.

Het fictief entrepôt heeft gelijke korting voor indroging, als het partikulier entrepôt.

De uitslag aan zich zelven stelt den koopman, welke door het eene of ander toeval een grooter vermis heeft gehad, in het geval, om zich altijd tegen eene penale actie te waarborgen.

18 tot 20. Deze artikelen handelen over den aanpeil in het entrepôt fictief, welke zoodanig geregeld is om alle denkbeeld van vexatie voor te komen.

Zonder speciale autorisatie van den opperften ambtenaar in het arrondissement, kunnen de ambtenaren slechts twee visitatiën in het jaar doen, doch de tijd, waarop dezelve kunnen geschieden, is niet bepaald, ten einde de handelaren niet genoopt worden om van zulk eene bepaling gebruik te maken, om de credieten van hun uitslag te prolongeren.

21 tot 24. De gevolgen van den aanpeil zijn, dat het vinden van eene meerdere kwantiteit enkel aanleiding geeft tot betaling der regten, en tot kosten van weging, wanneer het meerdere 10 pCt. te boven gaat; doch dat het vermis van meer dan een tiende als fraude wordt gestraft, omdat het zeker is, dat diegene die het entrepôt heeft, en die zich door afschrijving aan zich zelven dekken kan; uitslagen moet gedaan hebben, zonder dezelve aan te geven.

De handel zal met genoegen zien, dat het fictief entrepôt voor denzelven geheel kosteloos is.

25. Dit artikel regelt de hoeveelheid, welke men voor kleine winkel-nering en voor huisselijk gebruik op

het onvrije territoir hebben kan; beiden zijn ruim genoeg gesteld, in de meeste huisgezinnen is drie pond, voor iedere ziel, nagenoeg zoo veel als men in een geheel jaar gebruikt.

Vergadering der Staten-Generaal.

26. Na de invoering van het fictief entrepôt was het bijna noodeloos van beschadigde koffij te spreken, en het is, als ten overvloede, dat men hier bepaald heeft, dat dezelve voor de regten aan de schatkist kan worden overgegeven

Tweede redactie der concept-wet wegens belasting op de koffij, benevens memorie tot toelichting.

27. Dit artikel bevat ten aanzien van den vervoer over vreemd territoir de bepalingen van art. 7, van het eerste ontwerp.

28 tot 30 Met deze artikelen beginnen de bepalingen omtrent den aanpeil; alle aanwezige koffij is aan denzelven onderworpen, met uitzondering van de huisselijke consumtie, op drie pond per ziel bepaald, voor zoo ver dezelve buiten gewone emballage is.

De huisselijke consumptie zal, in allen gevalle, door partikulieren kunnen worden afgetrokken, hoezeer zij een' grooteren voorraad hebben.

31 tot, 33. In deze artikelen wordt de verpligting tot aangeving geregeld, met eene genoegzame ruimte om den voorraad behoorlijk op te maken, terwijl vier weken voor de verificatie gegeven wordt; een tijd welke niet te groot is, wanneer men wil dat de maatregel behoorlijk worde ten uitvoer gebragt.

34 en 35. Deze artikelen bepalen de visitatie, en waarborgen de partikulieren, dat men geene visitatie in hunne huizen zal doen, buiten tegenwoordigheid van een' gecommitteerden van het plaatselijk bestuur, of ten minste niet zonder deszelfs uitdrukkelijke toestemming.

36. Bevat eene billijke dispositie, om noodelooze wegingen voor te komen, en echter aan de administratie een genoegzaam middel van verificatie te geven.

37 en 38. Het vinden van een deficit op de aangegevene hoeveelheid heeft enkel ten gevolge, dat de regten op de eigene aangifte moeten worden berekend; een excedent van niet meer dan 4 percent heeft geen ander gevolg; wanneer het meer dan 4 percent, doch niet meer dan 10 percent beloopt, worden voor het te veel bevonden dubbelde regten betaald, en men vordert zes-dubbelde regten, wanneer de overmaat 10 percent te boven gaat.

De eerste dezer bepalingen strekt, om alle klagten voor te komen, dat eene verkeerde berekening boete

Vergadering der Staten-Generaal.

naar zich sleept: dit tot de 10 pCt. uit te strekken, is is den handel de vrijheid gegeven, om 10 pCt te verhelen, en zoodra het excedent grooter is, blijft het oogmerk van fraude niet twijfelachtig.

39. Dit laatste oogmerk is boven alle bedenking bewezen, zoodra men kofij vindt, welke in het geheel niet is aangegeven, en om die reden wordt deze koffij geconfiskeerd, onverminderd de zes-dubbelde boete tegen den overtreder, als hij bekend is.

40 en 41. Deze beide artikelen laten aan den handel eene genoegzame ruimte om koffij te koopen en te verkoopen, gedurende den tijd voor de verificatie bestemd, zonder dat deze verkoopingen aan drukkende formaliteiten onderhevig zijn.

42 tot 44. Schrijven de wijze voor, waarop de rekening voor de aangepeilde koffij zal worden opgemaakt, en de aangever deswege gedebiteerd.

45. Dit laatste verdubbelt de termijnen van crediet voor de aangepeilde koffij, welke men op die wijze wil aangeven, zoodra de belasting *f* 3000 te boven gaat (1).

Nadere veranderingen in deze concept-wet ingezonden.

Tot gemoetkoming aan het betuigd verlangen der afdeelingen, werden eenige nadere veranderingen en bijvoegingen in dit nieuwe ontwerp van wege Z. M. ingezonden, en in de zitting van den 3den Mei aan het onderzoek der afdeelingen verzonden, waarop de Centrale afdeeling haar rapport op den 4den Mei uitbragt (2). — Op den 6den Mei, zijnde de dag tot de deliberatiën over gemelde concept-wet bepaald, voerden de Heeren *Kemper*, Graaf *van Hogendorp*, *Clifford*, *Gendebien*, *van Crombrugghe*, *Fabry Longrée*, *Reyphins*, *Serruys*, *Moreau de Bioul*, *Rosier* en *Marechal* het woord, en, nadat de beraadslagingen, wegens tijdgebrek opgeschort, in de avondzitting van dien dag, omstreeks 7 ure, voortgezet waren, de Heeren: *van Markel-Bouwer*, *F. J. du Bus*, *Vilain XIV*, *van Alphen*, *van Utenhove van Heemstede*, *Plasschaert*, *Dotrenge* en

(1) Staatscour. No. 115.
(2) Staatscour. No. 150.

en *Boeije Pascal*, waarna de Direkteur Generaal der In- en Uitgaande regten en Accijnsen, zeer breedvoerig, alle de geopperde bedenkingen en zwarigheden beantwoordde en de wet verdedigde. De Heer *Kemper* bestreed sommige der antwoorden door den Direkteur-Generaal gegeven, waarop de discussiën gesloten werden, en met de stemming een aanvang werd gemaakt. Van zes-en-tachtig aanwezige Leden verklaarden zich 53 voor en 33 tegen de wet, welke, bij gevolg, aangenomen en ter bekrachtiging naar de Eerste Kamer verzonden werd, wordende deze zitting ten half elf ure gescheiden (1). — De vereeniging der Eerste Kamer kwam in op den 21sten Mei. De wet dagteekent insgelijks van den 21sten.

Vergadering der Staten-Generaal.

In dezelfde Zitting, waarin aan de Leden der Tweede Kamer van de missieve en de tweede redactie der concept-wet, aangaande de belasting op de koffij, was kennis gegeven, werd ook eene nieuwe redactie of tweede concept-wet, wegens eene te heffen consumtieve Belasting op de suiker, ter tafel gebragt, mede bij voornoemde missieve ingezonden, en van eenige ophelderende aanmerkingen vergezeld, welke in de volgende memorie van toelichting waren vervat:

Nieuwe redactie der concept-wet wegens belasting op de suiker.

De reclamatiën, welke men tegen het ontwerp van wet op de suikers gemaakt heeft, zijn nagenoeg dezelfde, wel-

(1) De debatten zijn te vinden in de Staatscour. No. 163, 164, 168, 170—173, 174—178, 180, 182, 183 en 189. — Te Amsterdam werd, des anderen daags, na het aannemen dezer wet, door de Boekverkoopers *Schooneveld* en *Zoon*, eene gedrukte naamlijst uitgegeven van alle de Leden der Tweede Kamer, welke voor en tegen het ontwerp gestemd hadden. De belastingwetten waren mede sterk gegispt in eene verzameling van brieven, onder den titel van: *Onpartijdige beschouwing van den toestand des Koophandels binnen de Vereenigde Nederlanden*, in onderscheidene stukken; bij de genoemde Boekhandelaars, in het licht verschenen.

Vergadering der Staten-Generaal.

ke men tegen de wet op de koffij heeft in het midden gebragt, waarbij men echter moet voegen, dat men beweerd heeft, dat de restitutie bij uitvoer van geraffineerde suiker niet voldoende was, om het verlies op de raffinade te dekken, en dat de aanpeil bij de raffinadeurs zeer groote zwarigheid opleverde.

Nieuwe redactie der conceptwet wegens belasting op de suiker.

Alle de ophelderingen, welke men in de memorie tot adstructie van de nieuwe concept-wet op de koffij gegeven heeft, zijn ook hier toepasselijk, daar men in de nieuwe redactie dezelfde grondbeginselen gevolgd en hetzelfde gemak aan de contribuanten verschaft heeft.

Onder die punten, welke speciaal moeten worden gemeld, bekleedt de verhooging der belasting de eerste plaats.

De restitutie of afschrijving van *f* 10 op de honderd Nederlandsche ponden is voldoende, wanneer de raffinade goed gelukt, en dat men niet anders dan kandij, brooden of stukken uitvoert; doch zij is ontoereikende voor de geraffineerde suikers, welke men in poeder uitvoert, of zoogenaamde basterden.

De Amsterdamsche raffinadeurs berekenen, dat *f* 12 noodig is om hun schadeloos te stellen; andere drijven de berekening hooger; de berekening der laatsten schijnt overdreven; die van *f* 12 schijnt op de ondervinding gegrond.

De belasting op *f* 10, voor de ruwe suiker, brengende, zoude de restitutie *f* 15 moeten zijn, men stelt dezelve voor, op *f* 16,80.

Door deze vermeerdering wordt aan de meest overdrevene vorderingen voldaan, en zoo men de Amsterdamsche berekening voor basis neemt, wordt de belasting eene aanmoediging voor den raffinadeur, welke hem helpt, om de mededinging op vreemde markten te kunnen volhouden.

De premie, welke uit de afschrijving zoude voortvloeijen, bedraagt vrij minder dan de aanmoediging, welke het Engelsch gouvernement aan de raffinadeurs geeft; deze tak van nationale nijverheid, onder het Fransch bestuur geheel vervallen, herrijst uit hare assche; zij heeft, sedert vele jaren, de oplettendheid van het bestuur tot zich getrokken, en staat in een te naauw verband met buitenlandschen handel en binnenlandsche werkzaamheid, dan dat de aanmoediging geene algemeene goedkeuring zoude verwerven; en de vermeerdering der belasting, welke de schatkist voor de grootere afschrijving dekt, is niet zoo

groot, om eene vermindering in het binnenlandsch debiet te doen vreezen.

Men kan de raffinadeurs geen fictief entrepôt voor de geraffineerde suikers geven; doch men heeft hun zoo veel voordeel, als mogelijk, toegestaan:

1°. Om dat zij het entrepôt fictief voor de ruwe suikers hebben;

2°. Door een crediet van zes maanden voor hetgene zij ter raffinade inslaan;

3°. Door den uitslag aan anderen, met crediet van drie maanden voor de regten toe te staan, waarbij men tot voorbeeld genomen heeft het crediet van den distillateur, welke dranken van den ruw-stoker koopt; eindelijk

4°. Door het depôt van geraffineerde suikers toe te staan, waardoor de bedenking geheel wegvalt, dat de raffinadeur verpligt zoude zijn den impost te betalen, vóór dat hij zijne suikers heeft kunnen verkoopen.

Vermits de zwarigheid, omtrent den aanpeil van in bewerking zijnde suikers niet is tegen te spreken, is de betekening der hoeveelheid aan de beoordeeling van deskundigen overgelaten; en het was voorzeker onmogelijk het in deze verder te brengen.

De juistheid van de bovenstaande aanmerkingen zal nog meer in het oog vallen, door hetgene op de bijzondere artikelen zal worden gezegd.

Art. 1 en 2. Op deze artikelen gelden dezelfde aanmerkingen, welke op art. 1 en 2 der concept-wet op de koffij zijn gemaakt.

Art. 3. Voor de suiker is de hoeveelheid, welke op termijn van crediet, of op entrepôt, kan worden aangegeven, even als met betrekking tot de koffij, van 5,000 op 500 gebragt.

Art. 4. Vermits het fictief entrepôt niet dan voor de ruwe suiker kan worden toegestaan, heeft men noodzakelijk geacht, een nieuw artikel te ontwerpen, om deze wijze van inslag op te geven.

Art. 5. Dit artikel is enkel betrekkelijk tot de aanzuivering van de crediet-rekening, welke aan alle handelaren kan worden gegeven.

Art. 6. Even als voor de koffij, is de kwantiteit van suiker, welke zonder impost kan worden uitgevoerd, van 500 pond tot 200 gebragt, en de afschrijving in de plaats der restitutie gesteld; en voor de kandij suiker is deze kwantiteit slechts op 100 ponden bepaald.

Ten aanzien van de tarra, heeft men een onderscheid tusschen de kandij en de suikers in brooden of stukken,

Vergadering der Staten-Generaals

Nieuwe redactie der concept-wet wegens belasting op de suiker.

Vergadering der Staten-Generaal.

Nieuwe redactie der concept-wet wegens belasting op de suiker.

en de overige suikers, gemaakt, hetwelk uit den aard der zaak voortvloeijende en door den handel was gevraagd, en men heeft aan dezen, even als aan de administratie, de bevoegdheid gegeven, om de effectieve tarra te constateren.

Art. 7 en 8. Hier geldt dezelfde aanmerking, welke, bij art. 7 en 8 van de wet op de koffij gemaakt is, voor zoo veel de hoeveelheden betreft, welke van 5000 pond op 500 gebragt zijn.

Men kon geene korting voor verstrooping geven; doch men heeft daarentegen bepaald, dat de suiker in het partikulier entrepôt hetzelfde voorregt als in het publiek entrepôt zoude genieten, zoodanig, dat men slechts aansprakelijk blijft voor hetgeen werkelijk wordt uitgeleverd.

De reden dezer exceptive bepaling moet gezocht worden in de tegenwerping, dat de suiker, van Demerarij en Suriname komende, aan eene grootere verstrooping dan de andere onderhevig is; door het entreposeren valt deze bedenking weg, en er was geen ander middel, om deze zwarigheid weg te nemen, bijaldien men de schatkist aan geen wezenlijk verlies bij den uitvoer der geraffineerde suikers wilde blootstellen.

Art. 9 tot 24. Op deze artikelen, welke alle het entrepôt fictief betreffen, zijn dezelfde aanmerkingen toepasselijk, welke op art. 8 tot 24 van de wet op de koffij zijn gemaakt.

Er is slechts eene uitzondering: zij betreft den uitslag van het fictief op het publiek entrepôt.

De uitvoer van ruwe suikers is gering; het nationaal belang vordert, de meeste aanmoediging aan den uitvoer van geraffineerde suikers te geven: er was dus geene reden, om hier eene bepaling in te lasschen, welke de detaillant in koffij konde reclameren.

Art. 25 en 26. Deze artikelen regelen het krediet, hetwelk aan raffinadeurs gegeven wordt; men heeft het, in eens, op zes maanden gesteld, omdat deze tijd voldoende is, om de bewerking geheel te doen afloopen, en de bepaling van successive termijnen hem zoude hebben kunnen hinderen.

Sommige suikers vorderen veel minder tijd, bepaaldelijk de kandij, en de raffinadeur vindt dus in den termijn van zes maanden een middel, om deze te verkoopen, nog vóór dat hij den impost heeft betaald.

Art. 27. Alhier wordt de overschrijving met een krediet van drie maanden bepaald; dezelve is verre verkieselijk boven een krediet van negen maanden voor den

raffinadeur, met overschrijving van den loopenden termijn, om dat deze laatste aanleiding tot agiotage, en tot verschillende prijzen geeft, naarmate men de overschrijving voor eenen langeren of korteren termijn kan doen; deze maatregel is dezelfde, welke de distillateurs in 1816, met betrekking tot de ruwstokers, gevraagd hebben.

Vergadering der Staten-Generaal.

Nieuwe redactie der concept-wet wegens belasting op de suiker.

Art. 28. Van den inhoud van dit artikel is in de algemeene aanmerkingen gesproken; hetzelve geeft de bevoegdheid om de suikers, bij expiratie van crediet, te deponeren.

De kwantiteit is op 5000 ponden bepaald, omdat men niet rekenen kan, dat de betaling van regten, voor eene mindere hoeveelheid, in zijne zaken belemmert.

Bij het toestaan van dit nieuw gemak, was het natuurlijk, dat deze suikers geen nieuw crediet konnen hebben, en dat men dezelve moet uitvoeren, of de regten contant betalen, zoodra zij uit het depôt genomen worden.

Art. 29 tot 31. Men zie, ten aanzien van deze artikelen, de aanmerkingen, welke op art. 25 tot 27 van de wet op de koffij zijn gemaakt.

Art. 32 tot 34. Deze artikelen stemmen overeen met art. 28 tot 30 van de wet op de koffij.

De huisselijke consumtie is ruimer gesteld en op vijf pond per ziel bepaald; de fijne siroopen zijn aan eene geëvenredigde belasting, bij den aanpeil, onderworpen, en men kon hier niet buiten, zonder denzelven vruchteloos te maken, omdat deze siroopen geschikt zijn, om bij het raffineren gebruikt te worden

Art. 35 tot 38. Bij de opheldering, op art. 31 tot art. 33 der wet op de koffij voorkomende, moet men slechts voegen, dat art. 37 grootendeels in de moeijelijkheden voorziet, welke de aanpeil bij de raffinadeurs zoude veroorzaken.

Art. 39 tot 50. Deze artikelen corresponderen geheel met de artikelen 34 tot 45 van de koffij, en er valt dus niets bij de reeds gemaakte aanmerkingen te voegen.

Art. 51. Om de raffinadeurs alle die voordeelen te bezorgen, voor welke de wet vatbaar was, heeft men in het laatste artikel der wet bepaald, dat zij voor den aanpeil een crediet van zes maanden hebben zouden, in welken toestand de suikers zich ook mogten bevinden; en dit voordeel is zeer wezenlijk voor de geheel afgewerkte species. Eindelijk heeft men hun den inslag van ruwe suikers op het fictief entrepôt gegeven (1).

(1) Staatscour. No. 116.

Vergadering der Staten-Generaal.

Nadere veranderingen in deze concept-wet ingezonden zijnde, wordt dezelve aangenomen.

Nadat op last en van wege Z. M. eenige veranderde en bijgevoegde artikelen in het voormelde ontwerp van wet, betrekkelijk de suiker, ingekomen en aan het onderzoek der afdeelingen, volgens besluit in de zitting van den 10den Mei genomen, verzonden waren, bragt de Centrale Afdeeling het verslag, wegens dit ontwerp, uit in de zitting van den 12den Mei (1); wordende alstoen de beraadslagingen tegen den 14den daaraanvolgende bepaald. — Ten gemelden dage spraken de Heeren: *Gendebien*, *Reyphins*, *Serruys*, *Fabry*, *Longrée*, *Membrede*, *Kemper*, Baron *de Goër*, *van der Meersch*, Graaf *van Hogendorp*, *van Alphen*, Baron *de Serret* en *Dotrengé*, hetzij *voor*, hetzij *tegen* de wet, en werden de, door hen in het midden gebragte, bedenkingen en bezwaren, zoo wat de belasting in het algemeen als de bepalingen der wet in het bijzonder betrof, door den Direkteur-Generaal der Inkomende en Uitgaande Regten en Accijnsen, in een uitgebreid vertoog tot verdediging der wet, beantwoord en tegengesproken. De Heeren *Dotrengé* en de Graaf *van Hogendorp* antwoordden hierop kortelijk, en de discussiën daarna gesloten zijnde, werd de wet, bij hoofdelijke oproeping, met 50 stemmen voor en 34 tegen aangenomen, en, volgens kennisgeving van den 22sten Mei, door de Eerste Kamer bekrachtigd (2). — Dezelve dagteekent, even als de voorgaande, van den 21sten Mei.

Den uitslag der voordragt van de onderscheidene belasting-wetten, in de zitting van den 31sten December des vorigen jaars, aaneengeschakeld medegedeeld hebbende, zullen wij thans opteekenen, al hetgeen deze bijeenkomst der Staten-Generaal verder merkwaardigs voor de wetgeving opleverde.

(1) Staatscour. No. 153.

(2) De redevoeringen en adviesen, bij deze gelegenheid, in de Tweede Kamer, uitgesproken, vindt men in de Staatscour. No. 194, 196, 200, 204—208.

In de zitting van den 21sten Januarij werd gelezen eene missieve van Z. M., gedagteekend den 15den Januarij, van den navolgenden inhoud;

Vergadering der Staten-Generaal.

EDEL MOGENDE HEEREN!

Aan de overweging van U Ed. Mog. wordt, hiernevens, aangeboden een ontwerp van wet, waarbij, naar aanleiding van het bepaalde bij art. 199 der Grondwet, in verband met de verordeningen der wetten van den 14den Mei 1814 en den 9den Februarij 1818, de vierde uitloting der uitgestelde schuld wordt vastgesteld, over een bedrag van vijf millioenen guldens, nadat te voren eene som van vijf millioenen uitgestelde schuld, met de daartoe behoorende kans-biljetten zal zijn vernietigd.

Hoezeer de wet van den 9den Februarij 1818, aan de houders het vooruitzigt van eene nog meer bespoedigende wijze van intrekking der uitgestelde schuld gelaten heeft, vermeenen Wij echter, dat, over dit jaar, waarin voor het eerst de vernietiging van vijf millioen zal plaats hebben, 's lands amortisatie-kas aan geene meerdere uitgaven moet worden onderworpen, ten einde hare werking voor volgende jaren te beter verzekerd blijve.

Wij bevelen U Ed. Mog. in Godes heilige bescherming.

De concept-wet, welke van deze missive vergezeld ging; door de afdeelingen onderzocht geworden zijnde, bragt de Centrale Sectie het verslag nopens dit onderzoek uit, in de zitting van den 30sten Januarij, blijkens hetwelk zich in geene der afdeelingen eenige bedenking omtrent dit ontwerp had opgedaan. De Vergadering om deze reden tot de dadelijke in omvraagbrenging der wet besloten hebbende, maakte de Graaf *van Hogendorp* eenige aanmerkingen omtrent het tweede gedeelte der concept-wet, welke door den Minister van Financiën werden beantwoord (1). Niemand verder het woord gevraagd hebbende, werd de wet, met eenparige stemmen van 79 aan-

Wet van 19 Febr. nopens de vierde uitloting der uitgestelde schuld. (Staatsbl. No. 7.)

(1) Staatscour. No. 40.

Vergadering der Staten-Generaal.

wezige leden, aangenomen. — De toestemming der Eerste Kamer volgde op den 26sten Februarij. De wet dagteekent van den 19den dier maand en bepaalde: „ dat, uit overweging van art. 199 der Grondwet, en gelet op art. 9 der wet van den 14den Mei 1814 en art. 21 der wet van 21 Februarij 1818, de vierde uitloting der uitgestelde schuld, welke op den 1sten Maart eerstkomende plaats zoude hebben, zich zoude uitstrekken over een beloop van vijf millioenen guldens, en dat nog voor dien tijd, eene somme van vijf millioenen guldens uitgestelde schuld, met de daartoe behoorende kans-biljetten, door middel van 's lands amortisatie-kas, zoude worden vernietigd; welk alzoo vernietigd kapitaal in de vierde en volgende lotingen niet zoude worden begrepen."

Missive en concept-wet wegens grensscheiding; benevens bezwaren tegen dezelve door het gemeente-bestuur van den Uithoorn ingebragt.

Tot voorziening in het ongerief, voortkomende uit het, op sommige plaatsen, door en in elkander loopen der grenzen van de provincie Holland (noordelijk gedeelte) en Utrecht, en nadat Z. M. van het daartoe strekkend eenstemmig verlangen der Staten van Holland en Utrecht kennis had bekomen, werd door Hoogsdezelve, bij missieve van den 28sten Januarij, voorgelezen in de zitting van den 30sten, eene concept-wet aan de overweging der Tweede Kamer aangeboden, geschikt om de grensscheiding, tusschen de beide voormelde provinciën, op eene meer juiste wijze te regelen. — Het gemeente-bestuur van den Uithoorn bragt intusschen bezwaren tegen deze concept wet in, bij een verzoekschrift aan de Kamer ingeleverd, waarvan op den 8sten Maart, bij monde van den Heer *Fontein Verschuir*, rapport werd uitgebragt. De Kommissie tot de petitiën zeide: „ gelegenheid gehad te hebben op de materie, in dit verzoekschrift vervat, de gevoelens, zoo van de Staten van Holland als van die van Utrecht, te vernemen; dat het haar was voorgekomen, dat het voornamelijk deze laatste waren, welke van het gevoelen der verzoekers

verschilden, en op de grensscheiding, die bij de wet was voorgesteld, bleven aandringen. — In Holland was men daarop onverschilliger; men twijfelde zelfs, of het voorstel van die van den Uithoorn niet aannemelijk zoude zijn; evenwel men oordeelde de zaak aldaar van geen zeer groot belang enz." De Kommissie adviseerde tot het nederleggen op de griffie, waarmede de Vergadering zich vereenigde. — Den zesten April werd door de Kommissie, bij monde van denzelfden rapporteur, verslag gegeven van eene nadere petitie van het voormelde gemeente bestuur, daarbij te kennen gevende: „dat zij zich bij het eerste rapport der Kommissie bezwaard vond, omdat zij oordeelde dat de opgaven, van de zijde der Staten van Utrecht, niet met hun belang overeenkomstig waren." Na hunne gevoelens ontwikkeld te hebben, voegden de rekwestranten bij deze hunne petitie een nader rekwest, door 22 ingezetenen van Blokland geteekend, waarin deze verzochten: „om, wanneer de gemeente „van den Uithoorn weder aan Noord-Holland „zoude worden gebragt, die gemeente te mogen „volgen, omdat zij daarmede sedert onheugelijke „jaren waren vereenigd geweest, en daarbij se„dert twee jaren op nieuw gevoegd, nadat zij, „onder het Fransch bestuur, daarvan waren af„gescheiden; waarvan zij in het algemeen be„weerden, vele onaangenaamheden en schade„lijke gevolgen te hebben ondervonden." — Het was aan de Kommissie gebleken: „dat die van den Uithoorn zich, ook nog onlangs, over dezelfde zaak, aan het Ministerie van Binnenlandsche Zaken hadden gewend, en dat de Gouverneur der Provincie Utrecht op dit adres had berigt. Daar deze zaak zoo zeer aan de aandacht der Vergadering was aanbevolen, hield de Kommissie zich verpligt ook van dit berigt, waarvan de Leden der Vergadering, welke tot de Provincie Utrecht behoorden, aan haar een afschrift hadden ter hand gesteld, melding te

Vergadering der Staten-Generaal.

Vergadering der Staten-Generaal.

maken. In dit berigt zeide de Gouverneur, dat het aan hem, zoo wel als aan de Gedeputeerde Staten, overtuigend gebleken was, dat de hoofdbedoeling van de rekwestranten wel was, om den Uithoorn aan de westzijde van de rivier den Drecht met den Bloklandschen polder, aan de oostzijde van dezelve gelegen, hetzij dan onder Utrecht of onder Noord-Holland, vereenigd te houden, maar dat zij in het bijzonder ten oogmerk hadden, om, door eene kleine verandering in de voorgestelde scheids-linie, gelijk zij het noemden, den geheelen Bloklandschen polder van Utrecht af te snijden, en tot Noord-Holland over te brengen, door het nieuwe kanaal de Kromme Mijdrecht, hetwelk den Bloklandschen polder van Mijdrecht scheidt, en hetwelk door hen, ten onregte, de Amstel wordt genoemd, in plaats van den Drecht tot grens-linie te nemen; en voorts van daar, waar dit kanaal zich in den Drecht stort, de geprojecteerde scheiding voorwaarts te volgen; hetgeen geheel en al strijdig zoude zijn met de bevordering eener betere limiet-scheiding, eener meer regelmatige ligging der gemeenten in het gerief der algemeene administratie, welke, door de geprojecteerde scheiding, langs de rivier den Drecht, zoo onverbeterlijk bereikt zoude worden. — Nadat de Gouverneur nog eenige andere bedenkingen bij gemeld berigt opgaf, eindigde hij met te zeggen, dat het alzoo alleen de vreeze was van die van den Uithoorn, dat zij, door het verliezen van eenige meer vermogende contribuabelen, een grooter aandeel in hunne eigene plaatselijke lasten zouden moeten betalen, eene zwarigheid, welke de Gouverneur van de Provincie Utrecht oordeelde zeer gevoegelijk te kunnen worden uit den weg geruimd, door het weder vereenigen van den Uithoorn met de, aan dezelve aansluitende, gemeente van Thamen, waardoor het onderhoud van een afzonderlijk bestuur van den Uithoorn onnoodig worden zou. enz." — De conclusie der Kommissie strekte om dit

nader verzoekschrift en de daarbij vermelde stukken mede ter griffie neder te leggen, hebbende de Vergadering zich hiermede vereenigd (1).

Vergadering der Staten-Generaal.

De Centrale Afdeeling bragt derzelver rapport, wegens het plaats gehad hebbend onderzoek, uit op den 3den Mei, waaruit bleek, dat de afdeelingen den voorgestelden maatregel hadden goedgekeurd, met uitzondering van eene, welke, uit aanmerking van het voorgestelde door het gemeente-bestuur van den Uithoorn, haar verlangen had te kennen gegeven dat de Provinciale Staten de zaak nader mogten overwegen. — Ook had Art. 2 en 3 van het ontwerp mede tot eene aanmerking aanleiding gegeven (2). — De beraadslagingen hadden daarop den volgenden dag plaats, wanneer de Heer *Dotrenge* zich tegen de wet liet hooren (3). — De Minister van Binnenlandsche Zaken hierop de, door den genoemden Spreker, geopperde bedenkingen beantwoord hebbende, repliceerde deze kortelijk, waarna men, daar niemand verder het woord had gevraagd, tot de stemming overging, wordende de wet met 69 stemmen voor en 1 tegen aangenomen. — Volgens kennisgeving van den 21sten Mei, vereenigde de Eerste Kamer zich mede met het voorstel; houdende de bedoelde wet, welke van den 19den Mei dagteekent, de navolgende bepalingen:

Wet van 19 Mei, houdende rectificatie der grensscheiding tusschen Holland (noordelijk gedeelte) en Utrecht. (Staatsbl. No. 30.)

Art. 1. De grensscheiding tusschen de Provincie *Holland* (noordelijk gedeelte) en de Provincie *Utrecht* wordt bepaald als volgt:

Te beginnen aan de oude grensscheiding tusschen *Kalslagen* en *Kudelstaart*, bij den paal, geplaatst op het jaagpad, aan den *Drecht*, schuins over de woning van *Cornelis van Veen*, en alzoo op het punt van contact, tusschen *Noord-Holland*, *Zuid-Holland* en *Utrecht*, gaat

(1) Zie de beide rapporten Staatscour. No. 70 en 117.
(2) Zie het rapport Staatscour. No. 106.
(3) Staatscour. No. 159.

Vergadering der Staten-Generaal.

Wet van 19 Mei, houdende rectificatie der grensscheiding tusschen Holland (noordelijk gedeelte) en Utrecht. (Staatsbl. No. 30.)

de grensscheiding den *Drecht* oostwaarts op, tot den *Uithoorn*, alwaar dezelve in den *Amstel* valt, en, den *Amstel* volgende, tot daar, waar het riviertje *de Oude Wavere* in denzelven valt, zoo dat de landen ten westen, tot *Holland*, en die ten oosten, tot *Utrecht* behooren.

Zij volgt de *oude Wavere* tot aan den *Voetangel*, alwaar zich dezelve in den *Holendrecht* stort, den *Holendrecht* langs, tot in het *Abcouder Meer*, en voorts de oude landscheiding, om het dorp *Abcoude* of den *Broekzijderpolder*, langs den *Ruwe.swal*, tot in het *Gijn*. Het *Gijn* zuidwaarts op, langs de oude limietscheiding, tot aan den *Indijk*, en denzelven dijk, en een gedeelte van de *Veltersloot* langs, tot aan de landscheiding, tusschen *klein Muiden* en den *Aetveldschen polder*. Voorts, met insluiting van *klein Muiden*, de oude grensscheiding tusschen den *Aetveldschen polder* en *Nichtevecht* oostwaarts nedergaande, tot daar, waar dezelve beneden den *Hinderdam* aan de *Vecht* paalt. De *Vecht* zuidwaarts opgaande, tot aan de scheikade, tusschen *Korthoef* en *Loenderveen*, blijvende de landen ten westen aan *Utrecht*, en komende die ten oosten aan *Holland*, met uitzondering echter van den *Dorstschewaards polder*, als behoorende tot *Vreeland*, met dat gedeelte van het dorp, hetwelk ten oosten van de Vecht gelegen is, waardoor, daar ter plaatse, de Vecht als limietscheiding vervangen wordt door den *Ringdijk*, om het *Horsterweer*, de *Kleizuwe* en den *Zijldijk*, tot aan de zoogenaamde *Vreelandsche sluis*. Voorts, achter dezelve sluis om, tot aan den *Korthoefschen plas*, en, van daar, ten zuiden, langs het vaste land, tot aan de schei-kade, tusschen *Korthoef* en *Loenderveen*, op het punt, waar de scheiding van ouds geweest is. Voorts de schei-kade tusschen *Korthoef* en *Loenderveen* beneden de stichtsche *Raa* langs, tot aan de *Raa* of scheiding tusschen de *Loosdrechtsche* en *Bovenrasche Oudsche Kerklanden*, en, langs deze, tot aan de *Weer* of oude landscheiding, tusschen de twee Provinciën, welke de nieuwe limiet eerst oost- en daarna noordwaarts volgen zal, om aan de *Zuiderzee*, waar de *Eem* zich in dezelve stort, te eindigen, zoo dat de landen ten noorden en ten westen tot *Holland*, en die ten zuiden en ten oosten tot *Utrecht* behooren.

II. Ten gevolge der bepalingen, in het voorgaand artikel vermeld worden van de provincie *Holland* (noordelijk gedeelte) afgescheiden, en aan die van *Utrecht* toe-

gevoegd, de gemeente *Waverveen*, het gehucht *Klein Muiden*, het oude hollandsche gedeelte van de gemeente *Loenen*, genaamd *Kroonenburgsgeregt*, en de beide *Loos-drechten*, met *Mijnden* en *Loenderveen*.

Vergadering der Staten-Generaal.

III. Daarentegen gaan, van de Provincie *Utrecht*, tot die van *Holland* (noordelijk gedeelte), over, de gemeenten de *Uithoorn*, *Thamen* en het Stichts gedeelte van *Kudelstaart*, de gemeente *Nederhorst den Berg*, met *Overmeer* en *Hinderdam*, voor zoo veel het aan de oostzijde van de Vecht gelegen is, *Ankeveen* en *Korthoef*.

Nog werd in de Zitting van den 30sten Januarij de volgende missive van Z. M. gelezen:

EDELMOGENDE HEEREN!

Bij de opening uwer tegenwoordige zitting, hebben Wij aan U Ed. Mog. ons voornemen te kennen gegeven, om uwe overweging te vestigen op de voorschriften, welke geschikt zouden kunnen worden geoordeeld, om aan de invordering der plaatselijke middelen die regelmatigheid en zekerheid te geven, welke voor de belangen der gemeenten noodzakelijk is.

De wet, waarvan Wij het ontwerp aan U Edelmog., bij dezen, aanbieden, zal, onzes erachtens, aan dat oogmerk beantwoorden, en voldoen aan het algemeen verlangen der plaatselijke besturen, om te worden in staat gesteld, door gepaste maatregelen, de goedgekeurde ordonnantiën te handhaven, en de ingezetenen, die hun aandeel in de gemeente-lasten naar behooren kwijten, te waarborgen tegen de schaden, welke voor hen voortvloeijen uit de pogingen van anderen, om die lasten te ontduiken.

In de zitting van den 17den Maart werd eene nieuwe redactie der concept-wet, bij voormelde missieve ingezonden, aan de Kamer medegedeeld (1), en den 24sten daaraanvolgende, door de Centrale Sectie, het verslag, wegens de aanmerkingen in de afdeelingen op het ontwerp ge-

(1) Zie de eerste redactie Staatscour. No. 30.

Vergadering der Staten-Generaal.

maakt, uitgebragt (2). — De beraadslagingen, tegen den 27sten vastgesteld zijnde, voerden alstoen de Heeren: Graaf *van Hogendorp*, *Rosier*, *Gendebien*, *Fontein-Verschuir*, *Byleveld*, *Den Strengs*, *Reyphins* en *J. Clifort*, achtervolgens het woord, waarop de Minister van Binnenlandsche Zaken breedvoerig ten voordeele van het ontwerp sprak. Bij hoofdelijke oproeping, verklaarden zich 78 leden voor en 1 tegen het ontwerp, hetwelk aangenomen zijnde ter bekrachtiging naar de Eerste Kamer werd verzonden, welke op den 27sten April het berigt, wegens hare goedkeuring van dit besluit, deed toekomen. De wet, gedagteekend van den 29sten, luidt aldus:

Wet van 29 April, ter verzekering van de rigtige invordering der plaatselijke belastingen. (Staatsbl. No. 15.)

Alzoo Wij in overweging hebben genomen, dat de belemmeringen, welke vele gemeente-besturen ondervinden, met opzigt tot den rigtigen ophef der plaatselijke belastingen, de noodzakelijkheid hebben doen gevoelen, om bepalingen vast te stellen, waardoor de invordering dier belastingen behoorlijk zal kunnen worden verzekerd.

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, zoo als Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Alle de plaatselijke belastingen, zoo directe als indirecte, behalve de additionele cents op de landelijke belastingen, zullen van de contribuabelen, de ontvangers, gaarders of pachters van de plaatselijke belastingen, welke in gebreke mogten blijven, hun verschuldigde te voldoen, en van de borgen dezer een en anderen, kunnen worden ingevorderd door middel van dwang-bevelen, parate executie medebrengende.

De dwangbevelen zullen, tegen de contribuabelen en hunne borgen, door den ontvanger, gaarder of pachter der belasting, en tegen deze en derzelver borgen, door den plaatselijken ontvanger, worden afgegeven; zullende de dwang-bevelen door het plaatselijk bestuur moeten zijn geviseerd.

2. In materie van plaatselijke directe belastingen zal,

(1) Staatscour. No. 78.

alvorens van het regt van parate executie tegen de contribuabelen gebruik gemaakt worde, door den ontvanger, gaarder of pachter der belasting, aan den schuldenaar een waarschuwings-biljet worden gezonden, om, binnen zekeren bepaalden tijd, die niet minder zal mogen zijn dan driemaal vier en twintig uren, zijn verschuldigde te komen betalen, welk biljet naauwkeurig zal moeten uitdrukken de verschuldigde som, den aard der belasting, waaruit de verschuldigdheid voorkomt, het reglement of andere dispositie, en het koninklijk besluit van autorisatie, waarop die belasting gegrond is, en het tijdstip, waarop dezelve heeft mogen geheven worden.

Vergadering der Staten-Generaal. Wet van 19 April, ter verzekering van de rigtige invordering der plaatselijke belastingen. (Staatsbl. No. 15.)

De bepaalde tijd verstreken zijnde, en geene betaling gedaan wordende, zal de ontvanger, gaarder of pachter der belasting, tweemaal, met tusschenpozing van acht dagen, aan de woonplaats van den gebrekkigen, door eenen bode of bediende van het plaatselijk bestuur, te dien einde door hetzelve speciaal gequalificeerd, doen bezorgen, eene schriftelijke sommatie, om zijn verschuldigde, binnen eenen nieuwelings te bepalen termijn, die mede niet minder zal mogen zijn dan acht dagen, te komen voldoen.

De laatste termijn verstreken, en nog geene betaling gedaan zijnde, zal het dwangbevel, bij art. 1 vermeld, kunnen worden afgegeven.

De waarschuwings-biljetten en sommatiën, bij het tegenwoordig artikel vermeld, zullen vrij van zegel, en niet aan het regt van registratie onderworpen zijn.

3. Wanneer van het regt van parate executie zal worden gebruik gemaakt tegen de contribuabelen, wegens de plaatselijke indirecte belastingen, tegen de ontvangers, gaarders of pachters der plaatselijke belastingen, of tegen de borgen dezer een en anderen, dan zullen de formaliteiten en termijnen, bij art. 2 omschreven, geene plaats moeten hebben, en het dwangbevel zal onmiddellijk kunnen worden afgegeven.

4. In beide gevallen zal, ter executie van het afgegeven dwangbevel worden geprocedeerd, op den voet en wijze, zoo als bij de wetten over de manier van procederen in civiele zaken is, of nader bepaald zal worden, behoudens aan alle de genen, tegen welke, naar het voorschrift van de vorige artikelen, van de parate executie zal worden gebruik gemaakt, het regt van oppositie te kunnen stellen.

5. De oppositiën zullen, welk ook het bedrag van

Vergadering der Staten-Generaal.

Wet van 29 April ter verzekering van de rigtige invordering der plaatselijke belastingen. (Staatsbl. No. 15.)

het betwiste regt moge zijn, gebragt worden ter kennisse van den vrederegter, onder wiens arrondissement het plaatselijk bestuur deszelfs zitting houdt, ten einde deswege door denzelven, summierlijk, in het laatste ressort, of behoudens het regt van appel, naarmate van de hoeveelheid der gereclameerde regten, uitspraak worde gedaan.

6. Er zal geen appel of hooger beroep van den kant der partij, die oppositie geformeerd heeft, kunnen plaats hebben, dan na voorgaande consignatie van de gereclameerde penningen.

7. Het voorschreven regt van parate executie zal niet langer plaats hebben, dan gedurende den tijd van een jaar, voor zoo verre de plaatselijke indirecte belastingen betreft, en van drie jaren, wat de directe aangaat, gerekend van het tijdstip, waarop de verschuldigde belasting zal hebben kunnen worden ingevorderd.

Alle actiën tot invordering van plaatselijke belastingen worden door verloop van vijf jaren gepresccribeerd.

8. De straffen wegens fraude, poging tot fraude en overtreding, ter zake van plaatselijke belastingen, bij de reglementen dier belastingen vast te stellen, zullen kunnen bestaan in boeten en de verbeurd-verklaring der waren, waaromtrent de fraude of overtreding heeft plaats gehad, mitsgaders van het vaatwerk, kisten, balen, manden en zakken, tot derzelver vervoer gebruikt, behoudens nogtans de toepassing der bepalingen van het lijfstraffelijk wetboek, ingeval de fraude, poging tot fraude, of overtreding, met geweld, of eenige andere misdaad, mogt gepaard zijn gegaan.

De wet verstaat door poging tot fraude, dusdanige, welke een dadelijk beginsel van uitvoering gehad heeft, en welke niet anders belet is geworden, dan door omstandigheden, onafhankelijk van den wil des bekeurden.

9. De boeten, bij de reglementen op de plaatselijke belastingen vast te stellen, zullen het hierna te bepalen bedrag niet te boven mogen gaan.

Ingevalle de fraude, poging tot fraude, of overtreding mogt zijn begaan door zeehandelaren, handelaren, fabrijkanten en trafijkanten in of van goederen, aan de belastingen onderhevig, zal de boete mogen opklimmen tot het zesdubbelde van den impost der waren, waaromtrent de fraude, poging tot fraude, of overtreding heeft plaats gehad, of wel tot de somme van vijf honderd guldens.

Bij-

Bijaldien de fraude, poging tot fraude, of overtreding door andere personen is begaan, zal de boete in het dubbeld van den impost, of in eene somme van honderd guldens kunnen bestaan.

Alle knechten, werklieden, voerlieden en verdere tot het verwerken of vervoeren van goederen gebruikte personen, welke als medepligtigen der sluikers bevonden zijn, zullen insgelijks, ieder voor hun hoofd, aansprakelijk kunnen worden gemaakt voor eene boete, bestaande in het dubbeld van den impost, of in eene somme van vijftig guldens.

Vergadering der Staten-Generaal.

Wet van 29 April ter verzekering van de rigtige invordering der plaatselijke belastingen. (Staatsbl. No. 13.)

10. Aan alle degenen, die, wegens gepleegde fraude, poging tot fraude of overtreding, meer dan eene reize gecondemneerd zijn geworden, zal, door de plaatselijke besturen, gedurende eenen bepaalden tijd, die nimmer twee jaren zal mogen te boven gaan, kunnen ontzegd worden het benefice, bij de reglementen van plaatselijke belastingen toegestaan, van crediet, van entrepôt, of van uitvoer met vrijdom van regten.

11. De fraudes, pogingen tot fraudes en overtredingen, in zaken der plaatselijke belastingen, mitsgaders het verzet of de tegenstand, die in derzelver opheffing mogt worden ondervonden, zullen worden geconstateerd bij processen-verbaal, door de beambten op te maken; en, op straffe van nietigheid, binnen vier en twintig uren, voor den vrederegter of zijnen plaatsvervanger, te beëedigen. Aan deze processen-verbaal zal in regten geloof worden gegeven, behoudens bewijs van het tegendeel.

12. De fabrijken, kelders, winkels, magazijnen en andere dergelijke plaatsen, welke bij de reglementen bijzonderlijk aan het toezigt der geëmploijeerden zijn onderworpen, zullen ten allen tijde door dezelve mogen worden gevisiteerd; echter wanneer de geëmploijeerden het noodig mogten oordeelen, zich in den nacht te begeven in een gedeelte van een gebouw van opgemelden aard, hetwelk uitsluitend tot eene personele woning bestemd is, zullen zij daartoe niet mogen overgaan, dan verzeld van een lid van het plaatselijk bestuur of van een commissaris van politie.

De geëmploijeerden zullen in den nacht in geene andere woningen hoegenaamd mogen treden, en gedurende den dag niet anders dan voorzien van een bevel van den voorzitter van het plaatselijk bestuur, en verzeld als boven.

De geëmploijeerden mogen geene visitatie doen, dan voorzien van derzelver akte van aanstelling.

Vergadering der Staten-Generaal.

Wet van 29 April ter verzekering van de rigtige invordering der plaatselijke belastingen. (Staatsbl. No. 15.)

13. Zoodra eene fraude, poging tot fraude of overtreding is ontdekt, zullen de goederen, welke voor verbeurdverklaring vatbaar worden geoordeeld, aangehaald, en ten koste en pericule van de partij, welke zal worden gecondemneerd, opgeslagen en onder bewaring van de plaatselijke administratie gehouden worden, nadat dezelve in het bijwezen van den eigenaar of belanghebbende, of deze daartoe behoorlijk geroepen zijnde, zullen wezen geïnventariseerd.

De alzoo aangehaalde goederen zullen evenwel worden vrij gegeven, wanneer daarvoor, ten genoege van den voorzitter van het plaatselijk bestuur, cautie zal zijn gesteld, of het bedrag der waarde, in handen van den plaatselijken ontvanger, zal geconsigneerd zijn.

14. De aangehaalde goederen, welke niet binnen de tien dagen na de aanhaling, door den eigenaar of andere belanghebbenden, tegen behoorlijke cautie of consignatie, of wel in regten gereclameerd worden, zullen, op autorisatie van het plaatselijk bestuur, in het openbaar, door eenen deurwaarder, of ander daartoe bevoegd publick persoon, worden verkocht, en zal de opbrengst daarvan in de kas van den plaatselijken ontvanger worden gestort.

Wanneer het gevaar van bederf eene meer spoedige verkooping noodzakelijk mogt maken, zal daartoe de autorisatie van den vrederegter worden vereischt.

15. Alle zaken, betrekkelijk tot fraudes, pogingen tot fraudes, of overtredingen in materie van plaatselijke belastingen, zullen, naar den aard der gevallen, worden gebragt ter cognitie en decisie van de regtbanken van enkele of correctionele politie; en zullen de gemeentebesturen bevoegd zijn, om de executie der gewezene vonnissen door dezelfde middelen te vervolgen, als welke, met betrekking tot de vonnissen van de voornoemde regtbanken, zijn of zullen worden vastgesteld

16. Het zal aan de plaatselijke besturen alleen vrijstaan, om met de bekeurden, wegens begane fraudes, pogingen tot fraudes en overtredingen, te transigeren en in minnelijke schikkingen te treden.

Ingevalle dergelijke schikkingen geene plaats hebben, zullen de processen-verbaal door gemelde besturen aan het openbaar ministerie worden overgegeven, ten einde tegen de bekeurden *ex officio* worde geprocedeerd.

Het zal desniettemin aan dezelve besturen vrijstaan, om hunne belangen voor den regter te doen verdedigen.

Indien de kosten niet aan de bekeurden kunnen wor-

den verhaald, zullen dezelve door de gemeente worden gedragen.

17. De opbrengst der boeten en verbeurdverklaringen zal worden gestort in de plaatselijke kassen en genoten worden, voor één derde, door de beambten, die de bekeuring gedaan hebben, voor één derde, door de plaatselijke armen, en voor één derde bij de gemeente.

18. Alle vroegere wetten, voor zoo verre die met den inhoud der tegenwoordige wet strijdig zijn, worden afgeschaft en gesteld buiten effekt.

Vergadering der Staten-Generaal.

De Kommissie tot de petitiën bragt in meergemelde zitting van den 30sten Januarij, onder anderen, bij monde van den Heer *Kemper*, rapport uit wegens twee rekwesten aan de Kamer ingediend, houdende beklag tegen de verhuring van de jagt op partikuliere en gemeente-eigendommen, ten voordeele der gemeenten, ingevoerd bij besluit van het Pruissisch gouvernement in Augustus 1814, en de verlenging van dezen maatregel bij koninklijk besluit van den 8sten Augustus des vorigen jaars. — De President gaf hierop aan de Vergadering kennis van een, aan hem overhandigd, voorstel van wet, overeenkomstig art. 114 der Grondwet; zijnde hetzelve door een genoegzaam aantal leden ondersteund, ten einde, ingevolge het Reglement der Kamer, in aanmerking te komen, en verzocht den Heer *Kemper*, als steller van gemelde voordragt, dezelve voortelezen, hetgeen door het genoemde Lid in dezer voege geschiedde:

Voorstel van den Heer *Kemper* wegens het regt van de jagt.

EDEL MOGENDE HEEREN!

De aan deze kamer ingediende rekwesten van ingezetenen van het Overmaasche, ten opzigte van het regt der jagt, op welke U Ed. Mog. mijn rapport, in deze zitting, hebben gehoord, zijn al wederom haren oorsprong verschuldigd aan de drieledige wetgeving, welke, op dit stuk, in het koningrijk bestaat.

Indien ingezetenen der noordelijke provinciën u niet insgelijks deswege klagten ingeleverd hebben, dan is het alleen de hoop op een nieuw voorstel van wetgeving

Vergadering der Staten-Generaal.

op dit ſtuk, welke dezelve tot dus verre heeft tegen gehouden.

De gevoelens, omtrent de beginſelen eener goede verandering in den tegenwoordigen ſtaat dezer zake, zijn verſchillende; doch omtrent dien tegenwoordigen ſtaat zelven, omtrent die drieërlei wetten, doet zich ſlechts ééne ſtem op, en hoe zou zij niet die der afkeuring zijn, dewijl er niet dan ééne enkele geregtigheid voor allen kan beſtaan.

Voorſtel van den Heer *Kemper* wegens het regt van de jagt.

Wel is waar, het gouvernement heeft ons, in de vorige bijeenkomst, algemeene wetgevende bepalingen voorgedragen, door middel van welke Z. M. hoopte, de tegenovergeſtelde belangen overeen te brengen, doch die maatregelen zijn niet aangenomen, en toen reeds gaf ik mijn gevoelen te kennen, dat alle conciliatie in dezen onmogelijk was, en dat eene algemeene en eenvormige wetgeving op dit ſtuk alleenlijk uit eene keuze, tusſchen de met elkander ſtrijdige beginſelen, kon geboren worden.

Dit beginſel werd niet betwist, doch de moeijelijkheid der keuze heeft er de uitvoering van geſchorst.

De tegenwoordige ſtaat van zaken kan nogtans niet voortduren, en om dien te doen eindigen, moet eene ſtellige verklaring der kamer, omtrent hetgeen hare begeerte in dezen is, de negatieve verklaring, in de vorige bijeenkomst gedaan, vervangen.

Het oogmerk der concept-wet, welke ik de eer heb aan de kamer voor te dragen, is deze verklaring te doen plaats grijpen; hare aanneming, zoo wel als hare gemotiveerde verwerping, zal ten minste de eenige mogelijkheid doen kennen, om, over dit onderwerp, tot eene eenvormige wetgeving te geraken, en de ingezeten zal zich zelven niet afvragen, waarom zijne regten niet dezelfde zijn als die zijner naburen, welke met hem onder denzelfden Koning, onder dezelfde Grondwet leven.

De beginſelen, op hetwelk het ontwerp is gegrond, hebben geene breede ontwikkeling noodig; zij vinden hunnen oorſprong in de natuur, in het belang van den landbouw en in de billijkheid, en, zoo er al met elkander ſtrijdige belangen beſtaan, zoo kunnen dezelve, mijns inziens, zich tegen dit punt van vereening niet ſtaande houden.

Ik onderwerp derhalve het ontwerp van wet aan de beraadſlaging van U Ed. Mog.; zij zullen er de regtvaardigheid en noodzakelijkheid van overwegen; en zoo al dit ontwerp niet tot den troon mogt komen, dan zullen wij ons ten minste met een onderwerp bezig houden,

omtrent hetwelk, na zoo vele klagten, ons stilzwijgen geene enkele schijnreden meer had.

Vergadering der Staten-Generaal.

Wij WILLEM, enz.

Voorstel van den Heer *Kemper* wegens het regt van de jagt.

Allen den genen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het noodzakelijk is, de verschillende wetgevingen omtrent het regt van de jagt te doen ophouden, welke op dit oogenblik in de onderscheidene deelen des Rijks plaats vinden;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij dezen:

Art. I. Alle vroegere wetten, bepalingen en besluiten omtrent het jagtregt worden, door de tegenwoordige wet, ingetrokken en buiten werking gesteld.

II. Na de afkondiging dezer wet zal, door het geheele koningrijk, het jagtregt beschouwd worden als een gevolg van het eigendomsregt, zonder eenige andere uitzonderingen of wijzigingen, dan die, welke in de volgende artikelen voorkomen.

III. Het zal aan alle eigenaars vrijstaan, op hunne eigene gronden te jagen, mits zich gedragende naar de wetten of besluiten van politie, betrekkelijk dit onderwerp.

IV. Het zal niemand vrijstaan, te jagen in eens anders eigendom, dan alleen:

1°. Op grond eener schriftelijke toestemming van den eigenaar, en

2°. Op grond van eenig gereserveerd eigendom bij vroegeren verkoop, of van eenigen regtstitel.

V. Onder de regtstitels, bij het vorig artikel vermeld, worden alleen die regtstitels verstaan, welke, naar de beginselen van het burgerlijk regt, tot het vestigen van elke andere erfdienstbaarheid gevorderd worden.

VI. Voor zoo verre het tegendeel niet uitdrukkelijk is bedongen, wordt ook het jagtregt gerekend bij verhuring aan den huurder te zijn overgegaan, welke, te dien aanzien, in het volle regt van den eigenaar treedt, ook tegen dezen zelven.

VII. Ten einde het regt, bij art. 4 toegekend, tegen anderen te doen gelden, moet de eigen grond door palen kenbaar worden gemaakt, overeenkomstig de bepalingen, daaromtrent gemaakt of nog te maken. Zonder

Vergadering der Staten Generaal.

eene zoodanige aanwijzing, wordt de jagt op dien grond niet gerekend, aan de open jagt onttrokken te zijn.

VIII. De bepaling echter van het vorig artikel is niet toepasselijk op afgeslotene, dat is door slooten, hekken, hagen of rasters van den openen grond afgescheidene gronden. Deze worden daardoor alleen gerekend, genoegzaam aan de jagt van anderen onttrokken te zijn.

IX. De bepalingen van de tegenwoordige wet zijn zoo wel op gemeente-gronden, als op die van bijzondere personen toepasselijk. Bij gebrek der aanwijzing, bij art. 7 gevorderd, worden deze gronden, wat de jagt betreft, met opene landsgronden gelijk gesteld.

X. Met betrekking der jagt op de opene landsgronden, behouden Wij Ons voor, zoodanige schikkingen te maken, als Wij, in het belang van de zaak, meest billijk en doelmatig zullen vinden.

XI. De regelen van politie, welke in de uitoefening van het jagtregt moeten in acht genomen worden, zullen, met inachtneming der grondbeginselen, bij deze wet vastgesteld, het onderwerp zijn van reglementaire bepalingen (1).

Tweede redactie en verslag wegens onderzoek van dit voorstel.

Het ontwerp door de afdeelingen onderzocht en derzelver aanmerkingen medegedeeld zijnde geworden aan het lid, welk het voorstel had gedaan, zoo werden, ter voldoening aan den wensch der meerderheid, in eene tweede redactie, eenige artikelen gewijzigd en andere weggelaten. — De Centrale Afdeeling gaf in haar verslag, voorgelezen in de zitting van den 19den Februarij, deze veranderingen op, en tevens de aanmerkingen, aan welke niet had kunnen voldaan worden. Op het 1ste artikel was door twee afdeelingen het verlangen te kennen gegeven: „ dat de wet zelve strafbepalingen had mogen vaststellen, te meer, daar het niet van de Staten-Generaal zoude afhangen, het tijdstip van de vervaardiging der reglementen, betrekkelijk de overtredingen, te bepalen; terwijl door eene afdeeling was opgemerkt dat de grondbezitters, in de landen aan gene zijde van de Maas gelegen, alwaar de jagten waren verhuurd geworden, krachtens een koninklijk besluit van den 8sten Augustus 1818, in het genot

(1) Staatscour. No. 34.

van hun regt behoorden hersteld te worden, van het oogenblik af, dat de tegenwoordige wet, door de beide Kamers en door Z. M. zoude aangenomen zijn. Wat het grondbeginsel, in het 2de artikel vastgesteld, betrof, zoo was hetzelve door de meerderheid der afdeelingen aangenomen geworden, echter verschillende bedenkingen daartegen geopperd. Het beginsel, om het jagtregt te beperken *tot den eigendom* van den grond, was strijdig *geoordeeld* met het eigendomsregt in het algemeen, dewijl men het jagtregt kon verkregen hebben, zonder een duim breed gronds te bezitten, en omdat het met de Grondwet strijdig was, eenig eigendomsregt te ontnemen, ten zij dan om oorzake van algemeene *nuttigheid.* — Eene gelijke wetgeving kon op dit stuk niet in het koningrijk worden ingevoerd, zonder de belangen van verscheidene personen te kwetsen en eigendommen te schenden. De noodzakelijkheid van eene gelijke wetgeving was niet zoo dringend, dewijl in de noordelijke provinciën de klagten meer betrekking hadden tot de uitvoering, dan wel tot het beginsel van de aldaar bestaande wet, en in *de zuidelijke* provinciën verhinderde niets, om voor de bevoegde magt, regten te vervolgen, welke op de aldaar bestaande wetten gegrond waren. — Hoe wenschelijk eene gelijke bepaling ook mogt zijn, was echter de voorgestelde wet niet geschikt om dit doel te bereiken; het beginsel kon niet worden aangenomen; hetzelve was veel te beperkt, dewijl het wettig verkregene regten uitsloot of zoude kunnen uitsluiten. Eindelijk, de wet behoorde noch uitzonderingen, noch wijzigingen, ten minste geene uitzonderingen hoegenaamd, toe te laten. enz. (1)." — Het ontwerp luidde, na de veranderingen in de eerste redactie gemaakt, aldus:

Vergadering der Staten-Generaal.

Tweede redactie en verslag wegens onderzoek van dit voorstel.

WIJ WILLEM, enz.

Allen de genen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

(1) Zie het verslag in de Staatscour. No. 49.

Vergadering der Staten Generaal.

Tweede redactie en verslag wegens onderzoek van dit voorstel.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het noodzakelijk is, de verschillende wetgevingen, omtrent het regt van de jagt, te doen ophouden, welke op dit oogenblik in de onderscheidene deelen des Rijks plaats vinden.

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij dezen:

Art. I. Alle vroegere wetten, bepalingen en besluiten omtrent het jagtregt worden, door de tegenwoordige wet, ingetrokken en buiten werking gesteld; met uitzondering der thans op dit stuk bestaande strafbepalingen, welke kracht zullen blijven behouden, tot tijd en wijle dezelve, door de maatregelen, in het 3de art. bedoeld, zullen zijn vervangen.

II. Na de afkondiging dezer wet, zal, door het geheele koningrijk, het jagtregt beschouwd worden als een gevolg van den eigendom des gronds, behoudens de uitzonderingen en wijzigingen, welke in de volgende artikelen voorkomen.

III. De eigenaars zullen, bij het gebruik maken van het jagtregt, op hunnen eigen grond, zich gedragen naar de wetten en de reglementen van politie, omtrent de uitoefening van dit regt uit te vaardigen, overeenkomstig de beginsels der tegenwoordig wet. Bij dezelve wetten en reglementen zullen maatregelen worden bepaald, tot behoud der bestaande eende-kooijen.

IV. Het zal niemand vrijstaan, te jagen in eens anders eigendom, dan alleen:

1°. Op grond eener schriftelijke toestemming van den eigenaar of van zijnen regthebbenden;

2°. Op grond van eenig gereserveerd regt, bij verkoop van den grond;

3°. Op grond van een regt, hetwelk hij van den grondeigenaar, bij schriftelijken titel, zoude verkregen hebben.

V. Voor zoo verre het tegendeel niet uitdrukkelijk is bedongen, zal, voor het vervolg, het jagtregt bij verhuring aan den huurder overgaan, welke te dien aanzien in het volle regt van den eigenaar treedt, ook tegen dezen zelven.

VI. Ten einde de bepaling van het 4de art. meer bijzonder onder de bescherming der politie te stellen, zal, door palen, de scheiding worden aangewezen van woeste en onbebouwde gronden in de provinciën, alwaar het openbaar bestuur zulks noodig zal oordeelen.

VII. De bepalingen van de tegenwoordige wet zijn, zoo wel op gronden, onder beheer van plaatselijke besturen, als op die van bijzondere personen, toepasselijk. Bij gebrek der aanwijzing, bij art. 6 gevorderd, worden de zoodanige dier gronden, welke onbebouwd en woest zijn, en waaromtrent door de gemeenten op geene andere wijze is beschikt, wat de jagt betreft, met opene landsgronden gelijk gesteld.

Vergadering der Staten-Generaal.

VIII. Met betrekking der jagt op de opene landsgronden, behouden Wij Ons voor, zoodanige schikkingen te maken, als Wij, in het belang van de zaak, meest billijk en doelmatig zullen vinden (1).

De beraadslagingen over het voorstel geopend.

De deliberatiën over de aldus gewijzigde concept-wet hadden plaats op den 26sten Februarij. De Heeren *de Moor*, *van Lynden van Hoevelaken*, *Du Bus* van Doornik, *Fontein-Verschuir*, *van Alphen*, *van Suchtelen tot de Haar*, Baron *de Goër*, *van Utenhove van Heemstede*, *van Crombrugghe*, *Canneman*, *Pycke*, *Byleveld*, *Gendebien*, *Trentesaux*, *de la Faille* en *Dotrenge*, het woord, hetzij *voor*, hetzij *tegen* de concept-wet gevoerd hebbende (2), sprak de Heer *Kemper* een breedvoerig vertoog uit, ter verdediging van het voorstel, zoo in deszelfs beginselen, als tegen alle daaromtrent door verscheidene sprekers in het midden gebragte bedenkingen. „Schoon het „zonderling schijnen mogt," aldus begon de Heer *Kemper* zijn vertoog, „bij de volkomene „overtuiging van de regtvaardigheid der zaak, „die men verdedigen moet, met eenigen weerzin „de verdediging aan te vangen, erkende hij vol„mondig dit thans zijn geval te zijn. — En de „grond van dezen weerzin? Hij kon aan geen „hunner Ed. Mog. onbekend zijn, daar zoo „velen van hen hem van nader bij kenden. De „uitspraak, welke de spreker, door zijn voor„stel van Hun Ed. Mog. vorderde, moest voor „eene der partijen, welke daarbij belang had„den, hard en misschien bezwarend zijn; kon

Vertoog van den Heer *Kemper* tot verdediging van het ontwerp.

(1) Staatscour. No. 49.
(2) Staatscour. No. 59–62, 64–66.

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Heer *Kemper* tot verdediging von het ontwerp.

„ het dan anders, of de behandeling van dit
„ onderwerp moest eene onaangename zijde heb-
„ ben voor hem, die zoo gaarne, in de nieuwe
„ orde van zaken, de vereeniging van allen, en
„ niet enkel de triumf van sommigen zien zou-
„ de. — Doch niet altijd laten de omstandighe-
„ den eene dergelijke vereeniging van belangen
„ toe. De beslissing wordt pligt, wanneer de
„ onzekere stand der zaken zelve dagelijks meer
„ en meer de gemoederen verbittert; en wanneer
„ pligt spreekt, mogen geene wenschen, geene
„ bedenkingen in aanmerking komen. — Maar
„ het is juist deze noodzakelijkheid eener alge-
„ meene beslissing, welke hij door velen had
„ hooren tegenspreken, en het betoog daarvan
„ moest dus wel zijne eerste taak, bij de behan-
„ deling van dit onderwerp, zijn; daar hem niets
„ onverdragelijker was, dan de mogelijkheid der
„ verdenking, dat een voorstel, naar zijne over-
„ tuiging, op de dringendste behoeften, en op
„ de heiligste regtvaardigheid rustende, alleen op
„ eene hulde der beginselen van den dag, of
„ eene laffe toegeeflijkheid voor wufte volksbe-
„ grippen zoude gegrond zijn. — Neen Ed. Mog.
„ Heeren, zeide de Spreker, verachting zij het
„ lot van den man, die in dezen heiligen kring
„ alleen zoude kunnen spreken, of om aan den
„ Vorst, of om aan de menigte te behagen;
„ want vleijerij is onder alle vormen even laag-
„ hartig; maar dezelfde verachting worde ook
„ het deel van hem, die zich, door de vrees
„ voor de verachting van een van beide, zou
„ kunnen laten afschrikken, om openlijk te ver-
„ klaren, wat hij naar zijn geweten voor waar
„ houdt, wanneer de drang der omstandigheden
„ deze verklaring vordert. — En bestaat zij dan
„ niet hier deze drang der omstandigheden, vroeg
„ de redenaar; drie verschillende toestanden ver-
„ deelen het Koningrijk, ten aanzien van een
„ punt, waaromtrent toch maar eene eenige regt-
„ vaardigheid bestaan kon. — Is de toestand van

„ zaken in het Noorden het billijkste, welnu, „ dan is elke dag van voortduring der bestaande „ wetgeving in het Zuiden een voortgezette dief- „ stal, tegen de bezitters van heerlijkheden in de „ zuidelijke provinciën, welker regten ongetwijfeld, door dezelfde omwenteling, niet wettiger „ in 1792 vernietigd zijn, dan zij bij ons, in „ 1795, het slagtoffer van den loop der tijden „ werden. *Zijn* het daarentegen de beginselen „ van *het* gezond verstand en de belangen van „ *den* landbouw, waarop de wetgeving in het „ Zuiden gegrond is, waarom zouden dan ook „ *die* beginselen en belangen in het Noorden niet „ even geldig zijn, en zoo eindelijk zelfs dit „ alles nog het dringende *eener* keuze niet vol- „ dingen mogt, dat men hem dan aantoonde, op „ wat wijze, zonder het aannemen van een alge- „ meen staatsbeginsel, de tegenwoordige orde „ van zaken in de landen van Overmaas zal kun- „ nen vervangen worden; want tot zoo verre „ zal men toch wel de vrees voor het behande- „ len eener moeijelijkheid niet uitstrekken, dat „ men, om het doen eener uitspraak te vermij- „ den, liever een gewigtig deel van de zuidelijke „ provinciën gedrukt zoude laten onder eenen „ maatregel, welke, uit haren aard slechts voor- „ loopig was, welke, in hare gevolgen, aan al- „ le partijën even hatelijk moest zijn, en welks „ bestendige duurzaamheid niet anders, dan eene „ bespotting der Grondwet zoude kunnen ge- „ noemd worden. — Dan ook het is deze nood- „ zakelijkheid van eenvormigheid der wetgeving „ zelve, welke hij tegen had hooren spreken, en „ de Heer *van Lynden* had uitdrukkelijk het be- „ houd der bestaande orde van zaken, in het „ Noorden en in het Zuiden, als de beste wet- „ geving, naar zijn oordeel, voorgesteld; en zoo „ dat voorstel inderdaad alle belangen vereenig- „ de, en in de tegenwoordige orde van zaken „ voegde, zoude hij zelf voor de verwerping „ van zijn voorstel moeten stemmen. — Maar „ het eerste geloofde hij niet, en hij zou de re-

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Heer *Kemper* tot verdediging van het ontwerp.

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Heer *Kemper* tot verdediging van het ontwerp.

„ den daarvan ſtraks ontwikkelen, door het bewijs, dat dit voorſtel inderdaad de partijen in het noordelijk deel des Rijks niet vereenigt, maar aan eene der partijen daarentegen duidelijk en geheel de overwinning toekent; en wat het volgende betrof, zou hij alleen met de vragen antwoorden, of hij zich dan bedroog, wanneer hij in de Grondwet meende te lezen: dat er maar één burgerlijk regt voor het geheele Nederlandſche volk zal zijn, en of men het dan inderdaad meent te kunnen verantwoorden, wanneer men het eerſte voorſtel van die ſplitſing, op het zeker niet *boven alles gewigtig regt* van de jagt, aan u voordraagt, terwijl, bij het behandelen van de gewigtigſte onderwerpen, bij het beſliſſen over de allerbelangrijkſte takken van handel en induſtrie, door een gedeelte van dezelfde leden, welke nu het tegendeel willen, ten allen tijde geantwoord is: dat de omſtandigheden veranderd zijnde, het niet anders dan billijk zijn kon, dat, van wederzijde, tot het bekomen van eene DAN, *naar het ſchijnt, alleen noodige* eenvormigheid, iets werd opgeofferd. — En toch is het verſcheidenheid van regten, voor een en hetzelfde volk, niet alleen, waarop hij het dringende van zijn voorſtel grondde. Bij berusting in den tegenwoordigen toeſtand, zoude men misſchien, ook in dit punt, de algemeene regeling van het burgerlijk regt hebben kunnen afwachten, maar ook deze berusting beſtaat niet. Wij hebben de klagten van de bewoners der landen van Overmaas in deze Vergadering gehoord; de onderſteuning, welke zij dadelijk onder ons ontvingen, is ons allen bekend, en de kennis aan gelijke onvergenoegdheid, ten dezen aanzien, ook in andere deelen van het Rijk, wordt een tweede grond, om het nemen van eenen algemeenen maatregel van wetgeving niet langer uit te ſtellen. — Dan ook dit had hij hooren tegenſpreken. Men heeft het ontbreken van petitiën uit de noordelijke provin-

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Heer *Kemper* tot verdediging van het ontwerp.

„ eiën, als eene stille berusting en tevredenheid
„ met den tegenwoordigen stand van zaken, doen
„ voorkomen, en ook hieromtrent mogt hij niet
„ onverschillig zijn, daar die bemerking, zoo
„ zij waar was, hem, die het tegendeel verze-
„ kerd had en nog verzekerde, zijdelings of van
„ onopregtheid of van ligtzinnigheid beschuldig-
„ de. — Ik zal echter op dit punt; zeide de
„ Spreker al verder, spaarzaam in woorden kun-
„ nen zijn, want waar daden kunnen spreken,
„ zijn de woorden overtollig en de proef zal ge-
„ makkelijk wezen; want de regtbanken zullen
„ voor mij antwoorden, en de pleitbezorgers;
„ maar zoo ook dit niet genoeg mogt zijn, wel
„ nu, dat in dat geval, hij verzocht het zelf,
„ de Vergadering zijn voorstel verwierp, maar
„ op den openlijk verklaarden grond, van eene
„ niet genoegzaam blijkende ontevredenheid met
„ den tegenwoordigen stand der zaken, en zoo
„ dan niet, binnen twee weken daarna, eene reeks
„ van petitiën, door de achtenswaardigste en ge-
„ goedste landbezitters geteekend, deze vergade-
„ ring, uit bijna alle de Noordelijke gewesten, toe-
„ stroomt, zou hij zich gaarne de schande ge-
„ troosten, van de Vergadering door onwaarheid
„ te hebben willen misleiden. Want, hij moest
„ het nog eens herhalen, het was onnaauwkeu-
„ rig en verkeerd, wanneer men dit geschil, als
„ alleen tusschen het Noorden en Zuiden be-
„ staande, voorstelde, en wanneer dit het geval
„ is, wanneer ook in het Noorden de belangen
„ en regten van de latere vrije verkrijgers tegen
„ die van de voormalige Heeren overstaan, be-
„ hoefde hij de Vergadering zeker wel niet te
„ bewijzen, dat, althans in het Noorden, het,
„ aan haar door den Heer *van Lijnden* voorgestel-
„ de, volstrekt geene schikking van vereeniging
„ kan en mag genoemd worden. — Doch gesteld
„ ook eens, zeggen wederom anderen, dat het
„ dringend is, op dit stuk door algemeene
„ maatregelen te voorzien, waarom is ons dan
„ door het gouvernement zelf geene wet te dien

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Heer *Kemper* tot verdediging van het ontwerp.

„ einde aangeboden, en hebben wij de bevoegd-
„ heid om den Koning, in Hoogstdeszelfs over-
„ wegingen, te storen, nadat wij zelve deze na-
„ dere overweging verzocht hebben? — Ik zou
„ kunnen antwoorden, vervolgde hij, dat het
„ mij verwondert deze speling met het woord
„ *overweging* gehoord te hebben, in den mond
„ van een lid onzer Vergadering, waarvan toch
„ wel niemand onkundig is van de bepaling der
„ Grondwet, welke het gebruik van dit woord,
„ als een eenvoudig formulier van niet *aanne-*
„ *ming*, voorschrijft. — Hij zoude kunnen ant-
„ woorden, dat, in allen geval, tot het bevesti-
„ gend of ontkennend antwoord op de dadelijke
„ voorgestelde vraag, deze bedenking geen ge-
„ wigt in de schaal kan leggen, omdat ook een
„ ontijdig gedaan voorstel, desniettemin gegrond
„ kan zijn. Hij zoude, zonder iets meer, art.
„ 113 en 114 der Grondwet voor hem kunnen
„ laten spreken, welke, met zoo vele woorden,
„ aan de Staten-Generaal het regt toekennen,
„ om aan den Koning voorstellen van wet te
„ doen; maar hij eerbiedigde de bron, waaruit
„ deze bedenking voortkwam, te zeer, om het
„ hier bij een enkel beroep op zijn regt te laten
„ berusten. — Hij erkende gaarne, dat de be-
„ doeling dezer bepalingen van de Grondwet tot
„ geenen wedloop, tusschen de Staten en het
„ Gouvernement, in het voorstellen van wetten,
„ aanleiding moest geven, en in de meeste geval-
„ len geloofde ook hij, dat het Gouvernement
„ beter dan zij het tijdige van eenen te nemen
„ maatregel kon beoordeelen; maar ook deze re-
„ gel heeft zijne uitzonderingen; op die uitzon-
„ deringen zijn de artikelen 113 en 114 der
„ Grondwet toepasselijk, en, zoo immer, dan
„ bevinden wij ons juist thans in het geval van
„ eene dezer uitzonderingen. — Of heeft dan
„ het Gouvernement, door deszelfs voorstel van
„ wet, in het vorig jaar, het dringend eener
„ voorziening niet erkend en vooruitgezet, en

Vergadering der Staten-Generaal. Vertoog van den Heer Kemper tot verdediging van het ontwerp.

„ kon het inderdaad redelijker wijze van het
„ Gouvernement verwacht worden, nadat het
„ eenmaal zijne beginselen over dit stuk had open-
„ gelegd, dat het nu, op een volgend, alle de
„ wijzigingen der verschillende gevoelens over
„ het jagt-regt, de eene na de andere, aan ons
„ zoude voorleggen. — Neen, Ed. Mog. Hee-
„ ren! zeide de spreker al verder, de Koning
„ gevoelt, even als de meesten onder ons, de
„ dringende behoefte eener algemeene voorzie-
„ ning. Hij moet, om eindelijk in dezen doolhof
„ den weg naar het doel te kennen, weten niet
„ alleen, wat gij niet wilt, maar ook wat gij
„ wilt, en zoo is het niet eenvoudig een uwer
„ medeleden, maar de Koning zelf en het Va-
„ derland, waardoor gij thans opgeroepen wordt,
„ om, door uwe raadplegingen, eindelijk eens de
„ mogelijkheid eener algemeene wetgeving op de
„ jagt kenbaar te maken. — Dan genoeg en mis-
„ schien meer dan genoeg, om de bedenkingen,
„ tegen de noodzakelijkheid van mijn voorstel in-
„ gebragt, te wederleggen; het werd tijd, dus
„ vervolgde de spreker, dat hij tot een tweede
„ tot een hoofdzakelijk punt overging, hetwelk
„ de strekking van zijn voorstel zelf betrof. —
„ De gronden, waarop hetzelve rust, behoeven
„ echter geene lange ontwikkeling. — Het eerste
„ regt van de natuur, zeide de spreker, is dat
„ van zelfverdediging; het tweede dat van ei-
„ gendom. Tegen het eerste druischt de leer aan,
„ dat het den eigenaar wel zoude vrijstaan, om
„ de vruchten zijner nijverheid en landbouw te-
„ gen menschen, maar niet tegen dieren te ver-
„ dedigen; met het laatste is de leer onvereenig-
„ baar, dat men geen regt zoude hebben, om
„ aan hem, die zonder onze toestemming onzen
„ grond betreedt, die betreding te verbieden, en
„ deze uitspraken van het gezond menschenver-
„ stand en het natuurregt, zijn zoo in het oog
„ loopend billijk, dat hij de Vergadering met
„ een breed betoog daarvan zoude meenen te

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Heer *Kemper* tot verdediging van het ontwerp.

,, beleedigen. — Dan het was echter niet enkel
,, naar bespiegelende theoriën, dat hij verwees.
,, Ook het gezag van bijna alle de beroemde
,, schrijvers over het natuurregt ondersteunde het
,, gevoelen, dat hij hier voorstond. Zelfs *de*
,, *Groot* en *Pufendorf*, hoezeer zij, ten slotte,
,, het, ten hunnen tijde bestaande, regt van regaal
,, verdedigen, kunnen het niet ontkennen, dat
,, hunne leer eene afwijking is van de natuur,
,, zoowel als van alle die beginselen van stellige
,, wetgeving, welke wij, als voorbeelden, van alle
,, de beroemdste volkeren der oudheid ontvangen
,, hebben, en hetgeen wij u thans als wet voor-
,, stellen, is inderdaad niets anders, dan hetgeen
,, eeuwen lang de wetgeving geweest is van het
,, volk, welks regtsgeleerdheid, nog altijd den
,, grond uitmakende, waarop het meerendeel der
,, Europeesche wetten rust, zeker door geen on-
,, zer als een weinig beteekend gezag zal be-
,, schouwd worden. — En wat wetgeving is ook
,, meer dan deze met het wel begrepen belang
,, van den landbouw, en dus van den Staat, over-
,, eenkomstig? Zekerheid van, hetgeen men zaait,
,, ook te kunnen oogsten is, ongetwijfeld, de
,, eerste prikkel tot ontginningen, en beste aan-
,, moediging tot onafgebrokene nijverheid; maar
,, verloren is zij, deze zekerheid, zoodra gij
,, den boer het regt ontneemt, om zijne winter-
,, kool even goed tegen hazen en konijnen, als
,, tegen ratten of muizen te verdedigen; verloren
,, is zij, deze aanmoediging, zoodra gij den
,, land-eigenaar de verpligting oplegt, om de
,, toppen van zijn jong eikenhout ongestoord ten
,, prooi te laten, omdat zich toevallig zijne ont-
,, gonnen gronden binnen een voorbehouden jagt-
,, distrikt bevinden. — Maar ook dit en alles,
,, wat in het algemeen ten voordeele van dit regts-
,, beginsel kan gezegd worden, hebt gij Ed.
,, Mog. Heeren, zeide de spreker, reeds in on-
,, ze vorige Vergadering genoegzaam hooren ont-
,, wikkelen, en hij wist te wel, dat dit hier de

,, wa-

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Heer *Kemper* tot verdediging van het ontwerp.

„ ware stand van het geschil niet is, dan dat hij
„ breedvoerig bij deze algemeene waarheden zou
„ stil staan. — Allen, toch, zoo velen wij hier
„ tegenwoordig zijn, vinden wij deze leer in het
„ afgetrokkene de beste, de eenvoudigste, de
„ regtvaardigste, en wanneer wij geene bestaande
„ regten te veranderen, maar alleen eene nieuwe
„ wetgeving voor eene pas geborene maatschappij
„ te ontwerpen hadden, ben ik verzekerd, dat
„ hetzelfde punt, hetwelk nu zoo hevig door
„ sommigen betwist wordt, aan volstrekt geen
„ twijfel onderworpen zou zijn; en van alle de
„ zwarigheden, welke hij tegen zijn voorstel had
„ hooren inbrengen, was er volstrekt geene en-
„ kele, welke niet meer op den tegenwoordigen
„ stand der zaken, dan op de afgetrokkene be-
„ schouwing van het grondbeginsel rustte. Doch
„ ook uit dit oogpunt heeft hij geene bedenking
„ gehoord, welke in zijne oogen onwederlegbaar
„ is, en het volgende heeft geen ander doel, dan
„ om ook alle de leden der Vergadering in die
„ overtuiging te doen deelen. — De zwarighe-
„ den, welke gij in het midden hebt hooren
„ brengen, vervolgde de spreker, zijn van twee-
„ derlei aard. Daar zich sommige der leden,
„ welke voor hem gesproken hadden, instem-
„ mende met het grondbeginsel, waarin de wet
„ ontworpen is, alleen tot bijzonderheden van
„ die wet bepaald hebben, terwijl daarentegen
„ anderen, omtrent het beginsel zelf verschillen-
„ de, de geheele strekking van het voorstel heb-
„ ben aangetast, hetzij omdat zij hetzelve ten
„ minste voor wijzigingen vatbaar hielden, het-
„ zij, omdat zij hetzelve in het geheel oordeel-
„ den onregtvaardig te zijn. — Hij zou op elk
„ dezer zwarigheden afzonderlijk antwoorden en
„ met de minst gewigtige beginnen, om met de
„ wederlegging van de hoofdzwarigheid zijn be-
„ toog te kunnen eindigen. — Bij de bedenkin-
„ gen echter door den Heer *Gendebien* gemaakt,
„ zou hij niet afzonderlijk stilstaan. Zoo hij

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Heer *Kemper* tot verdediging van het ontwerp.

„ dien geëerden ſpreker wel begrepen had, heeft
„ deze willen betoogen, dat hij het in alle op-
„ zigten volkomen met hem eens was, doch dat
„ hij alle zijne denkbeelden, beter, eenvoudiger
„ en klaarder zoude hebben kunnen uitdrukken,
„ en hij had geene eigenliefde genoeg, om de
„ vergadering met de wederlegging van dit voor
„ de zaak onverſchillig punt te vervelen, of
„ zich daardoor van het wederleggen van meer
„ ter zake dienende zwarigheden af te laten lei-
„ den. — Eene eerſte zwarigheid dan, welke
„ gij hebt hooren uitbrengen, zeide de ſpreker,
„ beſtaat daarin, dat het aannemen van zijn
„ voorſtel de zeden zoude bederven, en de boe-
„ ren inderdaad van den landbouw aftrekken,
„ gelijk men zich, tot bewijs daarvan, op de
„ ondervinding van 1795 beroepen had. Zijn
„ antwoord daarop zou tweeledig zijn. Voor-
„ eerst toch bewijst de eerſte losbandigheid, na
„ het onmiddellijk verbreken van een drukken-
„ den band, hier even weinig tegen de boeren,
„ als hij voor zijn gevoelen wilde doen gelden
„ de buitenſporigheden, waarmede ſommige Hee-
„ ren in 1815, trotsch op hunne herkregene
„ regten, dadelijk van die regten hebben mis-
„ bruik gemaakt. De nog altijd meer en meer
„ bloeijende ſtaat van den landbouw in het zui-
„ den, zoowel als de daarna gevolgde ondervin-
„ ding van de volgende jaren, bewees voor hem,
„ hoe weinig dit kwaad, zoo het dan al beſtaan
„ had, van een blijvend gevolg is geweest. Maar
„ ten andere, en dit was voornamelijk zijn ant-
„ woord, de bedenking trof niet het door hem
„ gedaan voorſtel van jagt op eigen grond, maar
„ alleen het vrijſtellen van de open jagt voor al-
„ len, gelijk dit toen bij ons plaats had, en het
„ is vooral deze verwarring van twee zeer on-
„ gelijkſoortige beginſelen, waarop hij de ſpre-
„ kers moet opletttend maken, welke zich van
„ deze redenering bediend hebben. — Eene twee-
„ de bedenking, welke door ſommige leden tegen
„ zijn voorſtel van wet gemaakt was, beſtond

„ daarin, dat dezelve wel voor het vervolg de zaken regelt; doch dat zij niet openlijk de verhuringen der jagt vernietigt, welke in de landen van Overmaas hebben plaats gehad: het antwoord hierop zou gemakkelijk zijn. Eene vergadering, welke geene andere wetgevende attributie had, kon uit den aard der zaak niet dan voor het toekomende werken. Over de bestaanbaarheid van het verledene of bestaande te oordeelen, was niet hare taak, maar die der regtbanken; en het vergeten van dit grondbeginsel zoude inderdaad voor alle ware burgerlijke vrijheid en zekerheid van bekomene regten doodelijk zijn. Maar daarenboven geeft niet de wet inderdaad alles, wat zij geven kan, vroeg de spreker? De eigenaar treedt onmiddellijk in zijne regten en zoo de huurder zich bezwaard mogt oordeelen, de art. 1722 en 1724 van het burgerlijk wetboek, waaronder wij leven, zullen den regter aanwijzen, wat hij in dezen, zoo wel als in alle akten van huur, uit dezen hoofde te doen heeft. — Eene derde bedenking daarentegen is van meerder gewigt, zeide de spreker. Zij was deze, dat ook deze wet nog niet genoegzaam is, omdat het daarin toegekend regt, om over de jagt, afgescheiden van het eigendom, te kunnen beschikken, weder tot nieuwe misbruiken kon aanleiding geven. In het afgetrokken ontkende hij dit niet, wanneer deze wet alleen op zich zelve bestond. Maar juist dit was het geval niet. De bepaling van het 686ste artikel van ons tegenwoordig wetboek is te zeer in den geest van de geheele burgerlijke wetgeving ingeweven, dan dat de vrees zoude mogelijk zijn, om dezelve immer uit een burgerlijk wetboek verwijderd te zien, en zoo lang dit beginsel erkend blijft, zou hem toch het geëerd medelid, waardoor deze bedenking gemaakt is, wel zelf moeten erkennen, dat zijne zwarigheid voor het grootste deel haar gewigt verliest, wijl hetgeen hij als een erfe-

Vergelijking der Staten-Generaal.

Vertoog van den Heer *Kemper* tot verdediging van het ontwerp.

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Heer *Kemper* tot verdediging van het ontwerp.

„ lijk, en des in het oneindig deelbaar regt beschouwde, inderdaad niet anders dan eene persoonlijke of vergunning of voorbehouding was, welke eerst reëel wordt, wanneer zij, aan het bezit van erven verbonden, van gelijken aard met alle servituten wordt. En waarom men, in dat geval, niet even goed het servituut van jagt op zijne goederen, ten behoeve van eenig ander erf, zoude kunnen vestigen, verklaarde hij opregt niet te begrijpen, daar toch het regt van eigendom ook het regt van vrije beschikking in zich bevat, en er geene zoo gewigtige reden van algemeen belang bestaat, dat zij genoegzaam zoude zijn, om te dezen aanzien eene beperking op het regt van eigendom te maken, welke in geen eenig ander geval plaats vindt. — Op geen punt echter, voer de spreker voort, waren de bedenkingen algemeener en meer verscheiden geweest, dan op dat artikel der wet hetwelk de reglementen van politie op de jagt betreft. — Hij zou hier echter de sprekers, welke dit punt behandeld hebben, niet op den voet volgen. Daar het zijne bedoeling alleen was, de burgerlijke beginselen van het jagtregt te bepalen, meende hij van de reglementen op de uitoefening van dat regt alleen te moeten melding maken, om, bij den overgang van de eene wetgeving tot de andere, eene oogenblikkelijke anarchie voor te komen. Meer had hij niet gewild, meer had hij niet gedaan, en meer behoorde dus ook niet tot ons tegenwoordig onderwerp. — Hij geloofde het dus gaarne, dat ons tegenwoordig jagtreglement verbetering behoeft en dezelve dringend vordert, maar tot beslissing van het eenige punt, dat ons in dit oogenblik bezig houdt, was de behandeling van deze moeijelijkheid even weinig noodzakelijk, als zij de beslissing van het verschilpunt vorderde, of het beter ware deze reglementen door de algemeene, dan wel door de provinciale administratiën te zien tot stand brengen. — Zijn stilzwijgen op deze

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Heer *Kemper* tot verdediging van het ontwerp.

„ punten was dus noch toestemming noch ont-
„ kenning; bereid om daarover zijn gevoelen te
„ zeggen, wanneer het onderwerp hem er toe
„ roepen zou, had hij thans alleen te doen met
„ die leden der vergadering, voor welke het
„ woord zelf van *reglement op de jagt* eene er-
„ gernis is geweest, en die, na vaststelling van
„ het eigendoms-beginsel, elke verdere bepaling
„ als eenen noodeloozen en drukkenden band be-
„ schouwen. — Maar ook hierbij behoefde hij
„ niet lang stil te staan, want bezwaren tegen de
„ tegenwoordige reglementen bewijzen de over-
„ tolligheid niet van alle reglementen, en hij
„ had geene enkele andere reden behoeven aan
„ te voeren, waarom niet even zeer ten anzien
„ der jagt, als ten aanzien van alle andere da-
„ den, in het algemeen belang zoowel als ter
„ bewaring van het evenwigt der bijzondere be-
„ langen, beperkingen der natuurlijke vrijheid
„ zouden kunnen plaats hebben; en dat inder-
„ daad de meest reglementaire bepalingen op de
„ jagt onder deze Klasse behooren, bewees niet
„ enkel de overeenstemming der wetten van alle
„ beschaafde volkeren op dit punt, maar het
„ oppervlakkigst inzien dezer bepalingen zelve,
„ en met welke namen zij nu onderscheiden wor-
„ den, aan welke dit gedeelte der administratie
„ is toevertrouwd, was in zijne oogen zoo vol-
„ komen onverschillig, dat hij daarover zelfs
„ geen woord verliezen wilde. — Ook heeft dan
„ dit gevoelen slechts weinig bijval gevonden,
„ vervolgde de spreker, toen het in de sectiën
„ voor het eerst geopperd werd, en, de nood-
„ zakelijkheid van reglementen erkennende, meen-
„ de de meerderheid in sommige sectiën daar-
„ entegen, dat het goed zoude zijn, bij de wet
„ zelve deze reglementen te voegen, zoo wel,
„ omdat zij eene wet zonder penale sanctiën
„ voor geene volkomene wet hielden, als omdat
„ zij, op deze wijze, het willekeurige en druk-
„ kende best meenden voor te kunnen komen,

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Heer *Kemper* tot verdediging van het ontwerp.

„ hetwelk anders ligt in dergelijke reglementen
„ konde insluipen. — Twee gronden hadden
„ hem van de voldoening van dit verzoek terug
„ gehouden, vooreerst: de overtuiging, dat het
„ meerendeel dezer bepalingen, als van tijd en
„ plaats afhangende, minder onder het gebied
„ der wetgeving, dan wel onder dat der admi-
„ nistratie behoorde; maar ten tweede, en voor-
„ namelijk, de volkomenste bewustheid, dat zoo
„ er immer op het vastilellen van een beginsel
„ in dit teder punt, door eene talrijke vergade-
„ ring als de onze, gehoopt zoude kunnen wor-
„ den, bovenal de beslissing van de groote vraag
„ zoo min mogelijk van bijkomende omstandig-
„ heden moest afhankelijk gemaakt worden, en
„ de discussiën zelve over het bijvoegsel bij het
„ eerste artikel, waarin hij zich alleen naar de
„ meerderheid der sectiën had geschikt, hebben
„ overtuigend voldongen, hoe weinig hij zich
„ hierin vergist had. — Doch ook de twee gron-
„ den, welke men ter bevestiging van het tegen-
„ overstaand gevoelen heeft bijgebragt, zeide
„ de spreker al verder, hadden in zijne oogen
„ weinig kracht, want zoo de mogelijkheid van
„ verkeerde bepalingen alleen genoeg was, om
„ eene zaak onder de attributiën onzer vergade-
„ ring te brengen, zouden er geheel geene gren-
„ zen tusschen wetgevende en administratieve be-
„ palingen zijn, en wat het beroep op de on-
„ misbaarheid van penale sanctiën tot het be-
„ staan eener wet betreft, schenen de leden, wel-
„ ke deze bedenking gemaakt hebben, vergeten
„ te hebben, dat dit alleen op gebiedende of
„ verbiedende, maar geenszins op ,alléén rege-
„ lende wetten toepasselijk is, ten ware men
„ dan het grootste deel van het burgerlijk regt
„ voor onvolkomen verklaren wilde, omdat het-
„ zelve alleen tusschen bijzondere personen be-
„ slist, zonder onmiddellijk, ook bij die beslis-
„ sing eenige andere sanctie te voegen, dan die,
„ welke uit de burgerlijke regtsvordering van

„ den regtverkrijgenden geboren wordt. — En
„ zoo was het dan ook dit zelfde beginsel van
„ vereenvoudiging van het verschil, en de po-
„ ging, om het den tegenstand onmogelijk te
„ maken, zich aan zwarigheden van den twee-
„ den rang te hechten, welke den spreker be-
„ wogen had, in de eerste redactie der wet, de
„ zorg tot overeenbrenging der bijzondere be-
„ langen geheel aan die reglementen over te la-
„ ten; doch, het verlangen van meer dan eene
„ sectie heeft de bijvoeging, in het belang der
„ eendekooijen, bij het derde artikel der wet ge-
„ bragt en, nu zij er stond, was ook dit weder
„ een struikelblok geworden, daar de een ook
„ deze beperking van het eigendoms-regt als
„ eene schennis van het beginsel heeft afgeschilderd;
„ terwijl men daarentegen weder van anderen
„ heeft gehoord, dat zij juist daarom de wet
„ niet kunnen aannemen, omdat ook met deze
„ bijvoeging nog niet genoeg gedaan is. — Hij
„ zou het eerste dezer gevoelens niet breedvoe-
„ rig behoeven te wederleggen. In het algemeen
„ belang, was dit overvloedig gedaan door een
„ der vorige sprekers (den Heer *Fontein-Ver-
„ schuir*), en wat het regt betreft, kon hij niet
„ ontkennen dat het verbod, om in de nabijheid
„ van eendekooijen met schietgeweer te jagen,
„ eene beperking voor het eigendoms-regt der
„ bezitters is; maar zij was dit niet meer dan
„ het verbod, om in de nabijheid van een kruid-
„ magazijn of woning te schieten; zij was dit
„ niet meer dan het verbod, om, in de nabij-
„ heid van windmolens, door gebouwen of boo-
„ men, den wind op te vangen; zij was dit
„ niet meer dan het verbod, om in eenen ei-
„ gen muur op onze eigene kosten, ons licht
„ te verschaffen, waardoor wij een uitzigt op
„ een te voren vrijen grond van een ander
„ verkrijgen, of, met een woord, zij was het
„ niet meer, dan alle andere servituten, welke
„ of uit de ligging van den grond, of uit de
„ wet voortspruiten; en daar het octrooi van

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Heer Kemper tot verdediging van het ontwerp.

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Heer Kempe tot verdediging van het ontwerp.

„ eendekooijen niet dan na gedaan onderzoek, en „ meestal na verhoor en toestemming der belanghebbende buren verleend wordt, zag hij hier „ niets van die schennis der beginselen, waarvan zoo breed was opgegeven. — Maar er is „ voor dezen tak van nijverheid, die ten hoogste belangrijk is, niet genoeg gedaan, zeggen „ anderen, en op deze tegenwerping moest de „ spreker boven alles antwoorden, omdat men „ er, hoe vreemd dit dan ook moge klinken, „ de verwerping der geheele wet aan verbonden „ heeft. — Maar dan, vroeg de spreker, nu op „ zijne beurt, wat regt is het, dat de voorgestelde wet aan den eigenaar van gevestigde eendekooijen ontneemt? — Wordt het terrein, „ binnen hetwelk met schietgeweer niet gejaagd „ mag worden, verkleind, of de boete, waaronder dit verboden is, verminderd? Neen; „ want het eerste artikel der wet handhaaft uitdrukkelijk alle bestaande strafbepalingen, tot „ dat zij door nieuwe maatregelen zullen vervangen worden, of is het misschien voor de „ toekomst, dat deze eigenaars van een wettig „ verkregen servituut verstoken worden? Maar „ zelfs dit kan het geval niet zijn, want ook „ in het vervolg moeten, overeenkomstig art. 3 „ der wet, in de te maken reglementen, de bepalingen voorkomen, welke tot het behoud „ der bestaande eendekooijen noodig zijn, en hij „ beriep zich des te meer op dit artikel, omdat, „ zoo het waar is, dat de tegenwoordige bepalingen ongenoegzaam zijn, juist, door dit artikel alleen, verbetering is te hopen, daar hetzelve het *behoud der eendekooijen* en niets anders dan dat, als den maatstaf dier toekomende reglementen opgeeft. — De wet ontneemt „ dus niet wat men heeft, en belooft alles, wat „ men behoeft, zeide de spreker, en nu beslisse „ dan ieder onpartijdig beoordeelaar over de ware bedoeling van hen, die verklaren, het „ grondbeginsel van eigendoms-regt in het uit-

„ oefenen van de jagt niet te kunnen aannemen, „ omdat, bij de wet, welke dat grondbeginsel „ vaststelt, niet met zoo vele woorden het ge- „ tal der roeden, en de hoegrootheid der boe- „ ten, welke zij zouden begeeren, wordt uitge- „ drukt. — Dan ook hierbij hebben zich de bij- „ zondere zwarigheden niet bepaald, en eene an- „ dere bedenking betreft de regten, door hem „ aan den huurder toegekend, doch ook deze „ was niet zeer gewigtig. — Door de nieuwe redac- „ tie toch was het buiten twijfel gesteld, het- „ geen reeds te voren naauwlijks aan twijfel kon „ onderworpen zijn, dat de wet, alleen van toe- „ passing zijnde op huurcontracten, welke, na „ het afkondigen der wet, zullen gesloten wor- „ den, dus op geenerlei wijze eenige reeds ver- „ kregene regten verkort, en wat nu dat toeko- „ mende betreft, was de bepaling door hem „ voorgeslagen, alleen daarop gegrond, dat, bij „ verhuizing in het algemeen, alle genot van de „ zaak, welke de zaak niet verminderd, of niet „ voorbehouden is, op den huurder overgaat „ niet alleen, maar dat ook aan dezen het regt „ niet betwist kan worden, om, zoolang het „ tegendeel niet bedongen is, zijne veldvruchten „ tegen alle schadelijk gedierte, en zijnen ge- „ huurden grond tegen allen vreemden overlast „ te verdedigen, en het aan den eigenaar vrij „ gelatene tegenovergestelde beding nam hier ver- „ der zoo zeer alle zwarigheden weg, dat hij „ het waarschijnlijk daaraan toeschrijven moest, „ dat hij deze in den aanvang zoo algemeen ge- „ maakte zwarigheid, in de tegenwoordige zit- „ ting door volstrekt niemand had hooren her- „ halen. — En zoo bleef er dan nu van alle de „ gemaakte bijzondere zwarigheden slechts eene „ over, welke de palen betreft. Ik had gehoopt, „ Edel Mog. Heeren, zeide hij, deze moeije- „ lijkheid door de wijziging van het 6de artikel „ geheel weggeruimd te hebben; maar deze hoop „ is te leur gesteld, en hij moest dus ook nog

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Heer Kemper tot verdediging van het ontwerp.

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Heer *Kemper* tot verdediging van het ontwerp.

„ op deze zwarigheid antwoorden. Hij erkende
„ het, in het afgetrokkene was het eigendoms-
„ regt van de uiterlijke teekenen van hetzelve on-
„ afhankelijk. Die een verloren beurs of uur-
„ werk benadert, en geene poging doet om de-
„ zelve weder aan den eigenaar te brengen, wan-
„ neer hij dit doen kan, begaat in het afgetrok-
„ kene even goed een diefstal, als hij, die met
„ list of geweld zich die voorwerpen toeëigent;
„ en wanneer men dwaas genoeg wilde zijn, om
„ een huis zonder deur te bouwen, zoude zeker
„ het regt van eigendom op de goederen, welke
„ zich in dat huis bevinden, daardoor niet op-
„ houden; maar geloofde nu iemand, op grond
„ daarvan, dat de wetgever het eigendomsregt
„ zoude schenden, die het plaatsen en bij nacht
„ sluiten van deuren voorschreef. Inderdaad,
„ vervolgde hij, men kan, ook in het volhouden
„ van beginselen, te afgetrokken zijn, en zoo,
„ aan den eenen kant, het belang der ingezete-
„ nen voor de handhaving pleit der eigendom-
„ men, is het aan den anderen kant ook waar,
„ dat het verkeerd en onstaatkundig is, daden
„ onder de klassen van misdaad of overtreding te
„ brengen, door welke eigenlijk niemand bena-
„ deeld of beleedigd wordt, en van dien aard is
„ toch inderdaad wel het dooden van wild op
„ eenen openen onbebouwden grond, waarover
„ ieder naar willekeur gaan kan, waarop de ei-
„ genaar, door geene enkele uitwendige daad,
„ zijn eigendom blijken doet, en waar zeker dat
„ dooden geen grooter misdaad is, dan het
„ plukken van heidenplanten of wilde vruchten,
„ op eenen zoodanigen grond, daarvoor zoude
„ gehouden worden. — Ook hier omschrijft dus
„ de wet, vooral na de laatste veranderingen,
„ het eigendomsregt niet meer, dan het ook bui-
„ ten en zonder de wet, door den aard der zaak
„ en der burgerlijke maatschappij omschreven zijn
„ zou, en de spreker geloofde voldongen te heb-
„ ben, dat ook deze zwarigheid niet gewigtiger

„ dan eene der te voren wederlegde zwarigheden „ was. — En nu had hij dan hier eindelijk alle „ bedenkingen afgehandeld, welke tegen de bijzondere bepalingen der wet zijn ingebragt. „ Voor zoo verre dit door ieder gedaan was, „ welke, onverminderd deze bedenkingen, met „ het grondbeginsel instemmen, en bereid zijn „ aan dat grondbeginsel hunne bijzondere zwarigheden op te offeren, had hij misschien korter kunnen zijn; maar bij den weerzin om zich „ openlijk tegen het beginsel te verklaren, hebben ook velen van hen, die het beginsel niet „ aannemen, zich aan bijzonderheden gehecht, „ en hij mogt er geene enkele van laten liggen, „ omdat er zelfs geen voorwendsel tot ontwijking „ van het hoofdgeschil moest overblijven, en de „ Koning er, even min als de natie, op nieuw „ naar gissen moest, welke wensch het is, die, „ uit naam van het volk, door de Staten des „ lands, ten aanzien van het beginsel van het „ jagtregt, wordt uitgebragt. — Dan, hij mogt „ hier eene voorloopige aanmerking, welke door „ den Heer *Byleveld* was gemaakt, niet met stilzwijgen voorbij gaan. Zij is deze, dat men de „ gronden, waarvan hij zich bediend had, ook „ tot ondermijning van andere, buiten allen twijfel wettige regten, zoude kunnen misbruiken. „ Zijn antwoord is ook hierop tweeledig. Want „ zoo die regten geene andere waren dan die, „ welke door den geëerden spreker als ten voorbeeld zijn aangehaald, waren de gronden van „ zijn voorstel daarop niet toepasselijk, omdat hij „ van regten gesproken heeft, welke altijd onafgebroken en wettig, dat is, ten gevolge der „ wet, hebben blijven bestaan, zoodat in alle „ die gevallen, wezenlijk de bekende regel van „ toepassing zoude zijn, dat zich niemand ten „ koste van een' anderen moet bevoordeeld vinden: terwijl in zijn geval daarentegen juist de „ Heeren daarom niet ontvankelijk zijn, omdat „ ook aan de landeigenaars de regten, welke zij

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Heer *Kemper* tot verdediging van het ontwerp.

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Heer *Kemper* tot verdediging van het ontwerp.

„ onder bescherming van de wet ontvangen heb-
„ ben, niet zonder schadeloosstelling kunnen ont-
„ nomen worden. Maar ten andere, ook wan-
„ neer hij de mogelijkheid dezer verkeerde toe-
„ passing wilde toegeven, zoude nog hieruit
„ geene reden kunnen geboren worden, om het
„ hoofdverschil, dat de vergadering thans bezig
„ hield te behandelen, wijl het zeker tegen de
„ toepassing van een beginsel op een geval, dat
„ er buiten twijfel onder behoort, niets kan af-
„ doen, dat het op andere gevallen van schijn-
„ baar gelijken aard verkeerd zoude worden toe-
„ gepast. — En dat hoofdverschil nu, waarin
„ bestaat het, vroeg de spreker? Waarin anders
„ dan in de vraag, of er inderdaad verkregene
„ regten bestaan, welke verbieden terug te keeren
„ tot een beginsel, hetwelk, in het afgetrokke-
„ ne, zelfs door de hevigste bestrijders er van,
„ niet kan ontkend worden. — Ik erken het,
„ Ed. Mog. Heeren! vervolgde de spreker, niet
„ alle beginselen van het natuurregt kunnen, on-
„ voorwaardelijk, op de maatschappij, in dezelfs
„ zelfs tegenwoordigen toestand, worden toege-
„ past, en zelfs, in het aannemen van verbete-
„ ringen, is het alleen een dolzinnig Jacobijn,
„ welke, met onverschillige wreedheid, aan het-
„ geen hij beginselen noemt, regten en belangen
„ kan opofferen, zonder er naar om te zien, of
„ er niet misschien eene schikking mogelijk was,
„ welke de wederzijdsche belangen vereenigt;
„ doch in het tegenwoordig geschil is dit alles
„ zonder toepassing, en een onpartijdig onder-
„ zoek zal u allen daarvan overtuigen. — De
„ gronden, welke tegen de aanneming van des
„ sprekers beginsel, uit den tegenwoordigen stand
„ der maatschappij worden bijgebragt, zijn, zeide
„ hij, van tweederlei aard. Zij berusten: 1°.
„ op een wettig verkregen bezit, vóór de veran-
„ dering der Europeesche zaken in het laatst der
„ voorgaande eeuw, en 2°. op eene voorloopige
„ herstelling in dat bezit door een koninklijk be-

„ ſluit. — Hij zou echter omtrent het eerſte de-
„ zer punten niet breedvoerig behoeven te zijn.
„ Het *onpartijdig onderzoek over eenige geſchil-*
„ *punten van het ſtaatsregt*, door een Zuid-Ne-
„ derlander onlangs uitgegeven, is in aller han-
„ den, en de bewijzen door hem tegen de kracht
„ van dat vorig bezit bijgebragt, zijn inderdaad
„ onwederlegbaar. Wij bevinden ons hier juist
„ in het geval, waarin, volgens de uitlegging
„ van *Gothofredus*, voor omtrent 16 eeuwen, de
„ Romeinſche Keizers de merkwaardige uitſpraak
„ gaven: *dat de kracht van gewoonte en langdu-*
„ *rig bezit zeker groot is, maar toch niet zoo*
„ *groot, dat zij niet voor het gezag van de re-*
„ *den en van de wet zoude moeten onderdoen*; en
„ hij herinnerde zich inderdaad niet, dat het ooit
„ eenig regtsgeleerden is ingevallen, om den wet-
„ gever het regt te betwisten, van zijne wetge-
„ ving te veranderen, omdat, zonder benadeeling
„ van eenigen, deze verandering niet zoude kun-
„ nen plaats hebben. — En hoe vele, hoe on-
„ eindig vele regten van gelijken aard zijn niet
„ in den ſtroom dezer laatſte tijden verloren ge-
„ raakt. Of hebben dan misſchien de tonnen
„ ſchats, welke eenmaal door de Doopsgezinden
„ in de ſchatkist zijn geſtort, om voor altijd van
„ de wapenoefening vrij te zijn, en het langdu-
„ rig bezit van dit voorregt, ook in onze tijden
„ het verlies van dit duur gekocht privilegie
„ kunnen voorkomen? Zijn de ſtemregisters, wel-
„ ke in Vriesland aan de gronden verbonden wa-
„ ren, bewaard gebleven, omdat ook zij eenmaal
„ in de koopprijs begrepen waren; en heeft mis-
„ ſchien de vernietiging van eene reeks van voor-
„ deelige, doch in de tegenwoordige orde van
„ zaken niet meer ſchikkende, plaatſen en amb-
„ ten minder plaats gehad, omdat vele derzelve,
„ onder eenen anderen toeſtand, dikwijls door de
„ geheele fortuin van den ambtenaar, ja niet
„ zelden door opgenomene gelden, betaald wa-
„ ren. — Doch hij moest het bekennen, ook in

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Heer *Kemper* tot verdediging van het ontwerp.

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Heer *Kemper* tot verdediging van het ontwerp.

,, zijne oogen hadden desniettemin deze verande-
,, ringen hare onaangename zijde, en hoezeer het
,, belang van den Staat hem altijd zoude belet
,, hebben, eene leer te erkennen, waardoor van
,, de belangen van zekere orde van personen, het
,, belang en de oppermagt van den Staat zoude
,, worden afhankelijk gemaakt, erkende hij gaar-
,, ne, dat, naar zijne beginselen, ook in die ge-
,, vallen, schadeloosstelling hem een pligt voor-
,, komt, omdat niet verrijking van den eenen ten
,, koste van den anderen, maar alleen het belang
,, van allen het doel moet zijn. — Wanneer wij
,, dus nog op het standpunt waren, vervolgde de
,, spreker, waarop wij ons in 1795 of 1796 be-
,, vonden, zoude het zeker geene vernietiging,
,, maar alleen afkoopbaarheid van deze en derge-
,, lijke regten zijn, welke hij u als het eenig regt-
,, vaardig middel zoude aanwijzen, en de grond
,, van dat voorstel zoude alsdan in de vereeni-
,, ging dezer twee beginselen zijn gelegen ge-
,, weest, dat aan den eenen kant geene orde van
,, personen in de maatschappij regten bezitten
,, kan, welke buiten het bereik der wetten zijn;
,, maar dat, aan den anderen kant, ook niemand
,, door het verlies van een' zijner medeburgers
,, moet verrijkt worden, en de afkoopbaarheid
,, geen bezwaar hoegenaamd was voor hen, die
,, toch eenmaal hunne goederen, met dien last
,, bezwaard, gekocht en verkregen hadden. —
,, Dan, dus ging hij voort, dit is de staat der
,, zaken niet meer. Het is een verkeerd en on-
,, waarachtig oogpunt, wanneer u de Heeren *van*
,, *Lynden van Hoevelaken*, *Fontein-Verschuir*,
,, *van Utenhoven* en *Byleveld*, tot het oogenblik
,, van 1795 terug brengen. Van de duizende
,, morgen lands, welke, voor de veranderde orde
,, van zaken, met dien last verkregen waren, is
,, misschien geen honderdste deel in de handen van
,, die oorspronkelijke verkrijgers gebleven, en bij
,, alle de overige latere koopers zoude dezelf-
,, de maatregel, die in 1795 of 1796 billijk en

Vergadering der Staten-Generaal.

Vervolg van den Heer *Kemper*, tot verdediging van het ontwerp.

„ regtvaardig zoude geweest zijn, niet dan een
„ tweede onregt zijn, om het eerste goed te ma-
„ ken, want het bezwaar zou gelegd moeten
„ worden op hen, die de goederen vrij verkregen
„ hadden. Want, hij vroeg het de reeds opge-
„ melde sprekers met vertrouwen, of zij, ter
„ goeder trouw, niet zelve moeten erkennen, dat
„ alles wat zij te dezen opzigte gezegd hebben,
„ alleen toepasselijk is en kan zijn op het tijd-
„ stip, toen de verkrijgers der gronden alle nog
„ in het geval waren, dat men zich niet beklagen
„ kon over een bezwaar, waarmede men zijne
„ bezitting verkregen had; en het is juist ook in
„ dit verschil van omstandigheden, waarin deze
„ Heeren zijn antwoord vinden zouden, wanneer
„ wij op dit oogenblik over de tienden en niet
„ enkel over de jagt te spreken hadden. — De
„ tegenwoordige stand van zaken is toch niet
„ meer die van vóór twintig jaren. Hetgeen ten
„ voordeele van verkrijgers van nationale goede-
„ ren in de naburige landen geldt, is ook hier
„ op de verkrijgers van onbezwaarde landen toe-
„ passelijk, en het weinige dat men, om deze
„ onwederlegbare redenering te ontzenuwen, heeft
„ bijgebragt, om een voorgewend bezit te ver-
„ dedigen, is indedaad van allen grond ont-
„ bloot. — Van wat aard toch is het bezit,
„ waarover wij hier spreken, vroeg hij? Het
„ bestaat ongetwijfeld in de uitsluitende bevoegd-
„ heid, om op eens anders grond te jagen, en
„ aan anderen, zelfs den eigenaar niet uitgezon-
„ derd, dat regt te verbieden. Maar is dit nu
„ zoo, wat doet het dan af, dat, ook in den
„ loop der opgegevene jaren, aan verscheidene
„ Heeren de daad van op anders gronden, dan
„ op de zijne, te jagen, door den eigenaar niet
„ altijd ontzegd is. Onder alle standen van za-
„ ken is ook deze stilzwijgende vergunning mo-
„ gelijk, en zelfs onze wet verbiedt dit niet.
„ Om het bezit van een regt te voldingen moet
„ niet de daad alleen, maar ook de erkenning

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Heer *Kemper* tot verdediging van het ontwerp.

„ van die daad als regt worden uitgemaakt. Uitspraken moeten worden aangevoerd, welke het doorloopend erkennen van dat regt door de regtbanken, bij de tegenspraak van den eigenaar, bewijzen, en de aanhaling zelfs van eene enkele zoodanige uitspraak, welke, trouwens bij eene geheel tegenovergestelde wetgeving zonderling zoude afsteken, had hij niet gehoord, en het antwoord op eene vraag van het geëerd medelid *Canneman*, hoe men bij eene zoodanige wetgeving, echter nog, in verpondingswetten, van jagten, als afzonderlijke regten, heeft kunnen spreken, kan ten voordeele van het heerlijk regt van jagt niet gelden, omdat naar onze voormalige regten, ook geheel afgezonderd van alle heerlijke regten, deze jagten, door koop-eigendom, voorbehoud en andere dergelijke, met de heerlijke regten in volstrekt geen verband staande regts-titels kon bekomen worden, zoodat zeker daaruit niet alleen de voortduring van het bezwaar, waar het op aankomt, niet bewezen kan worden. — Maar ook dit zelfs is nog het eenige niet, waardoor eene zoodanige maatregel in den tegenwoordigen stand der zaken onmogelijk wordt; want ook onder de tegenwoordige bezitters van de heerschende erven zijn er vele, ten wier aanzien dit herstel geene vergoeding, maar alleen geschenk ten koste hunner medeburgeren zijn zoude, daar zij inderdaad hunne heerlijkheden niet anders dan als landgoederen, en dus zonder het regt van jagt op eens anders grond, verkregen hebben, zoodat zeker de redenering, welke, vóór 20 jaren, uit het wederzijdsch bezit kon worden afgeleid, op den tegenwoordigen stand van zaken van geene toepassing is, omdat de eenmaal gegeven slag even weinig als niet plaats gehad hebbend kan beschouwd worden, als het mogelijk is, in de reeks der gebeurtenissen, de jaren die wij beleefd hebben, in de rei der eeuwen uit te wisschen. — Doch

„ zij

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Heer Kemper tot verdediging van het ontwerp.

,, zij is mij niet ontslipt de bedenking, zeide de
,, spreker, dat ook nu weder de slag reeds gege-
,, ven is; dat, reeds bij het besluit van den Ko-
,, ning van den 8sten Februarij 1815, het regt
,, van de jagt is hersteld, nadat, bij de besluiten
,, van den 26sten Maart en den 21sten September
,, 1814, daaromtrent eerst voorloopige bepalin-
,, gen gemaakt waren, en dat, ten gevolge, ook
,, op dit herboren regt, de bepaling moest toe-
,, gepast worden van het 164ste art. der Grond-
,, wet, welke den 24sten Augustus van het jaar
,, 1815 is aangenomen, en waarbij uitdrukkelijk
,, wordt bepaald: *dat het vreedzaam bezit en genot*
,, *zijner eigendommen aan ieder ingezeten wordt*
,, *gewaarborgd, en dat niemand van eenig ge-*
,, *deelte van dezelve kan ontzet worden, dan ten*
,, *algemeenen nutte, in de gevallen en op de wij-*
,, *ze bij de wet te bepalen, en tegen behoorlijke*
,, *schadeloosstelling.* Doch ook hierop zal het
,, antwoord, wat ten minste de zaak betreft,
,, niet moeijelijk zijn. Hij wilde echter hier niet
,, alles zeggen. Hij wilde niet stilstaan bij het
,, ijdele dezer driemaal herhaalde aanzoeken in
,, het tijdverloop van een jaar, en wel van het
,, eerste jaar onzer herstelling, waarin zoo vele
,, algemeen belangrijke punten aan de orde waren.
,, Hij wilde niet onderzoeken, of zich inderdaad
,, allen, die het dringendst deze herstelling ver-
,, zocht hebben, in het geval bevonden, van er,
,, volgens de oude regten hunner provinciën,
,, aanspraak op te kunnen maken. Hij wilde niet
,, ophalen, of het inderdaad alle de reclamanten
,, van dit regt wel stond, zich op de afgeloopene
,, twintig jaren, als op eenen onafgebroken staat
,, van ongeregtigheid en geweld, te beroepen;
,, maar dit mogt en dit moest hij vragen, of er
,, dan iemand onzer beweren durft, dat niet in
,, den geest onzer eerste Grondwet ook hetzelfde
,, grondbeginsel aanwezig was, waarop men zich
,, nu beroept, maar dit mogt, dit moest hij ech-
,, ter vragen, of dan, in 1814, de wettige en

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Heer *Kemper* tot verdediging van het Ontwerp.

„ vreedzame bezitters van vrije gronden minder
„ aanspraak hadden op de bescherming van grond-
„ wettige beginsels, dan de voormalige bezitters
„ van heerlijke regten; maar dit mogt en moest
„ hij vragen, of dan, in 1819, eene regts-ver-
„ andering door de wet minder regtmatig is, om-
„ dat zij in het belang van het algemeen wordt
„ voorgesteld, dan eene regts-verandering door
„ besluit, waarop men zich toch alleen, ten voor-
„ deele der bezitters van die heerlijke regten van
„ jagt, gronden kan; en eerst dan, wanneer men
„ hem hierop bevredigend zal geantwoord heb-
„ ben, zou de spreker erkennen, dat de ge-
„ maakte zwarigheid onwederlegbaar is. — Maar
„ dit kan men niet, Ed. Mog. Heeren, zaide
„ hij, want het een of het ander moet noodwen-
„ dig waar zijn, of dat het regt, dat in 1815
„ den Koning toekwam, nu ook aan dien Ko-
„ ning, met de Staten vereenigd, moet worden
„ toegekend, of dat het grondbeginsel van wet-
„ tig en vreedzaam bezit, zoowel toen als nu,
„ boven het bereik van eene eenige wet of be-
„ sluit was, waarop niet de belanghebbenden
„ ter andere zijde gehoord waren. — Maar be-
„ schuldigt gij dan, had hij hooren vragen, het
„ besluit des Konings van onbillijkheid? — Ik
„ beklaag, Ed. Mog. Heeren, den man, zeide
„ hij, voor wien het een triumf zoude kunnen
„ zijn, van mij tusschen deze vraag en het be-
„ ginsel, dat ik voorsta, geplaatst te hebben;
„ maar ik verheug mij nog ernstiger, dat juist
„ deze vraag mij in staat stelt, ook de bedoe-
„ ling en den wil des Konings in het ware licht
„ te plaatsen. — Des Konings beginsel is het
„ regt van regaal, en hoezeer hij, voor zich
„ zelven, dit regt van regaal met den tegenwoor-
„ digen stand van zaken onvereenigbaar houdt,
„ behoeft zeker een gevoelen, door het gezag
„ van *de Groot* en *Pufendorf* ondersteund, gee-
„ ne verontschuldiging; maar het is dit gezag,
„ het is geene theoretische beschouwing alleen,

„ welke den Koning van den beginne af dit ge-
„ voelen heeft doen omhelzen. — Reeds bij de
„ eerste twisten over dit onderwerp zag de Ko-
„ ning in, dat hij, alleen door de aanneming
„ van dit beginsel, zoude in staat zijn, om,
„ door wijzigingen van de beide uitersten, de
„ partijen misschien tot elkander te brengen, en
„ het besluit van 6 Februarij 1815 zelve, zoo
„ wel als de wet, welke aan deze vergadering,
„ in het vorig jaar, is aangeboden, bewijzen,
„ in elk artikel, dat het den Koning alleen om
„ deze vereeniging der partijen en geheel niet
„ om de verkrijging van een regt te doen was,
„ waarop hij persoonlijk geen' prijs hoegenaamd
„ stelt. — Verre dus van mij, dat ik, aldus
„ ging hij voort, of in dat besluit, of in de wet
„ des vorigen jaars, iets vinden zou, dat belee-
„ digend zoude kunnen genoemd worden voor
„ een' Koning, dien ik acht en bemin. Maar
„ gij zelve immers, Ed. Mog. Heeren, hebt,
„ in het vorig jaar, bijna met algemeene stem-
„ men, dit beginsel van regaal verworpen, en
„ bij deze vergadering kon ook, uit den aard
„ der zaak, het besluit niet ongetroffen blijven,
„ hetwelk alleen op dat beginsel rustte, want
„ als daad van regering beschouwd wist de Ko-
„ ning, zoo goed als een onzer, dat de regeling
„ dezer belangen, naar den geest ook der toen-
„ malige Grondwet, niet uitsluitend aan den
„ Koning, maar aan dezen, met gemeen overleg
„ der Staten, of wel voor bestaande belangen aan de
„ regtbanken alleen toekwam, en, in plaats van
„ hier eenige ongelijkmatigheid in de besluiten en
„ voordragten des Konings te vinden, welke alle
„ slechts eenen geest, den geest der bevrediging,
„ ademen, moet hij zich integendeel over de on-
„ gelijkmatigheid der genen verwonderen, die
„ bereid schijnen, alle magt te erkennen, zoo-
„ dra die zich voor hunne belangen verklaart,
„ maar van niets dan van onbevoegdheid spre-
„ ken, zoodra zij met eene minder gunstige uit-

Vergadering der Staten-Generaal.

Verzoeg van den Heer Kemper tot verdediging van het ontwerp.

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Heer *Kemper* tot verdediging van het ontwerp.

„ spraak bedreigd worden. — En zoo meende
„ de spreker dan te hebben aangetoond, dat ook
„ het koninklijk besluit hier geenen hinderpaal
„ voor eenen nieuwen en beslissenden maatregel
„ van wetgeving oplevert. — De afkeuring der
„ ons in het vorig jaar voorgestelde wet, zeide
„ hij, heeft over het regt van regaal, en over
„ alles, wat daarop onder de grondwettige rege-
„ ring gegrond was, uitspraak gedaan, en de
„ eenige vraag, zoo gij dan op belangen en wen-
„ schen letten wilt, komt ten laatste alleen hier-
„ op neer, of gij op de belangen en wenschen
„ van duizende landbewoners meer dan op de
„ belangen en wenschen van een honderdtal be-
„ zitters van heerlijke regten hechten wilt, wel-
„ ker regten daarenboven, door de afkeuring der
„ u voorgestelde wet zelve, zoo weinig gewaar-
„ borgd worden, dat die afkeuring zelve juist
„ het sein zal worden, om de beslissing der regt-
„ banken in te roepen over een punt, dat men
„ alleen daarom tot nu toe niet heeft aangeroerd,
„ omdat men, uit den aard der zaak, uitzigt
„ had, het geschil door eene algemeene wetge-
„ ving beslist te zien. — En hierop, Ed. Mog.
„ Heeren, aldus eindigde de spreker, zal ik nu,
„ met de natie, uwe beslissing met onderwerping
„ afwachten. Ik weet, dat in deze vergadering
„ zelve zich een groot gedeelte van de personen
„ bevinden, welker belangen in deze betrokken
„ zijn, maar ik weet ook, dat zij door de over-
„ tuiging bezield zijn, dat zij hier niet voor
„ zich, maar voor de natie spreken, die zij ver-
„ tegenwoordigen, en ik ben er in voorraad fier
„ op, tot een volk en tot eene vergadering te
„ behooren, waar ook nu weder sommige bewij-
„ zen zullen, dat geen offer hun te groot is,
„ wanneer het er op aankomt om over een al-
„ gemeen belang uitspraak te doen, en om onzen
„ Koning, in zijne waarlijk niet gemakkelijke
„ betrekkingen, in staat te stellen, een punt
„ ten einde te brengen, dat, gedurende jaren,

„ eene bron van ongenoegen en twisten geweest „ is (1).”

Vergadering der Staten-Generaal.

De President hierop de discussiën gesloten hebbende, werd het appel nominaal ingesteld, en het ontwerp, met 52 stemmen voor en 38 tegen, aangenomen. De Heeren *Huyssen van Kattendyke*, *van Lynden van Hoevelaken*, *Byleveld*, *Alberda van Rensuma*, *Groeninx van Zoelen van Ridderkerk*, *van Suchtelen tot de Haere*, *van Heerdt tot Eversberg*, *G. Clifford*, *Voet van Winssen*, *van Eysinga*, Graaf *O. van Randwyck* en *van Wassenaer Pancras*, deden in de notulen aanteekenen, dat zij tegen de wet gestemd hadden. — Het voorstel werd, overeenkomstig art. 115 der Grondwet, ter goedkeuring aan de Eerste Kamer verzonden, welke echter, op den 27sten Maart, bij missieve ter kennisse der Tweede Kamer bragt: „ dat zij nog geene genoegzame reden had gevonden, om het daar nevens terug gaande voorstel den Koning aan te bieden.”

Het voorstel bij de Tweede Kamer aangenomen doch bij de Eerste verworpen.

Op den 10den Februarij werd door de Centrale Afdeeling het rapport uitgebragt, wegens het plaats gehad hebbend onderzoek, aangaande het ontwerp van wet betreffende Zeebrieven en Turksche Paspoorten, voorgedragen in de zitting van den 15den December des vorigen jaars (2), welk ontwerp echter, ten gevolge van de aanmerkingen der afdeelingen, eenige veranderingen had ondergaan, medegedeeld op den 30sten Januarij (3). De deliberatiën over de concept-wet tegen den 13den Februarij aan de orde gesteld zijnde, voerden daarover het woord, de Heeren: Graaf *van Hogendorp*, *Gockinga*, *Serruys*, *Sandberg*, *Dotrenge*, *Plasschaert*, *van Alphen*, *Gendebien* en *Metelerkamp*, deels voor, deels tegen het voor-

(1) Staatscour. No. 67.
(2) Jaarb. 1818. St. 1. bl. 223.
(3) Zie het rapport en de daarbij gevoegde antwoorden van den Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en Accijnsen. Staatscour. No. 40.

Vergadering der Staten-Generaal.

stel, en beantwoordde de Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en Accijnsen de geöpperde bedenkingen, met verdediging des ontwerps tegen dezelve (1). Na eenige verdere discussiën werd de wet met 77 stemmen voor en 9 tegen aangenomen, en ter bekrachtiging naar de Eerste Kamer verzonden, welke zich met het voorstel, ingevolge kennisgeving van den 17den Maart, vereenigde. — De wet werd uitgevaardigd onder dagteekening van den 14den Maart, en bevat, behalve de daarbij gearresteerde en gevoegde formulieren, de volgende bepalingen:

Wet van 14 Maart houdende algemeene bepalingen op het stuk der zee-brieven en Turksche paspoorten. (Staatsbl. No. 12.)

Art. I. Met den dag der bekendmaking dezes, zullen worden gehouden voor ingetrokken en afgeschaft alle vroegere wetten, besluiten, reglementen en verordeningen, welke tot hiertoe op het stuk der zeebrieven en turksche paspoorten, hetzij in het koningrijk der Nederlanden in het gemeen, hetzij in de Noordelijke of Zuidelijke provinciën van hetzelve in het bijzonder, zijn in werking geweest; doch zullen dezelve van volkomen effekt blijven, met opzigt tot de zee-brieven en turksche paspoorten, welke bereids zijn uitgegeven, en zulks tot zoo lang, dat de tijd, voor welke de zee-brieven, en de reize, voor welke de turksche paspoorten zijn verleend geworden, zal zijn verstreken of volbragt.

II. Voortaan zullen voor alle schepen, groot of klein, aan onderdanen van dit koningrijk toebehoorende, en uitvarende buiten de tonnen in zee, (met uitzondering nogtans van Nederlandsche visschers-vaartuigen, haringbuizen daaronder begrepen), alvorens door dezelve van de Nederlandsche vlag eenig gebruik mag worden gemaakt, moeten worden geligt zee-brieven, en zulks op eene boete van drie guldens voor ieder last van twee zeetonnen, waarop zoodanig schip zal zijn of worden gemeten.

Een visschers-vaartuig, goederen naar buiten vervoerende, of tot eenig ander gebruik dan vischvangst gebezigd wordende, en niet met een' zee-brief zijnde voorzien, zal de schipper of gezagvoerende verbeuren eene boete van negen guldens voor ieder last.

(1) Staatscour. No. 49, 50, 52, 54, 55 en 57.

De zee-brieven zullen niet worden afgegeven, dan voor schepen in dit koningrijk gebouwd en uitgerust, met uitzondering echter van schepen, buiten 's lands gebouwd, welke vóór de promulgatie dezer, bereids Nederlandsche zee-brieven hebben bekomen.

Wij behouden Ons voor, zee-brieven aan buiten 's lands gebouwde schepen te verleenen, *voor zoo ver* het belang van handel en scheepvaart zulks zoude vorderen, en mits men voor die schepen, waarvan de eigendom buiten 's Lands mogt verkregen zijn, gelijke regten van zegel en *registratie* binnen dit Rijk betale, alsof die eigendom binnen hetzelve verkregen was.

Vergadering der Staten-Generaal.

Wet van 14 Maart houdende algemeene bepalingen op het stuk der zee-brieven en Turksche paspoorten. (Staatsbl. No. 12.)

III. Voor onderdanen van dit Koningrijk, in het vorig artikel vermeld, zullen, ten aanzien van het verkrijgen van zee-brieven, geene andere worden gehouden, dan:

1°. Alle Nederlanders, geboren binnen dit Koningrijk of in deszelfs buitenlandsche bezittingen, en zijnde hier te lande woonachtig, of als huizen van negotie geëtablisseerd, of wel in eenig binnen dit Koningrijk gevestigd handelshuis geassocieerd; onder bepaling nogtans dat, in alle gevallen, de boekhouder en zoo vele reeders, als welker aandeelen, met dat van den boekhouder, ten minste vijf achtsten van het geheel bedragen, binnen dit Koningrijk moeten woonachtig zijn.

2°. Alle Nederlandsche ingezetenen, welke ten minste een jaar hunne vaste residentie binnen dit Koningrijk hebben gehouden, en onder geene vreemde vlag navigeren, offschoon te gelijk onderdanen van eene vreemde Mogendheid zijnde.

IV. De zee-brieven zullen in Onzen Naam worden uitgegeven door den Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en Accijnsen, volgens het formulier, achter deze wet geïnsereerd.

V. Alvorens een' zee-brief te kunnen verkrijgen, zal de eigenaar, of indien er meer deelhebbers zijn, de boekhouder, met zoo vele reeders, als welker aandeelen met dat van den boekhouder, ten minste vijf achtsten van het geheel bedragen, zich moeten vervoegen bij de regtbank van eersten aanleg over de plaats, alwaar het schip te huis behoort, of de boekhouder resideert, en aan dezelve exhiberen:

1°. Bijaldien het een nieuw uitgebouwd schip is, den bilbrief, of declaratoir van den scheeps-timmerman, of, anderzins, den laatsten koopbrief van hetzelve; met ver-

Vergadering der Staten Generaal.

Wet van 14 Maart houdende algemeene bepalingen op het stuk der zee-brieven en Turksche paspoorten. (Staatsbl. No. 12.)

melding, of het schip binnen het Koningrijk of buiten hetzelve is gebouwd.

2°. Eene door den eigenaar, of door den boekhouder, en door of van wege de meerderheid der reeders geteekende verklaring of reederij-cedel, volgens het formulier, achter deze wet geïnsereerd.

En zullen de voorsz eigenaar, of boekhouder en mede-eigenaars, in handen van de voornoemde regtbank moeten zweren, dat, voor zoo veel hun eigendom aangaat, *stellig*, en voor zoo veel dat van hunne mededeelhebbers betreft, *naar hunlieder beeter weten*, het schip, voor hetwelke de zeebrieven zullen dienen, toebehoort aan onderdanen van dit Koningrijk, en dat de eigenaars of reeders, op de overgelegde verklaring of reederij-cedels vermeld, de eenige en ware reeders zijn; alsmede (ingevalle het schip door hen is gekocht), dat dezelve koop is gaaf en ongeclausuleerd, en dat aan niemand, buiten de opgegevene reeders, eenig aandeel of interest in het schip is gereserveerd, en dat, eindelijk, daarop door geen' buitenlander eenig geld is geschoten.

Wanneer de regtbank van eersten aanleg meer dan één uur verwijderd is van de plaats, alwaar het schip te huis behoort, of de boekhouder resideert, zal de vrederegter van het kanton dezelve vervangen voor alle die verrigtingen, welke uitdrukkelijk bij deze wet aan voorsz. regtbank zijn opgedragen.

VI. Insgelijks zal de schipper of gezagvoerende van zoodanig schip, waarvoor zee-brieven worden verlangd, wanneer hij zich ter plaatse bevindt, alwaar de verklaring of reederij-cedel wordt bezworen, mede compareren voor de regtbank van eersten aanleg, en, nadat de reederij-cedel vertoond zal zijn, moeten zweren, dat op de voorschrevene reederij-cedel, zijns weters, geene reeders zijn verzwegen, en dat hun niet bekend is, dat eenige buitenlanders in zijn schip, direct of indirect, eenig aandeel of intrest hebben.

VII. De regtbanken van eersten aanleg zullen de aan hen geëxhibeerden bijl- of koopbrief ter hunner griffie doen registreren, en voorts gehouden zijn, op de verklaring van eigendom of reederij-cedel te doen aanteekenen, dat de, bij art. 5 en 6 der wet op het ligten van zee-brieven, op heden geëmaneerd, vereischte eed of eeden, na het exhiberen van den bijl- of laatsten koopbrief, behoorlijk zijn afgelegd; wordende aan dezelve regtbanken, ten ernstigste aanbevolen, ten dezen met

alle oplettendheid te werk te gaan, en folgneufelijk acht te geven, dat in dezen geen misbruik van den eed worde gemaakt. Ingevalle zich eenige de minste twijfel of suspicie, van welken aard ook, tegen het afnemen van denzelven mogt opdoen, zal de regtbank gehouden en verpligt zijn, den verzoeker of verzoekers in persoon te renvoijeren aan den Direkteur der In- en Uitgaande Regten en van de Accijnsen, in wiens directie de regtbank gevestigd is, aan wien hij tevens de redenen van twijfel of suspicie zal opgeven; deze zal daarvan rapport doen aan den Direkteur-Generaal, ten einde door denzelven, naar bevind van zaken, de noodige maatregelen worden genomen; terwijl eindelijk aan de meergenoemde regtbanken, bij ontdekking van dadelijke fraude of contraventie tegen de ten dezen vastgestelde bepalingen, wordt geïnjungeerd, te zorgen, dat de zaak, zonder uitstel, ter kennis van den competenten regter worde gebragt.

Vergadering der Staten-Generaal.

Wet van 14 Maart houdende algemeene bepalingen op het stuk der zee-brieven en Turksche paspoorten. (Staatsbl. No. 12.)

VIII. De boven omschrevene verklaring of reederij-cedel zal, vervolgens, aan den Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en van de Accijnsen moeten worden geëxhibeerd, om daarop de zeebrieven af te geven; zullende dezelve verklaring of reederij-cedel ter secretarie van voornoemden Direkteur-Generaal moeten blijven berusten, en geregistreerd worden, met aanteekening van den datum, op welken de zee-brief daarop is afgegeven, ten einde daarop, nadat de zee-brieven verloopen zijn, wederom nieuwe te kunnen worden geligt, behoudens nogtans, dat de Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en van de Accijnsen bevoegd zal zijn het overleggen van eene nieuwe reederij-cedel te vorderen, indien hij mogt vermeenen daarvoor redenen te hebben; en zal in allen geval eene nieuwe reederij-cedel moeten worden geproduceerd, wanneer, na het expireren van den ouden zee-brief, een nieuwe wordt gevraagd voor een schip, waarvan, door sterfgeval of om eenige andere oorzaken (buiten het geval van geheelen verkoop, hieronder bij art. 14 bedoeld), de eigendom geheel of gedeeltelijk aan andere onderdanen van dit Koningrijk is overgegaan.

IX. Bij het afgeven van den zee-brief, zal, door den schipper, ten wiens behoeve dezelve wordt verleend, daarop in margine deszelfs handteekening moeten gesteld worden, welke handteekening geverifieerd zal moeten worden door den daartoe te delegeren ambtenaar, die den zee-brief zal uitgeven, en die gehouden zal zijn,

Vergadering der Staten-Generaal. — Wet van 14 Maart houdende algemeene bepalingen op het stuk der zee-brieven en Turksche paspoorten. (Staatsbl. No. 12.)

achter deszelfs naam ook zijne kwaliteit uit te drukken.

X. De zee-brieven zullen voor den tijd van twee achtereenvolgende jaren, na den dag der uitgifte, gelden.

Schippers of gezagvoerenden, zich aangevende ter uitklaring met zee-brieven, welke, ten tijde van hun vertrek uit dit Koningrijk naar zee, meer dan twee jaren geleden zijn uitgegeven, zullen verbeuren eene boete van drie guldens, voor elken last, welke het schip zal inhouden; doch schippers of gezagvoerderen, binnen de twee jaren na de uitgifte hunner zee brieven, hetzij voor de eerste of ook voor volgende reizen, afvarende, zullen geene boete verbeuren, indien hunne aldus aangevangene reize langer dan de gemelde twee jaren mogt voortduren, en zal in dezen de dagteekening der expeditie ter uiterste wacht worden gerekend voor het tijdstip van het uitvaren.

XI. De tijd, voor welken de zee-brieven zullen zijn verleend, geëxpireerd zijnde, zullen, bij het ligten van nieuwe zee-brieven, de verloopene, in handen van den Direkteur Generaal der In- en Uitgaande Regten en Accijnsen, teruggaan.

XII. De eigenaars zullen verpligt zijn, den naam van hun schip op deszelfs achtersteven te doen stellen, met bijvoeging van den naam der plaats, alwaar hetzelve te huis behoort, en wordt mits dezen aan allen en een' iegelijk wel ernstig geïnterdiceerd en verboden, aan zoodanig schip eenen anderen naam te geven, ten ware, voor hetzelve schip, wederom een nieuwe zee-brief geligt worde; zullende, bij gebreke van dien, de eigenaars gehouden en verpligt zijn, den eens bekomen naam van hunne schepen te behouden; alles op eene boete van drie guldens per last.

XIII. Alvorens een schip, van eenen zee-brief voorzien, binnen dit Rijk zal mogen worden gesloopt, zal de zee-brief door de eigenaren moeten worden terug bezorgd aan den ontvanger van zijn distrikt (die hem daarvan een reçu zal geven, en den zee-brief aan den Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en van de Accijnsen zal inzenden) en zulks op eene boete van duizend guldens.

XIV. Zoodra een schip, voor hetwelk een zee-brief is verleend, door verkoop geheel van eigenaar verandert, zal dezelve dadelijk worden gehouden voor vervallen; zullende de verkooper, bijaldien die verkoop binnen dit Koningrijk geschiedt, en het schip zich binnen

hetzelve bevindt, gehouden zijn den aan hem afgegeven zee brief, veertien dagen na het gedane transport, te doen geworden aan den ontvanger van zijn distrikt (die hem daarvan een reçu zal geven, en den zee-brief aan den Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en van de Accijnsen zal inzenden) en zulks op verbeurte van eene boete van duizend guldens; en zal in allen gevalle aan zoodanig schip geen nieuwe zee-brief worden verleend, vóór dat de oude zal zijn terug gebragt.

Vergadering der Staten-Generaals

Wet van 12 Maart houdende algemeene bepalingen op het stuk der zee-brieven en Turksche paspoorten. (Staatsbl. No. 12.)

XV. Indien, door onderdanen van dit Koningrijk, schepen van een' zee-brief voorzien, welke zich buiten 's lands bevinden, worden verkocht, gelijk mede, ingevalle van slooping, of van verongelukking, wanneer de zeebrief mogt worden behouden of gered, zullen de schippers of gezagvoerenden gehouden zijn, hunne zeebrieven dadelijk te roijeren en door te snijden, en in dien staat aan Onzen Minister, consul of ander agent, indien eenige daar ter plaatse gevonden wordt, onder deszelfs akte of recepis, over te geven, om door denzelven minister, consul of agent te worden overgezonden aan den Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en van de Accijnsen; en, bijaldien daar ter plaatse geen minister, consul of agent van den Staat gevonden wordt, zullen de schippers of gezagvoerenden gehouden zijn, in presentie van hunne ophebbende manschappen, of, deze niet aanwezig zijnde, van een publiek ambtenaar, daar te lande, de zee-brieven te roijeren en door te snijden, en dezelve alzoo geroijeerde en doorgesnedene zee-brieven dadelijk op te zenden aan den voornoemden Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en van de Accijnsen.

Een schipper of gezagvoerende, bij verkoop, slooping of verongelukking buiten dit Rijk, van het door hem gevoerde of aan hem toebetrouwde schip, aan de verpligtingen, in dit artikel omschreven, niet hebbende voldaan, zal op deszelfs naam geen zeebrief, voor opvolgende gezagvoering op eenig schip, worden afgegeven.

XVI. Wanneer, door een' reeder, schipper of gezagvoerende, of eenig ander onderdaan van dit Koningrijk, wie hij ook zoude mogen zijn, zee-brieven wordende gevraagd en verkregen, daarmede de eigendom van buitenlanders gemaskeerd is, of ook, indien dezelve zee brieven door hem op eenigerhande wijze mogten zijn of worden verkocht, veraliëneerd, of ook bij voortduring gebruikt voor een schip, waarvan de eigendom geheel of

Vergadering der Staten-Generaal.

Wet van 14 Maart houdende algemeene bepalingen op het stuk der zee-brieven en Turksche paspoorten. (Staatsbl. No. 12.)

gedeeltelijk aan vreemdelingen is overgegaan, of indien, door hem, met dezelve op eenigerlei wijze ter kwade trouw mogt worden gehandeld, of ook, eindelijk, ingevalle zulks met zijne voorkennis en medeweten door anderen mogt zijn geschied, zal niet alleen het aandeel in het schip, hetwelk bevonden wordt aan dengenen, die zich aan de overtreding dezer wet heeft schuldig gemaakt, te competeren, dadelijk worden geconfiskeerd, of, het schip afwezend of anderzins niet arrestabel zijnde, zoodanige schuldige vervallen in eene boete van drie duizend guldens, maar zullen ook daarenboven de zoodanigen worden verklaard eerloos, en voorts, voor den tijd van vijf tot tien jaren, van het grondgebied van dit Koningrijk en deszelfs buitenlandsche bezittingen en etablissementen, gebannen worden.

XVII. Alle schippers of gezagvoerenden, onder nederlandsche vlag uit de havens van dit Koningrijk uitvarende, of in dezelve binnen komende, zullen, bij de visitatiën, ingevolge de wet der in- en uitgaande regten en van de accijnsen, ter uiterste wacht te doen, verpligt zijn, hunne zee-brieven te vertoonen; zullende de ambtenaren op de voorschrevene uiterste wacht geene schippers mogen expediëren, dan nadat hun gebleken is, dat dezelve van behoorlijke zee-brieven zijn voorzien, ten blijke waarvan zij dezelve, met bijvoeging van dag en jaarteekening, zullen viseren; alles onverminderd de boete, bij art. 2, wegens het niet ligten van zee-brieven, bepaald.

XVIII. Nederlandsche schepen, in vreemde havens aankomende, alwaar een consul van dezen Staat resideert, zal de schipper gehouden zijn, zich binnen driemaal vier en twintig uren na zijne aankomst, bij den gemelden consul te vervoegen, en aldaar zijne zee-brieven te vertoonen en te doen viseren; zulks verzuimende, zal de schipper of gezagvoerende verbeuren eene boete van één gulden voor elk last.

Van de Turksche Paspoorten.

XIX. De turksche paspoorten zullen, even als de zee-brieven, in onzen naam, worden uitgegeven door den Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en Accijnsen, volgens het formulier achter deze wet geïnsereerd.

XX. Dezelve zullen niet worden verleend, dan aan

schepen, van nederlandsche zee-brieven voorzien, toebehoorende aan onderdanen van dit Koningrijk en hier te lande van de noodige vivres voorzien en verder geëquipeerd en toegerust, ten ware, door Ons, om bijzondere redenen, dispensatie van de laatstgemelde bepalingen mogt worden verleend.

XXI. Voor onderdanen, in het voorgaande artikel gemeld, zullen geene anderen worden gehouden, dan de zulke, welke hierboven, bij art. 3, als zoodanig voor het verkrijgen van zee-brieven zijn erkend.

XXII. De turksche paspoorten zullen worden verleend op productie van dezelfde bescheiden, welke, ingevolge art. 5, 7 en 8 hierboven, tot het obtineren van zee-brieven zullen zijn overgelegd geweest.

XXIII. Vóór en aleer Turksche paspoorten zullen kunnen worden verleend, zal, ten behoeve van den lande, moeten worden betaald de navolgende belasting, te weten:

Vergadering der Staten-Generaal.

Wet van 14 Maart houdende algemeene bepalingen op het stuk der zee-brieven en Turksche paspoorten. (Staatsbl. No. 12.)

Voor schepen, gaande van hier, door het Kanaal, tot aan de Sorlings en Hijsant. . .	f 3. 00. c.
Voor schepen, verder gaande dan Hijsant en tot kaap Finisterre.	6: 00 c.
Voor schepen, gaande naar Portugal en Gallicie.	12: 00 c.
Voor schepen, gaande naar Kadix. . .	20: 00 c.
Voor schepen, gaande boven Kadix tot Aleppo incluis.	30: 00 c.
Voor schepen, varende op de West-Indiën, Afrika en Amerika.	30: 00 c.
Voor schepen, varende op de Oost-Indiën.	60: 00 c.

XXIV. De turksche paspoorten zullen aan de belanghebbenden worden uitgereikt door den Direkteur der In- en Uitgaande Regten en van de Aceijnsen in de directie, alwaar het schip is liggende of te huis behoort.

XXV. Alvorens de turksche paspoorten aan de geïnteresseerden af te geven, zal de voorschreven Direkteur, door den eigenaar, of indien er meer eigenaars zijn, twee voorname reeders, waaronder de boekhouder, zoo die mede reeder is, hetzij in eigen persoon, hetzij bij speciale procuratie, doen afleggen, den eed, achter deze wet geïnsereerd.

En zal van het doen van den voorschreven eed, en van den tijd wanneer aanteekening worden gedaan, in margine van de turksche paspoorten.

XXVI. Voorts zal dezelve Direkteur, door bovenge-

Vergadering der Staten-Generaal.

Wet van 14 Maart houdende algemeene bepalingen op het stuk der zee-brieven en Turksche paspoorten. (Staatsbl. No. 12.)

melden eigenaar of reeders, voldoende cautie doen stellen, en zulks onder behoorlijke renunciatie van alle exceptiën ter contrarie, voor de getrouwe nakoming van al hetgene, bij deze wet, op het stuk der turksche paspoorten, is gestatueerd; gelijk ook voor de betaling der boeten, daarbij bepaald en omschreven.

XXVII. De hierboven vermelde borgtogten zullen niet geacht worden gezuiverd te zijn, dan na dat de paspoorten, zoo als hieronder nader zal worden bepaald, teruggebragt, of dat anders voldoende bewezen worde, dat de schepen verongelukt mogen zijn, behoudens echter, dat de hier onder nader te meldene akte van de consuls of ministers van den Staat, aan welke de schippers, bij verkoop van hunne schepen buitenlands, hunne paspoorten overgeleverd zullen hebben, aan de gemelde schippers en reeders ten allen tijde dienen zal voor volkomene decharge en acquit.

XXVIII. De turksche paspoorten zullen alleen valideren voor de reize, bij het daartoe te doen verzoekschrift opgegeven, en verder of anders niet, en ook dan zelfs niet boven de drie jaren uiterlijk, beide behoudens de uitzonderingen hieronder, bij art. 31 en 32, nader omschreven.

XXIX. De schepen in de havens van dit Koningrijk geretourneerd zijnde, zullen de schippers gehouden zijn, de turksche paspoorten, waarvan zij zich op hunne reize zullen bediend hebben, binnen den tijd van zes weken, terug te leveren aan den Direkteur, door wien de uitgifte is geschied, ten einde door dezen, na het roijeren der cautie, te worden opgezonden aan den Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en van de Accijnsen, om ingetrokken te worden, op eene boete van duizend guldens, voor den schipper, die ten deze mogt in gebreke blijven.

XXX. Voor schepen, welke met turksche paspoorten uit dit Koningrijk zullen zijn uitgevaren, en zich buiten 's Lands bevinden, zal, in geval van eene verdere destinatie, dan waar voor het paspoort geligt is, worden toegestaan de regten, voor de voorschrevene verdere destinatie, hierboven bij art. 23 bepaald, te suppleren, mits hetzelve geschiede binnen veertien dagen na dat de reeders daarvan de eerste kennis zullen hebben gekregen, of dat de tijding van die verdere destinatie hier te lande zal zijn aangekomen, en zulks, ingeval van nalatigheid, op eene boete van drie honderd guldens, waarvoor de bor-

gen zullen aanfprakelijk zijn. En zal van de voorzeide verdere destinatie op de gestelde cautie aanteekening worden gedaan.

Vergadering der Staten-Generaal.

XXXI. Voorts zullen, ook voor schepen, zich actueel buiten 's Lands bevindende, en zonder turksche paspoorten uit deze landen vertrokken zijnde, mitsgaders, in het vervolg, aan schepen, welker paspoorten, gedurende de reize, meer dan drie jaren oud mogten worden, turksche paspoorten worden uitgegeven; mits dat deze schepen zullen voldoen aan de bepalingen, en de reeders nakomen de orders, bij deze wet op het stuk der turksche paspoorten voorgeschreven; doch zullen voor de laatstgemelde schepen geene nieuwe turksche paspoorten worden uitgereikt, dan na dat de eerste paspoorten van dezelve zullen zijn gezuiverd, uitgezonderd wanneer dezelve schepen zich bevinden ter plaatse, alwaar resideren ministers of consuls van dezen staat; in welk geval de nieuwe paspoorten aan dezelve ministers of consuls zullen worden toegezonden, om, na het overgeven aan hen van de oude paspoorten, aan de schippers uit te reiken; waarna de oude paspoorten, door dezelve ministers of consuls behoorlijk doorgesneden, zullen moeten worden terug gezonden aan den Direkteur der In- en Uitgaande Regten en van de Accijnsen, bij wien dezelve zijn uitgegeven.

Wet van 14 Maart houdende algemeene bepalingen op het stuk des zee-brieven en Turksche paspoorten. (Staatsbl. No. [12.])

XXXII. Indien de eigendom van een schip, hetwelk van een turksch paspoort voorzien is, uit hoofde van sterfgeval, of om eenige andere oorzaken (buiten het geval van geheelen verkoop, bij artikel 33 bedoeld) aan andere onderdanen van dit Koningrijk mogt zijn overgegaan, zal niet alleen zoodanig schip op het daarvoor bereids verleende turksche paspoort deszelfs reize mogen volbrengen, maar zal ook de vernieuwing van hetzelve nog zoo lang op de oude reederijcedel kunnen geschieden, tot dat dezelve, na het expireren van den zeebrief, tot het obtineren van eenen nieuwen, ingevolge artikel 8 hier boven, door eene nieuwe reederij-cedel moet worden vervangen.

XXXIII. Indien echter eenig schip, voor hetwelk een Turksch paspoort is geligt, zich binnen het Koningrijk bevond, en binnen hetzelve geheel mogt worden verkocht, zal de gene, die het paspoort zal hebben geligt, gehouden zijn, hetzelve paspoort, binnen veertien dagen, aan den Direkteur der In- en Uitgaande Regten en van de Accijnsen, bij wien hetzelve zal zijn uitgegeven, te-

Vergadering der Staten-Generaal.

Wet van 14 Maart houdende algemeene bepalingen op het stuk der zee-brieven en Turksche paspoorten. (Staatsbl. No. 12.)

rug te leveren, ten einde, door denzelven, na het roijeren der gestelde cautie, aan den Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en van de Accijnsen te worden opgezonden, om ingetrokken te worden, op eene boete van duizend guldens, ten laste van dengenen, die deswege in gebreke mogt blijven.

XXXIV. Indien eenig schip, van turksch paspoort voorzien, buiten 's lands zijnde, mogt worden verkocht, zal de schipper gehouden zijn, voorschreven paspoort te roijeren en door te snijden, en alzoo aan den consul of andere ministers van dezen Staat, indien er daar ter plaatse zoodanige zijn mogten, onder derzelver akte of recepis over te geven, om door dezelve consuls of ministers aan den Direkteur der In- en Uitgaande Regten en van Accijnsen, bij wien hetzelve is uitgegeven, ten fine zoo als hier boven is gemeld, overgezonden te worden, en indien geene consuls of andere ministers van dezen Staat daar ter plaatse gevonden mogen worden, zullen zoodanige schippers verpligt zijn, de voorschrevene paspoorten, in presentie van hunne ophebbende manschap, of deze niet aanwezig zijnde, van een publiek ambtenaar daar te lande, te roijeren en door te snijden. en dezelve alzoo dadelijk aan den voornoemden Direkteur over te zenden, met en benevens eene verklaring onder eede van derzelver manschap, waar en wanneer de voorschreven verkoop zal geschied zijn; en zullen, bij verzuim daarvan, de schippers verbeuren eene boete van vijf duizend guldens.

XXXV. Niemand, wie hij zoude mogen zijn, zal een turksch paspoort aan een' onderdaan van het Koningrijk mogen leenen of verhuren, overdoen of gebruiken, aan of voor eenige schepen, dan op welker naam hetzelve zal geligt zijn, en zulks op eene boete van tien-duizend guldens.

XXXVI. Ingeval iemand, wie hij zoude mogen zijn, turksche paspoorten, ten dienste van vreemden mogt geven, of afstaan, hetzij bij verkoop, leening, ruiling of onder welken anderen titel het zoude mogen zijn, of ook dezelve mogt namaken of vervalschen, zal hij daarvoor met den dood worden gestraft.

XXXVII. In cas van overtreding of verzuim in de opvolging der bepalingen, op het stuk der zee-brieven en turksche paspoorten, bij de tegenwoordige wet voorgeschreven, zal worden geprocedeerd op gelijken voet en wijze, als zulks, ingeval van overtredingen der wetten op de In- en Uitgaande Regten, gebruikelijk is; de ver-

verbeuren boeten zullen worden verdeeld op zoodanige wijze, als nader door ons zal worden bepaald; zullende de schepen, voor zoo verre de waarde derzelve toereikende is, voor de boete zijn verbonden en executabel.

Vergadering der Staten-Generaal.

Den 13den Februarij begaven zich, ingevolge kennisgeving van denzelfden dag, des middags ten één ure ter Vergadering Hunner Ed. Mog. Z. Exc. de Minister van den Waterstaat en der Publieke Werken, benevens Jonkheer *van Pabst tot Bingerden*, Lid van den Raad van State, en, na door eene daartoe benoemde Kommissie, hebbende aan deszelfs hoofd den Heer *van de Poll*, binnen geleid te zijn en plaats genomen te hebben, werd door den voornoemden Minister de volgende aanspraak gedaan:

EDEL MOGENDE HEEREN!

Aanspraak van den Minister van den Waterstaat bij het overbrengen eener concept-wet wegens onderhoud en bekostiging van waterwerken.

Het onderhoud en het herstel der dijken en waterwerken, bestemd tot keering der zee en rivieren, zijn thans door verscheidene wetten geregeld, welke zijn daargesteld op verschillende tijdstippen, toen alle de gedeelten des koningrijks niet onder eenen zelfden naam vereenigd waren.

Deze wetgeving voor de verschillende gedeelten is nooit genoegzaam in werking geweest, en is zulks zelfs geheel niet meer in verscheidene provinciën, op welke dezelve van toepassing was.

Indien deze staat voortduurde, zou dezelve eene bron van onregtvaardigheid worden, vermits de verpligtingen van partikulieren onderling niet vervuld worden, en dat dezelve, ten laatste, eene vermeerdering van lasten voor 's Lands schatkist moet doen ontstaan.

Het zal u niet ontglippen, Edel Mog. Heeren, dat wetten, door twee verschillende gouvernementen uitgevaardigd, op een tijdstip, dat de Grondwet niet bestond, niet dien zamenhang en die juistheid kunnen bevatten, welke men daarvan wel zou verwachten.

De wet, welke Z. M. mij gelast heeft aan de beraadslaging van uw Edel Mog. voor te dragen, is bestemd, om alle vroegere wetten op dit stuk te vervangen.

Het beginsel dier wet is niet nieuw; hetzelve is finrt

Vergadering der Staten-Generaal.

Aanspraak van den Minister van den Waterstaat bij het overbrengen eener concept-wet wegens onderhoud en bekostiging van waterwerken.

lang aangenomen; het is overeenkomstig de regelen der billijkheid.

Dit beginsel bestaat hierin, dat een ieder verpligt is, alvorens de hulp van een' anderen in te roepen, voor zijn zelfsbehoud te zorgen, naar gelang dit regtstreeks of middelijk gevaar loopt.

De toepassing van dit beginsel geeft natuurlijk tot drie onderscheidene indeelingen aanleiding.

De *eerste*, bij welke de regtstreeksche verpligtingen, de *tweede*, bij welke de betrekkelijke verpligtingen der eigenerfden onderling worden geregeld.

De *derde*, eindelijk, bepaalt het tijdstip, wanneer het algemeen belang met dat der partikulieren kan worden vereenigd.

Tot grondslag van een' nieuwen omslag heeft men de grondbelasting genomen, vermits deze de eenige is, die wezenlijk bij den eigenaar de waarde van den hem toebehoorenden grond vertegenwoordigt.

Geheel het reglementair gedeelte der wet wordt aan de provinciale Staten overgelaten: op hunnen ijver, op hunne plaatselijke kennis, moet men zich verlaten, om de bijzondere belangen, welke zij alleen in staat zijn te wikken en te schatten, te kunnen bevredigen.

Uw Edel Mog. zullen in het ontwerp van wet zelve de ontwikkeling vinden der bepalingen, waarvan ik den korten inhoud heb medegedeeld; en zullen daarin, zoo ik hoop, ook voldoende gronden aantreffen, om eene twijfelachtige wetgeving, welke de ondervinding nog niet gerijpt had, door eene verstandige en billijke wet te vervangen.

Wij WILLEM, enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het voor het belang van het Rijk en deszelfs ingezetenen noodzakelijk gevorderd wordt, dat de wijze van onderhoud en bekostiging der rivier- en zeewaterkeerende dijken, sluizen en andere met de veiligheid des Lands in verband staande waterwerken, welke door kollegiën, gemeenten of partikulieren bekostigd en beheerd worden, alsmede de verpligting tot het geven van onderstand door de daarbij belanghebbenden, op eene voldoende wijze worde vastgesteld en bepaald;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord,

en met gemeen overleg van de Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, zoo als Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Vergadering der Staten-Generaal.

Art. I. Alle dijken en daartoe behoorende werken, welke onmiddellijk strekken, om het zee- of rivierwater te keeren, en door kollegiën, gemeenten of partikulieren bekostigd en beheerd worden, zullen voortaan door de respectieve dijksbesturen uit eene hand worden gemaakt en onderhouden; ten dien einde zullen alle die werken, die een onderling verband vereischen, niet meer bij gedeelten moeten worden gemaakt, maar gelijktijdig uitgevoerd.

Aanspraak van den Minister van den Waterstaat bij het overbrengen eener concept wet wegens onderhoud en bekostiging van waterwerken.

II. Uit dien hoofde zullen dan ook aan Ons, door de Staten van zoodanige provinciën, alwaar nog eenige hand- of spandiensten mogten overgebleven zijn, na daarop de dijksbesturen te hebben gehoord, voordragten gedaan worden, in hoe verre het verkieslijk zoude zijn, dat op eenige plaatsen de hand- en spandiensten zouden blijven voortduren, of wel geheel of gedeeltelijk door contributiën in geld worden vervangen, ten einde daarop naar bevind van zaken te disponeren.

III. De bovengenoemde, in art. 1, vermelde werken zullen zijn ten laste van de drie volgende klassen van contribuabelen:

1°. Van die genen, welke, tot hiertoe, op welke wijze ook, tot het onderhoud en de herstelling dier werken verpligt zijn geweest.

Deze eerste bijdrage zal de contribuabelen, welke daartoe gehouden zijn, niet vrijstellen, om ook bovendien te moeten voldoen aan alle de verpligtingen, aan die van de tweede klasse door deze wet opgelegd.

2°. Van alle de gezamenlijke eigenaren van gebouwde en ongebouwde eigendommen in den onmiddelijk belanghebbenden polder of het distrikt gelegen.

3°. Van alle de eigenaren van gebouwde en ongebouwde eigendommen in het arrondissement, hetwelk, hetzij middellijk of onmiddellijk, bij het behoud van den polder of van het distrikt, onder de tweede klasse vermeld, belang heeft.

IV. Ten einde de verpligting der contribuabelen van ieder der in het vorig artikel vermelde klassen op eenen vasten voet te regelen, zullen de Staten der provinciën, na daarop gehoord te hebben de respectieve dijksbesturen, aan Ons eene voordragt doen, op welke wijze, met zoo veel mogelijke inachtneming der bestaande ver-

Vergadering der Staten-Generaal.

Aanspraak van den Minister van den Water-staat bij het overbrengen eener concept-wet wegens onderhoud en bekostiging van waterwerken.

pligtingen, en meest overeenkomstig met de localiteiten en de belangen en aangelegenheden der ingezetenen, het *maximum* der contributie der eerste klasse, hetzij in geld, hetzij in hand- of spandiensten, voor zoo verre de voortduring hier en daar noodig geoordeeld wordt, zoude kunnen worden bepaald.

Voor de tweede klasse, bevattende den geheelen polder, of het distrikt, zal voor het *maximum* worden gehouden het bedrag van één derde gedeelte van de onzuivere huurswaarde van alle de daarin gelegene eigendommen, gedurende vijf achtereen volgende jaren.

Voor de derde klasse, bevattende een geheel arrondissement, zal als *maximum* worden gerekend de opbrengst van het derde gedeelte van de zuivere huurwaarde van alle gebouwde en ongebouwde eigendommen, daaronder begrepen de polders of distrikten, welke de tweede klasse uitmaken.

V. Tot zoo lang de werkzaamheden tot daarstelling van het kadaster zullen zijn afgeloopen, zal het onzuiver bedrag der huurswaarde, in iederen polder, distrikt of arrondissement, worden berekend op het vijfvoudig bedrag der grondlasten (na aftrek der additionele centen) met bijvoeging van de dijks- en polder-lasten en van de binnenlandsche en gemeente-kosten.

Dezelfde berekening zal plaats hebben ten aanzien van de zuivere huurswaarde, met aftrek van de zoo evengemelde lasten en kosten, doch in geen geval zullen de renten van genegotieerde kapitalen daarbij in computatie kunnen worden gebragt.

VI. In zoodanige provinciën, alwaar geene contribuabelen van de eerste klasse bestaan, en alwaar dus de verdeeling in drie klassen, zoo als die bij art. 3 is voorgeschreven, niet zoude kunnen gevolgd worden, zullen de Staten eene voordragt doen, omtrent de wijze, op welke zij zouden vermeenen, dat de kosten der zee- en rivier-waterkeerende werken zullen worden gedragen, naarmate van het meerder of minder belang, hetwelk de bezitters van eigendommen, hetzij in een gedeelte van die provincie, hetzij in de geheele provincie, bij de conservatie dier werken hebben; ten einde ook op die wijze bepaald worde het *maximum* waartoe de contributie der gemelde eigenaars in die kosten zal moeten gebragt zijn, alvorens eene onderstand uit 's Rijks kas zal moeten gevraagd worden.

VII. Geene der hierboven gemelde klassen zal van de

haar volgende eenigen onderstand kunnen inroepen, ten zij dat behoorlijk is bewezen, dat zij het *maximum*, bij het vierde artikel bedoeld, zal hebben opgebragt, en dus de, bij de vorige artikels bepaalde, voorwaarden zijn vervuld geworden.

Eveneens zal alle onderstand dadelijk ophouden, zoodra het zal blijken, dat het bedrag der contributie, die daartoe zal hebben aanleiding gegeven, niet meer wordt vereischt.

VIII. De bijdragen, welke, ten gevolge der vorige bepalingen, door de tweede of derde klasse moeten worden opgebragt, zullen geheven worden bij omslag over alle gebouwde en ongebouwde eigendommen, volgens daarvan te formeren kohieren, in evenredigheid der grondlasten, met dien verstande, dat de gebouwde eigendommen slechts met de helft in diezelfde evenredigheid zullen worden belast.

IX. Zoo lang de derde klasse, tot het voor haar bepaald *maximum* niet zal zijn gebragt, zal er geene aanvraag tot onderstand door het Rijk kunnen gedaan worden.

Dit *maximum* daar zijnde, zal, op de aanvraag, die gedaan mogt worden, om onderstand te erlangen, na onderzoek en naarmate der omstandigheden, door ons gedisponeerd worden, zoo als wij zullen bevinden te behooren.

X. Indien echter de contributie van de derde klasse tot haar *maximum* is gebragt, gedurende meer dan een jaar, zonder vooruitzigt op vermindering van kosten, of wel, indien de derde klasse sedert zes achtereenvolgende jaren onderstand heeft verleend, en eene vermoedelijke vermeerdering het noodzakelijk maakt, denzelven nog tot eene meerdere hoogte en nader aan het *maximum*, door deze wet bepaald, te brengen, zal in deze twee gevallen daarvan door de provinciale Staten aan Ons worden verslag gedaan, wanneer door Ons zulke maatregelen zullen worden genomen, als Wij meest geschikt zullen oordeelen, om de belangen van de schatkist met die der contribuabelen overeen te brengen.

XI. De provinciale Staten zijn belast met het concipiëren van alle de reglementen, die uit de vorenstaande bepalingen voortvloeijen.

XII. Ingeval de physieke ligging der landen mogt vereischen, dat een arrondissement landerijen bevatte, gelegen in onderscheidene provinciën, zal door Ons eene

Vergadering der Staten-Generaal.

Aanspraak van den Minister van den Waterstaat bij het overbrengen eener concept-wet wegens onderhoud en bekostiging van waterwerken.

Vergadering der Staten-Generaal. Aanspraak van den Minister van den Water-staat bij het overbrengen eener concept-wet wegens onderhoud en bekostiging van waterwerken.

kommissie, zamengesteld uit de Staten van de geconcerneerde provinciën, worden benoemd en bijeen geroepen, tot het concipiëren van het reglement.

XIII. Bij die reglementen zal speciaal worden vastgesteld:

1°. De grenzen der polders of distrikten, omtrent welke eenige twijfeling bestaat, of die niet behoorlijk zijn omschreven.

2°. De grenzen der arrondissementen, geregeld naarmate van de ligging der landen en derzelver physieke gesteldheid.

3°. De wijze, op welke de verpligting der dijk- of hoefgeslaagden, volgens Onze beslissing, op de voordragt der Staten, bij artikel 2 vermeld, zal voortduren, of door eene contributie in geld worden vervangen.

4°. De evenredigheid, welke moet worden in acht genomen, ten aanzien der contribuabelen van de derde klasse, in het geval, dat het noodig wierd geoordeeld, om, ten hunnen opzigte, eene onderdeeling toe te staan, gegrond op het meerder of minder direct belang, dat zij bij het behoud van den onderstand behoevenden polder kunnen hebben.

5°. De retributie, welke in alle lage polders of distrikten, alwaar verveningen plaats hebben, en waaromtrent geene speciale voorzieningen bestaan, ten behoeve van de dijks-kas zal moeten betaald worden.

XIV. Alle hiervoor bedoelde reglementen zullen aan Onze goedkeuring worden onderworpen, binnen twaalf maanden na de afkondiging van de tegenwoordige wet.

XV. Indien, uit hoofde van gewigtige en plotselinge toevallen of andere omstandigheden, een onmiddellijke onderstand uit de publieke schatkist vereischt wierd, zal er een voorschot kunnen verstrekt worden, behoudens restitutie.

XVI. Alle steden of gemeenten, welke tot dus verre op zich zelve met eenige dijken of andere werken, in het 1ste artikel vermeld, zijn belast, zullen dien last, bij voortduring, op den tot hiertoe bestaanden voet moeten dragen.

XVII. Zoodanige steden of gemeenten zullen echter subsidie van de tweede klasse mogen vragen, wanneer het bewezen wordt, dat de voor derzelver veiligheid gedane uitgaven het dubbel bedrag der grondlasten der onder dezelve behoorende gebouwde en ongebouwde eigendommen hebben bereikt, en derzelver omstandigheden

niet toelaten in het verder daartoe benoodigde te voorzien.

XVIII. Geene werken zullen als waterkeeringen worden beschouwd, dan die, welke ter zelfder plaatse zouden noodzakelijk zijn, ook dan, wanneer aldaar geene steden of gemeenten bestonden.

XIX. Voortaan zal er geene negotiatie van gelden, ten laste der distrikten, polders- of dijks-directiën, zonder Onze autorisatie, kunnen gedaan worden.

XX. Alle voormalige, in eenige privilegiën, statuten, reglementen, enz., gemaakte bepalingen, omtrent dit onderwerp, welke tegenstrijdig aan de tegenwoordige wet zijn, worden vernietigd en buiten effekt gesteld.

XXI. Wij reserveren aan Ons, om nader te bepalen den tijd, op welken deze wet in werking zal worden gebragt, naarmate de reglementen, daaruit voortvloeijende, door Ons zullen zijn gearresteerd en ter executie zullen kunnen worden gelegd (1).

Vergadering der Staten-Generaal.

Het bovenstaande voorstel van wet aan het onderzoek der afdeelingen verzonden zijnde, deden zich weldra van verscheidene kanten bezwaren tegen dezelve op, in een aantal verzoekschriften, bij de Tweede Kamer ingediend. — In de zitting van den 8sten Maart bragt de Kommissie tot de petitiën, bij monde van den Heer *Reyphins*, haar rapport uit op vier verzoekschriften hiertoe betrekkelijk, als: van eigenaars van landen, gelegen in de wateringen en polders van het voormalige Staats-Vlaanderen, *distrikt Zeeland*; van eenen oud-administrateur, grondeigenaar in verscheidene polders van het voormalig departement van de Schelde; van Poldermeesteren van den Ouden en Nieuwen Polder van Zandvoort, gelegen tusschen de steden Oudenburg en Ostende, en van grondeigenaars en Poldermeesteren der wateringen en polders Blankenburg, Egensluis en Groot Reijgersvliet, in Oost-Vlaanderen. Alle deze rekwestranten hielden het onderhavige ontwerp voor strijdig met art. 198 der Grondwet, en bragten verscheidene bedenkingen, tegen de billijkheid der daarbij voorgestelde maatregelen, in het midden,

Onderscheidene bezwaren tegen dit ontwerp bij de Tweede Kamer ingeleverd.

(1) Staatscour. No. 44.

Vergadering der Staten-Generaal.

wordende deze petitiën, op de conclusie der Kommissie, ter griffie gelegd, om te dienen bij de deliberatiën over de concept-wet. Hetzelfde besluit werd genomen op vijf andere rekwesten, insgelijks onderscheidene bezwaren en gewigtige bedenkingen op de voorgestelde wet inhoudende, waarvan, op den 24sten Maart, door den genoemden rapporteur verslag werd gegeven. Deze verzoekschriften waren afkomstig van de dijkbesturen in den Tieler- en Bommeler-waard, in Gelderland; van de dijkgraven der polders van Bergerweerd en andere, uitmakende de eerste linie van het distrikt Galloo in Oost-Vlaanderen; van de hoofd-geërfden, vertegenwoordigende de algemeene polders van het land van Waas en Beveren; van de groote grondeigenaren in verscheidene polders van het voormalig Staats-Vlaanderen; en van twee andere grondeigenaren. — Wegens drie andere rekwesten, alle tot hetzelfde einde strekkende, als: van dijkgraaf en afgevaardigden der polders, tusschen Antwerpen en het voormalige fort St. Philippe; van gemagtigden van den polder van Lillo, Stabroek, Sandvliet en Beerendrecht, in de provincie Antwerpen, en van gevolmagtigden der polders van Wilsmarsdonck en verscheidene andere, insgelijks in de provincie Antwerpen, werd, bij monde van den Heer *Reyphins*, namens de Kommissie, den 22sten April, rapport uitgebragt en derzelver nederlegging ter griffie besloten (1). — In de zitting van den 10den Mei, andermaal wegens verscheidene petitiën tot het genoemde ontwerp betrekkelijk, gerapporteerd zijnde, werd, op voorstel van den Graaf *van Hogendorp*, tot het doen drukken en ronddeelen dier rapporten besloten (2).

In de zitting van den 19den Mei werd door den Voorzitter het rapport der Centrale Afdee-

(1) Zie alle deze rapporten. Staatscour. No. 70, 79 en 109.

(2) Staatscour. No. 112.

ling, nopens de concept-wet, ter tafel gebragt, en daarop de openbare beraadflagingen over hetzelve tegen den 21sten daaraanvolgende vastgesteld. — Op den bepaalden dag werd door de Heeren *Serruys*, *Surmont de Volsberghe*, *van Lynden van Hoevelaken*, *van Crombrugghe*, *Reyphins*, Graaf *van Hogendorp*, *Byleveld* en *Gendebien* het woord gevoerd over de wet, en fpraken de Minister van den Waterftaat en der Publieke werken, benevens den Heer Jhr. *Pabst van Bingerden*, elk ter verdediging derzelve. Na hen bragt de Heer *Dotrenge* deszelfs gemotiveerd advies uit, waarop, de concept-wet in omvraag gebragt zijnde, 64 leden zich tegen en 4 voor dezelve verklaarden, wordende bij gevolg befloten Z. M. eerbiedigliik te verzoeken dezelve in nadere overweging te nemen (1).

Vergadering der Staten-Generaal.

De beraadflagingen over het ontwerp geopend, en hetzelve afgekeurd.

Op den 13den Februarij werd aan de Tweede Kamer, bij misfieve van Z. M., affchrift medegedeeld van drie traktaten, tot affchaffing van het *jus detractus* enz.; zijnde eene overeenkomst, nopens dit onderwerp, met den Prins *van Waldeck* gefloten, door dezen, op den 14den April 1818, en door Z. M, den 18den Mei daaraanvolgende, bekrachtigd; eene andere tusfchen de Nederlanden en Oldenburg gefloten, bekrachtigd door beide op den 22ften Julij, en het traktaat deswege met de Koning der Beide Siciliën aangegaan, door laatstgenoemden Monarch, op den 21ften December, en, door de Nederlanden, den 28ften bekrachtigd (2). — Ook werd in de gemelde zitting gelezen eene misfieve van Z. M., ten geleide van een traktaat, gefloten met Z. M. den Koning van Pruisfen, aangaande het uitleveren van deferteurs en voortvlugtigen, zijnde hetzelve door beide partijen geratificeerd (3).

Affchriften van onderfcheidene traktaten overgelegd bij de Tweede Kamer.

(1) Staatscour. No. 121. — Verg. *Bijdragen tot de Huishouding van Staat*, door den Graaf *van Hogendorp*, D. IV St. II. bl. 208—221.

(2) Verg. Jaarb. 1818. St. 1. bl. 75.

(3) Ald. bl. 71—74.

Vergadering der Staten-Generaal.

De Heer *Hennequin* deed, op den 19den Februarij, het navolgend, door een aantal leden ondersteund, voorstel:

Voorstel van den Heer *Hennequin* tot afschaffing van het regt op de bevaarbare stroomen en rivieren van 30 floreal, Xde jaar.

EDEL MOGENDE HEEREN!

In de zitting van den 20sten december 1817, heb ik, met de transitoire wet, omtrent de staats-uitgaven voor het jaar 1818, willen in verband brengen een voorstel, daartoe strekkende, dat bij die wet mogt worden bijgevoegd, „ dat alle regten op de binnenlandsche scheepvaart, ten behoeve der publieke schat geheven, anders dan die, bij de wet van den 15den September 1816 bepaald, zouden worden afgeschaft;" thans keer ik tot dat punt terug.

Bij een keizerlijk dekreet van den 1sten November 1815, is een regt op de vaart op de Maas daargesteld; de vereenigde regten, waarvan dit een der takken uitmaakte, werden, bij den aftogt der Franschen, in België geschorst en zelfs met de daad afgeschaft.

De Heer *Sack*, Gouverneur-Generaal van den Neder- en Middel-Rijn, vond goed, voor zoo veel het resort van zijn bestuur betrof, dezen staat van zaken te wijzigen; en, bij besluit van den 5den Maart 1814, vijf maanden nadat het land door de verbondene Mogendheden bezet was, handhaafde hij dat regt op de vaart, of liever deed hetzelve herleven.

Het beheer over hetzelve werd aan het bestuur der domeinen opgedragen.

Ed. Mog. Heeren! dat, na de vereeniging der provinciën aan den regter-oever van de Maas gelegen, die belasting is blijven voortduren tot de uitvaardiging der wet van den 15den September 1816, daaromtrent moet slechts, daarvan houd ik mij overtuigd, onwillekeurige omissie der beginselen van de distributieve geregtigheid hebben plaats gehad. Trouwens, ik moet opmerken, dat eene dergelijke omissie slecht overeen te brengen was met des Konings besluiten van den 5den Junij, 19den, 31sten Julij en 18den Augustus 1815, welke tot speciaal doel hadden, om, de afkondiging bevelende, in de Overmaasche provinciën, van de wetten en besluiten, welke voor België afzonderlijk gegeven waren, die provinciën uitdrukkelijk voortaan, op dezelfde wijze, als de overige gedeelten van het koningrijk, te doen regeeren.

Maar, Ed. Mog. Heeren, dat, sedert het in werking brengen van gemelde wet van den 15den September 1816, er een dubbeld regt van scheepvaart gevorderd wordt, dat is wezenlijk ongehoord.

Vergadering der Staten-Generaal.

Ik vraag het u op nieuw af, edele en geëerde ambtgenooten, die ons in de wetgevende loopbaan zijt voorafgegaan, was er een eenige onder u, die, bij het uitbrengen van zijne stem tot goed- of afkeuring, zoowel op de vijftien wetten van den 15den September 1816, waarbij het algemeen stelsel der indirecte belastingen wordt vastgesteld, als op die van den 26sten December van hetzelfde jaar, betreffende de middelen om de staats-uitgaven te bestrijden; — was er een eenige onder u, die in twijfel getrokken heeft, of die wetten niet volstrekt in zich begrepen de indirecte belastingen van allerlei aard, welke voortaan ten behoeve van 's Lands schatkist moesten geheven worden?

Voorstel van den Heer Hennequin tot afschaffing van het regt op de bevaarbare stroomen en rivieren van 30 florenl, Xde jaar.

Het deed mij leed, dat mijn voorstel, ondersteund en nader ontwikkeld door mijn geëerd medelid, den heer *Nagelmaekers*, niet in deliberatie heeft kunnen gebragt worden, vermits hetzelve niet in den vorm eener concept-wet aan de kamer was voorgedragen. Deze omstandigheid kon ons echter niet doen besluiten, van eene wettige zaak af te zien; doch wij bekwamen zijdelings kennis, dat de zaak, andermaal door luiksche schippers op het tapijt gebragt, aan de beraadslagingen van den Raad van State was onderworpen: meer dan twee maanden lang wachtten wij er den uitslag van af; dezelve kwam niet te voorschijn, en de bijeenkomst der Staten-Generaal scheen ten einde te loopen.

Mijne geëerde ambtgenooten, de Heeren *Nagelmaekers* en *d'Omalius*, waren voornemens, met mij, aan de Staten-Generaal een ontwerp van wet voor te slaan tot afschaffing van dit dubbeld regt op de binnenlandsche scheepvaart; men ried ons aan zulks niet te doen, vermits het gouvernement, regtstreeks wegens de kennisneming dier zaak geadiëerd, daaromtrent een besluit stond te nemen, en wel, volgens alle waarschijnlijkheid, ten voordeele der schippers, en, door eene natuurlijke gevolgtrekking, ten voordeele der slijters.

Deze raad had een half officieel voorkomen, derhalve zou het ongepast hebben kunnen schijnen, van den kant uwer Ed. Mog., eene wetgevende bepaling uit te lokken. Vol vertrouwen in 's Konings regtvaardigheid, keerden wij in onze provinciën terug, met de vertroostende

Vergadering der Staten-Generaal.

hoop, welke ik, wat mij betreft, geene gelegenheid liet verloren gaan, te verbreiden, dat men eerlang eene gewenschte verandering in dezen kon te gemoet zien.

Voorstel van den Heer *Hennequin* tot afschaffing van het regt op de bevaarbare stroomen en rivieren van 30 floreal, Xde jaar.

Het smart mij, in verscheidene opzigten, in onze verwachting te leur gesteld te zijn. Ten einde u, Ed. Mog. Heeren, in staat te stellen, om over de buitengewone belasting (surtaxe), welke op de provinciën Namen, Luik en Limburg drukt, te oordeelen, moet gij weten, dat, ingevolge de mij toegekomene opgaven, deze belasting, onder het vorig gouvernement, 25 tot 26 duizend guldens, in het departement van de Neder-Maas, bedroeg.

Ik begrijp, dat, uit hoofde van noodlottige stremming in den handel, dezelve slechts 20 tot 21,000 guldens zou beloopen; zij zou derhalve het binnenlandsch lastgeld, bij de wet van den 15den September 1816, vastgesteld, met een vierde deel te boven gaan; indien de berigten, welke ik van de schippers in mijne provincie heb ingewonnen, naauwkeurig zijn, gelijk ik niet twijfel, dan beloopt de opbrengst van laatstgemeld regt niet hooger, dan 15,000 guldens jaarlijks.

Het is vrij algemeen bekend, dat de indirekte belasting, ten behoeve van 's lands schatkist geheven, dikwijls, ten nadeele der slijters, het dubbeld opbrengt; en dat de fabrijken der Noordelijke provinciën, benevens de partikulieren, welke uit de provincie Luik steenkolen trekken, den ontzaggelijk hoogen prijs, waarover zij zich te regt beklagen, ten deele toeschrijven aan dat dubbeld regt op de scheepvaart, hetwelk alleronbillijkst is, daar hetzelve het geheiligd beginsel van eenen gelijken omslag der openbare lasten aanrandt.

Deze belasting is, daarenboven, nadeelig voor de scheepvaart; zij is, voor de eigenaren van kolenmijnen, enz., noodlottig; zij is voor de slijters drukkend; en zulk een misbruik blijft bestaan, onaangezien de oude en dringende vertoogen daartegen! De financiële wet van 1819, het budget voor dat jaar, en de daarbij overgelegde rekeningen, hebben natuurlijk de gelegenheid opgeleverd, dat men op nieuw dat dubbeld regt op de vaart te berde gebragt heeft; het verslag omtrent de ministeriële oplossingen der door de afdeelingen gedane vragen, drukt zich daaromtrent in dezer voege uit:

„ Onder de benaming van water-tollen, welke men in „ artikel 3 vindt, bij de uit- en ingaande regten en ac„ cijnsen, is niet begrepen het regt, dat men op de

„ Maas invordert; daar dit door de domein-bedienden „ ontvangen wordt, als een bijzonder fonds uitmaken „ de. De heffing kan niet als onwettig beschouwd „ worden, dewijl de administratie voor de regtbanken „ hare zaak heeft gewonnen, zoo in appel als in cas- „ satie, zoo menigmaal zij procesfen heeft moeten aan- „ vangen tegen degenen, die de betaling weigerden."

Vergadering der Staten-Generaal.

Voorstel van den Heer *Hennequin* tot afschaffing van het regt op de bevaarbare stroomen en rivieren van 30 floreal, Xde jaar.

Ik neem het voormeld beginsel, door den Minister daargesteld, aan, in zoo verre het hof van cassatie heeft uitspraak gedaan. Ik neem aan, zeg ik, dat de gehevene of te heffen belasting de schatkist, uit krachte eener zaak in gewijsde gegaan, aankomt; maar ontstaat daaruit dan, als een noodzakelijk en volstrekt gevolg, dat deze regtsgeleerdheid een onverjaarbare regel van de wettigheid der vorderingen van den fiscus wordt?

Hoewel de vonnissen der regtbanken, in speciale gevallen en tusschen partikuliere personen, omtrent welke dezelve zijn uitgesproken, eerbiedigende, zoo vraag ik, of, in het geval voorhanden, onze gebiedendste pligt niet vordert, de wet in stellige bewoordingen te doen spreken, ten einde, van den kant van den fiscus, alle uitlegging, strijdig met hare letter en geest, voor te komen. Van alle, betrekkelijk deze belasting, geslagene vonnissen, is mij slechts de hoofdzakelijke inhoud bekend van die, welke, in 1817, door de regtbank van eersten aanleg van het arrondissement van Maastricht, zijn gewezen.

Een der considerans behelst: „ Dat, naar luid van art. „ 1 der wet van den 15den September 1816, in de „ Zuidelijke provinciën, geene belasting door andere „ is vervangen, dan alleen die, welke begrepen zijn in „ de besluiten van den 26sten October 1814, en den „ 22sten Junij 1816, dewelke, geene betrekking heb- „ bende op het op de scheepvaart, bij de wet van den „ 30sten floréal. Xde jaar, gelegd regt, zoo volgt daar- „ uit, dat laatstgemelde belasting, door geene der in- „ directe belastingen, in de wet van den 15den Sep- „ tember begrepen, is verbannen geworden."

In mijn voorstel van den 20sten December 1817, heb ik er mij bij bepaald, Ed. Mog. Heeren, om op te merken, dat men mij met eenigen grond zou kunnen tegenwerpen, dat het voldoende is, dat dit regt op de scheepvaart in de wetten, bij welke, jaarlijks, de direkte en indirekte belastingen worden gecontinueerd, niet bij name is vermeld, om daaruit te besluiten, dat

Vergadering der Staten-Generaal.

Voorstel van den Heer *Hennequin* tot afschaffing van het regt op de bevaarbare stroomen en rivieren van 30 floreal, Xde jaar.

hetzelve, zoo al niet uitdrukkelijk, immers stilzwijgend, is afgeschaft.

Ik zal daarbij voegen, dat het heffen dier belasting eene inbreuk is op art. 198 der Grondwet, luidende: „Geene privilegiën kunnen in het stuk van belastingen worden verleend."

En gewis bestaat er privilegie ten voordeele der provinciën, in welke dat regt niet geheven wordt, alhoewel het belastbaar voorwerp aldaar bestaat.

Het bovenstaand antwoord van den Minister op de vrage onzer afdeelingen magtigt den fiscus, om ongestoord de exceptie van de kracht eens gewijsden zich te blijven ten nutte maken; dat antwoord bewijst ons zonneklaar, dat alle verdere reclamatiën bij de ministeriële besturende magt vruchteloos worden.

Ik herhaal het, ons blijft alleen over, de wet in duidelijke en volstrekte termen te doen spreken; ons blijft alleen over, alle de takken der wetgevende magt in te roepen, ten einde eene orde van zaken te doen ophouden, welke strijdig is, zoo met de beginselen der distributive geregtigheid, als met art. 197 der Grondwet, hetwelk zegt: „geene belastingen kunnen ten behoeve van 's lands kas worden geheven, dan uit krachte van eene wet."

De vraag, Ed. Mog. Heeren, tot de kortste bewoording gebragt, komt hierop neder:

„Is het billijk, dat sommige provinciën van het Koningrijk, bij uitsluiting, aan eene soort van belasting onderworpen zijn, waarvan het belastbaar voorwerp in andere provinciën gelukkiglijk vrij is?"

Deze vraag in diervoege opgegeven te hebben, verschaft mij de overtuiging, dat zij ontkennend zal worden beantwoord.

Ik maak derhalve gebruik van het regt, bij art. 114 der Grondwet, toegekend.

Ik neem de vrijheid, eene beraadslaging der Staten-Generaal te doen ontstaan. Mijn voorstel strekt ten onderwerp eener concept-wet, welke ik de eer zal hebben, u voor te lezen:

Wij WILLEM, enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat, ten gevolge van de vereeniging der Nederlanden in een en

hetzelfde koningrijk, alle de lasten en voordeelen aan alle Onze onderdanen, zonder onderscheid, gemeen moeten zijn;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg van de Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, zoo als Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Vergadering der Staten-Generaal.

Voorstel van den Heer *Hennequin* tot afschaffing van het regt op de bevaarbare stroomen en rivieren van 30 floreal, Xde jaar.

„ EENIG ARTIKEL.

„ Het regt op de binnenlandsche vaart, ten gevolge „ van de wet van den 30sten floréal Xde jaar, gelegd op „ de bevaarbare stroomen en rivieren, wordt verklaard „ vernietigd te zijn, te rekenen van de afkondiging „ der tegenwoordige wet"

„ Lasten en bevelen, enz."

Het zal niet overtollig zijn, Ed. Mog. Heeren, u te doen opmerken, dat ik, den 15den December ll., hetzelfde ontwerp van wet aan den President heb overhandigd.

Andermaal raadde men mij alstoen aan, het voorstellen daarvan uit te stellen, op grond, dat het gouvernement zich eindelijk ernstig met deze zaak bezig hield. En andermaal heb ik het gepast geoordeeld, in deze raadgeving te berusten. Dat het goede geschiede, dacht ik, en dan is het onverschillig door wien.

Doch er zijn twee maanden verloopen, en eene niet ingewikkelde vraag, die slechts een advies of een niet gemotiveerd antwoord vordert, is niet opgelost geworden.

Gelieft op te merken, dat sints meer dan twee jaren, de luiksche schippers te vergeefs rekwestreren.

Men zal ons niet verwijten, van geene langmoedigheid te hebben gebezigd; de onregtvaardige belasting bestaat; het stuiten van haren gang is dringend. Elke dag, elk uur vergroot de weigering van regt.

Ik verzoek u derhalve, mijn voorstel in spoedige overweging te nemen (1).

Het voorstel aangenomen bij de Tweede Kamer en door de Eerste verworpen.

Het rapport der Centrale Sectie, wegens dit voorstel, werd op den 1sten April ter tafel gebragt. In hetzelve werden de aanmerkingen voorgedragen, welke op het voorstel door de afdeelingen waren gemaakt, mitsgaders de door den

(1) Staatscour. No. 63.

Vergadering der Staten-Generaal.

voorsteller op die aanmerkingen gegevene antwoorden. „ Nadat deze antwoorden aan de afdeelingen medegedeeld waren geworden," dus eindigde het rapport, „ hadden dezelve deswege geraadpleegd, en de meerderheid van eene derzelve, en de helft der leden eener andere, zich voor het voorstel verklaard. De meerderheid van twee andere had hetzelve als ontijdig beschouwd en gemeend, dat men, door zijne toestemming daaraan te geven, de maatregelen van het gouvernement zoude vooruit loopen. Eene afdeeling was van een tegenovergesteld gevoelen en had gedacht, dat het voorstel behoorde in overweging genomen te worden. Eindelijk had eene afdeeling het verlangen op nieuw te kennen gegeven, om voorloopig inlichtingen te bekomen, omtrent den tol op de Maas, zoowel als omtrent soortgelijke tollen, in de andere provinciën bestaande. Eenige leden hadden zich noch voor, noch tegen het voorstel verklaard, aan zich behoudende om zich deswege bij de beraadslagingen te uiten (1)." — Den 5den April werden de beraadslagingen aangaande dit onderwerp aangevangen. De Heeren *d'Omalius Thierry*, *Hennequin*, *Nagelmackers*, *Serruys*, de Graaf *van Hogendorp*, *Gendebien*, *Clifford*, Baron *de Bioul*, *Canneman*, *Plasschaert*, *Dotrenge*, Baron *de Serret* en *van Alphen* voerden het woord, hetzij voor, hetzij tegen het ontwerp, hetwelk, in omvraag gebragt zijnde, met eene meerderheid van 42 stemmen tegen 38, werd aangenomen en naar de Eerste Kamer verzonden (2). — Laatstgemelde zond het ontwerp op den 27sten April terug, met kennisgeving, dat zij zich met hetzelve niet had kunnen vereenigen.

Missieve en concept-wet wegens vrijstelling van den invoer van rundvee.

Bij eene missieve van Z. M., gedagteekend den 25sten Februarij, en gelezen in de zitting van den 26sten dier maand, werd aan de Kamer een ontwerp

(1) Zie dit rapport. Staatscour. No. 84.

(2) De adviesen worden gevonden in de Staatscour. No. 88, 89, 90, 91, 93, 95 en 98.

werp van wet voorgedragen, strekkende om te bepalen dat de invoer van rundvee, gedurende drie maanden, zonde vrij zijn van alle regten, bepaald bij de wet en het tarief van den 3den October 1816. De bedoelde missieve was van dezen inhoud:

Vergadering der Staten-Generaal.

Missieve en concept-wet wegens vrijstelling van den invoer van rundvee.

EDEL MOGENDE HEEREN!

Het ongunstig jaargetij van 1816 eene groote sterfte onder het rundvee hebbende te weeg gebragt, is, door Ons, ter voorziening in de daaruit ontstane behoefte en duurte van het vleesch, bij besluit van den 19den Mei 1817, de invoer van alle soort van rundvee, gedurende zes maanden, vrij gesteld, zonder betaling der belasting, bij de wet van den 3den October 1816 bepaald.

Hoezeer deze maatregel eenen gunstigen invloed, zoo op het getal van het rundvee, als op den prijs van het vleesch, heeft uitgeoefend, is dezelve echter niet voldoende geweest, om het geleden verlies te herstellen.

In het bijzonder wordt nog de behoefte ondervonden van de vermeerdering der weide-ossen, en de prijs van het vleesch, in sommige provinciën, is nog buiten evenredigheid met het vermogen van vele ingezetenen.

Wij hebben, uit overweging daarvan, doelmatig geoordeeld aan U Ed. Mog. voor te stellen, om den vrijen invoer van ossen, gedurende drie maanden, aanvang nemende met den eersten April aanstaande, toe te staan, en daartoe is strekkende het ontwerp van wet, hetwelk Wij U Ed. Mog. hiernevens aanbieden (1).

Het rapport der Centrale Afdeeling werd uitgebragt in de zitting van den 8sten Maart, hebbende de afdeelingen in het algemeen de bepaling der concept-wet goedgekeurd. — Al dadelijk werden de beraadslagingen over dezelve geopend, en de wet, nadat de Graaf *van Hogendorp* en de Heer *Gendebien* hun gemotiveerd advies voor de wet hadden uitgebragt, met 63 stemmen vóór en 2 tegen aangenomen (2). — De bekrachtiging der Eerste Kamer kwam in op den 17den Maart. De

(1) Staatscour No. 54.
(2) Staatscour. No. 59.

Vergadering der Staten-Generaal.

uitvaardiging der wet geschiedde op den 14den der zelfde maand.

De nadeelige gevolgen, welke voor de Nederlandsche reederijen voortvloeiden uit de, in Zweden bestaande, wetten en plakkaten, nopens den invoer van goederen in de havens van dat rijk, onder Nederlandsche vlag, hadden Z. M. van de noodzakelijkheid overtuigd om, in het belang der reederijen, door eene wederkeerige beperking van de Zweedsche vaart, te voorzien, en dienvolgens, onder eenige wijziging, te herstellen het plakkaat hetwelk, in de Noordelijke provinciën, op den 3den December 1728 was gearresteerd geworden, doch later buiten werking was geraakt. Tot dit einde strekte eene concept-wet bij missieve van Z. M., waarin de bovenstaande gronden als beweegredenen der voordragt werden opgegeven, in de zitting van den 26sten Februarij ingekomen, wordende bij gemelde missieve tevens opgemerkt: ,, dat dezelve geene betrekking had op Noorwegen, welk rijk, offchoon met Zweden vereenigd, deszelfs eigene koopvaardijvlag voerde, en door andere wetten, op het stuk van handel en zeevaart, werd bestuurd (1)." — De Centrale Afdeeling bragt haar rapport uit op den 8sten Maart. Ook dit ontwerp had, in het algemeen, de goedkeuring van alle de afdeelingen weggedragen, en bij gevolg werden de deliberatiën over dezelve dadelijk aangevangen. De Graaf *van Hogendorp* ten voordeele van het ontwerp het woord hebbende gevoerd en Z. Exc. de Minister van het Publiek Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Koloniën eenige mededeelingen, tot toelichting der Vergadering, hebbende gegeven, werd de hoofdelijke oproeping ingesteld, en het voorstel, met eenparige stemmen, aangenomen (2). — De Eerste Kamer gaf op den 17den daaraanvolgende kennis, dat zij zich insgelijks met hetzelve

(1) Staatscour. No. 54.
(2) Staatscour. No. 59 en 72.

had vereenigd. De op den 14den Maart uitgevaardigde wet luidde als volgt:

Vergadering der Staten-Generaal.

Wet van 14 Maart, houdende beperkingen ten aanzien van goederen welke onder Zweedsche vlag worden ingevoerd. (Staatsbl. No. 11.)

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat het, volgens de in Zweden bestaande wetten en plakkaten, aan de ingezetenen der Nederlanden, bij verbeurdverklaring van schip en goed, verboden is, met schepen, onder Nederlandsche vlag, eenige andere goederen in de Zweedsche havens in te voeren, dan die, welke afkomstig zijn van den grond en de nijverheid van dit Rijk en deszelfs koloniën;

En dat het, zoo wel met de billijkheid, als met Onze zorg voor de nationale belangen, overeenkomstig is, door eene wederkeerige beperking der Zweedsche vlag, de ondernemingen der Nederlandsche reeders te begunstigen, in gelijker voege als zulks voormaals, ten behoeve der Noordelijke provinciën van het Rijk, bij het retorsieplakkaat van den 3den December 1728, plaats gevonden heeft;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg van de Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, zoo als Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Dat, te rekenen van den 1sten September dezes jaars, het aan niemand zal vrijstaan, om, met schepen onder Zweedsche vlag, eenige andere goederen binnen dit Rijk in te voeren, dan die, welke afkomstig zijn van den grond en nijverheid van het Zweedsche rijk of van deszelfs overzeesche bezittingen, en zulks op straffe van verbeurdverklaring van schip en goed.

Ten gevolge van art. 201 der Grondwet en overeenkomstig art. 2 der wet van den 28sten September 1816, werd door Z. M., bij missive van den 6den Maart, gelezen in de zitting van den 8sten, eene concept-wet aan de overweging Hunner Edel Mogende aangeboden, houdende bepalingen tot daarstelling en instructie van een Algemeen Kollegie van Raden en Generaal-meesters van de Munt (1). — In de zitting van den 4den Mei werd door de Centrale Afdeeling het

(1) Staatscour. No. 62.

Vergadering der Staten-Generaal.

verslag nopens het plaats gehad hebbend onderzoek dezer voordragt ter tafel gebragt, met tijdsbepaling der beraadslagingen over dezelve tegen den 7den daaraanvolgende (1). — Op den gestelden dag voerden de Heeren Graaf *van Hogendorp* en *Gendebien* het woord over de concept-wet, welke door den Minister van Financiën tegen de geopperde bedenkingen werd verdedigd. Bij het opnemen der stemmen verklaarden zich 78 leden voor en 2 leden tegen het ontwerp (2), wordende hetzelve bij gevolg aangenomen en ter bekrachtiging verzonden. — Ook de Eerste Kamer vereenigde zich, volgens kennisgeving van den 21sten Mei, met het ontwerp, zijnde de wet zelve, op den 19den bevorens uitgevaardigd, van den navolgenden inhoud:

Wet van 19 Mei, nopens de zamenstelling van het Kollegie van Raden en Generaalmeesteren der Munt. (Staatsbl. No. 31.)

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat, bij artikel 201 van de Grondwet, is bepaald, dat het toezigt en de zorg over de zaken van de Munt, met de aankleve van dien, en de beslissing der kwestiën over het allooi, essai en wat dies meer is, zal worden opgedragen aan een kollegie, onder den titel van *Raden en Generaalmeesteren van de Munt*, achtervolgens zoodanige instructiën, als bij de wet zullen worden vastgesteld;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Het kollegie van Raden en Generaalmeesteren der Munt zal bestaan uit zes leden, alle gelijken rang hebbende, geassisteerd door eenen Inspekteur-Essaijeur-Generaal en eenen Secretaris.

2. Raden en Generaalmeesteren van de Munt en de Inspekteur-Essaijeur-Generaal zullen moeten bereikt hebben den vollen ouderdom van dertig jaren, en zullen elkanderen, ten tijde van hunne aanstelling, niet mogen bestaan, in of binnen den vierden graad van bloedverwantschap of zwagerschap.

3. Het kollegie van Raden en Generaalmeesteren der Munt zal gevestigd zijn binnen de stad Utrecht.

(1) Zie het rapport. Staatscour. No. 160.
(2) Staatscour. No. 191.

4. Het presidium zal elke drie maanden afwisselen.

5. De Inspekteur Essaijeur-Generaal heeft rang van Raad en Muntmeester-Generaal, en zitting in het kollegie, doch alleen eene raadgevende stem.

Het kollegie vermag geene zaak te beslissen, zoo niet drie van deszelfs leden tegenwoordig zijn.

6. De president is bevoegd, aan de leden en aan den Inspekteur-Essaijeur-Generaal permissie te geven, om zich, uiterlijk voor den tijd van acht dagen, te absenteren.

Het kollegie zelve staat verlof toe voor meer dan eene week, en voor niet langer dan zes weken.

Wanneer eenig lid, of de Inspekteur-Essaijeur-Generaal, een langer verlof mogt behoeven, zal het verzoek daartoe, onmiddellijk aan Ons worden gedaan.

7. Het kollegie van Raden en Generaalmeesteren der Munt is verpligt, om behoorlijk te zorgen voor de stipte en naauwkeurige uitvoering van alle de wetten en besluiten, relatif den muntslag, zoo wel van de stand-penningen als van de negotie-penningen.

Door hetzelve wordt eene naauwkeurige contrôle uitgeoefend op het gehalte, het gewigt en de hoegrootheid der gewerkt wordende speciën, en tevens gezorgd voor de behoorlijke verantwoording aan 's Rijks schatkist van het regt, den lande aankomende, van de speciën, op aanvrage van bijzondere personen gemunt wordende.

8. Er zullen twee Munthuizen worden in werking gebragt: het een binnen de stad Utrecht, het andere binnen de stad Brussel.

9. Het opzigt over die beide Munthuizen, over de ambtenaren, bij elk derzelve te benoemen, en over de werkzaamheden aldaar verrigt wordende, behoort aan het kollegie van Raden en Generaalmeesteren der Munt.

10. Voor zoo veel betreft het Munthuis te Utrecht, zal het voorz. opzigt onmiddellijk worden uitgeoefend door het kollegie; zullende het opzigt over het Munthuis, de ambtenaren en de werkzaamheden te Brussel worden toebetrouwd aan een der leden van het kollegie, telken jare daartoe door Ons te despiciëren, en welke, onder den titel van *Kommissaris des Konings bij de Munt te Brussel*, binnen die stad zal resideren; zullende, nogtans, alle onderwerpen van eenig belang, door gedachten kommissaris, ter kennis en beslissing van het kollegie worden gebragt.

11. Raden en Generaalmeesteren zijn verpligt, in de eerste dagen van elke maand, aan ons te doen toekomen

Vergadering der Staten-Generaal.

Wet van 19 Mei, nopens de zamenstelling van het Kollegie van Raden en Generaalmeesteren der Munt. (Staatsbl. No. 31.)

Vergadering der Staten-Generaal.

eene opgave der speciën, in de afgeloopene maand, in elk der beide munthuizen gewerkt.

12. In de eerste maand van elk jaar, wordt, door het kollegie van Raden en Generaalmeesteren der Munt, door tusschenkomst van het departement van Financiën, aan ons ingezonden een generaal verslag van de muntwerkzaamheden in het afgeloopen jaar, voorzien van zoodanige aanmerkingen als de aard der zaken vereischt, en het belang van den lande mogt vorderen.

Wet van 19 Mei, nopens de zamenstelling van het Kollegie van Raden en Generaalmeesteren der Munt. (Staatsbl. No. 31.)

13. Ingeval van het ontdekken van eenige in omloop zijnde valsche speciën, hetzij inlandsche, hetzij vreemde, waartoe de ambtenaren van het regt van den waarborg der gouden en zilveren werken bijzonder dienstbaar zullen zijn, is het kollegie van Raden en Generaalmeesteren der munt verpligt, dezelve door den Inspekteur-Essaijeur-Generaal te doen examineren, en daarvan dadelijk aan de departementen van Financiën en van Justitie kennis te geven, ten einde de verdere verspreiding en omloop tegengegaan en de schuldigen gestraft worden. Raden en Generaalmeesteren zullen, naar bevind van zaken, den uitslag van het onderzoek en van het essai op de valsche speciën gedaan, ter kennisse van het publiek brengen; en tevens de onderscheidende kenteekenen derzelve opgeven, ten einde een ieder zich voor schade kunne wachten.

14. De handel in gemaakte gouden en zilveren werken, met het muntwezen in een naauw verband staande, behoort het toezigt over dien handel, de waarborg over de gouden en zilveren werken, en de zorg voor de invordering en verantwoording der belasting op dezelve tot de werkzaamheden van Raden en Generaalmeesteren der Munt.

15. Raden en Generaalmeesteren zijn alzoo belast met het toezigt op alle de kantoren van waarborg, thans bestaande, of die in het vervolg mogten worden opgerigt.

De Inspekteurs, Contrôleurs, Essaijeurs, Ontvangers en verdere beambten, tot dezelve kantoren behoorende, staan onder de orders van Raden en Generaalmeesteren der Munt.

16. De kantoren van Waarborg doen maandelijks aan het kollegie van Raden en Generaalmeesteren der Munt toekomen een extract uit het register van administratie, bevattende de interieure en exterieure handelingen van het geheel bureau, zoo mede een borderel van de fa-

brijkatie, in het resfort van het kantoor plaats gehad hebbende, en van het montant van de belasting deswege opgebragt.

Uit de staten en borderellen, van de onderscheidene kantoren ingekomen, worden, door Raden en Generaalmeesteren, om de drie maanden, staten geformeerd, en aan het Departement van Financiën ingezonden, ten einde te strekken tot contrôle van den opbrengst van dit middel.

17. Op gelijke wijze zullen de respectieve kantoren van waarborg aan het kollegie van Raden en Generaalmeesteren der Munt, in de eerste dagen van elk jaar, doen toekomen een generaal rapport van de fabrijkatie, gedurende het afgeloopen jaar, in hunne ressorten hebbende plaats gehad, en van het generaal rendement der belasting, gedurende hetzelve jaar, ten behoeve van de schatkist ontvangen.

Vergadering der Staten-Generaal. Wet van 19 Mei, nopens de zamenstelling van het Kollegie van Raden en Generaalmeesteren der Munt. (Staatsbl. No. 31.)

Het kollegie behandelt de resultaten van deze rapporten tevens in het generaal jaarlijksch verslag, hiervoren, bij art. 12 van hetzelve, ten aanzien van de Munt, gevorderd.

18. De beslissing der kwestiën over het allooi, essai en wat dies meer is, van gouden of zilveren werken en speciën, hetzij deze kwestiën op de kantoren, hetzij bij de visitatiën, hetzij in den loop der regtsgedingen, door of tegen 's Rijks ambtenaren gevoerd, voorkomen, behoort uitsluitend aan het kollegie van Raden en Generaalmeesteren der Munt.

19. Aan Raden en Generaalmeesteren der Munt wordt almede, bij uitsluiting, de magt opgedragen tot het admitteren van Essaijeurs voor de commercie. Niemand zal als zoodanig kunnen of mogen fungeren, dan nadat hij vooraf behoorlijk zal zijn geëxamineerd, en door Raden en Generaalmeesteren van de Munt met eene akte van admissie als Essaijeur zal zijn voorzien.

20. Het kollegie zal, in elk der beide munthuizen, doen daarstellen een Rijks magazijn van coupellen sterkwater, gezuiverd lood, en andere tot het essai benoodigde schei-middelen, van welke alle essaijeurs zich, bij uitsluiting, zullen moeten bedienen.

21. Het kollegie van Raden en Generaalmeesteren der Munt zal een behoorlijk en meest doelmatig toezigt en contrôle vaststellen, over de vervaardiging en uitgifte van de stempels en poinçoenen van den Staat.

22. Het algemeen depôt der munt- en keurstempels, met de aankleve van dien, zal zijn gevestigd in de plaats

Vergadering der Staten-Generaal.

Wet van 19 Mei, nopens de zamenstelling van het Kollegie van Raden en Generaalmeesteren der Munt. (Staatsbl. No. 31.)

der residentie van het kollegie van Raden en Generaalmeesteren.

De vernietiging der afgesletene, of, om andere redenen, onbruikbaar gewordene dienst- en andere 's Lands stempels, zal geschieden in tegenwoordigheid van den tijdelijken President, en een der leden van het kollegie, geadsisteerd van den Inspekteur-Essaijeur-Generaal en van den Secretaris.

23. Alle de kosten, op het muntwezen en op den waarborg der gouden- en zilveren-werken vallende, zullen, op aanvrage van het kollegie van Raden en Generaalmeesteren der Munt, door het departement van Financiën worden geordonnanceerd, op gelijken voet als zulks plaats heeft voor alle verdere uitgaven op de algemeene begrooting van staatsbehoeften gebragt.

24. Het kollegie van Raden en Generaalmeesteren der Munt is bevoegd, Ons alle zoodanige voordragten, tot deszelfs werkzaamheden betrekkelijk, te doen, als hetzelve voor 's Lands belang zal vermeenen te behooren, in het bijzonder zal hetzelve zich bezig houden met het onderzoek naar de verbeteringen, welke, in de thans bestaande wetten en reglementen op den goud- en zilversmeden handel, den waarborg op de gouden- en zilverenwerken, en de belasting op dezelve, zouden kunnen en behooren te worden daargesteld.

De voordragten van het kollegie zullen worden ingezonden aan het departement van Financiën, ten einde door hetzelve aan Ons te worden ingediend, met zoodanige consideratiën, als de aard der zaak zal vereischen.

25. Bij vakature van één der leden van het kollegie van Raden en Generaalmeesteren der Munt, wordt daarvan door hetzelve kollegie kennis gegeven aan Ons, en aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal, ten einde, in de vervulling der vakature, overeenkomstig het bepaalde bij art. 201 van de Grondwet, worde voorzien.

26. Wij behouden aan Ons de benoeming van den Inspekteur-Essaijeur-Generaal, en van den Secretaris van het kollegie van Raden en Generaalmeesters der Munt.

De aanstelling van alle munt-officianten, en van de inspekteurs, contrôleurs, essaijeurs, ontvangers en verdere beambten van de kantoren van waarborg voor de gouden en zilveren werken, en van alle beambten of bedienden der Generale Administratie, zal door Ons geschieden uit de nominatiën, door Raden en Generaalmeesters aan Ons aan te bieden, door tusschenkomst van het departement van Financiën.

27. De Raden en Generaalmeesteren der Munt, de Inspekteur-Essaijeur-Generaal, de Secretaris van het Kollegie, en de ambtenaren van den waarborg, vermogen, noch direct, noch indirect, eenigen handel te drijven of deel te hebben in eenigen handel in goud of zilver muntmateriaal, in gouden of zilveren speciën, noch ook in eenige gouden of zilveren werken, of andere objecten, aan het regt van waarborg onderworpen.

Vergadering der Staten-Generaal.

Rapport wegens verzoekschrift van den Heer *Bartels*.

De Heer *Kemper* bragt in de zitting van den 8sten Maart, namens de Kommissie tot de petitiën, rapport uit op een verzoekschrift, aan de Kamer ingeleverd door den Heer *Bartels*, gemagtigden van verscheidene schuldeischers van den Staat. — De wet namelijk van den 9den Februarij 1818 de likwidatie van de oudtijds, door het Fransch Gouvernement, gevestigde en niet gelikwideerde Nederlandsche schuld gelast hebbende, was daarop, bij besluit van Z. M. van den 28sten daaraanvolgende, de wijze dezer likwidatie geregeld, en, kort daarop, de Kommissie tot de likwidatie benoemd. Deze Kommissie had, bij advertentie van den 20sten Maart, de schuldeischers berigt, dat hunne reclamatiën, volgens gelijkluidende modellen, moesten geschieden, welke, voor zoo verre dezelve op de Zuid-Nederlandsche schuld toepasselijk waren, slechts langen tijd daarna aankwamen, zoodat men niet eerder, dan na verloop van drie vierde gedeelten van den bepaalden termijn, zich met vrucht en naar den wensch der Kommissie met die reclamatiën enz. had kunnen bezig houden. Het was om deze redenen dat de rekwestrant om verlenging van den bepaalden termijn verzocht. — De Kommissie, offschoon twijfelende of eene petitie, gelijk deze, in naam van verscheidene gedaan, zonder dat het personeel belang, hetwelk de onderteekenaar daarbij had, bewezen was, of van eene behoorlijke procuratie blijken werden overgelegd, een onderwerp van deliberatie voor deze vergadering konde uitmaken, vermeende echter, daar

Vergadering der Staten-Generaal.

het in alle gevallen niet ontkend konde worden, dat eenig uitſtel ſteeds nuttig en noodzakelijk zijn konde, wanneer het oponthoud aan geene nalatigheid konde worden toegeſchreven, te moeten voorſtellen het rekwest ter inzage der leden op de griffie neder te leggen, met welke concluſie de Vergadering zich vereenigde.

Tweede verzoekſchrift aangaande hetzelfde onderwerp.

In de zitting van den 24ſten Maart werd, bij monde van denzelfden rapporteur, verſlag gegeven van een ander verzoekſchrift van gelijke ſtrekking als het voorgaande, en daarop hetzelfde beſluit genomen. Hetzelve was ingediend door den Heer *de Myttenaere*, Advokaat te Gent, ten belange van verſcheidene zijner kliënten, verzoekende dat het Hun Ed. Mog. mogt behagen, derzelver tusſchenkomst te verleenen bij Z. M., ter bekoming van eene opheffing van het verſtek, bepaald bij het beſluit van den 9den Februarij 1818, en tot het ſtellen van eenen nieuwen termijn, wordende, als beweegredenen van dit verzoek, verſcheidene bedenkingen in het midden gebragt nopens de ongenoegzaamheid des vastgeſtelden termijns en het vertraag, uit onvoorziene omſtandigheden, voor de houders der ſchuldvorderingen, tot het inleveren derzelve, ontſtaan (1).

Voorſtel van den Heer *de Serret*, ten gevolge dezer verzoekſchriften.

Het was de inhoud dezer beide verzoekſchriften, welke den Heer Baron *de Serret* aanleiding tot een voorſtel van wet gaf, hetgeen, door een genoegzaam aantal leden onderſteund zijnde geworden, door hem op den 27ſten Maart, op de volgende wijze, geſchiedde:

EDEL MOGENDE HEEREN!

De wet van den 9den Februarij 1818, n°. 7, bepaald hebbende, dat alle de houders van ſchuldvorderingen, eertijds ten laste van het land, en welke door het Fransch Gouvernement onafgedaan waren gebleven, in de zuidelijke provinciën van het Koningrijk wonende, zouden toegelaten worden, om dezelve te doen vereffenen, gelijk als

(1) Zie het rapport. Staatscour. No. 79.

zulks had plaats gehad ten opzigte van de bewoners der Noordelijke provinciën, zoo heeft dezelve dienvolgens de wijze geregeld, waarop die vereevening zoude bewerkstelligd worden, en een tijdperk van drie maanden aangewezen, voor het indienen der vorderingen en der bescheiden.

Vergadering der Staten-Generaal.

Voorstel van den Heer *de Secret*, ten gevolge dezer verzoekschriften.

Indien de onderhavige schuldeischers geene andere formaliteiten te vervullen hadden gehad, dan de eenvoudige overgaaf van die bewijsstukken, zoude een uitstel van drie maanden te kort hebben kunnen toeschijnen *aan diegenen*, welke zouden geweten hebben, hoe moeijelijk het ware, zich zekere bewijsstukken te verschaffen; *aan die genen*, welke, bij voorbeeld, wisten, dat er nog van die bewijsstukken in handen van het Fransch Gouvernement waren, welke hetzelve bevorens niet hadden willen vereevenen, noch aan de eigenaren terug geven; eindelijk, *aan die genen*, welke de beweegredenen zouden gekend hebben, die vermeld worden in een verzoekschrift, aan deze kamer ingediend, en op hetwelk U Ed. Mog. het rapport van de kommissie, in de zitting van den 24sten dezer maand, gehoord hebt.

Maar hinderpalen van eenen geheel verschillenden aard hebben de schuldeischers verhinderd, te kunnen voldoen aan de bepalingen der wet, binnen den voorgeschreven termijn, en, indien het waar is, dat dezelve het onvermijdelijk gevolg waren van maatregelen, in het belang van het algemeen genomen, zoo is het ook waar, dat de wetgever dezelve niet heeft kunnen voorzien, en dat, in alle gevallen, deze maatregelen niet aan de belanghebbenden hinderlijk kunnen zijn, zonder het voorname doel der wet te miskennen.

Dit heeft echter plaats gehad, Ed. Mog. Heeren, ten opzigte van verscheidene schuldeischers, die zelve de vereevening van hunne schuldvorderingen hadden willen vervolgen, en U Ed. Mog. hebt, op dit onderwerp, een ander verzoekschrift ontvangen, in hetwelk de verzoekers als eene daadzaak aanvoeren, dat de kommissie, belast met de vereevening, gevorderd heeft, dat de vorderingen alle overeenkomstig een voorgeschreven model moeten zijn; dat dit besluit door de kommissie niet is genomen geworden, dan nadat bevorens reeds de helft van den tijd, door de wet bepaald, verstreken was; dat men zelfs toen nog niet in de Zuidelijke provinciën zich deze modellen heeft kunnen aanschaffen, en dat dezelve niet verkrijgbaar zijn geweest, dan op het oogenblik, dat de bepaalde tijd stond te eindigen.

Vergadering der Staten-Generaal.

Dit alles te zamen genomen, heeft de schuldeischers in de onmogelijkheid gesteld, zich te gedragen overeenkomstig art. 5 der wet, en zij bevinden zich dienvolgens vervallen van een regt, hetwelk deze wet hun verzekerde.

Voorstel van den Heer *de Serret*, ten gevolge dezer verzoekschriften.

Het zoude ongetwijfeld noodeloos zijn, te blijven stilstaan bij de onregtvaardigheid, welke er in gelegen zoude wezen, eene vervallen-verklaring, op eene dergelijke wijze beloopen, staande te houden, wanneer het algemeen aangenomen is, en bovendien overeenkomt met de beginselen, dat de bepalingen van dien aard niet gestrengelijk kunnen toegepast worden, wanneer men met waarheid kan zeggen, dat deze vervallen-verklaring zich uitsluitend bepalen zou tot inwoners van de Zuidelijke provinciën, en vooral tot eenige gestichten van liefdadigheid, in die provinciën gelegen.

Maar, overtuigd zijnde, dat U Ed. Mog. den wensch voeden, dat het doel van art. 3 van de wet van den 9den Februarij 1818, n°. 7, bereikt wordt, dat, namelijk, geene der onderhavige schulden vernietigd of verworpen worden, en dat, gevolglijk, de schuldeischers van de vervallenverklaring ontheven worden, zoo heb ik de eer, aan het onderzoek der kamer te onderwerpen het ontwerp van wet, waarvan de inhoud hier onder volgt:

WIJ WILLEM, enz.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat vele houders van schuldvorderingen, van den aard der genen, omschreven in de 3 en 4de artikelen van het IIde hoofdstuk, eerste afdeeling der wet, n°. 7. van den 9den Februarij 1818, wegens onwillekeurige redenen, binnen den voorgeschreven tijd, niet hebben kunnen nakomen de bepalingen van het 3de artikel derzelve wet; dat zij, ingevolge dat art., vervallen zijn van hun regt; dat de billijkheid vordert, hen in dit regt te herstellen, en een nieuw uitstel te verleenen, om de gezegde schuldvorderingen te doen verevenen op den, bij dezelfde wet, bepaalden voet en wijze;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij dezen:

Art I. Een nieuw uitstel van drie maanden, te rekenen van den dag der afkondiging van de tegenwoordige wet, wordt verleend tot het aanbieden van de titels en het verevenen van de schuldvorderingen, omschreven in

art. 3 en 4 van het *IIde Hoofdstuk*, eerste afdeeling der wet, n°. 7, van den 9den Februarij 1818.

Vergadering der Staten-Generaal.

II. Deze verevening zal plaats hebben op den voet en wijze, vastgesteld bij art. 6, 7, 8, 9 en 10 der bovenvermelde wet van den 9den Februarij 1818, n°. 7 (1).

Het voorstel door de Tweede Kamer aangenomen doch bij de Eerste verworpen.

De door den Heer *de Serret* voorgestelde concept-wet naar de afdeelingen tot onderzoek verzonden zijnde, werd de uitslag dier onderzoekingen door de Centrale Afdeeling in het rapport, uitgebragt den 17den Mei, medegedeeld, en daarop dadelijk door den Voorzitter de beraadslagingen over dit ontwerp geopend. De Heeren *Hennequin*, *Plasschaert*, *Dotrenge*, *van Lynden van Hoevelaken*, *Gendebien* en *Reyphins* voerden het woord, deels voor deels tegen het ontwerp, de Baron *de Serret* verdedigde zijn voorstel. — De discussiën gesloten en tot de stemming overgegaan zijnde, werd het voorstel, met 41 tegen 25 stemmen, door de Tweede Kamer aangenomen (2), doch naderhand bij de Eerste Kamer, volgens hare daartoe strekkende kennisgeving van den 27sten Mei, verworpen (3).

Eene nieuwe ordonnantie op het regt van patent door Z. M. voorgedragen.

In de zitting van den 17den Maart werd eene missieve gelezen van Z. M., ten geleide van een concept-wet, omtrent het patent, waarop het gewoon besluit wegens drukken en ronddeelen aan de sectiën werd genomen. — De Kommissie van Geneeskundig Toeverzigt van Oost-Vlaanderen, de gelegenheid dezer voordragt eener nieuwe concept-wet, wegens het regt van patent, waarnemende, leverde eene petitie in aan de Tweede Kamer, daarbij op verscheidene aangevoerde gronden verzoekende, dat de Artsen en Heelmeesters voortaan van dat bezwaar mogten worden ontheven. Op dit verzoekschrift werd door de Kommissie tot de petitiën, op den 22sten April, bij mon-

(1) Staatscour. No. 80.
(2) Staatscour. No. 118.
(3) Zie beneden wegens eene concept-wet door Z. M. later, tot hetzelfde einde strekkende, voorgedragen.

Vergadering der Staten-Generaal.

de van den Heer *F. J. Dubus*, rapport uitgebragt, concluderende tot het nederleggen van hetzelve ter griffie, waarmede de Vergadering zich vereenigde (1). — Ook aangaande eenige andere verzoekschriften, wegens het te heffen regt van patent, werd in de zitting van den 4den Mei rapport uitgebragt, en, uit hoofde van de ophanden zijnde deliberatiën der concept-wet, op voorstel van den Heer *Kemper*, tot het doen drukken en ronddeelen dier rekwesten besloten. Andermaal, op den 10den Mei, rapport uitgebragt zijnde aangaande onderscheidene petitiën tot hetzelfde onderwerp betrekkelijk, werd door den Graaf *van Hogendorp* het doen drukken en ronddeelen voorgesteld, en, door de Vergadering, een met dit voorstel overeenkomstig besluit genomen.

Nadere redactie ingezonden en aangenomen.

Eene nadere redactie der concept-wet, bij missieve van den Staatsraad, belast met de directie der Staats-Secretarie, ingevolge de gemaakte bedenkingen der afdeelingen, op last van Z. M. ingezonden, werd, op den 12den Mei, ter kennisse van de Leden der Tweede Kamer gebragt; gaande deze nieuwe redactie tevens vergezeld van eene ophelderende memorie van den Minister van Financiën, waarin verscheidene dezer bedenkingen opgenomen en beantwoord werden. — Dien ten gevolge behelsde het verslag der Centrale Afdeeling, nopens het voorstel, uitgebragt in de zitting van den 17den Mei, slechts die aanmerkingen der afdeelingen, welke in de genoemde memorie niet gevonden werden (2). — De beraadslagingen hadden plaats op den 18den. De Heer *Clifford* bragt deszelfs gemotiveerd advies ten voordeele der concept-wet uit, waarna de Minister van Financiën, tot verdediging des ontwerps,

(1) Zie het verslag rakende deze petitie. Staatscour. No. 121.

(2) Dit verslag wordt gevonden in de Staatscour. No. 118.

het woord voerde. De Heer *Gendebien* verklaarde zich, in een kort advies, tegen hetzelve, en niemand meer het woord gevraagd hebbende, werd hetzelve in omvraag gebragt, en, met eene meerderheid van 64 stemmen tegen 6, aangenomen (1). — Ter bekrachtiging naar de Eerste Kamer verzonden zijnde, vereenigde deze zich met de concept-wet en deed daarvan aan de Tweede Kamer op den 22sten Mei berigt toekomen. De wet, houdende eene nieuwe Ordonnantie op het regt van patent, dagteekent van den 21sten Mei, en zal door ons beneden worden medegedeeld.

Vergadering der Staten-Generaal.

De Heer *Kemper*, in de zitting van den 27sten Maart het woord bekomen hebbende, sprak een vertoog uit, eerst in de Hollandsche en vervolgens in de Fransche taal, tot nadere verdediging der gronden, welke hem tot het doen van zijn, door de Eerste Kamer niet aangenomen, voorstel van wet, wegens het regt van de jagt, hadden bewogen (2), en eindigde dit vertoog met een ander voorstel, tot het voormelde onderwerp betrekkelijk, aan de beoordeeling der Kamer voor te dragen. Hetzelve kwam hoofdzakelijk hierop neder: ,, dat het besluit van den Gouverneur van den Neder- en Middel-Rijn van den 1sten Augustus 1814, betrekkelijk de jagt, zoude worden ingetrokken, en op de gedeelten des Rijns, waar dit besluit in werking was, daarentegen zouden worden toepasselijk gemaakt de wetten en besluiten, omtrent het stuk van de jagt, in de overige gedeelten des Koningrijks van kracht zijnde." — De Centrale Afdeeling bragt het verslag aangaande deze concept-wet uit in de zitting van den 6den Mei, hebbende de meerderheid der leden van twee afdeelingen zich voor het aannemen van dit ontwerp verklaard. De meerderheid eener andere afdeeling was voor het beginsel, in het 2de artikel van het voorgestelde ontwerp uitgedrukt,

Nader voorstel van den Heer *Kemper* betrekkelijk het regt van de jagt bij de Tweed Kamer verworpen.

(1) Staatscour. No. 212 en 213.
(2) Zie boven bl. 115—149.

Vergadering der Staten-Generaal.

en zoude verlangd hebben, dat de wet zich had bepaald om dat beginsel vast te stellen. Eene vierde afdeeling had zich mede bijna eenstemmig ten voordeele van het ontwerp verklaard, doch daarbij verlangd dat het derde artikel weg zoude blijven, of dat dit artikel de huur-contracten deed ophouden, van het oogenblik der afkondiging van de wet. Eene afdeeling, eindelijk, oordeelde dat het voorstel onnut was, en had gewenscht dat hetzelve terug genomen zoude worden. In de overige afdeelingen waren de meningen verdeeld geweest; verscheidene leden hadden gemeend, de zaak aan het Gouvernement te moeten overlaten. — De Heer *Kemper* had hierop aangemerkt: „ dat het oogmerk der wet was, om hatelijke twisten voor te komen, welk doel scheen bereikt te kunnen worden, door aan de belanghebbenden eene gunstige gerustfelling voor het toekomende te verschaffen. Het voorstel was alzoo niet onnut. In dezen geest moest het derde artikel behouden blijven, dewijl de bedoeling niet was, om bestaande huur-contracten te vernietigen, maar voor de vernieuwing derzelve in het vervolg te waarborgen (1)." — De beraadslagingen over deze concept-wet tegen den 7den Mei aan de orde gesteld zijnde, voerden alstoen het woord de Heeren: *Dotrenge*, *Marechal*, *Moreau-de-Bioul*, *van Aefferden*, *Fabry Longrée*, *Hennequin*, *Trentesfeaux*, *Gendebien*, *Plasschaert*, *Reyphins* en *de Moor*, deels voor deels tegen het ontwerp. De Heer *Dotrenge* zijne gevoelens nader ontwikkeld hebbende, sprak de Heer *Kemper* ten slotte, aangaande de noodzakelijkheid der voorgestelde wet, en verdedigde derzelver bepalingen tegen de onderscheidene gemaakte bedenkingen. Het voorstel in omvraag gebragt zijnde werd, nadat 15 leden voor en 64 tegen hetzelve hadden gestemd, verworpen (2).

Nader voorstel van den Heer *Kemper* betrekkelijk het regt van de jagt bij de Tweede Kamer afgekeurd.

In

(1) Staatscour. No. 109.
(2) Staatscour. No. 110.

In de zitting van den 14den Mei werden de jaarlijksche rapporten, overeenkomstig de bepalingen der Grondwet, wegens den staat van het armbestuur en de opvoeding der armen-kinderen, als ook aangaande den staat der hooge, middelbare en lagere scholen, ter tafel gebragt, en benevens de missieve, waarvan deze rapporten vergezeld gingen, gedrukt en rondgedeeld.

Vergadering der Staten-Generaal. Verslag wegens den staat van het armenwezen en van het onderwijs.

De Heer *Reyphins* bragt, namens de Kommissie tot de petitiën op den 19den Mei, rapport uit op een aantal rekwesten van grondeigenaars in de provincie Groningen, alsmede van ingezetenen van Almelo, houdende bezwaren tegen de, in de Noordelijke Provinciën des Rijks, bestaande wetten omtrent de uitoefening van het regt van de jagt. In de zitting van den 15den April alleen waren 24 onderscheidene petitiën, hiertoe betrekkelijk, door 8 tot 900 ingezetenen van Groningen onderteekend, in handen der voormelde Kommissie gesteld. — De Vergadering, zich met de conclusie van het rapport van den Heer *Reyphins* vereenigende, besloot tot het doen nederleggen ter griffie van alle deze verzoekschriften, en tot het doen drukken en ronddeelen van het verslag door meergemeld lid der Kommissie uitgebragt.

Rapport wegens verzoekschriften aangaande het regt van de jagt.

Nog werd gelezen eene missieve van den Heer *Nagelmaekers*, Lid der Tweede Kamer wegens de Provincie Luik, daarbij, uit hoofde van door denzelven aangevoerde redenen, het lidmaatschap der Kamer nederleggende, wordende deze missieve voor kennisgeving aangenomen.

De Heer *Nagelmaekers* legt het lidmaatschap der Tweede Kamer neder.

Op een verzoekschrift van den Heer *Gerard*, grondeigenaar te Ansfenois, kanton Neufchateau in Luxemburg, waarbij voornoemde rekwestrant zich beklaagde, wegens plaats gehad hebbende schennis van art. 167 der Grondwet ten zijnen opzigte, werd, op den 21sten Mei, door den Heer *van der Meersch*, rapport uitgebragt, en geconcludeerd tot het nederleggen ter griffie van voormeld verzoekschrift tot inzage der Leden. — De Heer *Marechal* stelde hierop voor, dat dit rapport zou-

Rekwest van den Heer *Gerard*.

Vergadering der Staten-Generaal.

de worden gedrukt en rondgedeeld, waarmede de Vergadering, nadat dit voorstel door een aantal leden was ondersteund geworden, zich vereenigde.

Sluiting dezer bijeenkomst van Hun Ed. Mogende.

De sluiting der bijeenkomst van Hun Edel Mog. tegen den 22sten Mei vastgesteld zijnde, begaf zich de Minister van Binnenlandsche zaken, daartoe bij besluit van Z. M. van den 21sten gecommitteerd, op het bepaalde tijdstip ter vergadering Hunner Edel Mogende, ten dien einde in eene vereenigde zitting van beide de Kamers, onder voorzitterschap van den President der Eerste Kamer, bijeen gekomen zijnde. — Z. Exc. op de gebruikelijke wijze binnen geleid zijnde en plaats genomen hebbende, voldeed aan den, hem door Z. M. opgelegden, last, met de navolgende aanspraak:

EDEL MOGENDE HEEREN!

De Koning, mij bevelende in Hoogstdeszelfs naam de zitting der Staten-Generaal te sluiten, heeft mij tevens gelast, U Ed. Mog. Hoogstdeszelfs voldoening te kennen te geven over de bestendige en onvermoeide zorgen, door U Ed. Mog. aangewend, tot het grondig onderzoeken der concept-wetten, die aan dezelve zijn voorgesteld geworden.

Vele waren van hoog belang.

Optellen zal ik dezelve niet, doch het is den Koning aangenaam ter kennis van U Ed. Mog. te kunnen doen brengen, dat, nog vóór de sluiting van derzelver zitting, eene wet van groot gewigt, die, namelijk, op de nationale militie, in volkomene werking is gebragt, en dat de uitslag daarvan aan 's Konings verwachtingen beantwoordt.

Z. M. vertrouwt, Edel Mog. Heeren, dat welhaast aan Ulieden geene mindere voldoende berigten zullen kunnen worden gegeven, ten aanzien der overige wettelijke verordeningen, waarmede U Edel Mog. zich later hebben bezig gehouden, en 's Konings hart zal zich daarover verblijden, want de voorspoed van den Staat is het doel van al zijn pogen, en nimmer wordt in zijn hart het geluk des volks van zijn eigen geluk afgescheiden.

Waardiglijk zullen U Ed. Mog. den tijd aanwenden tusschen de thans afloopende zitting, en die, waartoe onderwerpen van geen minder gewigt U Ed. Mog. zullen roepen, wanneer U Ed. Mog. in de onderscheidene dee-

len des Rijks, werwaarts U Ed. Mog. terugkeeren, dien geest van eendragt voedt, die, beter dan alle andere middelen, derzelver vereeniging onwrikbaar zal maken, en welke zich zoo wel aansluit aan het gemeen overleg van den Koning en der Staten-Generaal, hetwelk den hoeksteen van ons maatschappelijk gebouw uitmaakt, waarop, en onze zekerheid, en onze verwachtingen rusten.

Vergadering der Staten-Generaals

Zorg te dragen, dat deze vaderlandlievende gevoelens, dag aan dag diepere wortels schieten, daartoe worden U Ed. Mog. door derzelver regtschapenheid aangedreven, en zulks stemt ook met den, door U Ed. Mog. gedanen, eed overeen.

Deze zorg, Ed. Mog. Heeren, wordt door den Koning u aanbevolen (1).

Van hetzelfde tijdstip, als deze sluiting der bijeenkomst der Staten-Generaal, dagteekent een besluit van Z. M., waarbij Hoogstdezelve, *motu proprio*, dat gedeelte van het besluit van den 7den November 1816, waarbij de Graaf *van Hogendorp* den titel en rang van Minister van Staat behield, voor ingetrokken verklaarde. Eenige omstandigheden hadden Z. M. bewogen om van de faculteit, welke Hoogstdezelve zich, door de voormelde bepaling van het besluit van den 7den November, had voorbehouden, om zich, in het vervolg, van de kundigheden van den Graaf *van Hogendorp* te bedienen, door hem, wanneer Hoogstdezelve zulks raadzaam oordeelde, bij zijnen Raad te roepen, geen gebruik te maken, met behoud, in allen gevalle, van het pensioen van *f* 10,000, bij voornoemd besluit, in het jaar 1816 aan den Graaf toegelegd (2).

Besluit van Z. M. tot intrekking van een vroeger van den 7den November 1816.

(1) Staatscour. No. 121.

(2) Staatscour. No. 132, overgenomen uit het *Journal de la Belgique*. Zie ook Jaarb. 1816. St. I. bl. 278. — Vroeger en voor het einde der zittingen van Hun Ed. Mogende, waarin de Graaf *van Hogendorp* zich, als voornaamste woordvoerder van de zijde der oppositie, bij de beraadslagingen over de belasting-wetten, onderscheidde, waren verschillende berigten wegens het ontslag door den Graaf

Besluit van 16 Junij, houdende onderscheidene veranderingen in de departementen van Algemeen Bestuur.

Bij een Koninklijk besluit van den 16den Junij werden verscheidene gewigtige veranderingen, in de departementen van Algemeen Bestuur, daargesteld, welke met den 1sten Augustus daaraanvolgende in werking moesten treden. — Volgens dit besluit werd het beheer van alle de ontvangsten en uitgaven des Rijks vereenigd, in dier voege, dat de onderscheidene werkzaamheden, daartoe betrekkelijk, onder het toezigt zouden staan van eenen Minister van Financiën en van twee Direkteurs-Generaal. Een derzelve zoude den titel voeren van Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande regten en Indirecte belastingen, en als zoodanig het beheer hebben over de in- en uitgaande regten en watertollen; de accijnsen; de regten van registratie, griffie, hypotheek en zegel; die van successie en eigendoms-overgang door overlijden; de domeinen en de loterijen. De tweede, den titel hebbende van Direkteur-Generaal der Directe belastingen en Posterijen, had het beheer: over 's Rijks directe belastingen; over de werkzaamheden van het kadaster en de posterijen; wordende de, tot dus verre bestaan hebbende, afzonderlijke algemeene directie der posterijen afgeschaft, en blijvende het beheer over het regt van den waarborg der gouden en zilveren werken opgedragen aan het Kollegie van Raden en Generaalmeesters van de Munt, in voege als zulks, bij de wet van den 19den Mei, was vastgesteld (1). — De Minister van Financiën werd, onder de onmiddellijke bevelen van den Koning, personeel belast met de algemeene contrôle van alle 's Rijks ontvangsten en met het bestuur van alle de uitgaven, welke uit de schatkist gedaan werden. De beide voornoemde Direkteurs Generaal zouden, ten aanzien van het dagelijksch beheer en de gewone

gevraagd, en daarop aan denzelven door Z. M. verleend, in omloop geweest, en door sommige dagbladen medegedeeld. Zie, onder anderen, Journ. Belg. No. 146. M rcu e dAnvers No. 146. en Dordr. Cour. No. 64.

(1) Zie boven bladz. 179—185.

voortloopende administratie van dat gedeelte der inkomsten van den Staat, hetwelk aan hunne zorg was toevertrouwd, onmiddellijk met den Koning werkzaam zijn. — Alle onderwerpen, de Financiën betreffende, welke mogten leiden tot het daarstellen van nieuwe wetten of algemeene verordeningen, of tot het maken van wijzigingen in de bestaande, dienden overwogen te worden in eenen Raad van Financiën, voorgezeten door den Minister van Financiën, en voorts bestaande uit de twee voormelde Direkteurs-Generaal, benevens twee leden van den Raad van State, daartoe door den Koning, telken reize voor een half jaar, te benoemen. In bijzondere gevallen zouden tot het deelnemen aan de beraadslagingen van dien Raad nog worden geroepen zoodanige in of buiten ambts-betrekkingen geplaatste personen, als Z. M. geraden zoude oordeelen (1).

Benoemingen ten gevolge van dit besluit.

Ten gevolge der bovenstaande bepalingen, werden door Z. M. benoemd: tot Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en Indirecte Belastingen, de Staatsraad *Appelius*, tot dus verre Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en Accijnsen; — tot Direkteur-Generaal der Directe Belastingen en Posterijen, de Heer *J. W. Dedel*, laatstelijk referendaris der 1ste klasse bij het Departement van de Financiën, voor het bestuur der Registratie en der Domeinen, vroeger belast geweest met de administratie der directe belastingen; — tot leden van den Raad van Financiën, voor de eerste zes maanden, ingaande met den 1sten Augustus, de Staatsraden Baron *Goubeau van Bergeyk* en Jhr. *H. L. Wichers*.

Veranderingen in de administratie van den Waterstaat en der Pu-

Bij een besluit van den 27sten Junij werd bepaald: „ dat, uiterlijk met den 1sten Januarij 1820, de algemeene directie van de Waterstaat en der Publieke Werken, tot dus verre een afzonderlijk Ministerie uitgemaakt hebbende, zoude overgaan tot het Departement van Binnenlandsche Zaken,

(1) Staatscour. No. 149.

bliek Werken, alsmede in het toezigt van sommige werken daartoe betrekkelijk.

en dat het beheer en toezigt over sommige Waterstaats- en publieke werken aan de Provinciale Staten zouden worden opgedragen (1)." — Volgens een besluit namelijk, genomen in de maand Mei, was vastgesteld: dat alle de werken, bedoeld bij het negende hoofdstuk der Grondwet, zouden worden gebragt onder beheering en het toezigt der Provinciale Staten, en de kosten daarvan niet meer door de schatkist, voor zoo veel zulks op het gemelde tijdstip geschiedde, maar door de belanghebbenden zouden worden gedragen. Hiervan echter waren zoodanige werken uitgezonderd, welke, uit hoofde van derzelver meer algemeen belang voor het geheele Koningrijk, of om andere redenen en omstandigheden, aan hetzelve provinciaal bestuur en toezigt niet zouden behooren te worden overgelaten, maar waarvan integendeel het beheer en toezigt, mitsgaders de betaling, van 's Rijks wege, bij de algemeene directie behoorde te verblijven. Omtrent deze onderscheiding behield Z. M., bij welgemeld besluit, zich de beslissing voor, achtervolgens art. 219 der Grondwet, na de consideratiën der Staten vernomen te hebben, wordende de Staten der respectieve provinciën bij hetzelfde besluit ontboden, om aan Z. M. derzelver consideratiën op te geven (2).

In afwachting van het in werking treden der bovenstaande bepalingen, ging de portefeuille van het Ministerie van den Waterstaat en der Publieke Werken inmiddels over in handen van Jhr. *O. Repelaer van Driel*, zijnde de Hertog *van Ursel*, tot dus verre aan het hoofd van gemeld Ministerie geplaatst, benoemd tot Grootmeester van H. M. de Koningin.

Verandering in de administratie der Eeredienstsen.

Ten gevolge der bepaalde veranderingen, maakte het beheer der zaken, tot de Hervormde en andere Eerediensten betrekkelijk, dien der Roomsch-Katholieken uitgezonderd, thans eene afzonderlij-

(1) Staatscour. No. 161.
(2) Amsterd. Cour. No. 150.

ke directie uit. — De Baron *van Pallandt van Keppel*, Direkteur-Generaal van dit Departement, werd door Z. M. tot Staatsraad in buitengewonen dienst benoemd, zoo als ook de Heer *X. Wasſeige*, oud Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Onderſcheidene ridder-benoemingen.

Voorts hadden onderſcheidene ridder-benoemingen plaats, als: tot Groot-Kruis der Orde van den Nederlandſchen Leeuw, de Hertog *van Urſel*; — tot Kommandeurs der zelfde Orde, de Heeren: Mr. *J. G. de Mey van Streefkerk*, Baron *Goubeau d'Hoyorst*, Baron *van Pallandt van Keppel*, en *Appelius*; — tot Ridders, de Heeren: *Raoux*, *van Gobbelschroy* de Vader, *Carbaſius*, Graaf *d'Argenteau*, Graaf *Vilain XIV*, *Verheijen*, *Sterckx*, *de le Vielleuze* de Zoon, *Greindl*, *Huysman d'Honsſem*, *van Doorn*, *de la Sausſaye*, *van Markel Bouwer*, Baron *de Haultepenne*, *van Swinderen*, *Tarte* de Oude, Jhr. *Rengers*, Jhr. *van de Poll*, Baron *Snouckaert*, Jhr. *F. J. Dubus van Ertborn*, *Plancken*, Jhr. *d'Hane de Stuyvenberghe*, *van Crombrugghe*, Jhr. *van Goedecke*, *Nicolai*, *van Hees*, Burggraaf *Spoelberch d'Eynhouts* en *Asſer*.

Verandering in het Gouvernement van Oost-Vlaanderen.

Tot Gouverneur der Provincie Oost-Vlaanderen benoemde Z. M. den Graaf *P. de Lens*, welke den 8ſten Junij den eed aflegde in handen van den Preſident der Provinciale Staten. De Baron *van Keverberg van Kesſel*, tot dus verre Gouverneur der gemelde Provincie, werd benoemd tot Lid van den Raad van State.

Beſluiten wegens beſtuur voor het platte land.

Bij Koninklijke reſolutie van den 8ſten Mei werd gearreſteerd een reglement van beſtuur voor het platte land, in de provincie Noord-Braband, zijnde daaronder begrepen de ſteden, namens welke geene leden in de vergadering der Provinciale Staten werden beſchreven (1).

Voorts bepaalde Z. M. op den 17den October,

(1) Zie dit reglement in het Bijvoegſel tot het Staatsbl. D. VI. bl. 460—485.

dat, uit aanmerking van de, ten platten lande, later plaats gehad hebbende organisatie der gemeente-besturen, de eerste aftreding van een derde der leden van die besturen, welke, volgens het reglement, met 1820 moest geschieden, eerst zoude plaats hebben op den 2den Januarij 1822 (1).

Onderscheidene verzoeken door de Staten van Zuid-Braband aan Z. M. aangeboden.

De Staten der Provincie Zuid-Braband namen, in eene hunner zittingen, onderscheidene besluiten, strekkende tot het doen der navolgende verzoeken aan Z. M., als: 1°. opheffing der vervallen verklaring, bij de wet van den 9den Februarij 1818, wegens de Belgische schuldvorderingen, vastgesteld; 2°. het herstel der Jurij; 3°. de daarstelling van een Hoog Nationaal Geregtshof aan gene zijde der Maas; 4°. dat aan het Koningrijk geene nieuwe wetboeken mogten gegeven, maar de bestaande herzien en, naar plaatselijke behoeften, gewijzigd worden (2). — De voornoemde Staten, hebbende aan hun hoofd den Gouverneur der Provincie, werden, op den 19den Junij, bij Z. M. ten gehoor toegelaten, ten einde deze verzoeken aan Hoogstdezelve aan te bieden.

De tot hiertoe vermelde benoemingen en besluiten als een gevoegelijke overgang tot de vijfde gewone bijeenkomst der Staten-Generaal strekkende, welke in dit jaar te 's Gravenhage plaats had, moeten wij hier vooraf nog bijvoegen, dat door Z. M de noodige orde was gesteld, ten einde de afstanden tusschen alle steden en plaatsen van eenige aangelegenheid, naar eenen vasten regel konden worden bepaald, en ieder ambtenaar, hetzij civiel of militair, die verpligt werd eenige reize in zijne hoedanigheid te doen, voor zoo verre daaromtrent geene andere bepalingen gemaakt waren (3), bij het opmaken der declaratiën van reiskosten, zich naar dezelve konde gedragen.

(1) Dordr. Cour. No. 142.

(2) Leijdsche Cour. No. 38. — Ook in andere Provinciën zouden diergelijke besluiten zijn genomen.

(3) Verg. Jaarb. 1818, St. I, bl. 182.

Ten dien einde had Z. M. begeerd, dat, aan het Topographisch Bureau, een naauwkeurige afstands-wijzer, voor het geheele Rijk, zoude vervaardigd worden, aan welke begeerte van Z. M. spoedig voldaan werd; hebbende men zich daartoe van de meest geschikte en beste hulpmiddelen bediend (1).

Vergadering der Staten-Generaal.

Het Programma wegens de opening ingetrokken.

Het programma, tot de plegtige opening van de Vergadering der Staten-Generaal door Z. M., op den 13den October, uitgevaardigd zijnde, en den 15den daaraanvolgende het treurig overlijden van H. K. H. de Prinses Douairiere van Brunswijk plaats gehad hebbende, werd door den Kamerheer-Ceremoniemeester, des anderen daags, op last van Z. M., bekend gemaakt: „ dat de opening der gewone Vergadering Hunner Ed. Mog., op Maandag den 18den October, door eene Kommissie van wege. Z. M. zullende plaats hebben, het programma van den 13den (2), dienvolgens moest worden gehouden voor ingetrokken, behoudens alleen de bepaling, dat de Leden van de Vergadering der Staten-Generaal zich in de zaal, bestemd tot de gewone vergaderingen van de Tweede Kamer, des middags ten twaalf ure, in eene algemeene vergadering zouden vereenigen, onder voorzitting van den, door Z M. benoemden, President der Eerste Kamer, ten einde de Koninklijke Kommissie af te wachten (3). — Deze bekendmaking werd, op hoog bevel, nog den 17den des avonds, in een buitengewoon nommer der Staats-Courant aan de, daarbij onmiddellijk belanghebbende, hooge beambten enz. toegezonden.

(1) Deze afstand-wijzer is mede overgenomen in het Bijvoegsel tot het Staatsbl. D. VI. bl. 1—352.
(2) Staatscour. No. 244.
(3) Staatscour. No. 245.

Vergadering der Staten-Generaal.

Ten bepaalden dage vervoegden zich de Leden der beide Kamers, ten 12 ure, in de vergaderzaal der Tweede Kamer, en bezettede de Graaf *de Thiennes de Lombize* den presidialen stoel.

De Vergadering door eene Kommissie van wege Z. M. geopend.

Dezelve deed door den Griffier twee besluiten van Z. M. van den 17den voorlezen, waarvan het eerste de benoeming tot het voorzitterschap der vereenigde zitting behelsde, het tweede die eener Kommissie, bestaande uit den Minister van Binnenlandsche zaken en uit de Heeren Jhr. *van Hambroick* en den Baron *d'Anethan*, leden van den Raad van State, belast om, in naam des Konings, de Vergadering te openen en de aanspraak te doen, welke Z. M. voornemens was geweest in persoon uit te spreken, doch daarin, door het droevig sterfgeval van Hoogstdeszelfs beminde zuster, was verhinderd. — De President vervolgens eene Kommissie benoemd hebbende, om de voormelde koninklijke Kommissie te ontvangen, werd Z. Exc. de Minister van Binnenlandsche zaken, benevens de beide Leden van den Raad van State, na eenige tusschenpozing, door dezelve binnen geleid, en door voornoemden Minister, voor des Konings troon, tegen over den President, plaats genomen hebbende, de navolgende aanspraak gedaan:

EDEL MOGENDE HEEREN!

De Koning heeft ons den last gegeven, in zijnen naam, de zitting van U Ed. Mog. te openen.

Dien eervollen last komen wij volbrengen, maar, Ed. Mog. Heeren, hoe smartvol is die, welke ons tevens door den Koning is opgedragen, om namelijk van zijnentwege ter kennis van U Ed. Mog. te brengen, het verscheiden van 's Konings beminde Zuster, de Prinses *Frederika Louiza Wilhelmina*, Hertoginne-Douairière van Brunswijk Lunenburg, geboren Prinses van Oranje-Nassau.

De diepe droefheid van den Koning heeft hem niet toegelaten om in persoon zoodanige mededeelingen aan U Ed. Mog. te doen, als welke, bij iedere zitting, tot

de liefde, het vertrouwen, en de dankbaarheid der natie hebben bijgedragen.

De natie zal 's Konings droefheid gevoelen, zij zal daarin deelen. Bewust zijn haar de vele deugden van de Prinsesse *Louiza*, de goedheid en weldadigheid dier Vorstin. — Zij is niet meer!

Niets zullen wij bij deze treurige woorden voegen. Wij gaan over om aan U Ed. Mog. de voorlezing te doen van de aanspraak, met welke de Koning van voornemen was, de zitting van U Ed. Mog. te openen:

Vergadering der Staten-Generaal.

De Vergadering door eene Kommissie van wege Z. M. geopend.

EDEL MOGENDE HEEREN!

Ik opene heden Uwe vergadering met eene des te grootere belangstelling, naar mate U Ed. Mog. zullen geroepen worden, om, in deze gewone zitting, te raadplegen over onderwerpen van het allereerste gewigt, waaromtrent de beslissing, als het ware, de laatste hand zal leggen aan de voltooijing van Ons Staats-gebouw.

Bij den aanvang van zulke overwegingen zal het, vertrouwe Ik, U Ed. Mog. niet minder aangenaam zijn, te vernemen, dan ik genoegen ondervinde, Haar te kunnen mededeelen, dat alle Onze buitenlandsche betrekkingen, op den meest vertrouwelijken en vriendschappelijken voet, bij voortduring, zijn onderhouden geworden, en dat eene vredelievende gezindheid steeds de onderscheidene Mogendheden bezielt. Wij mogen Ons dus, onder inwachting van 's Hemels zegen, vleijen, dat eene heilzame rust, onder alle de volken van Europa, zal blijven heerschen.

Ik heb, bij de opening uwer vorige zitting, U Ed. Mog. aangekondigd, dat, in deze tegenwoordige, het ontwerp van de Nederlandsche wetboeken zoude kunnen worden aangeboden. Die arbeid, volgens het voorschrift der Grondwet behandeld, zal, bij gedeelten, aan uwe raadplegingen worden onderworpen. Voor elk vrij en onafhankelijk volk is het eene behoefte, eene vaderlandsche wetgeving te bezitten, en het tijdstip zal dus hoogst belangrijk zijn, waarop het geheel zamenstel derzelve, als Staatswet, zal kunnen worden afgekondigd.

Het oogenblik is genaderd, waarop de splitsing van de begrooting der uitgaven van het Rijk in *twee* afdeelingen moet plaats hebben. Ik heb die splitsing doen voorafgaan door voorbereidende maatregelen, tot invoering van verdere besparingen. In het bijzonder is het in werking

Vergadering der Staten-Generaal.

brengen van de bepalingen der Grondwet, ten aanzien van den Waterstaat, in diervoege voorgenomen, dat, aan de Staten der provinciën, een uitgestrekt beheer zal worden gegeven, over de werken daartoe betrekkelijk.

De Vergadering door eene Kommissie van wege Z.M. geopend.

Het denkbeeld, dat, van derzelver huishoudelijk bestuur, goede gezindheid en ijverige behartiging der hun toevertrouwde belangen, gepaste vereenvoudiging en aanzienlijke bezuinigingen te wachten zijn, heeft verder geleid tot de bedoeling, om ook andere voorwerpen, op gelijke wijze, aan de zorg der Provinciale Staten op te dragen. Op zulke beginselen zijn de ontwerpen ingesteld, welke, op mijn' last, eerstdaags, aan Ul. vergadering zullen worden aangeboden, zoo van de eerste afdeeling der begrooting van de uitgaven van het Rijk over een tienjarig tijdvak, als van de buitengewone behoeften voor den jare 1820.

De meest zorgvuldige overweging heeft, bij de berekening der uitgaven, plaats gevonden. De kosten der landmagt maken steeds een bezwarend gedeelte van dezelve uit; maar de verhouding dier kosten tot de benoodigdheden, welke daarmede moeten worden bestreden, levert het bewijs op van de spaarzaamheid, waarmede de uitvoering der voorschriften van de Grondwet, op dat gewigtig onderwerp, is geregeld. Elk Uwer, Ed. Mog. Heeren, die zich, met mij, plaatst op het standpunt, van waar de hoofdbelangen van het volk van Nederland moeten worden overzien, zal wel met mij deelen in den wensch, dat de omstandigheden eene vermindering van dat bezwaar mogten toelaten, maar tevens in de overtuiging, dat Onze ligging en Onze betrekkingen van mij vorderen, om het voorbeeld van de andere Mogendheden, ten deze, af te wachten.

Uit de aan Uwe Vergadering mede te deelen ramingen van 's Rijks *gewone* en *buitengewone* inkomsten, zullen U Ed. Mog. ontwaren, dat de *eerste* als voldoende kunnen beschouwd worden, en dat de *laatste*, in gelijke evenredigheid met de buitengewone behoeften van het volgend jaar, zonder verhooging der bestaande, noch invoering van nieuwe belastingen, zullen kunnen worden opgevoerd. En zoo al het stelsel om onderscheidene, tot nu toe, op de algemeene begrooting van staatsbehoeften gebragte uitgaven, aan de provinciën over te laten, tot eenige, door de Staten voor te dragen, nieuwe maatregelen, aanleiding moge geven, verwachte ik, dat de daaruit voort te vloeijen last gering zal kunnen wezen.

Vergadering der Staten-Generaal. De Vergadering door eene Kommissie van wege Z. M. geopend.

Het is mij onraadzaam voorgekomen, om, bij het intreden van het eerste tienjarig financiëel tijdvak, de schatkist, met eenige uit vroegere diensten voortspruitende en ongedekte uitgaven, bezwaard te laten. De maatregelen daartoe zullen mede een der eerste onderwerpen van Uwlieder beraadslagingen uitmaken, en ook daarbij zal geene vermeerdering van 's Rijks middelen in aanmerking behoeven te komen.

De wet vordert, dat, bij deze zelfde gelegenheid, de staat van 's lands amortisatie-kas aan Uwe vergadering worde medegedeeld. Die mededeeling zal aan U Ed. Mog. doen zien, dat deze instelling, hoezeer slechts sedert weinige jaren in werking, niet alleen het doel bereikt heeft van een' nuttigen invloed op het vast staan der prijzen van onze publieke fondsen, maar daarenboven aanzienlijke onbezwaarde kapitalen heeft verkregen, ten nutte van de rentheffers van den Staat.

Ik hoop wijders, in den loop dezer zitting, het ontwerp der instructie voor de Algemeene Rekenkamer aan Uwe Vergadering te kunnen inzenden, en daarmede de regeling te voltooijen van al hetgeen, op het stuk der financiën, aan de wetgevende magt is voorbehouden gebleven.

Ten aanzien der vast te stellen bepalingen van binnenlandsch bestuur op de weinige onderwerpen, waaromtrent de verpligtingen en voorregten der Nederlanders nog niet, in alle de gedeelten van het Rijk, gelijk zijn, vleije ik mij even zeer, nog, gedurende Uwe tegenwoordige zitting, de medewerking van U Ed. Mog. te kunnen verlangen. De voordeelen van Onze grondwettelijke instellingen moeten door alle Nederlanders gelijkelijk worden genoten. Ook het Groot-Hertogdom Luxemburg, hetwelk, in zijne betrekkingen tot het Duitsche Bondgenootschap, afzonderlijke pligten te vervullen heeft, moet, in het plegtig verbond, tusschen de Nederlanders en hunnen Souverein bestaande, den zekeren waarborg vinden en behouden; dat die pligten altijd in verband zullen staan met de voorregten, aan hetzelve, bij dat verbond, verzekerd.

De vruchten van den landbouw worden, dit jaar, over het algemeen, in meer dan gewonen overvloed, genoten. Zij geven ruime middelen tot gemoetkoming op die enkele plaatsen, alwaar de oogst minder voordeelig is geweest. De ontginningen houden vele eigenaars bezig, en het bestuur is bedacht op middelen tot derzelver krachtdadige aanmoediging.

Vergadering der Staten-Generaal.

Belangrijke fabrijken en lands-werken bieden het schouwspel aan eener klimmende werkzaamheid, en zoo de nijverheid en de handel in het algemeen nog lijden aan de gevolgen van eene vroegere overspanning en den geweldigen loop der wereld-gebeurtenissen, is er echter, voor den genen, die Onzen toestand, met dien van andere volken, vergelijkt, geene reden, om dezen te benijden of Ons zelve te beklagen. In de koloniën ontwikkelt zich, langzaam, maar met het gewenscht gevolg, de nieuwe administratie. Vaart en handel derwaarts nemen steeds toe in levendigheid. Ik ben te sterk overtuigd van den invloed, welke de bloei van alle takken van nijverheid op den voorspoed van een volk heeft, om, tot vermeerdering daarvan, niet alle mogelijke bescherming te verleenen. De roem, die de Nederlandsche trouw nog in alle werelddeelen heeft behouden, laat mij het aangenaam vooruitzigt, dat het niet aan gelegenheden ontbreken zal, om vele, door de omstandigheden, afgeleide bronnen van volksvlijt, allengskens te herwinnen.

De Vergadering door eene Kommissie van wege Z.M. geopend.

Diep doordrongen van het gevoel mijner verpligtingen, om, in alle de handelingen van mijn bestuur, de belangen der Nederlanders in het algemeen voor oogen te houden, en nimmer die van een gedeelte voor te trekken aan die van het geheel, zal ik, met kalmte en vastheid, het voetspoor blijven bewandelen, hetwelk ik mij, met dat inzigt, heb voorgesteld, overtuigd, dat hetzelve tot het ware geluk van Ons dierbaar vaderland moet leiden, en, in de medewerking van U Ed. Mog., hoop ik steeds het bewijs te mogen blijven aantreffen, dat zij aan mijne gevoelens en bedoelingen regt doen wedervaren (1).

Kommissiën tot onderzoek der geloofs brieven.

De daaraanvolgende zitting der Tweede Kamer den 19den, bij ontstentenis van den laatst gefungeerd hebbenden Voorzitter, geopend zijnde, door Jhr. *J. P. van Wickevoort Crommelin*, als voorlaatsten President, benoemde dezelve dadelijk twee Kommissiën tot het onderzoek der geloofsbrieven der nieuw gekozene Leden; iedere Kommissie voor zoodanige der provinciën, als aan haar door den President werden opgedragen, om daarop staande de Vergadering rapport uit te

(1) Staatscour. No. 246.

brengen. — Na eenig tijdverloop terug gekeerd zijnde, bragten de Heeren *Byleveld* en *van Andringa de Kempenaer*, respectievelijk, namens de Kommissie waartoe zij behoorden, rapport uit, blijkens hetwelk in de geloofs-brieven van drie nieuw gekozene leden eenige gebreken in den vorm bestonden, welke men, hetzij vóór hetzij na derzelver toelating tot het zitting nemen in de Vergadering, wenschte verholpen te zien. Deze omstandigheid gaf aanleiding tot tamelijk langdurige discussiën, besluitende de Vergadering eindelijk, nadat, tot twee malen, de hoofdelijke stemming over het tweede rapport had plaats gehad, tot de toelating van alle de nieuw gekozene Leden, wier geloofs-brieven waren onderzocht geworden; wordende dezelve mitsdien door den Griffier binnen geleid en hun door den President, wegens derzelver verkiezing, geluk gewenscht. —

Vergadering der Staten-Generaal.

De Leden in dit jaar gekozen tot vernieuwing van het aftredend derde gedeelte, mitsgaders ter vervulling van de, door sterfgeval of genomene dimissie, opengevallene plaatsen, waren voor:

Nieuw benoemde Leden der Tweede Kamer.

Noord-Braband de Heeren Jhr. J. C. G. van der Brugghen van Croy,
P. J. Cuypers.

Zuid-Braband de Heeren Graaf F. M. G. Cornet de Grez (1),
J. de Snellinck,
H. van den Hove.

Limburg . . de Heeren A. C. Membrede,
P. G. G. J. de Leonaerdts d'Achel.

Gelderland . de Heeren Baron J. E. N. van Lynden van Hoevelaken,
C. P. van Lidth de Jeude.

Luik . . . de Heeren Graaf *A. E. de Hemricourt*,

(1) Nam eerst zitting den 17den November.

Vergadering der Staten-Generaal.

Nieuw benoemde Leden der Tweede Kamer.

		D. M. de Melotte d'Envoz,
		J. F. Geradon (1).
Oost-Vlaanderen	de Heeren	J. J. Huyttens Kerremans,
		H. A. J. Liefmans (2),
		W. Goelens (3).
West-Vlaanderen	de Heeren	J. van de Male Denys (4),
		A. Angellis,
		J. C. F. W. Mesdach,
		F. X J. de Langhe (5).
Henegouwen .	de Heeren	Baron C. A. de la Motte Baraffe de Lesdain (6),
		Graaf A. E. H. M. J. Duchastel.
Holland . .	de Heeren	Graaf G. K. van Hogendorp,
		Jhr. D. F. van Alphen,
		R. Metelerkamp,
		J. C. van der Kemp,
		Jhr. *P. S. Dedel*,
		L. van Toulon,
		Jhr. *G. A. M. van Bommel* (7).

Zee-

(1) In plaats van den Heer *Nagelmaekers*, welke eerst in 1820 had moeten aftreden, doch reeds vroeger bedankt had.

(2) Nam eerst zitting den 10den November.

(3) Nam eerst zitting den 10den November.

(4) Nam eerst zitting den 30sten November.

(5) In plaats van den Heer *de Codt*, Burgemeester der stad IJperen, overleden te Brussel den 25sten Mei.

(6) Nam eerst zitting den 10den November.

(7) De Heeren Mr. *W. F. Mogge Muilman*, *W. Willink Jr.* en Mr. *C. T. Elout*, achtervolgens voor hunne benoeming bedankt hebbende, en de benoeming van twee nieuwe leden eerst in de maand Maart van het volgende jaar plaats gehad hebbende, bedroeg het getal der vertegenwoordigers voor Holland, voor het laatstgemeld tijdstip, niet meer dan twintig leden.

Namen . . .	de Heer *Pierson* (1).	Vergadering der Staten-Generaal.
Antwerpen . .	de Heer *C. J. Geelhand Dellafaille.*	
Utrecht . . .	de Heer Jhr. W. N. Pesters van Cattenbroek.	Nieuw benoemde Leden der Tweede Kamer.
Friesland .	de Heeren Jhr. T. M. Lycklama à Nyeholt, *A. G. Camper* (2).	
Overijssel . .	de Heer *J. W. A. J. van Lochteren Stakebrant* (3).	
Groningen .	de Heeren Jhr. O. Tamminga van Alberda van Rensuma,	
Luxemburg .	de Heer *Tinant* (4).	

Op den 20sten ging de Vergadering over, onmiddellijk na het voorlezen der notulen van de vorige zitting, tot het opmaken van het drietal Leden der Tweede Kamer, tot verkiezing van den Voorzitter dezer Kamer, gedurende de geheele bijeenkomst, aan Z. M. aan te bieden. De eindelijke uitslag der stemming was, dat tot dit drietal werden benoemd de Heeren *van Markel-Bouwer*, *Metelerkamp* en *Membrede*, wordende bij gevolg eene Kommissie van acht leden door den Voorzitter benoemd, ten einde dit drietal, tot het doen der verkiezing, aan Z. M. over te brengen. — Den 21sten werd een besluit van Z. M. voorgelezen, houdende de benoeming van den Heer *van Markel-Bouwer* tot het Voorzitterschap, welke hetzelve daarop, na de ontruiming van den Presidialen stoel door den Heer *van Wickevoort Crommelin*, met eene gepaste aanspraak aanvaarde (5).

President der Tweede Kamer.

(1) Nam eerst zitting den 22sten December.
(2) In plaats van het aftredend lid Jhr. *C. E. E. Collot d'Escury*, welke verzocht had in geene aanmerking te mogen komen.
(3) Het aftredend lid Jhr. *A. C. B. Bentinck tot Nyenhuis*, had mede verzocht, dat hij in geene verdere aanmerking mogt komen.
(4) Nam eerst zitting den 30sten November.
(5) Staatscour. No. 249.

Vergadering der Staten-Generaal.

Ook werd in dezelfde zitting een besluit gelezen van Z. M., waarbij de Graaf *de Thiennes de Lombize* tot President der Eerste Kamer, gedurende deze bijeenkomst Hunner Ed. Mog., werd benoemd.

President der Eerste Kamer.

Voorts bragt de President ter tafel drie brieven van even zoo veel leden der Kamer, als: van de Heeren *van de Male de Nys* en *de la Motte Baraffe*, zich, om door hen aangevoerde redenen, voor als nog, van de bijwoning der zittingen verschonende; en van den Heer *Plasschaert*, kennis gevende, van zijne demissie ingezonden te hebben bij den Gouverneur van Zuid-Braband, en dezelve verzoekende, of, des noods, inzendende bij de Kamer, uit hoofde van den slechten staat zijner gezondheid. — Alle deze missieven werden voor notificatie aangenomen, doch gaf de laatstgemelde tot eenige discussiën en, later, tot een voorstel van den Heer *Dotrenge* aanleiding.

Verontschuldiging van twee Leden wegens het niet bijwonen der zittingen en demissie van den Heer *Plasschaert*.

Kommissie wegens antwoord op de Aanspraak bij de opening gedaan.

De Voorzitter in de vergadering van den 21sten October eene Kommissie, bestaande uit de Heeren: *du Bus*, *Collot d'Escury van Heinenoord*, *Membrede*, *Metelerkamp* en *van Andringa de Kempenaar*, benoemd hebbende, ten einde het antwoord op de aanspraak, van wege Z. M., tot opening der bijeenkomst gedaan, te ontwerpen, bragt gemelde Kommissie, in de geheime vergadering van den 28sten October, rapport uit wegens den haar opgedragen last. — Het concept-adres door de Kommissie overgelegd, werd vervolgens naar de afdeelingen verzonden, en daarop, in eene geheime vergadering, gehouden den 10den November, het verslag der Centrale Afdeeling, wegens het plaats gehad hebbend onderzoek, gehoord, en het adres, in deliberatie gekomen zijnde, met eenparige stemmen aangenomen. Voorts werd eene Kommissie van zes leden benoemd, ten einde het adres, gemeenschappelijk met de Kommissie der Eerste Kamer, aan Z. M. aan te bieden — De Eerste Kamer zich met het adres en de wijze van aanbieding vereenigd hebbende, werd hetzelve, door eene plegtige deputatie van twaalf

leden, met den President der Eerste Kamer aan het hoofd, op den 29sten November, aan Z. M. overgebragt. De bezending ten gehoor bij Z. M. toegelaten zijnde, werd door den Graaf *de Thiennes de Lombize* de navolgende aanspraak voorgelezen:

Vergadering der Staten-Generaal.

SIRE!

Heeft het ons, gedurende eenige jaren aan den anderen, mogen gebeuren, Uwe Majesteit ons te hooren mededeelen berigten van een aangenaam belang voor zich en voor zijn koninklijk Huis, te levendiger gevoelden wij dan ook, toen wij Uwe Majesteit, tot het openen der tegenwoordige vergadering, niet in ons midden zagen verschijnen, het leed, hetwelk Hoogstdezelve getroffen had, en wij betuigen, dat wij, uit grond onzer harten, met Uwe Majesteit, het verlies eener onvergetelijke Vorstin beweenen, dierbaar aan Uw hart, dierbaar aan dat van geheel Uw volk.

Adres in antwoord op de aanspraak namens Z. M. bij de opening der bijeenkomst gedaan.

Dan te gelijker tijd indachtig gemaakt op de gesteldheid der natie, mogten wij onze aandoeningen van droefheid door die van een stil genoegen zien vervangen, bij de beschouwing van het geluk, hetwelk uw volk in vele opzigten mag ten deel vallen.

Onze buitenlandsche betrekkingen, Sire! op eenen zoo vertrouwelijken en vriendschappelijken voet te zien bestaan, dat wij, bij voortduring, met de volken van Europa op de zegeningen des vredes mogen hopen, gaf ook onze harten de aangenaamste gewaarwording, en wij voegen onze wenschen bij die van Uwe Majesteit, om bij dit onwaardeerbaar genot nog lang te blijven bewaard, en ons volks-geluk op vaste gronden te zien gevestigd.

Dat volks-geluk, Sire! zal zeker tot bestendigheid geraken, wanneer, onder het wijs bestuur Uwer Majesteit, de laatste hand zal gelegd zijn aan de voltooijing van ons Staatsgebouw, waarvan voorzeker eene gelijkvormige wetgeving een der hoofdbestanddeelen moet uitmaken. Wij gevoelen dan al het gewigt van den last, welke op onze schouderen zal gelegd worden, wanneer Uwe Majesteit aan onze raadplegingen het ontwerp van eene zoodanige wetgeving zal onderwerpen; maar hoe zwaar die taak ook wezen moge, Sire! wij zullen, op het voorbeeld Uwer Majesteit, met al die belangstelling, welke het gewigt der

Vergadering der Staten-Generaal.

Adres in antwoord op de aanspraak namens Z. M. bij de opening der bijeenkomst gedaan.

zake zoo gebiedend vordert, ook in deze, onze zorgen bedaard en naauwgezet wijden aan de wel ingeziene belangen der natie.

Ook voor die belangen is het van gewigt, Sire! en wij deelen daaromtrent geheel in het gevoelen van Uwe Majesteit, dat de openbare lasten verminderd worden, zoo veel immers de behoeften van den Staat zulks toelaten. Uit het bereids door Uwe Majesteit daargestelde, en datgene, hetwelk in zijne bedoelingen te deze aanzien nog op eene nadere ontwikkeling doet hopen, meenen wij, met volkomen vertrouwen, aanzienlijke bezuinigingen en eene gepaste vereenvoudiging, zoo noodig en onontbeerlijk voor den gang der zaken in een welingerigt Staatsbestuur, te kunnen verwachten.

Dan, Sire! hoezeer deze wensch bij ons geboren wordt uit het gevoel van noodzakelijkheid, zoo zij het echter aan eene andere zijde verre van ons, om het stelsel van bezuinigingen te verre te willen drijven, en daardoor de onafhankelijkheid van den Staat in de waagschaal te stellen.

De begrooting, van zoo veel gewigt, ook voor dit tijdstip, in welk de gewone uitgaven en ontvangsten, overeenkomstig de Grondwet, voor een tijdvak van tien jaren moeten geregeld worden, zal dan ook, voor eerst en voornamelijk, onze ernstige overweging bepalen, en wij zullen in deze geleid worden door de beginselen, welke ons, bij aangelegenheden van dat gewigt, steeds moeten bezielen.

Reeds doet de staat der amortisatie-kas ons hopen, dat zij, bij voortduring, den voordeeligsten invloed zal hebben op den stand onzer fondsen, welke wij daarenboven gelooven, dat in het openbaar vertrouwen, gegrond op de wijsheid van Uwer Majesteits bestuur, den besten waarborg bij voortduring zullen vinden.

Tot de werkzaamheden der wetgevende magt op het stuk der Financiën behoort verder de vestiging eener algemeene rekenkamer, welke, naar het voorschrift der Grondwet, zich gewigtige pligten ziet opgelegd. In derzelfs onvermoeide pogingen voor het welzijn van het algemeen, doet Uwe Majesteit ons op voordragten hopen, daartoe strekkende, welke wij met geene mindere belangstelling zullen te gemoet zien.

Deze zelfde belangstelling zal door ons aan den dag gelegd worden, wanneer onze medewerking zal vereischt worden tot het vaststellen der bepalingen van binnenlandsch bestuur op de onderwerpen, waaromtrent de verpligtingen

en voorregten der Nederlanders niet in alle de gedeelten van het Rijk gelijk zijn; durvende wij ons overtuigd houden, dat, bijaldien er pligten voor de inwoners van het Groot-Hertogdom Luxemburg, jegens het Duitsch Bondgenootschap, te vervullen zijn, de wijsheid Uwer Majesteit de regten zal weten te handhaven, ook aan hen bij ons grondwettelijk verbond verzekerd.

Vergadering der Staten-Generaal

Wij zagen, eindelijk, met een aangenaam gevoel, dat de vruchten van den landbouw, dit jaar, over het algemeen, in meer dan gewonen overvloed genoten zijn, en vertrouwen, dat de ontginningen, in sommige provinciën, met goed gevolg aangevangen, door de krachtdadige medewerking van het bestuur, bij voortduring, aan dezen tak van volkswelvaart, een nieuw voedsel geven zullen.

Geene minder aangename gewaarwording verwekte, bij ons, het tafereel der klimmende werkzaamheid, welke belangrijke fabrijken en handwerken hebben aangeboden. Dan wij ontwaren te gelijker tijd, met een diep gevoel van smart, dat onze nijverheid en onze handel nog in een' staat van lijden zijn. Wij wenschen, Sire, dat, bij de ontwikkeling van het nieuwe stelsel van beheer in de Koloniën, en bij het toenemen van de vaart derwaarts, ook de handel, de fabrijken, welke nog kwijnen, uit hun tegenwoordig verval zullen opgebeurd worden.

Doordrongen van de verpligtingen, welke wij te vervullen hebben, zullen wij, met al den ijver, welken onze gewigtige betrekkingen van ons vorderen, de belangen der natie behartigen, en, door onze meeningen, over de groote aangelegenheden van Staat, met Nederlandsche rondborstigheid te uiten, het bewijs opleveren, dat wij aan de grootmoedige gevoelens en vaderlijke bedoelingen van Uwe Majesteit regt doen wedervaren.

Die gevoelens en bedoelingen zijn het, Sire, waarop wij onze hoop voor de toekomst bouwen, en er blijft ons dus niets over, dan den zegen van God Almagtig af te smeeken, op de onvermoeide pogingen Uwer Majesteit, ter bereiking van het heil van ons dierbaar vaderland (1).

Z. M. hierop, op de minzaamste wijze, geantwoord hebbende, keerde de deputatie, op dezelfde plegtstatige wijze, als bij hare komst, naar derzelver vergaderplaats terug. — In de zitting van den 30sten November werden, na de ophef-

(1) Staatscour. No. 292.

Vergadering der Staten-Generaal.

fing der geheimhouding, wegens het verhandelde in de beslotene vergaderingen van den 28sten October en 10den November, de notulen aangaande hetgeen in de gemelde geheime zitting was behandeld, voorgelezen en gearresteerd, en daarop door den Heer *de le Vielleuze*, namens de Kommissie met het overbrengen van het adres belast, rapport wegens den hen opgelegden last uitgebragt. De Kommissie werd door den President, voor hare genomene moeite, bedankt, en door de Vergadering tot het doen drukken en ronddeelen van het adres en van het antwoord des Konings besloten. Ook werd in laatstgemelde zitting de kennisgeving gelezen, ingekomen van wege de Eerste Kamer, houdende dat dezelve zich had vereenigd met het, door de Tweede Kamer, genomen besluit wegens het aangeboden adres.

Missive en concept-wet wegens vondelingen, enz.

In de zitting van den 21sten October werd gelezen eene missive en concept-wet, van wege Z. M. ingekomen, aangaande de middelen tot regeling en verbetering van het onderhoud der vondelingen en verlatene kinderen. — Het voorstel werd aan het onderzoek der afdeelingen verzonden, doch later, bij missive van den Staatsraad, belast met de directie der Staatssecretarie, gedagteekend den 7den Junij, namens Z. M., en uit hoofde van de toen op handen zijnde sluiting der zitting, benevens eenige andere ontwerpen, voor ingetrokken verklaard; terwijl het ontwerp, in de volgende bijeenkomst, nader aan Hun Ed. Mog. zoude worden aangeboden (1).

Voorts werd in dezelfde zitting van den 21sten October eene tweede koninklijke boodschap, ten geleide eener concept-wet gelezen, houdende: „ dat, daar bij de wet van den 12den Mei, aan den gewonen regter de kennisneming was opgedragen der geschillen en overtredingen op het stuk der In- en Uitgaande Regten, mitsgaders der In-

(1) Staatscour. 1820. No. 135. — De missive en concept-wet in de Staatscour. 1819. No. 260 en 267.

Vergadering der Staten-Generaal.

directe en andere Belastingen, het aan Z. M. was voorgekomen dat die bepaling ten gevolge moest hebben den overgang, mede aan den gewonen regter, van de beregting en behandeling van alle zoodanige zaken, waarvan de judicature, tot dus verre, aan het Hoog Geregtshof van Financiën en Zeezaken en aan de Gedeputeerde Staten, in de Noordelijke provinciën, was verbleven, en dat Hoogstdezelve gemeend had, tot dit einde een ontwerp van wet aan Hun Ed. Mog. te moeten aanbieden (1)". — Dit ontwerp behelsde: „dat, met den laatsten December 1819, het Hoog Geregtshof van Financiën en Zeezaken zoude zijn gesupprimeerd, en, met den 1sten Januarij 1820 aan den gewonen regter zonde overgaan de beregting en behandeling van alle zoodanige zaken, waarvan de judicature tot dus verre, achtervolgens de wet van den 4den Januarij 1814, en de verdere, over de onderwerpen daarbij voorkomende, geëmaneerde wetten of besluiten, aan hetzelve Hoog Geregtshof en aan de Gedeputeerde Staten, in de Noordelijke Provinciën, was verbleven; wordende insgelijks op de Noordelijke Provinciën toepasselijk gemaakt de bepaling, welke bij art. 4 der wet van den 16den Junij 1816, ten opzigte der Zuidelijke Provinciën was vastgesteld (2)." — Ten gevolge der aanmerkingen, bij het voorloopig onderzoek der sectiën, in het midden gebragt, en op welke het dienstig werd geoordeeld regard te slaan, werd door den Staatsraad, belast met de directie der Staats-Secretarie, eene nieuwe redactie van het voormelde ontwerp, namens Z. M., ingezonden. — Deze tweede redactie, overeenkomstig besluit van den 30sten November, naar de afdeelingen verzonden zijnde, bragt de Centrale Sectie, op den 9den December, haar verslag nopens dit voorstel uit. De meerderheid der afdeelingen had zich met het ontwerp vereenigd, doch

(1) Staatscour. No. 260.
(2) Staatscour. No. 267.

Vergadering der Staten-Generaal.

Op den 22sten October werd gelezen de navolgende missieve van Z. M. den Koning:

EDEL MOGENDE HEEREN!

Onder de schuldeischers van den Staat, bij het tweede hoofdstuk der wet van den 9den Februarij 1818 bedoeld, zijn er, die aannemelijke redenen hebben opgegeven van hunne nalatigheid in de tijdige aangifte hunner vorderingen bij de Algemeene Kommissie van Liquidatie, en derhalve op toegevendheid aanspraak kunnen maken.

Wij hebben bevonden, dat het zeer moeijelijk, zoo niet onmogelijk, zijn zoude, naauwkeurige regelen daar te stellen, omtrent eene billijke schifting en onderscheiding tusschen die schuldeischers en zoodanige anderen, wier verzuim ten dezen alleen aan achteloosheid is toe te schrijven. De overweging, dat de eerstgemelde daarom niet minder onze bezorgdheid verdienen, geeft Ons aanleiding, om aan U Ed. Mog. voor te dragen, den bepaalden termijn tot de aangifte, in het algemeen, met nog drie maanden te verlengen, en tot dat einde is strekkende het ontwerp van wet, hetwelk hierbij aan Uwe vergadering wordt aangeboden (1).

De Centrale Afdeeling deed verslag wegens de hierbij ingezondene concept-wet, op den 10den November, zijnde, wegens derzelver inhoud, geene aanmerkingen door de afdeelingen gemaakt, en alleen, ten aanzien der Fransche overzetting, eenige verandering verlangd, welke was toegestaan geworden (2). De President stelde derhalve voor de discussiën over dit voorstel dadelijk te openen, waarmede de Vergadering zich vereenigde. De Heeren *Hennequin*, *Angellis*, *Reyphins* en *Sandberg* voerden, min of meer breedvoerig, het woord, alle met de verklaring eindigende, dat zij voor het ontwerp zouden stemmen (3); waarop hetzelve dan ook, met eenparige stemmen, werd aangenomen, en ter bekrach-

(1) Staatscour. No. 260. — Verg. boven bl. 185—189.
(2) Staatscour. No. 266.
(3) Staatscour. No. 268 en 272.

iging naar de Eerste Kamer verzonden, welke zich insgelijks met de concept-wet, volgens kennisgeving van den 30sten November, vereenigde. De wet, mede op den 30sten November uitgevaardigd, luidt aldus:

Vergadering der Staten-Generaal.

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat, volgens de door de algemeene Kommissie van Liquidatie van den Nederlandschen Achterstand uitgebragte rapporten, er onder de schuldeischers van den Staat, wegens achterstallige vorderingen, omtrent welker wijze van verevening en voldoening bij het tweede hoofdstuk der wet van den 9den Februarij 1818 is voorzien, sommige worden gevonden, die, door toevallige omstandigheden als anderzins, buiten hunne schuld, niet in staat zijn geweest hunne vorderingen binnen den bij die Wet bepaalden termijn te kunnen inleveren;

Wet van 30 Nov. tot verlenging van den termijn van aangifte wegens de oude gevestigde schuld in de Zuidelijke provinciën, enz. (Staatsbl. No. 55.)

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. De termijn tot de aangifte der schuldvorderingen, wegens de oude gevestigde schuld in de Zuidelijke Provinciën, en wegens den Nederlandschen Achterstand, bij de 5de en 13de artikelen der wet van den 9den Februarij 1818, tot regeling der middelen, om te voorzien in 's Rijks financiëlen toestand, voorgeschreven, wordt verlengd met den tijd van nog *drie* achtereenvolgende maanden, in te gaan *twaalf volle dagen* na de dagteekening der tegenwoordige Wet.

2. Na verloop van voorsz. verlengden termijn, zullen geene vorderingen hoegenaamd, of onder welk voorwendsel ook, meer aangenomen mogen worden, maar op dezelve de volstrekte prescriptie worden toegepast.

In de zitting van den 25sten October werd gelezen eene missieve van den Staatsraad, belast met de directie der Staats-Secretarie, daarbij, op last des Konings, ter voldoening aan art. 68 der Grondwet, eene lijst inzendende der door Z. M., gedurende de afwezigheid Hunner Ed. Mog., verleende dispensatiën. — Alle deze dispensatiën hadden betrekking tot bepalingen van het, nog in werking zijnde, Burgerlijke Wetboek.

Lijst van dispensatiën ingezonden.

Vergadering der Staten-Generaal.

Bezending bij Z. M. tot aflegging der pligtplegingen van rouwbeklag.

Ten zelfden dage gaf de President aan de Vergadering te kennen: „ dat, daar Hunne Edel Mogende deel namen in alle gebeurtenissen, Z. M. den Koning en Hoogstdeszelfs Koninklijk Huis betreffende, hetzij gelukkige, hetzij ongelukkige, en daar er zich thans wederom eene gelegenheid opdeed, om van deze deelneming een blijk te geven, hij derhalve voorstelde, eene bezending van twaalf leden, uit het midden der Kamer, te benoemen, ten einde bij Z. M. den Koning, alsmede bij H. K. H. de Prinsesse Douairiere van Oranje-Nassau, Moeder des Konings, de pligtplegingen van rouwbeklag af te leggen, wegens het overlijden van H. K. H. de Douairiere *van Brunswijk-Lunenburg*. De Vergadering nam dadelijk genoegen in dit voorstel, wordende tot deze bezending gekozen de Heeren: *van Lynden van Hoevelaken*, *van den Hove*, *van Afferden*, *de Melotte d'Envoz*, *van Crombrugghe*, *van Wassenaer Pancras*, *Byleveld*, *Estrix*, *van Eysinga*, *van Suchtelen tot de Haer*, *Jarges* en *Collard*. — Deze deputatie zich van de haar opgelegden last gekweten hebbende, werd hiervan, in de zitting van den 28sten October, door den Heer *van Lynden van Hoevelaken*, namens dezelve, verslag aan de Vergadering gedaan, en de Leden, de gemelde deputatie uitgemaakt hebbende, daarop door den Voorzitter, uit naam der Vergadering bedankt.

Ingevolge voorafgegane kennisgeving, vervoegde zich, op den 28sten October, eene Kommissie van wege Z. M. den Koning ter Vergadering Hunner Edel Mogende, bestaande uit den Minister van Financiën, den Staatsraad Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en Indirecte Belastingen, en den Direkteur-Generaal der Directe Belastingen en Posteriien; zijnde belast met het voordragen van vijf ontwerpen van wet aan de Tweede Kamer. De Kommissie, op de gebruikelijke wijze, binnen geleid zijnde en zich

geplaatst hebbende, deed de Minister van Financiën de volgende aanspraak:

Vergadering der Staten-Generaal.

EDEL MOGENDE HEEREN!

Aanspraak van den Minister van Financiën bij de overlegging van onderscheidene ontwerpen van wet, tot de tienjarige begrooting betrekking hebbende.

Het heeft den Koning behaagd, ons te gelasten, ter dezer Vergadering over te brengen vijf ontwerpen van wet van den navolgenden inhoud:

I.

Ontwerp eener wet, tot vastftelling van de eerfte afdeeling der begrooting, aanvang nemende met 1820.

WIJ WILLEM, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nasfau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, falut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging hebben genomen, dat, bij de 122 en 123fte artikelen der Grondwet, is bepaald, dat de begrooting van de uitgaven van het Rijk zal worden gesplitst in twee afdeelingen; dat deze fplitfing zal moeten plaats hebben bij de begrooting over den jare 1826, of zoo veel vroeger als de omftandigheden het zouden toelaten; dat de eerfte afdeeling zal bevatten alle zoodanige gewone, zekere en fteeds voortdurende uitgaven, welke, uit den gewonen loop der zaken voortvloeijende, in het bijzonder tot den ftaat van vrede betrekking hebben; dat deze uitgaven, door de Staten-Generaal goedgekeurd zijnde, gedurende de tien daaropvolgende jaren aan geene jaarlijksche toeftemming onderworpen zijn, en dat ook over dezelve geene nadere beraadflaging kan vallen, ten zij de Koning, in dien tusfchentijd, te kennen geve, dat een gedeelte dier uitgaven veranderd is of geheel opgehouden heeft.

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verftaan, gelijk Wij goedvinden en verftaan bij deze:

De eerfte afdeeling der begrooting, aanvang nemende met 1820, wordt vastgefteld op den navolgenden voet, als:

Vergadering der Staten-Generaal.

Aanspraak van den Minister van Financiën bij de overlegging van onderscheidene ontwerpen van wet, tot de tienjarige begrooting betrekking hebbende.

's Rijks uitgaven.

I. Hoofdstuk.	Huis des Konings .	f 2,600,000 : 00
II. ———	De Secretarie van Staat, de hooge kollegiën en ambtenaren, tot geen bijzonder vak van administratie behoorende	- 1,185,143 : 00
III. ———	Het departement van Buitenlandsche Zaken	- 678,790 : 00
IV. ———	Het departement van Justitie	- 958,967 : 31
V. ———	Het departement van Binnenlandsche Zaken en Waterstaat . . .	- 1,325,955 : 80
VI. ———	Het departemen van de Hervormde en andere Eeredienaten, behalve dien der Roomsch-Katholieken	- 1,325,755 : 63
VII. ———	Het departemen van den Roomsch-Katholieken Eeredienst	- 1,826,859 : 58
VIII. ———	Het departement voor het Publiek Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Koloniën . .	- 981,875 : 41
IX. ———	Het departement van Financiën	- 31,061,506 : 18
X. ———	Het departement van Marine	- 5,395,291 : 34
XI. ———	Het departement van Oorlog	- 18,535,000 : 00
		f 65,876,044 : 27

Provinciale uitgaven, volgens het 143ste artikel der Grondwet.

XII. Hoofdstuk.	Kosten van het Bestuur der Staten Provinciaal	f 962,862 : 86
	Te zamen . .	f 66,838,907 : 13

De tegenwoordige wet zal in het Staatsblad worden geïnsereerd.

II.

Ontwerp eener wet tot vastſtelling der middelen, ter voorziening in de uitgaven, begrepen in de eerſte afdeeling der begrooting, aanvang nemende met 1820.

Vergadering der Staten-Generaal.

Aanſpraak van den Minister van Financiën bij de overlegging van onderſcheidene ontwerpen van wet, tot de tienjarige begrooting betrekking hebbende.

Wij WILLEM, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nasſau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, ſalut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging hebben genomen, dat, bij de 122, 123 en 124ſte artikelen der Grondwet, is bepaald, dat de begrooting van de uitgaven van het Rijk zal worden geſplitst in twee afdeelingen; dat deze ſplitſing zal moeten plaats hebben bij de begrooting over den jare 1820, of zoo veel vroeger, als de omſtandigheden het zouden toelaten; dat de eerſte afdeeling zal bevatten alle zoodanige gewone, zekere en ſteeds voortdurende uitgaven, welke, uit den gewonen loop der zaken voortvloeijende, in het bijzonder tot den ſtaat van vrede betrekking hebben; dat deze uitgaven, door de Staten-Generaal goedgekeurd zijnde, gedurende de tien daarop volgende jaren, aan geene jaarlijkſche toeſtemming onderworpen zijn; dat er ook over dezelve geene nadere beraadſlaging kan vallen, ten zij de Koning in dien tusſchentijd te kennen geve, dat een gedeelte dier uitgaven veranderd is of geheel opgehouden heeft; dat, bij de goedkeuring van de voorſchrevene eerſte afdeeling, tevens voor gelijken tijd worden vastgeſteld de middelen, tot vinding dier uitgaven beſtemd, en dat deze middelen, eens bepaald zijnde, blijven vastgeſteld, gedurende evengemelden tijd, ten zij de Koning, noodig oordeelende, dat een dier middelen gewijzigd of door een ander vervangen wierd, daaromtrent een voorſtel doet;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg van de Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verſtaan, gelijk wij goedvinden en verſtaan bij deze:

Art. 1. Ter beſtrijding van 's Rijks uitgaven, begrepen in de elf eerſte hoofdſtukken van de eerſte afdeeling der begrooting, aanvang nemende met 1820, zullen worden gebezigd de navolgende middelen:

a. 's Rijks directe belastingen, zoo als dezelve hierna worden bepaald.

Vergadering der Staten-Generaal.

Aanspraak van den Minister van Financiën bij de overlegging van onderscheidene ontwerpen van wet, tot de tienjarige begrooting betrekking hebbende.

b. De registratie-, zegel-, griffie-, hypotheek- en successie-regten.

c. 's Rijks inkomende en uitgaande regten, de watertollen daaronder gerekend, mitsgaders de accijnsen, de belasting op het binnenlandsch gedistilleerd onder dezelve slechts voor drie vierde begrepen.

d. Het regt op de gouden en zilveren werken.

e. De opbrengst der posterijen.

2. De gronbelasting, de personele en mobilaire belasting, het regt op de deuren en vensters, mitsgaders dat op de patenten, zullen worden omgeslagen of aangeslagen, geheven, en, bij twaalfde gedeelten, in ieder jaar maandelijks ingevorderd, volgens de wetten en verordeningen, op die belastingen en regten bestaande.

3. De hoofdsommen der navolgende belastingen worden bepaald, als:

Voor de grondbelasting, op . . . . . *f* 16,028,160.

Voor de personele en meubilaire belasting, op . . . . - 2,706,390.

Voor het regt op de deuren en vensters, op - 1,561,240.

Deze hoofdsommen zullen, voor den jare 1820, over de provinciën worden omgeslagen overeenkomstig den staat, bij deze wet gevoegd: voor de volgende jaren zal de omslag over de provinciën nader in overweging worden genomen.

4. Boven de hoofdsommen, in art. 3 vermeld, zullen, op de voorzeide belastingen, worden geheven:

Op de grondbelasting en op de personele en mobilaire belasting *vijftien* opcenten, tot goedmaking der niet inkomende posten, voor de kosten van algemeene administratie en regtspleging.

Op het regt op de deuren en vensters *tien* opcenten voor de kosten van het vervaardigen der kohieren, en tot goedmaking der niet inkomende posten, mitsgaders de gewone gaarderloonen.

5. De registratie-, griffie-, zegel- en hypotheek-regten met de tiende verhooging, het regt van successie, 's Rijks inkomende en uitgaande regten en accijnsen en het regt op de gouden en zilveren werken, zullen geheven en ingevorderd worden volgens de wetten en verordeningen, op die belastingen en regten bestaande.

6. Ter bestrijding van de provinciale uitgaven, begrepen in het XIIde hoofdstuk van de eerste afdeeling der begrooting, aanvang nemende met 1820, mitsgaders van de genen, welke onder de Rijks uitgaven niet zijn

op-

opgenomen, zullen provisioneel, en tot zoo lange als, door Ons, op voordragt der Staten van elke provincie, de middelen tot voorziening in die uitgaven zullen wezen goedgekeurd en in werking gebragt, worden geheven, en, gelijk met de hoofdsommen, ingevorderd *acht* opcenten op de grondbelasting en op de personele en mobilaire belasting. Het beloop dezer opcenten, en van de daarvoor in de plaats te stellen middelen, zal door de Staten Provinciaal worden beheerd, onder de verpligting tot rekening en verantwoording.

Vergadering der Staten Generaal.

Aanspraak van den Minister van Financiën bij de overlegging van onderscheidene ontwerpen van wet, tot de tienjarige begrooting betrekking hebbende.

7. Van de vijftien opcenten op de grondbelasting en op de personele en mobilaire belasting, in art. 4 vermeld, zullen twee opcenten worden afgezonderd, tot daarstelling van een fonds, waaruit Wij aan zoodanige provinciën, wier aanvrage tot dat einde billijk zal bevonden worden, eene tegemoetkoming in hare uitgaven zullen verleenen.

8. Ter bestrijding der gemeente-uitgaven, zullen, bij voortduring, *vijf* opcenten op de hoofdsommen der grondbelasting en van de personele en mobilaire belasting worden geheven, tot zoo lange andere bepalingen omtrent de plaatselijke belastingen door Ons zullen zijn goedgekeurd.

Lasten en bevelen, enz. (1).

III.

Ontwerp eener wet tot vaststelling der tweede afdeeling over den jare 1820.

Wij WILLEM, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging hebben genomen, dat, bij de 122ste en 125ste artikelen der Grondwet, is bepaald, dat de begrooting van de uitgaven van het Rijk zal worden

(1) Bij dit ontwerp was gevoegd de staat der repartitie van de Grondbelasting, van de Personele en Mobilaire Belastingen, mitsgaders van het regt op de Deuren en Vensters, tusschen de verschillende Provinciën van het Rijk, over den jare 1820.

Vergadering der Staten-Generaal.

Aanspraak van den Minister van Financiën bij de overlegging van onderscheidene ontwerpen van wet, tot de tienjarige begrooting betrekking hebbende.

gesplitst in twee afdeelingen; dat deze splitsing zal moeten plaats hebben bij de begrooting over den jare 1820, of zoo veel vroeger, als de omstandigheden het zouden toelaten; dat de tweede afdeeling zal bevatten die buitengewone, onvoorziene en onzekere uitgaven, welke, inzonderheid in tijden van oorlog, naar voorkomende omstandigheden, moeten worden geregeld, en dat deze uitgaven slechts voor één jaar worden vastgesteld.

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg van de Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. De tweede afdeeling der begrooting over den jare 1820 wordt vastgesteld op den navolgenden voet:

I. Hoofdstuk.	De Secretarie van Staat, de Hooge Kollegiën en Ambtenaren, tot geen bijzonder vak van administratie behoorende f	87,200: 00
II. ———	Het departement van Buitenlandsche Zaken. -	71,500: 00
III. ———	Het departement van Justitie. . . -	15,472: 50
IV. ———	Het departement van Binnenlandsche Zaken en Waterstaat . -	1,355,580: 00
V. ———	Het departement van de Hervormde en andere Eeredienſten, behalve dien der Roomsch Katholieken. . . . . . -	11,150: 00
VI. ———	Het departement van den Roomsch-Katholieken Eeredienst. . . -	101,255: 05
VII. ———	Het departement voor het Publieke Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Koloniën. . . -	837,325: 00
VIII. ———	Het departement van Financiën . . . . -	7,123,910: 81
IX. ———	Het departement van Marine . . . . . . -	101,685: 71
X. ———	Het departement van Oorlog . . . . . . -	924,310: 34
	Te zamen . . f	10,629,389: 41

b. Ter bestrijding der onvoorziene behoeften, welke, gedurende den loop van den jare 1820, mogten opkomen, wordt ter dispositie van den Koning gesteld eene somme van *een millioen guldens*, te vinden, in de eerste plaats, uit hetgeen de hier vorenstaande uitgaven, beneden de sommen, daarvoor toegestaan, mogten komen te blijven; zullende het niet aldus gevondene des noods worden gerangschikt onder de buitengewone uitgaven, van een volgend jaar.

De tegenwoordige wet zal in het Staatsblad worden geïnsereerd.

Vergadering der Staten Generaal.

Aanspraak van den Minister van Financiën bij de overlegging van onderscheidene ontwerpen van wet, tot de tienjarige begrooting betrekking hebbende.

I V.

Ontwerp eener wet tot vaststelling der middelen, ter bestrijding van de uitgaven, begrepen in de tweede afdeeling der begrooting over den jare 1820.

WIJ WILLEM, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging hebben genomen, dat, bij de 122ste en 126ste artikelen der Grondwet, is bepaald, dat de begrooting van de uitgaven van het Rijk zal worden gesplitst in twee afdeelingen; dat deze splitsing zal moeten plaats hebben bij de begrooting voor den jare 1820, of zoo veel vroeger als de omstandigheden het zouden toelaten; dat de tweede afdeeling zal bevatten die buitengewone, onvoorziene en onzekere uitgaven, welke, inzonderheid in tijden van oorlog, naar voorkomende omstandigheden, moeten worden geregeld, en dat deze uitgaven, en de middelen ter bestrijding derzelve, slechts voor één jaar worden vastgesteld.

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Ter bestrijding van de uitgaven, begrepen in de tweede afdeeling der begrooting over den jare 1820, zullen worden gebezigd de volgende middelen:

a. Het gedeelte van 's Rijks directe belastingen, waarmede de personele en mobilaire belasting, en het regt op de deuren en vensters, ten bedrage van

Vergadering der Staten-Generaal.

Aanspraak van den Minister van Financiën bij de overlegging van onderscheidene ontwerpen van wet, tot de tienjarige begrooting betrekking hebbende.

veertig ten honderd, over den jare 1816 en vervolgens, is verhoogd geworden.

b. *Drie en een derde* opcenten op de hoofdsom der grondbelasting voor de uitvoering van het perceelsgewijze kadaster.

c. Een vierde van de belasting op het binnenlandsch gedistilleerd.

d. De inkomsten der domeinen, plantagiën, wateren en bosschen.

e. De inkomsten der beide loterijen.

f. De te storten borgtogten, de opbrengst van te verkoopen nagelen en olieteiten, de inkomsten, wegens het uitoefenen van de jagt, die van te verkoopen objecten, behoorende tot de Departementen van Oorlog en van Marine, en alle verdere toevallige baten en restitutiën, en eindelijk:

g. Eene somme van *zesmaal honderd duizend guldens*, welke Wij, geheel, of voor zoodanig gedeelte, als aan de bovenstaande middelen en inkomsten, tot dekking der uitgaven, in de tweede afdeeling der begrooting over den jare 1820, begrepen, mogte te kort schieten, uit onze eigendommelijke fondsen aan 's Rijks schatkist zullen verstrekken.

2. De hoofdsommen van de personele en mobilaire belasting, en van het regt op de deuren en vensters, voor zoo verre die, ingevolge het voorgaand artikel, tot bestrijding der uitgaven, begrepen in de tweede afdeeling der begrooting over 1820, bestemd zijn, worden bepaald, als volgt:

Voor de personele en mobilaire belasting op *f* 1,082,550.
Voor het regt op de deuren en vensters op - 624,500.

Zullende deze hoofdsommen over de provinciën worden omgeslagen in gelijke evenredigheid, en, met de gewone gaarder-loonen, ingevorderd worden op gelijken voet, als het gedeelte van gezegde belastingen, hetgeen, ter bestrijding van de uitgaven, begrepen in de elf eerste hoofdstukken van de eerste afdeeling der begrooting, aanvangende met 1820, is aangewezen geworden.

3. Alle de bepalingen, voorkomende in de wet tot vaststelling der middelen tot voorziening in de uitgaven, begrepen in de eerste afdeeling der begrooting, aanvang nemende met 1820, ten aanzien van het heffen en bezigen van opcenten en gaarderloonen, zullen toepasselijk wezen op het deel der personele en mobilaire belasting,

en van het regt op de deuren en vensters, in het voorgaand artikel vermeld.

4. De verhooging van drie en een derde opcenten op de hoofdsom der grondbelasting, voor de uitvoering van het perceelsgewijze kadaster, zal, met de gewone gaarderloonen deswegens, omgeslagen en te gelijk met de belasting ingevorderd worden, volgens de bestaande wetten en verordeningen.

5. Het één vierde van de belasting op het binnenlandsch gedistilleerd zal, even als de overige drie vierde deelen van die belasting, welke, tot bestrijding der uitgaven, begrepen in de elf eerste hoofdstukken der eerste afdeeling van de begrooting, aanvangende met 1820, zijn bestemd, en gelijk met dezelve, volgens de bestaande wetten en verordeningen, worden ingevorderd.

Lasten en bevelen, enz.

V.

Ontwerp eener wet, houdende vastfelling van middelen tot stijving van 's Rijks schatkist.

Wij WILLEM, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben de noodzakelijkheid, om te zorgen, dat 's Rijks schatkist, bij den ingang van het eerste tienjarig tijdvak van gewone uitgaven, niet worde in derzelver geregelden loop gestuit, door gebrek aan middelen, om de nog ongekweten gebleven behoeften van vroegere diensten te bestrijden.

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze;

Art. 1. Hetgeen de inkomsten, aangewezen ter bestrijding der Staats-uitgaven, behoorende tot den dienst van 1819, en vroeger, in werkelijke opbrengst mogten komen te blijven onder het benoodigde tot geheele kwijting dier uitgaven, zal successivelijk worden aangevuld door de daarstelling van eene genoegzame hoeveelheid werkelijke rentegevende schuld.

Vergadering der Staten-Generaal. Aanspraak van den Minister van Financiën bij de overlegging van onderscheidene ontwerpen van wet, tot de tienjarige begrooting betrekking hebbende.

Vergadering der Staten-Generaal.

Aanspraak van den Minister van Financiën bij de overlegging van onderscheidene ontwerpen van wet, tot de tienjarige begrooting betrekking hebbende.

2. De dienvolgens in het grootboek der werkelijke schuld in te schrijven kapitalen, zullen, in allen opzigte, een gewoon gedeelte derzelve schuld uitmaken, en rente dragen van den dag af van het half jaar, waarin de inschrijving geschiedt.

3. De aldus daar te stellen werkelijke schuld, welke de som van *vier en twintig* millioenen nominaal kapitaal niet zal mogen te boven gaan, zal, door tusschenkomst van 's Lands amortisatie-kas, worden te gelde gemaakt, en zal, door dezelve kas, successivelijk een gelijk montant weder worden vernietigd.

4. Ten einde 's Lands amortisatie-kas hiertoe in staat te stellen, alsmede tot vinding van de sommen, benoodigd, om de verschuldigde renten te voldoen, zal, gedurende het eerste tienjarig tijdvak der gewone uitgaven, jaarlijks, boven en behalve de verkoopingen, bij de wet van 9 Februarij 1818 geautoriseerd, voor een zuiver reëel montant van *zevenmaal honderd duizend guldens* aan 's Rijks domeinen worden verkocht, met dien verstande, dat al hetgeen van voorschrevene som van zeven maal honderd duizend guldens zal komen te resteren, na afbetaling der verschuldigde renten, dadelijk zal worden besteed tot inkoop van werkelijke schuld, welke ingekochte schuld telkens vernietigd zal worden op den eersten Januarij van het volgend jaar.

Bij gelegenheid der deliberatiën over de begrooting van 's Rijks uitgaven, gedurende het tweede tienjarig tijdvak, zal de wijze van voorziening, bij dit artikel bepaald, nader in overweging worden genomen.

5. Van het gebruik der gelden, voortspruitende uit de bij deze wet geautoriseerde inschrijving van werkelijke rentegevende schuld, zal blijken in de jaarlijksche rekening van 's Rijks inkomsten en uitgaven; zullende de verantwoording der, bij 's Lands amortisatiekas, dienvolgens te doene operatiën (tot welke nimmer zullen kunnen worden gebezigd de kapitalen of jaarlijksche toelagen, thans aan de gezegde kas toebehoorende, of, bij vervolg van tijd, door dezelve, hetzij uit eigene middelen, hetzij naar aanleiding van art. 199 der Grondwet, te acquireren), worden begrepen in een afzonderlijk kapittel van derzelver gewone rekening, en het, naar aanleiding van het laatst voorgaand artikel, vernietigd gedeelte der werkelijke schuld, telken jare bij openbare aankondiging worden bekend gemaakt.

Lasten en bevelen, enz.

Bij het *eerste* dezer ontwerpen, Edel Mog. Heeren, worden 's Rijks uitgaven voor een tienjarig tijdvak vastgesteld, ten bedrage van *f* 65,876,044:27; terwijl, bij de begrooting van de gewone inkomsten van het Rijk, welke Wij de eer hebben aan U Edel Mog. over te leggen, de middelen, die tot bestrijding dezer uitgaven bij het *tweede* ontwerp van wet zijn aangewezen, tot een totaal van *f* 65,916,019:38 zijn opgesomd.

Vergadering der Staten-Generaal. Aanspraak van den Minister van Financiën bij de overlegging van onderscheidene ontwerpen van wet, tot de tienjarige begrooting betrekking hebbende.

De begrooting der buitengewone uitgaven over den jare 1820 wordt, bij het *derde* ontwerp van wet, bepaald op *f* 10,629,389:41, en die van het product der middelen, welke tot dekking der voorschreven buitengewone uitgaven, bij het *vierde* ontwerp van wet, zijn aangewezen, welke begrooting wij almede de eer hebben aan U Edel Mog. aan te bieden, stelt daar tegen over eene som van *f* 10,673,681:96.

De berekeningen, strekkende tot basis der tienjarige en der buitengewone begrooting van uitgaven over den jare 1820, met welker mededeeling de Koning ons insgelijks belast heeft, zullen U Edel Mog. bewijzen, dat de eenige reden, waarom de beide hier voren genoemde sommen van uitgaaf vermeerderd zijn, gelegen is in de voldoening aan de door U Edel. Mog. geuite wensch, dat niet, gelijk tot nog toe plaats had, de kosten van beheer, inning en toezigt van 's Rijks middelen buiten de begrooting zouden blijven.

Alle die kosten zijn thans daarop gebragt, terwijl wederkeerig de begrooting der inkomsten, welke tot dus verre alleen het zuivere bedrag, dat daarvan in de schatkist komt, bevattede, als nu natuurlijker wijze aantoont het onzuiver product derzelve, zonder eenigen aftrek.

Bij eene naauwkeurige vergelijking der berekeningen, welke tot basis gestrekt hebben der voorgaande begrootingen van uitgaven, met de thans overgelegde, zullen U Edel Mog. verder ontwaren, niet alleen, dat deze laatste veel vollediger zijn, maar ook dat, zoo al voor de beide departementen van den Eerdienst, tot verbetering van derzelver inrigting, meerdere sommen zijn gepetitioneerd geworden, daarentegen op nieuw onderscheidene en gewigtige bezuinigingen hebben plaats gehad, welke dit meerdere verre overtreffen.

Wij zullen alleen gewag maken van de ineensmelting van het Ministerie van den Waterstaat en der Publieke Werken, met dat van Binnenlandsche Zaken; van de

Vergadering der Staten-Generaal.

Aanspraak van den Minister van Financiën bij de overlegging van onderscheidene ontwerpen van wet, tot de tienjarige begrooting betrekking hebbende.

voorgenomene ontbinding van het Hoog Geregtshof van Financiën en Zeezaken, en van den Raad van Koophandel en Koloniën; mitsgaders van de aanstaande suppressie van twee der hoofdbetaalmeesters en van alle de provinciale betaalmeesters; zijnde ook verder geene sommen op de begrooting van 's Rijks uitgaven, voor de kosten van den Hoogen Raad van Adel, uitgetrokken geworden.

Eene andere oorzaak van vermindering der begrootingen van de Departementen van Justitie, van Binnenlandsche Zaken, en voor het Publiek Onderwijs, de Nationale Nijverheid en Koloniën, staat in verband met het XII hoofdstuk der tienjarige begrooting, waarbij de kosten van bestuur der Staten-Provinciaal zijn bepaald op *f* 962,862:86, en met het 6de artikel van het tweede ontwerp van wet, ten gevolge waarvan deze kosten en de verdere objecten, welke thans onder 's Rijks uitgaven niet zijn opgenomen, provinciaal zullen worden gedragen, waartegen acht opcenten op de grondbelasting en op de personele en mobilaire belasting, minder dan thans, ten behoeve van het Rijk zullen worden geheven, en daarenboven van de vijftien der voor het Rijk overblijvende opcenten nog twee zullen worden afgezonderd, tot daarstelling van een fonds, waaruit aan zoodanige provinciën, wier aanvrage tot dat einde billijk zal bevonden worden, eene te gemoetkoming in hare uitgaven zal worden verleend.

De maatregelen, welke tot hiertoe zijn genomen, om in de onderscheidene vakken van algemeen bestuur bezuiningen in te voeren, zijn niet zonder vrucht geweest, en de Koning vleit zich, Ed. Mog. Heeren, dat die bezuinigingen, bij vervolg van tijd, nog zullen kunnen vermeerderen; maar de nasporingen, welke die goede resultaten en verdere verwachtingen te weeg gebragt hebben, hebben tevens aangetoond, dat de aldus te verkrijgen verminderingen niet zouden kunnen leiden tot eene gelijkstelling der uitgaven met de inkomsten van den Staat, bijaldien het onmiddellijk beheer van het gouvernement over vele objecten, die provinciaal plegen te worden behandeld, moet blijven voortduren.

Het stelsel, om onderscheidene zaken, in het vervolg, aan de Provinciale Staten op te dragen, berust op het vrij algemeen gevoelen, dat daarvoor, *in loco*, niet alleen gemakkelijker, maar ook met veel geringere kosten, zal kunnen worden gezorgd; dit stelsel, tot wederinvoering van hetwelk men ook aanleiding heeft gevon-

den in het bestaan der opcenten, die in den oorsprong departementaal waren, en daarna met de schatkist zijn vereenigd, is dan ook als een verder middel, tot gelijkstelling der uitgaven met de inkomsten, aangenomen geworden; zullende de schatkist thans alleen van de drie en twintig opcenten, welke op de grondbelasting en op de personele en mobiliaire belasting worden geheven, het noodige behouden, om te kunnen dekken de kwade posten. en die oorspronkelijke departementale uitgaven, welke bij voortduring begrepen blijven in de begrooting der uitgaven van het Rijk.

Vergadering der Staten-Generaal.

Aanspraak van den Minister van Financiën bij de overlegging van onderscheidene ontwerpen van wet, tot de tienjarige begrooting betrekking hebbende.

Aldus zijn alle de kosten van den Eerdienst, die van het Openbaar Onderwijs en van het hooger Justitie-wezen; de bezoldigingen der Gouverneurs, en de kosten der Financiële administratie in de provinciën (alle welke, voor een groot gedeelte, uit de voormalige departementale opcenten plegen bestreden te worden), onder meerdere, ten laste van de schatkist gebleven; terwijl de voorwerpen van dezen aard, welke als nu bij de begrooting van 's Rijks uitgaven niet zijn opgenomen, hoofdzakelijk bestaan in de kosten van het bestuur en de regtspleging in de provinciën, die van de vondeling- en bedelaarshuizen en andere provinciale instellingen.

Eindelijk valt hierbij op te merken, dat thans de bepalingen van de Grondwet, ten aanzien van den Waterstaat en der Publieke Werken en wegen, effekt zullen sorteren, en dat, met het overdragen van een gedeelte der zorg en van de kosten daartoe relatief, aan de Staten-Provinciaal, te gelijker tijd aan dezelve zullen worden afgestaan de afzonderlijke inkomsten, welke met het onderhoud dier werken en wegen in verband staan.

Wat de wijze van splitsing der uitgaven, in gewone en buitengewone, aanbetreft, vertrouwen wij, dat U Ed. Mog. met de daarbij aangenomene grondbeginselen zullen instemmen, als uit den aard der zaken zelve voortgesproten.

Door de nog niet daargestelde organisatie der regterlijke magt, en de noodzakelijkheid om zich naar bestaande daadzaken, en niet naar nog onzekere, in het vervolg te arresteren, wettelijke bepalingen, in de te maken berekeningen te gedragen, is men gedwongen geworden de thans nog daar zijnde hooge geregtshoven in die berekeningen te comprehenderen; dan deze zwarigheid is gering, vermits men voorzien kan, dat de als nu gepetitioneerde sommen genoegzaam zullen zijn om ook nader-

Vergadering der Staten-Generaal.

Aanspraak van den Minister van Financië bij de overlegging van onderscheidene ontwerpen van wet, tot de tienjarige begrooting betrekking hebbende.

hand de kosten der nieuwe inrigting van het hooger Justitie-wezen te bestrijden.

Bij het tweede artikel van het derde ontwerp van wet, houdende vaststelling der tweede afdeeling van de begrooting over den jare 1820, wordt bepaald, dat, ter bestrijding der onvoorziene behoeften, welke gedurende den loop van dat jaar mogten opkomen, ter dispositie van den Koning gesteld zoude worden een millioen guldens, te vinden in de eerste plaats, uit hetgeen de buitengewone uitgaven van 1820 beneden de som, daarvoor toegestaan, mogten komen te blijven, en dat het niet aldus gevondene, des noods, zoude worden gerangschikt onder de buitengewone uitgaven van een volgend jaar.

Dit artikel, Ed. Mog Heeren, is deszelfs oorsprong verschuldigd aan dezelfde beweegredenen, die aanleiding hebben gegeven tot het 2de artikel der wet van den 24sten December 1818, waarbij 's Rijks inkomsten en uitgaven over 1819 geregeld worden; de naauwgezetheid, waarmede thans alle de uitgaven beperkt zijn, vordert deze voorzorg.

Bij de inzage van het vierde der aangebodene ontwerpen van wet, hetwelk de middelen vaststelt ter voorziening in de buitengewone uitgaven over den jare 1820, zullen U Ed. Mog. eene splitsing tusschen deze middelen, en die, welke tot bestrijding der tienjarige begrooting zijn aangewezen, bewerkstelligd vinden, welke met zorge aldus is ontworpen geworden, en tevens met in achtneming van hetgeen ondervinding, voorgaande discussiën, en de natuur zelve van ieder middel aan de hand gaven.

De aard der objecten, welke onder de buitengewone uitgaven gebragt zijn, toont aan, dat er met grond op successieve vermindering of geheele ophouding van sommige derzelve kan gehoopt worden, en er dus een vooruitzigt bestaat, dat, na verloop van eenige jaren, de tegenwoordige lasten zullen kunnen worden verminderd. Z. M. heeft daarom ditmaal geene nieuwe belastingen willen voordragen, maar beter geoordeeld, om hetgeen de begrooting van 's Rijks buitengewone inkomsten, voor den jare 1820, beneden het montant der uitgaven blijft, met eene bijdrage van *f* 600,000: 00 uit deszelfs eigendommelijke fondsen aan te vullen; het past ons niet hieromtrent meerder te zeggen; U Ed Mog. zullen deze opoffering ten algemeenen nutte op prijs weten te stellen.

De vier hiervoren ontwikkelde ontwerpen van wet, regelen 's Rijks financiëlen toestand voor het vervolg.

Vergadering der Staten-Generaal.

Aanspraak van den Minister van Financiën bij de overleg-ging van onderscheidene ontwerpen van wet, tot de tienjarige begrooting betrekking hebbende.

Het *vijfde*, houdende vaststelling van middelen tot stijving van 's Rijks schatkist, staat daarmede in een onmiddellijk verband, vermits het meer dan onvoorzigtig zoude geweest zijn, bij den ingang van het eerste tienjarig tijdvak van gewone uitgaven, die schatkist bezwaard te laten met ongedekte behoeften van vroegere diensten.

Het is U Ed. Mog. uit vroegere beraadslagingen bekend, dat er dusdanige behoeften bestaan; zij weten, dat de opbrengst der inkomsten van 1818, onder de daarvan geformeerde raming is gebleven, en zulks zal nader blijken uit de rekening, wegens de algemeene begrootingen van ontvangsten en uitgaven, dienst 1813—1818; opleverende een algemeen overzigt van den toestand van 's Rijks schatkist op het tijdstip van 10 Januarij 1819, welke wij gelast zijn, tevens met de jaarlijksche rekening der ontvangsten en uitgaven van het Rijk gedurende den jare 1818, aan U Ed. Mog. mede te deelen; terwijl, wat den dienst van 1819 aanbetreft, hoezeer de opbrengst van 's Rijks accijnsen vooruit gaat, daarentegen andere bronnen van inkomst onder den drang der omstandigheden lijden, en vooral 's Rijks inkomende en uitgaande regten; een gemis, hetwelk zich in geene mindere mate bij andere handeldrijvende volkeren doet gevoelen.

Bij de keuze der middelen om hierin te voorzien, heeft, aan den eenen kant, al wederom de overhand gehad de wil, om vermeerdering of verhooging van belastingen ten behoeve van de schatkist te vermijden, en, aan den anderen kant, heeft men de hoop durven voeden, dat de tijdelijke vermeerdering der werkelijke schuld, des noods en ten hoogste, met een nominaal kapitaal van vier en twintig millioenen, waarvan de renten, en eventuële vernietiging, aanvankelijk zijn gewaarborgd door eenen vermeerderden verkoop van Domeinen, geenen nadeeligen invloed op den stand van dit gedeelte onzer publieke fondsen zal uitoefenen, vooral wanneer de te gelde making van dat kapitaal en de successieve weder-inkoop en vernietiging van een gelijk montant, aan de zorge van 's Lands amortisatie-kas worden toevertrouwd.

Het zij ons geoorloofd, Ed. Mog. Heeren, de door Z. M. ons opgedragen taak te mogen voleindigen, met

Vergadering der Staten Generaal.

aan U Ed. Mog. den staat der gemaakte vorderingen van 's Lands amortisatie-kas mede te deelen, naar aanleiding van het gestatueerde bij het 6de artikel der wet van den 12den Januarij 1816.

Dezelve berust op de rekening der generale directie van de gezegde kas, gesloten, als gebruikelijk, op den laatsten der afgeloopene maand, en reeds aan de daartoe bevoegde en geroepene Kommissarissen naar behooren opengelegd.

Het zal ongetwijfeld U Ed. Mog. aangenaam zijn te vernemen, dat deze staat eene vrije bezitting aanwijst van een kapitaal van *f* 5,000,000:00 inschrijvingen werkelijke rentegevende schuld; *f* 22,314,600:00 inschrijvingen uitgestelde schuld; *f* 13,686,600:00 in kans-biljetten van de uitgestelde schuld; en *f* 2,980,557: 91½ in gereeden gelde (1).

De President bedankte den Minister voor de, door denzelven gedane, mededeelingen, zullende de Vergadering zich, met het onderzoek der voorgelezene ontwerpen van wet en de beraadslagingen daaromtrent, dadelijk onledig houden. Hierop werd aan de gemelde Kommissie wederom uitgeleide gedaan, en door de Vergadering besloten, de bovenstaande ontwerpen van wet aan het onderzoek der afdeelingen te verzenden. — Ten gevolge der bedenkingen door de afdeelingen in het midden gebragt, werden bij missieve van Z. M. twee nadere redactiën der concept-wetten No. 1 en 2 toegezonden; zonder echter dat de vorige concept-wetten, tot hetzelfde onderwerp betrekkelijk, hierdoor werden ingetrokken, daar deze tweede redactiën, gelijktijdig met die, welke het eerst waren voorgedragen, door Hunne Edel Mog. in overweging genomen moesten worden. De alhier bedoelde Koninklijke boodschap en concept-wetten, op den 13den December ter kennisse van de Kamer gebragt, luidden aldus:

Nadere redactiën van twee dezer ontwerpen.

EDEL MOGENDE HEEREN!

Bij het openen van uwe tegenwoordige Vergadering, hebben Wij met genoegen U Edel Mog. aangekondigd,

(1) Staatscour. No. 255.

Vergadering der Staten-Generaal.

dat er geene verhooging der bestaande, noch invoering van nieuwe belastingen zoude behoeven plaats te hebben, om het evenwigt tusschen 's Rijks inkomsten en uitgaven daar te stellen. Wij hebben U Edel Mog. tevens Onze verwachting medegedeeld, dat, zoo al het stelsel, om onderscheidene, tot nu toe, op de algemeene begrooting van staatsbehoeften gebragte posten, aan de provinciën over te laten, tot eenige, door de Staten voor te dragen nieuwe maatregelen aanleiding geven mogt, de daaruit voort te vloeijen last gering zoude kunnen wezen.

Nadere redactiën van twee dezer ontwerpen.

In den geest dier aankondiging en mededeeling zijn de begrootingen ontworpen, welke aan U Edel Mog., Onzentwege, op den 28sten October l.l., zijn aangeboden, en hoe meer Wij het stelsel, waarop de destijds aan Uwe Vergadering overgelegde concept-wetten zijn gebouwd, in deszelfs gevolgen hebben overwogen, hoe meer Wij Ons hebben bevestigd gevonden in Onze meening, dat de goedkeuring der Staten-Generaal op die wetten, voor 's Lands welzijn en dat der goede ingezetenen, meest nuttig en voordeelig, en dus wenschelijk zoude zijn.

Elke nadere overweging toch heeft bijgedragen tot onze overtuiging, dat het beginsel, om eenige uitgaven provincies-gewijze te doen bestrijden, van den eenen kant zal leiden tot vereenvoudigingen en besparingen, welker verkrijging (de ondervinding heeft Ons dit geleerd) anders minder spoedig en gemakkelijk zijn zal, en, van den anderen kant, alle moeijelijkheden, van de bepaling van nieuwe of de verhooging der bestaande algemeene belastingen onafscheidelijk, zal doen verdwijnen, om dat de Staten van iedere Provincie de keuze zullen hebben van de voordragt der middelen, welke hun voor de ingezetenen minst bezwarend zullen toeschijnen.

Wij hebben voor het algemeen belang geene bedenkelijkheid hoegenaamd in het aannemen van dat beginsel gevonden, vermits hetzelve alleen zoude worden toegepast op zoodanige onderwerpen van uitgave, welke, of op zich zelve, of in de daaromtrent te maken inrigtingen, naar het verlangen van iedere provincie, voor wijzigingen vatbaar zijn, zonder nadeel aan het geheel te kunnen toebrengen.

Het onmiddellijk beheer, hetwelk over sommige dier onderwerpen, aan de provinciën zoude worden overge-

Vergadering der Staten-Generaal.

Nadere redactiën van twee dezer ontwerpen.

dragen, kan even goed, ja beter, en met minder kosten, op dien huishoudelijken voet geschieden, en het noodwendig gevolg van dat een en ander zoude moeten zijn, dat de gezamenlijke ingezetenen van het Rijk, voor hetzelfde genot, minder zouden behoeven op te brengen, dan bij het heffen van algemeene lasten mogelijk kan wezen.

Ondertusschen is het Ons, uit de ontvangene mededeeling der ontstane bedenkingen bij de sectiën van Uwe Vergadering, gebleken, dat in Onze meening niet algemeen gedeeld wordt, en Wij moeten, uit den aard der in het midden gebragte aanmerkingen, opmaken, dat vele der leden van de Tweede Kamer de voorkeur zouden blijven geven aan het tegenwoordig stelsel, waardoor eene vermeerdering der Rijks middelen dan onontbeerlijk zoude worden.

Wij hebben dat gevoelen, als gegrond op hetgeen die leden voor het welzijn der ingezetenen meest bevorderlijk houden, in rijpe overweging genomen; en, hoezeer Wij oordeelen, bij onze meening ten dezen te moeten blijven volharden, hebben Wij echter niet kunnen weigeren acht te geven op een begrip, hetwelk Ons gebleken is te zijn dat van velen Uwer Vergadering.

Bijaldien toch U Edel Mog. mogten gelooven, dat het beter ware, in alle de uitgaven, op gelijken voet als tot dus verre heeft plaats gehad, dat is, door algemeene Rijksbelastingen, te voorzien, zullen Wij geene redenen hebben, om niet daarin te berusten.

Wij hebben Ons dus mogen laten overhalen, om, bij deze gelegenheid, eenen anderen weg in te slaan, dan dien, welke gewonelijk wordt gevolgd, door aan U Edel Mog., bij dezen, zonder intrekking der vijf ontwerpen van wetten, op den 28sten October ll. overgelegd, twee nadere redactiën der wetten n°. 1 en 2 toe te zenden, om gelijktijdig bij Uwe Vergadering in overweging te worden genomen.

Wij hebben Ons des te meer moeten gedrongen vinden, om, met opzigt tot deze gewigtige zaak, van den gebruikelijken loop af te wijken, aangezien, uit het bepaalde bij § 2 van art. 123, vergeleken met art. 124 der Grondwet, ontwijfelbaar volgt, dat de begrooting in het tegenwoordig jaar moet zijn gearresteerd, ten einde met 1820 ingevoerd te kunnen worden. De verpligting daartoe, bij de Grondwet opgelegd, heeft Ons doen bedacht zijn om het ontwerp der begrooting, bij

tijds, aan Uwe deliberatiën te onderwerpen, en doet Ons thans den uitslag Uwer overwegingen eerlang te gemoet zien, opdat aan die bepaling kunne worden voldaan.

Vergadering der Staten-Generaal.

Het zoude Ons tot genoegen gestrekt hebben aan meer andere aanmerkingen en voorstellen, welke ons uit de raadplegingen der sectiën van de Tweede Kamer kennelijk zijn geworden, te kunnen voldoen.

Nadere redactiën van twee dezer ontwerpen.

Doch zoo Wij, aan de eene zijde, redenen hebben gevonden, om, door het voorstellen van tweederlei wetten, betreffende de eerste afdeeling der begrooting, aan de grootste zwarigheden te gemoet te komen, hebben Wij, van den anderen kant, vermeend van de gronden Onzer verder gedane voordragten in geenerlei opzigt te kunnen afwijken.

Volgens de boven aangehaalde artikelen der Grondwet moest de begrooting over 1820 in twee afdeelingen worden gesplist Wij hebben aan dat voorschrift voldaan, nadat alle de behoeften zorgvuldiglijk op het minst mogelijke berekend waren. De tijd, die Ons in de gelegenheid zal stellen, het bestaande meer en meer te beproeven, zal, voor de gedurige bevordering van eenvoudigheid en spaarzaamheid, niet verloren gaan. De Grondwet geeft Ons, door het toevertrouwde opperbestuur van de algemeene geldmiddelen (art. 61) en door de verleende bevoegdheid (art. 123), om alle verandering der uitgaven in den loop der tien jaren, ter beraadslaging van U Edel Mogenden te brengen, daartoe de middelen aan de hand; en het welzijn van het Vaderland gaat Ons te zeer ter harte, dan dat Wij immer zouden verzuimen aan de Staten-Generaal voorstellen te doen, welke de strekking konden hebben om dat welzijn te vermeerderen.

Wat de wijze van splitsing der begrooting, in gewone en buitengewone uitgaven, betreft, hebben Wij moeten verlangen, dat het door Ons aangeboden ontwerp in stand bleef, omdat Wij vermeenen, dat de bepalingen van art. 123 en 126 der Grondwet daarbij naauwkeuriglijk zijn in acht genomen. Er was te minder reden, om terug te komen op de beginselen, welke Wij, na rijpen rade, te dien aanzien gevolgd hebben, om dat, uit het overbrengen van uitgaven van de eene afdeeling op de andere, geene bezuiniging, en dus geen voordeel voor de belastingschuldigen ontstaan kan; daarentegen zoude die overbrenging altijd eene groote onzekerheid in de

Vergadering der Staten-Generaal.

administratie, en dikwijls moeijelijkheid in de comptabiliteit doen geboren worden.

In den wensch van uwe Vergadering tot het invoeren van verdere bezuinigingen wordt door Ons opregtelijk gedeeld, maar Wij kunnen de aanwijzingen, door sommige sectiën, op dat onderwerp gedaan, voor het tegenwoordige niet volgen. Wij hebben de bewustheid, dat alle de behoeften met naauwgezetheid zijn berekend; Wij vermoeden veeleer eene te karige raming van enkele posten, en zouden dus, bij eene vermindering der begrooting, vreezen, dat ieder afzonderlijk hoofdstuk het volstrekt benoodigde bij elk departement niet zoude kunnen bestrijden, waaruit, voor den dienst van het Rijk, een zeer groot nadeel zoude ontstaan.

Nadere redactiën van twee dezer ontwerpen.

Door de reeds daargestelde bezuinigingen alleen, is het mogelijk geweest om, met overlating van eenige uitgaven aan de zorg en beschikking der provinciën, U Edel Mogenden, eene begrooting, zonder bijgevoegde voordragt van nieuwe algemeene belastingen, aan te bieden. Dit was het doel Onzer onvermoeide pogingen. U Edel Mogenden zullen beslissen, of daaraan, dan wel aan eene verhooging van bestaande Rijksmiddelen, de voorkeur zal worden gegeven. Wij doen alleenlijk aan Uwe vergadering opmerken, dat, in het laatste geval, de inwilliging van opcenten *op bestaande*, meer dan de invoering van *nieuwe* belastingen is in aanmerking gekomen, zoo wel tot vermijding van meerderen omslag en kosten van perceptie, als om dat de regten van het syndikaat op dezen zouden toepasselijk zijn.

Indien Wij het noodzakelijk hebben geacht, dat alle de Rijks belastingen, zoo als die thans bestaan, moesten blijven voortduren, om in het benoodigde te voorzien, hebben Wij daarmede geenszins de gelegenheid tot gepaste wijzigingen, gedurende het tienjarig tijdvak, willen afsnijden.

Zoodra de tijd zal gekomen zijn, waarop de wetten op het zegel, de registratie en de hypothecaire regten, moeten worden veranderd, zullen Wij daartoe de noodige voorstellen doen; en, met betrekking tot het stelsel der In- en Uitgaande Regten en Accijnsen, maken Wij geene zwarigheid, bij dezen, aan U Edel Mogenden kennis te geven, dat het Ons voornemen is, eene bijzondere Kommissie te benoemen, aan welke Wij het onderzoek willen opdragen, wat er in dezen behoort gedaan te worden. Wij zullen van die Kommissie verlangen;

gen, Ons zoodanige voordragten te doen, als zij voor de belangen van het Rijk en deszelfs ingezetenen zal dienstig oordeelen, en de ontwerpen van wetten, welke een gevolg kunnen zijn harer werkzaamheden, te zijner tijd, aan Uwe beraadslagingen aanbieden; want Wij zullen altijd met genoegen aanleiding geven, om, volgens art. 124 der Grondwet, in de bestaande middelen, wijzigingen daar te stellen, welke nuttig, raadzaam en uitvoerlijk mogten bevonden worden. Maar ook daarentegen moeten Wij verlangen, dat, hangende het onderzoek en de invoering van zoodanige wijzigingen of veranderingen, het bestaande behouden, en daardoor het regelmatig beheer van 's Lands zaken verzekerd blijve.

Vergadering der Staten-Generaal.

Nadere redactiën van twee dezer ontwerpen.

En hiermede bevelen wij U, Edel Mogende Heeren, in Godes Heilige bescherming.

I.

Ontwerp eener wet, tot vaststelling van de eerste afdeeling der begrooting, aanvang nemende met 1820.

Wij WILLEM, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging hebben genomen, dat, bij de 122ste en 123ste artikelen der Grondwet, is bepaald, dat de begrooting van de uitgaven van het Rijk zal worden gesplitst in twee afdeelingen; dat deze splitsing zal moeten plaats hebben bij de begrooting over den jare 1820, of zoo veel vroeger als de omstandigheden het zouden toelaten; dat de eerste afdeeling zal bevatten alle zoodanige gewone, zekere en steeds voortdurende uitgaven, welke, uit den gewonen loop der zaken voortvloeijende, in het bijzonder tot den staat van vrede betrekking hebben; dat deze uitgaven, door de Staten-Generaal goedgekeurd zijnde, gedurende de tien daaropvolgende jaren aan geene jaarlijksche toestemming onderworpen zijn, en dat ook over dezelve geene nadere beraadslaging kan vallen, ten zij de Koning, in dien tusschentijd, te kennen geve, dat een gedeelte dier uitgaven veranderd is of geheel opgehouden heeft.

Vergadering der Staten-Generaal.

Nadere redactiën van twee dezer ontwerpen.

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

De eerste afdeeling der begrooting, aanvang nemende met 1820, wordt vastgesteld op den navolgenden voet, als:

I.	Hoofdstuk.	Huis des Konings .	f 2,600,000:00
II.	———	De Secretarie van Staat, de hooge kollegiën en ambtenaren, tot geen bijzonder vak van administratie behoorende -	1,185,143:00
III.	———	Het departement van Buitenlandsche Zaken -	678,790:00
IV.	———	Het departement van Justitie . . . . . . -	3,941,174:13
V.	———	Het departement van Binnenlandsche Zaken en Waterstaat . . . -	2,936,165:92
VI.	———	Het departemen van de Hervormde en andere Eerediensten, behalve dien der Roomsch-Katholieken . . . . -	1,325,755:65
VII.	———	Het departement van de Roomsch-Katholieken Eeredienst . . . . -	1,826,859:58
VIII.	———	Het departement voor het Publiek Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Koloniën . . -	1,048,355:06
IX.	———	Het departement van Financiën . . . . -	30,832,661:00
X.	———	Het departement van Marine . . . . . -	5,395,291:34
XI.	———	Het departement van Oorlog . . . . . -	18,535,900:00
			f 70,306,095:68

De tegenwoordige wet zal in het Staatsblad worden geïnsereerd.

Vergadering der Staten-Generaal.

Nadere redactien van twee dezer ontwerpen.

II.

Ontwerp eener wet tot vastftelling der middelen, ter voorziening in de uitgaven, begrepen in de eerste afdeeling der begrooting, aanvang nemende met 1820.

WIJ WILLEM, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging hebben genomen, dat, bij de 122, 123 en 124ste artikelen der Grondwet, is bepaald, dat de begrooting van de uitgaven van het Rijk zal worden *gesplitst* in twee afdeelingen; dat deze splitsing zal moeten plaats hebben bij de begrooting over den jare 1820, of zoo veel vroeger, als de omstandigheden het zouden toelaten; dat de eerste afdeeling zal bevatten alle zoodanige gewone, zekere en steeds voortdurende uitgaven, welke, uit den gewonen loop der zaken voortvloeijende, in het bijzonder tot den staat van vrede betrekking hebben; dat deze uitgaven, door de Staten-Generaal goedgekeurd zijnde, gedurende de tien daarop volgende jaren, aan geene jaarlijksche toestemming onderworpen zijn; dat er ook over dezelve geene nadere beraadslaging kan vallen, ten zij de Koning in dien tusschentijd te kennen geve, dat een gedeelte dier uitgaven veranderd is of geheel opgehouden heeft; dat, bij de goedkeuring van de voorschrevene eerste afdeeling, tevens voor gelijken tijd worden vastgesteld de middelen, tot vinding dier uitgaven bestemd, en dat deze middelen, eens bepaald zijnde, blijven vastgesteld, gedurende evengemelden tijd, ten zij de Koning, noodig oordeelende, dat een dier middelen gewijzigd of door een ander vervangen wierd, daaromtrent een voorstel doet.

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg van de Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Ter bestrijding van 's Rijks uitgaven, begrepen in de elf eerste hoofdstukken van de eerste afdeeling der begrooting, aanvang nemende met 1820, zullen worden gebezigd de navolgende middelen:

a. 's Rijks directe belastingen, zoo als dezelve hierna worden bepaald.

Vergadering der Staten-Generaal.

Nadere redactiën van twee dezer ontwerpen.

b. De registratie-, zegel-, griffie-, hypotheek- en successie-regten.
c. 's Rijks Inkomende en Uitgaande regten, de watertollen daaronder gerekend, mitsgaders de accijnsen, de belasting op het binnenlandsch gedistilleerd onder dezelve slechts voor drie vierden begrepen.
d. Het regt op de gouden en zilveren werken.
e. De opbrengst der posterijen.

2. De grondbelasting, de personele en mobilaire belasting, het regt op de deuren en vensters, mitsgaders dat op de patenten, zullen worden omgeslagen of aangeslagen, geheven, en, bij twaalfde gedeelten, in ieder jaar maandelijks ingevorderd, volgens de wetten en verordeningen, op die belastingen en regten bestaande.

3. De hoofdsommen der navolgende belastingen worden bepaald, als:

Voor de grondbelasting, op . . . . . *f* 16,028,160.
Voor de personele en meubilaire belasting, op . . . . - 2,706,380.
Voor het regt op de deuren en vensters, op - 1,561,240.

Deze hoofdsommen zullen, voor den jare 1820, over de provinciën worden omgeslagen overeenkomstig den staat, bij deze wet gevoegd: voor de volgende jaren zal de omslag over de provinciën nader in overweging worden genomen.

4. Boven de hoofdsommen, in art. 3 vermeld, zullen, op de voorzeide belastingen, worden geheven:

Op de grondbelasting en op de personele en mobilaire belasting *drie en twintig* opcenten, tot goedmaking der niet inkomende posten, en voor de kosten van algemeene administratie en regtspleging.

Op het regt op de deuren en vensters *tien* opcenten, voor de kosten van het vervaardigen der kohieren, en tot goedmaking der niet inkomende posten.

Voorts nog de navolgende verhoogingen, insgelijks op de hoofdsommen, als:

Op de grondbelasting *vijf opcenten.*

Op de personele en mobilaire belasting *tien opcenten.*

Op het regt op de deuren en vensters *tien opcenten*, mitsgaders de gewone gaarderloonen.

5. Op het regt op de patenten zullen 10 opcenten worden geheven.

6. Ter bestrijding der gemeente-uitgaven, zullen, bij voortduring, *vijf* opcenten op de hoofdsommen der grondbelasting, en van de personele en mobilaire be-

lasting worden geheven, tot zoo lang andere bepalingen omtrent de plaatselijke belastingen door Ons zullen zijn goedgekeurd.

Vergadering der Staten-Generaal.

7. De registratie-, griffie-, zegel- en hypotheek-regten met de tiende verhooging, het regt van successie, 's Rijks inkomende en uitgaande regten en accijnsen en het regt op de gouden en zilveren werken, zullen geheven en ingevorderd worden volgens de wetten en verordeningen, op die belastingen en regten bestaande.

Nadere redactiën van twee dezer ontwerpen.

8. Op sommige der, bij het voorgaande artikel, vermelde belastingen, zullen geheven en te gelijk met dezelve ingevorderd worden, de navolgende opcenten, als:

Op het principaal van het *formaat-zegel*, hetgeen op of na den 1sten Januarij 1820 zal worden gedebiteerd, *tien opcenten;* en zulks boven de gewone tiende verhooging.

Op het regt van successie *tien opcenten*, wegens de belasting, verschuldigd over het saldo der nalatenschappen, van zulke personen, welke, na den laatsten December 1819, zullen komen te overlijden.

Op de belasting op den *wijn* en op het *buitenlandsch gedistilleerd*, *twintig opcenten*, en zulks van den wijn en het buitenlandsch gedistilleerd, welke op 1 Januarij 1820 en vervolgens, in het Rijk zullen worden ingevoerd, of uit de 's Rijks of bijzondere entrepôts zullen worden uitgeslagen, mitsgaders over den inlandschen wijn van den oogst van 1820 en vervolgens.

Op de belasting op den *gestoken of gegraven turf*, *vijftig opcenten*, wegens den turf van dat soort, welke, op of na den 1sten Januarij 1820, in het Rijk zal worden ingevoerd, of, in den jare 1820 en vervolgens, binnen het Rijk zal worden af- of uitgestoken of uitgegraven.

Op de belasting op de *buitenlandsche bieren en azijnen*, *tien opcenten*, wegens de bieren en azijnen, welke, op 1° Januarij 1820 en vervolgens in het Rijk zullen worden ingevoerd, of uit des Rijks of bijzondere entrepôts zullen worden uitgeslagen.

Op de belasting op de *binnenlandsche bieren en azijnen*, welke verschuldigd zal worden wegens fabrikatie, gedaan op of na den 1sten Januarij 1820, *tien opcenten;* zullende het beloop der afschrijving van den impost op de bieren en azijnen voor negotie naar buiten 's Lands, na den 31sten December 1819 te verzenden, van welke de fa-

Vergadering der Staten-Generaal.

brikatie niet zal blijken vóór het evengenoemde tijdstip te zijn geëindigd geweest, insgelijks met *tien opcenten* verhoogd worden.

Eindelijk op de belasting op de *binnenlandsche Steenkolen*, welke verschuldigd zal worden op of na den 1sten Januarij 1820, *tien opcenten*; zullende het beloop der afschrijving of restitutie van den impost op de binnenlandsche Steenkolen, in de gevallen, in welke dezelve te pas komt, wegens allen uitvoer na den 31sten December 1829, insgelijks met *tien opcenten* worden verhoogd.

Lasten en bevelen enz. (1).

Rapport der Centrale afdeeling nopens de financiële wetten.

Het algemeen verslag der Centrale afdeeling, nopens het plaats gehad hebbend onderzoek van alle deze financiële wetten, werd op den 22sten December door den Griffier, zoo in de Fransche als Nederduitsche taal, voorgelezen. — De gemelde ontwerpen hadden aan de afdeelingen aanleiding gegeven tot verschillende aanmerkingen, welke aan het Gouvernement medegedeeld geworden zijnde, tevens met de antwoorden hierop gegeven en aan de Kamer den 14den medegedeeld, in de afdeelingen gelezen en nedergelegd geworden waren (2). De Centrale afdeeling, zich tot dezelve refererende, bepaalde zich derhalve, in haar verslag, tot de beraadslagingen der afdeelingen op de gegevene antwoorden en op de ontwerpen van wet, in de zitting van den 13den December aangeboden. — Uit dit verslag bleek: „dat de meerderheid der afdeelingen den wensch aan den dag had gelegd, om eene transitoire wet te mogen ontvangen, welke genoegzamen tijd zoude overlaten, om een dusdanig belangrijk onderwerp tot rijpheid te brengen en te volmaken. Bij eene afdeeling was de gedachte opgekomen, dat het met de Grondwet strijdig was, te gelijker tijd te raadplegen over twee verschillende redactiën van

(1) Staats-cour. No. 294 en 295.

(2) Dezelve bedroegen, enkel in de Fransche taal gesteld zijnde, omtrent twee honderd bladzijden schrifts. Haarl. Cour. No. 154.

hetzelfde ontwerp van wet. Dezelve had zich niet de tweede redactie niet bezig gehouden, dan om van dezelve kennis te nemen, en zoude zich met het onderzoek van de tweede redactie bezig houden, indien de eerste mogt verworpen worden. Wat de Koninklijke boodschap van den 13den December betrof, zoo was dezelve van oordeel geweest, zich te moeten onthouden van eenige aanmerking te maken op een stuk, alleen door den Koning geteekend, en onmiddellijk van Hoogstdenzelven komende, ten einde de grenzen van den eerbied, aan de Koninklijke Majesteit verschuldigd, op geenerlei wijze overschreden mogten worden. Eene afdeeling, het insgelijks onnoodig oordeelende van nieuwe aanmerkingen ter neder te stellen, zoude de voorkeur geven aan de tweede redactie van de twee eerste ontwerpen, zonder echter daardoor zich, tot het aannemen van het een of het ander dier ontwerpen, te verbinden. In andere afdeelingen waren de gevoelens verdeeld geweest omtrent de voorkeur, welke de eerste of welke de tweede redactie mogt verdienen." — Over het algemeen waren, in alle de overige afdeelingen, omtrent de voorkeur, aan eene der beide dubbelde redactiën te geven, de meeningen zeer verdeeld, daar het algemeen houden of wel het provinciaal maken van deze en gene uitgaven; welke die uitgaven zouden zijn; en hoe hieromtrent de zin en de bedoelingen der Grondwet moesten begrepen worden enz., aanleiding tot verdeeldheid van begrippen had gegeven. — De bepalingen der uitgaven wegens het Justitie-wezen hadden almede, blijkens het rapport, ook na de nieuwe redactiën, stoffe tot verschillende aanmerkingen bij de Sectiën opgeleverd. Men had verlangd dat, in het tienjarig budget, eene opgave der kosten wierd gevonden van die Constitutionele autoriteiten, welker instelling door de Grondwet bevolen werd, en was derhalve van begrip geweest, dat de instelling dezer autoriteiten vooraf moest gaan,

Vergadering der Staten-Generaal.

Rapport der Centrale afdeeling nopens de financiële wetten.

Vergadering der Staten-Generaal.

Rapport der Centrale afdeeling nopens de financiële wetten.

om het vast bedrag van die uitgaven te kennen, wilde men dezelve als zoodanig op het tienjarig budget brengen. Dit gevoelen werd eenigzins in het breede in het verslag ontwikkeld, uiteengezet, en in verband gebragt met de, hierboven vermelde, reeds vroeger ingekomene antwoorden van het Gouvernement, en met daartoe betrekkelijke berekeningen. — Wat het budget der ontvangsten betrof, zoo hadden eenige afdeelingen verlangd het te kort aan de uitgaven liever, door nieuwe bezuinigingen, voorgekomen, dan door verhooging van belastingen gedekt te hebben gezien. De gevoelens der afdeelingen, omtrent deze verschillende voorgestelde verhoogingen, maakten genoegzaam het overig gedeelte van het rapport uit. — De Centrale afdeeling eindigde haar rapport met het opgeven van den letterlijken inhoud eener mededeeling, uit naam des Konings, gedaan door den Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en der Indirecte Belastingen, behelzende: „ dat, voor zoo ver de beraadsla-„ gingen van de Kommissie, welke Z. M. voor-„ nemens was te benoemen, ter herziening van „ het stelsel der In- en Uitgaande regten en Ac-„ cijnsen, niet reeds van zelve invloed mogten „ hebben op het niet voortduren der opcenten „ op sommige middelen, de Koning zich, in al-„ len gevalle, niet voorstelde voorschrevene op-„ centen te houden als voor tien jaren gearres-„ teerd, doch dat Z. M. alsdan voornemens „ was, om, in de gewone Vergadering van het „ volgende jaar, nader tot een punt van overwe-„ ging te maken, of deze opcenten zouden moe-„ ten volgehouden, dan wel door welke andere „ middelen dezelve, voor zoo veel nood, zou-„ den behooren te worden vervangen (1)."

Beraadslaging over de tienjarige begrooting enz. geopend.

De Zitting van den 24sten December vastgesteld zijnde tot de openbare beraadslagingen over voormelde financiële wetten, gaf de President,

(1) Zie het uitvoerig verslag in de Staatscour. No. 303.

alvorens de discusfiën te openen, aan de Vergadering te kennen, dat de discusfiën zouden loopen over alle deze concept-wetten gezamenlijk, en dat men, na den afloop derzelve, tot de stemming over elk der ontwerpen afzonderlijk zoude overgaan. — De Direkteur-Generaal der Inkomende en Uitgaande Regten en Indirecte Belastingen bekwam hierop allereerst het woord, en fprak, bij afwezendheid van den Minister van Financiën, door ongefteldheid verhinderd de Vergadering bij te wonen, het navolgend vertoog uit, in de Hollandfche en Fransche talen:

Vergadering der Staten-Generaal.

EDEL MOGENDE HEEREN!

Vertoog van den Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en Indirecte Belastingen.

Ik gevoele maar al te wel, hoe zeer ik uwe toegevendheid zal behoeven, bij de beraadflagingen, welke thans over de tienjarige begrooting der ftaatsbehoeften zullen worden aangevangen; doch, van den anderen kant, boezemen de gronden, welke ik ter mijner verontfchuldiging heb aan te voeren, mij omtrent die toegevendheid de meest volkomene geruststelling in.

Z. Exc. de Minister van Financiën, door ziekte verhinderd, om in deze vergadering te verfchijnen, is daardoor buiten ftaat gefteld geworden, om een allergewigtigst ontwerp van wet te onderfteunen, hetwelk hij geroepen is geweest, aan U Ed. Mog. aan te bieden. Verpligt zijnde om dien ambtenaar te vervangen, bij eene overweging, waarvan het onderwerp mij grootendeels vreemd is, heb ik maar al te veel befef van het ontoereikende mijner krachten, en zoude ik dit nog meer hebben, indien niet de Minister zich had beijverd, om mij, ten aanzien van onderfcheidene zaken, welke de ftoffe van ons tegenwoordig onderzoek zullen uitmaken, de noodige inlichtingen te doen mededeelen.

De Grondwet, welke, bij art. 120, gewild heeft, dat de tienjarige begrooting der ftaatsbehoeften, uiterlijk met het ingaan van het nu eerstvolgende jaar, zoude zijn vastgefteld, heeft op eene beslisfende wijze 's Konings verpligting ten deze afgebakend; terwijl deze hare ftellige bepaling tevens het vooruitzigt heeft geopend op wezenlijke voordeelen, zoo voor het gouvernement als voor de natie in het algemeen, en het opbrengend gedeelte der ingezetenen in het bijzonder.

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en Indirecte Belastingen.

De onzekerheid, welke eene jaarlijksche begrooting kan doen geboren worden, hetzij omtrent den aard der uitgaven, welke zullen worden toegestaan, hetzij met opzigt tot de middelen, waardoor dezelve zouden moeten worden bestreden, belet het gouvernement, in deszelfs handelingen, dien vasten tred te houden, door welken alleen de goede uitslag kan worden verzekerd, en maakt het dikwijls onvermijdelijk, om met overhaasting min goed te doen, hetgeen men, door langzaam en op tijd te werken, ontwijfelbaar beter zoude gedaan hebben.

Niets voorzeker is er, waardoor het krediet van den Staat een voorwerp, voor dit ons koningrijk, zoo dubbeld belangrijk, meer bevestigd wordt, dan wanneer men ziet, dat de dienst voor een bepaald getal van jaren verzekerd is: en het is algemeen erkend, dat het meest afdoende middel van bezuiniging daarin bestaat, dat men in alle zijne behoeften voorzien hebbe.

Het is voor de belastingpligtigen zelve een aanmerkelijk gewin, wanneer alle denkbeeld verdwijnt, omtrent de mogelijkheid van telkens afwisselende veranderingen, in het vaststellen en heffen der belastingen: de ondervinding leert, dat de onzekerheid, omtrent het duurzaam bestaan eener belasting, dikwerf het drukkende van dezelve verdubbelt, omdat men zich in geene ondernemingen durft wagen, welke eene verandering in de wetgeving kan doen mislukken.

Uit dit oogpunt beschouwd is de tienjarige begrooting, welke niet toelaat eenige veranderingen te verwachten, dan dezulke, welke, of uit eene meer gelijke verdeeling der lasten, of uit eene meer onderlinge overeenstemming van de afzonderlijke deelen der wetgeving, of uit het onderzoek der kommissie, bestemd, om de belangen van alle de gedeelten des Rijks zoo veel mogelijk overeen te brengen, zullen kunnen voortvloeijen, eene wezenlijke weldaad voor de belastingschuldigen.

Onder de bepalingen, omtrent eene tienjarige begrooting, worden bij de Grondwet, in art. 123, tevens ook omschreven de uitgaven, welke in hetzelve moeten begrepen worden, in onderscheiding van die, welke slechts voor een enkel jaar kunnen worden vastgesteld.

De tienjarige begrooting bevat de gewone, vaste en voortdurende uitgaven, welke uit den tegenwoordigen staat van zaken voortvloeijen, en meer bijzonderlijk tot den staat van vrede behooren. Deze onderscheiding en de toepassing van dezelve op de ontwerpen van wet,

welke aan de beoordeeling van U Ed. Mog. zijn onderworpen geworden, zal genoegzaam zijn, om te doen zien, dat het gouvernement getracht heeft zich te dezen aanzien zoo veel mogelijk te houden aan de grondbeginselen, welke de Grondwet aan hetzelve heeft voorgeschreven.

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Direkteur-Generaal der In en Uitgaande Regten en Indirecte Belastingen.

Het is van belang nog te doen opmerken, dat hier alleenlijk van den aard, en geenszins van de hoegrootheid der uitgaven gesproken wordt, en dat men zich omtrent den zin der Grondwet merkelijk zoude vergissen, door te willen beweren, dat alleen de vaste en onveranderlijke uitgaven in de tienjarige begrooting moeten worden opgenomen: dit toch zoude inderdaad het voordeel dezer grondwettelijke instelling op niets doen uitloopen, welke, namelijk, daardoor in een bloot geraamte zoude worden hervormd: dewijl er geene administratieve uitgaven bestaan, welke niet, van het eene jaar tot het andere, min of meer aan verandering onderhevig zijn, en dewijl daarenboven het krediet, bij de begrooting gewettigd, alleenlijk het maximum der uitgaven voor de verschillende gedeelten van den dienst toestaat, zonder echter eenige van dezelve bepaaldelijk vast te stellen.

Uit deze aanmerkingen, toegepast op de twee begrootingen, welke de Koning aan de beraadslagingen van U Ed. Mog. heeft onderworpen, zullen dezelve ontdekt hebben, dat de posten, welke op de tienjarige begrooting zijn gebragt, offschoon ook vele derzelve, ten aanzien der hoegrootheid, voor verandering vatbaar zijn, niettemin alle behooren tot den gewonen dienst, tot de vaste en voortdurende uitgaven, en tot den staat van vrede; en dat, van den anderen kant, de uitgaven, welke op de jaarlijksche begrooting voorkomen, alle betrekking hebben tot tijdelijke of toevallige behoeften.

Het is waar, er zoude eene uitzondering te maken zijn, met opzigt tot de uitgaven der domeinen en tot die van de loterij, en inzonderheid ten aanzien der eerste, uit aanmerking van het verband, waarin deze staan tot derzelver beheer; doch de beweegreden, welke die uitgaven als buitengewoon heeft doen brengen, moet als van zelve in het oog vallen. Immers, de verkoop der domeinen, bij de wet van den 9den Februarij 1818 bepaald, moet noodwendig het bedrag van dezen tak van inkomsten van jaar tot jaar doen verminderen; het was dus onmogelijk dezelve op de tienjarige begrooting in ontvang te brengen; en, door deze inkomsten in de jaarlijksche begrooting op

Vergadering der Staten-Generaal.

te nemen, werd het tevens onvermijdelijk, om, ook in deze laatste, alle de uitgaven uit te trekken, welke tot dit gedeelte van administratie behooren.

Vertoog van den Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en Indirecte Belastingen.

De aanspraak van de kommissie, welke het ontwerp van begrooting aan de vergadering heeft aangeboden, regtvaardigt even zeer hetgene de loterij betreft, zonder, aangaande dezen tak van inkomsten, waaromtrent de gevoelens zoo zeer uit een loopen, tot dus verre bepaaldelijk eene partij te hebben kunnen kiezen, heeft Z. M. alleenlijk geraden gevonden, dezelve niet als onherroepelijk te wettigen; en van hier dan ook, dat de uitgaven, welke daaraan verbonden zijn, hare plaats in de jaarlijksche begrooting hebben gevonden.

Ik kan niet denken, dat het noodig zij, in het breede uit te weiden, om de hoofdsom te regtvaardigen, welke het bedrag der begrooting uitmaakt, dewijl het blijkbaar is, dat schier het geheele beloop der uitgaven van dien aard is, dat hetzelve geene vermindering lijden kan.

Een gedeelte der uitgaven vloeit voort uit de verpligting, om de renten der staatsschuld te bestrijden; eene verpligting, welke overal heilig behoort te zijn, maar dubbeld heilig is, in een land, alwaar het krediet eene der grondzuilen van de algemeene welvaart uitmaakt, en inzonderheid na de treffende verliezen, welke de rentheffers van den Staat, onder eene vreemde overheersching, geleden hebben, als ook na de blijken van gehechtheid en vertrouwen, welke dezelve, ten aanzien van het tegenwoordige gouvernement, steeds zoo zigtbaar hebben aan den dag gelegd.

Een ander gedeelte is op het naauwste met onze onafhankelijkheid verbonden. De Koning regelt alles, wat tot de zee- en landmagt betrekking heeft. Z. M. alleen weet wat het belang van zijn koningrijk vordert en toelaat; en, na de ondubbelzinnige blijken, welke Hoogstdezelve bij herhaling gegeven heeft van den geest van spaarzaamheid, dien Hij in dit gedeelte van den dienst des Staats wil hebben in acht genomen, kan bij niemand van U Ed. Mog. de minste twijfel huisvesten, dat de Koning zich, ook in dit opzigt, niet stiptelijk zoude houden aan de pligten, welke hem zijn opgelegd, of dat Hoogstdezelve niet gretiglijk ieder middel zoude willen te baat nemen, hetwelk zoude kunnen strekken, om den last, die op zijn volk drukt, te verligten.

Een derde gedeelte der uitgaven is aan de invordering der belastingen verbonden. Dit gedeelte doet zich, in

massa beschouwd, als aanmerkelijk voor; doch, wanneer men zich de moeite geeft van hetzelve te ontleden, zoo ziet men weldra, dat het gering is, in vergelijking met den aard en omvang der administratie. Zoo, bij voorbeeld, kost het bestuur der registratie slechts 7 pCt.; zoo bedragen de kosten van invordering der inkomende en uitgaande regten en accijnsen, in weerwil van het zoo moeijelijk toezigt, uit hoofde van onze topographische ligging, nog geen 15 pCt.; zoo worden de directe belastingen, en die der posterijen, de oninbare posten daaronder begrepen, voor een weinig meer dan 10 pCt. geheven, en zelfs het bestuur der domeinen is, op den voet, waarop het thans bestaat, weinig kostbaar, wanneer men daarvan aftrekt de kosten van bouwen, planten, als anderzins, welke tot behoud van het goed dienen, en tevens het eenigste middel uitmaken, om de inkomsten te verzekeren.

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en Indirecte Belastingen.

Een vierde gedeelte, eindelijk, is het noodzakelijk gevolg van de omstandigheden, waarin wij ons geplaatst vinden en van aangegane verbindtenissen, zoo wel op de billijkheid als op formele traktaten gegrond. Onder deze uitgaven moet ik de som rangschikken, welke, voor buitengewone pensioenen, op de jaarlijksche begrooting is gebragt; eene som, uitermate groot in schijn, wanneer men vroegere gebeurtenissen uit het oog verliest, maar volkomen gebillijkt, wanneer men zich die vroegere gebeurtenissen, welke binnen dit koningrijk hebben plaats gehad, voor den geest terug roept.

Wie uwer, Edel Mogende Heeren, zou willen terug komen op pensioenen, die, door de afwisselende gouvernementen, welke over deze gewesten het bewind gevoerd hebben, zijn toegestaan, en welke reeds in de smeltkroes der zuivering zijn gelouterd geworden, onder een bestuur, welks fiskaliteit, men zich zoo zeer beijverd heeft, alomme uit te krijten? Wie uwer zoude de reeds zoo geringe pensioenen van de verdedigers des Vaderlands willen verminderd zien, vooral van dezulken, welke, uit hoofde van omstandigheden, buiten dienst hebben moeten worden gesteld. Wie uwer, eindelijk, zoude kunnen weigeren een pensioen toe te staan aan oude dienaren, slagtoffers van hunne verkleefdheid aan hunnen Vorst, indien zelfs niet de getrouwe opvolging van de traktaten het den Koning ten pligt maakte, dezelve te verleenen?

De begrootingen van het jaar 1820 schijnen, bij den

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Direkteur-Generaal der In en Uitgaande Regten en Indirecte Belastingen.

eersten opslag, eene aanmerkelijke vermeerdering der uitgaven, boven die van 1819, te bevatten; doch wanneer men daarvan aftrekt, vooreerst de vermeerdering der renten voor het Syndikaat, ten gevolge der wet van den 9den Februarij 1818, en, ten anderen, de kosten van administratie, welke uit den opbrengst der middelen zijn betaald, alsmede eenige andere, welke insgelijks uit denzelven zijn gevonden, zoo als bij voorbeeld de lijfrenten op de domeinen, de uitkeering aan den Prins *van Salm-Salm*, en meer andere, welke alle bij de begrooting zelve zijn uitgetrokken, zoo zal men zich, door dit een en ander, weldra overtuigd vinden, dat er, in stede van eene vermeerdering, integendeel eene wezenlijke vermindering van *f* 900,000 plaats heeft, wanneer men de bezuinigingen in de administratie daar onder rekent.

Voorts bestaat er, ten aanzien van het bestuur van eenen Staat, eene dwaling, welke te algemeen is, dan dat dezelve niet bij deze gelegenheid zoude worden wederlegd. Men hoort namelijk dagelijks het groote huisgezin van den Staat bij eene gewone huishouding vergelijken, en niets is natuurlijker, dan dat men dien ten gevolge hoort beweren, dat de uitgaven in evenredigheid tot de inkomsten behooren geregeld en beperkt te worden.

Geene aanmerking voorwaar is meer gegrond dan deze, en er is tevens niets heilzamer, dan dat men dezelve dagelijks aan elken administrateur voorpredike, mits men echter den wezenlijken zin dezer grondstelling niet overschrijde, welke niet verder strekt dan om iedere onnoodige uitgave te vermijden en zich tegen alle verkwisting te waarborgen. Doch, van den anderen kant, is er ook geene grondstelling gevaarlijker, dan deze, wanneer dezelve in eenen meer algemeenen zin wordt opgenomen, en men daardoor het publiek krediet of de veiligheid en onafhankelijkheid van een land in de waagschaal zoude kunnen stellen.

De groote maatschappij der beschaafde volken is aan regelen gebonden, welke aan dezelve uit haren aard eigen zijn, waarvan niet straffeloos kan worden afgeweken, en welke uitgaven vorderen, die, offchoon nutteloos in zich zelve, niet te min door de omstandigheden onvermijdelijk worden en de gouvernementen noodzaken, om hunne inkomsten te vergrooten, even gelijk ook ieder bijzonder persoon moet trachten zijne middelen van be-

kan te vermeerderen, wanneer hij, door de omstandigheden, tot eene uitbreiding van zijne gewone uitgaven gedwongen wordt; waaruit dan ook volgt, dat men, om het meerder of minder bedrag eener begrooting van staatsbehoeften naar waarde te kunnen beoordeelen, moet letten op de noodzakelijkheid der uitgaven en op de inkomsten, welke het bestuur zich, met inachtneming van de middelen van bestaan der ingezetenen, en door eene verdeeling der belastingen, welke voor de nijverheid en den nationalen voorspoed het minst drukkende is, kan verschaffen.

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en Indirecte Belastingen.

De Koning heeft, met deelneming, de bekommering van vele leden dezer Vergadering opgemerkt, ten aanzien van de onderscheidene deelen der uitgaven, welke bij de begrooting zijn uitgetrokken. Z. M. heeft dikwerf en bij herhaling verklaard, dat het Hem hoogst aangenaam zoude zijn, zoo veel mogelijk acht te kunnen slaan op de bedenkingen, welke zouden kunnen strekken, om dezelfs volken te verligten; doch Hoogstdezelve heeft daarin geenen grond meenen te vinden, om eenige verandering te maken in de voorstellen, welke Hij aan de Staten-Generaal gedaan heeft.

Het is hier de plaats om de reeds gemaakte aanmerking te herhalen, dat de begrooting de uitgaven toestaat, maar dezelve niet vaststelt, en dus ook in geenen deele belet, die bezuinigingen te maken, welke aan het gouvernement zouden mogen blijken, mogelijk te zijn; het is ook hier de plaats, om gewag te maken van hetgeen, gedurende de laatst verloopene twee jaren, reeds van tijd tot tijd gedaan is.

De administratie van oorlog is vereenvoudigd geworden, en de uitgaven van dat departement hebben eene merkelijke vermindering ondergaan; het Hoog Geregtshof voor de finantiën en zeezaken is afgeschaft; de Raad van koophandel en koloniën is niet op de begrooting van 1820 gebragt, en, ter vervanging van denzelven, zijn aan den minister adviserende raden toegevoegd, welke in vergelijking met de vroegere kosten, slechts zeer geringe uitgaven zullen vorderen. De Hooge Raad van Adel zal, met den 1sten Januarij aanstaande, niet meer ten laste van de schatkist zijn. De afzonderlijke Rekenkamer der Domeinen zal, ten gevolge der vereeniging van dat departement met dat der Registratie, insgelijks spoedig ophouden te bestaan. Er zijn twee van de drie hoofdbemaalmeesters afgeschaft, en de ambtsverrigtingen der

Vergadering der Staten-Generaal.

provinciale betaalmeesters zijn met die van de Ontvangers-Generaal vereenigd; de ineensmelting van de administratie der inkomende en uitgaande regten en van die der accijnsen, welke sedert eenige maanden is tot stand gebragt, heeft, met het voordeel eener merkelijke vereenvoudiging, dat van eene zeer wezenlijke bezuiniging vereenigd: dewijl alleen de kosten voor het personeel dezer zaamgevoegde administratiën, volgens eene naauwkeurige opneming, eene vermindering van ruim *f* 430,000 hebben ondergaan, en het getal der ambtenaren van alle rangen in de provinciën thans 380 minder bedraagt, dan toen die beide administratiën afzonderlijk bestonden. Door de afschaffing van het ministerie van den Waterstaat, welke op het naauwst verbonden is met de regeling van dat gedeelte van den dienst, waarmede de Koning zich thans bezig houdt, is een nieuw middel van vereenvoudiging aan de hand gegeven.

Vertoog van den Direkteur Generaal der In- en Uitgaande Regten en Indirecte Belastingen.

Het ware te wenschen geweest, dat alle de instellingen, bij de Grondwet voor de vorming der huishouding van den Staat opgegeven, vóór de tienjarige begrooting, hadden kunnen worden tot stand gebragt; U Ed. Mog. zullen op derzelver juiste waarde weten te schatten de beletselen, welke het gouvernement verhinderd hebben om dezelve voltallig te voltooijen; zij zullen gevoelen, dat de keuze tusschen de twee ontwerpen, welke hun zijn voorgelegd, eenen onmiddellijken invloed op de te doene voorstellen heeft. De Grondwet is echter daarom niet minder stellig in de bepaling van het tijdstip tot het invoeren van de tienjarige begrooting, en U Ed. Mog. moeten, in datgene, hetwelk reeds gedaan is, een' genoegzamen waarborg vinden voor 's Konings ijver, om ook datgene te bespoedigen, hetwelk nog gedaan moet worden. Ik vind mij gelast de Vergadering te kennen te geven, dat Z. M. zich voorstelt, na de keuze van U Ed. Mog. tusschen de twee voorgelegde ontwerpen, aan de Staten-Generaal in derzelver tegenwoordige zitting eene voordragt te doen tot regeling der regterlijke magt, waarvan Hoogstdezelve al het gewigt gevoelt.

De daadzaken, welke ik hierboven heb aangestipt, en waarvan gijlieden kennis draagt, Ed. Mog. Heeren, zijn een kennelijk bewijs van 's Konings bepaald oogmerk, om de uitgaven van den Staat te verminderen, zoo dikwerf de omstandigheden zulks toelaten. Het is noodeloos hier verder iets bij te voegen, na de plegtige verklaring Zr. M., van, indien het noodig mogt zijn, ge-

du-

durende het aanstaande jaar, een vierde gedeelte van de dotatie der kroon, ter bestrijding van de buitengewone behoeften van den Staat af te staan; eene opoffering, welke de onmogelijkheid van grootere bezuiniging voor het tegenwoordig oogenblik bewijst, doch de mogelijkheid daarvan voor het vervolg mag doen vermoeden.

Verandering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Direkteur-Generaal der In en Uitgaande Regten en Indirecte Belastingen.

Ik ga thans over tot de door den Koning voorgedragene begrooting van ontvang, en ik zal dus, voor ieder afzonderlijk, moeten spreken van de twee ontwerpen, welke aan U Ed. Mog. ter beoordeeling zijn gegeven.

Offchoon het vereenigd beloop van alle de uitgaven, welke aan het bestuur en de verded'ging van het Koningrijk verbonden zijn, het bedrag der inkomsten, welke uit de financiële wet zouden voortvloeijen, te boven ging, had de Koning zich echter verheugd in het denkbeeld van aan zijn volk geene nieuwe algemeene lasten te behoeven op te leggen, maar dat meerdere te kunnen vinden op eene wijze, meer strookende met de gesteldheid der onderscheidene provinciën, namelijk door aan de Staten dier provinciën de zorg op te dragen, van die lasten bij aanslag te heffen en te verdeelen; en Z. M. hield zich verzekerd, dat, door middel van deze verandering, de inkomsten van den Staat in overeenstemming zouden zijn gebragt met deszelfs behoeften.

Ter ontwikkeling van dit denkbeeld vinde ik mij verpligt de reeks der gewone en buitengewone ontvangsten vlugtig door te loopen, en kortelijk gewag te maken van de beweegredenen, welke den Koning tot het denkbeeld hebben geleid, om eenige lasten over de provinciën te verdeelen.

Gewone ontvangsten.

De *f* 26,345,319: 38 cents, welke als de opbrengst der directe belastingen zijn uitgetrokken, moeten als vaste inkomsten beschouwd worden, wanneer men daarvan uitzondert de patenten, als uit derzelver aard aan verandering onderhevig zijnde, maar welker beloop voorzeker niet te hoog gesteld is.

De *f* 12,149,700: , welke als het bedrag der regten van registratie, zegel, griffie, hypotheken en succesfie voorkomen, zijn berekend naar den opbrengst van vroegere jaren, met uitzondering alleen van het regt van succesfie, hetwelk gebragt is op *f* 3,000,000, eene be-

Vergadering der Staten Generaal.

grooting, waaraan het zegel der ondervinding nog ontbreekt, dewijl het loopende jaar het eenigst volkomen dienstjaar is, hetwelk men tot maatſtaf heeft kunnen nemen. Het lijdt echter geen' twijfel, dat een opbrengst van *f* 3,000,000, voor het tienjarig budget, niet als overdreven kan worden beſchouwd, dewijl deze belasting, op gelijken voet ingerigt, in de Noordelijke provinciën van het Koningrijk bijna *f* 2,000,000 heeft opgebragt.

Vertoog van den Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en Indirecte Belastingen.

Voorts vindt men op het gewone budget de inkomende en uitgaande regten en accijnſen ten beloope van *f* 25,141,000 uitgetrokken, en deze berekening regtvaardigt zich door den opbrengst van die middelen, welke gedurende het geheele jaar zijn geheven.

Het is mij bijzonder aangenaam aan U Ed. Mog. de ſtellige verzekering te kunnen geven, dat de opbrengſten der wijnen en buitenlandſche brandewijnen, alsmede die van den turf, over het loopende jaar, de ſommen zullen te boven gaan, welke daarvoor op de tienjarige begrooting zijn gebragt; dat de belasting op de bieren, en het binnenlandsch gedisteleerd, de ſteenkolen en het lastgeld, vermoedelijk het bedrag der raming zullen bereiken, en dat de andere takken van inkomſten, alle, verbetering hebben ondergaan; zoo zelfs, dat de opbrengſten der accijnſen, gedurende de tien eerſte maanden van het loopende dienstjaar, dien van de tien eerſte maanden van het jaar 1818, met eene ſom van meer dan *f* 2,400,000, overtroffen hebben.

De Minister van financiën heeft, tijdens de overbrenging van het budget, erkend, dat de inkomende en uitgaande regten verloren hadden, en Z. Exc. heeft gemeend, de oorzaak daarvan te moeten zoeken in den ſtaat van ſtremming, welken de handel bijna overal ondervonden heeft.

Het moge ons vergund worden op eene betere toekomst te hopen; en, daar de inkomſten van het dienstjaar 1817, voor dit gedeelte, meer bedragen hebben dan de ſom, welke op de tienjarige begrooting voorkomt, heeft men volkomen grond gevonden voor de raming, welke U is voorgelegd geworden.

Ik haaste mij, omtrent alle deze ramingen, aan deze vergadering de geruststellende woorden van den Koning te herinneren, welke zoo zeer geſchikt zijn, om alle uwe bekommeringen, ten deze, ten eenemale te doen verdwijnen; de belofte, namelijk, door Z. M. gedaan,

van eene kommissie te zullen benoemen, belast met de herziening van het geheele stelsel der inkomende en uitgaande regten en accijnsen.

Vergadering der Staten Generaal.

De beraadslagingen, welke in uwe vergadering hebben plaats gehad, hebben maar al te zeer doen zien, hoe nit een loopende, ja hoe geheel strijdig de gevoelens waren omtrent dit belangrijk onderwerp: dezelve hebben tevens bewezen, hoe moeijelijk het is, een systema vast te stellen, hetwelk alle de bijzondere belangen zoude moeten overeenbrengen.

Vertoog van den Direkteur Generaal der In- en Uitgaande Regten en Indirecte Belastingen.

De uitvoering der wetten, de formaliteiten, welke de zelve vordert, zijn altijd eene belemmering; zij zijn een kwaad, zoodra zij niet door de noodzakelijkheid geboden worden.

De zuiverste oogmerken, de standvastigste wil, zijn, bij deze botsing van gevoelens, geenszins voldoende, om aan den man, die zich aan het hoofd van dit moeijelijke departement geplaatst vindt, de verzekering te geven, dat hij zich in zijne wijze van zien niet bedrogen hebbe, noch om aan het doorluchtig hoofd der regering de volledigste overtuiging in te boezemen, dat men Hem datgene heeft doen omhelzen, hetwelk met de belangen van zijn volk het meest overeenkwam.

Eene kommissie, bestaande uit mannen van een verlicht verstand, aan alle vooroordeelen vreemd, alleen door liefde voor het goede bestuurd, gekozen zoo wel uit uw midden als uit de ingezetenen der onderscheidene provinciën, welke, bij dit hun onderzoek, de kennis der plaatselijke belangen en de ondervinding van bijzondere belemmeringen met de grondregelen van het bestuur der geldmiddelen en met die der staats-huishoudkunde vereenigen, zoodanig eene kommissie is gelijkelijk geschikt, om zoo wel den Koning als de Staten-Generaal en de natie, omtrent den toekomstigen goeden uitslag harer verrigtingen, gerust te stellen.

Geruggesteund door de raadgevingen van deze kommissie, zal Z. M. uit dezelve genoegzame gronden van vertrouwen putten omtrent de voorstellen, welke zij in het geval zal zijn aan de Staten-Generaal te doen, en de Staten-Generaal zullen wederkeerig, van hunne zijde, dezelve met de volkomene verzekering kunnen ontvangen, dat er niets verzuimd is om het goede te vinden, en dat de te nemen maatregelen eenparigl ijk zullen worden toegejuicht door een verstandig en goed volk, hetwelk, volkomen gerust omtrent de bedoelingen van het gouvernement,

Vergadering der Staten-Generaal.

slechts verlangt, dat hetzelve nopens het wezenlijk belang van het vaderland worde ingelicht; terwijl ik, voor zoo veel mij zelven aangaat, mij zal gelukkig achten, dat ik, door de benoeming dezer kommissie, welke mijne wenschen en pogingen reeds sedert lang hadden vooruitgeloopen, mij van mijne zedelijke verantwoordelijkheid kan ontslagen rekenen.

Vertoog van den Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en Indirecte Belastingen.

De sommen van *f* 250 000 voor het regt van waarborg en van *f* 2.030,000 voor den opbrengst der posterijën, hebben geene toelichting noodig.

Buitengewone ontvangsten voor het dienstjaar 1820.

De sommen van *f* 2,010,411:17
van - 557,660:79
van - 1,185,600:00

welke de drie eerste artikelen der begrooting uitmaken, staan in eene verhouding tot de belastingen, waarvan zij een gedeelte uitmaken, en vereischen gevolgelijk geene hoegenaamde ontwikkeling.

Die van *f* 4,000,000, voor de inkomsten der Domeinen, Wateren en Bosschen, is gegrond op vroegere opbrengsten, na aftrek van dat gedeelte der Domeinen, hetwelk ten verkoop is aangeslagen.

De som van *f* 990,000, spruitende uit het voordeel, hetwelk de loterijën afwerpen, is mede naar den tegenwoordigen staat der zake berekend.

Die van *f* 1.330,000, voor verschillende ontvangsten, is gespecificeerd geworden bij den staat, welke daarvan aan U Edel Mog is voorgelegd, en de voltalligmaking van dezelve met *f* 600,000, is door den wil des Konings volkomen verzekerd geworden.

De berekeningen, waarvan ik zoo even gesproken heb, rusten op de vooronderstelling, dat vele soorten van uitgaven door de provinciën zullen gedragen worden, in voege zoo als zulks aan de Staten dier provinciën het meest geschikt zal voorkomen.

De artikelen 150 en 219 der Grondwet geven genoeg te kennen, dat er uitgaven van dezen aard zijn kunnen, in overeenkomst namelijk met hetgene was voorgeschreven bij de wetten van den 28sten messidor 4de jaar, van de 7de ventose 9de jaar, en andere, welke op de hollandsche departementen zijn toepasselijk gemaakt, bij dekreet van 28 October 1811, hetwelk ter bestrijding der kosten van het inwendig bestuur 21 opcenten deed

heffen, welke sedert 1814 in de schatkist zijn gestort geworden.

Z. M. heeft gedacht, dat haar voorstel het drie dubbeld voorregt opleverde, namelijk, van een plaatselijk beheer en toezigt, van eene vermindering der kosten, en van eene verligting van den last, naar gelang van plaatselijke behoeften en omstandigheden.

Het was, met betrekking tot het eerste punt, voor Hoogstdezelve een aangenaam denkbeeld, dat de verzorging van ongelukkigen, dat spoedvorderende bouwwerken en reparatiën, bij uitsluiting, zouden worden toebetrouwd aan eene administratie, welke een dagelijksch overzigt over dezelve zou kunnen hebben, en dat zij daardoor ten eenemale zoude doen vervallen het verwijt, wegens een stelsel van centralisatie, van hetwelk men dikwerf met zoo veel ijver de gebreken tracht te overdrijven.

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en Indirecte Belastingen.

De Koning heeft zich voorgesteld, dat het zekerste middel om eene bezuiniging daar te stellen, welke niet tevens schadelijk zoude zijn, daarin bestaat, dat men onderscheidene gedeelten der uitgaven doe regelen, door mannen, het meest in staat om de behoeften hunner onderhoorigen te kennen, en daardoor zelve het meest belang hebbende om de belooningen der beambten, overeenkomstig hunnen post en naar de plaatselijke gebruiken, te wijzigen, en de lasten te verminderen, welke het eerst op hen zelve drukken.

Het toestaan van 8 opcenten aan de provinciën zoude vermoedelijk voldoende kunnen zijn, om, in sommige derzelve, de uitgaven te bestrijden, welke hun zouden worden opgelegd. Het gemeenschappelijk fonds, door 2 opcenten bijeengebragt, zoude het gouvernement in staat stellen, om die provinciën te gemoet te komen, welke zulks het meest zouden behoeven; en, in de vooronderstelling, eindelijk, dat men in eenige provinciën afzonderlijke maatregelen zoude moeten bij de hand nemen, zoude de herinnering aan hetgene in deze vergadering, omtrent het verschil der provinciale belangen, gezegd is, genoegzaam zijn, om het voordeel te doen gevoelen, dat deze lasten geheven worden op eene wijze, welke met de plaatselijke omstandigheden het meest overeenkomt.

Men voldoet wijders aan de Grondwet, wanneer men de kosten der provinciale administratie op de begrooting brengt. De Koning wordt door niets verhinderd, den Staten-Generaal kennis te geven van hetgene zoude mo-

Vergadering der Staten-Generaal, Vertoog van den Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en Indirecte Belastingen.

gen bepaald worden, ten gevolge eener reserve, waarvan de regeling geheel door Z. M. geschiedt; terwijl, eindelijk, nog valt aan te merken, dat, als eene proefneming, waarvan men door niets zoude worden belet terug te komen, deze inderdaad de voorkeur schijnt te verdienen, boven het scheppen van nieuwe belastingen, vooral de gesteldheid van 's Rijks financiën in aanmerking genomen, welke onder de uitgaven een aantal voorwerpen doet vinden, die door den tijd voor aanzienlijke verminderingen zullen vatbaar zijn, of omtrent dewelke het Gouvernement ten minste de keuze zal behouden, om dezelve te verminderen, of dezelve door andere te vervangen.

Wat het eerste betreft, behoeft men slechts de buitengewone pensioenen te noemen, en wat het tweede aangaat, de renten van de tweede serie der syndicaat-bons.

Ik heb hier blootelijk de gronden herhaald, welke Z. M. zelve voor deze Vergadering heeft ontwikkeld, en door welke Hoogstdezelve zich had genoopt gevonden de voorkeur te geven aan het eerste ontwerp, hetwelk aan U Ed Mog. is aangeboden.

Z. M. meent te hebben bespeurd, dat vele der leden zich met deze hare gevoelens niet vereenigen, en Hij heeft besloten dezelve op te offeren, in geval U Ed. Mog. zich mogten verpligt vinden het gedane voorstel te verwerpen.

Het is in dien zin, dat Hoogstdezelve, bij zijne boodschap, van den 13den dezer maand, twee nieuwe ontwerpen van wetten heeft gevoegd, strekkende om op de begrooting der uitgaven wederom de zoodanige te brengen, welke men op de provinciën had overgebragt, en om dezelve te doen bestrijden door middel van opcenten, waarover mij thans nog overblijft te spreken.

De grondbelasting is met 5 centen verhoogd geworden; de opbrengst dezer belasting is zeker; het is een bezwaar, dit is niet te ontkennen, maar hetzelve is niet bovenmatig, en indien men dit gedeelte der directe belastingen van de opcenten had willen uitzonderen, zoo zouden alle de overigen moeten zijn bezwaard geworden buiten alle evenredigheid tot het vermogen van velen der belastingschuldigen, welke in het algemeen tot het bijdragen voor de nieuwe staatsbehoeften geroepen worden, door eene vermeerdering van 10 centen op de personele en mobilaire belasting, op die der deuren en vensters, en op het regt op de patenten.

Ik moet daarenboven aanmerken, dat, naar aanleiding van art. 5 der wet, waarbij de gewone ontvangsten geregeld worden, de mogelijkheid zal blijven bestaan, om het bezwaar der opcenten op de grondbelasting te verminderen, of wel geheel af te schaffen, voor zoodanige gemeenten, welker financiële gesteldheid zoude mogen toelaten, om die, welke ten hunnen behoeve geheven worden, op eene andere wijze te doen vervangen.

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en Indirecte Belastingen.

Wat de indirecte belastingen betreft, heeft de Koning zijne keuze tot de zoodanige bepaald, welke aan Hoogstdenzelven toescheben het meest voor verhooging vatbaar te zijn.

Niemand zal aarzelen, onder deze het regt van successie te rangschikken, hetwelk eene aftrekking is van een meest altijd toevallig voordeel, alsmede dat op het formaat-zegel, hetwelk niet zeer hoog is, hetwelk, om zoo te spreken, ongevoelig betaald wordt, en bijna altijd verbonden is aan contracten en verbindtenissen, uit welke men eenig voordeel hoopt te trekken.

Daar het gebruik van wijn doorgaans een blijk van welvaart is, heeft men gemeend, denzelven, bij voorkeur te moeten begrijpen onder de voorwerpen, welke aan de verhooging met opcenten zullen moeten onderworpen worden. Dezelfde aanmerking geldt ook ten aanzien van de buitenlandsche brandewijnen, en men moet te dezen opzigte tevens de aanmerking herinneren, welke reeds in de Vergadering gemaakt is, namelijk, dat de impost op dit artikel te laag was in vergelijking van dien op het binnenlandsch gedisteleerd.

Er valt eindelijk nog aan te merken, dat men, in het hoog bedrag dezer beide belastingen, welke, over het loopende dienstjaar, den geraamden opbrengst hebben overtroffen, eene nieuwe beweegreden heeft gevonden, om dezelve onder die, welke zouden kunnen verhoogd worden, op te nemen.

Ofschoon de Koning ook onder dit getal den impost op de bieren begrepen heeft, zoo bedraagt nogtans de voor dit artikel voorgedragene verhooging nog de helft niet van het verschil, hetwelk er bestaan heeft tusschen het eerste voorstel, door Z. M., in 1816, gedaan, en de vermindering welke Hoogstdezelve naderhand, ingevolge het verlangen der Kamer, op dezen impost heeft toegestaan. Na, in dat tijdstip, zijn eigen gevoelen te hebben opgeofferd, is de Koning niettemin altoos van gedachten geweest, dat de belasting op de bieren wel eene

Vergadering der Staten Generaal.

Vertoog van den Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en Indirecte Belastingen.

geringe vermeerdering toeliet. De welvarende staat der brouwerijen en het werkelijk bedrag van den opbrengst van dit middel, welke, over het loopende jaar, de som, welke daarvoor bij de tienjarige begrooting is uitgetrokken, zal bereiken, billijken volkomen het voorstel, hetwelk ten dezen door het gouvernement gedaan wordt.

De aanmerkelijke vermindering, welke de impost op den gestoken turf, in 1816, ondergaan heeft, heeft in de tegenwoordige omstandigheden toegelaten, om denzelven met de helft te vermeerderen; terwijl de tien opcenten, waarmede de belasting op de inlandsche steenkolen is verhoogd, niet kan geacht worden, een dermate groot bezwaar te zijn, dat hetzelve, voor dezen belangrijken tak van nationale nijverheid, nadeelig zoude kunnen worden.

Het is mogelijk, Ed. Mog. Heeren, dat de ondervinding ten eenigen tijde zal doen zien, dat de opcenten beter hadden kunnen worden omgeslagen. Het is mogelijk, dat het verkiezelijker zij, dezelve door andere belastingen te vervangen. Het is mogelijk, eindelijk, dat, door de algemeene herziening van het stelsel der in- en uitgaande regten en accijnsen, een middel worde aan de hand gegeven, om dezelve geheel te kunnen missen. De Koning wil, ten aanzien dezer opcenten, van hoedanigen aard ook de belastingen mogen zijn, welke met dezelve zijn verhoogd geworden, in niets vooruitloopen. Z. M. stelt zich voor, daaromtrent, in uwe aanstaande gewone zitting, eene nadere voordragt te doen. Ik heb daarvan aan de centrale sectie, in Hoogstdeszelfs naam, de verzekering gegeven, en ik herhale dezelve bij deze.

Er blijft mij nog overig, uwe Vergadering te onderhouden over het ontwerp van wet, waarbij, zoo het noodig mogt zijn, de uitgifte van *f* 24,000 000 nominaal kapitaal van de werkelijke schuld wordt toegestaan.

Er kan geen twijfel zijn, omtrent de grondbeginselen, welke tot dit voorstel hebben aanleiding gegeven. Het lijdt geene tegenspraak, dat het gouvernement moet worden in staat gesteld, om alle vroegere schulden aan te zuiveren, dewijl, met den 1sten Januarij aanstaande, het tienjarig tijdvak, bij de Grondwet bepaald, eenen aanvang neemt, hetwelk zich zoo geheel en al van alle vroegere tijdperken afzondert.

Het zoude, van de zijde van het gouvernement, het toppunt van onvoorzigtigheid zijn, dit tijdvak te willen intreden, zonder zich verzekerd te hebben van de mid-

delen om de vroegere dienstjaren te vereffenen; doch, daarenboven, is, in alle gevallen, de wet n°. 5 noodzakelijk afgescheiden van het verband, waarin hetzelve staat tot de tienjarige begrooting.

Vergadering der Staten-Generaal.

Daar de uitgaven, bij de wetten, welke de begrootingen regelen, zijn toegestaan, zoo moeten, offchoon ook een gedeelte der inkomsten is achterwege gebleven, de betalingen niettemin gedaan worden.

Vertoog van den Direkteur-Generaal der In en Uitgaande Regten en Indirecte Belastingen.

De naauwgezetheid en de regelmatigheid, waarmede de publieke schatkist aan hare verbintenissen voldoet, zijn de grondslagen van het openbaar krediet, en maken tevens een weinig in het oog loopend, maar daarom niet minder voortdurend en krachtdadig middel van bezuiniging uit.

Het staats-krediet te verwrikken; de schatkist te noodzaken om het stelsel van stipte en regelmatige betalingen te laten varen, de rentheffers van den Staat slagtoffers te doen worden van hunne goede trouw, zoo wel als van hun goed vertrouwen, dit een en ander zoude niet anders kunnen strekken, dan om andermaal de verliezen en de onheilen op ons te laden, welke noodwendig uit eenen bekrompen staat der geldmiddelen moeten voortvloeijen, en waarvan de geschiedenis van ons Vaderland maar al te vele voorbeelden heeft opgeleverd.

Doch zoodanig kunnen geenszins de bedoelingen van U Ed. Mog. zijn; en ik geloove, dat hier slechts twee vragen door mij moeten worden opgelost; deze namelijk, vooreerst: wordt het kapitaal van *f* 24.000,000 vereischt voor het oogmerk, voor hetwelke hetzelve bestemd is? — ten andere: is in de daarstelling van werkelijke schuld het meest geschikte middel tot vinding van de benoodigde som gelegen? . . .

De rekeningen der begrootingen, welke, over de dienstjaren 1817 en 1818, aan uwe beoordeeling zijn onderworpen, levert een passief van *f* 3,653,814: 52 cents op.

De registratie is voor het loopende dienstjaar beneden de raming gebleven, gedeeltelijk ten gevolge van hetgene hier boven reeds omtrent het regt van successie is aangemerkt. .

De nieuwe belastingen der accijnsen, zoo als dezelve voor dit jaar zijn vastgesteld, hebben naauwelijks iets kunnen opbrengen, omdat dezelve op termijnen van krediet betaald worden. De stremming in den handel heeft op de inkomende en uitgaande regten eenen nadeeligen invloed gehad. De opbrengst der loterijen is beneden de raming gebleven, omdat men het getal der loten van

Vergadering der Staten-Generaal.

Vertoog van den Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en Indirecte Belastingen.

de Koninklijke Nederlandsche Loterij heeft moeten verminderen. De inkomsten, uit de borgtogten voortspruitende, hebben op verre na de daarvoor gemaakte berekeningen niet bereikt, terwijl de verkoop van specerijën niet de helft heeft kunnen afwerpen van hetgeen daarvoor op het budget was uitgetrokken, omdat men dezelve slechts voor een gedeelte heeft kunnen afzetten.

Alle deze posten, bij elkanderen genomen, bedragen bijna ƒ 10,000,000:00 welke nagenoeg het wezenlijk bedrag uitmaken, van de som, welke als werkelijke schuld zal moeten worden uitgegeven.

De conversie van dit papier in geld zal met voorzigtigheid geschieden, en daardoor zal de uitgifte van hetzelve geenen invloed op de waarde der werkelijke schuld hebben, welke, sedert de laatstverloopene twee maanden, geene daling heeft ondergaan, en dus niet sedert het voorstel van dezen maatregel, waarbij tevens geruststellende grondbeginselen, wegens derzelver amortisatie, zijn beraamd.

Ik zal hier de reeks van aanmerkingen niet volgen, welke de sectiën gemaakt hebben op de berekeningen, welke aan de Vergadering zijn medegedeeld; het Gouvernement heeft dezelve reeds beantwoord, en dit onderwerp, hetwelk mij ten eenemale vreemd is, zoude daarenboven bijzondere opgaven in cijfers vorderen, voor welke dit mijn vertoog niet geschikt is; ik zal mij dus, ten aanzien van datgene, hetwelk omtrent de amortisatie-kas gezegd is, alleenlijk bepalen om aan U Ed. Mog. te berigten, dat de berekening van het laatstvoorgaande dienstjaar, ingevolge de wet, bij besluit Zr M., van den 20sten October ll., n°. 51, is goedgekeurd; dat deze rekening, den 25sten daaraanvolgenden, aan de daartoe speciaal benoemde Kommissarissen is medegedeeld, en dat dezelve door de Kommissarissen der Rekenkamer, op den 11den November dezes loopenden jaars, finaal is gesloten.

Ik heb gemeend, bij dit mijn vertoog, het onderwerp, hetwelk U thans bezig houdt, slechts uit een algemeen oogpunt te moeten beschouwen; ik zoude uwe aandacht slechts nutteloos hebben vermoeid, indien ik de antwoorden had willen herhalen, welke op de door U geopperde bedenkingen gegeven zijn, en ik behoude mij voor, nadere inlichtingen te geven, indien de loop uwer beraadslagingen dezelve mogt noodig of onvermijdelijk maken (1).

(1) Staatscour. No. 304.

Vergadering der Staten-Generaal.

Verdere discussiën en de voorgedragene ontwerpen op één na, verworpen.

Hierop voerden achtervolgens, min of meer breedvoerig, het woord de Heeren: *Reyphins*, *Meteierkamp*, *van Alphen*, Baron *Collot d'Escury van Heinenoord*, Baron *de Serret*, *Surmont de Volsberghe*, *Pierson*, *van der Kemp* en Graaf *van Hogendorp*, waarna de Vergadering, zijnde het toen omstreeks vier ure, tot des avonds ten zes ure werd geadjourneerd. Omtrent half zeven ure werden de discussiën hervat en, vervolgens, het woord, zoo voor als tegen de conceptwetten, gevoerd door de Heeren: *van Toulon*, *van Bommel*, *van Suchtelen tot de Haer*, *Sandberg*, *Serruys*, *Angillis*, *Hennequin*, *Trentesaux*, *Liefmans*, *Fabry Longrée*, *Dotrenge* en *Kemper*. Na eene korte woordenwisseling tusschen de Heeren *Dotrenge* en *Kemper*, omtrent eenige wederzijds gebezigde uitdrukkingen, vattede de Direkteur-Generaal nogmaals het woord op, ter verdediging der voordragten tegen alle de, gedurende den loop der discusfiën, in het midden gebragte bedenkingen. De Graaf *van Hogendorp* sprak insgelijks andermaal tegen de ontwerpen, waarna nog eenige debatten plaats hadden, welke eindelijk door den Voorzitter gesloten zijnde, de Vergadering tot de stemming overging. — De uitslag der stemming was als volgt: conceptwet No. 1, voorgedragen den 28sten October, algemeene stemmen tegen; conceptwet, No. 2, voorgedragen den 28sten October, 97 stemmen tegen, 1 voor; conceptwet No. 1, voorgedragen den 13den December, 43 stemmen voor, 55 tegen; conceptwet No. 2, voorgedragen den 13den December, 36 stemmen voor, 62 tegen; conceptwet No. 3, voorgedragen den 28sten October, 30 stemmen voor, 68 tegen; conceptwet No. 4, voorgedragen den 28sten October, 28 stemmen voor, 70 tegen; conceptwet No. 5, voorgedragen den 28sten October, 54 stemmen voor, 44 tegen. Bijgevolg werd besloten de bovengemelde ontwerpen, uitgezonderd het ontwerp No. 5,

Vergadering der Staten-Generaal.

hetwelk ter bekrachtiging naar de Eerste Kamer verzonden werd, aan Z. M. toe te zenden, met eerbiedig verzoek van dezelve in nadere overweging te willen nemen. — Eerst ten half twee ure na middernacht scheidde de Vergadering, welke, gedurende den geheelen tijd, dat dezelve geduurd had, door de hoofden der departementen van algemeene administratie was bijgewoond geworden. Ook merkte men bij deze zitting, van den aanvang tot aan den geheelen afloop derzelve, den Prins *van Oranje* in Hoogstdeszelfs loge op; terwijl Z. K. H. Prins *Frederik* mede een merkelijk gedeelte derzelve bijwoonde. Het aantal van nieuwsgierigen op de publieke tribunen was buitengewoon aanmerkelijk, en de Voorzitter genoodzaakt, uit hoofde van het daardoor veroorzaakt gerucht, de toehoorders tot tweemalen toe tot stilte te vermanen, onder bedreiging van de tribune te zullen doen ontruimen (1). — Gedurende den loop der discussiën, welke bij deze gelegenheid zeer levendig waren, meende men bij die gene, welke zich tegen de onderscheidene wetten verklaarden, drie hoofd-gevoelens bijzonder te onderscheiden. Een gedeelte der Sprekers namelijk, en wel bijzonder die der Zuidelijke Provinciën, grondden hunne meening tot verwerping van het Budget, op eene overspanning van uitgaven, welke, naar hun inzien, allerverderfelijkst was voor het land; andere waren van oordeel, dat, al waren misschien de uitgaven voor het loopend jaar niet overdreven, zij echter voor tien jaren niet konden worden aangenomen: zoodat zij hun advies van verwerping grondden op het ondoelmatige der splitsing tusschen het gewoon en buitengewoon budget; terwijl eindelijk een derde deel der sprekers wel niet de uitgaven zoo overdreven vond, dat zij daarop hunne verwerping meenden te kunnen gronden, doch van

(1) 's Gravenh. Cour. No. 155; alwaar eenige verdere bijzonderheden, wegens deze zitting, medegedeeld zijn.

oordeel was dat, naar hun inzien, de oorzaken van alle ongelegenheden, waarin men zich, sedert eenige jaren, had bevonden, te zoeken waren in het ondoelmatige van een stelsel van inkomsten, hetwelk, hoe zeer gedurig verminderd in raming, evenwel altijd ook beneden die raming gebleven was, zoodat zij meenden dien stand van zaken niet voor tien jaren te kunnen verlengen (1).

Vergadering der Staten-Generaal.

De kennisgeving wegens de bekrachtiging bij de Eerste Kamer van de, door de Tweede Kamer aangenomene, concept-wet N°. 5, houdende vaststelling van middelen tot stijving van 's Rijks schatkist, kwam in op den 26sten Januarij des volgenden jaars, zijnde de voormelde wet uitgevaardigd onder dagteekening van den 31sten December van dit jaar (2).

In de Zitting van den 3den November werden gelezen twee onderscheidene missieven van Z. M. daarbij, na rijp beraad en overeenkomstig het eenstemmig gevoelen der Provinciale autoriteiten, inzendende twee concept-wetten, houdende veranderingen in de grensscheiding tusschen de Provinciën Gelderland, Holland (Zuidelijk gedeelte) en Utrecht; alsmede tusschen Holland (Zuidelijk gedeelte) en Utrecht (3). — Deze concept-wetten naar de afdeelingen verzonden zijnde, had het voorloopig onderzoek aangaande dezelve eene nadere redactie ten gevolge, welke in de maand Januarij van het volgende jaar inkwam.

Concept-wetten wegens grensscheidingen.

Z. M. eene Kommissie benoemd hebbende, bestaande uit den Minister van Justitie en de Heeren *van Gennep* en *Raoux*, Leden van den Raad van State, ten einde, namens den Koning, aan

Voordragt van onderscheidene conceptwet-

(1) Amsterd. Cour. No. 304. Verg. Bijdragen tot de Huishouding van Staat. D. IV. St. II. bladz. 254—426. — De adviesen van den Graaf *van Hogendorp* en van den Heer *van Alphen* zijn mede afzonderlijk in druk verschenen.

(2) Derzelver inhoud is door ons medegedeeld op bladz. 229—230.

(3) Staatscour. No. 268.

Vergadering der Staten-Generaal, ten tot het burgerlijk wetboek betrekking hebbende.

de Staten-Generaal een gedeelte van het ontwerp tot een Burgerlijk Wetboek voor te dragen, voldeed dezelve aan dezen last, overeenkomstig de begeerte van Z. M. ter kennisse van Hunne Edel-mogende gebragt, op den 17den November dezes jaars — De Kommissie door vier Leden, daartoe door den President benoemd, in de Vergader-zaal der Tweede Kamer binnengeleid zijnde, en zich tegen over den President geplaatst hebbende, deed Z. Exc. de Minister van Justitie de navolgende aanspraak:

EDEL MOGENDE HEEREN!

Aanspraak van den Minister van Justitie.

Het honderdste artikel der Grondwet van het jaar 1814 had aan den wensch van alle opregte liefhebbers van hun vaderland beantwoord, door hun de stellige verzekering te geven, dat een algemeen wetboek van burgerlijk regt, van lijfstraffelijk regt, van den koophandel, en van de zamenstelling der regterlijke magt, en de manier van procederen, zoude worden ingevoerd.

Slechts weinige dagen na de aanneming en afkondiging dezer Grondwet, nam het Doorluchtig Hoofd van den Staat reeds aanvankelijk gepaste maatregelen, om aan Zijne onderdanen dat voorregt van nationale wetgeving, zoo spoedig dit mogelijk ware, te verzekeren, en een besluit van den 18den April 1814 belastte een tiental zeer ervarene regtsgeleerden met de vereerende taak om het ontwerp dier wetgeving te vervaardigen.

Die taak was voorzeker even moeijelijk als gewigtig, maar 's Konings keuze had zich ook op mannen bepaald, welke dezelve volkomen waren gewassen, en waarvan de meeste bovendien geene vreemdelingen waren in hetgeen, in vroegere jaren, hier te Lande, tot vestiging en invoering eener geheel nieuwe Algemeene Nederlandsche Wetgeving was verrigt; sommige hunner zelfs, op welke de hooge school, de raadzaal en de pleitzaal met regt mogen bogen, hadden aan die vroegere werkzaamheden een zeer groot en dadelijk deel genomen.

Het was toch, Ed. Mog. Heeren, toen reeds zestien jaren geleden, dat men met de daad begonnen was aan eene algemeene wetgeving voor Nederland te arbeiden, hetgeen bevorens, uit hoofde der vroegere staats-inrig-

ting, bezwaarlijk of wel geheel onmogelijk was geweest.

Vergadering der Staten Generaal.

Aanspraak van den Minister van Justitie.

Eene kommissie van zeer uitmuntende regtsgeleerden, op den 28sten September 1798, door het toenmalige Hooge Lands-Bestuur benoemd, had, op den 16den November van dat jaar, hare eerste vergadering, tot regeling harer werkzaamheden, gehouden, en haren arbeid voortgezet in een tijdperk, gedurende hetwelk, in het eene Rijk, mannen van de grootste bekwaamheid en scherpzinnigheid zich meer bijzonder bevlijtigd en gewedijverd hadden, om, door de ontwikkeling en gemeenmaking hunner dikwijls zeer verschillende denkbeelden, omtrent het strafregt, aan vroegere meeningen en gevoelens eene andere rigting te geven; terwijl men wederom, in eenen anderen grooten Staat, gedurende dat tijdperk, met den grootsten ijver bezig was geweest aan het opstellen, onderzoeken, toetsen en stuksgewijze invoeren eener geheel nieuwe burgerlijke wetgeving, tot welker zamenstelling de schranderste en ervarenste regtsgeleerden van dat land waren geroepen geweest.

Zoodanige voortreffelijke hulpmiddelen, waardoor men in staat werd gesteld, om alles, wat de gang en loop des tijds opleverden, met kalmte en zonder vooroordeel te onderzoeken, met het goede zijn voordeel te doen, en het gebrekkige ter zijde te stellen, waren voor de leden dezer kommissie niet verloren gegaan, en een ieder, die in deze zaken niet geheel vreemdeling is, heeft zich daarvan kunnen overtuigen, nadat die kommissie, in het jaar 1804, haar ontwerp van eene inleiding over regt, in het algemeen, mitsgaders haar ontwerp van het lijfstraffelijk wetboek, en haar ontwerp van wetten over het bewijs, als het eerste gedeelte van haren arbeid aan het hoogst bestuur had ingeleverd.

Opgevolgde staatkundige gebeurtenissen vertraagden echter den voortgang der verdere werkzaamheden, en gaven aanleiding, dat, in het jaar 1807, door den toenmaligen Koning van Holland, aan drie nieuwe kommissiën, ook gedeeltelijk uit leden der vroegere kommissie zamengesteld, het vervaardigen van eenen nieuwen arbeid werd opgedragen, in welken men zich door den drang der omstandigheden genoodzaakt zag, om het nieuwe burgerlijke regt in den vorm van het Côde-Napoléon in te kleeden.

Deze was de eenige belemmering, welke die kommissie ondervond. Zij zettede niet te min haar werk met

Vergadering der Staten-Generaal.

Aanspraak van den Minister van Justitie.

ijver voort, en voleindigde hetzelve gelukkig; de ontwerpen dezer wetboeken werden vervolgens, eerst in den toenmaligen Staatsraad, naderhand ter vergadering van het Wetgevend Ligchaam, onderzocht, en eindelijk als wetten afgekondigd en gedeeltelijk ingevoerd De bekende gebeurtenisfen van den jare 1810 deden dezelve eindelijk geheel en al door vreemde wetten vervangen.

Wij hebben gemeend, Edel Mog. Heeren, dat de korte voordragt van hetgeen, federt den jare 1798 tot aan het jaar 1810, ten opzigte van het vervaardigen van eene geheel nieuwe nationale wetgeving in een groot deel van het koningrijk heeft plaats gehad, bij deze gelegenheid allerbijzonderst gepast was, en, voor zoo veel noodig, konde dienen tot betoog, dat het de kommisfie, door Z. M. den Koning op den 18den April 1814 benoemd, en van welke wij, in het begin dezer aanspraak, hebben gewag gemaakt, tot volvoering van haren arbeid niet gemangeld heeft aan bekwame bouwstoffen, en dat zij is toegerust geweest met die noodige kennis van hetgeen binnen en buiten 's Lands, gedurende de laatste 20 jaren, in dit zoo gewigtig vak, gezegd, geschreven en verrigt was, niet minder dan dit alles den regtsgeleerden, die den gang der zaken en der gebeurtenisfen gevolgd hebben, heeft moeten bekend zijn.

In het begin van den jare 1815 mogt deze kommisfie reeds de eerste vruchten van haren arbeid aan den Koning aanbieden en later het door haar vervaardigde ontwerp van het burgerlijk wetboek, waarmede zij aan de haar opgelegde taak had voldaan; en de Koning deed, nog in den loop van hetzelfde jaar, bepaalde raadplegingen bij den Raad van State aanleggen over een en ander der ontworpene wetboeken.

Inmiddels was, op den 24sten Augustus 1815, de nieuwe Grondwet voor dit koningrijk aangenomen. waarin, bij art. 163, het 100ste artikel der Grondwet van den jare 1814 *letterlijk* was behouden, en alzoo niet de minste verandering was te weeg gebragt in het aangenomen beginsel der invoering eener algemeene Nederlandsche wetgeving.

De Koning oordeelde het nogtans toen even billijk als belangrijk, dat de aangevangene raadplegingen van den Raad van State over de nieuwe wetgeving niet wierden voortgezet, maar dat, integendeel, de gemaakte ontwerpen der onderscheidene wetboeken aan eenige voorname regtsgeleerden uit de Zuidelijke provinciën zouden worden

Vergadering der Staten-Generaal.

Aanspraak van den Minister van Justitie.

den medegedeeld, en deze belast en uitgenoodigd, om dezelve te onderzoeken, hunne aanmerkingen deswege op te geven aan eenige, daartoe door den Koning benoemde leden uit de eerste kommissie; daarover onderling te beraadslagen, en het resultaat hunner werkzaamheden, aan den Koning kenbaar te maken; en 's Konings keuze vestigde zich eigenaardiglijk bij voorkeur en grootendeels op leden der hoogste geregtshoven.

Deze kommissiën hebben zich, nog gedurende de laatste maanden van het jaar 1815; en voorts gedurende het volgende jaar, ijverig met deze belangrijke taak bezig gehouden, en vervolgens aan den Koning de onderscheidene bedenkingen en aanmerkingen medegedeeld; welke bij haar op vele punten gerezen waren; waarna Z. M., op den 20sten Augustus 1817, heeft besloten, dat alle de ontworpen wetboeken bij den Raad van State zouden worden overgebragt om aldaar in deliberatie te worden genomen, en dat daarbij tevens en gelijktijdig aan gemelden Raad ter overweging zouden worden medegedeeld, zoowel de algemeene en bijzondere aanmerkingen, door de kommissie uit de Zuidelijke provinciën op het burgerlijk wetboek gemaakt, als die der andere kommissiën, welke de overige wetboeken hadden geëxamineerd.

Alzoo, Ed. Mog. Heeren! heeft de Raad van State zich in staat gezien van dit werk aan te vangen en heeft door eene systematische behandeling van de voornaamste regts-questiën, waarop, of bij de Zuidelijke kommissie, of bij eenige leden van den Raad zelven; bedenkingen gevallen waren, eenen zeer moeijelijken arbeid volfooid; en zich maar zeldzaam genoodzaakt gezien om Zr. Ms. hooge beslissing te verzoeken op weinige punten, omtrent welke de gevoelens uit een liepen; terwijl laatstelijk de Raad van State aan een bijzondere kommissie, uit zijn midden benoemd, den last heeft opgedragen van het maken der menigvuldige veranderingen, welke in de bewerking en redactie van de onderscheidene artikelen noodzakelijk waren geworden, ten gevolge van hetgeen bij den Raad besloten of door den Koning beslist was, en om, laatstelijk, zich bij die herziening ten nutte te maken mindere en geene veelal letterlijke aanmerkingen, welke op vele artikelen der ontworpene wetboeken gemaakt waren.

Eindelijk is ook die arbeid der gecommitteerden uit den Raad van State reeds grootendeels aan den Raad van State ingeleverd, door denzelven onderzocht en aan den Ko-

Vergadering der Staten-Generaal. ning aangeboden, en vinden wij, Ed. Mog. Heeren, ons thans door den Koning gelast, om ter vergadering van de Staten-Generaal over te brengen twee ontwerpen van wet, welke Z. M. aan de raadplegingen van U Ed. Mog. onderwerpt.

Aanspraak van den Minister van Justitie.

Het eerste behelst de drie eerste titelen van het eerste boek van het ontwerp des burgerlijken wetboeks, en handelt *van personen in het algemeen en derzelver onderscheiding; van inboorlingen, ingezetenen, burgers en vreemdelingen*, en *van domicilie*.

Het tweede vervat de acht volgende titelen van hetzelfde eerste boek, waarin behandeld is de materie van *het huwelijk*; die der *wederzijdsche regten der echtgenooten*; voorts die *der gemeenschap van goederen tusschen dezelve*; van *huwelijks-voorwaarden*; van *scheiding tusschen echtgenooten*; van *tweede huwelijken*; van *de ontbinding des huwelijks*, en laatstelijk die van *scheiding van tafel, bed, bijwoning en goederen*.

Deze beide eerste ontwerpen van wet zullen eerlang, en voorts ook van tijd tot tijd, gevolgd worden door andere stukken der ontworpene wetboeken, tot welker naauwkeurig onderzoek en rijpe overweging de Koning het bevorderlijk heeft geoordeeld dezelve bij gedeelten aan U Ed. Mog. aan te bieden, met het oogmerk evenwel, om de Nederlandsche wetgeving niet als staatswet te doen afkondigen, dan nadat het geheele zamenstel zal zijn aangenomen en door den Koning, met gemeen overleg van de Staten-Generaal, het tijdstip zal zijn bepaald, waarop die wetgeving zal aanvangen van verbindende kracht te zijn.

Wij zouden vermeenen aan het doorzigt van U Edel Mogenden te kort te doen door eenig betoog, dat eene nationale wetgeving, welker voorregt de Grondwet aan Zijner Majesteits onderdanen verzekerd heeft, de voorkeur verdient boven vreemde wetten, omtrent welker zin, verstand en strekking, zoo dikwijls deswege twijfel zoude mogen ontstaan, men gevaar zoude loopen de uitspraken van uitheemsche staats-ligchamen te zien inroepen en eerbiedigen; maar wij kunnen U Ed. Mog. tevens de verzekering geven, en hetgeen wij reeds hebben aangevoerd, strekt daarvan reeds tot bewijs, dat, bij het ontwerpen van de onderscheidene deelen der nieuwe wetgeving, niet is verloren gegaan de vrucht van den veeljarigen arbeid der bekwame regtsgeleerden, welke de vreemde wetten, die thans nog hier te lande in werking zijn, hebben helpen vervaardigen, en het zal, aan de

kommissie uit den Raad van State, welke bijzonder met de herziening en het vervaardigen der noodzakelijke veranderingen in de eerste opstelling belast is geweest, en door den Koning gemagtigd is om de noodige inlichtingen te geven op hetgeen haar van wege U Ed. Mog. mogt gevraagd worden, niet moeijelijk vallen, dit, wanneer het vereischt mogt worden, in het helderste daglicht te stellen.

Vergadering der Staten-Generaal.

Aanspraak van den Minister van Justitie.

De Koning vertrouwt, Ed. Mog. Heeren, dat de Staten-Generaal gaarne met Hoogstdenzelven zullen medewerken, om door het daarstellen van vaste, wel doordachte, en op het belang der ingezetenen geschoeide wetten, aan het billijk verlangen der Nederlanders te voldoen, en den staat van twijfeling, van onzekerheid en van ongerustheid te doen ophouden, waarin zij ten opzigte der wetgeving verkeeren, ten einde daardoor het staatsgebouw op onwrikbare zullen worde gevestigd (1).

De Voorzitter aan den Minister gezegd hebbende, dat de overgelegde ontwerpen van wet door de Vergadering in beraadslaging zouden worden genomen, werd hierop aan de Kommissarissen des Konings uitgeleide gedaan, en vervolgens door de Kamer besloten tot het doen mededeelen der, in de Fransche en Nederduitsche talen, reeds gedrukte concept-wetten en het verzenden derzelve aan het onderzoek der afdeelingen. Op verzoek van eenige leden, werd de aanspraak van den Minister van Justitie door den Kommies van Staat, in de Fransche taal, voorgelezen.

Inhoud der concept-wetten.

De Eerste Titel van het Eerste Boek des ontwerps, welke gezamenlijk met de twee volgende Titels des zelfden Boeks, *van personen* getiteld, in het eerste der overgelegde concept-wetten, uit zes en veertig artikelen bestaande, vervat was, handelde, in zeventien artikelen, (zijnde Art. 74 tot en met Art. 90, van het ontwerp van het Burgerlijk Wetboek zelf), *van personen in het algemeen, en derzelver onderscheiding*; terwijl de tweede Titel (Art. 91 tot Art. 105) *van inboorlingen, ingezetenen, burgers en vreemdelingen*, en de derde Titel, (Art. 106 tot

(1) Staatscour. No. 274.

Vergadering der Staten-Generaal.

119), *van domicilie* handelde (1). — De tweede concept-wet bestond uit drie honderd een en vijftig artikelen, zijnde de vierde tot en met de elfde Titel van het Eerste Boek, welker inhoud was als volgt: vierde Titel, *van het huwelijk*, handelende in zes afdeelingen, (Art. 120—217), van het huwelijk, en wie hetzelve mogen aangaan; van hetgeen moet in acht genomen worden voor de voltrekking van het huwelijk; van stuiting der huwelijks-afkondigingen en des huwelijks; van de voltrekking des huwelijks; van huwelijken, welke buiten 'slands worden voltrokken; van huwelijken, tegen de voorschriften der wet aangegaan; vijfde Titel, *van de wederzijdsche regten der echtgenooten*, (Art. 218—246); zesde Titel, handelende *van de gemeenschap der goederen tusschen echtgenooten*, in drie afdeelingen (Art. 247—340), als: van de gemeenschap in het algemeen; van de onbepaalde gemeenschap van goederen en derzelver gevolgen; van de bepaalde gemeenschap en derzelver gevolgen; zevende Titel, (Art. 341—394), *van huwelijks-voorwaarden*, in de volgende zes afdeelingen: van huwelijks-voorwaarden in het algemeen; van de bedingen, welke, tusschen de echtgenooten bij huwelijks-voorwaarden, omtrent de magt en het bewind van den man, en de gemeenschap, kunnen gemaakt worden; van schenking of erflating tusschen aanstaande echtgenooten of bij huwelijks-voorwaarden; van de tusschenkomst van andere personen in de huwelijks-voorwaarden; van herroeping van huwelijks-voorwaarden; van de kracht der huwelijks-voorwaarden tegen alle schuldeischers; achtste Titel: *van de schenking tusschen echtgenooten*, (Art. 395—406); negende Titel, (Art. 407—421) *van tweede huwelijken*; tiende Titel, *van de ontbinding des huwelijks* (Art. 422 tot 448) uit drie afdeelingen bestaande, als: van de verschillende wijze waarop het huwelijk ont-

(1) Staatscour. No. 278.

bonden wordt; van echtscheiding en het regt om dezelve te vorderen; van de gevolgen van gevorderde of verleende echtscheiding; en eindelijk, de elfde Titel, handelende *van scheiding van tafel, bed, bijwoning en goederen*, in drie afdeelingen, als: van de wijze van daarstelling der scheiding van tafel, bed, bijwoning en goederen; van de gevolgen van gevorderde of verleende scheiding van tafel, bed, bijwoning en goederen; van het te niet gaan der scheiding van tafel, bed, bijwoning en goederen (1).

Vergadering der Staten-Generaal.

Den 9den December bragt de President ter kennisse van de Vergadering, dat vier Leden der Tweede Kamer, zijnde de Heeren *van Wickevoort Crommelin*, *Surmont de Volsberghe*, *de Jonge*, en *de Melotte d'Envoz*, zich aangemeld hadden tot het doen van een voorstel, hetwelk vervolgens door den Heer *de Jonge* in de Nederduitsche, en door den Heer *de Melotte*, in de Fransche taal, werd voorgelezen. Dit voorstel, tot het ontwerp des burgerlijken wetboeks betrekking hebbende, en door de vier genoemde Leden onderteekend, luidde aldus:

Voorstel betrekkelijk de beraadslagingen over het burgerlijk wetboek.

EDEL MOGENDE HEEREN!

Het ontwerp van een nieuw burgerlijk wetboek, waarvan reeds eenige gedeelten aan U Edel Mog. zijn aangeboden geworden, zal voor uwe afdeelingen de stoffe opleveren tot eene hoogstbelangrijke beraadslaging, en zal inzonderheid de kundigheden, zoo theoretische als praktische, moeten bezig houden van die genen der leden van deze kamer, welke het meest bedreven zijn in de wetenschap der wetgeving.

Uit aanmerking hiervan hebben de ondergeteekenden, als zoodanige bedrevenheid minder bezittende, vermeend, dat het goed ware, om het voorloopig onderzoek van die ontwerpen van wet aan eene bijzondere kommissie toe te vertrouwen en aan dezelve op te dragen, om daaromtrent te confereren met de kommissie van het gouver-

(1) Staatscour. No. 281—285, 287, 288, 291, 292, 296, 297.

Vergadering der Staten-Generaal.

Voorstel betrekkelijk de beraadslagingen over het Burgerlijk Wetboek.

nement. Het verslag dier werkzaamheden vervolgens aan de afdeelingen der kamer medegedeeld zijnde, zoude daaruit dit goed gevolg geboren worden, dat dezelve zoude worden voorgelicht en aan hare beraadslagingen over de bedoelde ontwerpen van wet eene betere rigting gegeven, hetzij die ontwerpen hunne oorspronkelijke redactie behielden, hetzij Z. M. mogt goed gevonden hebben die te veranderen of te wijzigen.

Dien ten gevolge, zoo hebben de ondergeteekenden de eer, aan de Kamer voor te stellen:

1°. Het benoemen, in eene vergadering met geslotene deuren, eener kommissie van 14 leden, waarvan zeven uit de Noordelijke provinciën en zeven uit de Zuidelijke.

2°. De benoeming der kommissie zal geschieden bij beslotene briefjes en volstrekte meerderheid van stemmen.

3°. De kommissie zal uit haar midden eenen voorzitter en eenen secretaris verkiezen. Zij zal de orde en de verdeeling harer werkzaamheden, alsmede de wijze harer beraadslagingen, regelen.

4°. Zij is belast, om voorloopig te onderzoeken de bereids aan de Kamer voorgestelde ontwerpen van wet, als ook dezulke, welke nader zullen voorgesteld worden, om uit te maken het burgerlijk wetboek van het Koningrijk.

5°. Zij zal van de kommissie, door het gouvernement belast met de redactie van het wetboek, alle de verlangd wordende inlichtingen en ophelderingen vragen; en met die kommissie raadplegen over alle de geschikte middelen, om aan het burgerlijk wetboek den graad van volmaaktheid te geven, waarvoor zoodanig werk vatbaar is.

6°. Wanneer de afdeelingen zullen bijeen geroepen worden, om over een of ander der ontwerpen van wet te beraadslagen, bestemd, om een deel uit te maken van het burgerlijk wetboek, zoo zal tevens aan dezelve overgelegd worden het beredeneerd verslag der kommissie, omtrent het te behandelen ontwerp van wet (1).

Het bovenstaande voorstel gedrukt en aan de afdeeling tot onderzoek verzonden zijnde, werden mitsdien de Presidenten der afdeelingen, op den 28sten December, door de Voorzitter der Tweede Kamer uitgenoodigd, zich in hunne respectieve afdeelingen met dit onderzoek bezig te houden (2).

(1) Staatscour. No. 292.

(2) Het verslag wegens dit voorstel werd eerst op het einde der maand Februarij van het volgende jaar uitgebragt.

Vergadering der Staten-Generaal.

Ten zelfden dage waren twee nieuwe ontwerpen van wet, zijnde de derde en vierde concept-wet, onderscheidene titels van het ontwerp van het burgerlijk wetboek behelzende, en bij eene boodschap van Z. M. aan de Tweede Kamer medegedeeld, ter kennisse van de Leden der Kamer gebragt. — Een dezer concept-wetten, honderd en negen artikelen groot, strekte zich uit van den twaalfden tot den vijftienden Titel van het Burgerlijk Wetboek, bevattende bij gevolg de navolgende Titels, als: twaalfde Titel, *van wettige kinderen en de ouderlijke magt over dezelve*, verdeeld in drie afdeelingen, (Art. 471 tot 526), van de wettige geboorte en afkomst der kinderen en derzelver bewijs; van de ouderlijke magt over de kinderen en derzelver opvoeding; van de regten en verpligtingen, na het ophouden der ouderlijke magt; dertiende Titel, *van onwettige kinderen*, insgelijks in drie afdeelingen, (Art. 527—541), als: van de onderscheiding van onwettige kinderen; van de betrekkingen tusschen onwettige kinderen en derzelver vader; van de betrekkingen tusschen onwettige kinderen en derzelver moeder; veertiende Titel, *van wettiging*, handelende in twee afdeelingen: van wettiging door opgevolgd huwelijk, en van wettiging door brieven van legitimatie, (Art. 542—561); vijftiende Titel, *van geslacht, bloedverwantschap of zwagerschap*, (Art. 562—579), mede in twee afdeelingen, als: van geslacht en bloedverwantschap; van zwagerschap (1). — De vierde concept-wet behelsde, in honderd een en vijftig artikelen, de volgende Titels, als: zestiende Titel, *van minderjarigheid en de aanstelling van voogden*, in drie afdeelingen, van minderjarigheid en voogdij in het algemeen, van de aanstelling van voogden en van de verpligting tot het aannemen der voogdij en de redenen van verschooning, handelende, (Art. 580—614); zeventiende Titel, *van de pligten en de magt der voogden*,

Nieuwe ontwerpen betrekkelijk het burgerlijk wetboek ingezonden.

(1) Staatscour. 1819 No. 308 en 1820 No. 3, 5, 6.

Vergadering der Staten-Generaal.

handelende, in de eerste afdeeling, van de pligten, en, in de tweede afdeeling, van de magt der voogden (Art. 615—684); achttiende Titel, *van het ophouden der voogdij en deszelfs gevolgen* (Art. 685—717), in twee afdeelingen, als: van het eindigen der voogdij, en het doen van rekening en verantwoording; van het verwijderen of ontzetten uit de voogdij; negentiende Titel, *van emancipatie*, (Art. 718—725); twintigste Titel, (Art. 726—730), *van venia aetatis* (1).

Verontschuldiging van twee Leden wegens het niet bijwonen der zittingen.

Op den 22sten November werden door den Voorzitter twee, bij hem ontvangene, missiven van twee Leden der Kamer, de Heeren *d'Omalius Thierry* en *d'Onyn de Chastre*, aan de Vergadering medegedeeld, waarbij dezelve zich, uit hoofde van den staat hunner gezondheid, van het bijwonen der zittingen verschoonden, welke beide missiven voor notificatie werden aangenomen.

Voorstel van den Heer *Dotrenge* wegens de dimissie van den Heer *Plasschaert*.

In de zitting van den 30sten November werd, nadat de President kennis had gegeven, dat de Heer *Dotrengo* zich den vorigen dag bij hem had vervoegd tot het doen van een voorstel, overeenkomstig het reglement der Kamer, door het genoemde Lid, het woord bekomen hebbende, een uitgebreid voorstel in de Fransche taal voorgelezen, strekkende: „ om de missive door den Heer *Plasschaert* laatstelijk aan de Kamer medegedeeld, waarbij dezelve zijn dimissie als Lid der Kamer inzond (2), ter enkele kennisgeving aan den Minister van Binnenlandsche zaken te verzenden, opdat deze, daardoor, officiële kennisgeving van die dimissie bekwam." — De Heer *Gendebien*, hierop advies over dit onderwerp uitbrengende, was van gevoelen: „ dat de Staten der Provincie Zuid-Braband behoorden buitengewoon bijeengeroepen te worden, tot vervulling der opengevallene plaats." De President stelde hierop

(1) Staatscour. 1820 No. 11—13, 15.
(2) Zie boven bl. 210.

voor, om het voorstel te doen vertalen en aan het onderzoek der afdeelingen te verzenden, waartegen de Heer *Dotrènge* zich verzettede, hetwelk eene langdurige en uiteenloopende discusfie ten gevolge had. Het appel nominaal ingesteld zijnde, om te beslissen of het voorstel al of niet aan de afdeelingen zoude worden verzonden, verklaarden zich, van de zeven en vijftig aanwezige leden, 21 vóór en 36 tegen het verzenden aan de sectiën. Nu ontstond er eene nieuwe discusfie, of de verzending aan den Minister al of niet van zelve volgde, waarbij verscheidene leden het woord voerden. Eenige begeerden eene Nederduitsche vertaling van het voorstel; andere waren van gedachten dat, daar sommige leden, na de hoofdelijke oproeping, de Vergadering verlaten hadden, het vereischt aantal niet aanwezig was ten einde een besluit te kunnen nemen. De President wilde hierop het appel nominaal instellen, ten einde dit getal op te nemen, doch, na nog eenige woordenwisselingen, werden de beraadslagingen tot den anderen daags uitgesteld. — De notulen van het verhandelde in de vorige zitting, op den 31sten, gelezen zijnde, werd, op eene aanmerking van den President, in dezelve geïnsereerd dat de discussiën wegens het voorstel van den Heer *Dotrenge* door den Voorzitter, namens de Vergadering, alstoen gesloten waren. De Voorzitter merkte vervolgens op: „ dat als nu, omtrent het gemelde voorstel, niets anders aan de Vergadering overbleef, dan de hoofdelijke stemming in te stellen, ten einde te beslissen, of de, aan de Kamer ingezondene, dimissie van den Heer *Plasschaert* aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, tot informatie, zoude worden toegezonden. Daar zich echter thans verscheidene Leden tegenwoordig bevonden, welke de zitting van den vorigen dag niet hadden bijgewoond, en deze behoorlijke kennis van het voorstel en deszelfs gronden en strekking konden verlangen, zoo zoude hij hetzelve, in de Fransche taal, en vervol-

Vergadering der Staten-Generaal.

Vergadering der Staten-Generaal.

gens eene daarvan vervaardigde Nederduitsche vertaling doen voorlezen." De Heer *Dotrenge* las hierop in persoon het oorspronkelijk voorstel, in het Fransch, voor, waarna de lezing der Nederduitsche vertaling, door den Kommies van Staat, geschiedde. — De President wilde hierop tot de hoofdelijke oproeping overgaan, doch er ontstond nog eene korte woordenwisseling, over het al of niet motiveren der uit te brengen stemmen door die leden, welke de discussiën van den vorigen dag niet bijgewoond hadden. Deze discussie bleef echter zonder gevolg, en het appel nominaal ingesteld zijnde, werd, bij eene meerderheid van 50 stemmen tegen 30, tot de verzending besloten. — In de Zitting van den 9den December werd door den President ter tafel gebragt eene, bij hem ontvangene, missieve van den Staatsraad, belast met de directie der Staats-secretarie, daarbij, op last van Z. M., inzendende het volgend besluit, genomen den 8sten December, hetwelk, benevens de missieve, gedrukt en aan de Leden werd rondgedeeld:

Besluit van 8 December bepalende de wijze op welke, in het vragen van ontslag voor de Leden der Kamers van de Staten-Generaal, behoort te worden gehandeld. (Staatsbl. No. 56.)

Wij WILLEM enz.

Willende door vaste bepalingen, naar aanleiding van de voorschriften der Grondwet, de onzekerheid wegnemen, welke zich kan opdoen, omtrent de wijze, op welke, in het vragen van ontslag, door de Leden der Kamers van de Staten-Generaal, welke reeds zitting genomen en hunne waardigheid aanvaard hebben, behoort te worden gehandeld,

Gezien het rapport van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken;

Den Raad van State gehoord;

Gelet op artikelen 79, 80, 82, 84, 88 en 139 der Grondwet;

En in aanmerking nemende, dat het in den aard der zaak gelegen is, dat de Leden der Staten-Generaal, welke mogten verlangen te worden ontslagen van de verpligtingen, welke zij, bij het aanvaarden dier waardigheid, hebben op zich genomen, dat verlangen ter kennis behooren te brengen van den Koning, die hunne belofte en verbindtenis jegens den Staat, bij hunne eed-

aflegging, heeft ontvangen en aangenomen, en die alleen de noodige maatregelen kan nemen, om te zorgen, dat, tot de vervulling der plaatsen, welke, door het toestaan van zoodanige verzoeken om ontslag, mogten openvallen, worde overgegaan:

Vergadering der Staten-Generaal.

Hebben besloten en besluiten:

Art. 1. Een Lid van eene Kamer der Staten-Generaal, hetwelk mogt verlangen in die betrekking te worden ontslagen, zal zich aan Ons, ter bekoming van dat ontslag, moeten addresseren, en tevens van dit zijn gedaan verzoek moeten kennis geven aan de Kamer, tot welke hij behoort, ingeval de Staten-Generaal op dat tijdstip vergaderd zijn.

2. De dispositie door Ons, op zoodanig verzoek, te nemen, zal door Ons gebragt worden ter kennis van den belanghebbenden, en van de Kamer, tot welke de verzoeker behoort, alsmede, wanneer hij Lid der Tweede Kamer is, van de Provinciale Staten, door welke hij is benoemd geweest, ten einde deze tot de vervulling van de opengevallene plaats zoude overgaan.

Het tegenwoordig besluit zal worden medegedeeld aan de beide Kamers der Staten-Generaal, alsmede aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, met last, om de Staten der onderscheidene Provinciën daarvan te onderrigten. En opdat voorts niemand hiervan eenige onervarenheid kunne voorwenden, zal hetzelve besluit in het Staatsblad worden gedrukt.

In de Zitting van den 27sten December werd gelezen eene missive van Z. M., van den navolgenden inhoud:

EDEL MOGENDE HEEREN!

Het besluit, door U Ed. Mog. genomen, om Ons te verzoeken de voorstellen, welke Wij, volgens de artikelen 121, 122, 123, 124 en 126 der Grondwet, aan uwe Vergadering hadden overgelegd, in nadere overweging te nemen, maakt het onmogelijk, de begrooting van de uitgaven van het Rijk en de middelen tot vinding dier uitgaven, overeenkomstig de Grondwet, in het tegenwoordig jaar vast te stellen. De geregelde loop van 's Lands zaken, en de voldoening der renthef-

Vergadering der Staten-Generaal.

fers en verdere wettige schuldeischers van den Staat, moeten ondertusschen gewaarborgd zijn, gedurende het onderzoek, hetwelk Wij, met al den spoed, dien het gewigt van het onderwerp toelaat, zullen doen, omtrent de maatregelen, welke thans, ter uitvoering van de bovengemelde artikelen der Grondwet, aan U Ed. Mog. zullen behooren te worden voorgedragen.

Wij rekenen het Ons dus tot pligt, bedacht te zijn, op geschikte middelen, om allen stilstand in den dienst van het Rijk voor te komen.

Het ontwerp van wet, hetwelk Wij U Ed. Mog. hiernevens aanbieden, heeft ten doel om daarin te voorzien, en Wij zullen hetzelve des te minder aan Uwe onverwijlde en ernstige overweging behoeven aan te bevelen, naarmate U Ed. Mog. overtuigd zijn, dat elke dag verwijl, in de gevolgen, voor Onze beminde onderdanen grootere bezwaren kan doen ontstaan.

En hiermede, Ed. Mog. Heeren! bevelen Wij U in Godes heilige bescherming (1).

De President bragt hierop ter kennisse der Vergadering dat, de voorgelezene boodschap en het daarbij gevoegde ontwerp van wet reeds gereed zijnde, ten einde aan de Leden te worden rondgedeeld, hij voorstelde deze stukken aan het onderzoek der afdeelingen te verzenden, met uitnoodiging van zich onverwijld met hetzelve bezig te houden. — De Heer *Metelerkamp* was van gevoelen: „ dat, uit hoofde van het dringende der zaak, nog denzelfden dag en dadelijk na den afloop van het onderzoek in de afdeelingen, het algemeen verslag der Centrale Sectie zoude behooren te worden opgemaakt, ten einde de Kamer, na hetzelve gehoord te hebben, onmiddellijk over de voorgedragene concept-wet zoude kunnen beraadslagen." Dit voorstel algemeen bijval gevonden hebbende, werden de missieve en concept-wet naar de Sectiën verzonden, en de Vergadering tot des middags ten twee ure gescheiden. — De Vergadering op het bepaalde uur wederom geopend zijnde, werd het verslag der Centrale afdeeling voorgelezen, behelzende: „ dat de afdeelingen eene aanmerking hadden gemaakt

(1) Staatscour. No. 305.

omtrent de Fransche overzetting, waaraan was voldaan geworden, volgens de bijgevoegde verbetering der laatste zinsnede. Voorts had eene afdeeling geoordeeld, „dat het noodig was eene bepaling bij de wet te voegen, waarbij dezelve verklaard werd kracht te hebben, van het tijdstip, dat zij in het Staatsblad zoude geplaatst zijn, gelijk geschied was in de wet betreffende de belasting op de potasch (1)." — De President gaf hierop te kennen dat, vermits de laatste aanmerking, in het algemeen verslag voorkomende, nog eene communicatie met het Gouvernement noodzakelijk maakte, de deliberatiën over dezelve tot den volgenden dag moesten worden uitgesteld, en werd bij gevolg de Vergadering tot des anderen daags ochtends gescheiden.

Vergadering der Staten-Generaal.

Onmiddellijk na de voorlezing en goedkeuring der notulen werd, op den volgenden dag, door den President ter kennis der Vergadering gebragt, dat Z. M. tot de verzochte bijvoeging in de voorgedragene wet, Hoogstderzelver toestemming had gegeven, en dat alle de afdeelingen nu daarin genoegen hadden genomen. — Hierop de beraadslagingen geopend hebbende, bekwam de Heer van *Lijnden van Hoevelaken* het woord. „Hij eerbiedigde en bewonderde steeds de toegeeflijkheid van Z. M., welke zich altijd bereidvaardig toonde, om aan den minsten der wenschen van Hun Ed. Mog., wanneer zulks zijn konde, gehoor te geven. — Hij zoude zich geenszins verzetten tegen de bijgevoegde zinsnede der wet, hoezeer dezelve aanleiding gegeven had tot eene vertraging, zonder welke, naar alle waarschijnelijkheid, het onderwerp van de plaats hebbende beraadslagingen, reeds als wet zoude zijn aangenomen, en in het Staatsblad geplaatst. De toestemming des Konings zou dus ook die van den spreker wegdragen, en hij zou zich met de voorgedragene wet vereen-

(1) Staatscour. No. 305.

Vergadering der Staten-Generaal.

„ nigen, omdat hij dezelve beschouwde als het
„ geregeldste middel om 's Rijks dienst aan geenen
„ stilstand bloot te stellen. — De handelingen
„ echter der Centrale Vergadering, in dezen ge-
„ houden, kwamen den spreker bedenkelijk voor.
„ Niet dat hij zich daarover, in dit geval, wilde
„ beklagen; neen, mannen, die het vertrouwen
„ van Hun Ed. Mog. bezaten, en zich hetzelve
„ dagelijks waardiger maakten, die, door hunne
„ vaderlandsliefde, ijver en geduld in de voor-
„ zitting der Vergadering en van derzelver afdee-
„ lingen, zich meer en meer verdienstelijk maak-
„ ten, zouden altijd des sprekers hoogste achting
„ wegdragen; doch hoe hooger hij hen schatte-
„ de, hoe gevaarlijker hij het door hen gegeven
„ voorbeeld zou rekenen. Hun Edel Mog. toch,
„ zeide de spreker, zouden toestemmen, dat het
„ altijd bedenkelijk was, veranderingen en wij-
„ zigingen in wetten voor te dragen, en dat
„ zulks niet dan met de grootste omzigtigheid
„ geschieden moest, wilde men zich niet bloot-
„ stellen, om, door overijling, wijzigingen te
„ bekomen, die de ondervinding naderhand leer-
„ de, dat eene voorgedragene wet eerder veref-
„ gerd dan verbeterd hadden. De Vergadering,
„ zeide de spreker, had zulks reeds bij meer
„ dan eene gelegenheid ondervonden, en voor-
„ beelden daarvan bij te brengen, zou hem niet
„ moeijelijk vallen. Dan, wat zijn hier, vroeg
„ de spreker, voorbeelden noodig? Genoeg is
„ het, zeide hij, dat de zaak van zelve spreekt.
„ Wie ziet niet, dat, wanneer het gevoelen van
„ ééne afdeeling onder het oog des Konings kan
„ gebragt worden, als de wensch van het meer-
„ derdeel dezer Vergadering, men als dan ge-
„ vaar loopt, dat, vroeg of laat, de verwaand-
„ heid van dezen of genen drijver, die de her-
„ senschimmen zijner inbeelding houdt voor de
„ eenige en echte grondregelen van ware Staats-
„ huishoudkunde, ons zijne denkbeelden op-
„ dringt, en dezelve opdischt als den wensch

„ der Vergadering; terwijl maar weinige hem
„ aankleven, en de meesten dezelfs gewaagde
„ ſtellingen, als gevaarlijk, zonden laken of af-
„ keuren. — Om dit gevaar voor te komen,
„ gaf de ſpreker in bedenking, of het niet zijn
„ nut zou hebben, de Centrale Afdeeling te ver-
„ zoeken, om, wanneer er eene verandering of
„ wijziging in eene voorgedragene wet, door
„ eene of meerdere afdeelingen, werd voorge-
„ ſteld, dezelve weder tot een onderwerp der
„ beraadſlagingen van alle de afdeelingen te ma-
„ ken, en eerst dan, wanneer zij den bijval ver-
„ kregen had van de meerderheid der afdeelingen
„ of der leden, die dezelve uitmaakten, als den
„ wensch der meerderheid, onder de oogen des
„ Konings te brengen. Indien dit denkbeeld,
„ bij U Ed. Mog., aldus eindigde de ſpreker,
„ eenigen ingang mogt vinden, en er meer Le-
„ den in mijne vrees mogten deelen, alsdan ben
„ ik bereid, zoo noodig, daarvan nader een for-
„ meel voorſtel aan de Vergadering te doen (1)."
— De Graaf *van Hogendorp* zeide: „ dat hij
het voorſtel, door den vorigen ſpreker aangekon-
digd, wanneer het gedaan werd, volkomen zou
onderſteunen." — De Preſident gaf te kennen:
„ dat, wat het beginſel, in het aangekondigd
voorſtel van den Heer *van Lijnden van Hoevela-
ken* vervat, betrof, hij het daarmede eens was;
doch, wat aanging het geval voorhanden, de ge-
vraagde bijvoeging eenſtemmig door de Preſiden-
ten van alle de afdeelingen was verlangd, en dat
Z. M., de aanmerking gegrond vindende, ook ter-
ſtond daaraan Hoogstdeszelfs goedkeuring had
gehecht." — Geen der leden meer het woord
gevraagd hebbende, werd de voorgedragene wet
met eenparige ſtemmen aangenomen. — De be-
krachtiging dezer wet door de Eerſte Kamer

Vergadering der Staten-Generaal.

(1) Staatscour. No. 306. — Een voorſtel, tot het aangekondigd einde ſtrekkende, werd, door den Heer *van Lijnden van Hoevelaken*, in de maand Januarij daaraanvolgende gedaan.

Vergadering der Staten-Generaal. kwam in op den 26sten Januarij des volgenden jaars, zijnde de wet reeds op den 28sten bevorens uitgevaardigd en van den volgenden inhoud:

Wet van 28 December omtrent het provisioneel voortduren der Financiële verordeningen voor den jare 1819 vastgesteld. (Staatsbl. No. 60.)

Alzoo Wij in overweging hebben genomen de noodzakelijkheid, om te zorgen, dat, tot tijd en wijle de twee afdeelingen der begrooting van de uitgaven van het Rijk, en de middelen tot bestrijding van dien, overeenkomstig de art. 121, 122, 123, 124 en 126 der Grondwet, zullen zijn gearresteerd, 's Rijks dienst aan geenen stilstand kan zijn blootgesteld;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Aan de verordeningen, bij de wet van den 24sten December 1818, en bij de opgevolgde wetten van den 12den en 21sten Mei 1819, daargesteld, wordt bij deze eene voortdurende kracht toegekend, te dien effekte, dat dezelve zullen blijven in volle vigeur, gedurende acht maanden na den laatsten December 1819, of gedurende zoodanigen korteren tijd, als dezelve vroeger, door andere wettelijke bepalingen, mogten zijn vervangen.

2. De tegenwoordige wet zal verbindende zijn met den dag, dat dezelve in het Staatsblad zal worden geïnsereerd.

Verordeningen van Z. M. wegens het beheer der Staatsuitgaven. De voorloopige kennis van Staatsbehoeften en Staatsuitgaven, door vroegere besluiten van Z. M. bevorderd, gaf gelegenheid om, wegens het beheer zelve dezer uitgaven, voorschriften vast te stellen, waaromtrent in den loop van dit jaar hoogstbelangrijke verordeningen werden tot stand gebragt (1). — Wat de overige financiële maatre-

(1) Zie *Geschiedkundig overzigt der Koninklijke voorschriften omtrent het beheer der Staatsuitgaven*, door den Heer *S. Dasfevael*, bl. 55—78.

regelen van dit jaar betreft, zoo maakten dezelve niet alleen een aanmerkelijk gedeelte der wettelijke bepalingen uit, maar gaven ook aanleiding tot eene menigte beschikkingen; deels tot het behoorlijk in werking brengen dier wetten; deels tot wijze voorziening, in andere, zoo bijzondere als algemeene, belangen daargesteld. Wij zullen dezelve, voor zoo verre zij ter algemeene kennisse zijn gekomen, alhier laten volgen.

Besluit van 9 Jan. tot wijziging van dat van den 14den November 1816. (Staatsbl. No. 1.)

Bij besluit van Z. M. van den 9den Januarij werd bepaald, dat, te rekenen van den veertienden dag na de afkondiging van hetzelve, met alteratie in zoo verre van het besluit van den 14den November 1816, de groote weg langs den *Duiker* door het *Aaltensche-broek*, naar en op *Aalten*, in de Provincie van Gelderland, aangewezen onder de uitsluitende routes of heerebanen, voor den in- en uitvoer, zoude vervangen worden door den grooten weg, loopende langs de *Kruis-Kappel* tot aan de *Kiefhutte*; van daar westwaarts, dwars over de heide, en voorts den grooten weg, door het *Aaltensche broek*, naar en op *Aalten*. — Met hetzelfde tijdstip zoude het kantoor van expeditie, of in- en uitklaring, verplaatst worden naar de *Kiefhutte*, tegen over de *Kruis-Kappel*.

Wet van 5 Januarij houdende provisionele bepalingen nopens den invoer van Potasch, enz. (Staatsbl. No. 2.)

Voorts werden, waarvan reeds boven melding is geschied, bij eene transitoire wet van den 5den Januarij, de noodige bepalingen gemaakt, ten einde, hangende de beraadslagingen over eene door Z. M. voorgedragene wet, tot het leggen eener consumtieve belasting, bij den invoer van Potasch, Paarlasch, Souda en Weedasch, de bepalingen, bij dezelve voorkomende, niet konden worden ontweken. — Alle Potasch, enz. welke na het aannemen der wet, uitgevaardigd op den 5den Januarij, binnen het Rijk zoude worden ingevoerd, moest worden ingeslagen in 's Rijks entrepôt, of in een 's Rijks pakhuis, ter plaatse waar geen entrepôt was gevestigd, zonder onder eigen beheer te kunnen worden gebragt, ten zij men eene cautie;

bij de wet bepaald, verkoos te stellen; — voor zoo ver geene belasting op voormelde speciën mogt worden gelegd, zoude de gestelde cautie geroijeerd worden, doch daarentegen, bij het leggen eener belasting, de impost worden getekend verschuldigd te zijn, met den dag, waarop de inslag onder eigen beheer was geschied, zonder dat, uit voorschreven hoofde, immer meer zoude worden gevorderd, dan het bedrag van de bepaalde cautie. Deze bepalingen waren verbindend met den dag dat de wet in het Staatsblad was ingevoegd.

Besluit en Reglement van 27 Maart ter verdubbeling van het primitief Kapitaal der Nederlandsche Bank. (Staatsbl. No. 14.)

Bij het 12de, 13de, 14de en 15de artikel van het Octrooi en Reglement voor de Nederlandsche Bank, vervat in het besluit van den 25sten Maart 1814, had Z. M. zich voorbehouden het Kapitaal van de Nederlandsche Bank te verdubbelen, tevens met bepaling van den voet en wijze waarop zulks moest geschieden (1). — Op eene gemotiveerde voordragt daartoe aan den Koning gedaan, door President, Direkteuren en Kommissarissen van voorsz. Bank, na zich in gemeenschappelijke vergadering van den 14den Maart vereenigd te hebben, met aanbieding der reglementaire bepalingen, betrekkelijk den voet en wijze dier uitbreiding, werd door Z. M., overwegende dat zoodanige uitbreiding van het fonds der Bank allezins konde strekken tot meerdere bereiking van die oogmerken, welke tot de primitieve oprigting van dit etablissement hadden aanleiding gegeven, en welke, in allen deele, het gewenschte doel had getroffen, op den 27sten Maart een Besluit uitgevaardigd, houdende: ,, dat het primitief Kapitaal der Nederlandsche Bank, groot vijf duizend actiën of vijf millioenen guldens, zoude worden verdubbeld, en alzoo gebragt tot tien duizend actiën of tien millioenen guldens, zullende deze uitbreiding geschieden volgens de bepalingen van het Reglement bij dit besluit ge-

(1) Nieuwe Nederl. Jaarb. St. VI. bl. 531—532.

voegd." — Het bedoelde Reglement luidde aldus:

Besluit en Reglement van 27 Maart ter verdubbeling van het primitief Kapitaal der Nederlandsche Bank. (Staatsbl. No. 14.

Art. 1. De inteekening tot deelneming zal worden geopend bij de Nederlandsche Bank, op den 1sten Junij eerstkomende, en, gedurende die maand, overeenkomstig art. 14 van het octrooi en reglement, alléén aan degenen worden vergund, die, op het tijdstip hunner inteekening van deelneming, bezitters zullen zijn van actiën in de Nederlandsche Bank.

2. Wanneer de inteekening, gedurende de maand Junij, van dezen jare 1819, het getal der vijf duizend actiën, die de uitbreiding kan bevatten, zoude mogen te boven gaan, zullen de respectieve inteekeningen van de actionarissen gereduceerd worden, zoo veel doenlijk, in evenredigheid van de actiën, waarvan ieder inteekenaar zal worden bevonden, op den 30sten Junij 1819, bezitter te zijn geweest.

3. Wanneer de inteekening, gedurende dezelve maand Junij, daarentegen, het getal van nog vijf duizend actiën niet mogt bereiken, zal dezelve, van den eersten Julij 1819 af, tot den 31sten daaraanvolgenden inclusieve, voor allen en een iegelijk worden opengesteld, en van allen en iegelijk worden aangenomen tot het oogenblik van de volteekening van het geheel getal der nieuwe vijf duizend actiën toe. Na den 31sten Julij 1819, zal geene verdere inteekening, gedurende het boekjaar, eindigende 31 Maart 1820, worden aangenomen, en daarna niet, dan onder Onze voorafgaande goedkeuring en bepaling van den prijs der alsdan te opene verdere inteekening.

4. De nieuwe bij de tegenwoordige uitbreiding in te teekenen actiën worden verkrijgbaar gesteld tot den prijs van duizend vijftig guldens, of vijf ten honderd agio, ten einde te dienen tot gelijkstelling wegens het fonds van reserve, uit de voordeelen van de vijf eerste boekjaren in te houden. Vijf pCt. of vijftig guldens voor iedere actie zullen daarvan dadelijk bij en nevens de inteekening worden gefurneerd, die zonder die betaling niet zal worden aangenomen; daarvoor zal worden afgegeven recepis, op welke alle de hierna, bij art. 5, te melden furnissementen zullen worden gesteld.

5. De overige duizend guldens Hollandsch courant, voor iedere actie, zullen moeten worden gefurneerd in vier gelijke termijnen, en wel:

Besluit en Reglement van 27 Maart ter verdubbeling van het primitief Kapitaal der Nederlandsche Bank. (Staatsbl. No. 14.)

De eerste, ad 25 pCt., vóór of op den 15den Augustus 1819.
— tweede, — 25 ———————— 15den October 1819
— derde, — 25 ———————— 15den December 1819.
— vierde, — 25 ———————— 31sten Januarij 1820.

Wordende echter aan de deelnemers vrijgelaten, om, van den 1sten Augustus 1819 af, de betalingen van derzelver termijnen te combineren, en, naar hunne conveniëntie, vroeger dan op ieder der voormelde vervaltijden te doen.

6. Van de betalingen, die op rekening of ter voldoening van gedane inteekeningen van actiën zullen worden gedaan, zullen recepissen op naam, doch voor endossement vatbaar, voor een of meerdere actiën, ter keuze van den inteekenaar ingerigt, kunnen worden afgegeven.

7. Van den eersten tot den laatsten Februarij 1820, zullen de houders van die recepissen, ten kantore van de Nederlandsche Bank, schriftelijke en geteekende opgaven moeten doen van de namen, op welke zij hunne ingeteekende en gefurneerde actiën zullen willen gesteld hebben, op verbeurte voor de nalatigen van hun aandeel in het dividend over het boekjaar, eindigende met 31 Maart 1820, en zullen verder de niet ter op naam stelling aangegevene recepissen niet langer dan tot den 1sten Mei 1820 reg en bevoegdheid tot het bekomen van actiën geven en behouden, en daarna alleen tegen restitutie van de gelden daarop gefurneerd, zonder eenige bijvoeging van uitdeeling of intrest, worden ingetrokken, met uitzondering der 5 pCt., bij de inteekening betaald.

8. Bij nalatigheid van furnissement der termijnen van betaling, zullen de inteekeningen, waarover dezelve waren verschuldigd, worden gehouden voor vervallen, met verbeurte van de 5 pCt., bij de inteekening gefurneerd, en zal hetgeen overigens op de recepissen reeds mogt zijn betaald, tegen intrekking van dezelve, worden gerestituëerd, zonder eenige bijvoeging of vergoeding.

9. De nieuwe op naam gestelde actiën zullen, van den 15den April 1820, aan de deelnemers worden afgegeven, tegen intrekking van de recepissen, voor de furnissementen uitgegeven, en, bij die intrekking, aan de houders van dezelve recepissen worden uitbetaald hun proportioneel respectief aandeel in het dividend of de uitdeeling over het boekjaar, eindigende den 31sten Maart 1820, naar gelang van de volle maanden, sedert ieder furnissement, en pro rato van het gefurneerde, verloopen, tot den 31sten Maart 1820 toe.

10. President en Direkteuren van de Nederlandsche Bank zijn gemagtigd, zoodanige huishoudelijke bepalingen te maken, en maatregelen te nemen, als tot eene rigtige uitvoering van dit reglement worden vereischt.

Kennisgeving deswege van Direkteuren der Nederlandsche Bank.

Ingevolge dit besluit werd, bij kennisgeving van den 12den Mei, door Direkteuren der Nederlandsche Bank de wijze bepaald, volgens welke de inteekening ter verdubbeling van het Kapitaal, alsmede de uitgave der aandeelen enz. zoude plaats hebben (1).

Tot Mede-Direkteur van de Nederlandsche Bank werd door Z. M., in dit jaar, benoemd de Heer *J. Teysset.*

Besluit van 29 April nopens de toepassing der wet tot verzekering van de rigtige invordering der plaatselijke belastingen. (Staatsbl. No. 16.)

Z. M. overwegende dat, in afwachting van de definitieve herziening der reglementen op de plaatselijke belastingen, bij Zr. Ms. besluiten bepaald, het van belang was de ongelegenheden te voorkomen, welke zoude kunnen ontstaan uit een gebrek aan overeenstemming tusschen die reglementen en de wet van den 29sten April (2), nam, op rapport van den Minister van Binnenlandsche Zaken, ten zelfden dage, waarop voormelde wet werd uitgevaardigd, het navolgend besluit:

Art. 1. Te rekenen van de afkondiging der wet van heden, zullen de bepalingen van art. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 11, 13, 14, 15, 16 en 17 van voorschrevene wet, bij uitsluiting gevolgd worden in de provinciën tegen de nalatigen en de overtreders, ter zake van plaatselijke belastingen, niettegenstaande alle hiermede strijdige bepaling der ordonnantiën en reglementen.

2. De strafbepalingen, in die ordonnantiën en reglementen vervat, welke door de artikelen 8, 9, 10 en 11 der voormelde wet niet zouden zijn geautoriseerd, zullen niet meer worden toegepast.

Wij magtigen de plaatselijke administratiën, voor dit maal alleen, om, zonder dat daartoe eene verdere bijzondere autorisatie van Onzentwege wordt vereischt, de-

(1) Amsterd. cour. No. 115 en 126.
(2) Zie boven bl. 110—115.

ze strafbepalingen provisioneel te doen vervangen door die, welke, volgens de voorschrevene artikelen, kunnen worden vastgesteld.

Nogtans zullen de resolutiën, die de plaatselijke administratiën te dien einde zullen nemen, niet ter executie worden gelegd, dan na alvorens aan de goedkeuring der Provinciale Staten te zijn onderworpen.

3. De strafbepalingen bij de ordonnantiën en reglementen op de plaatselijke belastingen gemaakt, en die het *maximum*, door die zelfde artikelen vastgesteld, te boven moeten gaan, zullen niet toepasselijk zijn, dan ter concurrentie van dat *maximum*.

4. In de gevallen, in welke de ordonnantiën of reglementen van plaatselijke belastingen visitatiën bij de inwoners autoriseren, zullen dezelve gedaan worden op de wijze, bij art. 12 van de wet van heden voorgeschreven.

Besluit van 11 Mei, omtrent het emplooi der gelden spruitende uit vacante nalatenschappen. (Staatsbl. no. 19.)

Een Koninklijk besluit van den 11den Mei beheelsde: ,, dat, te rekenen van de afkondiging van het voornoemde besluit, de bepalingen van het advies van den Staatsraad, van den 17den September 1809, goedgekeurd bij besluit van den 13den October deszelven jaars (Bulletin der Wetten N°. 4759), wederom derzelver volkomene uitvoering zoude erlangen, en mitsdien de gelden, uit vacante nalatenschappen voortspruitende, in 's Lands Amortisatie-kas gestort worden, op den voet bepaald bij de wet van den 28sten Nivose 13de jaar, bij besluit van Z. M. van den 1sten November 1818 (1), wederom in werking gesteld, tevens met inachtneming van hetgeen bij hetzelve besluit, ten aanzien der consignatiën van allerlei aard, was voorgeschreven."

Besluit van 28 Mei, houdende alteratie in het reglement van rentebetaling

Z. M. vond goed, bij besluit van den 28sten Mei, te bepalen, dat: ,, bij alteratie van art. 9 van het, door Z. M. op den 18den Mei 1818 gearresteerde, reglement op de rentebetaling der nationale werkelijke rentegevende schuld (2), aanvankelijk over het half jaar, hetgeen verschijnen zoude op den 1sten Julij, de dadelijke betaling in nume-

(1) Jaarb. 1818. St. I. bl. 292.
(2) Jaarb. 1818. St. I. bl. 285.

rair of bank-biljetten, bij de bureaux van rente-betaling der nationale werkelijke schuld, zoude plaats hebben, voor alle posten van een honderd guldens renten en daar beneden; — voorts dat de betaling, voor posten boven de honderd guldens, zoude geschieden in kwitantiën op de Nederlandsche Bank, luidende aan toonder en betaalbaar bij gezegde bank, dagelijks, beginnende met den dag, welke volgde op dien van de uitgifte."

der werkelijke schuld. (Staatsbl. no. 25.)

De nieuwe ordonnantie op het regt van patent, bij de wet van den 21sten Mei, ter vervanging van die van den 11den Februarij 1816, vastgesteld, was van den navolgenden inhoud:

Nieuwe ordonnantie op het regt van Patent. (Staatsbl. no. 34.)

Alzoo Wij in *overweging* hebben genomen de noodzakelijkheid, om de ordonnantie op het Regt van Patent, gevoegd bij de wet van den 11den Februarij 1816, te herzien, en om op dat middel nieuwe wets-bepalingen daar te stellen;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze, te arresteren de hier navolgende bepalingen:

Een iegelijk, welke eenig beroep of bedrijf uitoefent, moet daartoe voorzien zijn van patent.

Art. I. Niemand zal vermogen eenigen handel, beroep, bedrijf, handwerk of nering, bij art. 3 dezer wet niet vrijgesteld, uit te oefenen of in deszelfs naam te doen uitoefenen, ten zij daartoe voorzien van een patent.

Het geven of houden van de spelen en vermakelijkheden, vermeld in de tabel n°. 15, bij deze wet gevoegd, wordt in deze met de uitoefening van een beroep gelijk gesteld.

Vrouwen zijn, even gelijk de mannen, tot het nemen van patent verpligt; nogtans zullen de gehuwde vrouwen geen afzonderlijk patent behoeven, wegens het beroep, hetwelk zij gemeenschappelijk met hare mannen uitoefenen.

Nieuwe ordonnantie op het regt van Patent. (Staatsbl. no. 34.)

Het patent geeft bevoegdheid om het bedrijf uit te oefenen, onder zekere bepalingen.

II. Het patent zal den persoon, aan wien hetzelve is verleend, bevoegdheid geven, om, gedurende den tijd, waarover hetzelve is uitgegeven, den daarin vermelden handel, bedrijf, beroep of nering allerwege, waar hij zulks zoude mogen verkiezen, uit te oefenen; echter zullen de patenten, welke aan eenig persoon mogten zijn uitgereikt, wegens beroepen of bedrijven, waarvan de uitoefening aan denzelven, door of uit krachte van 's Lands wetten, of door Ons goedgekeurde verordeningen, hetzij bepaaldelijk, hetzij voorwaardelijk, is, of zoude kunnen worden verboden, van geene kracht zijn.

Een iegelijk is verpligt, zich in de uitoefening van zijnen handel, beroep, bedrijf, handwerk of nering, te gedragen naar de verordeningen van algemeene en plaatselijke politie; en zullen de patenten der overtreders, ingeval van herhaald vergrijp tegen de gezegde verordeningen, voor het overige gedeelte des jaars, bij vonnis van den regter, kunnen worden ingetrokken.

Voor welke beroepen geen patent wordt vereischt.

III. Zullen niet van patent behoeven te zijn voorzien de navolgende, als:

a. Geestelijke personen, onderwijzers in den godsdienst, kosters en andere kerkebedienden.

b. De uit 's Rijks - gemeente- of dijk- en polderkassen bezoldigde openbare ambtenaren en bedienden, waaronder ook de hoogleeraren, onderwijzers en bedienden aan de hoogere en lagere scholen.

Deze vrijdom strekt zich niet uit tot die personen, welke in dienst des Rijks, der gemeenten of van de dijk- en polder-besturen, voor eigene rekening, hetzij bij aanneming, in dagloon, of bij het stuk, arbeiden, even zoo min als tot de ambtenaren en bedienden, welke, bij deze wet, uitdrukkelijk onder de patentpligtigen gesteld worden.

c. Klerken en kantoorbedienden van de hiervoren genoemde vrijgestelde ambtenaren.

d. Advokaten.

e. De vaste bezoldiging genietende artsen, wondheelers en artsenij-mengers, aangesteld bij de legers, in hospitalen, in plaatselijke zieken-, gast-, armen-, wees- of

andere godshuizen en openbare gestichten van weldadigheid, of tot het bedienen der huiszittende armen, en zulks alléén in die betrekkingen.

Nieuwe ordonnantie op het regt van Patent. (Staatsbl. no. 34.)

f. Deurwaarders bij 's Rijks middelen.

g. Bedienden en opzieners in de wees-, gast- en andere godshuizen en dergelijke openbare weldadige gestichten.

h. Paarden-postmeesters.

i. Beleenbanken, voor rekening van gemeenten of openbare weldadige gestichten gehouden wordende; openbare inrigtingen van weldadigheid voor het onderwijs der jeugd, in eenigerlei soort van handwerk, voor zoo veel de winsten, daar uit spruitende, ten voordeele van de gestichten zelve komen, alsmede dezulke, door welke aan armen, bedelaars en *geconfineerden* arbeid verschaft wordt.

k. Schilders, teekenaars, graveurs van koperen kunstplaten, penningsnijders en beeldhouwers, alle als kunstenaars beschouwd, en voor zoo verre zij niets dan eigen arbeid verkoopen, noch ook voor fabrijken werken, of lessen geven, waarvoor zij door hunne leerlingen worden betaald.

l. Landbouwers (waaronder ook de Warmoeziers), voor zoo verre zij de vruchten van de door hen bebouwde landen of tuinen, of de voortbrengsels van hun *vee*, niet anders dan *in natura* verkoopen; — staande het nogtans aan dezelven vrij, om de melk van hun vee, en de vruchten hunner boom- of wijngaarden, zoodanige bewerking te doen ondergaan, als waarvoor dezelve vatbaar zijn, en die alzoo verwerkt te verkoopen, zonder deswege zich van patent te moeten voorzien; — en wordt het laatstgemelde almede toegestaan aan de vlas- en hennep bouwende landlieden, ingeval zij echter van hun vlas- of hennep doek weven, en daartoe meer dan twee weefgetouwen tevens aan den gang houden, zullen zij van patent behooren te zijn voorzien als wevers.

m. Schippers, schuitenvoerders en zeevarende lieden, benevens de veer- en pontlieden, en zulks alleen voor den *vervoer* van personen of goederen, en niet voor den handel, welken zij mogten drijven.

n. Loodsen en visschers.

o. De eigenaars en ondernemers van steengroeven, veengraverijen, steenkolen en andere mijnen en groeven, welke zich bepalen bij den verkoop *in natura* der door hen uitgegravene stoffen.

Nieuwe ordonnantie op het regt van Patent. (Staatsbl. no. 34.)

p. Inlanders, welke, zonder uit hunne huizen te verkoopen, in de straten en op de markten, vruchten, moesgroenten, eijeren, en andere geringe eetwaren, alsmede brandhout, turf, steen- en houtskolen en zwavelstokken, uitventen, of met visch ter verkoop omloopen.

Deze vrijdom strekt zich niet verder uit, dan tot de opgenoemde personen zelve, en is niet toepasselijk op degenen, welke anderen met dien verkoop voor hunne rekening mogten belasten.

q. Ondermeesters en ondermeesteressen op scholen.

r. De alléén, of alleen met behulp van hunne huisgenooten (de inwonende dienstboden daaronder begrepen), arbeidende:

Bezem- en heiboender-makers.
Vischnettenbreijers.
Kousenbreijers.
Klompen- of holblokmakers.
Hoepelmakers.
Stoelematters.
Wevers-kaardenmakers.
Kantwerkers.
Lakennoppers.
Touw- of werkpluizers.
Zwavelstokmakers.
Houtskolenbranders.
Hekelaars, kloppers en andere bereiders van hennep en vlas, zonder andere dan hand-klopmolens.

Katoen- en wolpluizers en kaarders,
Zij, die de wol kammen,
Zij, die de wol op het laken brengen,
Droogscheerders,
Spinners van allerlei soort,
} zonder kunstwerktuigen arbeidende.

s. De slechts *twee* weefgetouwen aan den gang houdende linnen- en hennepdoek-wevers.

t. Afschrijvers of kopijisten te hunnent arbeidende.

Goochelaars, muzijkanten, springers en andere dergelijken, hun bedrijf langs de straten uitoefenende.

Huisselijke dienst- en werkboden.

De alleen arbeidende, of in de huizen van bijzondere personen uit werken gaande, wollen- en linnennaaisters.

Klein-kinderschool-houdsters.

Pensverkoopers.

Schoenlappers.

Schoenpoetsers.
Waterverkoopers.
Vroedvrouwen en bakers.
Zieken-oppassers.
Doodgravers ten platten lande.

Nieuwe ordonnantie op het regt van Patent. (Staatsbl. no. 34.)

u. De alleen werkende waschvrouwen en stijfsters, en vrouwen-mutsen-maaksters en plooisters, geen winkel doende.

v. Alle gezellen, knechts en werklieden in dienst van bazen of meesters, hetzelfde beroep als zij uitoefenende, hetzij dezelve in de fabrijken, werkplaatsen of winkels hunner meesters arbeiden, of door deze daar buiten, in hunnen naam, uit werken gezonden worden.

En zijn onder dezelven niet begrepen degenen, welke voor eigene rekening, of te hunnent, voor rekening van fabrijkanten, bazen of meesters, arbeiden, maar zullen die personen zelve als fabrijkanten, werkbazen of meesters worden aangemerkt en als zoodanig gepatenteerd.

w. Dagllooners, arbeiders, sjouwers, kaai-, waag- en kraan-werkers, kruijers en dergelijken; en eindelijk:

x. Alle de zulken, welke eenigerlei waren, goederen of voorwerpen, *alleenlijk* voor eigen huishoudelijk gebruik of ter bemesting hunner landerijen, vervaardigen of toebereiden.

De bij dit art. toegestane vrijstellingen zullen de vrijgestelden niet ontslaan van de verpligting tot het nemen van patent, wegens de door hen uitgeoefend wordende, niet vrijgestelde, beroepen.

Regt op het patent te heffen.

IV. Er zal op de patenten een regt, ten behoeve van den lande worden geheven, en zulks overeenkomstig de bepalingen, vervat in deze wet en in de tarieven, onder A en B, mitsgaders in de tabellen, onder n°. 1 tot 15, bij dezelve gevoegd, als daarmede een geheel uitmakende.

Hoe de niet bij de wet genoemde beroepen moeten worden belast.

V. Het patent-regt, wegens zoodanige beroepen, bedrijven of handelingen, welke in deze wet niet met name zijn uitgedrukt, zal geregeld worden op den voet van dat, hetwelk bepaald is voor de zoodanigen der

Nieuwe ordonnantie op het regt van Patent. (Staatsbl. no. 34.)

beroepen, bedrijven of handelingen, waarmede dezelve, zoo in derzelver aard, als in betrekking tot de winsten, welke zij opleveren, de meeste overeenkomst hebben.

Rangschikking der patentpligtigen in klassen; regten aan de klassen verbonden; rangen der gemeenten.

VI. § 1. Ter regeling van de hoegrootheid der belasting voor de beroepen en bedrijven, in de tabellen no. 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13 en 14 opgenoemd, worden bij die tabellen een of meerdere klassen aangewezen, waaronder ieder dier beroepen of bedrijven moet worden gebragt, en zullen de patentpligtigen, voor welker beroepen verschillende klassen zijn aangewezen, zonder dat daarbij tevens bepaalde omstandigheden tot regeling der klassificatie worden vastgesteld, door de personen, in art. 22 genoemd, moeten worden gerangschikt in die gene der voor dezelve opengestelde klassen, waarin zij geacht zullen worden te behooren, naarmate van de uitgebreidheid en winstgevendheid van hunne zaken, handel of beroep, in vergelijking met die van anderen, welke hetzelfde beroep, in dezelfde gemeente of in de naburige gemeenten van denzelfden rang, uitoefenen.

§ 2. Het regt, voor elke klasse verschuldigd, wordt vastgesteld, te weten;

Dat voor de beroepen of bedrijven, in de tabellen no. 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8 en 11 voorkomende, bij het tarief geteekend A, en dat voor de beroepen, welke in de tabellen no. 12, 13 en 14 zijn vermeld, bij het tarief geteekend B.

§ 3. Het regt, verbonden aan iedere der klassen, in het tarief A voorkomende, is in alle gemeenten gelijk.

Het regt voor iedere der klassen, bij het tarief B bepaald, verschilt naar de rangen, aan de gemeenten, waar de patentpligtigen moeten worden aangeslagen, bij dat tarief toegekend.

§ 4. Het bedrag der regten, verschuldigd voor de beroepen in de tabellen no. 3, 9, 10 en 15 omschreven, wordt bij die tabellen zelve bepaald.

Voor welke beroepen, ieder der deelgenoten, tot het nomen van patent gehouden is.

VII. Ieder medeteekenend deelgenoot in de beroepen,

vermeld in de tabel no. 14, onverschillig of deszelfs naam in de *firma* des beroeps wordt uitgedrukt of niet, is voor zich zelven, tot het nemen van een patent, en het doen van aanvrage, ter bekoming daarvan, verpligt, mitsgaders tot het nakomen van de verdere voorschriften dezer wet, en worden de zoodanige personen, welke bij doorloopende volmagt, uit naam van de patentpligtigen, in evengezegde tabel genoemd, in handelzaken teekenen, met mede teekenende deelgenooten gelijk gesteld.

Nieuwe ordonnantie op het regt van Patent. (Staatsbl. no. 34.)

Al de deelgenooten, alsmede de vrouwen, kinderen en bedienden van de patentpligtigen, in de tabel no. 7 vermeld, voor zoo veel zij *afzonderlijk en op zich zelve*, ter verkoop hunner waren, omloopen, rondreizen, of de markten of kermissen bezoeken, hetzij dezelve de teekening hebben of niet, zullen zich, ieder voor hun hoofd, van een patent moeten voorzien.

Voor welke beroepen slechts één patent, ook bij het bestaan van deelgenooten, gevorderd wordt.

VIII. Wegens ieder der beroepen, vermeld in de bij het vorig artikel niet opgenoemde tabellen, zal slechts één patent worden vereischt, offschoon ook meerdere deelgenooten de *firma*, waaronder dezelve gedreven wordt, door hunne handteekening verbonden.

Desniettemin zal elk der gezegde deelgenooten, en ieder dergenen, welke, bij art. 7, met mede teekenende deelgenooten worden gelijk gesteld, verpligt zijn, om zich van een afschrift van het patent te voorzien.

Vermelding der firma's en der deelgenooten in het patent, en aangeving van de veranderingen in dezelve voorvallende.

IX. §. 1. De patenten voor allen handel, beroep of bedrijf, zullen niet alleen de *firma*, waaronder dezelve gedreven worden, vermelden, maar ook de namen van alle de medeteekenende deelgenooten, en die welke daarmede, bij de voorgaande artikelen, worden gelijk gesteld.

§ 2. Van alle veranderingen in de *firma's* of in de teekenende personen voorvallende, zal, binnen drie dagen nadat de veranderingen hebben plaats gegrepen, aangifte moeten worden gedaan.

Nieuwe ordonnantie op het regt van Patent. (Staatsbl. no. 34.)

§ 3. Ieder der in § 1 van dit artikel bedoelde personen is tot de aangifte van de *firma*, van de namen der mededeelgenooten, en van die der genen, welke met dezelven worden gelijk gesteld, zoo mede van de veranderingen in alle deze voorvallende, verpligt. De nalatige zal vervallen in eene boete van 10 guldens.

Voor ieder beroep is een afzonderlijk regt verschuldigd, met uitzondering van de gevallen, waarin de beroepen voor met elkander verwant gehouden worden.

X. De patentpligtigen zijn een afzonderlijk regt verschuldigd voor ieder bedrijf, beroep of handwerk, enz., door hen uitgeoefend wordende, ten zij die bedrijven met elkander verwant mogten zijn, dat is: algemeen en gewoonlijk te zamen vereenigd, uitgeoefend worden, zoo in de gemeente, waar de patentpligtige behoort te worden aangeslagen, als in de naburige gemeenten van gelijken rang, in welk geval het regt, door denzelven te voldoen, zal geregeld worden, naar de voordeelen en winsten, welke deze vereenigde bedrijven geacht kunnen worden te zamen op te leveren, zoo nogtans, dat de belasting niet zal mogen klimmen boven het hoogst; noch dalen beneden het laagst regt, voor het hoogst belastbare der verwante beroepen of bedrijven bepaald.

Voor welke patentpligtigen in aanmerking moet worden genomen de toestand van derzelver beroep in het vorig jaar.

XI. § 1. De patentpligtigen, vermeld in de tabellen no. 2, 3, 4, 5, 6, 10, 11 en 14, zullen, voor zoo veel zij hun beroep, handel of bedrijf reeds hebben uitgeoefend in het jaar, hetwelk dat der beschrijving onmiddellijk voorafgaat, worden aangeslagen in evenredigheid van de uitgebreidheid en den toestand van gezegden hunnen handel of beroep, zoodanig als dezelve in het voorgaande jaar geweest is, of geacht wordt geweest te zijn.

Degenen der voorgemelde patentpligtigen, welke eenigen handel of beroep aanvangen, hetwelk door hen in het voorgaande jaar niet werd uitgeoefend, zullen worden aangeslagen naar aanleiding van de opgave door dezelve te doen, wegens de waarschijnlijke uitgebreidheid der door hen te ondernemene zaken.

§ 2. Ter regeling van de belasting voor de patentschuldigen, niet bij § 1 van dit artikel bedoeld, zal de toestand huns beroeps, zoodanig als dezelve *dadelijk is*, ten regel van den aanslag genomen worden.

Nieuwe ordonnantie op het regt van Patent. (Staatsbl. no. 34.)

Regten voor een vol jaar.

XII. § 1. De regten, met uitzondering van die, welke in de tabellen no. 9 en 15 vastgesteld worden, zijn bepaald, voor een geheel jaar, ingaande met den 1sten Januarij, en zullen alzoo worden betaald door alle die genen, welke, op het gezegde tijdstip, een aan het patentregt onderworpen beroep uitoefenen.

§ 2. De gezegde regten zullen almede voor een geheel jaar worden voldaan, door die genen, welke, in den loop van het eerste vierendeel des jaars, eenigen handel, beroep, nering of bedrijf aanvangen: voorts mede door de patentpligtigen, in de tabellen no. 7 en 8 vermeld, en door alle zoodanige personen, welke het bedrijf, door hen in het laatst voorgaande jaar uitgeoefend, in den loop van het dienstjaar op nieuw voortzetten, onverschillig in welk gedeelte des jaars het beroep weder opgevat wordt.

Regten naar tijdsgelang.

Aanvullings-regten.

XIII. § 1. Degenen, welke, in de drie laatste vierendeelen van het jaar, eenigen handel, beroep, nering of bedrijf ondernemen, of den aard of de natuur van de ondernemingen of verrigtingen, betrekkelijk den handel of het beroep, waarvoor zij gepatenteerd zijn, veranderen, zullen het regt deswege slechts verschuldigd zijn, naar gelang van dat gedeelte des jaars, hetwelk overig blijft, berekend bij vierendeel jaars, en zonder dat een vierendeel jaars zal mogen worden gesplitst.

§ 2. De patentpligtigen, in artikel 11 § 2 bedoeld, welke gedurende den loop des jaars, hetzij door het vermeerderen van het aantal der bij hen in dienst gehoudene werklieden, of anderzins, eene meerdere uitgebreidheid aan hun bedrijf geven, zoodanig, dat zij daardoor in eene hoogere klasse vallen, of aan hooger regten onderhevig worden, dan waarin of waarvoor zij zijn aangeslagen, zullen een aanvullings-regt, naar evenredigheid van deze uitbreiding of toeneming, moeten

Nieuwe ordonnantie op het regt van Patent. (Staatsbl. no. 34.)

voldoen, hetwelk zal worden berekend op denzelfden voet, als bij § 1 van dit, en bij § 2 van het laatstvoorgaande artikel is bepaald.

§ 3. De gepatenteerden, in de tabellen no. 12, 13 en 14 genoemd, en volgens het tarief B belast, zullen (voor zoo verre dezelve niet kunnen worden gerangschikt onder de kramers of andere patentpligtigen in de tabel no. 7 vermeld), wanneer zij hun beroep, bedrijf of handel uitoefenen, in eene gemeente van hoogeren rang dan die, waarin zij aangeslagen zijn, of wanneer zij zich aldaar met der woon gaan vestigen, onderhevig wezen aan een aanvullings-regt, gelijk staande met het meerdere beloop der belasting, door de aldaar wonende patentpligtigen voor hetzelfde beroep verschuldigd; zullende dat regt worden berekend op den voet als voren.

Overschrijving der patenten.

XIV. § 1. Aan de gepatenteerden, in de tabellen no. 1, 2, 3, 4, 5 en 13 begrepen, welke, in den loop des jaars hun bedrijf verlatende, dat bedrijf met het gebruik van de vaste panden, waarin hetzelve wordt uitgeoefend, aan anderen zullen hebben overgedaan, zal kunnen worden verleend overschrijving van het patent, op naam van dengenen, welke het bedrijf zullen hebben overgenomen, mits de belanghebbenden zich gezamenlijk, ter bekoming daarvan, in geschrift aanmelden bij de personen, in art. 22 genoemd.

Zoo wel zij, die het bedrijf hebben overgedaan, of hunne erfgenamen, als zij, welke hetzelve hebben overgenomen, zullen voor het regt, wegens hetzelve verschuldigd, *in solidum* aansprakelijk zijn.

Ingeval een gepatenteerde meer dan één beroep mogt uitoefenen, waarvan het eene in de bij dit artikel aangewezene tabellen, en het ander in de overige tabellen is genoemd, en die beroepen, voor verwant gehouden wordende, te zamen met slechts één regt waren belast, zal de overschrijving van het daarvoor afgegeven patent niet worden toegestaan.

§ 2. De erfgenamen van gepatenteerden, welke de zaken des overledenen voortzetten, zijn niet gehouden zich deswege, gedurende het jaar, waarin het overlijden heeft plaats gehad, van een nieuw patent te voorzien; niet te min zullen zij verpligt zijn, deswege, binnen drie maanden na het overlijden, eene verklaring in te

die.

dienen, ten einde het patent des overledenen op hunnen naam worde overgeschreven, en zulks op eene boete van 3 guldens.

Nieuwe ordonnantie op het regt van Patent. (Staatsbl. no. 34.)

De overschrijvingen, in dit artikel bedoeld, zullen op de patenten zelve worden aangeteekend, en zal voor iedere overschrijving, door degenen, op welke het beroep is overgegaan, betaald worden 25 cents.

Afschrijving op het patent-regt.

XV. De erfgenamen van gepatenteerden, welke de zaken van den overledenen niet voortzetten, zullen afschrijving op deszelfs aanslag erlangen, mits zich, binnen drie maanden na het overlijden, aanmeldende bij de personen, in art. 22 genoemd, met uitdrukkelijke verklaring, dat zij de zaken des overledenen niet voortzetten.

De belasting zal tot en met de maand, waarin de aanvraag om afschrijving geschiedt, moeten worden aangezuiverd.

Geene andere afschrijvingen, hetzij ter zake van het verlaten van een beroep, of uit anderen hoofde, zullen worden verleend.

Beschrijving der patentpligtigen.

XVI. De beschrijving der patentpligtigen is of *algemeen* of *bijzonder*; de eerste betreft de patentpligtigen, welke reeds op den 1sten Januarij van het jaar, waarover de beschrijving geschiedt, hun beroep uitoefenden; de laatste is betrekkelijk tot diegenen, welke later aan de belasting of aan eene aanvulling van dezelve onderhevig worden.

Algemeene beschrijving en aanwijzing derzelve.

XVII. De *algemeene* beschrijving zal, zoo vroegtijdig mogelijk, in den aanvang van elk jaar plaats hebben.

Te dien einde zal aan alle de ingezetenen, ter invulling, worden aangeboden of bezorgd eene gedrukte verklaring, geschikt, om onderscheidenlijk aan te wijzen alle de, door hen, bereids op den 1sten Januarij des jaars, uitgeoefende, niet uitdrukkelijk van het patent-regt vrijgestelde beroepen of bedrijven, onverschillig of de-

Nieuwe ordonnantie op het regt van Patent. (Staatsbl. no. 34.)

zelve al of niet zijn verwant, en ter vermelding tevens van den aard van ieder derzelve, en van de bijzonderheden daartoe betrekkelijk, waarvan de kennis, volgens de bepalingen dezer wet, wordt vereischt tot het regelen der voor dezelve verschuldigde regten.

Een iegelijk patentpligtige zal gehouden zijn de verklaringen, in voege vermeld, behoorlijk in te vullen, en dezelve voorts, tegen reçu, te stellen in handen van de ambtenaren of zoodanige andere personen, als met het overnemen derzelve, onder het toezigt van den contrôleur der directe belastingen, zullen worden belast: hetzij dan dat die verklaringen aan de huizen der ingezetenen zullen worden afgehaald, hetzij er, tot het overnemen derzelve, bepaalde zitdagen, op daartoe geschikte plaatsen, zullen worden vastgesteld; in alle gevallen, zal de tijd en wijze van de inlevering of teruggave der ingevulde verklaringen, door de gemeente-besturen vooraf worden bekend gemaakt, en verblijft de beschikking deswege aan de Gouverneurs, ieder in zijne provincie.

Verpligting van hen, welke bij de algemeene beschrijving zijn overgeslagen.

XVIII. De patentpligtigen, welke, bij het aanbieden of bezorgen der verklaringen, hiervoren omschreven, of ook bij het terughalen van dezelve, mogten zijn voorbij gezien, zullen zich niet mogen beroepen op dergelijk verzuim, maar integendeel gehouden zijn, om zorg te dragen, dat de vereischte en behoorlijk ingevulde verklaringen, door hen in persoon, of door hunne gemagtigden, worden ingediend; de tijd en wijze waarop, en de plaats, alwaar deze en alle andere bij deze wet gevorderde aangiften, verklaringen en aanvragen, zullen moeten worden gedaan en ingeleverd, gelijk ook de plaats, alwaar de gedrukte verklaringen te bekomen zijn, zal door de gemeente-besturen worden aangekondigd.

Bijzondere beschrijvingen.

XIX. Ter instandbrenging der *bijzondere* beschrijvingen, zullen de patentpligtigen, welke later dan den 1sten Januarij, eenig beroep, handel of bedrijf aanvangen, of eenig nieuw beroep, bedrijf of handel bij het door hem

steeds uitgeoefend wordende, ondernemen, onverschillig of hetzelve daarmede is verwant of niet, mitsgaders naar gelang dat de bepalingen, bij artikel 12 § 2 en bij artikel 13 gemaakt, op hen toepasselijk worden, gehouden zijn, hunne verklaringen deswege in persoon te komen, of door hunne gemagtigden, te doen overleggen.

Nieuwe ordonnantie op het regt van Patent. (Staatsbl. no. 34.)

De patentpligtigen moeten hunne verklaringen teekenen.

XX. Ieder patentpligtige zal gehouden zijn deszelfs verklaring met zijne handteekening te bekrachtigen.

Ingevalle hij betuigt niet te kunnen schrijven of teekenen, zal een der, met het overnemen der verklaringen belaste ambtenaren of personen, de teekening uit deszelfs naam, en in tegenwoordigheid van twee andere medeteekenende personen, verrigten, met vermelding van de redenen waarom.

Plaatsen, waar de aangifte der patentpligtigen geschieden moet.

XXI. De patentpligtigen zullen zich behooren aan te geven ter plaatse, als volgt:

Die, vermeld in de tabellen n°. 1, 2, 3, 4, 5 en 6, in iedere gemeente afzonderlijk, waar hunne werkplaatsen, fabrijken, molens, winkels, enz., gelegen zijn.

Die van de tabellen n°. 7, (§ 1, eerste afdeeling) 10, 11, 12, 13 en 14, in de gemeente hunner woning.

Die van de tabel n°. 15, in iedere gemeente in het bijzonder, waar het beroep wordt uitgeoefend.

De aangifte der maatschappijën, in de tabel n° 9 vermeld, zal moeten geschieden in de gemeenten, waar de beheerders derzelve woonachtig zijn.

De aan het patent-regt onderhevige vreemdelingen, zullen zich, voor hunnen eersten aanslag, in ieder jaar aangeven ter plaatse, waar zij zich het eerste ter uitoefening van hun beroep ophouden; en voorts, voor de aanvullings-regten, ter plaatse, waar zij die verschuldigd mogten worden.

Eindelijk zullen diegenen der in de tabellen n°. 12, 13 en 14 der vermelde patentpligtigen, welke aan een aanvullings-regt, wegens de uitoefening van hun bedrijf, in een gemeente van hoogeren rang, onderhevig wor-

Nieuwe ordonnantie op het regt van Patent. (Staatsbl. no. 34.)

den, daarvan aangifte behooren te doen, in zoodanige gemeente van hoogeren rang.

Werkzaamheden ten aanzien van het regelen der aanslagen.

XXII. De verklaringen der patentpligtigen zullen, na dat dezelve zijn ingekomen, door de zetters, welke voor elke gemeente tot het regelen van den omslag der directe belastingen zullen worden benoemd, opgenomen, en de zakelijke inhoud daarvan worden overgebragt op een te dien einde te openen register, en zulks met medewerking, zoo veel mogelijk, van den contrôleur der directe belastingen, onder wiens toezigt zij alle derzelver werkzaamheden zullen verrigten.

Dezelfde contrôleur en zetters worden voorts belast met op de registers, de klassen of regten, in of tot welke de patentpligtigen behooren aangeslagen te worden, naar de regelen, bij deze wet vastgesteld, te bepalen; zullende zij, ten aanzien van de patentpligtigen, welke, naar vaste beginselen of omstandigheden, door de wet tot maatstaf gesteld, moeten belast worden, bij het doen van den aanslag, wel in het algemeen, volgens de opgaven en verklaringen der patentpligtigen zelve, maar desniettemin gehouden zijn, om van dezelve af te wijken, ingevalle zij, op grond van de algemeene baarblijkelijkheid, vermeenen aan de naauwkeurigheid van die opgaven te moeten twijfelen.

De voormelde contrôleur en zetters zullen al verder de toepassing maken van de bij art. 5 en 10 voorkomende bepalingen, aangaande de *overeenkomsten* en *verwantschap* der beroepen

Zij zullen de bevoegdheid hebben, om voor zich te roepen de patentpligtigen, van dewelken zij eenige opheldering, omtrent den aard of de uitgebreidheid van derzelver beroep, vermeenen noodig te hebben.

Eindelijk zullen zij almede het vermogen hebben om degenen, welke zich niet, of niet behoorlijk tot bekoming van patent mogten hebben aangemeld, en echter, volgens de algemeene baarblijkelijkheid, patentpligtig zijn, ambtshalve op de registers te plaatsen, onverminderd de boete, welke, wegens het verzuimen van aangifte, of het doen van valsche of onnaauwkeurige aangifte, mogt zijn verbeurd.

Opmaking van de leggers der kohieren, herziening der aanslagen.

Nieuwe Ordonnantie op het regt van Patent. (Staatsbl. no. 24.)

XXIII. De werkzaamheden, in het voorgaande artikel omschreven, afgeloopen zijnde, zal de inhoud van het register door de zetters worden overgebragt op jaarlijksche en vierendeeljaarsche leggers van de kohieren.

Na het opmaken dezer leggers, zullen de klassificatiën, nogmaals door den contrôleur en de zetters overzien en in overweging genomen worden.

Ingeval van verschil in gevoelens tusschen de zetters en contrôleur, zal ieder hunner de bevoegdheid hebben, om derzelver aanmerkingen te stellen in eene daartoe op den legger bestemde kolom; de beslissing in dezen zal aan den Direkteur der Directe Belastingen van de provincie verbleven zijn, onverminderd de bevoegdheid der Gedeputeerde Staten, ten aanzien van de beoordeeling der reclamatiën van de zijde der gepatenteerden.

De zetters zullen de hun bij deze wet opgelegde werkzaamheden aanvangen *op*, en ten einde brengen *binnen* den tijd door de gouverneurs, ieder in zijne provincie, te bepalen.

De vastgestelde tijd verstreken zijnde, zonder dat de werkzaamheden zullen zijn afgeloopen, zullen de hoofden der gemeente-besturen, bij vervanging der zetters, gehouden zijn derzelver arbeid op zich te nemen en te volvoeren.

Opmaking der kohieren.

XXIV. Nadat de leggers, door den contrôleur, aan den Direkteur der Directe Belastingen zullen zijn ingezonden, zal deze den arbeid behoorlijk onderzoeken, beoordeelen, en, des noodig, verbeteren, en voorts, uit die leggers, de kohieren opmaken, welke aan den Gouverneur der provincie, ter *executoir* verklaring, aangeboden zullen worden.

Inrigting der patenten; uitgifte derzelve; welke patentpligtigen gehouden zijn de belasting te voldoen, alvorens het patent te kunnen bekomen.

XXV. Ieder patent zal worden afgegeven op een ze-

Nieuwe ordonnantie op het regt van Patent. (Staatsbl. no. 34.)

gel van $12\frac{1}{2}$ cents, onverschillig tot welke grootte het papier genomen wordt.

In het patent zullen alle de bedrijven van den patentpligtigen, op het register gebragt, worden vermeld.

Het patent zal voorts door het hoofd, of door een der leden des gemeente-bestuurs, daartoe gemagtigd, worden geteekend, van het zegel der gemeente voorzien, en aan den belanghebbenden, welke ook gehouden zal zijn, zijne handteekening op het patent te stellen, worden uitgereikt, tegen betaling der landszegel-gelden, en van $7\frac{1}{2}$ cents voor de onkosten der beschrijving, zonder meer.

Aan de ondernemers van de spelen en vermakelijkheden, in de tabel no. 15 vermeld, welke niet in de gemeente woonachtig zijn, waar zij zich ter bekoming van patent aangeven; aan de kramers en andere patentpligtigen, in de tabellen no. 7 en 8 vermeld, en aan de debitanten van loterij-briefjes, zal het patent niet worden afgegeven, alvorens zij de, door hen verschuldigde, regten ten vollen hebben voldaan.

Afschriften der patenten; hoe dezelve te bekomen.

XXVI. Een iegelijk gepatenteerde, welke, deszelfs patentblad verloren hebbende, of uit anderen wettigen hoofde, een dubbeld of nieuw patentblad voor zich verlangt of behoeft, zal zich, ter bekoming daarvan, vervoegen bij het hoofd van het bestuur der gemeente, alwaar hij is aangeslagen, en zal hetzelve een uittreksel uit het patent-register, in den vorm van het gewone patent, op een zegel van $12\frac{1}{2}$ cents, aan den belanghebhebbenden afgeven, met in achtneming van al de regelen, ten aanzien van de uitgifte der oorspronkelijke patentbladen voorgeschreven; alles, ten ware bijzondere redenen het hoofd des gemeente-bestuurs tot weigering der uitgifte van een afschrift nopen mogten, behoudens het regt van den gepatenteerden, om zich te wenden tot de Gedeputeerde Staten der provincie, ingevalle hij zich wegens die weigering mogt bezwaard vinden.

De gezegde afschriften zullen van gelijke kracht en waarde zijn, als de oorspronkelijke patenten; voor ieder afschrift zal kunnen worden geëischt 25 cents, boven en behalve de kosten van het zegel.

Fonds tot bestrijding der ontheffing, enz.

Nieuwe ordonnantie op het regt van Patent. (Staatsbl. no. 54.)

XXVII. Van het beloop van het patentregt zal worden afgezonderd *tien* ten honderd, uit welke zullen worde goedgemaakt:

a. Het beloop der ontheffingen en verminderingen, welke aan verkeerdelijk aangeslagene of te hoog belaste personen zullen worden toegestaan.

b. Het bedrag der oninbare posten, en der afschrijvingen.

c. De onkosten der beschrijving, wegens het patentregt, voor zoo veel de daarvoor bij art. 25 bepaalde $7\frac{1}{2}$ cents niet toereikende mogten zijn, alsmede de belooningen der zetters, ter zake van de aan hen bij deze wet opgedragene verrigtingen.

Onderzoek en beoordeeling der klagten tegen de aanslagen.

XXVIII. Degenen, welke zich met derzelver aanslag bezwaard achten, zullen hunne *reclamatiën*, met in achtneming van de voorschriften, te dezen aanzien, wegens de directe belastingen in het algemeen bepaald, kunnen indienen, ten einde, nadat de gronden der klagten zullen zijn onderzocht, door de Gedeputeerde Staten der provincie, deswege uitspraak worde gedaan, overeenkomstig de beginselen, bij deze wet vastgesteld.

De gepatenteerden, voor welker aanslagen de wet onderscheidene klassen heeft opengesteld, zonder aanwijzing van bepaalde grondslagen, waarnaar de klassificatie moet worden verrigt, zullen hunne klagten kunnen gronden op eene vergelijking van derzelver aanslagen tegen die van zoodanige andere gepatenteerden, als in evenredigheid met dewelken zij, volgens de bepalingen dezer wet, behooren te zijn belast.

Het zal aan de, zich bezwaard achtende personen in het algemeen vrijstaan, om den aard en de uitgebreidheid huns beroeps, zoo uit hunne boeken en registers, als uit andere stukken, te doen kennen; zullende daarop, naar vereisch van zaken, worden gelet, en zal geen aanbod van eed tot bevestiging hunner verklaringen toegestaan worden.

Nieuwe ordonnantie op het regt van Patent. (Staatsbl. no. 34.)

Niemand zal toelaten, dat een ongepatenteerd kramer, enz., zijne waren te zijnent uitpakt of verkoopt.

XXIX. Niemand zal gedogen, dat door eenigen kramer of anderen, bij hem verblijf houdende, bij tabel n°. 7, vermeld persoon, welke niet van patent daartoe is voorzien, te zijnent eenige koopwaar worde uitgestald of verkocht.

Degene, welke strijdig met deze bepaling handelt, vervalt in eene boete van 25 guldens, telke reize dat hij hieraan schuldig bevonden wordt.

De markmeesters mogen geen' ongepatenteerden op de markten toelaten.

XXX. Geen marktpachter, marktmeester of andere met het opzigt over de markten belaste personen, zal vermogen op dezelve eenen patentpligtigen, ter uitoefening van deszelfs handel of bedrijf, hetzij met of zonder loodsen, tenten, kramen of stallen, toetelaten, ten zij hem gebleken zij, dat deze daartoe van een patent is voorzien; en zal de gebrekige in dezen worden gestraft met eene boete van 25 guldens, telken reize, dat zijn verzuim wordt ontdekt.

In alle openbare stukken moet van het verkregene patent melding worden gemaakt.

Bij de in regten over te leggen stukken moet het patent gevoegd worden.

XXXI. § 1. In alle geregtelijke en buiten-geregtelijke openbare akten, contracten, protesten, insinuatiën, dagvaardingen, beteekeningen, en alle andere dergelijke stukken, voor zoo verre dezelve het aan patentregt onderhevige beroep, bedrijf, nering of handel van eenigen persoon betreffen, zal uitdrukkelijk moeten worden melding gemaakt van het patent van dengenen, ten wiens verzoeke de stukken zijn verleden, opgemaakt, beteekend of uitgegeven, met aanduiding van het nummer en van de plaats der uitgifte van hetzelve, van den tijd waarover, alsmede van het beroep of bedrijf, waarvoor hetzelve is uitgegeven: zullende de notaris, prokureur,

deurwaarder of andere ambtenaar, door of ten overstaan van wien het stuk wordt opgemaakt, beteekend, uitgegeven of verleden, zich te dien einde het patent moeten doen vertoonen, en ook van die vertooning in het stuk melding maken, alles op eene boete van 25 guldens, door den ambtenaar voorschreven te verbeuren, voor ieder stuk, waarin deze bepalingen niet zullen zijn in acht genomen.

Nieuwe ordonnantie op het regt van Patent. (Staatsbl. no. 34.)

§ 2. Bij de stukken, welke in eene twistgeding, ter zake van eenigen, aan het patentregt onderhevigen handel of beroep, worden overgelegd, zal de aanlegger of gedaagde, of wel de openbare ambtenaar of andere persoon, welke deszelfs zaak waarneemt, moeten voegen het oorspronkelijk patentblad, of een wettig afschrift van hetzelve, ten blijke, dat, *ten tijde der handeling, waarover het geschil is ontstaan*, de aanlegger of gedaagde tot de uitoefening van zoodanigen handel of beroep is bevoegd geweest, en zulks op eene boete van 25 guldens, telkens door den nalatigen te verbeuren.

§. 3. Ingevalle de patentschuldigen, ten wier verzoeke de stukken in de beide laatstvoorgaande §§ vermeld, worden verleden of overgelegd, het patent niet aan den openbaren ambtenaar of anderen persoon aldaar bedoeld, vertoonen of ter hand stellen, zal deze kunnen volstaan met zulks uitdrukkelijk in het stuk te vermelden, of deswege eene verklaring, tevens bij de in regten over te leggen stukken, te voegen.

§ 4. De patentschuldige, welke als voorschreven, het vereischte patent niet aan den openbaren ambtenaar, of ander hiervoren bedoeld persoon, op deszelfs eisch, zal hebben vertoond, of ter hand gesteld, zal deswege vervallen in eene boete van *tien* guldens, boven en behalve die, welke bij ingevolge art. 37 zoude kunnen verschuldigd zijn.

Vertooning der patenten aan de bevoegde ambtenaren.

XXXII. § 1. Alle patentpligtigen, alsmede alle dezulken, welke zich van een afschrift des patents behooren te voorzien, zullen gehouden zijn, derzelver patent of een wettig afschrift van hetzelve, telkens op de aanvrage daartoe, door de bij het eerste gedeelte van artikel 34, en de in art. 36, genoemde ambtenaren en bedienden gedaan, aan deze te vertoonen, op eene boete van 15 guldens, telken reize.

Nieuwe ordonnantie op het regt van Patent. (Staatsbl. no. 34.)

§ 2. De patentpligtigen, bij de tabellen n°. 7 en 8 vermeld, benevens de debitanten van loterij-briefjes, zullen *daar te boven*, op eene boete van 3 guldens, verpligt zijn, het patent met zich te voeren ten allen tijde, wanneer zij hun beroep uitoefenen, en zullen, ingeval zij, ten aanzien van deze of andere bepalingen dezer wet, in gebreke bevonden worden, hunne goederen en arbeids-gereedschappen aangehouden, en, ten hunne koste en gevaar, in bewaring kunnen worden genomen, tot dat zij zich van alle de hun opgelegde verpligtingen gekweten, en de boete en gevallene kosten voldaan hebben, of daarvoor behoorlijken borgtogt gesteld, ten genoege van de administratie der directe belastingen.

§ 3. Tot den afloop van den tijd, ingevolge artikel 17 bepaald, voor de inlevering der verklaringen, ter bekoming van patent, zullen de patentpligtigen volstaan met, ter voldoening aan het vereischte bij dit en het laatst voorgaand artikel te vertoonen of over te leggen het patent des laatst verloopenen jaars.

Patentpligtigen, door dewelken een register behoort te worden gehouden van de bij hen in dienst zijnde werklieden.

XXXIII. De patentpligtigen, in de tabellen n°. 1 en 12 begrepen, met uitzondering van die genen, welke met minder dan drie werklieden arbeiden, zijn verpligt aan te leggen, en tevens met hunne, ten gevolge van artikel 17 en vervolgens te doene verklaringen, te vertoonen een register, houdende de namen en toenamen van al de door hen in dienst gehoudene werklieden, ieder der deelgenooten, zoo het beroep in gemeenschap gedreven wordt, voor een werkman gesteld. Dit register zal gestadig bijgehouden moeten worden, de namen der werklieden, welke hunnen dienst verlaten, zullen op hetzelve worden afgeschreven, en die der nieuw aankomende, onmiddellijk na de overige, ingeschreven, met aanteekening van den tijd van het in dienst treden en van het vertrek der werklieden.

Hetzelve register zal steeds in de werkplaatsen, fabrijken of winkels moeten berusten, en, op de *eerste aanvrage* daartoe, door de volgens art. 35 bevoegden, gedaan, aan deze moeten worden vertoond, op een boete van 5 guldens. Wegens ieder der werklieden, in dienst

van den patentpligtigen zijnde, wiens naam niet in het register is ingeschreven, zal de nalatige vervallen in eene boete van 3 guldens, boven en behalve die, welke hij zoude mogen verschuldigd zijn, ingeval hij bevonden wordt, zich aan verkorting van 's lands regt te hebben schuldig gemaakt, door meerdere werklieden in dienst te hebben, dan het getal door hem aangegeven.

Nieuwe ordonnantie op het regt van Patent. (Staatsbl. no. 34.)

Alle de werklieden, wier namen in het register zullen worden gevonden, zonder te zijn afgeschreven, zullen worden beschouwd als nog werkelijk in dienst des patentpligtigen te zijn, ten ware het tegendeel daarvan wierd bewezen.

Zorg der ambtenaren en bedienden, wegens de goede uitvoering dezer wet; processen-verbaal wegens overtredingen op te maken.

XXXIV. De zorg dat niemand, welke eenig aan het patentregt onderhevig beroep uitoefent, zich aan de verpligtingen, hem bij deze wet opgelegd, onttrekke, wordt in het bijzonder opgedragen aan de hoofden der gemeente-besturen, en aan de direkteurs, inspekteurs, contrôleurs, ontvangers en deurwaarders der directe belastingen. Dezelve zullen gehouden zijn, van alle overtredingen, tegen de bepalingen dezer wet begaan, welke ter hunner kennisse komen, op te maken schriftelijk verslag of *proces-verbaal*, en zulks op den eed, door hen in hunne hoedanigheid afgelegd.

Alle andere beëedigde lands- en plaatselijke ambtenaren en bedienden zijn bevoegd tot de aangifte van gezegde overtredingen, en zijn mede geregtigd, om op te maken een schriftelijk verslag hunner bevinding als boven.

Opneming van het getal werklieden in de werkplaatsen, enz.

XXXV. Het zal de ambtenaren van de administratie der directe belastingen, zoo ook den deurwaarder derzelve belastingen vrijstaan, om zich, vergezeld van eenen der leden des gemeente-bestuurs, of anderen daartoe gemagtigden persoon, in de werkplaatsen der patentpligtigen, bij de tabellen n°. 1 en 12 vermeld, te doen vertoonen het register der werklieden, bij art. 33 omschreven; het getal der werklieden, benevens derzelver namen en werkzaamheden, aldaar te komen opnemen,

Nieuwe ordonnantie op het regt van Patent. (Staatsbl. no. 34.)

en voorts bij dezelve en bij andere patentpligtigen onderzoek te doen wegens het aantal molens, ovens, cilinders, pannen, kuipen en persen, kamers of plaatsen, voor zoo veel dat getal bij deze wet tot grondslag der belasting is aangenomen. Geen deurwaarder nogtans zal de voorschrevene onderzoekingen kunnen doen, dan op schriftelijken last van eenen direkteur, inspekteur of contrôleur, gelijk dezelve almede niet zullen vermogen plaats te hebben, dan bij dag, en op de gewoonlijk tot den arbeid bestemde uren.

Te doene opnemingen aan de huizen.

XXXVI. Jaarlijks, binnen twee maanden na den afloop der algemeene beschrijving, en vervolgens in de laatste helft van de maand November, zal het hoofd des gemeente-bestuurs, met overleg van den contrôleur der directe belastingen, aan alle de huizen door daartoe behoorlijk te magtigen beëdigde personen, doen opnemen, welke patentpligigen aldaar woonachtig zijn, en of dezelve van behoorlijk patent zijn voorzien.

Van deze verrigtingen zal worden gemaakt schriftelijk verslag, in hetwelk de bevindingen, wegens de niet van *behoorlijk* patent voorziene personen, zullen vermeld worden.

Boeten tegen het verzuim van, en gebrek in de aangifte.

XXXVII. De aan het regt van patent onderhevige personen, welke, na den afloop van den tijd, tot het doen der aangiften bepaald, bevonden worden, zich niet, of door valsche, onnaauwkeurige of onvolledige opgaven *niet behoorlijk*, van hunne verpligtingen ten aanzien dier aangifte, te hebben gekweten, zullen, telke reize, wanneer hun verzuim of overtreding zal worden ontdekt, vervallen in eene boete van niet minder dan 25, en niet meerder dan 400 guldens.

In alle gevallen, waarin verkorting van 's Lands regt zal plaats hebben, zal dat regt voor een *vol jaar* worden gevorderd, boven en behalve de boete.

Verdeeling der boeten.

XXXVIII. De boeten, ten gevolge van deze wet in-

gevorderd, zullen verdeeld worden zoo als door Ons nader zal worden bepaald.

Nieuwe ordonnantie op het regt van Patent. (Staatsbl. no. 34.)

Straffen tegen het gebruik maken van eens anders Patent.

XXXIX. De genen, welke bevonden worden, op eene bedriegelijke wijze, te hebben gebruik gemaakt van eens anders patent, zullen worden gestraft met eene gevangenis van niet korter dan drie maanden, en niet langer dan één jaar.

Vervolgingen voor de regtbanken, wegens de overtreding tegen deze wet.

XL. Alle overtredingen van de bepalingen in deze wet gemaakt, behooren tot de kennis van de regtbanken van *correctionele politie*. De officieren, bij die regtbanken aangesteld, zijn ambtshalve belast met de vervolging der gezegde overtredingen.

In de regtspleging ter zake voorschreven zullen ook ten aanzien van het *appel*, en de voorziening in *cassatie*, de bestaande wetten, in betrekking tot de *correctionele politie*, worden gevolgd.

De procesfen verbaal zullen in regten worden geloofd, tot er bewijs van het tegendeel is.

XLI. De verbalen of relazen door de ambtenaren en bedienden in art. 34 vermeld, ter zake van het patentregt opgemaakt, zullen in regten worden geloofd, tot er bewijs is van het tegendeel.

Geene vervolging aan te vangen, zonder voorkennis van het departement van Financiën. — Transactiën.

XLII. De gezegde, voor de regtbanken, te doene vervolgingen zullen niet mogen worden begonnen, dan met toestemming van het departement van Financiën, hetwelk aan de ambtenaren van de administratie der directe belastingen zal kunnen verleenen de magt, om met de overtreders, op het verzoek van deze, te komen in minnelijke schikking, ter zake der geldboeten door hen verbeurd.

Verjaringen.

XLIII. Na verloop van vier jaren, te beginnen met den 1sten Januarij van het jaar der beschrijving, zal het beloop van de gesloten regten niet meer worden gevorderd.

Insgelijks zal na verloop van gezegden tijd van vier jaren, de vertooning of overlegging der patenten, bij art. 31 voorgeschreven, niet meer worden geëischt.

Ten aanzien der verjaring van de invordering der boeten en van de uitoefening der straffen, den overtrederen van deze wet, bij vonnis opgelegd, mitsgaders ten aanzien van die der vervolgingen van den officier voor de regtbank tegen de overtreders, tot toepassing der boeten en straffen bij deze vastgesteld, zullen de bepalingen, bij het wetboek van *criminele instructie* gemaakt, worden gevolgd.

XLIV. De ordonnantie op het regt van patent, gevoegd geweest bij de wet van den 11den Februarij 1816, wordt bij deze afgeschaft; met dien verstande, dat de gezegde ordonnantie tot aan den eersten Julij dezes jaars, zal blijven in werking, en, van dat tijdstip af, voor het overige half jaar 1819, worden vervangen door de tegenwoordige wet (1).

Besluit van 1 Junij nopens de uitvoering van Art. 44 der wet op de patenten. (Staatsbl. no. 36.)

Z. M. de uitvoering der bepaling van het 44ste Artikel der bovenstaande wet, waarbij was vastgesteld, dat de ordonnantie, gevolgd geweest bij de wet van den 11den Februarij 1816, tot aan den eersten Julij dezes jaars zoude in werking blijven, in het belang der patent-pligtigen, willende regelen, besloot, op den 1sten Junij, hetgeen volgt:

Art. 1. Tot basis van de aanslagen in het patentregt, over het eerste half jaar 1819, der ingezetenen, welke gedurende het gezegde half jaar hetzelfde beroep of dezelfde beroepen, in dezelfde gemeente hebben uitgeoefend, als gedurende het jaar 1818, zal genomen worden

(1) De Tarieven A en B benevens de Tabellen No. 1—No. 15, bij deze wet behoorende, zijn mede te vinden in de Staatscour. No. 155, 156, 157 en 158.

het bedrag van het patentregt, waarmede ieder hunner in het laatstgemelde jaar is belast geweest.

Besluit van 1 Junij nopens de uitvoering van Art. 44 der wet op de patenten. (Staatsbl. no. 36.)

2. Dienvolgens zullen onmiddellijk uit de kohieren van 1818 worden opgemaakt kohieren over het gezegde half jaar, berekend in evenredigheid van den tijd, waarover de belasting loopt, en met inachtneming der verminderingen, welke de aanslagen mogten hebben ondergaan, ten gevolge van gedane reclamatiën bij de Gedeputeerde Staten der provinciën.

Deze kohieren zullen door de gouverneurs, ieder in derzelver provincie, als naar gewoonte, executoir verklaard worden.

3. De belastingschuldigen zullen verpligt zijn hunnen aanslag aan te zuiveren in den loop van de maand Julij eerstkomende.

4. De kwitantiën wegens de verschuldigde regten zullen op de patenten van den jare 1818 gesteld worden, en voor volkomen bewijs dienen, dat de patentschuldigen voor de eerste zes maanden van 1819 hebben voldaan aan de verpligtingen, hun bij de wet opgelegd.

5. Ten gevolge van het bepaalde bij art. 1 van dit besluit, zullen alleen zoodanige ingezetenen, welke in de eerste helft van 1819 hun verblijf in eene andere gemeente hebben gevestigd; dezulke, welke gedurende dien tijd een ander bedrijf of andere bedrijven dan in 1818 hebben uitgeoefend, alsmede degenen, welke hun beroep of bedrijf niet vóór in 1819 hebben aangevangen, gehouden zijn, tot het indienen van declaratoiren, zoo als dezelve bij art. 15 en 16 der ordonnantie op het patentregt, van 11 Februarij 1816, worden gevorderd, ter verkrijging van patent voor het eerste half jaar 1819 Zij zullen die declaratoiren, waarvan de gedrukte modellen ten kantore van den ontvanger der directe belastingen van de gemeente hunner woning zullen te bekomen zijn, bij den gezegden ontvanger in den loop van de maand Julij naastkomende tegen reçu moeten inleveren.

6. De ingezetenen, welke hun beroep, vóór den 1sten Januarij 1819, hebben verlaten, zullen zulks gedurende de maand Julij eerstkomende aan den ontvanger van de gemeente hunner woning kenbaar maken, bij eene geteekende schriftelijke verklaring, ten einde door denzelven niet voor de belasting te worden vervolgde.

Dezulke, welke, hoezeer hetzelfde beroep als in 1818 uitgeoefend hebbende, zich met derzelver aanslag over de eerste zes maanden van 1819 zouden mogen bezwaard

achten, zullen daartegen op den gewonen voet en wijze, kunnen reclameren.

7. De tijd en wijze, waarop de patentschuldigen zich, ter bekoming van het patent over het tweede half jaar 1819, zullen behooren aan te melden, zal, overeenkomstig de voorschriften der wet van den 21sten Mei 1819, nader worden bepaald.

Met den 1sten Julij traden tevens in werking de bepalingen, bij onderscheidene belasting-wetten, tot wijziging van het bestaande stelsel der indirecte belastingen, inkomende en uitgaande regten en accijnsen, ingevoerd.

Wet van 12 Mei, op den ophef van de In- en Uitgaande Regten en Accijnsen. (Staatsbl. no. 20.)

Ten gevolge dezer bepalingen werden vooreerst de wet van den 3den October 1816, over de heffing der regten van in- en uitvoer; die van den 15den September des zelfden jaars, op den in- uit- en doorvoer van impost-subjecte speciën; en de wet, van dezelfde dagteekening als laatstgemelde, houdende algemeene bepalingen op den ophef der indirecte belastingen; mitsgaders de ampliatiën en alteratiën, in voorschrevene wetten gemaakt, bij de wetten van den 6den en 11den Maart 1818; eindelijk onderscheidene bepalingen der wetten van den 15den September 1816, omtrent de bijzondere voorwerpen aan de indirecte belastingen onderworpen, welke algemeene punten betroffen, ingetrokken en buiten werking gesteld (1). — De aldus ingetrokkene bepalingen werden gezamenlijk vervangen door de wet, op den ophef van de In- en Uitgaande Regten en Accijnsen, uitgevaardigd en toegepast op alle goederen en speciën, op en na den 1sten Julij het Rijk in- en doorgevoerd, ter uitvoer aangegeven of in hetzelve verwerkt of gefabriceerd wordende, zonder onderscheid of dezelve vroeger aan de wet op de in- en uitgaande regten, of aan de wetten op de in-

(1) Zie Jaarb. 1816. St. II. bl. 81—130. bl. 130—177. bl. 178—241. 1818. St. I. bl. 252—254. bl. 255—264. bl. 265—278.

indirecte belastingen, waren onderworpen ge weest. — Deze wet, te uitgebreid om hier in derzelver geheel te worden medegedeeld, handelde, in omtrent vier honderd artikelen, over de volgende onderwerpen, als: van de verschuldigdheid der regten; van den invoer ter zee; van den invoer langs de rivieren; van den invoer aan de landzijde; van de bijleggers; van schepen binnen vallende door nood of om te overwinteren; van gestrande en geborgene goederen; van den uitvoer ter zee; van den uitvoer langs de rivieren; van den uitvoer te lande; van den doorvoer; van de entrepôts; van goederen in de kantoren of pakhuizen verbleven; van het vrij en onvrij territoir; van de kustvaart en den vervoer van goederen van en naar binnenlandsche plaatsen over vreemd grondgebied; van visitatiën, peilingen, roeijingen, proevingen, wegingen en metingen; van de processen-verbaal, bekeuringen, aanhalingen en den verkoop van aangehaalde goederen; van de benaderingen; van boeten en straffen; van de parate executie, privilegie en legaal verband; van de borgtogten; van de judicature. — Met opzigt tot het laatstgenoemde behelsde de wet: „dat provisioneel en tot daaromtrent anders zoude zijn voorzien, ten aanzien van de vervolging en beregting van alle zaken, de In- en Uitgaande Regten en Accijnsen betreffende, de volgende regelen zouden worden in acht genomen: 1°. bij de gewone civiele Regtbanken, en, ingeval van hooger beroep, bij de Hooge Geregtshoven, zouden worden gebragt, en als summiere zaken worden geinstrueërd en beregt alle verschillen betrekkelijk de invordering der In- en Uitgaande Regten en Accijnsen, en, in het algemeen, alle gedingen, welke, uit hunnen aard, als civiel konden worden beschouwd, dat is de zoodanige, welke niet gepaard gingen met eenen eisch tot straf, boete of verbeurdverklaring; — 2°. alle actiën, uit hoofde van fraude, overtredingen en misdriiven, in zake van In- en Uitgaande Regten en Accijnsen, zou-

Wet van 12 Mei, op den ophef van de In en Uitgaande Regten en Accijnsen. (Staatsbl. no 20.)

Wet van 12 Mei, op den ophef van de In en Uitgaande Regten en Accijnsen. (Staatsbl. no. 20.)

den worden gebragt voor de correctionele regtbank, en als gewone correctionele zaken worden beregt; — 3°. de vervolging en beregting van alle misdaden, welke, met betrekking tot de In- en Uitgaande Regten en Accijnsen, zouden mogen plaats hebben, bijzonder ook de misdaden, waaraan 's Rijks ambtenaren zich *in officio* zouden mogen schuldig maken, zoude bij den gewonen criminelen Regter, op de gewone wijze, en naar de bestaande algemeene wetten, geschieden; — 4°. ingevalle zoodanige gepleegde misdaad, misdrijf, fraude of overtreding aanleiding mogt geven, zoo wel tot strafvordering, boete of verbeurdverklaring, als tot betaling van Regten, en alzoo tevens tot eene civiele actie, zoude de kennisneming en beregting daarvan, in beide opzigten, tot den bevoegden criminelen of correctionelen Regter behooren; — 5°. in alle gevallen, waarin, volgens de bestaande verordeningen, de Hooge Geregtshoven bevoegd en geregtigd waren, om in cassatie regt te spreken, zoude, dien overeenkomstig, ook van het middel van cassatie, in deze materie, gebruik kunnen worden gemaakt. — Desniettemin zouden alle civiele zaken, mitsgaders alle mindere misdrijven, fraude en contraventiën, voorgevallen of gepleegd vóór middernacht van den 30sten Junij, worden behandeld, beregt en afgedaan door de Kollegiën, Regters en Officiers, welke daartoe, volgens de nu voor het vervolg afgeschafte verordeningen, waren bevoegd geweest, en zulks met inachtneming der tot nu toe gebruikelijke formaliteiten en wijze van regtspleging."

Alle de gemelde onderwerpen waren vervat in twee en twintig Hoofdstukken, terwijl het drie en twintigste of laatste Hoofdstuk (Art. 344 – 384) eenige algemeene bepalingen bevattede, als: wegens de admissie van panden; van de wijze van verificatie der speciën, op de wigt of maat belast; de bijzondere verpligtingen voor hen, die eene openstaande rekening, wegens de In- en Uit

gaande Regten en Accijnsen, met het Rijk hadden; van den tijd, voor welke de dokumenten werden afgegeven; van remisfiën; van de plaatsing der kantoren en de pligten der ambtenaren; wegens de protectie der ambtenaren, en eindelijk ten opzigte van de invoering van het Nederlandsche stelsel van maten en gewigten.

Voorts werden de afzonderlijke belasting-wetten van den 15den September 1816, benevens de alteratiën op dezelve, bij de wet van den 12den Maart 1818 daargesteld; met uitzondering van die op het binnenlandsch gedisteleerd, alsmede de bepalingen van den 3den October 1816, wegens het binnenlandsch lastgeld, buiten werking gesteld en door nieuwe bepalingen vervangen, waardoor echter, in het algemeen, geene verandering in de natuur en hoogte der belastingen werd daargesteld (1).

Belasting op het Buitenlandsch gedisteleerd en likeuren. (Staatsbl. No. 21.)

De belasting op het buitenlandsch gedisteleerd en likeuren werd bepaald als volgt: van een vat brandewijn of gedisteleerde wateren, à 10 graden van den Nederlandschen vochtweger, *f* 17:18, meerdere of mindere sterkte, mitsgaders meerdere of mindere hoeveelheden, naar advenant. — Van rum, arak en likeuren, om het even, van welke sterkte of gehalte, *f* 25:77 het vat, meerdere of mindere hoeveelheid naar advenant. — Van brandewijn, rum, arak, likeuren en verdere gedisteleerde wateren, op flesschen ingevoerd, *f* 30 voor de honderd flesschen, ter gewone grootte van 116 of meerder in het vat; op grootere flesschen of ook op kruiken ingevoerd wordende, naar advenant.

Belasting op den wijn. (Staatsbl. No. 22.)

De belasting op den wijn zoude voortaan bedragen: *f* 10:31 van ieder vat wijn, hetwelk op fust werd binnen gebragt; en *f* 15 voor 116 flesschen ter gewone grootte van 116 of meerder in

(1) Zie boven bl. 84 en volgg. Jaarb. 1816. St. II. bl. 73—81. bl. 229—231. 1818. St. I. bl. 255.

het vat, welke gebotteld werden ingevoerd, en *f* 1:68 van ieder vat wijn, welke binnenlandsch geteeld of gewonnen werd, meerdere en mindere hoeveelheid naar advenant.

Belasting op de buiten- en binnen landsche bieren en azijnen. (Staatsbl. No. 23.)

De belasting op de buitenlandsche bieren en azijnen zoude geheven worden voor het volgend beloop: bier op fust ingevoerd, *f* 6:88 van ieder vat. — Gebottelde bieren *f* 10 voor de 100 fleschen, ter gewone grootte van 116 of meerder in het vat, en eindelijk 15 cents voor iedere Seltzerwaterkruik. — Azijn, hetzij wijn- of bier- of kunst-azijn, limoensap, citroensap, cider en poirée, *f* 7:74 per vat, op fust ingevoerd, en *f* 10 voor de 100 fleschen ter gewone grootte van 116 of meerder in het vat, en eindelijk 15 cents van iedere Seltzerwaterkruik; meerdere en mindere hoeveelheden van alle de bovengemelde speciën naar advenant. — De belasting op de binnenlandsche bieren en azijnen bedroeg 75 cents voor ieder vat ruimte, welke de roer- of andere beslagkuipen der bier- en azijn-brouwerijen, mitsgaders de zoogenaamde werken of tweelings-kuipen in de verzuurplaatsen der binnenlandsche kunst- en azijnmakerijen, bevatteden; moetende de belasting betaald worden zoo dikwijls de beslag- of roer-kuipen werden gebruikt, en de kunst-azijnmakers, ten aanzien der tweelingskuipen, geacht worden de werkzaamheden in dezelve driemaal in het jaar te vernieuwen.

Belasting onder den naam van Last- of tonnengeld. (Staatsbl. No. 24.)

Van alle zeeschepen, binnenschepen en vaartuigen, welke de wateren van het Rijk aandeden, bevoeren, of op dezelve gevonden werden, zoude eene belasting worden geheven, berekend naar het aantal tonnen, hetwelk de inhoud van deze schepen konde bevatten. — Ieder ton werd geacht gelijk te staan met den teerling van de nieuwe Nederlandsche el. — Het Last- of Tonnengeld, dies overeenkomstig, werd verdeeld in zeven klassen. Onder de eerste klasse behoorden alle zeeschepen, buitenlandsche reizen doende en aan ingezetenen van het Rijk toebehoorende. Van de-

zelve zoude, bij het eerste uitgaan, ieder jaar geheven worden eene belasting van 80 cents voor elke ton; tegen deze betaling waren de schepen vrij voor alle de reizen, welke gedurende het ingetreden jaar, te rekenen van den 1sten Januarij tot den laatsten December, met dezelve zouden gedaan worden. — In de tweede klasse behoorden alle zoodanige zeeschepen, welke de vlag voerden van en te huis behoorden in een Rijk, Staat of haven, alwaar van de Nederlandsche schepen geene meerdere of andere lasten, dan van eigen schepen werden gevorderd. Van deze vaartuigen zoude niet meerder worden geheven dan van de Nederlandsche zeeschepen, vallende in de eerste klasse; doch met dit onderscheid, dat de belasting verschuldigd zoude zijn en gevorderd worden, bij het eerste *inkomen*. — Onder de derde klasse werden gerangschikt alle vreemde zeeschepen, niet vallende in de termen der tweede klasse. De belasting, van dezelve verschuldigd, bedroeg 93 cents van elke ton, en zoude geheven worden telken reize, dat deze schepen eenige haven van het Rijk binnenkwamen. Wegens de vaartuigen, alleen voor passagiers en brieven-malen gebruikt wordende, zoude in akkoord kunnen worden getreden. — In de vierde klasse waren begrepen alle schepen, schuiten en vaartuigen, de binnenwateren van het Rijk bevarende, om het even onder welke benaming dezelve gebruikt werden, of konden worden gebruikt, en welker ladingplaatsen geheel of gedeeltelijk met vaste dekken, of tenten, of wel met luiken, borden, planken of leeren overdekt waren, of in of aan dewelke eenig juk, ligger of klamp, tot het leggen of dekken met luiken, borden, planken of leeren, gevonden werden. Van deze schepen, schuiten en vaartuigen zoude, voor zoo verre dezelve niet in de volgende klasse begrepen waren, jaarlijks worden geheven *f* 1:5 cents per ton, wanneer dezelve niet meer dan drie tonnen groot bevonden werden; doch op meer dan drie

Belasting onder den naam van Last- of tonnengeld. (Staatsbl. No. 24.)

Belasting onder den naam van Last- of Tonnen-geld. (Staatsbl. no. 24.)

tonnen aangelegen zijnde, bovendiens wegens elke zoodanige ton, van dezelve gevorderd worden 88 cents. — Onder de vijfde klasse werden gerangschikt alle in het vorige artikel omschrevene overdekte binnenschepen, schuiten en vaartuigen, welke het geheele jaar door, geene andere vrachten laadden dan; steenkolen, kalk, groenten, zand, grind, puin, water, sporling, modder, mestspeciën, riet en biezen, zonder immer tot eenig ander einde te worden gebruikt: voorts ook de korenligters, welke dienden tot berging van granen, om dezelve naar de zeeschepen of pakhuizen te brengen, en die geen zeiltuig voerden. Van deze schepen, schuiten en vaartuigen zoude jaarlijks worden geheven, wanneer dezelve geen of niet meer dan drie tonnen groot bevonden werden, 70 cents per ton, en meer dan drie tonnen gemeten wordende, bovendien, wegens elke zoodanige ton, 53 cents. — Tot de zesde klasse behoorden alle binnenschepen, schuiten en vaartuigen, om het even onder welke benaming dezelve voeren, gebruikt werden of konden worden gebruikt, welker ladingplaats geheel onoverdekt was, alsmede de veerponten en gierbruggen; zullende voor deze laatste de inhoud van ieder schip, schuit of vaartuig, hetwelk dezelve uitmaakten, berekend worden. De bovenstaande opene schepen, schuiten en vaartuigen, welke minder dan een en eene halve ton groot waren, zouden niet aan de belasting doch wel aan de meting onderhevig zijn. Op de grootte van één en één halve ton gemeten wordende, zoude van dezelve jaarlijks *f* 1:5 cents in eens, op meerder tot en met drie tonnen gemeten wordende, 70 cents per ton, en grooter gemeten wordende 53 cents voor elke ton boven de eerste drie tonnen worden betaald. — Eindelijk behoorden onder de zevende klasse alle vreemde rivierschepen, welke van de landzijde het Rijk inkwamen. Het tonnen-geld van deze schepen, schuiten en vaartuigen werd bepaald op 35 cents van iedere ton, en zoude verschul-

digd zijn telken reize dat zij het Rijk binnen kwamen.

Op het zout en de pekel, welke het Rijk werden ingevoerd, bedroeg de belasting *f* 6:33 van iedere 100 Nederlandsche ponden ruw zout; *f* 15:18 van iedere 100 Nederlandsche ponden wit geraffineerd zout, en *f* 5:16 van ieder vat pekel, meerdere en mindere hoeveelheden naar advenant.

Belasting op het zout en de pekel. (Staatsbl. No. 25.)

De belasting op den turf was bepaald als volgt: voor den van buiten 's lands ingevoerden turf, van ieder dubbeld vat spon- of baggerturf, 13 cents, en van gestoken of gegraven turf, van welken aard ook, 4½ cents het dubbeld vat. — Voor binnenlandschen turf, van ieder dubbeld vat spon- of baggerturf, 8¾ cents, en van den zwarten zoo wel als graauwen turf, die uit hooge veenen of uit andere gronden, af- of uitgestoken of uitgegraven, en niet tot bagger gemaakt of bereid werd, alsmede van de zand-kluiten of zand-turf, 1 cent het dubbeld vat.

Belasting op den turf. (Staatsbl. No. 26.)

De belasting op de buitenlandsche steenkolen bedroeg *f* 7:43 de 1000 ponden steenkolen en kolengruis in grove of schaalkolen. — De belasting op de binnenlandsche steenkolen bedroeg 51 cents van de 1000 Nederlandsche ponden grove of fijne kolen, welke uit de koolgroeven werden afgeleverd. Voor diegenen, welke verkozen bij de maat af te leveren, bedroeg dezelve $5\frac{1}{10}$ cents op het vat.

Belasting op de steenkolen. (Staatsbl. No. 27.)

De belasting op de binnenlandsche zeep, door eene consumtieve belasting op de binnen het Rijk ingevoerde potasch en daarmede aanverwante speciën vervangen zijnde, werd, met betrekking tot de buitenlandsche zeep, voortdurend geheven *f* 25:30 van ieder 100 Nederlandsche ponden harde zeep, welke van buiten het Rijk werd ingevoerd, mindere en meerdere hoeveelheden naar advenant, blijvende alle invoer van zachte zeep verboden. — Alle potasch, paarlasch, souda en weedasch, welke het Rijk was ingevoerd, na het arresteren

Belasting op de zeep. (Staatsbl. No. 28.)

van de wet van den 5den Januarij (1) of na den 12den Mei, zoude ingevoerd worden, was, behalve de belasting bij het tarief der inkomende en uitgaande regten bepaald, nog onderhevig aan de volgende regten, te weten: de potasch en paarlasch aan eene belasting van *f* 12: 15 de 100 Nederlandsche ponden. — De souda aan eene belasting van *f* 8: 10 de 100 Nederlandsche ponden, met uitzondering echter van de gemeene en ongeraffineerde souda van Vareal, welke ter zee gestort, werd ingevoerd. — De weedasch, van de landzijde ingevoerd, aan eene belasting van *f* 12: 15 de 100 Nederlandsche ponden, en, van de zeezijde ingevoerd, aan eene belasting van *f* 2: 03 de 100 Nederlandsche ponden. — Wegens vroeger voorhanden zijnde hoeveelheden dezer speciën werden geene regten gevorderd.

Wet van 12 Mei, houdende veranderingen in het tarief der In- en Uitgaande Regten. Staatsbl. No. 29.)

Ter gedeeltelijke verandering van het bestaande tarief der Inkomende en Uitgaande Regten, en ten einde, in het belang van den handel, de invordering van de middelen op de waag en ronde maat zoodanig te regelen, dat dezelve gelijktijdig met die der Inkomende en Uitgaande Regten, en met vermijding van alle noodeloos gewordene formaliteiten, konden plaats hebben, strekten de navolgende bepalingen (2):

Art. I. Met den eersten Julij aanstaande, worden de lijst of tarief van inkomende en uitgaande regten op alle goederen en koopmanschappen, gevoegd bij de wet van den 3den October 1816, met de alteratiën en ampliatiën op dezelve, voorkomende in de wet van den 6den Maart 1818 mitsgaders de wetten op de waag en ronde maat, van den 15den September 1816, ingetrokken en buiten effekt gesteld, en, in plaats van dien,

(1) Zie boven bl. 289.

(2) Het bij deze wet gevoegde tarief behelsde in acht kolommen: de namen der goederen en koopmanschappen; het gewigt, maat of getal; de inkomende regten; de uitgaande regten; de tarra; het regt van de waag; der ronde maat, en eindelijk de aanmerkingen.

geärresteerd de ten dezen gevoegde lijst of tarief van inkomende en uitgaande regten op alle goederen en koopmanschappen, welke het koningrijk der Nederlanden zullen worden in-, uit- of doorgevoerd, en voor welke geen crediet wegens de verschuldigde belasting wordt gegeven, mitsgaders de verdere bepalingen, in de volgende artikelen vervat.

Wet van 12 Mei, houdende veranderingen in het tarief der In- en Uitgaande Regten. (Staatsbl. No. 29.)

Algemeene bepalingen.

II. Behalve de regten op het inkomen en het uitgaan gesteld, zal, wegens waag en ronde maat, zoo veel moeren worden betaald, als in de daarvoor uitgetrokken kolom achter iedere specie vermeld staat, welke aan het regt van de waag of ronde maat is onderworpen.

III. Van de goederen, in het tarief genoemd, doch achter welke niet is uitgedrukt, of de regten van het gewigt, het getal of de maat moeten worden betaald, zal die betaling geschieden van de waarde.

IV. Van de goederen, in het tarief in het geheel niet genoemd, zal moeten worden betaald van derzelver waarde. inkomende 3 pCt., en uitgaande 2 pCt.

V. Van alle posten, welke in dit tarief zijn aangeslagen, bij zeker getal van stukken, maten of gewigten, zullen de respectieve aangevingen en betalingen van minder of meerder kwantiteit, moeten worden gedaan naar advenant van het getal, maat of gewigt, in het tarief uitgetrokken, even als of zulks bij elken post was uitgedrukt.

Van de waren, die naar de waarde van *f* 100 betalen moeten, zullen de regten naar dezelfde proportie worden geheven.

VI. Met betrekking tot goederen, aan het waag-regt onderworpen, en, ten aanzien der inkomende en uitgaande regten, bij het gewigt belast, zal worden in acht genomen hetgeen hierna, bij artikel 15, zal worden bepaald.

VII. Voor alle goederen, welke bij het gewigt belast zijn, doch voor welke bij het tarief geene tarra is uitgedrukt, wordt de tarra geregeld als volgt:

Voor alle fusten, gemaakt van hout, zonder onderscheid, 15 van de 100 Nederlandsche ponden bruto gewigt;

Voor alle emballage van leder, matten, manden, kanassers, linnen en dergelijke, 8 van de 100 Nederlandsche ponden bruto gewigt.

VIII. De kooplieden, met de tarra, in dit tarief, en

Wet van 12 Mei, houdende veranderingen in het tarief der In en Uitgaande Regten. (Staatsbl. No. 29.)

in het vorig artikel, geregeleerd, niet te vreden zijnde, zullen zich daarover kunnen adresseren aan den Direkteur der In- en Uitgaande Regten en Accijnsen over de directie, of, waar geen Direkteur is, aan den hoogsten ambtenaar, om hunne tarra te reguleren. Doch zal, behalve de fust en emballage, geene de minste tarra van zand, stof, vuiligheid of anderszins geleden worden, al ware het van zoodanige goederen, waarvan de kooplieden gewoon zijn aan elkander zoodanige tarra te geven.

IX. Wijders zal aan de kooplieden worden toegestaan voor lekkage van alle natte waren, honing en stroop daar onder begrepen, en met uitzondering van die speciën, wegens welke crediet van den impost wordt gegeven:

Komende van Engeland, Embden, Bremen en Hamburg en van de kleine Oost, gelijk mede van Frankrijk, langs de rivieren, 6 pCt;

Komende van Frankrijk ter zee, of van andere landen, langs den Rijn en Waal, 12 percent;

En komende van alle verdere afgelegene andere plaatsen, 14 percent;

Eindelijk, zonder onderscheid, van plaatsen van waar inkomen: van traan 12 percent, en van walvischspek, 6 percent.

X. Ingevalle inkomende natte waren op de reize zoodanige lekkage mogten hebben ondergaan, dat de aangever of koopman niet te vreden ware met het gene is toegestaan voor lekkagie af te trekken, zal het hem vrij staan de betaling der regten te doen, naar de wezenlijke kwantiteit, die bevonden zal worden, bij de roeijing, door beëedigde personen te doen, ten koste van den aangever.

XI. Goederen van Nederlandschen oorsprong, voor welke als zoodanig in het tarief geene inkomende regten zijn uitgedrukt, zullen, wanneer dezelve, eerst uitgevoerd zijnde, naderhand wederom worden ingevoerd, aan dezelfde regten onderworpen zijn, welke van de vreemde voortbrengselen van gelijke soort moeten geheven worden; ten ware dezelve op onze autorisatie van de inkomende regten worden vrijgesteld.

Van de waag en ronde maat.

XII. De belasting zal slechts éénmaal verschuldigd zijn, en wel dadelijk bij den invoer van buiten 's lands, en niet gevorderd worden van die goederen, welke het grondgebied van den Staat slechts *transito* passeren.

XIII. Met betrekking tot den inslag der aan de ronde maat onderworpene goederen en verimposting van waag-subjecte speciën, zal worden gehandeld op den voet, bij de wet op den ophef der in- en uitgaande regten en der accijnsen, omtrent de inkomende goederen, in het algemeen bepaald.

Wet van 12 Mei, houdende veranderingen in het tarief der In- en Uitgaande Regten. (Staatsbl. no. 29.)

XIV. De belasting op de waag zal gevestigd wezen op de honderd ponden gewigt; doch voor het mindere of meerdere, dan de effen honderd nederlandsche ponden, gevolgd worden deze regel:

Dat, ten aanzien van partijën, wegende beneden de honderd nederlandsche ponden;

Van de zoodanige, welke in eene mindere hoeveelheid dan van 10 nederlandsche ponden worden ingevoerd, zoo veel als van 10 nederlandsche ponden zal worden gevorderd.

Boven de 10 nederlandsche ponden, tot de 20 nederlandsche ponden ingesloten, zoo veel als van 20 nederlandsche ponden.

Boven de 20 nederlandsche ponden, tot de 40 nederlandsche ponden ingesloten, zoo veel als van 40 nederlandsche ponden.

Boven de 40 nederlandsche ponden, tot de 60 nederlandsche ponden ingesloten, zoo veel als van 60 nederlandsche ponden.

Boven de 60 tot de 80 nederlandsche ponden ingesloten, zoo veel als van 80 nederlandsche ponden.

Boven de 80 tot de 100 nederlandsche ponden ingesloten, zoo veel als van 100 nederlandsche ponden.

Desgelijks, dat van de partijën, wegende *boven* de honderd nederlandsche ponden, gevorderd zal worden:

Van 1 pond tot 10 nederlandsche ponden ingesloten, zoo veel als van 10 nederlandsche ponden.

Boven de 10 nederlandsche ponden, tot 20 nederlandsche ponden ingesloten, zoo veel als van 20 nederlandsche ponden.

Boven de 20 nederlandsche ponden, tot 40 nederlandsche ponden ingesloten, zoo veel als van 40 nederlandsche ponden.

Boven de 40 nederlandsche ponden, tot 60 nederlandsche ponden ingesloten, zoo veel als van 60 nederlandsche ponden.

Boven de 60 tot 80 nederlandsche ponden ingesloten, zoo veel als van 80 nederlandsche ponden.

Boven de 80 tot 100 nederlandsche ponden ingesloten, zoo veel als van 100 nederlandsche ponden.

Alles in evenredigheid van hetgeen, waarmede de honderd nederlandsche ponden, van iedere specie, respectievelijk zijn belast.

XV. De belasting op de waag zal worden betaald naar het bruto gewigt, zonder aftrekking van eenige tarra.

XVI. Alle ronde maat subjecte goederen, welke in geene grootere hoeveelheid worden ingevoerd, dan waarvan de impost slechts bedragen zonde 5 cents en daar beneden, zullen vrij zijn van de belasting.

XVII. Zoo voor waag als ronde maat zullen voor ééne partij gerekend worden alle goederen van ééne natuur, die voor één persoon, ten zelfden tijde, worden aangegeven en in ééne massa worden ingevoerd.

Belasting op de Koffij. (Staatsbl. no. 32.)

Bij de wet van den 21sten Mei, uit negen en veertig artikelen bestaande, werd, tot stijving van de inkomsten van den Staat, de koffij binnen het Rijk gebruikt aan eene belasting op de consumtie onderworpen en, dien ten gevolge, van alle koffij, welke, na het promulgeren der gemelde wet, in het Rijk werd ingevoerd, behalve de belasting van één gulden op iedere honderd Nederlandsche ponden, bij het tarief der in- en uitgaande regten bepaald, *f* 10 van iedere honderd Nederlandsche ponden geheven, meerdere en mindere hoeveelheden naar advenant.

Belasting op de Suiker. (Staatsbl. no. 33.)

Van hetzelfde tijdstip dagteekent de wet, waarbij bepaald werd, dat van alle de suiker, welke na het afkondigen derzelve zoude ingevoerd worden, eene belasting moest worden betaald van *f* 16, 80 cents voor iedere 100 Nederlandsche ponden geraffineerde en gemengde suiker, en *f* 10, van iedere 100 ponden ruwe suiker, boven en behalve de belasting van *f* 20, op de gerafineerde en gemengde suiker, en van 60 cents, op de ruwe suiker, bij het tarief der In- en Uitgaande regten vastgesteld. — De overige wettelijke beschikkingen, tot dit onderwerp betrekkelijk, waren in een aantal van ruim vijftig artikelen vervat.

Behalve de veranderingen in de algemeene administratie der Financiën door Z. M. bij besluit van den 16den Junij daargesteld, ten einde met

Besluit van 6 Junij wegens de administratie der In- en Uitgaande Regten en Accijnsen.

den 1sten Augustus van werking te zijn, en door ons reeds boven medegedeeld (1), werd ook nog bij een besluit van den 6den Junij, naar aanleiding van Art. 5 en 6 van Zr. Ms. besluit van den 19den Februarij 1818, de wijze geregeld, op welke de de administratie der In- en Uitgaande Regten en Accijnsen moest worden ingerigt en in een gesmolten. — Bij hetzelve werden de bedieningen en ambtsbetrekkingen naauwkeurig omschreven van de navolgende, bij de Administratie der In- en Uitgaande Regten en Accijnsen aangestelde, personen, als: voor de administratie en surveillance, twee of meer Inspekteurs-Generaal, waarvan een den titel van Eersten Inspekteur-Generaal voerde; Direkteurs; Hoofd-Inspekteurs; Verifikateurs der Comptabiliteit; Arrondissements-Inspekteurs; Inspekteurs van den turf; Inspekteurs der steenkolen; Kommiesen en Klerken bij de Ambtenaren der administratie; Controleurs der Scheepsmeters; Controleurs van den turf; Controleurs voor den inwendigen dienst; Taxateuren van den turf; Hoofd-visiteurs en Kommiesen-visiteurs; Kommiesen, zoo te paard als te voet voor den inwendigen dienst; scheepsmeters, keurders, roeijers, proevers, peilders, telders en meters; schippers, kwartiermeesters, chaloeproeijers en matrozen; en voorts nog, voor den dienst op het onvrije territoir, Inspekteurs, Controleurs, Kommiesen te voet en te paard, grensjagers; — voor de ambulante recherche te water, kommandeurs; kommiesen-visiteurs, kommiesen, schippers, kwartiermeesters, matrozen en chalouproeijers; — voor de comptabiliteit en sedentairen dienst, hoofd-ontvangers; entreposeurs; controleurs bij de entrepôts; magazijnmeesters bij de entrepôts; kommiesen-visiteurs en kommiesen bij de entrepôts; ordinaris-ontvangers; ontvangers te paard; boekhouders en kler-

(1) Zie dezelve, alsmede de bij deze gelegenheid plaats gehad hebbende benoemingen, boven bladz. 196—197.

ken ten kantore der entrepôseurs en ontvangers; kommissarissen tot het overnemen der declaratiën; kommissarissen tot de afgifte van expeditiën op het onvrije territoir, en surnumerairen. — Voorts behelsde het besluit ten slotte eenige algemeene bepalingen, wegens het verbod aan ambtenaren, hunne vrouwen of inwonende kinderen, van aan eenigen koophandel, hetzij voor zich hetzij voor anderen, reederijën of fabrijken, enz. in verband staande met de In- en Uitgaande regten, deel te nemen; verders bepalingen wegens het aannemen van geschenken, het stellen van borgtogt, de uitrusting, het verblijf, de aanstelling, eed-aflegging, instructiën, bestraffing enz. der ambtenaren, terwijl Z. M. zich voorbehield, aangaande het getal, de belooning, de cautie en de benoemingen der respectieve ambtenaren, nadere bepalingen daar te stellen. De Inspekteurs-Generaal, Direkteurs, Hoofd-Inspekteurs, Verificateurs der Comptabiliteit, Arrondissements-Inspekteurs, Inspekteurs op het onvrije territoir, Controleurs en Ontvangers, werden onmiddellijk door Z. M. benoemd; alle mindere Ambtenaren waren ter benoeming van den Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en Accijnsen, behoudens het bepaalde bij Art. 223 van dit besluit (1) en de verpligting, in het algemeen; om, zoo veel mogelijk, zijne keuze te bepalen tot zoodanige personen, als bij dat Artikel waren vermeld (2).

(1) Hetzelve behelsde: „ dat aan de Direkteuren, Verifikateurs der Comptabiliteit, Arrondissements-Inspekteurs, Ontvangers en Entrepôseurs, Surnumerairen konden worden toegevoegd, welke echter den ouderdom van 18 jaren moesten hebben bereikt, en bij uitsluiting zouden moeten gekozen worden uit personen reeds in 's Lands dienst geweest zijnde, doch gepensioneerd of, ten gevolge van maatregelen van bezuinigingen, honorabel ontslagen, ten ware door Z. M. ten deze, in sommige gevallen, eene speciale uitzondering mogt worden gemaakt."

(2) Het besluit zelf wordt gevonden in het Bijvoegsel tot het Staatsblad. D. VI. bl. 507—558.

Bij besluit van den 7den Junij werd door Z. M. eervol ontslag verleend: aan den Inspekteur-Generaal; aan de Hoofd-Inspekteurs der In- en Uitgaande Regten en Accijnsen; aan de Direkteuren der In en Uitgaande Regten; aan de Direkteurs der Accijnsen; aan de Kommiesen-Generaal, en de Hoofd-Inspekteurs der Accijnsen in de onderscheidene provinciën. — Bij besluit van den zelfden dag werd benoemd, tot eersten Inspekteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en der Accijnsen, de Heer *L. C. R. Copes van Cattenburch*, Referendaris der Eerste Klasse; tot Inspekteurs-Generaal, de Heeren: Jhr. *J. P. O. Sullivan de Grass*, Referendaris der Eerste Klasse, en *J. N. Ramaer*.

Veranderingen in het personeel der Administratie van de In en Uitgaande Regten en Accijnsen.

Op den 14den Junij nam Z. M. een besluit waarbij werden ingetrokken het besluit van den 9den November 1816 (1) en dat van den 14den November 1816, voor zoo verre bij hetzelve de bepalingen van dat van den 9den waren verklaard mede toepasselijk te zijn op de administratie der Indirecte Belastingen (2), mitsgaders alle latere besluiten, waarbij sedert aan het reglement, bij besluit van den 9den November, vastgesteld eenige veranderingen waren toegebragt, en tegelijkertijd vastgesteld een nieuw reglement, tot aanwijzing van den loop der liniën, welke, langs de *Zee-* en *Land-zijde* van het Koningrijk, in toepassing der wet van den 12den Mei, op den ophef van de In- en Uitgaande Regten en Accijnsen, het vrije van het onvrije territoir afscheidden.

Besluit van 14 Junij tot afscheiding des vrijen territoirs van het onvrije. (Staatsb. no. 38.)

Bij een volgend besluit van den 25sten derzelfde maand, werden bepaald: 1°. de onderscheidene kantoren voor de In- en Uitgaande Regten en Accijnsen, welke, bij de invoering van de wet van den 12den Mei op den ophef van de In en Uitgaande Regten en Accijnsen, op den 1sten Julij, met vernietiging van alle andere, in de on-

Besluit van 25 Junij tot aanwijzing der kantoren, de ligtingsplaatsen en de

(1) Jaarb. 1816. St. II. bl. 249.
(2) Jaarb. 1810. St. II. bl. 250—254.

routes of heereba- nen, voor de In- en Uitgaande Regten en Accijnsen. (Staatsbl. no. 39.)

derscheidene steden en plaatsen gevestigd moesten zijn; — 2°. de kantoren waarlangs en waarover, met uitsluiting van alle andere, de doorgevoerd wordende goederen moesten inkomen of uitgaan; — 3°. de ligtingsplaatsen volgens Art. 28 der bovengemelde wet; — 4°. de routes of heerebanen, welke, bij den in- en uitvoer van goederen en koopmanschappen aan de landzijde, over het onvrije territoir, uitsluitend moesten gevolgd worden, met suppressie van alle andere, op de onderscheidene wegen, rivieren en vaarten. De hierbij aangewezene routes en heerebanen mogten met de, te lande en langs de rivieren, inkomende goederen, vrijelijk en zonder eenig dokument worden gevolgd, tot aan de kantoren van expeditie of van inklaring, op of aan dezelve gevestigd, en alwaar eerst de aangiften of declaratie moest geschieden.

Besluit van 6 Augustus tot ampliatie van dat van 25 Junij. (Staatsbl. no. 42.)

Bij een besluit van den 6den Augustus werd door Z. M., bij ampliatie van het bovenstaande besluit van den 25sten Junij en krachtens de voorbehouding, vervat in het tarief van regten, behoorende tot de wet van den 12den Mei, op den ophef van de in- en uitgaande regten en accijnsen, in de directie van Luxemburg, de kantoren aan de *Baraque van Behault*, te Aubange, en aan de hofstede genaamd de Windmolen, aangewezen als de zoodanige, waarlangs de uitvoer van vette en ongewasschene wolle, aan de landzijde, tegen betaling der uitgaande regten, uitsluitend zoude mogen geschieden.

Besluit van 12 September, houdende ampliatie van Art. 2 van het voormeld besluit. (Staatsbl. no. 47.)

Tot verdere ampliatie van het besluit van den 25sten Junij werd, volgens besluit van den 12den September, de stad Antwerpen aangewezen als ligtingplaats, voor de In- en Uitgaande Regten en Accijnsen, en de steden Brugge en Ostende mede bepaald tot ligtings-plaatsen, voor de In- en Uitgaande Regten en Accijnsen, voor schepen uit zee komende en naar Gent of Brugge bestemd.

EINDE VAN HET EERSTE STUK.

REGISTER

OP HET

JAARBOEK

VAN 1819.

EERSTE STUK.

A.

B.

F.

G.

H.

I.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

R.

Z.

✱

JAARBOEKEN

VAN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN

DOOR

MARTINUS STUART.

HET JAAR 1819.

TWEEDE STUK.

JAARBOEKEN

VAN HET

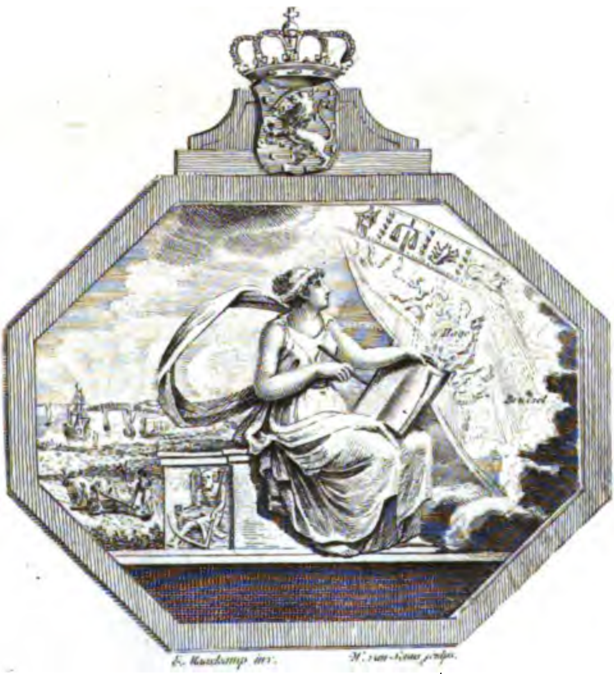
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN

DOOR

MARTINUS STUART,

GESCHIEDSCHRIJVER DES RIJKS.

1819.

TE AMSTERDAM,

Bij E. MAASKAMP.

1823.

JAARBOEK

VAN

1819.

TWEEDE STUK.

Onder de voornaamste plaats gehad hebbende voorvallen en veranderingen, bij de krijgsmagt, zoo ter zee als te land, waarbij wij inzonderheid meer dan één treffend verlies hebben te vermelden, behooren de volgende gerangschikt te worden.

Nieuwe bepalingen wegens het Departement van Oorlog.

Z. M., bij een besluit van den 4den Junij, aan den Generaal-Majoor *d'Aubremé* een nieuw blijk van vertrouwen gegeven hebbende, door denzelven met de likwidatie van het achterstallige des departements van oorlogs, ter vervanging van den Staatsraad *Piepers*, te belasten, waren thans, ten gevolge hiervan, alle de werkzaamheden van het departement van oorlog onder beheer van den gemelden Kommissaris-Generaal gesteld. — Dezelve waren, overkomstig een besluit van Z. M. van den 24sten Mei, in vijf onderscheidene afdeelingen gesplitst, als: die van algemeene zaken; die van het personeel en militaire zaken; de afdeeling der comptabiliteit; die voor het materieel der armée, de voeding, den geneeskundigen dienst, enz.; en eindelijk die voor het materieel der artillerie en genie.

Besluit van 1 Februarij, houdende afschaffing van

Bij een besluit van Z. M. van den 1sten Februarij, werd het korps Inspekteurs van de administratie bij het leger afgeschaft en aan de territoriale kommanderende Generaals, benevens de,

het korps Inspekteurs der administratie en benoeming van Agenten. (Gaz. van Westvl. No. 21.)

onder hunne orders staande, plaatselijke of garnizoens-kommandanten, het toezigt over de kasernering, over de huisvesting van troepen, marscherende op en over den bodem van het Rijk, alsmede de verzorging van transport-middelen, opgedragen. — Voorts werd bij hetzelve bepaald, dat, ter assistentie van het departement van oorlog, in ieder generaal-kommandement, administratieve agenten zouden worden aangesteld, en bovendien voorloopig nog zes zoodanige agenten benoemd worden, te weten: twee hoofd-agenten, twee agenten en twee adjunkten, om, hetzij onmiddellijk, aan voornoemd departement werkzaam te zijn, hetzij ter bijzondere dispositie van hetzelve te staan. Aan ieder der agenten van het departement van oorlog, in de generale-kommandementen, zoude wijders een adjunkt-agent toegevoegd worden, ten einde eerstgenoemden behulpzaam te zijn, en, bij afwezigheid van denzelven, zijne bedieningen waar te nemen; in tijd van oorlog in het leger te worden geëmploijeerd; en eindelijk alle zoodanige diensten te doen, als denzelven door het departement van oorlog zouden worden opgedragen. — De agenten van oorlog zouden, volgens dit besluit, uit de afgetredene Inspekteurs en Onder-Inspekteurs van onderscheidene klassen worden gekozen; doch de *adjunkten* bepaaldelijk uit de Onder-Inspekteurs der tweede klasse, terwijl overigens de hoofd-agenten, bij voortduring, het traktement, door hen als Inspekteurs der eerste klasse getrokken, zouden blijven genieten.

Oprigting van een korps lansiers.

In de maand Februarij werd door Z. M. het korps officieren benoemd voor een regement lansiers, hetwelk te Mechelen moest worden opgerigt. Dit korps, tot welks bevelhebber Z. M., bij besluit van den 25sten Februarij, aanstelde den Generaal Majoor *Dubois*, voorheen Generaal-Majoor in Franschen dienst, moest bestaan uit zes eskadrons en, te zamen, 12 à 1300 man paarden uitmaken, zullende hetzelve in oorlogstijd ver-

deeld worden, en twee regementen van één wapen uitmaken. — Aan den Luitenant Generaal *Trip*, kommandant en chef over de gezamenlijke afdeelingen en regementen kavallerie, werd de organisatie van dit korps opgedragen, waartoe de aankomst van laatstgenoemden Generaal te Mechelen, op den 15den Maart, strekte. — Voorts werden bij dit korps benoemd de Heeren: *W. J. E. van Balveren*, tot Luitenant-Kolonel, *L. de Marneffe* en *M. J. de Criquillon*, tot Majoors. — De fraaije uniform van dit korps bestond uit eene groene Poolsche muts (*Sahafka*), met witten rand, koorden en pluim; een groen kort vest (*kourka*), met oranje boordsel en opslagen, voor de groote uniform; en voor de kleine uniform, met groenen kraag en opslagen, geboord met oranje; voorts nog, voor de groote uniform, witte nestels en kleppen, benevens groene pantalon met oranje streepen; voor de kleine uniform, grijze pantalon met groene streepen. Het vaan der lansen was wit en oranje; de tuigen der paarden waren even als die van het ligt paardenvolk, en de schabrakken van groen laken met witte randen.

Nadere uitlegging der wet op de Nationale Militie.

Tot nadere opheldering der wet op de Nationale Militie diende de beslissing van twee geschilpunten, welke nopens het regt verstand dier wet ontstaan waren, door middel van het antwoord door den Minister van Binnenlandsche Zaken, op de daartoe gedane aanvrage, gegeven. — Het eerste dezer punten betrof de vraag: of iemand, welke eenen plaatsvervanger had gesteld, en wiens plaatsvervanger, voor den afloop der 18 maanden, gedurende welke hij voor denzelven moest instaan, gedeserteerd doch naderhand wederom achterhaald en ter beschikking van het Ministerie van Oorlog was gesteld, verpligt was eenen tweeden plaatsvervanger te stellen of in persoon te marcheren; hetgeen door den Minister bevestigend werd beantwoord. — De tweede uitlegging betrof art. 199 der wet, hetwelk alleen van toepassing werd verklaard op personen, welke in de jaren der

militie vielen, dat is, die hun *negentiende* jaar waren ingetreden en het drie-en-twintigste nog niet hadden afgelegen (1).

Jaarlijksche bijeenkomst den Nationale Militie.

Bij gelegenheid van de jaarlijksche bijeenkomst der Nationale Militie, van den 15den September tot den 15den October, werd door Z. M. een besluit genomen, houdende dat het aantal der manschappen, welke in dit jaar moesten opkomen, niet meer behoefde te bedragen dan noodig was om eene afdeeling te brengen op 2720 hoofden; terwijl het overige gedeelte van de najaarsexercitiën zoude verschoond blijven: voorts dat, bij de bataillons veld-artillerie van de militie-treinsoldaten, 170 hoofden geen aandeel aan die exercitiën zouden nemen, doch dat, bij de bataillons artillerie Nationale Militie en de kurassiers, alle verlofgangers onder de wapenen moesten komen.

De exercitiën hadden plaats, in het kamp bij Mechelen, onder kommando van Z. K. H. den Prins *van Oranje*, en, in de vlakte van Waasdorp in Zuid-Holland, onder het kommando van den Generaal Majoor *Detmers*. — Overeenkomstig een besluit van Z. M., werden, in laatstgemelde vlakte, mede praktische oefeningen gehouden door de kadetten der artillerie- en genie-school te Delft, zoo in het schieten naar de schijf *met het* zwaar geschut, als het werpen van bomben, enz.

Staat der vestingwerken.

De reizen door Z. M. naar de grenzen, tot bezigtiging der bevestigins-linie, gedaan, hadden ook dit heilzaam gevolg, dat men overal, met vernieuwde werkzaamheid, voortging met de voltooijing der vestingwerken tot verdediging der Zuidelijke Provinciën (2).

Behalve de linie, welke zich van de Maas tot de Noord-zee uitstrekte, was men ook bedacht de Schelde van de noodige werken te voorzien, door het oprigten van forten tusschen Oudenaarde, Gent en Termonde, waartoe de noo-

(1) Dordr. Cour. No. 40 en 41.
(2) Dagbl. van Noord-Braband, No. 68.

dige opmetingen geſchiedden. — Ook de groote werken, te Namen en Huij niet alleen, tot verdediging der oevers van de Maas, maar ook die tot verſterking van het kasteel van Dinant, tegenover de Franſche vesting Givet gelegen, gingen met onvermoeiden ijver voort, waardoor de geheele linie der Maas van Dinant tot Venloo met eene reeks van vestingen, tot dekking van dat gedeelte der grenzen, werd voorzien.

Dood van den Luitenant-Generaal *A. H. J. van der Plaat.*

Op den 15den Februarij overleed, na eene langdurige bedlegering, de Luitenant-Generaal *van der Plaat*, in wien het Vaderland niet alleen een' zijner dapperſte en grootſte burgers verloor, maar wiens gemis ook door zijne wapenbroeders, nabeſtaanden en allen, welke in de gelegenheid geweest waren hem van nabij te kennen, ten ſterkſte gevoeld en met ongeveinsde droefheid betreurd werd.

Deszelfs levensbijzonderheden.

Hij was, op den 11den Februarij 1761, in de ſtad Grave in Noord-Braband geboren en legde, na den vroegtijdigen dood zijner ouders, beide uit bekende Nederlandſche geſlachten, de eerſte gronden tot zijne militaire beſtemming op de artillerie-ſchool van den Kapitein *Guichenou de Chatillon*, te 's Hertogenbosch. In het jaar 1774 trad hij, als kadet bij de artillerie, in dienst van de Republiek der Vereenigde Nederlanden en werd tot Luitenant van de Genie bevorderd, welken rang hij in het jaar 1787, in welk hij den Hollandſchen dienst verliet, bekleedde. In hetzelfde jaar in dienst van Rusland, met den rang van Majoor bij de Genie, overgegaan zijnde, nam zijne roemvolle loopbaan in dat Rijk een' aanvang met den veldtogt tegen Zweden, doch het was voornamelijk in den oorlog tegen de Turken, gedurende de jaren 1789, 1790 en 1791, dat hij zich, onder de bevelen van den Veldmaarſchalk *Potemkin*, onderſcheidde. Onder anderen bragt hij, in 1790, door zijne dapperheid niet weinig toe tot de gewigtige verovering van Ismaïl, welke belangrijke vesting, zoo als bekend is, door den Generaal *Suwarow* ſtormenderhand,

onder eene vreesfelijke flagting, werd ingenomen, bij welke gelegenheid *van der Plaat*, toen Luitenant-Kolonel en Chef van een bataillon grenadiers, drie wonden bekwam. Het heldhaftig gedrag door hem, in het volgend jaar, in den flag van Matchin in Bulgarijën, tegen *Jousouf Pacha* gehouden, werd door de Keizerin *Catharina* met de orde van St. Wladimir 4de Klasse beloond. Bij het openen der vredes-onderhandelingen in 1791 bekleedde hij, na vooraf de vesting Barbada te hebben helpen veroveren, onderscheidene zendingen bij den Groot-Visier, en ontving, na het fluiten van den vrede in 1792, voor zijn uitstekend gedrag bij den storm van Ismaïl, uit de eigene handen van *Catharina II* een' gouden degen, met het opschrift: *voor dapperheid.* In hetzelfde jaar werd *van der Plaat* tot Kolonel van de Infanterie bevorderd en vervolgens, in gelijken rang, bij het korps Ingenieurs overgegaan zijnde, werd hij, benevens den kundigen Generaal *de Wolland* (insgelijks vroeger met hem in Hollandschen dienst), belast met de ontwerpen ter verdediging der Zuidelijke grenzen van Rusland voor de haven van Odessa. Behalve andere uitstekende blijken van tevredenheid, voor zijnen ijver en trouw, begiftigde de Keizerin hem met de Orde van Wladimir 3de Klasse, en verhief *Paul I* in 1797 *van der Plaat* tot den rang van Generaal-Majoor. — De zucht echter tot deszelfs geboorteland, reeds voor dit tijdstip, bij gelegenheid eener reize derwaarts, op nieuw opgewakkerd, deed hem het besluit nemen, van zijn ontslag uit den Russischen dienst te verzoeken, hetwelk hem eervol werd toegestaan. Na zijn huwelijk zettede de Generaal zich in zijn vaderland neder en genoot, op het fraai ouderlijk buitengoed, in de nabijheid van Harderwijk in Gelderland, buiten alle burgerlijke of militaire betrekkingen, de genoegens van het stille leven, tot dat hij, in het jaar 1807, door den toenmaligen Koning van Holland, tot Inspekteur van het De-

partement van den Waterftaat werd benoemd, in welke betrekking hij tot aan de heugelijke omwenteling in 1813 werkzaam was. — Weinige dagen, nadat de eerfte pogingen, tot bevrijding van het juk der Franfche overheerfching, in het werk gefteld waren, aanvaardde *van der Plaat*, met de meeste bereidvaardigheid, eenen last naar de geallieerde legers, door Kommisfarisfen-Generaal van het in 's Gravenhage gevestigd gouvernement hem opgedragen, ten einde den aanmarsch der Rusfifche en Pruisfifche legers, langs de meest gefchikte wegen, tot hulp van Holland, te befpoedigen en gemakkelijk te maken. Van daar terug gekomen, behaagde het Zijne Majesteit, toen Souvereine Vorst der Vereenigde Nederlanden, hem tot Generaal-Majoor en tevens tot Gouverneur der vesting Breda te benoemen. De groote dienften door den Generaal bij deze gelegenheid bewezen zijn genoegzaam bekend, en Z. M. gaf niet alleen, over het door denzelven gehouden gedrag, Hoogstdeszelfs bijzondere tevredenheid, in een eigenhandig rescript en door de aanftelling tot Provinciaal Kommandant van Braband, te kennen, maar drukte ook bovendien het zegel van goedkeuring op zijne daden, door *van der Plaat* tot Kommandeur der Militaire Willems-orde en tot Luitenant-Generaal te verheffen. Keizer *Alexander* benoemde den Generaal tot Ridder Groot-Kruis der Orde van St. Anna, wegens zijne dapperheid bij het verdedigen van Breda, en ook de regering der genoemde ftad bleef niet in gebreke hare dankbaarheid, door het vereeren eener fraaije gouden fnuifdoos, te betoonen. — Na de landing van *Buonaparte* in 1815, benoemde Z. M. den Generaal *van der Plaat* tot Gouverneur van Antwerpen en, kort daarop, werd hem het kommando van het eerfte Militair Arrondisfement opgedragen. In deze hoogst moeijelijke betrekking maakte *van der Plaat* zich bij uitftek verdienftelijk, zoo als ook later in die van Kommandant van het 4de Gene-

raal Kommando. De Regeringen van twee Zwitzersche Kantons betoonden den Generaal, in het jaar 1818, hunne dankbaarheid, wegens de hun bewezene diensten, met betrekking tot het korps Zwitsers, door Z. M. van deze Kantons in dienst genomen, door toezending der decoratiën van hunne kantonnale Orde van verdiensten. — De gezondheid van den Luitenant-Generaal, welke door vroeger doorgestane vermoeijenissen veel had geleden, was reeds sedert het jaar 1816 zeer aan het afnemen, zoodat hij slechts met veel moeite, tot in den nazomer van 1818, zijnen post in persoon konde blijven waarnemen. Van toen af echter begonnen zijne krachten meer en meer te verminderen, tot dat deszelfs lijden, in de maand Februarij, de overhand nam en hij, op den 15den dier maand, juist den dag waarop hij gedoopt was, zeer zacht den adem uitblies, eene gade doch geene kinderen nalatende (1).

Plegtige begrafenis.

Op den 19den had de begrafenis van den Luitenant-Generaal, in de kerk der Citadel, plaats, met al den luister aan zijnen rang en verdiensten voegende. Behalve de aanverwanten en hooge autoriteiten, zoo der Provincie als der Stad, waren de gezamenlijke officieren van het garnizoen, alle in groot uniform, bij dezelve tegenwoordig, wordende de slippen van het lijkkleed gedragen door de Generaal-Majoors *Akerstoot van Houten*, Baron *van der Capellen*, *van den Bergh* en *Auf der Maur*. Op de kist zag men de gouden eeredegen, door de Keizerin *Catharina* vereerd, benevens de drie ridder-ordes door den Generaal gedragen, als: het Kommandeurs-Kruis der Militaire Willems-orde, het Groot-Kruis der Russische Orde van St. Anna en de Orde van St. Wladimir. Op het oogenblik dat de trein het Kasteel binnen kwam, werden van deszelfs bat-

(1) Zie dit levensberigt omstandiger in de 's Hertogenbossche Courant, No. 27, 28 en 29; en Alg. Konst- en Letterbode No. 14 en 15.

terlijën eerefchoten gedaan, terwijl het lijk, onder falvo's van het klein geweer en het aanheffen van treur-muzijk door het Zwitferfche regiment, de Kerk werd binnen gedragen, en in den graf-kelder nedergelaten. De Predikant *Winckel* vermeldde alstoen, in eene korte lijkrede, de deugden en verdienften des overledenen, waarna de trein, in dezelfde orde als bij deszelfs komst, naar het hotel van den Luitenant-Generaal terugkeerde.

Benoeming van den Generaal *Chassé.*

Z. M. benoemde in deszelfs plaats, tot Kommandant van het 4de groot generaal-kommando, den Luitenant-Generaal *D. H. Chassé*, wordende, volgens befluit van Z. M., de Provincie Zeeland van het 3de groot generaal kommando afgefcheiden en bij dat van den Generaal *Chassé*, (de Provinciën Noord-Braband, Antwerpen en Zeeland bevattende), gevoegd.

Dood van den Generaal *Martuschewitz* en benoeming in deszelfs plaats.

Ter vervanging van den Luitenant-Generaal *Martuschewitz*, na eene fmertelijke ziekte, op den 9den Julij te Gent overleden, werd door Z. M. het derde Groot Generaal-Kommandement, de Provinciën Oost- en West-Vlaanderen bevattende, opgedragen aan den Luitenant-Generaal Baron *V. de Constant Rebecque*.

Dood van den Generaal *Du Ry.*

Een nieuw en zeer betreurenswaardig verlies werd geleden door het overlijden van den Luitenant-Generaal *G. Du Ry*, Ridder der Militaire Willems-orde van de 3de Klasfe en Oud-Infpekteur-Generaal der Kavallerie, op den 10den October dezes jaars. Deze verdienftelijke en algemeen geachte Veldheer bereikte eenen ouderdom van 70 jaren, waarvan hij ruim 50 jaren in onafgebroken werkelijken dienst in zijn Vaderland had doorgebragt. — Nadat het lijk van den Generaal van het dorp Voorburg, alwaar hij overleden was, naar 's Gravenhage was overgebragt, werd hij aldaar, op den 15den October, op eene zeer plegtige wijze, en ten aanzien van eene talrijk zamengevloeide menigte, in de Groote Kerk begraven.

Wegens den ftaat van het fonds ter aanmoedi-

Fonds tot aanmoediging van den gewapenden dienst.

ging van den gewapenden dienst, vinden wij het volgende, opgemaakt uit het jaarlijksch verslag, ter derde algemeene Vergadering uitgebragt, op den 28sten Julij. — Het fonds bedroeg, op den 1sten December des vorigen jaars, eene somme van *f* 2,294,300 inschrijvingen op het Grootboek, (waaronder begrepen de giften van het Waterloo-Committé te London), welk kapitaal een jaarlijksch inkomen van *f* 56,150 opleverde, boven en behalve de bijdragen van elk jaar (1). Deze, offschoon aanzienlijk, waren echter niet geheel toereikende om, in allen deele, het voorgesteld weldadig einde geheel voor als nog te kunnen bereiken. — Het getal dergenen, aan welke, op het vermelde tijdstip, gratificatiën verleend werden, bestond uit: 411 verminkten, 307 nageblevenen van gesneuvelden, benevens nog 301 kinderen, waaronder 20 ouderlooze, zijnde te zamen 1019 personen. Het beloop der gratificatiën voor dezelve bedroeg, voor een jaar, *f* 37,014:50, zijnde daarenboven, voor aanzuiveringen van gratificatiën, welke vroeger waren ingegaan dan den 1sten Januarij 1818, nog betaald eene somme van *f.* 12,717:67½. Sedert het sluiten der rekening was dit getal nog toegenomen, beloopende hetzelve, den 22sten Julij, 479 verminkten, 384 nageblevenen van gesneuvelden en 419 kinderen, waaronder 22 ouderlooze. Wijders was tot voeding en kleeding der in het invalieden-huis geplaatste personen, buiten en behalve de som van *f* 3300:86, door hen ingebragt, wegens derzelver pensioenen en gratificatiën, uitbetaald eene somme van *f* 17,039:39¾. — Uit de eerste gift van het Waterloo-Committé te London, ten behoeve van de verminkten en nageblevenen van gesneuvelden, in de veldtogten van 1815, over de jaren 1816,

(1) Onder anderen deden de militairen van het tweede bataillon der 5de afdeeling Infanterie afstand, ten voordeele van het fonds, van eenen halven dag hunner soldij, ieder in zijnen rang. Staatscour. No. 119.

1817 en 1818, was betaald *f* 5816; van de tweede Waterloo-gift aan de weezen en gesneuvelden, over 1817 en 1818, *f* 1260, en vervolgens, van het kapitaal van voorzeide giften, aan twee vaderlooze kinderen, welke den ouderdom van 18 jaren hadden bereikt, *f* 560. — Voorts was aan het besluit der algemeene Vergadering des vorigen jaars om, bij wijze van proef, al wat van de gezamenlijke inkomsten, na aftrek van de suppletie aan het kapitale fonds, voortaan zoude overschieten, te doen dienen voor de verminkten uit vroegere oorlogen, bereids voldaan geworden, zoodat nu aan 284 verminkten, in de termen van het gemeld besluit vallende, werd uitbetaald eene somme van *f* 10,199:30, van welk getal 60 personen in het Invalieden-huis waren geplaatst, waardoor het getal der opgenomenen in hetzelve te zamen ruim 100 bedroeg. — Ten opzigte van het laatstgemelde gesticht behelsde het verslag mede, dat het Hoofdbestuur, op de instantie van Z. Exc. den Minister van Marine, zich tot de opname van eenige oude gebrekkige zeelieden bereidwillig hebbende betoond, onder voorwaarde, dat voor elk derzelve aan het gesticht zoude worden afgestaan eene somme van *f* 150, en Z. M. op de daaromtrent gedane voordragt goedgunstig gedisponeerd hebbende, dien ten gevolge in het gesticht geplaatst waren 7 zeelieden. Een nieuw reglement wegens het Invalieden-huis, bij de voorgaande Algemeene Vergadering aangenomen, en met de goedkeuring des Konings bekrachtigd, werd stiptelijk achtervolgd, zijnde overigens de berigten in alle opzigten zeer voldoende.

Fonds tot aanmoediging van den gewaanden dienst.

Op de algemeene Vergadering werd, onder anderen, besloten: „dat met het uitbetalen van gratificatiën aan 284 personen, zijnde deelgeregtigden van vroegere oorlogen, aan welke die gratificatiën reeds verleend waren geworden, zoude worden voortgegaan tot den 30sten Junij 1820; — dat het verleenen van gratificatiën ook zoude

worden uitgestrekt tot de overige personen, die door de onderscheidene Distrikts-Kommissiën opgegeven waren geworden, en zulks, bij voorkeur, aan die opgegevene personen, welke tot distrikten behoorden, welke gelden verschaft hadden." — Ook werd besloten het invalieden-huis voorloopig te sluiten voor deelgeregtigden van vroegere oorlogen, met magt echter aan het Hoofdbestuur, om daaromtrent, in bijzondere omstandigheden, te handelen, zoodanig als hetzelve te rade zoude worden (1).

Oneenigheden bij het garnizoen te Brussel.

Eenige ongeregeldheden, door militairen te Nijmegen en in de gemeente van Dieren bedreven, met stilzwijgen voorbij gaande, moeten wij echter alhier melding maken van eenen hevigen twist, die, in de maand April, bij het garnizoen te Brussel, plaats greep en van ernstiger aard was. Op den 8sten dier maand namelijk, des avonds, ontstond te Brussel, in de straat *Nôtre Dame aux Neiges* een geweldige twist, tusschen de aldaar in garnizoen liggende husaren van het regiment N°. 6, onder bevel van den Kolonel *Boreel*, en de infanterie. In de herberg *het Anker* het eerst aanvang genomen hebbende, was een bregadier der husaren, ten gevolge daarvan, zoodanig gekwetst geraakt, dat hij kort daarop in het hospitaal overleed. Niet zoodra werd dit bekend, of eene menigte husaren begaven zich naar de kasernen der infanterie, alwaar men handgemeen raakte. De beradenheid echter der officieren en de tegenwoordigheid van Z. K. H. den Prins *van Oranje*, welke toevallig, bij het hevigst van het rumoer, de plaats voorbij kwam, bragt veel toe om de gemoederen tot bedaren te brengen, en er werd een streng bevel uitgevaardigd, tot voorkoming van verdere ongeregeldheden. — In weerwil dezer maatregelen, zag men, in den achtermiddag van den volgenden dag, op nieuw benden van twintig tot vijftig husaren, met uitgetogene sabels, de stad en

(1) Zie Algemeen Verslag der Vergadering, gehouden binnen Amsterdam, bl. 6—8 en bl. 29—39.

wallen doorloopen, en te gelijker tijd zich hoopen voetvolks verzamelen, welke de eerste schenen te zoeken. Ook had werkelijk eene ontmoeting plaats, waarbij twee militairen het ongeluk hadden, de een van gedood, de andere van zwaar gekwetst te worden. De onvermoeide ijver der officieren, in het opzoeken en terug brengen hunner manschappen naar de kasernen, had echter andermaal, zoowel de stad, als de beide verbitterde partijën voor verdere onheilen bewaard, toen men, op den 11den, op nieuw buiten de stad handgemeen geraakte, door eene, naar het scheen, toevallige ontmoeting van eenige husfaren en onder-officieren der infanterie. Een detachement der Koninklijke Marechausfée, in vollen galop komende aanrennen, scheidde de strijdende van een. Zeven husfaren werden naar de groote wacht gebragt, waarbij een partikulier het ongeluk had van, in het gedrang, twee sabelhouwen te bekomen. Den geheelen dag doorkruisten zware patrouilles de stad, waardoor de goede orde gehandhaafd bleef en eene, op den 14den, tot stand gebragte verzoening, tusschen beide de korpsen, maakte een einde aan de plaats gehad hebbende ongeregeldheden en wandaden, waarop de in vrijheid stelling der gearresteerde husfaren volgde.

Vereering der Dordsche burgers.

Op den 3den Mei werd aan een aantal van een-en-vijftig ingezetenen der stad Dordrecht, wier loffelijke pogingen, in de maand November 1813, tot verdediging der stad in het werk gesteld, hen op de dankbaarheid des Vaderlands aanspraak had doen maken (1), op last van Z. M., eene zilveren gedenkpenning vereerd, vertoonende, aan de eene zijde, eene burger-kroon en daaronder het voorsteven van een schip, met twee kruiselings geplaatste stukken geschut, hebbende tot omschrift: *voor onze vesten en haardsteden*, terwijl de keerzijde de woorden: *Dordrecht XXIV November MDCCCXIII*, omgeven van eenen laurier- en

(1) Derzelver namen worden gevonden in de Dordr. Cour. No. 54.

eikenkrans, behelsde. Dezelve werd aan een daarbij behoorend lint, op de gewone wijze, gedragen, ingevolge de bevoegdheid daartoe gegeven bij eene missieve der Heeren Mr. *W. B. Donker Curtius* en Jhr. *P. Repelaer van Spijkenisse*, Ridders der Orde van den Nederlandschen Leeuw, aan welke deze vereerende last door Z. M. was opgedragen. — Een der voornoemde Dordsche ingezetenen, met name *Cornelis Lawende*, welke zich, bij de verdediging der stad, bijzonder had onderscheiden, werd bovendien tot Broeder der Orde van den Nederlandschen Leeuw verheven, waarvan hem, bij eene vereerende missieve van den Kanselier der voormelde Orde, op den 24sten Junij kennis werd gegeven.

Onder de bijzonderheden van dit jaar mogen wij ook de twee volgende niet verzwijgen.

Vergiffenis door Z. M. aan eenen soldaat geschonken.

Het eerste derzelve betreft een ten hoogste aandoenlijk tooneel, hetwelk, op den 25sten Junij, te 's Hertogenbosch voorviel. Een soldaat van de 13de afdeeling der infanterie, 21 jaren oud, welke zich, door het aanranden van eenen schildwacht op deszelfs post, aan insubordinatie had schuldig gemaakt, en deswege, door den Militairen Krijgsraad der Provincie Noord-Braband, werd veroordeeld, om met den kogel gestraft te worden, was, op den gemelden dag, ter strafplaats geleid en gereed zijne straf te ontvangen, toen, op het oogenblik dat men met angstvallige stilte de uitvoering van het vonnis verbeeldde, hetzelve, op eenen wenk van den Auditeur, gestaakt en aan den schuldigen de vergiffenis, hem door Z. M. toegestaan, werd voorgelezen. — Het onafgebroken geroep van *Leve de Koning!* zoo door de getroffene omstanders, als door de aanwezige krijgslieden, aangeheven, verving deze voorlezing, waarna de troepen, onder het herhaald vreugde-gejuich en het aanheffen van krijgsmuzijk, naar hunne kazernen terug marscheerden.

Droevig voorval.

Het ander door ons bedoelde voorval, hetwelk van treuriger aard was, had, in de stad Nijme-

gen, bij het aldaar in garnizoen liggend tweede bataillon der 13de afdeeling infanterie, plaats. Nicolaas Le Febre, geboortig van Leijden en ferjant der eerste flankeur-kompagnie van genoemd bataillon, zag verscheidene zijner jongere spitsbroeders van mindere verdiensten hem vooruitkomen, terwijl hij meende, reeds voor lang, op eene officierplaats aanspraak gehad te hebben. Hierdoor tot vertwijfeling gebragt, neemt hij het wanhoopig besluit, van zich zelve het leven te benemen. Op den 2den September, na vergeefs getracht te hebben zich van de exercitie te verschoonen, begeeft hij zich te bed en wordt als kwartierziek opgegeven. Het bataillon vervolgens ter exercitie vertrokken zijnde, neemt hij een scherp geladen geweer, steekt den laadstok door den beugel voor den trekker, en berooft zich, door de tromp in den mond te brengen, en met den voet op den laadstok te trappen, van zijn voor den Staat niet geheel onnuttig leven, daar hij, gedurende zijne 33 dienst-jaren, twaalf veldslagen had bijgewoond, waarin hij, op eene roemvolle wijze, verscheidene wonden had bekomen (1).

vat te Nijmegen.

Wegens den aanbouw der Nationale Marine, is door ons reeds boven melding geschied van het afloopen van twee vaartuigen te Amsterdam, op den 8sten Julij, zijnde de korvet *het Zeepaard* en de brik *de Sirene* (2).

Aanbouw voor de Marine.

De brik *de Courier* zeilde, in de maand Junij, van de reede van Vlissingen uit, ten einde, onder bevel van den Kapitein-Luitenant C. *Eeg*, de onderscheidene havens der Noordzee te bezoeken, hebbende eenige officieren en adelborsten, alsmede loodsen en loods-leerlingen, aan boord.

Togt van de brik *de Courier*.

(1) Nijmeegsche Cour. No. 71.
(2) Zie boven St. I. bl. 11.

Terugkomst van de *Eurydice*. Zr. Ms. fregat van oorlog *de Eurydice*, Kapitein *J. M. Polders*, kwam in de bovengemelde haven, mede in de maand Junij, van deszelfs reize naar de West-Indiën terug.

Schip naar Curaçao. Behalve de brik *de Merkuur*, welke, in het laatst des vorigen jaars, naar Curaçao was onder zeil gegaan, vertrok naar dezelfde bestemmings-plaats de korvet van oorlog *de Dolfijn*, onder bevel van den Kapitein-Luitenant *J. F. C. Wardenburg*.

Schipbreuk van *de Kozak*. Zr. Ms. brik van oorlog *de Kozak*, onder kommando van den Luitenant der Eerste Klasse *C. Heije*, naar Suriname afgezonden, leed, op den 29sten December, bij Margate, op de kust van Engeland, schipbreuk. De officieren en equipagie werden gered, door het bij tijds afzenden der sloepen: het schip zelve was omgeslagen en er had niets uit kunnen gered worden.

Schipbreuk van *de Admiraal Evertsen*. Allernoodlottigst was insgelijks de terugreize, welke het schip van oorlog van 80 stukken, de Admiraal *Evertsen* (1), in den aanvang des jaars, van Batavia naar het Moederland aanvaardde. — Naauwelijks veertien dagen, nadat hetzelve Straat Sunda had verlaten, ontstonden er, met eene harde voor-de-wind, op verscheidene plaatsen zware lekken, terwijl de groote steng en eenige raas braken en de groote- en fokke-mast sprongen. Elf dagen lang moest er met alle magt gepompt worden, gedurende welken tijd men de koers naar het eiland Diego-Garcia rigtte, om, zoo mogelijk, het leven te redden. Op den 9den April kreeg men het eiland in het gezigt. Eene Amerikaansche brik, aldaar liggende om kokosnooten te laden, kwam, op het hooren der noodschoten, ter redding aansnellen, en door derzelver hulp en met

(1) Aan boord van hetzelve bevonden zich, onder anderen, de Schout-bij-Nacht *Buyskes* en de Heer *Elout*, benevens den Heer *Doeff*, gewezen opperhoofd der Nederlandsche faktorij te Japan.

met de floepen van het reddelooze fchip bragt men gelukkiglijk de equipage op het gemelde eiland aan wal. Hetzelve ligt aan het zuidelijk uiteinde van den Archipel der Chagos-bank, ter lengte van 5 uren van het Noorden naar het Zuiden, hebbende eene breedte van flechts een tiende tot eene halve mijl, terwijl hetzelve niet meer dan 10 voeten boven de oppervlakte der Zee uitfteekt. De landings-plaats is te gelijker tijd ten hoogfte moeijelijk. Het eiland, hetwelk in het jaar 1814, benevens Bourbon, aan Frankrijk verbleef, werd flechts door vijf tot zes blanken en omtrent 200 negers bewoond, welke er van kokosnoten, fchildpadden en visch leefden. Ter diepte van 8 of 10 voeten gravende trof men er goed water aan. Het fchip zag men denzelfden avond, waarop de equipage aan land was gezet, zinken. — Nadat men elf dagen op het eiland had doorgebragt en inmiddels de brik in gereedheid was gebragt geworden, begaven zich de Schout-bij-Nacht en de Heer *Elout*, benevens 100 man, bij loting, uit de overige, ten getale van 300, genomen, met de voormelde brik naar het eiland Mauritius of Isle de France, weinig meer dan befchuit en kokosnoten voor mondbehoefte aan boord hebbende. De overige twee honderd bleven, onder bevel van den Kapitein en eenige officieren, achter. Op den 10den Mei kwam de brik op het eiland aan, en vertrok dadelijk weder van daar, ten einde de overige manfchappen af te halen. — Dezelve kwamen in het laatst der maand Junij behouden op Isle de France aan, van waar de gezamenlijke officieren en equipage, op den 25ften November, met het fchip Cadmus, Kapitein *R. Appleby*, behouden te Hellevoetfluis teruggebragt werden.

Het verlies hierdoor geleden.

Behalve eene kostbare lading van fpecerijen enz. ging, door deze droevige fchipbreuk, eene nieuwe en fraaije bezending verloren van voorwerpen, tot bevordering der wetenfchappen en ter verrijking der Natuurkundige en andere verzame-

lingen, door de onvermoeide pogingen van den Heer *Reinwardt*, bijeengebragt en van Java afgezonden Dezelve bevattede, in een aantal kisten, eene aanzienlijke verzameling van Javasche vogelen, waaronder vele zeldzame; eenige huiden van viervoetige dieren, gereed gemaakt om opgezet te worden, en een groot aantal Javasche insekten. Hierbij gingen verscheidene kostbare verzamelingen van zaden, bestemd voor de Akademie-tuinen der Noordelijke Provinciën, alsmede voor de Planten-tuinen van Amsterdam en Gent. Voorts bevonden zich op het schip eene portefeuille met gekleurde afbeeldingen van planten en andere natuurkundige voorwerpen, drie bakken met Javasche planten en eenige levendige vogelen. De verzamelingen moesten voornamelijk tot herstelling der vroeger geledene verliezen strekken (1).

Ongelukkige reis van *de Prins Frederik.*

Zr. Ms. schip van oorlog, *Prins Frederik*, van 74 stukken, onder bevel van den Kapitein *van Zenden*, mede in den aanvang van dit jaar, van Java vertrokken, ten einde de terugtogt naar het Vaderland te ondernemen, kwam op den 5den Mei te Baaifals, aan de Kaap de Goede Hoop, aan, alwaar hetzelve, wegens een bekomen lek, genoodzaakt was binnen te vallen. Van daar vertrokken kwam hetzelve, na eene gevaarvolle reize, in de maand October voor Plijmouth, met zware schade, ten anker, zijnde hierin bijgestaan door eenige Engelsche vaartuigen, daartoe op bevel van Lord *Exmouth* afgezonden. Op den 16den November kwam de Nederlandsche brik *de Courier* in de haven van Plijmouth aan, ten einde de kostbare lading van het voormelde schip over te nemen.

Het schijnt aan deze en andere vroeger plaats gehad hebbende ongevallen toe te schrijven, dat

(1) Men vindt eene meer uitvoerige beschrijving der aldus, op een noodlottige wijze, verongelukte bezending in de Amsterd. Cour. No. 138.

(2) Leijdsche Cour. No. 162.

Z. M. het noodig oordeelde eene kommissie te benoemen, ten einde naauwkeurig onderzoek te doen: of de onderscheidene schepen van oorlog, gebruikt tot de weder in bezit neming der Oost-Indische bezittingen, voor derzelver terugreis, behoorlijk onderzocht en hersteld waren geworden. De uitslag van het plaats gehad hebbend onderzoek kwam, in de maand April des volgenden jaars, ter algemeene kennisse. Hetzelve behelsde: „ dat die schepen, voor derzelver vertrek, zoo veel de plaatselijke omstandigheden zulks hadden toegelaten, behoorlijk waren hersteld geworden, en dat het verlies van eenige derzelve, behalve aan de stormen, welke zij hadden moeten uitstaan, grootendeels was toe te schrijven, aan de uitwerking van het koper-gif der dubbeling op de ijzeren bouten, waarmede dezelve nog gebouwd waren, volgens oud gebruik, en hetgeen thans niet meer plaats had (1).”

Kommissie tot onderzoek van den staat der schepen.

In de maand Augustus kwam te Medemblik, uit de Oost-Indiën, terug het fregat van oorlog *Maria Reigersbergen*, gekommandeerd door den Kapitein *J. Groot*. Met hetzelve was, onder anderen, overgebragt eene levende slang van eene onschadelijke soort, welke zich, gedurende den overtogt, onder in het schip had opgehouden, en zich aldaar met ongedierte had gevoed, waardoor dezelve een' merkelijken wasdom had bereikt, zijnde, toen dezelve in het ontruimde schip te Medemblik werd gevangen, 16 tot 17 voeten lang en ruim een arm dik. Dezelve werd door den Heer *Groot* aan de Universiteit te Leijden aangeboden en naar de diergaarde, behoorende bij den kruidtuin der voormelde Universiteit, overgebragt.

Terugkomst van de *Maria Reigersbergen*.

Op den 8sten Augustus vertrok een transport krijgstroepen met het schip *Jan en Cornelis*, kapitein *Duyff*, naar Batavia.

Transport troepen naar Oost-Indië.

Het schip *de Johanna Maria*, kapitein *Fokke Jonker*, in het voorleden jaar insgelijks met een

Aanslag op de *Johanna Maria*.

(1) Staatscour. 1820. No. 80.

transport troepen derwaarts vertrokken, kwam in de maand Maart behouden aan, na, gedurende de reis, door een aanslag der ingescheepte soldaten, in groot gevaar geweest te zijn. In den nacht namelijk van den 19den tot den 20sten Januarij, op de hoogte van 39° Zuider-breedte en 2° Ooster-lengte, zochten deze zich van het schip meester te maken en de equipage om te brengen. Door de kloekmoedigheid echter van den kapitein, op het krachtdadigst door zijne onderhoorigen bijgestaan, werden de muitelingen, nadat een aantal derzelven hunnen euvelmoed met den dood hadden moeten bekoopen, overmeesterd, en drie der belhamels in boeijen gesloten en aan den regter te Batavia overgeleverd.

Vertrek van het fregat *van der Werf*

Den 5den December ging onder zeil naar Batavia Zr. Ms. fregat *van der Werf*, op hetwelk zich de Schout-bij-Nacht *J. D. Musquetier* bevond, ten einde het opperbevel der zeemagt in de Oost-Indiën te gaan aanvaarden.

Overgave van Padang.

De weigering van den Gouverneur van Bencoolen, om de bezitting van Padang op dien voet over te geven, waarop de Nederlandsche Kommissaris, de Heer *Dupui*, overeenkomstig de bestaande traktaten, dezelve alleen wilde overnemen, bragt te weeg dat men zich deswege aan de Hooge Regering van Bengalen wendde, welke het gedrag van den Heer *Raffles* afkeurde, met bepaalden last, om Padang aan de Nederlandsche autoriteiten over te geven. Dien ten gevolge vertrok de voornoemde Kommissaris, op den 26sten April, met het fregat *Wilhelmina*, onder kommando van den kapitein *R. M. Dibbetz*, en vergezeld van de noodige ambtenaren en bezettingstroepen, ten einde de overgave te bewerkstelligen, welke daarop dadelijk volgde. — Daar men, bij de overneming van dit etablissement, bepalingen in werking had gevonden, welke den toegang tot de haven aldaar aan de Amerikaansche schepen ontzegde., werd door Z. Exc. den Gouverneur-Generaal van Neêrlandsch Indië, de voortduring

van dit verbod ongeraden vindende, op den 6den September een besluit uitgevaardigd, houdende: „dat het verbod, hetwelk aan de Amerikaansche schepen, tot dus verre, den toegang sloot tot de haven van Padang, zoude zijn buiten effekt, en dat integendeel, van stonde af aan, vrijelijk aldaar zouden worden toegelaten alle schepen en vaartuigen, toebehoorende aan Vorsten en Volken, met welke de Nederlandsche Regeering in vrede en vriendschap leefde, onder zoodanige bepalingen en restrictiën als nu reeds bestonden, of nader zouden worden daargesteld (1)."

Trouwloos gedrag van den Sultan van Palembang.

De hoop, welke zich tot de eindelijke bevrediging van het Palembangsche had opgedaan, na het mislukken van de pogingen der vreemde, op het eiland Sumatra gevestigde, autoriteiten, werd in dit jaar, op eene zeer onverwachte wijze, op nieuw verijdeld. — De Sultan *Mahomed Badr Al Dien*, (ook wel de oude Sultan genaamd, in onderscheiding van deszelfs broeder, den, door den Heer *Raffles* begunstigden, Sultan *Najm Al Dien*, welke de jonge Sultan genoemd werd) dien wij vroeger door het Nederlandsch gezag in deszelfs aanzien hersteld zagen (2), maakte gebruik van het afwezen van den Heer *Muntinghe*, die zich in de binnenlanden ophield, ten einde op de zaken aldaar verder orde te stellen, om een zoo misdadig als trouweloos ontwerp te smeden. De verwijdering van deszelfs broeder, welken men raadzaam had gevonden naar Java te vervoeren, bood hem hiertoe eene gunstige gelegenheid aan. Talrijke benden Maleijers en andere vreemdelingen verontrustten gedurig de ambtenaren, op geheimen last van den Sultan, en toen de Heer *Muntinghe*, te Palembang terug keerende, de overgave van eenige gijzelaars vorderde, wierp de Sultan onverhoeds het masker af, en overviel plotseling het te Palembang geplaatst de-

(1) Amsterd. Cour. No. 32.
(2) Jaarb. 1818. St. I. bl. 343.

tachement. Op den 12den Junijondernam de Sultan uit zijn paleis een aanval op het Nederlandsche fort, hetwelk groot gebrek aan buitenwerken had, en, de zieke manschap mede gerekend, slechts met 500 man bezet was. Evenwel weerde men den aanval gelukkig af, en de aanvallers werden in het versterkt paleis (*Dalm*) des Sultans terug geworpen. Men besloot hierop het Paleis te bestormen, en hetzelve werd lang uit de korvetten *de Eendragt* en *Ajax*, gekommandeerd door den kapitein-luitenant *Bakker* en den luitenant der eerste klasse *J. van Ginkel*, welke op de rivier gestationeerd waren, beschoten, zonder dat men echter in de pogingen, tot het openen van eene bres, slaagde. Gebrek aan ammunitie noopte den kleinen doch dapperen hoop, welke, onder aanvoering van den Majoor *Tierlam* en den Kapitein *van der Wyck*, den aanval deed, alle verdere ondernemingen te staken, en zich naar het nabij gelegen Banka te begeven, ten einde aldaar verdere hulp van Java af te wachten (1). — Ten gevolge van dit besluit zakten de troepen, op den 15den Junij, in de beste orde, de Palembangsche rivier af, en, nadat dezelve op het eiland Banka waren ontscheept, vatteden de aanwezige oorlogs-vaartuigen wederom post bij den ingang der rivier, ten einde dat gedeelte van het Nederlandsch gebied te blijven beschermen. Men had bij dit voorval het verlies te betreuren van den eersten luitenant *Bischoff*, van het 5de regement; voorts telde men onder de gekwetsten den luitenant der infanterie *Haaije*, en den kadet ter zee *Vitringa*. De Heer *Muntinghe* kwam, met Zr. Ms. koloniale schoner *Emma*, op Java terug, ten einde aan het Gouvernement van het voorgevalle-

(1) Zie *De heldhaftige bevrediging van Palembang*, enz. Rotterd. 1822. bl. 101—104. Verg. Arnh. Cour. No. 145. overgenomen uit *the Courier*, en Amsterd. Cour. 1820. No. 22.

ne verslag te doen, en de middelen voor te dragen om het trouwloos gedrag van den Sultan *Badr Al Dien*, naar verdiensten, te straffen.

Expeditie tegen Palembang.

Na gehoudene conferentiën te Samarang, ging, reeds op den 22sten Augustus, eene expeditie, tot het voormelde einde, van Batavia onder zeil. Dezelve bestond uit Zr. Ms. schip van linie, *Admiraal Tromp*, van 64 stukken, onder bevel van den Kapitein *Nooi*, en aan boord hebbende den Schout-bij-Nacht *Wolterbeek*, aan welken het opperbevel over de expeditie was opgedragen, alsmede den Kommissaris *Muntinghe*; Zr. Ms. brik *Irene*, Kapitein *Lucas*, twee kanonneersloepen en de transportschepen *Admiraal Buyskes*, *Arinus Marinus* en *Henriette en Betsy*, met de noodige landingstroepen.

Dadelijk nadat de expeditie ter reede van Muntok was geankerd, bleek het, volgens de ingewonnene berigten van den Schout-bij-Nacht *Wolterbeek*, dat de bank, voor de monding der rivier van Palembang liggende, niet dan met springtij, door het fregat *de Wilhelmina* en andere groote schepen, konde worden gepasseerd. Met de tijen van den 4den en 19den September mislukten alle daartoe aangewende pogingen, en het was niet, dan op den 30sten dier maand, dat alle de schepen van de expeditie binnen de rivier konden komen. Het weder innemen van het geschut, het verdeelen der troepen, het vullen der gestorte watervaten, enz. hield de expeditie op tot den 10den October, toen zij de rivier begon op te werken. De moeijelijkheden, welke zij alhier ontmoette, waren schier ontelbaar, hetgeen te weeg bragt dat de schepen langzaam vorderden, terwijl de vermoeijenissen en onophoudelijke regens, waaraan de equipages en troepen, dag en nacht, waren blootgesteld, het aantal zieken merkelijk deed toenemen. Door niets echter den moed latende verslappen, was het eskader, op den 19den October, reeds voor Palembang gevorderd, na

Expeditie tegen Palembang.

eenig naauwlijks noemenswaardig verlies te hebben geleden van de vijandelijke batterijen, welke langs den oever der rivier waren opgeworpen. Op den 20sten October voeren alle de schepen, met vele moeite, door het naauw van Sala-Nama en bevonden zich alstoen voor het eiland Gombora, het punt alwaar de vijand alle zijne krachten scheen te hebben vereenigd, om den Nederlandsche schepen den doortogt te beletten. Door den ongunstigen wind was de aanval eerst op den 21sten, in den middag, mogelijk.

De Sultan, naar het scheen, overtuigd dat de plaats, alwaar hij, in het jaar 1811, had getracht aan de Engelschen het opvaren der rivier te betwisten, daartoe niet geschikt was, had nu eene andere stelling gekozen. Wel geplaatste batterijen, aan de beide oevers der rivier, vormden een hevig en oordeelkundig kruisvuur, hetwelk nog door vlottende batterijen, in het midden der rivier geankerd, werd ondersteund. De batterijen waren alle van boomen zamengesteld, en zoo dik van borstweringen, dat de kogels slechts weinige schade aan dezelve konden toebrengen, terwijl zeer hooge daken van op een gestapelde boomstammen, dezelve voor het werp-geschut beveiligden. De meeste zwarigheid echter werd te weeg gebragt door eene ontelbare menigte digt bij elkander geplaatste heipalen, welke *de geheele breedte* der rivier zoodanig *slooten*, dat geen vaartuig tusschen dezelve door konde komen.

In weerwil van dit alles plaatsten zich de schepen, op den middag van den 21sten October, in de beste orde, dwars voor de batterijen van den vijand, op eenen afstand van een half geweerschot, en begonnen dezelve dadelijk met hevigheid te beschieten. Nadat dit tot vier ure na den middag had aangehouden, dwong eene opkomende windvlaag het eskader om terug te zakken naar de stelling, welke hetzelve op den 20sten had genomen. — Offschoon 's vijands verdedigingsmiddelen, welke men gedurende het gevecht

Expeditie tegen Palembang.

geheel had kunnen overzien en opnemen, geenszins voor den moed der aanvallers onoverkomelijk waren, was het geheel anders gelegen met de werken, door hen aangelegd, om het bed der rivier onbevaarbaar te maken. Deze belemmeringen aanmerkelijken tijd en inspanning vereischende, om uit den weg geruimd te worden, konde men daaraan niet denken, zonder de troepen en equipages nog langer aan vermoeijenissen en aan de onophoudelijke regens, welke dagelijks vielen, blootgesteld te laten. Intusschen was het verlangen der troepen, om met den vijand handgemeen te worden, zeer groot, en men zocht alom met gretigheid naar eene geschikte plaats, om zijne batterijen te beklimmen of om te trekken, doch overal vond men een sterk paalwerk, digt kreupelbosch en moerassen, welke in dit jaargetijde ondoorwaadbaar waren. Na drie dagen te vergeefs alle pogingen te hebben aangewend, om den vijand tot een gevecht, en de zaak alzoo tot beslissing te brengen, hield men zich eindelijk overtuigd, dat, in het nu reeds heerschende regensaizoen, niets met vrucht daartoe konde worden ondernomen, en het eskader zakte, op den 30sten October, naar de Soesang (de rivier van Palembang) af, en kwam aldaar op den 4den November aan. — De oorlogschepen bleven de rivier blokkeeren, terwijl de transportschepen alle de troepen, welke niet dadelijk benoodigd waren, naar Java terug voerden, om zich te ververschen, waartoe op het eiland Banka geene gelegenheid was.

De Schout-bij-Nacht *Wolterbeck* roemde zeer in de rapporten, wegens deze expeditie, het gedrag van allen, welke onder deszelfs bevelen hadden gestaan. — In het hevigst schutgevuur, hetwelk de schepen met de vijandelijke batterijen, meer dan drie uren lang, hadden volgehouden, hadden sommige derzelve veel geleden, voornamelijk het fregat *Wilhelmina*, gekommandeerd door den Kapitein *Dibbitz*, en de korvet *de Een-*

Expeditie tegen Palembang.

dragt, die veel schade aan romp en tuig hadden bekomen: ook bedroeg het aantal der gesneuvelden en gewonden bij deze gelegenheid ruim honderd. Onder dezelve had men het verlies te betreuren van den 1sten Luitenant adjunkt *de Bruin*, welke de expeditie, op zijn dringend verzoek, had verzeld; van den 1sten Luitenant ter zee *Fabricius*, eersten officier op de korvet *de Eendragt*, en den eersten Luitenant *Reynst* van het 18de regement infanterie. Onder de gewonde officieren werd de Kapitein der artillerie *van der Ven* genoemd (1).

Gevecht met muitelingen van Celebes.

In de maand Augustus kwam het, tusschen eenen geduchten aanhang van muitelingen, op het eiland Celebes, en de Nederlandsche bezetting te Makassar, op het voormelde eiland, tot een allerhevigst en beslissend treffen, welks nadere omstandigheden der vermelding waardig zijn, daar men aan de buitengemeene onverschrokkenheid en moed der Nederlanders, bij deze gelegenheid aan den dag gelegd, naar alle waarschijnlijkheid, het behoud van Makassar had te danken.

Abee-Bakar was sedert lang de schrik der binnenlanden van Celebes, terwijl alle middelen, aangewend om zich van hem meester te maken, door zijne wel ingerigte maatregelen en uitgestrekten aanhang, verijdeld waren geworden. Er bleef dan niets over dan hem tot een gevecht uit te lokken, en men liet hem, tot dit einde, toen hij, in de maand Augustus, eenen nieuwen inval op het Nederlandsch gebied deed, onverhinderd voortrukken tot bij Beba, omtrent drie uren zuidwaarts van Makassar gelegen De tweede Kolonel *de la Fontaine*, Kommandant der troepen te Makassar, trok hierop, aan het hoofd van 220 man uit het garnizoen van het fort Rotterdam, den muiteling te gemoet, terwijl de hulptroepen, uit bondgenooten van het Gouvernement bestaande,

(1) Nederl. Staatscour. 1820. No. 80. — Verg. *de heldhaftige bevrediging van Palembang*, bl. 104—109.

op eenigen afſtand eenen kring om het dorp Beba vormden, ten einde den vijand, omtrent 2000 man ſterk, den aftogt te beletten. — Op den 21ſten Augustus, met het aanbreken van den dag, rukten de Nederlandſche troepen op Beba aan. Men ontmoette weldra eene zeer talrijke gewapende bende, doch daar de gidſen zich op dat oogenblik verwijderd hadden, was men onzeker, of het vrienden of vijanden waren. Deze onzekerheid echter was niet van langen duur, daar *Aboe-Bakar*, want hij was het zelf, aan het hoofd van zijnen aanhang, den Kolonel *de la Fontaine*, tot op weinige ſchreden, naderde, voorgevende een bondgenoot der Nederlanden te zijn, en toen onverhoeds, met ongemeene woede en de kris in de vuist, op het klein detachement flankeurs aanviel. Er ontſtond een hevig en moorddadig gevecht, waarin de ſoldaten, voorgegaan door hunnen onverſaagden aanvoerder, wonderen van dapperheid deden en de aanvallers, met verlies van 150 man, op de vlugt dreven. Vele derzelve werden door de Inlandſche bondgenooten afgemaakt. *Aboe-Bakar* vond, met vele bloedverwanten en voornaamſte aanhangelingen, den dood op het ſlagveld. — De Kolonel *de la Fontaine* werd door eene kris in de dij gekwetst; voorts telde men onder de gewonden den eerſten Luitenant *van Doornum* en den Kapitein-Adjudant-Inſpekteur *Lucasſen*, welke deze expeditie vrijwillig had vergezeld. Onder de geſneuvelden had men het verlies van den tweeden Luitenant *Clausſon* te betreuren.

Z. M. beloonde, op eene luisterrijke wijze, den moed der genen, welke bij deze gelegenheid hadden uitgemunt, door den Kolonel *de la Fontaine*, tot Ridder van de Militaire Willems-orde, 3de Klasſe, en den Kapitein-Inſpekteur *Lucasſen*, den Kapitein *Bouwens* en de Luitenants *van Doornum* en *Bodemeijer*, alle van het 23ſte bataillon infanterie, tot Ridders der zelfde Orde van de 4de Klasſe, te benoemen. De Chirurgijn *Gode-*

froij werd tot Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw verheven. — Laatstgemelde had zich vroeger mede bijzonder verdienstelijk gemaakt, door deszelfs medewerking tot het verbreiden der koepok-inënting op het eiland Celebes; zijnde, volgens berigten in de maand Junij van Batavia afgezonden, toen reeds ongeveer duizend kinderen te Makassar, door deszelfs zorg, ingeënt met koepok-stof, door den Heer *Servatius* van Java aangebragt.

Zeeroovers in de Oost-Indiën.

Op den 24sten Mei deed men een' aanval op vier vaartuigen van zeeroovers, wier voorbeeldelooze stoutheid aanhoudend de wateren der Oost-Indische bezittingen onveilig maakte (1). — De Kapitein ter Zee *Frans Stout*, Ridder der Militaire Willems-Orde, het bevel voerende over het eskader, ter verdrijving der zeeroovers van de kust van Java, had bij deze gelegenheid het ongeluk van, door het springen der broeking van een stuk geschut, zoodanig gekwetst te worden, dat hij reeds op den 29sten daaraanvolgende overleed. Zijn lijk werd op den 30sten te Samarang, met alle militaire eerbewijzingen, begraven.

Terugkomst van den Generaal *de Kock* an Amboina.

De Generaal-Majoor *de Kock*, voormalig Gouverneur der Moluksche eilanden, op welke aanhoudend de volmaaktste rust bleef heerschen, kwam op den 12den April te Sourabaja, op de korvet *de Venus*, van Amboina terug. — Bij besluit van den Gouverneur-Generaal in Rade, van den 24sten Mei, werd de Gouverneur der Moluksche eilanden gemagtigd, om, namens Z. M. den Koning en de hooge Regering der Indiën, eene algemeene vergiffenis te schenken aan alle inwoners van Saparoua, welke in de amnestie, door den Schout-bij-Nacht en Kommissaris-Generaal *Buyskes* in der tijd uitgevaardigd, niet begrepen waren geweest, en nog niet in handen der Justitie waren gevallen (2).

(1) Verg. Rotter. Cour. No. 118.

(2) Amsterd. Cour. 1820. No. 32. Verg. Jaarb. 1817, St. I. bl. 396.

De inwendige toeſtand van het eiland Java en onderhoorige bezittingen deed zich van de gunſtigſte zijde kennen. In de maand Junij bedekten meer dan 60 ſchepen de reede van Batavia, waaronder omtrent 30 onder nationale vlag. Een rijke oogst en andere gunſtige omſtandigheden bragten bij de inlandſche bevolking, alom, eene voordeelige ſtemming te weeg, ten einde de waarde der inrigtingen van het Gouvernement, tot bevordering van hun belang, naar behooren te ſchatten; terwijl de gereede verkoop der meeste voortbrengſelen harer nijverheid, en de daardoor veroorzaakte omloop van geld haar eenen nimmer, te voren, bereikten trap van welvaart deden ondervinden.

Gunſtige ſtaat van het eiland Java.

Op den 5den Januarij werd, door Kommisſarisſen-Generaal, de navolgende publikatie uitgevaardigd:

Publicatie wegens de contracten der Javanen.

Alzoo het ons genoegzaam is gebleken, dat de gemeene Inlander nog niet bezit die ondervinding en dat doorzigt, hetwelk noodig is, om op eenen gelijken voet over zijne belangen met anderen te handelen; en ſteeds werkzaam om te voldoen aan de op ons liggende verpligting, om de inlandſche bevolking door alle middelen te beſchermen, hebben wij ook de noodzakelijkheid ingezien, om dezelve te beveiligen tegen de misleiding en het verkeerd gebruik, dat van hare onkunde zou kunnen gemaakt worden. Op deze gronden hebben wij goed gevonden vast te ſtellen, zoo als vastgeſteld wordt bij deze, de volgende bepalingen:

Art. 1. Geene contracten of overeenkomſten, van welken aard ook, tusſchen Javanen, en anderen, geene Javanen zijnde, noch tusſchen Javanen en hunne regenten of hoofden aangegaan, zullen mogen beſtaan, veel min als beſtaanbaar in regten mogen worden beſchouwd, voor dat dezelve bij den Preſident, ter plaatſe alwaar die contracten moeten werken, behoorlijk zullen zijn geregistreerd.

2. Geene contracten zullen desſa's gewijze of met de hoofden der dorpen alleen, maar individueel met elk ingezeten, die daardoor eenigermate verpligt wordt, worden aangegaan, met dien verſtande nogtans, dat het niet

Publicatie wegens de contracten der Javanen.

vereischt zal worden dat voor elk individu een afzonderlijk contract worde opgemaakt, mits de verbindtenis, bij de akte vermeld, slechts individueel is gesloten geworden.

3. De contracten loopende over zoodanige plantingen of leverantiën van op het veld wassende produkten, die in een jaar kunnen afloopen, zullen ook niet langer dan voor een jaar kunnen worden aangegaan, doch, ingevalle tot deze aanplantingen en leverantiën van produkten meer dan een jaar wordt vereischt, zullen de contracten en overeenkomsten, voor zoodanigen meerderen tijd, mogen aangegaan worden.

4. Het staat aan bijzondere personen vrij, om over hunne fabrijken of over de aanplanting van eenig gewas en bewerking van hetzelve, en tot andere dergelijke einden, opzigters te stellen, ten einde de planters of werklieden in hunnen arbeid te besturen, doch zullen deze opzigters zich onthouden van eenig verder gezag over die menschen, dan voor zoo verre hunnen arbeid betreft, en alle zijn gehouden, in de gewone zaken van politie en andere, de bevelen van de hoofden hunner dessas of distrikten, door het gouvernement bevestigd zijnde, te gehoorzamen.

5. De Residenten zullen geene contracten vermogen te registreren, dan na zich behoorlijk verzekerd te hebben van de *identiteit* der personen, die als contractanten daarbij voorkomen, en van de volkomene toestemming van de wederzijdsche partijën, die ten dien einde persoonlijk voor hen zullen moeten verschijnen, terwijl deze ambtenaren daarenboven verpligt zullen zijn, om zich, van den eenen kant, van alle directie of invloed te onthouden, maar ook, van den anderen kant, niets te verzuimen, om derzelver onderhoorigen bij het aangaan van verbindtenissen, op hunne regten en belangen opmerkzaam te maken, ten einde daardoor alle misleiding, zoo veel mogelijk, voor te komen, en niet toe te laten dat de ingezetenen door inboezemingen van ongegronde hoop of vrees, veel min door bedreigingen of dwangmiddelen, ondanks hen zelve, tot overeenkomsten worden overgehaald, welke niet met hunnen vrijen wil of eigene verkiezing overeenstemmen.

6. De assistent-residenten en opzieners der landelijke inkomsten zullen zorgvuldig waken, dat aan de verbindtenissen, in deze bedoeld, geene strekking worde gegeven, welke met den inhoud der contracten strijdig is en zullen, tot dat einde, van den Resident ontvangen een ex-

tract uit het register der contracten van de residentie, onder welke zij behooren, elk voor zoo veel zijn ressort aangaat.

En opdat niemand hiervan eenige onwetendheid voorwende, zal deze worden afgekondigd en aangeplakt in de Nederlandsche en Inlandsche talen, alom waar zulks gebruikelijk is.

Lasten en bevelen voorts, dat alle hoogere en lagere kollegiën, ambtenaren, justicieren en officieren, ieder voor zoo verre hun aangaat, aan de naauwkeurige uitvoering de hand zullen houden, zonder eenige oogluiking of aanzien des persoons (1).

Afkondiging wegens het bestuur van Nederlands-Indiën.

Bij gelegenheid van het ophanden zijnde vertrek naar het moederland, werden, bij eene publikatie van Kommissarissen-Generaal van den 6den Januarij, de bepalingen en regelen afgekondigd, naar welke het beleid van zaken in Nederlands-Indië, in het vervolg, zoude worden voortgezet. — Het hoogst gezag, in naam des Konings, door den Gouverneur-Generaal uitgeoefend wordende, werden aan denzelven, tot beleid der algemeene burgerlijke regering, toegevoegd vier Raden, die, gezamenlijk met den Gouverneur-Generaal, uitmaakten de hooge Regering van Nederlands-Indië. Voorts werd, bij dezelfde publikatie, alles geregeld, hetgeen betrekking had tot het beheer der Justitie, het binnenlandsch bestuur en de financiën. — Op Java was de burgerlijke en lijfstraffelijke regtspleging toebetrouwd aan drie Regtbanken van eersten aanleg, als: te Batavia, te Samarang en Sourabaija, terwijl de opperste Regtbank den naam voerde van het Hoog Geregtshof van Nederlands-Indië. Bij de algemeene bepalingen werden beschikkingen gemaakt, om de Inlandsche bevolking bijzonder te beschermen en te beveiligen voor geld afpersing en knevelarij. — De vaart en handel van geheel Nederlands-Indië, met uitzondering van de Molukkos, was vrij en open voor alle volkeren, welke met het Koningrijk der

(1) Amsterd. Cour. No. 192.

Nederlanden in vrede en vriendschap leefden. De handel op Japan werd, bij uitsluiting, voor rekening van den lande gedreven. — Eindelijk werd bij hetzelfde reglement bepaald, dat de Regering den landbouw, op allerhande wijze, zoude aanmoedigen en middelen beramen, om dezelve, door uitgifte van landen en de vermeerdering eener Europeesche bevolking, uit te breiden.

Onderscheidene benoemingen.

Bij onderscheidene besluiten van HH. EE. Kommisarissen-Generaal werden benoemd, tot Raden van Nederlands-Indië, de Heeren: *P. F. Chassé*, *J. A. van Braam*, Mr. *H. W. Muntinghe* en *R. Dozy*; tot algemeenen Secretaris, de Heer *J. C. Baud*; tot tweeden Secretaris, de Heer *P. le Clercq*; — tot President van het Hoog Geregtshof, de Heer Mr. *P. S. Maurisse*; tot Raden in hetzelve, de Heeren: Mr. *W. Popkens*, Mr. *J. W. D. de Jongh*, Mr. *J. de Jongh*, Mr. *V. B. Vorsten* en Mr. *B. J. Perronneau van Leijden*; tot Griffier, de Heer *H. J. Hogeveen*; tot Prokureur-Generaal, de Heer *P. Merkus*; — tot Hoofd-Direkteur van Financiën, de Heer *L. Z. Veeckens*; tot Raden, de Heeren: *J. C. Goldman*, Mr. *J. Bousquet*, *A D. Cornets de Groot* en Mr. *J. G van Angelbeek*; tot Hoofd-Inspekteur, de Heer Mr. *L. J. van de Graaff*. — Voorts werden nog benoemd, tot Hoofd-Kommies bij den Ontvanger-Generaal, de Heer *H. L. Zenn van Bazel*; tot Super-Intendent over het vierde departement, de Heer *J. B. von Liebeherr*. De Kommissie van Super-intendentie over laatstgemeld departement, bij besluit van den 11den Julij 1817 benoemd geweest, werd bij deze gelegenheid, onder dankbetuiging voor derzelver diensten, van de verdere waarneming ontslagen.

Kwijtschelding van achterstallige landrenten.

De achterstallige sommen, welke nog verschulschuldigd waren, wegens landrente over den jare 1815, 1816 en 1817, werden, overeenkomstig eene publikatie van den 15den Januarij, door Kommis-

missarissen-Generaal aan de Javasche bevolking geschonken, met de verklaring van zich verzekerd te houden, dat het ontbrekende, over 1818, ten spoedigste zoude worden voldaan. De belasting, bekend onder den naam van familie-geld, werd geheel afgeschaft.

Plegtige installatie der Hooge Regering.

Den 16den had de plegtige installatie der Hooge Regering, op het Gouvernements-huis, plaats, in tegenwoordigheid van de onderscheidene kollegiën en hooge ambtenaren, de hoofd-officieren der land- en zee-magt, en de aanzienlijkste inwoners. De Heer *Elout* deed eene treffende aanspraak, waarin hij ten hoogste roemde het onderling vertrouwen, de wederkeerige achting en ondersteuning, welke Kommissarissen-Generaal elkander betoond hadden, in de volvoering van hunne moeijelijke taak; tevens betuigde hij openlijk zijnen dank aan die verdienstelijke mannen, welke hen, in hunne betrekkingen, hadden ondersteund, alsmede voor de welwillendheid, welke de oude dienaren hadden betoond in zich naar de nieuwere begrippen, zonder eigenzinnige vasthouding van verouderde meeningen, te gedragen, en voor den ijver bij de nieuwere bewindsdienaren, om zich met den wezenlijken stand van zaken bekend te maken, zonder zich door de zucht tot nieuwigheden te laten wegslepen. — Na het beëedigen van de Leden van den Raad, verklaarde Z. Exc. de Hooge Regering wettiglijk gevestigd, waarop de Gouverneur-Generaal de Vergadering van den Raad met eene aanspraak opende, en de overige nieuwe ingestelde kollegiën beëedigde en plegtig installeerde. — Op denzelfden dag werd door den Heer *Elout* een groote maaltijd gegeven, waarop omstreeks 90 personen genoodigd waren.

Vertrek van de Heeren *Elout*, *Buyskes* en *Anthing*.

Den 28sten des morgens, begaven HH. EE. de Staatsraad Kommissaris *Elout* en de Schout-bij-Nacht Kommissaris *Buyskes*, benevens den Luitenant-Generaal *Anthing*, zich aan boord der vaartuigen, waarop zij de terugreize

naar het Vaderland zouden ondernemen, zijnde hun, bij deze gelegenheid, op eene plegtige en hartelijke wijze, uitgeleide gedaan door Z. Exc. den Gouverneur-Generaal, alsmede door de hooge ambtenaren en alle hoofd-officieren.

Publicatie wegens belasting op de onroerende goederen.

Z. Exc. de Gouverneur-Generaal vaardigde onder dagteekening van den 3den Julij eene publikatie uit, betreffende eene meer regelmatige opbrengst der belasting van een half percent op de onroerende goederen.

Verordeningen nopens de registers der lijfeigenen.

Bij eene publikatie van dezelfde dagteekening werden verordeningen daargesteld, op het houden van registers over de lijfeigenen op Java en Madura, ten einde, onder anderen, daardoor eene betere heffing van het hoofdgeld over dezelve daar te stellen.

Besluit wegens meerderjarigheid.

Op den 30sten Julij werd een besluit uitgevaardigd door den Gouverneur-Generaal, behelzende: ,, dat, daar het Z. M. had behaagd, bij besluit van den 17den Februarij, de in de Nederlanden in kracht zijnde bepalingen, ten aanzien van het verkrijgen van meerderjarigheid, toepasselijk te doen worden op alle buiten Europa gelegene koloniën, bezittingen en etablissementen van den Staat, en nademaal aan Z. Exc. last was gegeven, om van deze bepaling in Nederlands-Indië een doelmatig gebruik te maken, *dien ten gevolge* en in naarkoming van het bepaalde bij voornoemd besluit, bevolen werd in Nederlands-Indië voor meerderjarig te houden een ieder, die den ouderdom zoude bereikt hebben, op welke in Nederland, volgens de bestaande wetten, de meerderjarigheid werd verkregen.''

Verbod wegens knevelarij.

Z. Exc. de Gouverneur-Generaal in ervaring gekomen zijnde, dat, op eenige plaatsen, eene betaling werd gevorderd voor het verleenen van passen of permissiën, tot het vervoeren van Gambier over land, verklaarde, bij een besluit van den 3den September, dat deze belasting op geen bevel der Regering steunde en, daarenboven, als drukkend voor den gemeenen man werd beschouwd.

Voorts, dat de wensch van het Nederlandsch Gouvernement steeds zijnde, om de bevolking van Java van alle onbillijke bezwaren te ontheffen, en van deze gezindheid thans een nieuw bewijs willende geven, hij, van stonde af de verdere invordering van eenige betaling, bij het verleenen der voormelde passen of permissiën, verbood en gelastte dat alom, waar het geven derzelve voor nuttig werd gehouden, dezelve om niet zouden worden verleend.

Maatregelen wegens maken en verkoopen van zout.

Nog nam Z. Exc., op denzelfden dag, een besluit houdende, dat, uit overweging der noodzakelijkheid om de bepalingen, welke op Java, ten aanzien van den handel in zout en het aanmaken van dat artikel, bestonden, insgelijks toepasselijk te maken op de Nederlandsche bezittingen op de west-kust van Sumatra, voortaan aan een ieder werd verboden om, in voormelde bezittingen, zout te maken of in te voeren, anders dan op rekening en op last van de Hooge Regering. Degenen, die dit verbod mogten overtreden, zouden, buiten de verbeurdverklaring van het zout, nog zoodanige straffen ondergaan, als op den handel en invoer van verbodene goederen gesteld waren.

Nieuwe benoemingen.

Tot President der Militaire Regtbank werd door Z. Exc. benoemd de Heer Mr. *P. S. Maurisse*, President van het Hoog-Geregtshof; tot Leden der zelfde Regtbank, de Heeren: Mr. *J. W. de Jongh*, Raadsheer bij het voormelde Hof; *W. Schenk*, Kolonel en Kommandant der eerste militaire divisie; *Gaupp*, gepensioneerd Brigadier; Mr. *B. J. Peronneau van Leijden*, Raadsheer bij het Hoog-Geregtshof; *M. D. Correch*, gepensioneerd Zee-kapitein; *M. J. Le Roux*, Luitenant-Kolonel; *J. Voorman*, gepensioneerd Zee-kapitein, en *B. Dikstaal*, Luitenant-Kolonel; — tot Advokaat Fiskaal, de Heer Mr. *P. Merkus*, Prokureur-Generaal bij het Hoog-Geregtshof. Voorts werd aangesteld tot Hoofd-opziener bij de Munt te Sourabaya, de Heer *F. Colmiers*, en hadden onderscheidene be-

noemingen plaats van Infpekteurs der Tin-mijnen, voor Palembang en Banka.

Reis van den Gouverneur-Generaal op de korvet *de Venus.*

Op den 4den November keerde Z. Exc. de Gouverneur-Generaal te Batavia terug van eene reize, welke dezelve, benevens zijne echtgenoote, in de maand Julij had aanvaard. — Op den 29ften der laatstgenoemde maand kwam Z. Exc., na zich eenige dagen te Tagal en te Pekalongan te hebben opgehouden, te Samarang aan, van waar dezelve, den 15den Augustus, de reis naar de haven van Sourakarta en Djocjocarta aannam. Op den 16den in eerstgemelde plaats in welftand aangekomen zijnde, werd Z. Exc. aldaar door den Soeſoehoenan of Keizer, met alle verfchuldigde eerbewijzingen, ontvangen. De Gouverneur werd door den Vorst te Karta-Soera opgewacht, nadat het legioen van den Prins *Prang Wedona* aan denzelven, reeds te voren, zijne hulde had bewezen. Dit korps maakte, met den hofftoet van den Keizer, een prachtig en talrijk gevolg uit. De groote verfcheidenheid van kleeding; het zonderling mengfel van Oosterfche en Westerfche opfchik en wapening; de afwisfeling van Europeaanfche en Javafche muzijk, alles leverde een even vreemd als belangrijk fchouwfpel op. — Gedurende het verblijf te Pasfarouang bezocht Z. Exc. het vruchtbaar distrikt van Malang, ten einde de prachtige Hindoofche overblijffelen, welke alom in hetzelve verfpreid liggen, te bezigtigen. Z. Exc. de Gouverneur, benevens deszelfs gemalin, vertrokken den 11den October van Pasfarouang naar Bezoeki. — Na op den 24ften October van Sourabaya vertrokken te zijn, kwamen dezelve op den 28ften te Samarang, alwaar de Gouverneur, den volgenden dag, het eerst openbaar examen der Militaire School bijwoonde. Bij deze gelegenheid gaven de leerlingen vele blijken hunner vorderingen, waardoor zij de algemeene goedkeuring verwierven. Nadat het examen was afgeloopen, werd door den Direkteur verflag gedaan van den ftaat

der scholen. Vervolgens betuigden Curatoren zoo hunne eigene tevredenheid, als die van Z. Exc. den Gouverneur-Generaal, aan de leerlingen, welke in het bijzonder door vlijt en kunde hadden uitgemunt. Hierop werden eenige kadets, deels ter bevordering tot officieren bij het leger, deels tot aanstelling van werkelijke kadets van de Genie, aan Z. Exc. voorgesteld. Aan eenige andere werden eereprijzen uitgereikt. Alle de bij deze plegtigheid, ten groote getale, aanwezige personen gaven hunne bijzondere tevredenheid en overtuiging, wegens het nut en de doelmatigheid dezer nieuwe inrigting, op de ondubbelzinnigste wijze, te kennen.

Reistogt van den Heer *Reinwardt*.

Insgelijks werd, in het begin der maand Mei, door den Heer *Reinwardt* een reis door Java ondernomen, tot nasporing der natuurlijke gesteldheid van het eiland. De beroemde Natuurkundige werd, op deze reis, vergezeld door de Heeren *Payen*, Schilder, *A. J.* en *T. J. Bik*, Teekenaars en *W. Kent*, Direkteur van den Kruidtuin. Voorts werd aan den Heer *Reinwardt* toegevoegd de Luitenant-Kolonel *Treffsz*, welke reeds de grootste blijken zijner uitstekende bekwaamheden had gegeven, en belast was met eene bijzondere zending naar de Moluksche en andere eilanden van den Indischen Archipel, ten einde aldaar de merkwaardigste voortbrengselen, tot gebruik der Koninklijke kabinetten van Natuurlijke Historie, te verzamelen. Door den Gouverneur-Generaal werd tot deze reize aangewezen de koloniale korvet *de Zwaluw*, zijnde een zeer ruim en gemakkelijk vaartuig, waarbij voorts alle hulpmiddelen werden gevoegd, ten einde de uitvoering dezer onderneming gemakkelijk te maken. — Een belangrijk berigt, wegens het doel en de strekking dezer reize, vindt men in den navolgenden brief, door den Heer *Reinwardt* zelven uit Bandong op Java, den 22sten Augustus, geschreven (1).

(1) Andere en meer omstandige reisberigten vindt men in de Amsterd. Cour. 1819. No. 237. en 1820. No. 82.

Reistogt van den Heer *Reinwardt.*

Het onderzoek, omtrent de natuurlijke gesteldheid van Java en de natuurlijke voortbrengselen van dit eiland, heeft hoofdzakelijk den tijd vervuld, welke mij van andere bezigheden is overgeschoten. Ik heb dit gedeelte mijner werkzaamheden altijd als het hoofddoel mijner zending moeten beschouwen, en eene meer bepaalde neiging voor hetzelve mij, even zeer als bezef van pligt, daartoe roepende, heb ik geene gelegenheid verzuimd, ter bevordering van hetzelve, werkzaam te zijn. Reeds aanvankelijk, kort na mijne komst op Java, en daarna, zoo dikwerf de omstandigheden zulks gedoogden, heb ik tot dat einde uitstappen van de hoofdplaats naar de omliggende landstreken gedaan; de reis over Java en Madura, in het jaar 1817, in gezelschap van hunne Excellentiën de Kommissarissen-Generaal gedaan, bood mij reeds eene ruimere gelegenheid aan, om de natuurlijke gesteldheid van Java te overzien en, voor verdere nasporingen op eene volgende reis, de meest merkwaardige plaatsen en onderwerpen te kiezen; de tegenwoordige reis, waarop ik mij sedert vijf maanden bevind, heeft dit natuurkundig onderzoek meer bepaaldelijk ten doel. Bij alle deze gelegenheden heeft zich ruime stoffe tot de waarnemingen aangeboden, waardoor de bouwstoffen tot de natuurlijke geschiedenis dezer gewesten dagelijks worden vermeerderd. Ik vind vooral niet minder redenen mij te verwonderen, dat de groote rijkdom en verscheidenheid van natuurlijke voortbrengselen op Java, zoo zeer, en meer dan van de meeste andere, zelfs later gekende, werelddeelen en gewesten, aan de natuurkundigen is onbekend gebleven. Van de meeste door mij waargenomene voorwerpen heb ik, zoo veel zulks doenlijk was, eenige voorbeelden ingezameld; en van onderscheidene min gekende of meer merkwaardige dieren ontleedkundige preparaten vervaardigd: een en ander, zoo wel ter opheldering en staving mijner waarnemingen en aanteekeningen, als ook ter vermeerdering van het koninklijke kabinet van natuurlijke historie en andere openlijke verzamelingen in Nederland. De teekeningen, door den mij toegevoegden teekenaar *Bik* vervaardigd, zullen almede tot het eerstgenoemde einde dienstig zijn. Ter verkrijging eener naauwkeurige kennis van het planteurijk alhier, hetgeen bovenal door uitgebreidheid en verscheidenheid op Java uitmunt, en waarschijnlijk altijd eene rijke bron van kruidkundige ontdekkingen en waarnemingen blijven zal, heb ik mij niet vergenoegd mijne waarnemingen omtrent hetzelve tot den natuurlijken groei- en standplaats

Reistogt van den Heer *Reinwardt*.

te bepalen: het is mij ook doenlijk, de merkwaardigste gewassen, tot verder onderzoek en andere nuttige einden, op eene daartoe geschikte plaats bijeen te verzamelen. Ik bedoel den plantentuin, dien ik, op daartoe van hunne Excellentiën de Kommissarissen-Generaal gunstiglijk verkregene autorisatie, te Buitenzorg heb doen aanleggen. Dezelve zal, benevens het reeds genoemde, almede ter beproeving der cultuur van vele nuttige gewassen kunnen dienen; ter aankweeking en voorbereiding van andere, die van hier naar het vaderland of elders zullen worden gezonden, en tevens tot wederzijds nuttige betrekkingen met kruid- en landbouwkundigen kunnen aanleiding geven. Ik mag mij alzoo vleijen, dezen plantentuin, die, door eene gunstige ligging, genoegzame uitgebreidheid en aanleg, de algemeene goedkeuring wegdraagt, en ook spoedig door een groot aantal en verscheidenheid van gewassen zal uitmunten, niet slechts ter bevordering der kruidkunde dienstig te maken, maar ook tot een hernieuwd gedenkstuk van den alouden roem van Nederland, aan hetwelk de kruidkunde de eerste verspreiding eener grondige kennis der Indische gewassen verschuldigd is.

De Preanger regentschappen, een land, hetwelk boven vele andere gedeelten van Java uitmunt, door schoonheid, rijkdom aan voortbrengselen, en in het bijzonder door hoog gebergte en de zonderlinge gesteldheid van den bodem, waarin op vele plaatsen een onderaardsch vuur bij voortduring werkzaam is, levert mij niet minder ruime stoffe op tot aardrijks-, delfstofkundige en geologische waarnemingen, welke ik, als zoo vele bijdragen, ter opheldering van de ware gesteldheid en de reeds voorgevallene of nog gebeurende veranderingen dezer gronden, zal mogen beschouwen. Ik verzuim niet, ter opheldering mijner waarnemingen en ter vermeerdering der verzameling van natuurlijke voorwerpen, van de meest verscheidene gronden, delfstoffen en rotssoorten, voorbeelden in te zamelen; van de merkwaardigste plaatsen de hoogte en ligging te bepalen; de bestaande kaarten te vergelijken; van vele plaatsen schetsen, en van de treffendste gezigten afbeeldingen, te doen vervaardigen. Tot dit laatste zijn de Heeren *Payen* en *Bik*, die mij op deze mijne reis vergezellen, steeds werkzaam. Laatstelijk tracht ik, zoo veel mij doenlijk is, hetgeen zich al verder ten aanzien van den aard, de zeden, gewoonten, bedrijven, taal en geschiedenis der inwoners aan mijne opmerking aanbiedt, op te teekenen.

Jammer, dat een groot gedeelte van de vrucht van mijnen arbeid is verijdeld door het driemalen geleden verlies, hetwelk mijne bezendingen van oudheden, van natuurlijke en andere voorwerpen naar Nederland getroffen heeft. Ik mag het verlies van dit alles eene groote schade noemen, die het Nederlandsch publiek, 's Rijks verzamelingen, het openlijk onderwijs en de natuurlijke historie hebben geleden. Het is zulks bijzonder voor mij, in meer dan één opzigt, alzoo alléén vele der verlorene voorwerpen aan mijne aanteekeningen aangaande dezelve eenige waarde konden geven; van een groot gedeelte van mijnen alhier verrigten arbeid moeten getuigen, en, zoo al herstelbaar, echter bij mij altijd de herinnering van onherstelbaar verloren tijd moeten opwekken. Gelukkiglijk bevind ik mij nog in de gelegenheid, om ter vergoeding van het verlorene werkzaam te zijn (1).

Planten-tuin op Buiten-zorg.

Wegens den Planten-tuin op Buiten-zorg, van welke in bovenstaanden brief gewag wordt gemaakt, was reeds in de maand Januarij door den Heer Direkteur tot de zaken van Landbouw, Kunsten en Wetenschappen een naauwkeurig verslag ter algemeene kennisse gebragt geworden, dezelve aan de gunstige medewerking van allen, die in het doel, waartoe dezelve was aangesteld, belang stelden, aanbevelende. De Heer *Reinwardt* bood zich wederkeerig aan, om met de meeste dienstvaardigheid aan alle aanvragen te voldoen, ter welker vervulling hem deze nieuwe aanleg in staat zoude stellen, en erkende met dank de bijdragen, die verscheidene personen op Java, alsmede de Heeren *Wallich* te Calcutta, *Langsdorff* te Rio Janeiro en anderen, hem reeds voor den Plantentuin hadden doen toekomen (2).

Geschenk van den Luitenant-Admiraal *van Kinsbergen*.

Eene merkwaardige omstandigheid zettede aan het jaarlijksch verslag wegens het fonds tot aanmoediging van 's Lands zeedienst, hetwelk, volgens gewoonte, op den 10den Mei dezes jaars, te Amsterdam, in het openbaar, door Kommissarissen over het-

(1) Staatscour. 1820. No. 85.

(2) Zie dit berigt zelf in de Amsterd. Cour. 1820. No. 10.

zelve geschiedde, groote belangrijkheid bij, terwijl eene talrijke en aanzienlijke vergadering van toehoorders hierdoor, tot bijwoning van hetzelve, uitgelokt waren. — De Luitenant-Admiraal *van Kinsbergen* een fraai marmeren borstbeeld van den onsterfelijken *de Ruiter*, door den bekwamen beeldhouwer *Gabriel* te Amsterdam vervaardigd, aan de Kweekschool voor de Zeevaart ten geschenke hebbende gegeven, werd door den voorzittenden Kommissaris van gemeld fonds, den Heer *N. Beeftingh*, bij deze gelegenheid, met loffelijke vermelding van dit geschenk, aan de toehoorders en meer bepaaldelijk aan de tegenwoordig zijnde kweekelingen, deszelfs bestemming en doel op eene gepaste wijze bekend gemaakt. Het verslag afgeloopen zijnde, werd het beeld van het gebouw der Illustre School, alwaar het verslag had plaats gehad, in eene prachtige en fraai versierde sloep, vergezeld van nog drie andere, deels met kweekelingen, deels met het korps muzijkanten der schutterij bemand, welke beurtelings de meest geliefkoosde nationale liederen en een fraai krijgs-muzijk aanhieven, naar de Kweekschool voor de Zeevaart overbragt, terwijl eene ontelbare menigte van aanschouwers de boorden der grachten, langs welke de plegtige optogt doorvoer, vervulden. Aan het gebouw der kweekschool werd het geschenk door eenige der Kommissarissen der school, alsmede door de kweekelingen, onder de wapenen geschaard zijnde, ontvangen, en vervolgens op het daartoe bestemde voetstuk geplaatst, bij welke gelegenheid de voorzittende Kommissaris, in eene fraaije aanspraak, de kweekelingen tot naarvolging van den grooten zeeheld aanmoedigde. Op den middag werden de kweekelingen op eenen buitengewonen maaltijd, ten koste van den Luitenant-Admiraal *van Kinsbergen*, onthaald.

Ziekte en dood van voornoemden Luitenant-Admiraal.

Werd dit geschenk, uit hoofde van deszelfs aard en strekking, als een nieuw blijk beschouwd van het edel en fijn gevoel des grootmoedigen en

menschlievenden gevers, wiens voorbeeldige ouderdom tot op het nageflacht door ons verdiende overgeleverd te worden, dubbeld dierbaar werd hetzelve, daar het weldra, als het laatfte gefchenk uit handen van den hoogbejaarden krijgsman ontvangen, tevens tot aandenken aan hem zelven, zijne daden en deugden verftrekte. — Slechts eenige dagen later namelijk was het, dat men de treurige mare ontving dat Neerlands hoog verdienstelijke Zeeheld, den 22ften Mei, op deszelfs landgoed *Welgelegen* bij Apeldoorn, in het 84fte jaar zijns levens, aan de gevolgen eener verouderde borstkwaal was overleden, opregtelijk betreurd door allen, welke zijne zelfopoffering, vaderlandsliefde, dapperheid, kunde en edele weldadigheid naar waarde wisten te fchatten.

Deszelfs levensbijzonderheden.

De Luitenant-Admiraal Jhr. *Jan Hendrik van Kinsbergen*, Groot-Kruis van de Militaire Willemsorde, Ridder van de orde van St. George, Groot-Kruis van de orde van St. Andries, van Alexander Newsky en van St. Anna, Groot-Kruis van de orde van Dannebrog, enz. was geboren te Doesburg den 1ften Mei 1735. In den ouderdom van negen jaren wijdde hij zich aan den dienst der landmagt, welke hij voor den zeedienst verliet, toen hij veertien jaren had bereikt. In 1767 trad hij, na daartoe verlof van zijn Gouvernement bekomen te hebben, in Rusfifchen dienst, en bekleedde aldaar onderfcheidene rangen, zoo in land- als zeedienst, tot het jaar 1776. In het hoogfte aanzien bij Keizerin *Catharina* II en hare Ministers ftaande, wettigde hij weldra derzelver vertrouwen door den zeeflag tegen de Turken in de Zwarte zee, bij welken hij eene volkomene overwinning behaalde en het Turkfche Admiraalfchip in den grond werd geboord. Hij voerde het bevel over een eskader van vijf fchepen van 40 ftukken en eenige kleine oorlogs-vaartuigen, en nam, bij dit gevecht, de proef, die hem ook volkomen gelukte, van eene nieuwe flag-

orde van zijne uitvinding, naderhand, en voornamelijk na het jaar 1781, door de Engelsche en Fransche zee-officieren aangenomen. Gedurende dezen oorlog tegen de Turken, waarin hij vele wonden bekwam, onderscheidde *van Kinsbergen* zich niet alleen door zijne krijgsbedrijven, maar ook door zijne bekwaamheid als Schrijver. Tot bewijs hiervan strekte zijne memorie over de vrije vaart op de Zwarte zee, aan Keizerin *Catharina* II overhandigd, alsmede zijn ontwerp over het zamenstellen van kanoneerbooten. — Ondanks alle de voordeelen van eene schitterende toekomst, welke hem de Russische dienst bloofde, keerde hij naar zijn vaderland in het jaar 1776 terug, alwaar hij dadelijk met eene belangrijke bezending, namelijk die, om met den Keizer van Marokko den vrede de sluiten; belast werd. Op den gedenkwaardigen dag van den 5den Augustus 1781, waarop de Admiraal *Zoutman* de eer van de Hollandsche vlag op de Doggersbank handhaafde, voerde *van Kinsbergen* het bevel over zeven oorlogschepen, en bragt, door zijnen moed en ondervinding, zeer veel tot de overwinning toe. Als eene belooning zijner, bij deze gelegenheid, bewezene diensten, ontving hij eene gouden medaille uit naam van den Staat, en werd benoemd tot Vice-Admiraal, eersten Adjudant der Marine bij den Admiraal-Generaal en lid van den geheimen Zee-Raad. Men was aan hem de aanstelling van het korps zee-artilleristen verschuldigd, aan welks hoofd hij geplaatst was. — Eenigen tijd na het sluiten van den vrede met Engeland, bood de Keizerin van Rusland hem den rang van Vice-Admiraal in haren dienst aan, en wilde de Koning van Denemarken hem aan het hoofd zijner marine plaatsen. Hij meende echter beide deze voorslagen van de hand te moeten wijzen, en bleef in dienst zijns vaderlands, aan hetwelk hij van veel nut was in den oorlog van 1793 tegen Frankrijk, voornamelijk door de beletselen, die hij aan de onderne-

Deszelfs levensbijzonderheden.

Deszelfs levensbijzonderheden.

mingen van den Generaal *Dumouriez*, aan den Moerdijk, in de weg legde. In het noodlottig jaar 1795 van den dienst ontzet zijnde, werd hij, weinigen tijd daarna, in zijn huis te Amsterdam gevangen genomen, doch vervolgens, na eene zeer onwaardige behandeling te hebben moeten ondergaan, wederom in vrijheid gesteld. — Het was omtrent dien tijd dat de Koning van Denemarken zijn vroeger gedaan aanzoek herhaalde, hetwelk nu door den Admiraal werd aangenomen, ofschoon later onderscheidene omstandigheden belet hebben, dat de Heer *van Kinsbergen* niet in werkelijken dienst dezer Mogendheid getreden is. In het jaar 1806 zijn ontslag bekomen hebbende, bood de Raadpensionaris *Schimmelpenninck* hem te vergeefs den dienst aan, doch werd hij naderhand, onder het koninklijk bestuur, achtervolgens benoemd tot eersten Kamerheer-honorair, Maarschalk van het Koningrijk, Staatsraad in buitengewonen dienst, Groot-Kruis van de orde der Unie, en Graaf van Doggersbank. Na de inlijving in Frankrijk werd *van Kinsbergen*, met behoud van den titel als Graaf, tot lid van den behoedenden Senaat aangesteld. — Noch voor deze noch voor de vroegere waardigheden, door Koning *Lodewyk* geschonken, wilde hij de daarmede verbondene aanzienlijke toelagen genieten; doch maakte steeds van het vermogen, waarmede hij begunstigd was, het edelst gebruik, ten voordeele van een groot aantal openbare inrigtingen, waaronder het Koninklijk Nederlandsch Instituut, waarvan hij Lid was, het Kweekschool voor de Zeevaart te Amsterdam, het Instituut van Doof-Stommen te Groningen, de Akademie te Utrecht en Harderwijk, en voornamelijk het Instituut van onderwijs voor jongelingen te Elburg, behooren gerangschikt te worden. Nog kort voor zijnen dood stond hij eene aanzienlijke som af, tot oprigting van een werkhuis voor behoeftigen, in de provincie zijner woonplaats (1). Ook bijzondere personen, wel-

(1) Staatscour. No. 110.

ke in behoeftige omstandigheden geraakt waren, vonden in zijn weldadig karakter, meer dan eenmaal, krachtdadigen bijstand. — Het aantal van werken door den Luitenant-Admiraal *van Kinsbergen*, gedeeltelijk onder zijnen eigen naam, gedeeltelijk onder dien zijner kweekelingen in het licht gegeven, is zeer aanmerkelijk, zoodat er welligt in Europa geen zee-officier werd gevonden, die zoo veel over den zeedienst heeft geschreven, als *van Kinsbergen*. Onder zijne beroemdste kweekelingen telde men den Admiraal *Verhuell* en den Heer *van der Heiden* (1).

Deszelfs levensbijzonderheden.

Bij gelegenheid van het jaarlijksch examen der kweekelingen van het Instituut te Elburg, hetwelk den naam van deszelfs edelmoedigen stichter draagt, werd door eenen der Curatoren, den Heer *H. van Stralen*, gepaste hulde aan de nagedachtenis van den Heer *van Kinsbergen* toegebragt, met wien hij dertien jaren achtereenvolgens dit examen had mogen bijwonen, en, gedurende welk tijdstip, door hem meer dan twintig-duizend guldens aan voornoemd Instituut te koste was gelegd. Te gelijker tijd gaf dezelve kennis, dat bij uitersten wil van derzelver stichter, aan deze in-

Hulde aan zijne nagedachtenis bewezen.

(1) Zie Arnh. Cour. No. 60, 61 en 62. alwaar men ook eene lijst zijner gedrukte werken vindt. — 's Mans nagedachtenis is mede, op eene treffende wijze, vereeuwigd door het fraai gedenkteeken, in de maand Junij van het jaar 1821, in de Nieuwe Kerk te Amsterdam geplaatst. Hetzelve vertoont de welgelijkende afbeelding van den Luitenant-Admiraal, levensgrootte, rustende op eene sarcophage van fraai bastaard statuari-marmer, en is geplaatst in eene nis, bij wijze van eenen grafkelder. Een opschrift, in de Latijnsche taal, vermeldt de waardigheid en eenige der titels door hem bezeten, mitsgaders den dag van deszelfs overlijden en de plaats zijner begraving te Apeldoorn; zijnde het geheel, ten gevolge van het verlangen der erfgenamen, op de voortreffelijkste wijze vervaardigd door den Heer *Gabriel*, Lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, aan wiens hand men insgelijks een Monument, in de Kerk te Apeldoorn geplaatst, te danken heeft.

rigting eene jaarlijksche gift van *f* 3000 was toegestaan, tot verdere instandhouding derzelve en ten einde de noodige verbeteringen daar te stellen. — Op den 5den Augustus, de dag waarop de jaarlijksche bevordering der kweekelingen plaats had, en tevens verjaardag van den zeeslag op Doggersbank, welke daartoe bij voorkeur was vastgesteld, werd het aandenken aan den Luitenant-Admiraal, zoo door de Curatoren, leermeesters en kweekelingen, als door eene talrijke en aanzienlijke schaar van toehoorders, op eene plegtstatige en hartelijke wijze, gevierd, hetgeen reeds vroeger, op den 24sten Junij, bij het Departement der Maatschappij *tot Nut van het Algemeen* te Nijkerk, mede op eene doeltreffende wijze, plaats gehad had.

Op den 30sten Augustus werd door de kweekelingen van het School voor de Zeevaart te Amsterdam, de verjaardag van den zeeslag van Algiers, met een' maaltijd, gevierd, waarbij de President-Kommissaris, in eene korte aanspraak, de kweekelingen aan de nagedachtenis van den Luitenant-Admiraal *van Kinsbergen*, in wiens naam dit feest alsnog werd gevierd, herinnerde.

Overgaande om datgeen te boek te stellen hetgeen ons, in dit jaar, als aanmerkenswaardig, met betrekking tot het beheer der Justitie en Politie, is voorgekomen, moeten wij in de eerste plaats gewagen van twee belangrijke besluiten door Z. M. in hetzelve genomen.

Besluit van 19 Augustus omtrent de waarneming en uitoefening der Regterlijke Politie door de

Het eerste der door ons bedoelde besluiten is dat van den 19den Augustus, waarbij, op het rapport van den Minister van Justitie en van Binnenlandsche Zaken, houdende kennisgeving dat zich eenige zwarigheden hadden opgedaan, met betrekking tot de waarneming en uitoefening der Regterlijke Politie, voor zoo verre deze, achtervolgens de bepalingen van de nog bestaande wet-

geving, onmiddellijk behoorde tot de bemoeijingen der plaatselijke besturen, door Z. M. het navolgende werd bepaald:

Plaatselijke Besturen. (Staatsbl. No. 44.)

1°. Dat, in die steden of gemeenten, waar geene Kommissarissen van Politie aanwezig zijn, alsmede in gevalle van afwezigheid of belet van gemelde Kommissarissen, de waarneming en uitoefening der regterlijke politie, in dier voege als dezelve bij het nog bestaande wetboek van strafvordering aan de Maires en hunne adjunkten is opgedragen, zal zijn aanbevolen aan die plaatselijke ambtenaren, welke, onder den naam van Burgemeesteren, Schouten, Maijers, Grietslieden, Presidenten ofte eenige andere benaming, in de vergadering van den raad der stad, der gemeente, der grietenij enz. voorzitten, en als zoodanig het beleid der zaken hebben, met dien verstande nogtans, dat de werkzaamheden daaraan verbonden, met onderling goedvinden en onder goedkeuring van den officier of prokureur des Konings bij de regtbank van eersten aanleg in het arrondissement, aan een der leden van dien raad, of aan een der schepenen, voor een' bepaalden tijd, mits voor niet minder dan een jaar, zullen kunnen worden opgedragen.

2°. Dat ook diezelfde ambtenaren of zoodanige leden van den raad der stad, grietenij of van de vergadering der schepenen, aan welke de werkzaamheden der regterlijke politie in voege voorz. zullen zijn opgedragen, de voormalige Maires en hunne adjunkten zullen vervangen in de aan deze laatste, bij art. 166 van het wetboek van strafvordering, toegekende regtsmagt omtrent politie-overtredingen, en dat, omtrent de benoeming van den ambtenaar, door welken het openbaar ministerie, in de bij dat artikel vermelde gevallen, zal worden waargenomen, zal worden te werk gegaan, in dier voege, als bij art. 167 van hetzelfde wetboek is bepaald.

Het tweede hoogst gewigtige besluit, van den 15den September, had betrekking tot het gebruik der Landtaal in publieke akten, en was van den navolgenden inhoud:

Besluit van 15 September, omtrent het gebruik der Landtaal in publieke akten. (Staatsbl. No. 48.)

In aanmerking nemende, dat, bij besluit van den 18den Julij 1814, door den toenmaligen Gouverneur Generaal van Belgie, ten einde te voorzien in het ongerief, voort-

Besluit van 15 September, omtrent het gebruik der Landtaal in publieke akten. (Staatsbl. No. 48.)

vloeijende uit de verordeningen van het vorig bestuur, nopens de verpligtingen van het gebruik der Fransche taal in de notariële akten, bepaald is geworden, dat alle de notariële akten, naar de keuze der belanghebbenden, in het Vlaamsch of in het Fransch zouden kunnen gesteld worden, mits er eene Fransche vertaling bijvoegende, wanneer deze akten, in het Vlaamsch opgesteld, ter registratie wierden aangeboden;

Dat, op nadere gedane vertoogen, door Ons, bij besluit van den 1sten October 1814, tot meerder gerief der ingezetenen en tot bevordering van het herstel der landtaal is vastgesteld, dat de akten, in de Vlaamsche taal opgesteld, zouden geregistreerd worden, zonder dat het noodig was eene Fransche vertaling daarbij over te leggen, en dat ook de akten van den burgerlijken stand zouden gehouden worden in de taal, in iedere gemeente gebruikelijk; Ons verder bij art. 3 van dat besluit voorbehoudende, om nadere voorschriften daar te stellen nopens het gebruik der Nederlandsche taal in andere stukken;

Overwegende, dat in enkele gedeelten van het Rijk alleen de Hoogduitsche of Fransche taal gebezigd wordt, en dat wederom, in andere gedeelten, een gemengd gebruik der landtaal en der Fransche taal gemaakt wordt, doch meer gewonelijk van de eerstgemelde;

Willende voldoen aan de vertoogen, Ons door hooge en mindere administratieve en regterlijke ambtenaren, alsmede door vele ingezetenen, gedaan tegen de voortdurende verpligting, om in akten, adressen en andere stukken gebruik te moeten maken van de Fransche taal, welke velen hunner niet eigen is, en waardoor, zoo wel aan het Rijk als aan de ingezetenen, bezwarende en onnoodige onkosten worden veroorzaakt;

Willende het meeste gerief en belang der ingezetenen, als hoofddoel der vast te stellen bepalingen, hebben in het oog gehouden, doch tevens aan sommige ambtenaren, welke, wegens een langdurig gebruik der Fransche taal in publieke akten, thans eenige ruimte van tijd zullen behoeven, om zich het gebruik der landtaal in die akten volkomen eigen te maken, de gelegenheid daartoe geven;

Gezien het rapport van Onze Ministers van Justitie en van Binnenlandsche Zaken;

De Raad van State gehoord;

Hebben, met uitdrukkelijke instandhouding van Ons be-

Besluit van den 1sten October 1814 (1), goedgevonden en verstaan, te bepalen, hetgene volgt:

Besluit van 15 September omtrent het gebruik der Landstaal in publieke akten. (Staatsbl. no. 48.)

Art. 1. Alle ingezetenen der provinciën Limburg, Oost-Vlaanderen, West-Vlaanderen en Antwerpen, zijn bevoegd, zich, des verkiezende, van de landtaal te bedienen; voor alle zoodanige akten, verzoeken of andere stukken van wat aard ook, welke door hen aan de administratieve, financiële en militaire autoriteiten, kollegiën en ambtenaren, in die provinciën gevestigd, zoo wel als aan de departementen van algemeen bestuur worden ingeleverd, of waardoor zij zich tot dezelve met eenig verzoek, of met eenige vordering, of tot eenig ander einde hoegenaamd, mogten wenden, zonder dat die autoriteiten, kollegiën of ambtenaren, onder welk voorwendsel ook, de bijvoeging van Fransche vertalingen, door of ten koste dezer ingezetenen, zullen kunnen vorderen.

2. Alle notarissen en andere ambtenaren in genoemde provinciën, voor welke eenigerlei akten, verklaringen of andere stukken verleden worden, zijn verpligt, zoo dikwijls dit door de partijën verlangd wordt, diezelfde taal te bezigen, en verder zich van dezelve te bedienen, zoo wel in akten of stukken, opgemaakt ten behoeve van partijën, welke van die taal gebruik maken, als in verklaringen, door zoodanige personen afgelegd; zullende diegenen, welke hierin nalatig mogten bevonden worden, naar gelang der omstandigheden, in hunne bedieningen geschorst of geheel daarvan ontzet worden.

3. De bevoegdheid, in art. 1, aan partikulieren toegekend, komt insgelijks toe aan de in die provinciën gevestigde administratieve, financiële en militaire autoriteiten, kollegiën of ambtenaren zelve; niet alleen in de stukken, welke deze aan hunne onderhoorigen en geadministreerden rigten, maar ook in die, welke door hen aan boven hen gestelde ambtenaren worden gerigt, en zijn zelfs in het algemeen deze autoriteiten, kollegiën en ambtenaren tot het gebruik van de taal des lands, of ten minste tot het bijvoegen van kostelooze vertalingen verpligt, in alle stukken, welke aan of tegen partikulieren, in genoemde provinciën wonende, gerigt zijn, bijzonderlijk als het antwoorden of dispositiën op vragen of verzoeken betreft, waarin de belanghebbenden die taal hebben gebezigd.

4. Aan alle vrederegters, regtbanken en regterlijke of-

(1) Jaarb. 1814. bl. 499.

Besluit van 15 September omtrent het gebruik der Landtaal in publieke akten. (Staatsbl. no. 48.)

ficieren in de genoemde provinciën, zal het, van nu af aan, vrijstaan, zich voor alle justiciële onderzoekingen, ondervragingen, debatten en vonnissen, van de taal des lands te bedienen, zonder dat de partijen eene vertaling van stukken of bescheiden, in die taal opgesteld, zullen kunnen vorderen, en worden de genoemde autoriteiten uitgenoodigd, zich bij voorkeur van die taal te bedienen, wanneer dezelve door regters, partijen en getuigen, verstaan wordt.

5. Te rekenen van den 1sten Januarij 1823, zal, in de opgenoemde provinciën Limburg, Oost-Vlaanderen, West-Vlaanderen en Antwerpen geene andere taal dan die taal des lands, voor de behandeling van openbare zaken, erkend of gewettigd zijn, en zullen dus alle administratieve, financiële en militaire autoriteiten, kollegiën of ambtenaren, zonder onderscheid, zich, in alle zaken, tot hunne ambtsverrigtingen betrekkelijk, van dat tijdstip af, bij uitsluiting, van de landtaal moeten bedienen.

6. De provinciën Zuid-Braband, Luik, Henegouwen, Namen en het Groot-Hertogdom Luxemburg zijn onder dit besluit niet begrepen; doch behouden Wij Ons voor, de bepalingen daarvan bij bijzonder besluit nader uit te strekken:

1°. Tot die plaatsen en gemeenten van Zuid-Braband, waar het Ons bij nader onderzoek blijken zal, dat de Vlaamsche taal de landtaal is.

2°. Tot die plaatsen en gemeenten der overige provinciën, welke bevorens met andere provinciën zijn vereenigd geweest, in welke het gebruik der taal verschilt met de taal der provinciën, waartoe zij thans behooren. Wordende te dien einde alle gemeente-besturen, in laatstgemelde provinciën, welke gelijke bepalingen als hierboven, in het belang hunner ingezetenen, zouden mogen verlangen, bij deze uitgenoodigd, dit verlangen onmiddellijk aan Ons te kennen te geven, ten einde daarop te besluiten, gelijk Wij bevinden zullen te behooren.

Aan alle hoofden der onderscheidene departementen van algemeen bestuur wordt aangeschreven, de voorschrevene bepalingen stiptelijk naar te komen, en door hunne onderhoorigen te doen nakomen, en in het bijzonder toe te zien:

1°. Dat door hen geene personen tot bedieningen of posten worden voorgedragen, of in posten of bedieningen geplaatst, dan de zoodanigen, welke, door hunne

kennis van de landtaal, aan de bovengemelde bepalingen kunnen voldoen.

2°. Dat, te rekenen van den 1sten Januarij 1823, geen der ambtenaren en geëmploijeerden bij hunne bureaux de noodige kennis van de landtaal misse, — en

3°. Dat eindelijk zoodanige thans in de opgenoemde provinciën fungerende ambtenaren, welke, wegens gebrek aan de gevorderde kennis van de landtaal, met den jare 1823 niet op hunne tegenwoordige standplaatsen zouden kunnen blijven, naarmate hunne kundigheden en verdiensten, verplaatst worden in die gedeelten van het Rijk, alwaar het gebruik der Fransche of Hoogduitsche taal zal zijn toegelaten.

Bij besluit van den 31sten Januarij werd de Regtbank van Koophandel te Leeuwarden, met den 1sten Maart, voor ingetrokken verklaard, alles in diervoege als ten opzigte van andere Regtbanken van Koophandel had plaats gehad.

Regtbank van Koophandel afgeschaft.

Volgens besluit van den 27sten October werd de gemeente Darthuizen op nieuw, wat het justiciële betrof, gebragt onder het Kanton Wijk bij Duurstede, waartoe dezelve tot den 1sten Januarij had behoord.

Jurisdictie schikking.

Z. M. alle twijfelingen willende wegnemen omtrent de toepassing van Art. 7 der, bij besluit van Z. M. van den 25sten December 1816 (1), geïnhereerde wet van den 8sten Maart 1810, ten opzigte van onteigeningen ten algemeenen nutte en de schadeloosstelling daarvoor verschuldigd; — voorts in aanmerking nemende dat de bijeenkomst der kommissiën, vermeld bij Art. 2 van het bovengemeld besluit, in de lokalen van het Onder-Prefektschap, door de veranderde inrigting des bestuurs, onmogelijk was geworden; — vond goed, op den 30sten December dezes jaars, te bepalen: „, dat voortaan de bijeenkomst der kommissiën, vermeld bij Art. 2 van het besluit van den 25sten December 1816, zoude plaats hebben in de gemeenten, alwaar de burgerlijke Regtbank

Besluit van 30 December omtrent de toepassing der Wet van den 8sten Maart 1810. (Staatsbl. no. 61).

(1) Jaarb. 1816. St. II. bl. 279.

van eersten aanleg, waaronder de gemeente van het te onteigenen goed behoorde, hare gewone zittingen hield, en aldaar in zoodanig lokaal, als door den Gouverneur der provincie zoude worden aangewezen."

Regtbanken van Slavenhandel.

Voorts hadden in dit jaar, onder andere, de benoemingen plaats van regters en arbiters, ten einde van wege Z. M. zitting te nemen in de gemengde Geregtshoven, welke, overeenkomstig het traktaat tot wering van den slavenhandel, tusschen de Nederlanden en Groot-Brittannie gesloten, moesten opgerigt worden (1), te weten: bij het gemengd Geregtshof te Surinamen, tot Regter, de Heer *P. J. Changuion*, Secretaris van de Regtbank van Politie en criminele Justitie te Surinamen; tot Arbiter, de Heer *J. P. Graafland*, lid van de Burgerlijke Regtbank aldaar; tot Secretaris bij het voormelde Geregtshof werd benoemd de Heer *J. C. Guicherit*, eerste kommies ter Secretarie der kolonie Surinamen; — bij het gemengd Geregtshof te Sierra-Leone, op de kust van Afrika, tot Regter, de Majoor *D. van Sirtema*; tot Arbiter, de Heer *E. G. G. Bonnouvrié.*

Circulaire van den Prokureur-Generaal bij het Hoog-Geregtshof te 's Gravenhage, ten aanzien der beteekening van vonnissen door de Regtbanken van enkele Politie gewezen. (Bijv. tot het Staatsbl. D. VI. bl. 590-591.

Bij eene circulaire van den Prokureur-Generaal bij het Hoog-Geregtshof in 's Gravenhage, van den 5den Januarij, werden, overeenkomstig het deswege te kennen gegeven begeerde van den Minister van Justitie, de Officieren bij de Regtbanken van eersten aanleg, ter wegneming van het verschil van begrippen deswege, aangeschreven, in derzelver respectieve arrondissementen de noodige orders te stellen, ten einde de beteekening der vonnissen, door de Regtbanken van enkele Politie gewezen, voortaan in allen gevalle geschiedde, zonder onderscheid of de zaak contradictoir dan wel bij default was afgedaan, en zulks op de wijze bepaald bij Art. 43 en 70 van het dekreet van den 18den Junij 1811.

(1) Jaarb. 1818. St. I. bl. 49.

Ook werd bij eene Ministeriële decisie van den 22sten October bepaald: „ dat de boéte, bij Art. 56 van het wetboek der burgerlijke regtspleging, op de non-comparitie voor de Vrede-kamer, vastgesteld, alleen door de Regtbank van eersten Aanleg, en niet door den Vrederegter, konde worden opgelegd."

Ministeriële decisie wegens boete.

Tot voorziening in het vinden der kosten van onderhoud in de Bedelaars-werkhuizen, werd, bij Koninklijk besluit van den 12den October, op de deswege gedane klagten der gemeenten, het navolgende bepaald:

Besluit van 12 October nopens de kosten van onderhoud in de Bedelaars-werkhuizen. (Staatsbl. No. 50.

Art. 1. Van den 1sten Januarij 1820 af aan, zullen de personen, in de bedelaars-werkhuizen onderhouden wordende, ten laste zijn der gemeenten, waar dezelve hun domicilie van onderhoud hebben.

2. Telken jare zal de prijs der daggelden van onderhoud, voor elk bedelaars-werkhuis, bepaald worden door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken,

3. Om de drie maanden zal door de gemeenten het bedrag der ten hare laste loopende daggelden worden voldaan, te welken einde fondsen op hare begrootingen zullen worden aangewezen.

4. Er zal een, naar gelang der omstandigheden, billijk geregeld subsidie worden toegestaan aan de gemeenten, voor welke die uitgaven te bezwarend zouden mogen wezen.

In de stad Amersfoort werd, overeenkomstig het daartoe gegeven verlof van Z. M. bij besluit van den 8sten Mei des vorigen jaars, een Werk-Instituut ter wering der bedelarij opgerigt. Een behoorlijk lokaal daartoe van stadswege afgezonderd, en de benoodigde fondsen, zoo door subsidiën uit 's Rijks kasse, als door milde bijdragen der ingezetenen vastgesteld geworden zijnde, vond de directie over het gezegde Instituut zich in staat gesteld alle de werkbehoevenden in hetzelve op te nemen, waardoor, als ook door de krachtdadige maatregelen der stedelijke regering, alle bedelarij

Werk-Instituut te Amersfoort.

geheel werd gestuit. Eenige weinigen, welke zich hiervan niet wilden onthouden, werden naar het bedelaars-werkhuis te Hoorn vervoerd.

Werkhuis te Noordbroek.

Ook te Noordbroek, in de Provincie Groningen, mogt de directie van een aldaar, volgens het ontwerp van den Heer Mr. *C. W. Gockinga*, opgerigt werkhuis hare poging met het gelukkigst gevolg bekroond zien. De weltevredenheid van 36 nijvere werkgasten, waarvan de jongste 10 tot 15 en de oudste 70 tot 75 jaren telden, en die voorheen grootendeels aan bedelarij waren overgegeven, strekte tot aangename zelfsvoldoening voor de oprigters van het voormelde gesticht.

Gevangenhuis te Brussel.

Hoogst doelmatig was de inrigting van een nieuw gevangenhuis te Brussel, welk, onder het Fransch bestuur aangevangen, in dit jaar voltooid en tot stand gebragt werd. De opbouw van dit gesticht was aangenomen voor eene somme van 545,000 franken, zijnde hetzelve opgerigt op de plaats alwaar vroeger het klooster der kleine Karmelieten stond, in het hoogste en gezondst gedeelte der stad, en gebouwd tegen de wallen der poort van Namen. De ervaren bouwkunstenaar, volgens wiens voortreffelijk ontwerp hetzelve gebouwd was, was hierin te werk gegaan naar de voorschriften van den onsterfelijken *Howard*. — Door groote en gemakkelijke gangen kwam men in de onderscheidene vertrekken, in welke de gevangenen, naar mate de meerdere of mindere zwaarte hunner schuld, verdeeld waren, terwijl dezelve in ruime opene plaatsen de gelegenheid tot het scheppen van frissche lucht hadden. Voorts vond men er twee zieken-kamers, eene apotheek, en eene kapel voor de Godsdienst-oefening. In een woord er was niets gespaard, ten einde het lot der gevangenen dragelijk te maken en tevens alles, hetgeen tot ontsnapping of tot misbruik aanleiding mogt geven, te voorkomen. — In de maand Augustus werden alle de gevangenen, uit het gevangenhuis bij de Lakensche poort, derwaarts overgevoerd.

Voorzorg tegen vreemdelingen.

Door het Gouvernement werd noodig geoordeeld gestrenge maatregelen te nemen bij het onderzoek der paspoorten van de, in grooten getale, in de Zuidelijke Provinciën des Rijks aankomende vreemdelingen. Bij deze gelegenheid werd door de Marechaussée te Cortenberg, in Zuid-Braband, een jong onbekend man aangehouden, die geene papieren konde vertoonen. Deze in eene kamer overgebragt zijnde, ten einde van daar naar Brussel vervoerd te worden, maakte van het eerste oogenblik, dat men hem alleen liet, gebruik, om zich zelven, door zich met zijnen halsdoek te worgen, het leven te benemen. — In de maand Augustus hadden te Gent onderscheidene arrestatiën plaats, uit hoofde van gebrek aan paspoorten of onvolledigheid in dezelve. Onder de gearresteerde bevond zich een aanzienlijk getal militairen van verschillende graden en uit onderscheidene landen. — De Heer *Denier*, een Franschman van geboorte, redakteur van een veel geruchts gemaakt hebbend Antwerpsch dagblad, had reeds op den 26sten Januarij bevel ontvangen, om binnen 24 uren het Rijk te verlaten, welk uitstel echter door den Gouverneur der Provincie met nog 24 uren werd verlengd.

Vonnis wegens het *Journal des deux Flandres*.

Op den 13den Januarij werd, door het Hof van assises van Oost-Vlaanderen, een vonnis uitgesproken tegen den schrijver en uitgever van het *Journal des deux Flandres*, welke, sedert den 11den dier maand, voor het gemelde hof teregt stonden. Dezelve waren beschuldigd, van getracht te hebben tusschen de inwoners oneenigheid, wantrouwen en tweedracht te zaaijen; en van pogingen gedaan te hebben tot het verwekken van twist en oproer. — Na langdurige debatten werd de schuldigverklaring door het Hof uitgesproken, waarop de Prokureur des Konings de artikelen der onderscheidene wetten en besluiten voorlas, waarbij de straf op de misdaden, waarvan zij overtuigd waren, vastgesteld was. De

Advokaten der beschuldigden droegen kortelijk eenige gronden, tot verzachtiging der straf strekkende, voor, waarop het Hof, na zich andermaal ter beraadslaging verwijderd te hebben, des avonds ten 9 ure, het vonnis uitsprak, waarbij, gezien Art. 1 van het besluit van den 20sten April 1815 en Art. 1 en 3 der Wet van den 6den Maart 1818, *Ignace-Vincent-Joseph Dubar*, oud 41 jaren, tot een jaar gevangenis-straf, en *Joseph Doucin*, oud 42 jaren, tot eene gevangenis van vier jaren en 500 guldens boete, alsmede beide solidair tot de kosten van het proces, veroordeeld werden. — De gevangenis-straf van *Dubar* werd door Z. M. tot op drie maanden verminderd; *Doucin* verkreeg, na ruim een jaar in hechtenis geweest te zijn, insgelijks kwijtschelding van het nog overig zijnde der straf.

Veroordeeling van den Heer *Weissenbruch*.

Bij een ander vonnis, uitgesproken door de Regtbank van correctionele politie te Brussel, op den 10den November, werd, de Heer *L. J. M. H. Weissenbruch*, Boekdrukker te Gent, tot eene geldboete van 500 guldens en intrekking van deszelfs patent, voor den tijd van drie jaren, veroordeeld, en zulks op aanklagte van den Ambassadeur van het Hof van Spanje, wegens plaatsing van een voor het gemelde Hof hoonend artikel. — Het vonnis werd, bij beroep, door het Hoog-Geregtshof bekrachtigd, en later de voorziening in cassatie mede verworpen. — De Heer *Weissenbruch* zich hierop tot Z. M., met verzoek om gratie, gewend hebbende, werd dit verzoek, bij besluit van Z. M. van den 4den Julij des volgenden jaars, van de hand gewezen, doch naderhand, bij besluit van den 16den September, in zoo verre toegestaan, dat dezelve kwijtschelding der geldboete bekwam en de opschorting van het patent slechts voor één jaar plaats had; zijnde zulks geschied ten gevolge van het, door den Spaanschen Ambassadeur, te kennen gegeven verlangen van Z. Kath. Majesteit, bij gelegenheid der Staats-omwenteling in voormeld Rijk.

Vonnis van den redakteur van den *Constitutionel d'Anvers.*

De Kamer van Appel van het Hoog-Geregtshof te Brussel, in materie van correctionele politie, bekrachtigde, in de maand December dezes jaars, het vonnis uitgesproken tegen den Heer *Constantijn*, redakteur van het dagblad *le Constitutionel d'Anvers*, waarbij dezelve tot eene boete van 500 guldens en, ingeval van insolvabiliteit, tot eene gevangenis van zes maanden was veroordeeld, uit hoofde van beleedigende uitdrukkingen ten opzigte van Zijne Apostolische Majesteit gebezigd.

Voorbeeld van kwaadwilligheid.

Als een blijk van verregaande kwaadwilligheid moge het volgende strekken, hetgeen in de maand November dezes jaars plaats had. Men had namelijk reeds lang te vergeefs moeite gedaan om de bewerkers eens wanbedrijfs te ontdekken, hetgeen bestond in het moedwillig beschadigen der fraaije schilderij van *Groenendaal*, verbeeldende de opvoeding der Heilige Maagd en geplaatst in de hoofdkerk der stad Lier, tot dat men eindelijk den dader betrapte, op het oogenblik dat dezelve bezig was om, met eene schaar, het bovenlijf der hoofd-figuur te verminken. Hij werd hierop door de regering der stad naar de regtbank van het arrondissement opgezonden, ten einde zijne welverdiende straf, overeenkomstig de bestaande strafwetten, te ontvangen.

Regtsgeding wegens het Paveljoen te Haarlem.

Wij hebben gemeend alhier breedvoeriger gewag te moeten maken van een voornaam regtsgeding, hetwelk de algemeene aandacht inzonderheid tot zich trok, en, in dit jaar, voor de regtbank van eersten aanleg te Haarlem, werd aangevangen. Hetzelve was gerigt tegen den Officier van Justitie van voormelde regtbank, als Prokureur des Konings, door den voormaligen Koning van Holland, *Louis Buonaparte* Graaf van *St. Leu*, welke bij hetzelve terug vorderde, als deszelfs bijzonder eigendom, het lustverblijf, in de nabijheid der stad Haarlem gelegen, het Paveljoen genaamd, bij een besluit van den 14den Junij 1814 aan H. K. H. de Prinses Douairiere van *Oranje Nassau* tot gebruik toegewezen, en door H. K. H. be-

Regtsgeding wegens het Paviljoen te Haarlem.

woond. — Tot nadere opheldering kunnen de volgende geschiedkundige daadzaken verstrekken, welke wij voornamelijk uit hetgeen, des tijds, wegens dit zoo buitengemeen als merkwaardig regtsgeding, publiek geworden is, ontleend hebben.

Bij de inlijving van Holland in het Fransche Keizerrijk was, tevens met de domeinen van den Staat en van de Kroon, het bijzonder eigendom des voormaligen Konings in beslag genomen, zonder dat echter toen uit eenige openbare verklaring bleek, op welken voet zulks geschied was, daar bij het 19de artikel van het dekreet van den 18den October 1810, hetwelk op dat van den 9den Julij, tot de inlijving zelve betrekkelijk, volgde, en, zoo als bekend is, onderscheidene beschikkingen wegens de nieuwe inrigting der Hollandsche departementen behelsde, hieromtrent niets anders bepaald was, dan dat het *Koninklijk* Paleis te Amsterdam voortaan een *Keizerlijk* Paleis zoude zijn. — Ten zelfden dage, waarop een besluit van den Franschen Senaat, op den 13den December 1810, de inlijving bevestigde, werd, bij een ander Raadsbesluit, aan den gewezen Koning een jaarlijksch inkomen van twee millioenen franken toegelegd, op welke gift echter eene weigering tot aanneming volgde bij eenen brief, op den 30sten December *in triplo* aan den Senaat, aan den Prins *Aarts-Kanselier* van het Rijk, en aan den *Minister-Secretaris* van Staat van het Keizerlijk Huis, door *Louis Buonaparte* uit Gratz in Styrie geschreven. Dezelve verklaarde bij deze akte voormelde gift, welke als een appanagium, of inkomen van eenen Prins uit het regerend Huis, was opgedragen, als nietig en van geene waarde, zoo wat hem zelven als wat zijne echtgenoote en kinderen betrof, voorloopig alle toestemming tot aanneming, hetzij middellijk of onmiddellijk gegeven, van onwaarde verklarende. Te gelijker tijd werd deze weigering en verbod van aanneming door hem, in eenen brief van dezelfde dagteekening, ter kennisse zijner gemalin

Regtsgeding wegens het Paveljoen te Haarlem.

gebragt, daarbij tevens, zoo ten haren behoeve als voor dat hunner kinderen, het gebruik afstaande van alle deszelfs bijzondere vaste eigendommen. Hiertoe moest, wat de bezittingen in zijn voormalig Rijksgebied betrof, eene schriftelijke ordonnantie strekken, mede van dezelfde dagteekening, en gerigt aan den Heer *Twent*, bijzonder zaakgelastigde van den voormaligen Koning, waarbij dezelve den last ontving om de gewezene Koningin in het bezit te stellen van het Paveljoen te Haarlem, de jagthuizen bij het Loo en te Soestdijk, eenige huizen te Utrecht enz. Alle de voormelde stukken werden, in de maand Januarij 1811, verzegeld in handen van eenen Notaris gesteld (1). Het schijnt echter, dat de gemalin des gewezen Konings den last van haren echtgenoot niet opvolgde en het appanagium aannam, hetwelk, bij eene tweede akte, na het voormeld protest en gedurende de vrijwillige ballingschap van haren gemaal, aan haar werd verzekerd. — Eindelijk, op den 10den October 1811, werd door den Franschen Keizer te Fontainebleau een dekreet genomen, waarbij werd geregeld: vooreerst, door den afstand en verkoop van Domeinen, de afdoening der schulden van de Kroon, die ontstaan waren uit eene leening van vijf millioenen guldens, welke zijn broeder voor zich op de Domeinen van de Kroon in Oost-Vriesland had gedaan, en tot welker gedeeltelijke kwijting, door laatstgemelden, reeds vroeger onderscheidene Domeinen van de Kroon verkocht waren; — ten tweede de voldoening der schulden van het Huis des Konings, welke hier te lande nog onbetaald waren gebleven; — in de derde plaats stelde de Keizer eene dotatie vast voor zijne Kroon in Holland, en bepaalde deswege, onder anderen, bij Art. 9, van hetzelfde dekreet: „ het Paleis te Amster-

(1) Men vond deze brieven in het *Journal des Débats* van 22 Julij 1814. Zie het Pleidooi voor den Eischer door Mr. *J. D. Meijer*, bl. 20—29.

Regtsgeding wegens het Paveljoen te Haarlem.

„ dam is verklaard te zijn een Keizerlijk Paleis; „ het Paleis te Utrecht, het Kasteel van het „ Loo, het Kasteel te Soesdijk, het Paveljoen „ te Haarlem, benevens de huizen en goederen „ tot deze goederen behoorende, alsmede de vier „ huizen aangekocht in de ſtad Amſterdam, zul„ len een gedeelte uitmaken der Kroon-goede„ ren (1)." — Het bleek nergens, dat tegen dezen maatregel, door den voormaligen Koning, eenige ſtappen gedaan waren.

Het was in dien ſtand van zaken, dat de heugelijke omwenteling van het jaar 1813 de verloſsing der Nederlanden van het Franſche juk ten gevolge had, waarop, in de maand April van het volgende jaar, de afſtand van de Franſche Kroon geſchiedde. Het traktaat van Fontainebleau, het onderhoud der Prinſen en Prinſesſen van het Keizerlijk geſlacht regelende, bepaalde het aandeel des voormaligen Konings van Holland op 200,000 franken jaarlijksch inkomen (2), welk voordeel dezelve echter andermaal meende niet te moeten aannemen. Hij verklaarde zich deswege bij eene publieke akte van den 18den Junij 1814, zoo voor zich zelven als voor zijne kinderen, met herhaling der vroeger gedane verklaringen, wegens de gift bij Senatus-Conſult van den 3den December 1810 toegeſtaan. — Nadat de onverwachte ſtoornis in de gelukkig herſtelde orde van zaken, door de zegevierende wapenen der bondgenooten, uit den weg was geruimd, en de vrede op vaste grondſlagen op nieuw was gevestigd geworden, beſloot de Graaf *van St. Leu* eenen gemagtigden naar de Nederlanden te zenden, ten einde, volgens den inhoud van zijnen last: „de teruggave en in bezit ſtelling te vorderen der goederen, welke hij uit zijne bijzondere fondſen in Holland had verkregen, gedurende den tijd dat hij aldaar had gewoond, en welke goederen

(1) Pleitredenen door Mr. *M. W. de Jonge*, bl. 39—42.
(2) Jaarb. 1814. bl. 92.

door het Fransch Gouvernement in het jaar 1810 wederregtelijk in beslag waren genomen." — De Heer *J. Paradisi*, Advokaat te Rome en gemagtigde van den Graaf *van St Leu*, vervoegde zich, na eenige deswege gedane openingen, bij een rekwest aan Z. M. den Koning. Z. M. nam hierop, volgens de kennisgeving aan voornoemden gemagtigden door den Algemeenen Secretaris van Staat gedaan, op den 20sten Julij 1817 een besluit, houdende: ,, dat het gedaan verzoek niet konde worden toegestaan, blijvende echter aan den gemagtigden de gewone weg van regten voorbehouden, ten einde de vorderingen van zijnen lastgever te doen gelden (1)." — De Graaf *van St. Leu* tot het laatste besloten hebbende, werd door hem deze taak opgedragen aan den beroemden regtsgeleerden, Mr. *J. D. Meijer*, Advokaat te Amsterdam, tot welk einde gedachte vordering tegen den Heer Officier van Justitie der regtbank te Haarlem strekken moest (1). De Heer Mr. *M. W. de Jonge*, Advokaat te 'sGravenhage, insgelijks een vermaard regtsgeleerde, nam, als verdediger, de belangen der tegenpartij waar.

Regtsgeding wegens het Pavlejoen te Haarlem.

De dagvaarding op den 10den Junij dezes jaars, tegen de zitting van den 29sten daaraanvolgende, geschied zijnde, volgde daarop, na de beteekening van het stellen van eenen Prokureur op den 26sten, ten dage dienende eene aanvrage tot stelling van borgtogt door den Eischer, voor de kosten waarin hij zoude kunnen worden verwezen, overeenkomstig Art. 166 van het bestaande wetboek der civiele regtsvordering. De Heeren *Braunsberg en Comp.* te Amsterdam zich hiertoe aangeboden hebbende, werd de borgtogt, omstreeks de helft der maand Julij, nadat eenige zwarigheden wegens den vorm derzelve in het midden gebragt uit den weg geruimd waren, aan-

(1) Zie Pleidooi voor den Eischer, bl. 30—42. — Verg. Middelb. Cour. No. 134.

(2) Zie boven bl. 58.

Regtsgeding wegens het Paveljoen te Haarlem.

genomen. — Het rekwest van antwoord, hetgeen in de nog bestaande wijze van regtspleging op de dagvaarding volgt, werd hierop door den Advokaat van den gedaagden, op den 1sten October, beteekend, concluderende dezelve daarbij: „dat, aangezien de gereclameerde vaste goederen niet tot de privatieve domeinen van den Koning, maar tot de eigendommen van den Staat behoorden, de Eischer, bij vonnis der Regtbank, zoude worden verklaard in zijnen eisch tegen den gedaagden, zoo als hij was betrokken, te zijn niet ontvankelijk en veroordeeld in de kosten van het Proces." De Advokaat van den Eischer tegen deze conclusie onderscheidene bedenkingen in het midden gebragt hebbende, werd de tusschenkomst des Regters noodig geoordeeld, welke, na eene korte voordragt der zaak, en het hooren van partijën, alsmede de conclusiën van het Officie, dien overeenkomstig, bij vonnis van den 16den November verklaarde: „de exceptie met de zaak ten principale te zijn verbonden, en de gedaagde, onverminderd zijne voorgestelde exceptieve verdediging, gelast ten principale te antwoorden." — Eerst op den 3den Junij des volgenden jaars werd, ten gevolge van het voormelde vonnis, door den Heer *de Jonge* een nader rekwest van antwoord beteekend. De gedaagde *en* excipiënt aan het vonnis der Regtbank, onder protestatiën en reserves, *bijzonder van appel in tijd en wijle*, voldoende, vermeende: „dat, zoo al de Regter niet mogt oordeelen, aan hem zijn stelsel van verdediging te moeten toegeven, bij wijze van exceptie, het echter in allen gevalle ontwijfelbaar was, dat, ten principale, aan den Eischer en geëxcipiëerden zijne eisch en conclusie nooit zoude kunnen volgen. Het leed, meende hij, toch wel geene tegenspraak, dat de eisch ten principale moest worden ontzegd, wanneer de Eischer niet deed blijken, dat Z. M. de Koning werkelijk was in het bezit der gereclameerde goederen, of wel naar regten gehouden moest worden daar-

van in het bezit te zijn, van hoedanig bezit nogtans geen bewijs was in het midden gebragt. De conclusié van den gedaagden strekte mitsdien, dat, onverminderd de door denzelven, op den 1sten October des vorigen jaars, voorgestelde exceptie, waarbij dezelve in de eerste plaats bleef volhouden, in de tweede plaats, ingeval de Regtbank mogt oordeelen de voorzeide exceptie, als zoodanig, te moeten ontzeggen en ten principale regt te spreken, aan den Eischer zijn eisch ten principale zoude worden ontzegd, ook in dat geval met veroordeeling van den Eischer in de kosten." Bij het repliek van den kant van den Eischer hierop ingediend, werd niet alleen bij de vroeger gedane eisch volhard, maar ook akte gevraagd: „dat noch de privatieve eigendom van den Eischer, noch de voortduring van denzelven, door den gedaagden was ontkend of wedersproken;" hetgeen wederom aanleiding gaf tot een nader rekwest van dupliek van de zijde des gedaagden (1).

Regtsgeding wegens het Paveljoen te Haarlem.

Nadat deze onderscheidene dingtalen over en weder gewisseld waren, werd, in de maand Maart des genoemden jaars, een aanvang met de openlijke debatten gemaakt. De Heer *Meijer* droeg op den 21sten, 22sten en 23sten dier maand, de belangen van zijnen kliënt, in tegenwoordigheid eener talrijke en aanzienlijke verzameling van toehoorders, in eene uitgebreide en welsprekende pleitrede, voor, wier inhoud wij kortelijk zullen trachten mede te deelen (2). — Na een kort overzigt der Staatkundige gebeurtenissen, sedert het jaar 1787, en hetgeen verders middellijk of onmiddellijk tot de teruggevorderde goederen in betrekking stond, vangt het eigenlijk pleidooi aan, hetwelk zich in twee hoofddeelen splitst, waarvan het eerste be-

(1) Pleidooi voor den Eischer, bl. 157—158.

(2) De Memorie voor den Eisch, welke omtrent 200 eng gedrukte bladzijden in groot 8vo beslaat, is, ten getale van slechts weinige exemplaren, gedrukt en aan enkele personen medegedeeld.

Regtsgeding wegens het Paveljoen te Haarlem.

ſtond in een betoog der gronden, waarop de vordering berustte, terwijl het tweede zich tot den eisch zelven, wat den inhoud en vorm betrof, bepaalde. — Het eerſte hoofdpunt vervalt wederom, naar aanleiding van den eisch, in drie onderdeelen, welker eerste zich tot de vraag bepaalde, of de Eiſcher, tijdens hij Koning van Holland was, oorſpronkelijk regt van eigendom op het paveljoen had verkregen, en zulks niet als Koning, maar op dezelfde wijze en met alle die gevolgen, als ieder bijzonder ingezeten of onderdaan dit verkrijgen konde? De Heer *Meijer* meende hierop bevestigend te moeten antwoorden, en zulks, vooreerst, uithoofde van onmiddellijke ſtellige bewijzen, welke hij vond, (behalve in onderſcheidene verklaringen van den Eiſcher zelven): in de wijze van benoeming van den kooper bij de overdragten; in de hoedanigheid der perſonen die deze opdragten, namens den eiſcher, hadden aangenomen; in de handeling van koop en verkoop zelve, zoo als die geſloten was; in het vrijſtellen van de opdragtsbrieven van zegel, en, eindelijk, in de onzekerheid, of voor deze terug gevorderde eigendommen verponding verſchuldigd was of niet, daar de eigendommen van den Staat zeker van verponding vrij waren. Ten anderen trachtte de Advokaat van den eiſcher het beweerde uit onmiddellijke ontkennende bewijzen te betoogen, hoedanig dezelve beſchouwde: het niet vermelden van dit goed in Art. 3 van het traktaat van den 24ſten Mei 1806, houdende opnoeming der domeinen van de Kroon; voorts dat de koop door geenen Rijks ambtenaar en zonder voorafgaande magtiging was geſchied, en de betaling niet was gevolgd uit 's Rijks ſchatkist; eindelijk het ſtilzwijgen over dit punt door de tegenpartij, ja het niet tegenſpreken van het eigendom, door dezelve, waarvan, gelijk wij vroeger zagen (1), als

(1) Zie boven, bladz. 62.

akte was gevraagd. Het derde soort van bewijs, voor de wettige verkrijging van afzonderlijk eigendom door den Eischer, noemde de Heer *Meijer* middellijke of kunstbewijzen, zoo als: de inrigting van het paveljoen, ten tijde dat hetzelve door den Eischer werd bewoond, enz. — Bij het tweede onderdeel poogde de Advokaat van den Eischer te bewijzen, dat dezelve zijn' eigendom op geene wettige wijze had verloren; niet volgens het burger-regt, daar niemand, anders dan tegen behoorlijke schadeloosstelling, van zijne goederen konde ontzet worden, en ook niet volgens het regt der volken, daar de Eischer zijn regt, noch ten gevolge der vrijwillige nederlegging van de Kroon, noch door de inlijving van Holland in het Fransche Rijk, had kunnen verliezen. „Immers, was deszelfs gevoelen, had het Fransche bestuur geen regt gehad, om het eigendom van den Eischer te schenden, maar ook den wil daartoe nimmer aan den dag gelegd." Hieruit trok hij het gevolg: „dat het herstel van Nederlands onafhankelijkheid in dit punt geene verandering had gemaakt, daar het regt van oorlog, uit welk oogpunt de opstand der Nederlanders tegen de Fransche overheersching behoorde te worden beschouwd, geen regt gaf op de goederen van partikuliere bezitters, althans niet van vreemde partikulieren. In allen gevalle bezat Frankrijk die goederen, of als bewindvoerder, en dan konde op het bestuur niet meer worden veroverd dan hetzelve bezat; of Frankrijk bezat ze als eigenaar, en dan was dit bezit wederregtelijk en gaf aan den overwinnaar geen regt van eigendom, hetwelk, door de herovering, weder in handen van den eischer kwam." Ook werd beweerd: „dat de traktaten, wegens de eigendommen van den voormaligen Keizer en deszelfs geslacht, hiertoe geene aanleiding gaven, maar dat zelfs het tegendeel bleek, inzonderheid uit het Traktaat van Fontainebleau, waarin de landing van *Buonaparte* in 1815 geene verandering te weeg had gebragt. Overigens

Regtsgeding wegens het Paveljoen te Haarlem.

Regtsgeding wegens het Paveljoen te Haarlem.

voerde de Heer *Meijer* een aantal daden aan, welke, naar zijn oordeel, hetzij onmiddellijk, hetzij middellijk, de erkentenis door de Hooge Regering van dit Rijk, omtrent den voortdurenden eigendom van den Eischer, te kennen gaven. — Het derde of laatste onderdeel van het eerste hoofdpunt der pleitrede voor den Eischer moest ten betooge strekken, dat Z. M. in eenen regtelijken zin bezitter was van het Paveljoen, zonder dat dit bezit op eenigen titel, het voorkomen van eigendoms overdragt hebbende, berustte. Dat Z. M. werkelijk bezat, maakte de Heer *Meijer* op, vooreerst: uit een uittreksel van de leggers der grondbelasting des distrikts, waarin de betwiste goederen gelegen waren; voorts uit de besluiten van den 14den Junij 1814 en 15den Januarij 1815, door Z. M. als Souvereine Vorst der Nederlanden genomen, en waarbij het Paveljoen en eenige der daarbij behoorende goederen opgedragen waren aan H. K. H. de Prinsesse Douairiere van *Oranja-Nassau*, om door Hoogstdezelve, gedurende haar leven, in vruchtgebruik te worden bezeten, enz. (1); eindelijk uit het antwoord door den Advokaat der tegenpartij, op den 1sten October 1818, beteekend, waarin de gereclameerde goederen gezegd werden, *sedert* den jare 1814, met de domeinen van den Staat te zijn vereenigd geworden en gebleven. Bij deze gelegenheid trachtte de Advokaat van den Eischer de ongegrondheid der bewijzen, welke voor het tegenovergestelde overgelegd waren, te voldingen. „Ook was het, naar zijne gedachten, genoegzaam dat zijn kliënt te regt in het denkbeeld verkeerde, dat Z. M. bezat, daar hij, die zich zelven als bezitter had opgedaan, in regten daarvoor gehouden of daarmede gelijk gesteld werd." Voorts werd de wettigheid van het bezit van Z. M. door den Heer *Meijer* betwist, daar er, volgens hem, geen titel van eigendoms-overgang bestond: „ want,

(1) Zie Pleidooi voor den Eischer, bl. 115—117.

wilde men naar de voorschriften van het burgerlijk regt te werk gaan, zoo bestond er noch versterf, noch overeenkomst, noch onteigening; of moest het regt der volken in dit punt gelden, zoo behoorde men te erkennen, dat er noch een oorlog gevoerd noch een verdrag was gesloten, welke tot het tegenovergestelde gevoelen aanleiding konde geven." — „ De eigendom, — dus „ ging de Advokaat voort, — is niet alleen bij Z. „ M. niet verkregen, maar is integendeel on„ gestoord verbleven bij den Heer Eischer. — „ Reeds vroeger had hij bewezen en hij zoude er „ thans niet weder op terug komen, dat de goe„ deren van den Heer Eischer nimmer wettig „ door *Napoleon* konden worden in bezit geno„ men; en ook met der daad nimmer op dezelve „ eenige aanspraak was gemaakt; en dan was „ het niet alleen waar, dat voor het bezit van „ Z. M. geen wettige grond bestond, maar „ het slot van het zesde artikel van het verdrag „ van Fontainebleau verzekerde aan alle Prinsen „ en Prinsesfen van het Keizerlijk huis, waar„ onder de Heer Eischer behoorde en bij het„ zelfde verdrag gerekend werd, den vollen en „ vrijen eigendom van alle hunne goederen, zonder „ onderscheid van derzelver aard en ligging. „ Zoo al de Heer Eischer, vervolgde hij, om „ redenen hem bijzonder eigen, geoordeeld heeft „ van de voordeelen van dit verdrag geen ge„ bruik te moeten maken, en zoo men om die „ reden tegen hem de beschikkingen van dat „ verdrag niet kan inroepen, is het evenwel „ eene waarheid, dat hetzelve voor Europa's „ Vorsten en Volken verbindend blijft: dat het „ althans, als een der gewigtigste staatsstukken „ van lateren tijd, een ontegenzeggelijk bewijs op„ levert van de beschikkingen, die men bij het „ stellig volken-regt als erkend aanneemt. — Wil „ men, daarentegen, het er voor houden dat, „ hetzij *Napoleon* wettig eigenaar dier goederen „ is geworden, hetzij dat dit onderzoek naar de

Regtsgeding wegens het Paveljoen te Haarlem.

Regtsgeding wegens het Paveljoen te Haarlem.

„ wettigheid of onwettigheid van zijn regt on-
„ noodig en zijn bezit tot de verkrijging van
„ eigendom voor de overwinnaars genoegzaam
„ was, ook dan nog toont het verdrag van
„ Fontainebleau Art. 9, 10 en 11, dat de over-
„ winning alléén, tegenwoordig, als geen titel tot
„ eigendoms-overdragt van regten of goederen
„ beschouwd wordt, daar de Vorsten van Eu-
„ ropa, ook na hunne veroveringen, de toestem-
„ ming van Keizer *Napoleon* op den overgang
„ der domeinen, niet alleen noodig oordeelden,
„ maar zelfs aan die overdragt zeer bezwarende
„ voorwaarden hechtten. Het was waar, zeide
„ de Heer *Meijer*, dat dit verdrag alleen sprak
„ van *Napoleon's* domeinen in Frankrijk, en al-
„ zoo niets besliste over eigendommen buiten dat
„ Rijk gelegen; maar, dit vroeg hij ieder die dit
„ verdrag onbevooroordeeld las, die daarbij des-
„ zelfs beschikkingen, omtrent de eigendommen
„ van Keizerin *Josephine* en de Prinsen en Prin-
„ sessen van 's Keizers huis, vergeleek, of niet
„ de bedoeling kennelijk geweest was, ook deze
„ domeinen, hetzij aan den voormaligen Keizer
„ te laten, hetzij, ten minste, omtrent dezelve
„ geen eigendoms-verandering aan te nemen,
„ als ten gevolge van zijnen afstand in dit verdrag
„ begrepen. En men werpe mij niet tegen, zei-
„ de hij verder, dat *Napoleon* nimmer dergelij-
„ ke regten heeft doen gelden of daarop aan-
„ spraak gemaakt heeft: het korte tijdvak tus-
„ schen dit verdrag en zijne terugkomst van het
„ eiland Elba, de nieuwe daaruit voortgesproten
„ oorlog, zijne zoo volledige nederlaag bij Wa-
„ terloo, en zijne daarop gevolgde geheele on-
„ dergang lieten daartoe geen meer tijd of gele-
„ genheid over. — Maar al waren ook eens de-
„ ze goederen als *Napoleon's* eigendommen te
„ beschouwen geweest, al had het tegenwoordig
„ regt des oorlogs eenige verandering in dit ei-
„ gendom te weeg gebragt, dan nog, verklaarde
„ hij, zou daarin geen titel van aankomst gele-

„ gen zijn, die dit bezit van Z. M. zou kunnen „ wettigen. Dat de Vorst *jure postliminii* we- „ derom trad in het bezit van goederen, die „ hem bevorens hadden toebehoord, voor zoo „ verre die niet waren vervreemd, dit, zeide de „ Heer *Meijer*, liet zich hooren; dat, op den- „ zelfden grond, het Nederlandsch volk, hetzij „ als domein van den Staat, hetzij als domein „ van de Kroon, zich weder eigende die goede- „ ren, die bevorens als zoodanig waren beze- „ ten, was niet meer dan natuurlijk; maar met „ welk regt deze overwinning aan Z. M. zou „ hebben verschaft den bijzonderen eigendom van „ die bezittingen, die *Napoleon* hadden toebe- „ hoord, was iets hetgeen hij zich niet wist te „ verklaren. Als Vorst kon Z. M. dien eigen- „ dom niet verwerven, dan ten behoeve van het „ volk, door Hoogstdezelve vertegenwoordigd; „ als bijzonder persoon kwam Z. M. geen meer „ regt toe, dan ieder anderen Nederlander, en „ elk der krijgslieden zou zich dan evenzeer den „ eigendom dier goederen hebben kunnen aanma- „ tigen. — Nog veel minder konde *Napoleons* „ terugkomst van het eiland Elba, zoo als be- „ weerd werd, het verbreken van het door hem „ gesloten verdrag en de nieuwe op hem behaal- „ de zege, als een wettige titel voor 's Ko- „ nings bezit, worden aangehaald. Behalve eene „ menigte reeds vroeger opgetelde gronden tegen „ deze stelling, herhaalde hij slechts, dat de „ beide besluiten van 14 Junij 1814 en 15 Ja- „ nuarij 1815, ouder dan deze gebeurtenissen „ zijnde, van 's Konings vroeger bezit getuig- „ den, en het was alhier, dat de thans gelden- „ de Fransche wetgeving zich in deze, gelijk in „ zoo vele andere gewigtige punten, aan de be- „ palingen der Romeinsche wetten gedroegen, „ volgens welke de aanvang van het bezit alleen „ in aanmerking behoorde te komen. — Verder „ merkte de Advokaat van den Eischer op, dat „ men zich hier niet op het bezit van een' derde

Regtsgeding wegens het Paveljoen te Haarlem.

Regtsgeding wegens het Paveljoen te Haarlem.

„ konde beroepen, hetgeen, zoo ergens, hier
„ niet konde worden aangenomen. Eindelijk,"
„ — en hiermede besloot de Heer *Meijer*,
hetgeen hij omtrent het eerst voorgestelde
hoofdpunt te zeggen had gehad, — „ er was niets
„ overgelegd, niets aangevoerd om dit bezit te
„ regtvaardigen, en hij meende aan de onmoge-
„ lijkheid daarvan alleen het stelsel van verdedi-
„ ging te moeten toeschrijven, hetgeen door den
„ Advokaat der tegenpartij aangenomen, en door
„ alle dingtalen staande gehouden was, dat Z.
„ M. namelijk niet was in het bezit van het
„ Paveljoen, hetgeen de Eischer van Hoogstden-
„ zelven terug vorderde (1)."

Het tweede hoofdpunt betrof den inhoud en vorm van den eisch zelven, zijnde de dagvaarding gerigt tegen den Officier van Justitie der Regtbank, als Prokureur des Konings, zoo wel ingevolge het bepaalde van Art. 69, No. 4 van het Wetboek der civiele regtsvordering, als uit hoofde van den algemeenen regel van het Fransche regt, *Le Roi plaide par Procureur*, welke onder de nog bestaande wetten wel is waar niet uitdrukkelijk was voorgeschreven, doch overal stilzwijgend ondersteld. — De bewoordingen, waarin de vordering vervat was, hielden in: „ dat de regtbank, regt doende in het eerste resfort, den Heer Eischer zoude verklaren te zijn eigenaar geweest en gebleven, van het gebouw, bekend onder den naam van het Paveljoen te Haarlem, met alle deszelfs aanhoorigheden, stallen, tuinen, tuinmans-woning, enz. gelegen buiten de groote Houtpoort te Haarlem in den Hout aldaar; voorts gelasten, dat hetzelve den Eischer zoude worden teruggegeven en hij, mitsdien, in het vrije bezit en genot daarvan hersteld, en zulks met de vruchten, daarvan getrokken, of die daarvan hadden kunnen worden getrokken, sedert den 24sten Junij 1814 tot de werkelijke teruggave toe; alles

(1) Pleidooi voor den Eischer, bl. 139—143.

met de kosten. — Behoudende de Heer Eischer zich voor de vordering der roerende goederen in de koop van een gedeelte van dit Paveljoen begrepen, of anderzins aangekocht, voor zoo verre die al of niet met het gemeld onroerend goed, tot bestendig gebruik, waren vereenigd." — Hierop den gang der dingtalen breedvoerig ontwikkeld hebbende, liet de Advokaat van den Eischer ten slotte eene korte herhaling der voornaamste, door hem aangevoerde, gronden volgen, en eindigde het pleidooi met zijne hoop te kennen te geven: „ dat de nadere ontwikkeling der gronden van den Eischer aanleiding tot eene minnelijke schikking mogt geven, welke de Eischer voor het geding vurig had gewenscht, die deszelfs verdediger, alvorens hetzelve aan te leggen, had getracht daar te stellen en welke hij meende dat nog mogelijk was; — dat Z. M. bij gevolg het besluit van 20 Junij 1817 in zoo verre zoude gelieven in te trekken, als de aanvrage van den Eischer daarbij werd afgewezen, en de teruggave of eene geëvenredigde schadeloosstelling gelasten (1)."

Regtsgeding wegens het Paveljoen te Haarlem.

De Heer *de Jonge* wederlegde, op den 25sten en 26sten April, in deszelfs pleitrede van antwoord (2), op eene niet minder welsprekende wijze, de gronden door zijne tegenpartij voor deszelfs vordering aangevoerd. — In het eerste gedeelte den aard des gedings, zoodanig als hetzelve was gevoerd, onderzoekende, hield hij zich lang bij de ontwikkeling der verdediging op, welke, eerst bij wijze van exceptie tot niet ontvankelijkheid, uithoofde van ontkenning van het bezit, dan, op denzelfden grond, ten principale tegen de revindicatie zelve geschied zijnde, zich bepalen moest tot het tegenspreken van het bezit der gereclameerde goederen bij Z. M. — Echter

(1) Ald. bl. 182—185.
(2) Dezelve is, benevens de pleitrede voor dupliek, door den druk algemeen verkrijgbaar gesteld te 's Gravenhage, bij de Wed. *J. Allart en Comp.*

Regtsgeding wegens het Paveljoen te Haarlem.

meende hij dat, indien de aard der verdediging zulks toeliet, het niet moeijelijk zoude zijn, de bewijzen, voor den eigendom aangevoerd, te ontzenuwen, daar de hoofdzaak, of het Paveljoen namelijk uit eigene fondsen door den voormaligen Koning was gekocht, niet was bewezen en omdat de Eischer, uit dien hoofde, zijne toevlugt had moeten nemen tot gevolgtrekkingen en redeneringen, wier ongegrondheid hij trachtte aan te toonen. Ook waren de daadzaken hierbij, volgens zijn gevoelen, onnaauwkeurig voorgedragen, daar de Advokaat van den Eischer geen gewag had gemaakt van het dekreet van den 10den October 1811 (1), waaruit bleek, dat ten onregte was beweerd, dat het Fransch bestuur den wil niet zoude hebben aan den dag gelegd om het Paveljoen zich toe te eigenen. — Ingevolge het beweerde door den Gedaagden, wegens de ontkentenis van het bezit bij Z. M., werd vervolgens onderzocht, met welk regt de Advokaat van den Eischer hieruit geene tegenspraak van eigendom had opgemaakt en daarvan akte doen vragen. Overigens werden eenige aanmerkingen wederlegd, door den Advokaat der tegenpartij in het midden gebragt, zoo wegens het stellen van eenen *avoué* in deze zaak, van den kant des Gedaagden, als wegens het laat indienen van de eerste dingtaal van antwoord, het vragen van borgtogt, en het hooren der conclusiën van den Officier van Justitie bij eene vorige gelegenheid.

Tot het tweede gedeelte of het onderzoek der vraag, of Z. M. het Paveljoen bezat of regtens gehouden moest worden te bezitten, overgaande, werd dit bezit door den Heer *de Jonge* ten sterkste tegengesproken. Vooreerst bleek zulks niet uit de gronden voor het bezit door den Eischer aangevoerd, welke nu omstandig wederlegd werden, en, ten andere, werden voor het tegendeel onderscheidene stellige bewijzen aangevoerd.

(1) Zie boven bl. 59—69.

Regtsgeding wegens het Paveljoen te Haarlem.

Niet alleen toch dat uit den aard der zaak, volgens het gevoelen van den Heer *de Jonge*, en zelfs volgens dat van den verdediger, zulks onmogelijk konde volgen, maar ook kwam, ten gevolge van krijg en overwinning, regtstreeks het eigendom en bezit tot den Staat, hetgeen, om dit bezit bij den Vorst, als een bijzonder persoon, onder zijne domeinen te doen kennen, nog eenen overgang vorderde, waarvan men had moeten doen blijken, hetgeen nergens geschied was. Als een nader blijk dat Z. M. het Paveljoen geenszins, ook niet door anderen in zijnen naam, onder Hoogstdeszelfs bijzondere eigendommen bezat, strekte, dat, in het tegenovergestelde geval, de grondlasten van hetzelve aan het Rijk, volgens de grondwet, door Z. M. zouden moeten voldaan zijn geworden, hetgeen nimmer plaats had gehad. Voorts werden in de twee besluiten, welke insgelijks door den Verdediger van den Eischer, in zijn belang, offschoon ten onregte, waren aangevoerd, de gereclameerde goederen uitdrukkelijk verklaard tot de Domeinen van den Staat te behooren, waarin de vorm dezer besluiten geene verandering konde maken, daar het hier alleen op de daadzaak aankwam. Eindelijk vond hij voor het beweerde, dat namelijk niet Z. M. maar de Staat in het bezit was van het Paveljoen, een krachtig bewijs hierin, dat, terwijl de Eischer niets aanvoerde, waaruit zoude kunnen blijken, dat hetzelve onder de bijzondere goederen des Konings was gesteld geworden of, als zoodanig, door eenen bijzonderen Gemagtigden of Administrateur van Z. M., als Hoogstdeszelfs bijzonder eigendom, was beheerd, er integendeel bleek dat, bij den Staat, hetzelve onder zijne Domeinen vermeld en opgeteekend stond, en dat het ook onder de Domeinen van den Staat werd beheerd van 's Rijks wege. — Om van deze omstandigheden te doen blijken had de Gedaagde overgelegd twee stukken, als: in de eerste plaats, een uittreksel uit de tabel van de

Regtsgeding wegens het Paveljoen te Haarlem.

Domeinen van den Staat, gelegen in Holland, en, ten tweede, een Certifikaat van den Oud-rentmeester der Domeinen van den Staat, in het distrikt Haarlem, den Heer *Schmidt*, welke stukken ten onregte eenen hevigen aanval van de zijde des Eischers hadden moeten verduren, waartegen nu derzelver deugdelijkheid en kracht omstandig betoogd werd. — Wat betrof, hetgeen door den Advokaat van den Eischer was in het midden gebragt, dat Z. M. zich in allen gevalle als bezitter had voorgedaan en mitsdien aan het regtsgeding had aangeboden, zulks meende de Heer *de Jonge*, op erkende regts-gronden en uit hetgeen plaats had gehad, tegen te moeten spreken. — Uit het een en ander volgde: ,, dat aan den Eischer eene vordering, die alleen gerigt konde zijn tegen den bezitter, of tegen hem, die daarvoor naar regten moest gehouden worden, onmogelijk konde worden toegewezen, hetzij de Eischer bij exceptie daarin niet ontvankelijk werd verklaard, hetzij hem daarop, dat hij het bezit des Gedaagden niet bewees, zijn eisch ten principale ontzegd werd. — Niet tegen Z. M.; maar tegen den Nederlandschen Staat had de eisch gerigt moeten zijn, en deze daartoe, voor zijne Domeinen, in den persoon of aan de woonplaats van den Gouverneur der Provincie, waarin de goederen gelegen waren, betrokken *moeten worden*, volgens het *uitdrukkelijk* voorschrift der wet, en waartoe alle termen voorhanden waren." De deswege te kennen gegevene vreeze, door den Advokaat der tegenpartij, dat de Staat, als bezitter aangesproken, dit bezit mede ontkennen zoude, werd door den Heer *de Jonge* voor ongegrond verklaard, daar men, door iets diergelijks te verwachten, inderdaad te kort zoude doen aan den eerbied, den Koning verschuldigd; ook verklaarde hij zich geregtigd om te kennen te geven dat, indien de Staat door den Eischer te dezer zake betrokken werd, deze zoude erkennen in het bezit van het Paveljoen

te zijn. — Eindelijk wat betrof het tusschen beide treden van den Staat in dit geding, bij wijze van *interventie*, hetgeen de Advokaat van den Eischer gezegd had, verlangd te hebben, zoo ontkende de Heer *de Jonge*, ten slotte, dat hiertoe eenige verpligting had bestaan: „ want, behalve dat Z. M., geen bezitter zijnde, ook het regt had om te begeeren van het Regtsgeding te worden ontslagen, zoo zoude de tusschenkomst van den Staat, wel verre dat hierdoor het geschil, zoo als beweerd was, vereenvoudigd zoude zijn geworden, echter waarschijnlijk altijd moeten gevolgd zijn geworden van eene voorloopige behandeling, wegens het verschilpunt van het bezit."

Regtsgeding wegens het Paveljoen te Haarlem.

Op het antwoord van den Heer *de Jonge* volgde een repliek van den kant des Eischers, waarop, den 29sten Mei, het dupliek voor den Gedaagden plaats had (1). — Den 20sten Junij daaraanvolgende werd het vonnis uitgesproken, zijnde hetzelve van den navolgenden inhoud (2):

De Regtbank van E ersten Aanleg, zitting hebbende te Haarlem, enz. vonnisende in het eerste resfort.

En wel eerstelijk op de geproponeerde exceptie.

Gehoord de conclusiën en het gepleidoijeerde van partijen.

Gehoord de conclusie van het officie, tendeerende, dat aan den Gedaagden, de door hem geproponeerde exceptie zal worden toegewezen, en mitsdien de Eischer zal worden verklaard te zijn niet ontvankelijk in zijnen eisch tegen den Gedaagden, zoo als hij is betrokken.

(1) Zie Pleitredenen —— voor de Regtbank van eersten Aanleg te Haarlem, in derzelver Zittingen van den 25sten en 26sten April en 29sten Mei, door Mr. *M. W. de Jonge*. bl. 110—157.

(2) Het appel hetwelk de Advokaat van den Eischer wegens dit vonnis heeft doen aanteekenen, heeft tot nog toe, wat de hoofdzaak betreft, geenen openlijk bekend geworden uitslag opgeleverd.

Regtsgeding wegens het Paveljoen te Haarlem.

In aanmerking nemende, dat een *fin de non recevoir*, waarbij gepersisteerd kan worden, alleen zijnen grond kan vinden in eene peremtoire exceptie, welke de hoofdzaak en principalen eisch in alle deszelfs punten onaangeroerd laat, en waarbij de Eischer *verpligt wordt den Gedaagden te volgen* in dit aan den Eischer geheel vreemde punt, dat door den Gedaagden wordt voorgesteld.

In aanmerking nemende, dat op het bezit en de aansprakelijkheid van den Gedaagden ten deze, onder anderen, de principale eisch is gebaseerd, en dat, wanneer dit niet door den Eischer bewezen wordt, zijn eisch hem moet worden ontzegd; weshalve het tegenspreken van dien grond en de ontkentenis van zoodanig bezit, wel tot eene contrarie conclusie, maar niet tot eene exceptie kan aanleiding geven.

Overwegende, dat het dan ook in principe algemeen is erkend, dat het *tibi adversus me non competit actio*, alleen grond tot eene contrarie conclusie kan opleveren, zoodat wanneer ten deze beslist wordt, dat de Eischer tegen den Gedaagden, als niet bezittende en niet aansprakelijk zijnde, te vergeefs heeft geageerd, daaruit volgt, *dat aan hem tegen den Gedaagden geene actie hoegenaamd competeert*, en derhalve deze beslissing nimmer exceptive, maar alleen bij contrarie conclusie, kan worden gevraagd.

Overwegende, dat een Gedaagde door het voorstellen van eene peremtoire exceptie wordt actor, waardoor hij de gronden van zijne exceptie moet bewijzen, en dat ten deze die gronden van den Gedaagden bestaan in eene ontkentenis, *waardoor een negatief* door hem zoude MOETEN bewezen worden, hetgeen hem *niet kan* worden opgelegd.

Overwegende, dat de Gedaagde en Excipiënt echter bij zijne exceptie heeft gepersisteerd, daarop expresselijk regt vragende.

Gezien de negende titul van het tweede boek van het Wetboek van Civiele Regtsvordering, waarbij geene bepalingen voorkomen, welke voor de sustenuen van den Gedaagden en Excipiënt grond opleveren.

In aanmerking alzoo nemende, dat de Gedaagde en Excipiënt in zijne peremtoire exceptie is ongefundeerd.

Verwerpt de geproponeerde exceptie, met condemnatie van den Gedaagden en Excipiënt in de kosten ter dezer oorzake gevallen.

Voorts ten principale regt doende.

Regtsgeding wegens het Paveljoen te Haarlem.

Gezien het vonnis van deze Regtbank in dato den zestienden November achttien honderd negentien, waarbij de exceptie aan de principale zaak is verbonden.

In aanmerking nemende, zoo als ook door den Eischer is gesustineerd, dat, wanneer hij te kort schiet of in het bewijs van zijn eigendom, of van het partikulier bezit en de aansprakelijkheid van den Gedaagden, zijne eisch en conclusie niet aan hem behoort te worden toegewezen, om het even in welke van die punten hij te kort komt.

Overwegende dat de Gedaagde zich bepalende bij de ontkentenis van het bezit en aansprakelijkheid, de overige sustenuën van den Eischer, voor hem Gedaagden zijn onverschillig, en tusschen partijën litiganten geen onderwerp van verschil kunnen uitmaken, en deswege (het bezit en de aansprakelijkheid onbewezen zijnde,) geen regterlijke consideratiën of uitspraak tusschen deze partijën kan vallen.

In aanmerking nemende, dat door den Eischer ten deze niet genoegzaam bewezen wordt, dat de Gedaagde was bezitter van of, in zijn privé, aansprakelijk voor de goederen ten dezen opgeëischt.

Ontzegt den Eischer zijnen tegen den Gedaagden gedaan, en genomen eisch en conclusie, met condemnatie van denzelven in de kosten (1).

Groote wegen in de Zuidelijke Provinciën.

In den Zomer van dit jaar werd door Z. M. de opening gelast van een' grooten straatweg tusschen Turnhout en Diest, gaande met fraaije alinlementen door Gheel en loopende op den straatweg tusschen Antwerpen en Turnhout. — Voorts zag men de voltooijing van den fraaijen straatweg, welke, onder het Fransch bestuur aangevangen, van Tirlemont door Hougaerde en Jodoigne, tot op den grooten weg van Leuven naar Namen, voerde, van waar een andere weg geopend werd tot aan Sombreffe bij Charleroij door Gombloux, aldaar den nieu-

(1) Pleitredenen door Mr. *M. W. de Jonge*, bl. 158 —165.

wen weg ontmoetende, welke van Brussel, door Waveren, regtstreeks naar Namen voerde. — Dit gevoegd bij andere werken, gedeeltelijk reeds voltooid, gedeeltelijk aangevangen, op onderscheidene punten in de Zuidelijke Provinciën des Rijks, opende aldaar het lagchend vooruitzigt, van derzelver rijke voortbrengselen, op den kortsten en veiligsten weg, tot verder vertier, aanhoudend te kunnen vervoeren; terwijl een aanmerkelijk gedeelte woest liggende gronden hierdoor aan de bevolking, landbouw en nijverheid terug werd gegeven.

Straatweg van de Grebbe naar Arnhem.

Bij een besluit van den 29sten Junij werden door Z. M. de finale bepalingen, omtrent eenen straatweg van de Grebbe naar Arnhem, vastgesteld, waarbij men Zr. Ms. nader besluit, aangaande de verlenging van dezen weg naar den kant van Doesburg, mede eerlang te gemoet zag; een werk, hetgeen voor de Provincie Gelderland, en bijzonder voor de stad Arnhem, van het hoogste belang geoordeeld werd.

Besluit van 7 Mei, wegens het aanhouden van post- of vrachtwagens zonder behoorlijke vergunning. (Staatsbl. No. 18.

Z. M. voorts steeds bedacht op al hetgeen tot bevordering eener spoedige en veilige gemeenschap binnen het Rijk konde strekken, nam hieromtrent de meest doelmatige voorzorgen, vervat in een besluit van den 7den Mei, van den navolgenden inhoud:

Alzoo ter Onzer kennis gekomen is, dat, op onderscheidene plaatsen, stalhouders, voerlieden, of andere personen, eigener autoriteit, en zonder daartoe bekomene vergunning, wagens of rijtuigen aanleggen, om, op gezette tijden, passagiers, gelden of vracht-goederen, naar bestemde plaatsen over te brengen, welke personen aan geene de minste verpligting, met opzigt tot de belangen der reizigers, mitsgaders der hun aanvertrouwd wordende gelden of goederen, onderworpen zijn, waardoor deze merkbaar kunnen worden benadeeld en verkort;

Overwegende, dat, uit kracht der Onzentwege aan de Gedeputeerde Staten der onderscheidene provinciën des Rijks, en van het Groot-Hertogdom Luxemburg, gede-

ne aanschrijvingen, geene Postwagen-Veeren kunnen bestaan of opgerigt worden, zonder speciaal, door Ons, op daartoe alvorens bij de kollegiën van gedachte Gedeputeerde Staten, respectievelijk ingeleverd verzoek, verleend consent;

Besluit van 7 Mei, wegens het aanhouden van posts of vrachtwagens zonder behoorlijke vergunning. (Staatsbl. No. 18.)

Overwegende, dat bij de wet op het regt van patent, van den 11den Februarij 1816, expresselijk wordt gestatueerd;

„Dat de te accorderen patenten niet zullen vrijstellen „ van te voldoen aan de bepalingen van algemeene en „ plaatselijke politie."

Voorts in aanmerking nemende, dat vele eigenaars, of ondernemers van, uit krachte van vroegere autorisatiën, bestaande diligences, postwagens of andere, op bepaalde tijden, afgaande rijtuigen, voortdurend nalatig blijven, om, hoezeer zij daarvan geene onwetendheid kunnen voorwenden, zich aan het kollegie der Gedeputeerde Staten hunner provincie, tot continuatie der concessiën, te vervoegen;

En willende, ter voorkoming van de daaruit ontstaande misbruiken, behoorlijk voorzien;

Gelet op het 484ste artikel van het straf-wetboek, mitsgaders op de wet van den 6den Maart 1818, houdende onder anderen bepalingen, omtrent de straffen tegen de overtreders van algemeene maatregelen van inwendig bestuur, waartegen geene andere wettelijke strafbepalingen aanwezig zijn;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 8sten Maart 1819, no 138—no. 4;

Den Raad van State gehoord;

Hebben besloten en besluiten:

Art. 1. Het zal aan niemand, hetzij stalhouder, voerman of anderzins, geoorloofd zijn, om wagens of rijtuigen aan te leggen, of reeds aangelegde bij voortduring te gebruiken, met oogmerk, om passagiers, goederen of gelden van de eene bestemde plaats naar de andere, op gezette tijden, over te brengen, dan, nadat zoodanig iemand zich alvorens behoorlijk zal hebben vervoegd aan de Gedeputeerde Staten der Provincie, waar zulks behoort, hetzij om te erlangen confirmatie der te deze vroeger aan hem verleende concessie, of wel autorisatie, tot het aanleggen van zoodanige, tot nog

toe niet bestaan hebbende etablissementen, en daarop door Ons concessie zal zijn verleend geworden.

De plaatselijke besturen zullen het noodige toezigt nemen, en zorg dragen, dat de dienst van alle postwagens, diligences of andere, tot gerijf der reizigers, of tot vervoer van goederen of gelden, bestemde op vaste tijden vertrekkende rijtuigen, tot welker bestaan door Ons geene speciale autorisatie is verleend, dadelijk worde geïnterdiceerd en belet, wordende dezelve plaatselijke besturen, te dien einde, voor zoo veel des noods, bij dezen gemagtigd, om de te dezen begaan wordende overtredingen ter kennisse van de regtbanken te brengen, om den overtreder zoodanige straffen op te leggen, als, naar gelang der omstandigheden, en ten gevolge van artikel 1 der wet van den 6den Maart 1818, bij dezelve regtbanken zal bevonden worden te behooren.

3. De verzoeken tot continuatie van reeds bestaande diligences, postwagens of andere op bepaalde tijden afgaande rijtuigen, welke nog niet bij de Gedeputeerde Staten der provinciën, die zulks mogten concerneren, zijn gedaan, zullen als nog, *binnen eene maand* na de bekendmaking van Ons tegenwoordig besluit, bij dezelve moeten worden ingeleverd, bij ontstentenis waarvan dezelve Gedeputeerde Staten worden gemagtigd, om den dienst van zoodanige diligences, postwagens of rijtuigen te doen interdiceren en in voege voorz. tegen te gaan.

Besluit van 17 Februarij houdende bepalingen op het stuk der verveeningen en ontgrondingen. (Staatsbl. No. 6.)

Uithoofde der noodzakelijkheid van, ten aanzien van het toestaan en doen van verveeningen en ontgrondingen, eenige vaste en algemeene bepalingen daar te stellen, alsmede dat, tot voorkoming der misbruiken, welke ten nadeele van aangelegene landen, dijken, waterleidingen enz. mogten plaats hebben, omtrent de reeds begonnene en in werking zijnde verveeningen behoorlijk onderzoek geschiedde, werd door Z. M., gelet op Art. 223 en 215 der Grondwet en gezien het rapport van den Minister van den Waterstaat en der Publieke Werken, op den 17den Februarij, het volgend besluit genomen:

Besluit van 17 February houdende bepalingen op het stuk der verveeningen en ontgrondingen. (Staatsbl. No. 6.)

Art. I. Behoudens het voorgeschrevene in art. 5 van dit besluit, zal geene verveening van hooge of lage gronden mogen worden ondernomen zonder Onze toestemming, en zulks op eene boete van een honderd guldens.

II. Alle verzoeken, ter bekoming van oktrooi of vergunning tot het ondernemen en aanvangen van verveeningen van eenige hooge of lage landen binnen het koningrijk, zullen worden ingediend bij de Staten of Gedeputeerde Staten der provincie, waarin zoodanige verveening zoude geschieden, welke Staten of Gedeputeerde Staten, op dezelve verzoeken, alle degenen, welke daarbij belang zouden kunnen hebben, zullen hooren, en voorts alle noodige informatiën en renseignementen inwinnen, en vervolgens die verzoeken, verzeld met hunne consideratiën en advies over de zaak zelve, en omtrent alle de voorwaarden en stipulatiën, waaraan de verveeningen, toegestaan wordende, naarmate van derzelver aard en gesteldheid, onderhevig zouden moeten zijn, aan het departement van den Waterstaat zullen inzenden, ten einde door hetzelve, bij eene definitive voordragt, met deszelfs consideratiën, aan Onze beslissing te worden onderworpen.

III. Door de Staten of Gedeputeerde Staten zal, ten aanzien der thans reeds aangevangene en plaats hebbende verveeningen van lage en hooge gronden in hunne provincie, een behoorlijk onderzoek worden ingesteld, zoo omtrent den staat derzelve, als ten aanzien van de gevolgen, welke uit derzelver voortzetting voor algemeene of partikuliere belangen zouden kunnen voortvloeijen, en voorts, of, en in hoe verre zoodanige verveeningen aangevangen zijn en voortgezet worden, overeenkomstig reglementen en ordonnantiën, hetzij algemeene, provinciale, of plaatselijke; zullende, door dezelve Staten of Gedeputeerde Staten, na het stellen van een' behoorlijken tijd, binnen welken de belanghebbenden, van hun regt, om te verveenen, en wel op die wijze, als zulks door hen gedaan wordt, de bewijzen zullen moeten indienen, hun rapport, benevens een afschrift van de hiervoren genoemde reglementen en ordonnantiën, inzenden aan het departement van den Waterstaat, met bijvoeging van hunne consideratiën, omtrent hetgeen tot stuiting en voorkoming van de misbruiken in deze, welke nadeelige gevolgen zouden kunnen hebben, zoude moeten worden in het werk gesteld, en de maatregelen, welke daartoe meest dienstig zouden zijn.

IV. Voor zoo verre dit onderzoek mogt doen zien, dat er eenige verveeningen zijn aangevangen of plaats hebben, waaromtrent door de ondernemers geen oktrooi of vergunning door de in der tijd bevoegde autoriteit is verkregen, zal daartoe alsnog verzoek moeten worden gedaan, zoodanig als zulks, hierboven, bij art. 2, is voorgeschreven.

V. Ten einde de bepalingen, in art. 1 en 2 van dit besluit vervat, geen' onnoodigen omslag en kosten voor de belanghebbenden zouden veroorzaken, zullen de Staten of Gedeputeerde Staten van de respectieve provinciën aan Ons, door het intermediair van het departement van den Waterstaat, voordragen, welke uitzonderingen zij zouden vermeenen, dat omtrent het verbod, om verveeningen of turf-stekingen zonder Onze toestemming te mogen doen, zouden kunnen gemaakt worden, hetzij wegens derzelver geringheid, hetzij uit hoofde dezelve, als verre verwijderd van wegen, dijken, zee-, rivier- of binnenwateren, nochte ook ten aanzien van in den omtrek gelegene landen, geenerhande nadeel aan algemeene of bijzondere belangen zouden kunnen toebrengen, ten einde alsdan, op die voordragten, door Ons gedisponeerd te worden, zoo als Wij zullen vinden te behooren.

Kennisgeving wegens Koninklijk besluit aangaande het toezigt over waterwerken. (Staatsc. No. 86.)

Voorts werd, op den 19den April, door den Gouverneur van Zuid-Holland, ten gevolge eener uitnoodiging van Z. Exc. den Minister van den Waterstaat en der Publieke Werken, ter kennisse van de belanghebbenden gebragt een besluit van Z. M. van den 21sten Maart des voorledenen jaars, waarbij de wijze werd geregeld, waarop het toezigt over alle zee- en rivier- waterkeeringen, de, dijk- sluis- en andere waterwerken, die, door kollegiën, gemeenten of bijzondere personen bekostigd en beheerd werden, behoorden uitgeoefend te worden, zijnde het voormelde besluit van dezen inhoud:

Overwegende de noodzakelijkheid, om, op eenen vasten voet, te regelen de wijze, waarop ten meesten nutte van het algemeen, het onmiddellijk toezigt bij art. 220 van de Grondwet aan het algemeen bestuur van den

Waterstaat opgedragen, over alle zee- en rivier-waterkeerende dijk- sluis- en andere waterwerken, als door kollegiën, gemeenten of partikulieren bekostigd en beheerd worden, zal worden uitgeoefend, en in aanmerking nemende, dat zoodanig algemeen toezigt niet behoorlijk kan worden uitgeoefend, ten zij alle de te verrigten werkzaamheden aan het voorafgaand onderzoek van het hoofdbestuur over den Waterstaat worden onderworpen; en willende tevens voorkomen, dat hierdoor geene vertraging aan de noodzakelijk te doene reparatiën of werken worde toegebragt;

Kennisgeving wegens koninklijk besluit aangaande het toezigt over water werken. (Staatsc. No. 86.)

Gezien de voordragt, te dien opzigte, aan Ons gedaan door de kommissie, benoemd bij Ons besluit van den 9den October 1816 No. 103, en daarop gehad hebbende het advies van onzen Minister van den Waterstaat, van den 1sten December 1817;

Gelet op artikel 215 en 216 van de Grondwet;

Den Raad van State gehoord,

Hebben besloten en besluiten:

Art. 1. Alle kollegiën of besturen, onder wat benaming ook, welke het beheer hebben over eenige zee of rivier waterkeerende dijk- sluis- of andere werken, waarvan de kosten ten laste van kollegiën, gemeenten of partikulieren komen, behouden het beheer daarvan, en besteden de daartoe omgeslagene gelden met de meest mogelijke spaarzaamheid, en ten meesten nutte, volgens de bestaande reglementen.

2. Dienvolgens blijft aan voornoemde besturen overgelaten het beramen, vaststellen en uitvoeren van de bij het vorig artikel vermelde werken; en het toezigt van het Departement van den Waterstaat zal zich bepalen tot de zorg, dat dezelve in eenen behoorlijken staat worden onderhouden, en geene nieuwe werken worden aangelegd, welke nadeelig zijn aan de algemeene belangen.

3. Ten einde dit toezigt zoude kunnen worden uitgeoefend, zullen de voornoemde besturen jaarlijks, zoo vroeg mogelijk, in het voorjaar, en wel uiterlijk vóór den 1sten Mei, aan het departement van den Waterstaat inzenden eene naauwkeurige opgave van hetgeen door hen in dat jaar tot onderhoud, herstelling of aanleg van zee- of rivier-water keerende werken zal verrigt worden. Zij zullen den juisten tijd der inzending en ontvangst bij het departement van den Waterstaat behoorlijk constateren.

4. Bijaldien het departement van den Waterstaat,

binnen vier weken, na den dag der ontvangst, geene aanmerkingen op den gemelden staat aan het dijksbestuur heeft medegedeeld, zal het daarvoor gehouden worden, dat geene bedenkingen bij het voorz. departement tegen die werken bestaan, en zullen de dijksbesturen met dezelve mitsdien kunnen voortgaan.

5. Dezelfde bevoegdheid wordt, zonder bepaling van tijd, aan de Dijksbesturen toegekend, ten aanzien van die herstellingen en reparatiën, welke, zonder nadeel of gevaar, geen uitstel kunnen lijden, mits daarvan dadelijk kennis gevende aan het departement van den Waterstaat, hetwelk alsdan die werken, hetzij onmiddellijk, hetzij na de voltooijing, zal doen opnemen, en, zoo daarin gebreken gevonden worden, de noodige veranderingen zal voorschrijven.

6. Wanneer het departement van den Waterstaat op de bij art. 3 of 5 bedoelde werken aanmerkingen heeft en veranderingen voorschrijft, waarmede de dijkbesturen zich niet kunnen vereenigen, blijft het hun overgelaten, Onze beslissing, door het intermediair van de Provinciale Staten, in te roepen.

Voltooijing van den Prins Willem's Polder.

Met den aanvang van dit jaar werden de kostbare werken voltooid aan den uitgestrekten Polder in Gelderland, aan welken, volgens het daartoe bekomen verlof van Z. K. H. den Prins *van Oranje*, de naam van *Prins Willem's Polder* werd gegeven, hetgeen op den 30sten April, met alle blijken van deelneming, geschiedde. — Ten gevolge der eensgezinde pogingen der Ingelanden en de loffelijke zorg van drie, tot dit werk benoemde, Kommissarissen, de Heeren *van Pallandt van Eerden*, *van den Steen* en Grave *van Rechteren van Appeltern*, werd hierdoor niet alleen de genoemde Polder van het gevaar van overstroomingen, waaraan dezelve des zomers bloot stond en waarvan het jaar 1816 en 1817 treurige voorbeelden hadden opgeleverd, bevrijd, maar ontstonden ook, voor de ingezetenen der nabijgelegene stad Tiel en omstreken, merkelijke voordeelen (1).

Ook was het in dit jaar dat men een nieuw ontwerp

(1) Staatscour. No. 105 en Nijm. Cour. No. 45.

Nieuw ontwerp tot droogmaking van het Haarlemmer Meer.

vormde, tot het droogmaken en herscheppen in vruchtbaar land van het Haarlemmer Meer, eene oppervlakte van ruim 26,000 morgen opleveren de (1). — Drie aanzienlijke mannen, Jonkheeren *W. F. Roëll*, *O. Repelaer van Driel* en *J. G. van Lynden van Hemmen*, wendden zich deswege bij Z. M. den Koning, ten einde het noodig verlof te bekomen, voor de droogmaking van het Haarlemmer Meer niet alleen, maar ook van het Kager- en Lutke-meer, de veenplassen ten oosten en westen van Aalsmeer, de plassen onder Leijmuiden, Kalslagen, Kudelstaart en Amstelveen, met de zoogenaamde Legmeer, doch alleen voor zoo verre die niet waren eens anders eigendom, of zij zich met zoodanige eigenaren zouden kunnen verstaan: alles, bij wijze van eene bijzondere onderneming. — Z. M. in aanmerking nemende, dat deze droogmaking ten allen tijde als eene wenschelijke zaak was beschouwd, zoowel voor landbouw als voor nijverheid, en, in hare gevolgen, niet dan heilrijke voordeelen kunnende opleveren, alzoo aanspraak konde maken op aanmoediging en bescherming, vond goed, in de maand April, het voorloopig verlof daartoe te verleenen. Bij dit verlof was echter vooraf bepaald: „dat deze onderneming zoude geschieden geheel voor partikuliere rekening, zonder eenig voorschot, subsidie of guarantie van 's Rijks wege, terwijl, aan den anderen kant, de bewerking geheel aan de belanghebbenden werd overgelaten. Voorts zouden de ondernemers moeten zorgen voor de

(1) Omtrent de helft der 16de eeuw, toen het meer uit vier onderscheidene kleine meren bestond, rekende men de oppervlakte dezer plassen op 6585 rijnlandsche morgen. In den jare 1647, ten tijde van *Jan Adriaansz. Leeghwater*, waren alle deze meren reeds tot een eenig vereenigd, en zoodanig toegenomen, dat deszelfs uitgebreidheid op 17082 morgen werd begroot. In 1740 begrootte men hetzelve 19,500 morgen, en dertig jaren later was de grootte reeds 25,000 morgen.

Nieuw ontwerp tot droogmaking van het Haarlemmer Meer.

waterberging van Rijnland, voor de noodige ruimte in de nabijheid der sluizen van genoemd Heemraadschap, en voor de vereischte nieuwe kanalen van toeleiding; alsmede, dat, gedurende de geheele droogmaking, de bewoners in de nabijheid van het werk, door waterschuiten, van goed drinkbaar water wierden voorzien, dat de aan te leggen ringvaarten rondom den ringdijk, tot toeleiding van het water naar de sluizen konden strekken, en dat alzoo ook de scheepvaart over het Meer in geenen deele wierd gestoord. Daar de goede leiding der hoofdwegen en wateren, binnen eene zoo uitgestrekte droogmakerij, op de algemeene communicatie zoo veel invloed hadden, zouden de hoofdtrekken daarvan vooraf, in een volledig plan van de geheele droogmakerij, aan den Koning worden aangeboden; welk plan door Z. M. nader zoude moeten worden geapprobeerd. Alvorens echter dit plan aan te bieden, zouden de ondernemers zich verstaan met de Hoogheemraadschappen van Amstelland en Rijnland over de wijze, waarop derzelver belangen zouden kunnen worden gewaarborgd; zij zouden van dit hun verrigte aan Z. M. kennis geven, ten einde Hoogstdezelve dienaangaande eene beslissing konde nemen. — Zoodra het bewuste volledige plan was goedgekeurd, zoude aan de *ondernemers*, ten behoeve van de *belanghebbenden in de* droogmakerij, worden verleend de noodige brieven van oktrooi, waarbij de droogmaking werd vergund met de navolgende beneficiën en begunstigingen voor de deelnemers, als: eigendom der droog gemaakte gronden, mits niet eens anderen eigendom zijnde; vrijdom van verhooging van grondbelasting op de ongebouwde eigendommen, voor de eerstkomende 25 jaren; vrijdom van grondbelasting voor de te stichten gebouwen, voor een zeker nader te bepalen aantal jaren; vrijdom van impost op de binnenlandsche steenkolen, welke voor de stoom-machines tot het werk gebruikt moetende worden, noodig waren; vrijdom van

het regt van registratie voor den eersten verkoop der droog gemaakte landen; en bevoegdheid om Heemraden en Hoofdingelanden te stemmen voor deze droogmakerij, blijvende de benoeming van den Dijkgraaf aan Z. M. den Koning voorbehouden. Bijaldien echter van het verleend oktrooi binnen drie jaren geen gebruik werd gemaakt, werd hetzelve aangemerkt als vervallen. — Inmiddels zouden de ondernemers, te gelijk met het volledig plan van droogmaking, een ontwerp van associatie, bij wijze van actiën, opmaken, zoodanig als zij oordeelden meest overeenkomstig met den smaak dergenen, die verondersteld werden daarin deel te willen nemen (1)."

Nieuw ontwerp tot droogmaking van het Haarlemmer Meer.

Tot droogmaking en bedijking van dit Meer, (welks vorming, volgens sommige Schrijvers, van het jaar 860 dagteekent, wanneer de Rijn bij Katwijk werd opgestopt, volgens andere ontstaan zoude zijn door het geweld der zee, welke, hare dijken overstroomende, 17 dorpen verzwolg, wier torenspitsen, voor eenige jaren, nog zigtbaar waren) hadden zich, zoo als genoegzaam bekend is, in onderscheidene tijden vele ontwerpen opgedaan (2), waarvan het laatste was dat van den Heer *A. Blanken Jz.* in den jare 1808. Onderscheidene redenen echter hadden de uitvoering van dit ontwerp, hetwelk door vele deskundigen voor niet moeijelijk werd gehouden, steeds doen uitstellen, waarvan de groote kostbaarheid der onderneming een der voornaamste bleef. Ook hadden zich bedenkingen van eenen anderen aard tegen de droogmaking opgedaan, voornamelijk in het belang van Rijnland, welke men echter meende dat thans, door de werken tot uitwatering van den Rijn in de Noord-zee tot stand gebragt, grootendeels opgeheven waren, en waaromtrent het hoofd-

(1) Haarl. Cour. No. 55.
(2) Zie deswege, onder anderen, de Haarl. Cour. No. 55. Arnh. Cour. No. 46. Alsmede Alg. Konst- en Letterb. No. 19 en 22.

Nieuw ontwerp tot droogmaking van het Haarlemmer Meer.

dagblad des Rijks de volgende aanmerkingen behelsde:

De droogmaking van het Haarlemmer Meer moet niet alleen betracht worden uit het oogpunt van eene groote vermeerdering van nijverheid en produkten, die hetzelve moet aanbrengen, eene behoefte, die de toeneming der armoede en gebrek aan middelen van bestaan genoegzaam aanprijst, maar zij moet ook beschouwd worden uit het oogpunt van het nut, dat daaruit voor Rijnland geboren wordt: dit nut is ten allen tijde zoo zeer geschat, dat Rijnland zelve deze zware onderneming heeft willen doen, en deszelfs geëmploijeerden *Cruquius Jan Noppen* en *Melchior Bolstra*, in het jaar 1740, gelast heeft, een projekt deswege op te maken, hetwelk men in den tegenwoordigen staat van Holland summierlijk vermeld vindt; men verbond echter die droogmaking zeer wijsselijk aan de uitwatering te Katwijk, maar men begreep, dat Rijnland door het een en ander gered moest worden, en dat eene dier beide uitvoeringen slechts een gedeelte dier redding zou uitmaken, want, gelijk aan het droogmaken van het Haarlemmer Meer niet te denken was zonder de uitwatering te Katwijk, zoo was deze onmagtig, om te beletten, de fleet van de landerijen, die langs het Haarlemmer Meer ge'egen zijn, onvoldoende, om te beletten, dat het Meer niet, door de winden, aan de eene of andere zijde opgezet werd, en de polders inundeerde, hetgeen met den Vier-Ambachtspolder en Lisserpoel gebeurd is; maar daarenboven kon Rijnland, door Katwijksche sluizen alleen, niet ontheven worden van het onderhoud van het kostbaar paalwerk langs de oevers van het Meer, waarvan nog onlangs bij den Waterstaat eene uitbreiding gevraagd is; het blijft dus altijd, om zoo te spreken, met een mes in den buik zitten; het is daarom, dat alle de kundige lieden bij den Waterstaat het eens zijn, dat deze droogmakerij voor Rijnland heilzaam en nuttig is, ja dat, bij het laatste projekt, dat daarvan, onder de regering van Koning *Lodewijk*, door den Heer *A. Blanken*, gemaakt is, dit voorregt zoo groot werd geschat, dat hetzelve wel waardig was, dat Rijnland tot hetzelve contribueerde, 10 jaar lang, 30,000, en, de 20 volgende jaren, 20,000, zijnde te zamen eene somme van 700,000 guldens, en zoude het gouvernement, indien dit plan gevolgd werd, die bijdragen wederom van Rijnland kunnen

vragen. De Heer *Twent van Raephorst*, die gewis het belang van Rijnland zeer wel kende, noemt de droogmaking van het Haarlemmer Meer eene zeer wenschelijke zaak. Men gelieve hierbij nog in aanmerking te nemen, dat men, in 1740, toen Rijnland de droogmaking heeft geprojecteerd, nog bezwaard was met het servituut van overloop van den Slaperdijk, en niet denken kon, immer daarvan te zullen bevrijd worden, maar dat men nu met dien last niet meer te doen heeft, en dus een zoo groote boezem, die alleen van nut kon zijn voor spoedige opkroppingen van water, thans een zware last geworden is, omdat zij veel minder ontlasting door de sluizen in eenen spuitijd ontvangen kan, dan een kleiner boezem, zoodat Amstelland, hetwelke maar 600 morgen boezem heeft, waarop 80 molens malen, nooit over de kleinheid van den boezem klaagt, terwijl Rijnland, in de verzameling van deszelfs wateren, voor 268 molens, eenen boezem van 30,000 morgen heeft, geheel buiten proportie. Dan de situatie van de sluizen van Rijnland is daarenboven veel gunstiger dan die van Amstelland, daar dezelfde wind, die ongunstig is aan de spuijing op de Noordzee, gunstig is op het IJ en ook wederkeerig; het is uit hoofde van dit belang van Rijnland, bij de droogmaking van het Haarlemmer Meer, dat de bovengenoemde geëmploijeerden van Rijnland zeggen, in een antwoord aan de gedeputeerde van Haarlem, die tegen de uitwatering te Katwijk zwarigheden hadden geöpperd: „ uit het gezegde mag ook blijken, gelijk het droogmaken van het Meer niet mag geschieden, zonder de nieuwe uitwatering in zee, gelijk hier voor aangemerkt is, het ook zeer schadelijk voor de landen zoude zijn, eene uitwatering aan zee te maken, zonder de bedijkingen van voornoemd Meer daarbij te voegen, ten einde den boezem van het overtollige water te ontlasten en dien doodelijken kanker der vernieling des Meers te genezen (1)."

Nieuw ontwerp tot droogmaking van het Haarlemmer Meer.

Voorts meende men nog, van eenen anderen kant, dat deze droogmaking zeer tot verbetering van den Waterstaat der Provincie Holland bevorderlijk zoude kunnen zijn, en bragt tot bewijs hiervan bij eene proeve, welke men voor eenige jaren had genomen, met eene kleine sluis te liggen in den Dam, welke Delfsland en Rijnland, bij

(1) Staatscour. No. 102.

Nieuw ontwerp tot droogmaking van het Haarlemmer Meer.

het tolhuisje aan den Heeren-weg, van een scheidde. Deze geringe gemeenschap toch had des zomers de uitwerking, dat de grachten in 's Gravenhage en aan het Haagsche Bosch minder stank gaven; dat er beweging en trek in het water was en dat de buitenplaatsen, daaraan grenzende, het voorregt hadden van zuiverer en frisscher water in hare slooten te ontvangen.

De Provincie Holland, werd voorts beweerd, had geene uitwatering dan door kunst, en scheen daardoor van het onwaardeerbaar genot van zuiver en vloeijend water versloken te zijn, doch juist daardoor had zij haren Waterstaat beter in hare magt, dan eenige land-provincie. Daar zij hare sluizen op de Maas en op den IJssel, bij vloed, sluiten moest, bleek het dat zij van dien kant zoo veel toevoer zoude kunnen krijgen, als zij begeerde, indien slechts, van een' anderen kant, dit water genoegzaam zoude kunnen ontlast worden, welk voorregt deze Provincie, en in het bijzonder Rijnland, door de sluizen te Katwijk en te Sparendam had. Deze sluizen, die thans alleen dienden om, in het regenachtig jaargetijde, Rijnland van het overtollige water te ontlasten, zouden ook kunnen dienen tot eene dagelijksche spuijing, en geregeld werkende, in verband met de sluizen te Gouda, te Montfoort en te Oudewater, eenen doorgaanden stroom aan gansch Rijnland verschaffen. — Tot dit werk nu zoude de droogmaking van het Haarlemmer Meer van groot nut zijn, want men had dikwijls ondervonden dat, wanneer men in drooge zomers het water door de sluizen van Rijnland wilde inlaten, men daarvan geene vrucht had, alzoo het ingelaten water zich verloor in deszelfs overgrooten zeeboezem. Het gansche Haarlemmer Meer echter weggenomen zijnde, zouden de Rijn, de Does, het Spaarn levendige riviertjes worden, en door het openen of sluiten der sluizen, zoude men, ten allen tijde, en gedurende het gansche jaar, meester van het peil zijn, en, in de plaats van zwart en bitter veen-water, het IJssel- en

Maas-water in deszelfs kanalen zien vlieten (1).

Nieuw ontwerp tot droogmaking van het Haarlemmer Meer.

De peilingen des Haarlemmer Meers, in het jaar 1812, op last van het Gouvernement, gedaan, zoo in de lengte als breedte, hadden de peilingen, vroeger door *Leeghwater* gedaan, bevestigd, en men had overal vruchtbaren kleigrond, hier en daar met eenigen derrie-grond gemengd, aangetroffen, en onder denzelven een' gelijken kleibodem; het zonderlingste hierbij was dat de bodem alleen tusschen 126,7. dm. en 130,7. dm. onder Amsterdamsche peil, op alle die lengte en oppervlakte, verschilde; alleen in Huigsloot was hij 15 voet diep bevonden. — Wat het ontstaan van ziekten betrof, waartoe deze droogmaking aanleiding zoude kunnen geven, en waarin velen ook eene groote zwarigheid meenden te vinden, zoo bleek niet dat in den tijd van *Leeghwater*, toen zoo vele droogmakerijen in Noord-Holland geschiedden, hiervan gesproken werd. Het scheen derhalve, dat zulks toen niet bekend was, en men meende het voor gewis te mogen stellen, dat, waar dezelve plaats gehad hadden, zulks en aan de veenachtige natuur der gronden en aan de plaatselijke omstandigheden moest toegeschreven worden. In heete en droge zomers waren de boorden van het Meer eene gansche streek meerwaarts in droog, en men had niet ontwaard, dat er te Heemstede of te Bennebroek ziekten van ontstaan waren; doch, hetgeen in deze voor boven alles afdoende gehouden werd, was, dat die ziekten alleen in het najaar geheerscht hadden, en dat men, door middel van stoomtuigen, het oogenblik van droogmaking konde bepalen in het jaargetijde, wanneer zulks het minst te vrezen was (2).

Vele groote zwarigheden derhalve opgeruimd zijnde, welke vroeger van de droogmaking des Haarlemmer Meers terug gehouden hadden, eene

(1) Staatscour. No. 124.

(2) Alg. Konst- en Letterbode No. 19.

Nieuw ontwerp tot droogmaking van het Haarlemmer Meer.

onderneming, anderzins zoo volkomen berekend naar den grooten en scheppenden geest der voorouderen, meende men, dat, wat het bezwaar van de grootheid der kosten betrof, zulks ook aanmerkelijke verlichting zoude vinden door het voormeld gebruik der stoom-machines, daar, in het ontwerp van 1742, niet minder dan 112 molens noodig geacht werden tot de droogmaking, van welke de kostenbegrooting meer dan een millioen guldens beliep. — Men streelde zich dus met het vooruitzigt, van, door de eindelijke tot stand koming van het ontwerp, voor den landbouw en veeteelt eene nieuwe ruimte te zien winnen, wier grond dertigmaal zoo groot was als Amsterdam, en in uitgestrektheid geheel Zuid-Beveland, vereenigd met Wolphaartsdijk, de Wilhelmina-polder en Oost-Beveland, evènaarde (1).

De Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, deed, bij het Programma harer gewone algemeene jaarlijksche vergadering, ter beantwoording voor den 1sten Januarij 1820, de volgende prijsuitschrijvinge.

I. Met voorafgaande kennis en naar aanleiding van het verlangen van de drie Heeren Mede-Direkteuren dezer Maatschappij, welke, bij besluit van Z. M., geautoriseerd zijn tot het beramen van een Plan van Droogmaking des Haarlemmer Meers, en gaarne van den tijd van beraad, door Hoogstdezelve aan hen verleend, gebruik willende maken, om ook de gedachten van anderen, omtrent dit gewigtig onderwerp, in te winnen, en met hunne daaromtrent gevormde begrippen te vergelijken, zoo heeft de Maatschappij goedgevonden de navolgende Prijsvraag voor te stellen:

„ Daar er, sedert bijna twee eeuwen, van tijd tot tijd
„ ontwerpen zijn gevormd tot het droogmaken van het
„ Haarlemmer Meer, en hetzelve nu onlangs wederom
„ een onderwerp geworden is, waarop de aandacht van
„ het publiek gevestigd is geworden, terwijl men daar-
„ bij de mogelijkheid verondersteld heeft, dat hetzelve
„ voor eene private onderneming, zonder concurrentie

(1) Goesch. Cour. No. 33.

„ van het Gouvernement, vatbaar zoude zijn, zoo be- „ looft de Maatschappij haren gewonen gouden eerprijs, „ en daarenboven eene premie van drie honderd gul- „ dens, aan dengenen, die, naar haar oordeel, het best „ beredeneerde en op juiste kennis van zaken het meest „ gegronde plan zal hebben ingeleverd, volgens hetwelk „ deze droogmaking, op de zekerste en meest voordeeli- „ ge wijze, zal kunnen worden in het werk gesteld."

Nieuw ontwerp tot droogmaking van het Haarlemmer Meer.

De Maatschappij verlangt bij de beantwoording dezer vraag:

1°. Dat men wel beredenere en berekene of het voordeeliger zijn zoude, bij het Haarlemmer Meer ook te gelijk de aangrenzende meren en veenplassen, voornamelijk aan de zuid-oostzijde van hetzelve gelegen, droog te maken, dan of het voordeeliger zoude zijn eerst de droogmaking van het Haarlemmer Meer te bewerkstelligen, en daarna tot die van de aangrenzende meren en veenplassen over te gaan,

2°. Dat bij het plan, hetwelk men voorstelle, worde aangetoond, in hoe verre eene ringvaart om het droog te maken meer of meren volstrekt onvermijdelijk zij, zoo voor de scheepvaart als ter ontlasting van het water van aangrenzende landen, en welke breedte deze ringvaart behoort te hebben.

3°. Dat wel onderzocht worde: *a*) welke gronden aan de oevers van het Haarlemmer Meer en van aangrenzende meren van dien aard zijn, dat van en op dezelve de ringdijk kan worden gemaakt, in dier voege dat hij stand houde, en *b*) op welke plaatsen de grond daarentegen te los of te moerassig is, om daarvan den dijk te maken, en daarop, zonder voorafgaande bevestiging, denzelven te leggen, en op welke het dus noodig zoude zijn de stof uit het IJ en van elders, tot het maken van den dijk, aan te voeren, en op aldaar vooraf aangelegde fondering van paal- en rijs-werk te doen rusten.

4°. Dat, volgens bekende ondervindingen, worde aangetoond, welke werktuigen, hetzij met vuur-machines of molens van het een of ander maaksel, voor deze droogmaking het meest geschikt zouden zijn, en waar dezelve, ter ontlasting van het water, het gevoegelijkst zou kunnen gesteld worden.

5°. Dat wel worde beredeneerd, van welke vaarten het droog gemaakte meer of meren behooren te worden doorsneden, en welke sluizen er in den ringdijk behooren te worden aangelegd, waardoor voor het belang der aan-

Nieuw ontwerp tot droogmaking van het Haarlemmer Meer.

grenzende en in de droog te maken meren liggende plaatsen niet alleen, maar ook voor de doorvaart naar andere plaatsen op het meest zoude kunnen worden gezorgd.

6°. Dat ook worde aangetoond, hoe de landen in de droog gemaakte meren, op de geschikste wijze zouden kunnen worden verdeeld; welke kanalen, wegen en bruggen daarin zoude behooren te worden aangelegd, en hoe de ontlasting der landen van het overtollige water op de minst kostbare wijze zoude kunnen verkregen worden.

7°. Dat de waarschijnlijke onkosten van al hetgeen tot de droogmaking vereischt wordt, onderscheidenlijk worden berekend; en zoo veel mogelijk volgens hetgeen dergelijke werken, als hiertoe noodig zullen zijn, elders gekost hebben, zoo als ook de onkosten van de verdeeling van den droog gemaakten bodem, en van het aanleggen van vaarten, bruggen en wegen, om hierdoor verkoopbare landen te verkrijgen.

8°. Dat de meer of mindere vruchtbare aard der gronden van den bodem des Haarlemmer Meers en der aangrenzende meren en veenplasfen, zoo veel mogelijk worde nagegaan; dat hieruit worde afgeleid, welke waarschijnlijk de verschillende waarde der landerijen zal zijn, die bij de droogmaking des Haarlemmer Meers en der aangrenzende meren en veenplasfen zullen worden verkregen. Een groot gedeelte van den bodem des Haarlemmer Meers, volgens de boringen in 1812 gedaan, bedekt zijnde met derrie tot een voet en meerder hoogte, verdient het nader onderzocht te worden, of deze derrie van dien aard is, dat zij, bij droogmaking des meers, goed land van aanmerkelijke waarde zal daarstellen, waaruit dan verder behoort te worden beredeneerd, in hoe verre de verschillende landen, die men bij de droogmaking der gemelde meren wil verkrijgen, te zamen meer waarde zullen hebben dan de geheele som der onkosten, die men berekenen kan (wanneer alles zonder tegenspoeden afloopt) tot de geheele droogmaking vereischt te worden.

9°. Dat men wel berekene, binnen welken tijd de aanlegging der dijken en de droogmaking door het vermogen der werktuigen, welke men daartoe aanprijst, zoo veel zal kunnen gevorderd zijn, dat men de ontginning der droog gemaakte landen zal kunnen aanvangen.

II. „ Welke voordeelen zijn er van de droogmaking „ van het Wijker Meer met de meeste waarschijnlijkheid „ te berekenen? — Hoe kan dezelve op de zekerste en

„ meest voordeelige wijze worden in het werk gesteld?
„ — Zouden er uit dezelve in eenig opzigt, bijzonder-
„ lijk door de aanslijking van het IJ, voor Amsterdam
„ nadeelige gevolgen van eenig aanmerkelijk belang kun-
„ nen ontstaan; zoo ja, hoe zouden dezelve het best
„ tegengegaan of verminderd kunnen worden (1)."

Andere waterwerken ontworpen.

Schier gelijktijdig met dit ontwerp, werd, behalve eenige andere plannen van partikulieren tot het droogmaken van polder-wateren en veenplassen, insgelijks de hoogst belangrijke onderneming ontworpen, tot het daarstellen van een kanaal in Noord-Holland, waardoor de geladene zeeschepen van eene aanmerkelijke grootte, uit de nieuwe haven van het Nieuwediep, tot voor de stad Amsterdam zouden kunnen komen, waartoe door Z. M. reeds vroeger een voorloopig besluit genomen was (2). — Tot vinding van het aandeel door de stad Amsterdam in deze nieuwe kanaalvaart, werd door Burgemeesteren der stad, met concurrentie van den Stedelijken Raad, en op specialen last van Z. M., bij Hoogstdeszelfs besluit van den 15den April, eene negotiatie, groot één millioen guldens, geopend, wier aard en strekking uit de volgende aankondiging, welke door voormelde Burgemeesteren op den 30sten April geschiedde, ten volle blijkt:

Burgemeesteren der stad Amsterdam, door den Edel Achtbaren Raad derzelve stad geautoriseerd, tot het openen van de Negotiatie, in het nevensgaande plan ver-

(1) Tevens stelde de Maatschappij, ter beantwoording voor 1 Januarij 1821, de navolgende vraag voor: „ Welke zekere en uitvoerlijke middelen „ kunnen uit de hedendaagsche natuur- en scheikunde „ worden afgeleid ter voorkoming en beteugeling van „ zoodanige heerschende ziekten, als er meestijds bij „ uitgestrekte droogmakingen, door de uitdampingen van „ de uitdroogende gronden, onder de bewoners van aan- „ grenzende of naburige streken ontstaan?"

(2) Jaarb. 1818. St. II. bl. 23.

Bekendmaking en Plan eener Negotiatie voor Kanaal in Noord-Holland.

vat, en welk een gevolg is *van* en geschiedt *op* specialen last van Z. M., welke deszelfs goeden uitslag met het grootste genoegen zal vernemen, waarvan het Stads-Bestuur reeds voorloopig de sterkste bewijzen heeft; hebben het niet ondienstig geacht, de aanleidende oorzaken van de daarstelling van dezelve, zoo kort mogelijk, te ontwikkelen, waaruit dan van zelve de noodzakelijkheid van deze geldopneming zal blijken, en waardoor dan ook de belangstelling zal opgewekt worden bij alle degenen, die eenig gewigt hechten aan den bloei en welvaart van de Hoofdstad van het Rijk, welke alleen door de verbetering en uitbreiding van den Binnen- en Buitenlandschen Handel kan worden te weeg gebragt.

Het is van eene algemeene notoriteit dat, volgens vroeger ingeleverde ontwerpen, door Zr. Ms. zorgen voor het daarstellen van al hetgeen het welzijn des lands bevorderlijk kan zijn, is voltooid en tot stand gekomen het aanleggen van groote en nieuwe havens in het Nieuwediep, en speciaal van eene haven, alwaar de commercie-schepen uit zee komende, dadelijk eene veilige reede konden vinden. Het zoude overtollig en alzoo ongepast zijn de groote nuttigheid van deze haven te willen betoogen, als algemeen erkend zijnde en voor den minst nadenkenden al te zeer in het oog vallende. Dan, zal de Commercie van Amsterdam en dus de stad zelve in de voordeelen eenig aandeel genieten, is het noodig dat de communicatie tusschen deze haven en de stad Amsterdam, zoo veel mogelijk, worde bevorderd en gemakkelijk gemaakt; wordt dezelve integendeel moeijelijk en de aankomst en het vertrek der beladene *zee-schepen* naar en van de stad bezwaarlijk, ja *zelfs* voor sommige onmogelijk, dan zoude het aanleggen eener groote Commercie-Haven aan het Nieuwediep, in plaats van voordeelig voor Amsterdam te zijn, voor dezelve nadeelen te weeg brengen.

Dit nadeel zoude te gevoeliger zijn, uit hoofde van de voortdurende en zelfs, door de tegenwoordige wijze van bouwing der schepen, toenemende ongeschiktheid der vaart ter zee van de Helder naar deze stad. De reis van schepen over de Zuiderzee, naar en van den Helder, is altoos met eenig gevaar verzeld, en aan veel oponthoud onderhevig, maar bovendien leveren het Pampus en de Vlaak groote hinderpalen op voor vaartuigen van een zeker charter, welke naar deze stad gedestineerd zijn en verpligt worden hunne ladingen geheel of gedeeltelijk

aan

aan Texel, den Helder en het Nieuwediep te ontladen, en de koopmansgoederen in ligterschepen of kagen naar Amsterdam te doen vervoeren, waardoor, behalve andere inconveniënten, vele onnoodige kosten worden veroorzaakt en de expeditiën vertraagd, hetgeen langzamerhand tot eene geheele verplaatsing van den buitenlandschen handel aanleiding zoude kunnen geven, om denzelven over te brengen naar die plaatsen, alwaar de grootste volgeladene schepen in de havens der stad zelve kunnen komen.

Bekendmaking en Plan eener Negotiatie voor Kanaal in Noord-Holland.

Hoezeer deze zwarigheden altoos bestaan hebben, zijn dezelve nimmer zoo groot geweest als op dit tijdstip, waartoe niet alleen de veranderde tijden en omstandigheden veel te weeg brengen, en de concurrentie van zoo veel andere aan zee gelegene steden, zoo binnen als buiten het Rijk, gevoeld wordt, maar ook waaromtrent speciaal in aanmerking komt, dat de koopmansgoederen niet, zoo als bevorens, in kleinere vaartuigen, die maar even de zee konden bouwen, overgevoerd, maar met groote schepen worden aangebragt, waaryan sommige de ondiepten van het Pampus en de Vlaak niet dan met veel moeite, kosten en oponthoud kunnen passeren, en dus in de Noordelijke Havens, aan den Helder en het Nieuwediep blijven liggen, waardoor de handeldrijvende en neringdoende ingezetenen dezer stad, en speciaal de scheepstimmerwerven, van alle voordeelen verstoken worden, en sommige dezer laatste bijna, of wel geheel stil staan, of althans tot een diep verval zijn geraakt.

Bij deze algemeene belangen der Commercie en dus van de stad zelve, komt nog in aanmerking, dat de ondiepte van het Pampus en de Vlaak zeer vele moeijelijkheden aan het Hoofd Departement der Marine te weeg brengen, waarvan de gevolgen niet wel te berekenen zijn.

Niets was dus aangenamer aan de Stedelijke Regering, dan te vernemen, dat het Z. M. behaagd heeft, te besluiten tot de daarstelling van een Binnenlandsch Kanaal, door Noord-Holland, van den Helder of het Nieuwediep af tot bij of voor de haven van Amsterdam, waardoor het trajekt gemakkelijker, onkostbaarder en zekerder zal plaats hebben. Dan zoude ook dit middel aan het weldadig oogmerk beantwoorden, en voor Amsterdam eenige nuttigheid hebben, moest dit kanaal eene bekwame capaciteit hebben, om door zee-schepen van eenig belangrijk charter bevaren te worden. Ook hiertoe heeft het Z. M. goedgunstig behaagd Hoogstdeszelfs toestemming te geven, en worden de vereischte maatregelen

Bekendmaking en Plan eener Negotiatie voor Kanaal in Noord-Holland.

reeds dadelijk genomen, in verwachting dat voor de aanmerkelijke kosten, welke tot dit groote werk vereischt worden, zal worden bijgedragen, en gezorgd door degenen, welke bij de daarstelling van het Kanaal op de vereischte wijdte en diepte een zoo onmiddellijk belang hebben. Het Stads Bestuur, overtuigd van de bereidwilligheid van de handeldrijvende en andere goede ingezetenen dezer stad, om tot dit belangrijk oogmerk mede te werken, heeft dan ook niet geaarzeld de verzekering daarvan te geven; en Z. M. zelve van Hoogstdeszelfs genegenheid tot bevordering van dit een en ander een sprekend bewijs willende geven, heeft het Hoogstdenzelven goedgunstig behaagd, uit deszelfs partikuliere kas, voor eene som van niet minder dan *Tweemaal Honderd Duizend Guldens*, en dus een vijfde gedeelte van de geheele Negotiatie, deel te nemen, zoodat Zr. Ms. verlangen en het wel begrepen belang der commerciërende ingezetenen zich noodwendig in een en hetzelfde punt moeten vereenigen tot uitvoering van een ontwerp, hetwelk voor deze stad niet alleen van een onberekenbaar nut is, maar aan welks uitslag het welzijn van deze stad onafscheidbaar verbonden en daarvan afhankelijk is; ja, zonder hetwelk Amsterdam staan of vallen moet, alzoo de gemakkelijke aanvoer van koopmansgoederen, gepaard met de bekende industrie en goede trouw van Amstels handelaren, als voornaamste hulpbronnen tot herleving van de Commercie kunnen beschouwd worden, en alzoo tot herstel van den bloei en welvaart dezer eertijds zoo rijke en gelukkige koopstad zullen bijdragen.

Burgemeesteren der stad Amsterdam vertrouwen, dat dit weinige meer dan genoegzaam zal zijn, om de vermogende ingezetenen dezer stad in het algemeen, en het commerciërend gedeelte van dezelve in het bijzonder, die reeds zoo dikwijls derzelver bereidvaardigheid hebben getoond in het deel nemen in Nogotiatiën, ten behoeve van het Gouvernement en van partikuliere ondernemingen, bij welke laatste zijlieden geen of wel niet dan een middellijk belang hadden, daarvan een nieuw bewijs te doen geven door volvaardige deelneming in eene niet onvoordeelige Negotiatie, strekkende tot een heilzaam doelwit, bij hetwelk zelfs alle bewoners der stad zulk een onmiddellijk belang hebben; terwijl eindelijk Burgemeesteren ten slotte niet kunnen nalaten, de verzekering te herhalen, welke door de Stedelijke Regering reeds bevorens aan Z. M. gegeven is, dat dadelijk de noodige

maatregelen genomen worden, om met den meesten na druk de haven van deze stad ter bekwame diepte, in evenredigheid met die der kanaalvaart, te brengen, en alzoo te zorgen dat de kosten, welke tot het daarstellen dezer laatste besteed worden, niet onnut zijn, maar een behoorlijk geheel opleveren, waardoor geladene zee schepen bij gunstigen wind, of wel bij tegenwind aan de lijn getrokken wordende, binnen korter tijdsbestek dan ooit door middel van de Zuider zee geschieden konde, op eene gemakkelijke, zekere en weinig kostbare wijze van het Nieuwediep in de ruime en goede haven dezer stad kunnen aanvaren, de schaden aan de schepen op de timmerwerven alhier herstellen, en weder vol geladen en ten volle uitgerust naar de haven in het Nieuwediep vertrekken, zonder vrees voor gevaar of eenig oponthoud in de expeditie.

Bekendmaking en Plan eener Negotiatie voor Kanaal in Noord-Holland.

Hiertoe maken Burgemeesteren der stad Amsterdam bekend, het navolgende:

BERIGT en PLAN eener Negotiatie, groot Een Millioen Guldens, tot vinding van het aandeel der stad Amsterdam, in de kosten van de Kanaal-vaart van de nieuwe Communicatie-Haven van het Nieuwediep tot aan het Tolhuis naar Buikfloot, voor de stad Amsterdam gelegen, geopend door Burgemeesteren van Amsterdam, met concurrentie van den Edel Achtbaren Raad derzelve stad, en op specialen last van Z. M., bij Hoogstdeszelfs besluit van den 15den April 1819.

Art. 1. Deze Negotiatie geschiedt ten beloope van *Een Millioen Guldens*, ingaande met den 1sten Julij 1819, tegen den Intrest van vijf pCt., en accrescerende Premie en Loterij.

Art. 2. Tot het inschrijven in deze Negotiatie zal gevaceerd worden in een der vertrekken van de Thesaurie, dagelijks van den 12den Mei 1819, des morgens van 10 tot 2 ure, Zon- en Feestdagen uitgezonderd, tot den 15den Junij 1819; ingevalle de Negotiatie voor die termijn mogt zijn volgeteekend, zal zulks dadelijk bekend gemaakt worden.

Art. 3. Aan de Deelnemers in dezelve zullen uitgereikt worden Losrenten-Brieven, in blanco of des verkie-

Bekendmaking en Plan eener Negotiatie voor Kanaal in Noord-Holland.

zende op naam, ieder groot Duizend Guldens, geteekend door den Heer Thesaurier der stad, Jhr. Mr. *G. C. Clifford*, Lid van den Edel Achtbaren Raad, en tot het teekenen dezer speciaal geautoriseerd; bovendien zullen dezelve Brieven door den Heer Hoofd Kommies ter Thesaurie, Mr. *J. van de Stadt*, gecontrasigneerd, en door den Heer Boekhouder der Rekenkamer ter Thesaurie, *A. J. Fetmenger*, geregistreerd zijn.

Art. 4. De intrest, à 5 pCt. 's jaars, zal worden betaald tot de uitloting en aflossing van het effekt, en hetzelve te dien einde voorzien zijn met 20 coupons, ter grootte van *f* 50 ieder, betaalbaar den 1sten Julij van elk jaar ter Thesaurie der stad Amsterdam, welke coupons geteekend zullen zijn door den gemelden Heer Hoofd-Kommies ter Thesaurie dezer stad, of door den Boekhouder ter Rekenkamer.

Art. 5. Deze coupons, door den laatsten Houder behoorlijk in dorso geteekend, zullen, mits het effekt niet uitgeloot zijnde, in alle Stedelijke Belastingen als contant geld worden aangenomen.

Art. 6. Deze Negotiatie zal binnen den tijd van *Twintig Jaren* geheel zijn afgelost; zullende jaarlijks een getal van 50 stuks Losrenten-Brieven, en dus *f* 50,000, worden uitgeloot en afgelost, waarvan de eerste uitloting en aflossing zal geschieden in de maand Junij van den jare 1820, en de laatste in den jare 1839.

Art. 7. Behalve de aflossing van het kapitaal en van de verschenen interest, zal aan de Deelnemers boven dezelve gegeven worden eene premie, welke primitief voor de eerst uitgetrokkene effekten zal zijn, een *half* ten honderd, en successivelijk telkens met een half pCt. zal accresceeren, zoodat dezelve voor de effekten, die in den jare 1839 zullen afgelost werden, tien pCt. bedragen zal, en dus bij de Deelhebbers altoos, boven de restitutie van het volle kapitaal, een interest van vijf en een half ten honderd genoten worden.

Art. 8. Buiten deze gewone premie van een half pCt. zal telkens bij iedere aflossing, bij wijze van Loterij, eene som van *f* 2,500 aan vijf prijzen worden uitgetrokken en betaald, te weten: één prijs van *f* 1000, twee à *f* 500, en twee à *f* 200 (1).

(1) Bij dit Artikel was gevoegd een tabellarisch overzigt, inhoudende het resultaat der uitloting, aflossing en betaling van premiën en prijzen.

Art. 9. Ter verzekering van de rigtige nakoming van de voorzeide bepalingen, zullen jaarlijks de vereischte sommen daartoe op den Staat van Begrooting der Stedelijke Ontvangsten en Uitgaven van de Stad Amsterdam separaat worden gebragt, en daartoe alle stedelijke middelen geaffecteerd zijn en verbonden.

Art 10. De betaling der ingeschrevene sommen zal moeten geschieden in drie termijnen, en wel een derde vóór of op den 1sten Julij 1819; een derde vóór of op den 1sten Januarij 1820; zullende bij de betaling van ieder der beide eerste termijnen, door den Stedelijken Ontvanger den Heer *P. T. van Hoorn*, provisionele recepissen worden afgeleverd, welke bij de betaling van den derden of laatsten termijn tegen den Losrenten brief zullen worden ingetrokken; als wanneer tevens op de betaling van de alsdan verschijnende eerste coupon, ten beloope van *f* 50, zal gekort worden *f* 25, voor den interest van de laatste fournissementen; zijnde dus het laatste fournissement te saldeeren met *f* 308. 35 en inhouding der vervallene Coupon. Het zal ook vrijstaan aan des verkiezenden, om, bij elken der termijnen, het volle of resterende fournissement geheel te presteren, tegen genot van den vollen bepaalden interest (1).

Op den 25sten Maart werd, op eene plegtige wijze, de eerste steen gelegd aan de nieuwe steenen situatie-sluis met twee kokers, buiten de havenpoort der stad Middelburg, welke ter ontlasting des overtolligen landwaters strekken moest.

Nieuwe situatie-sluis te Middelburg.

Den 20sten der volgende maand werd insgelijks, met vele plegtigheid, en in tegenwoordigheid van eene groote menigte aanschouwers, de eerste steen gelegd aan de nieuwe sluizen en fas-werken, tusschen de Zee en het Koophandels-dok te Ostende, op te rigten, ingevolge een besluit van Z. M. van den 6den April des vorigen jaars. — Na het afloopen dezer plegtigheid vereenigden zich de onderscheidene hooge autoriteiten, welke dezelve hadden bijgewoond, op een fraai banket, hetgeen door de regering der stad werd gegeven.

Nieuwe waterwerken te Ostende.

(1) Amst. Cour. No. 113.

Willems-vaart tot vereeniging van den IJsfel met het Zwarte-Water.

Door den Gouverneur der provincie Overijsfel werd, op den 7den Junij, op eene plegtstatige wijze en onder verscheidene vreugdebedrijven, welke de meeste blijken van algemeene deelneming droegen, de eerste steen gelegd aan de groote fluis voor den mond van het nieuwe kanaal tot vereeniging van den IJsfel met het Zwarte-Water, aan welk kanaal later, bij deszelfs plegtige opening op den 24sten Augustus, de naam van *Willems-vaart* werd gegeven (1). — Het aanleggen van een diergelijk kanaal was, reeds in vroegere eeuwen, een en andermaal voorgenomen geweest, doch zonder uitvoering gebleven, tot dat, kort voor de inlijving dezer landen in het Fransche rijk, op nieuw een ontwerp daartoe werd gevormd en werkelijk aangevangen, doch, ten gevolge dier inlijving, insgelijks wederom gestaakt. Op vertoog en voordragt der ingezetenen, wegens het hoog belang dezer onderneming voor den handel enz. van Overijsfel en naburige provinciën, werd door Z. M., na persoonlijk onderzoek op de plaats zelve, de voltooijing van dit werk, bij wijze van aanbesteding voor algemeene landsrekening, gelast, en daarmede reeds in de maand April aangevangen. Hetzelve moest dienen voor de schepen, den IJsfel bevarende, en naar Zwol, Hasselt, Zwartsluis, alsmede de veenen in de provinciën Overijsfel, Vriesland, Groningen en Drenthe bestemd; of van daar en de rivier de Vecht benevens het Zwarte-Water naar den IJsfel, en de plaatsen aan die rivier opwaarts tot aan den Rijn zelven gelegen, varende, welke door middel van dit kanaal den aanmerkelijken omweg, door de natuurlijke monden van den IJsfel en het Zwarte-Water, vermijdden, en tevens het gevaar ontgingen, waaraan zij, bij het doorvaren van een gedeelte der Zuiderzee, blootgesteld waren (2). — Op den 2den Julij werd

(1) Zie boven St. I. bl. 30.
(2) Overijsf. Cour. No. 47.

de eerste steen gelegd aan de keersluis in den singel der stad Zwolle, tot het voornoemde kanaal strekkende, zijnde deze arbeid met vele moeite, uit hoofde van menigvuldig lek- en kwelwater, tot op die hoogte gebragt.

Opening van de haven der stad Goes.

Het herstel der haven van de stad Goes, van welker gebruik deze stad sedert het jaar 1812 verstoken was geweest, was, ten gevolge der deswege genomene besluiten van Z. M. (1), mitsgaders de vermogende medewerking van den Minister voor den Waterstaat, en den Gouverneur der provincie, en de aanzienlijke bijdragen van een aantal ingezetenen, tot dien staat van volkomenheid gebragt, dat op den 18den Augustus derzelver plegtige opening konde geschieden. Z. Exc. de Gouverneur der provincie de, ten dien einde, gedane uitnoodiging aangenomen hebbende, werd aan het einde der haven begroet door de Haven-Kommissie, waarop dezelve met het jagt binnen de sluis doorvoer. Vervolgens had de plegtige eerste doorvaart plaats, wordende de optogt geopend door het schip, waarop zich de Haven-Kommissie en de Ingenieur van het arrondissement bevond, vergezeld van een klein vaartuig met de muzijkanten der dienstdoende schutterij, waarop onmiddellijk het jagt, op hetwelk zich de Gouverneur der provincie, benevens den Griffier der Staten en eenige andere aanzienlijke regerings-personen bevonden, volgde. Daarna zag men de Kommissie tot de negotiatie voor de haven, benevens een groot aantal der deelnemers, gezamenlijk op één vaartuig, en eindelijk een schip der Wilhelmina-polder volgen. Een aantal schepen in de buiten-haven gereed liggende, werden vervolgens doorgeschut en voegden zich achter den trein, terwijl eene groote menigte aanschouwers, van alle kanten zamengevloeid, zoo in rijtuigen als te paard en te voet, den hoofdweg omzoomden,

(1) Zie Jaarb. 1816. St. II. bl. 34. — 1817. St. II. bl. 146.

Opening van de haven der stad Goes

en zich de muzijk bij afwisseling hooren liet. — Binnen de kade, alwaar eene eerepoort opgerigt was, aan wal gestapt zijnde, werd de Gouverneur aldaar door de stedelijke regering ontvangen, en hierop, voorafgegaan en gevolgd door een gedeelte der schutterij en een aantal scheepsgezellen met vlaggen, naar het huis van den voorzittenden Burgemeester begeleid, alwaar Z. Exc. gehoor verleende. Des middags woonde dezelve een luisterrijk middagmaal op het stadhuis bij, waarop vele der aanzienlijkste ingezetenen genoodigd waren, terwijl er des avonds eene algemeene illuminatie plaats had; zijnde van het oogenblik der eerste doorvaart de toren en alle de huizen der ingezetenen met vlaggen versierd. Behalve een bal, ter eere van den Gouverneur gegeven en door denzelven bijgewoond, werd insgelijks door de schutterij, als ook in de gestichten van liefdadigheid, de vreugde van dezen dag gevierd, en aan de Stedelijke Bierdragers en Arbeiders bier gegeven. Algemeen was de blijdschap over dezen feestdag zigtbaar, welke nog door het fraaie weder verhoogd werd. Inzonderheid leverde het gezigt der haven zelve een aangenaam en treffend schouwspel op, zijnde het vroeger eenzaam en treurig aanzien, in een oogenblik, door het groot aantal kielen in dezelve, in het fraaist en lagchendst tooneel herschapen.

De zorg voor het ligchamelijk welvaren der ingezetenen, door onderscheidene bepalingen in het jongst verloopen jaar, voor het geheele Rijk, aan eenen bestendigen regel verbonden, bleef aanhoudend het voorwerp van de bijzondere aandacht der Regering.

Maatregelen tegen besmetting.

Hiertoe strekte inzonderheid een besluit van den 19den November, waarbij strenge maatregelen werden voorgeschreven bij het onverhoopt stran-

den van schepen, komende uit besmette of verdachte plaatsen (1).

Tot Inspekteur Generaal over den dienst der gezondheid, bij de land- en zeemagt, werd door Z. M. benoemd de Heer *F. J. Harbaur*, Hoogleeraar in de Geneeskunde aan de Hoogeschool te Leuven, en Lid der Kommissie tot het vervaardigen van een Geneeskundig Wetboek.

Geneeskundige benoemingen.

Bij de onderscheidene Kommissiën van Geneeskundig onderzoek en toevoorzigt werden achtervolgens aangesteld, de Heeren: *J. R. de Vassy*, Med. Doctor te Middelburg, tot eersten President der Provinciale Kommissie in Zeeland, en *J. A. Forsten*, Med. Doctor, mede te Middelburg, tot lid der gemelde Kommissie, in plaats van den Heer *B. Dobbelaar de Wind*, overleden; — de Heer *André*, Apotheker te Bergen, tot Lid der Provinciale Kommissie in Henegouwen; — de Hoogleeraar *G. Sandifort*, tot Lid der Provinciale Kommissie in 's Gravenhage; en de Heer *W. J. Rovers*, Med. Doctor, tot Lid der gemelde Kommissie in Dordrecht, in plaats van den Heer *H. P. Timmers Verhoeven*, overleden; — tot Lid der Provinciale Kommissie van Geneeskundig onderzoek en toevoorzigt in Utrecht, de Heer *A. Verhoef*, in plaats van den Heer *B. van Senus*, overleden.

Ingevolge een koninklijk besluit van den 13den November, werd aan een aantal van zeven en veertig, zoo Medicinae-Doctoren als Heelmeesters, de gouden medaille, ter waarde van vijftig guldens, toegewezen, als van welke het gebleken was, dat door hen, in het jaar 1818, in de provinciën Noord-Braband, Gelderland, Noord- en Zuid-Holland, Zeeland, Utrecht, Vriesland, Overijssel, Groningen en Drenthe, het grootst getal personen, zonder eenige belooning, met de koepokstof was ingeënt (2). Voorts werden de

Medailles wegens Koepokinenting.

(1) Dordr. Cour. No. 142.

(2) Men vindt derzelver namen in de Staatscour. No. 55.

Gouverneurs van de provinciën Holland en Overijssel gemagtigd, om Zr. Ms. bijzondere tevredenheid te kennen te geven aan de Heeren *H. van Voorst*, te Haarlem, *J. Repping*, te Rotterdam, en *G. A. Ramaer*, President der Provinciale Kommissie van Geneeskundig onderzoek en toevoorzigt in Overijssel, over den belangloozen ijver, waarmede zij, tot bevordering der Koepokinënting, hadden medegewerkt. — Bij vroegere besluiten van onderscheidene dagteekening waren gelijke eerebelooningen toegewezen aan de Heeren *Colombier*, Heelmeester te Marienburg; *P. M. Ramoux*, Heelmeester te Luik, en *Deboge*, Geneesheer te Kortrijk (1).

Aanhoudende verwoesting door de kinderpokken.

Bij deze en andere hoogst doelmatige inrigtingen en voorzieningen, tot uitroeijing van eene der afgrijsselijkste ziekten, had men echter de treurige gevolgen van het schandelijk verzuim en vloekwaardig vooroordeel van sommigen, ten dezen opzigte, nog aanhoudend te bejammeren. — Te Arnhem openbaarde zich in de lente van dit jaar de kinderziekte in verscheidene huizen, waardoor wederom eenige slagtoffers ten grave gesleept werden. Ten einde het aldaar nog bestaande vooroordeel tegen een der heilzaamste behoedmiddelen tot zwijgen te brengen, deden de Heeren *F. W. Everts*, Medicinae-Doctor, en *H. T. Sagels*, Heelmeester, eerstgenoemde de drie oudste zijner kinderen, de laatste zijn eenig kind, welke vier kinderen op onderscheidene tijden, het oudste voor meer dan 12 jaren, met de koepokken waren ingeënt, nu met de natuurlijke pokken over inënten, zonder gevolg van pokken of krenking der gezondheid van een dier kinderen.

Proefneming aangaande de Koepokinënting.

Door den Stads-Heelmeester *J. Bal* te Thiel, werd insgelijks een proef genomen, welke, of-

(1) Het getal der inentingen met de koepokstof, door den laatstgemelden in het arrondissement Kortrijk verrigt, bedroeg vijf-en-twintig duizend, volgens de Gazette van Gent, No 764.

ſchoon niet nieuw, echter ter wegneming van ongegronde bedenkingen zeer nuttig was. Dezelve beſtond namelijk hierin, dat hij eene pas droog gemaakte koe met koepok ſtof inëntte, waarop, den vierden dag na de inenting, zigtbaar de verſchijnſelen van uitwerking beſpeurd werden, welke toenemende op den negenden dag alle de vereischte teekenen van volkomene vatting, en den tienden van volledige rijpheid vertoonden. Een volwasſen perſoon en kind van zeven maanden met de koepokſtof, welke deze inenting opgeleverd had, dadelijk ingeënt zijnde, voldeed de uitwerking volkomen aan de verwachting, zoodat op den 9den dag, na de gedane inenting, bij verſcheidene kinderen de ſtof, van deze ent-puisten genomen, konde gebruikt worden. — Het bleek uit deze proefneming duidelijk, dat de koepok-ſtof hare geaardheid en beveiligend vermogen bleef behouden, zijnde de gebezigde ſtof, reeds meer dan twee jaren geleden, van eene koe te Geervliet, aan meer dan honderd onderſcheidene voorwerpen, van het een tot het ander, bij tijdvervolg overgebragt.

Berigt wegens vaccine.

De Heer *Tellegen*, Medicinae-Doctor te Groningen, van wien reeds een vroeger berigt door ons is medegedeeld (1), deed een' brief in het dagblad der provincie Groningen plaatſen, aan hem door den Heer Mr. *Wilmſon Kymmel*, Schout van Rhoden, in de provincie Drenthe, toegekomen, welke ten bewijze der volkomen behoedende kracht der koepokinenting ſtrekken moest. — Volgens den ſteller van dit berigt werden, nadat bij de algemeene koepokinenting in voornoemde gemeente, door den Heer *Tellegen* in den jare 1813 verrigt, drie perſonen ongevaccineerd waren gebleven, in het jaar 1814 aldaar de natuurlijke pokken door eenen ſchaarſlijper, komende met drie zijner kinderen van Veendam in de provincie Groningen, te Foxwolde overgebragt, van welke

(1) Jaarb. 1818. St. II. bl. 56.

Berigt wegens vaccine.

kinderen twee aan de gevolgen dier ziekte overleden. Bijna gelijktijdig werden de drie genoemde personen door deze ziekte overvallen, waarvan een het slagtoffer werd. Intusschen bleven de kinderen, welke zich in de huizen, alwaar de kinderziekte heerschte, bevonden en vroeger gevaccineerd waren, geheel vrij, niettegenstaande sommige zelfs bij de zieken in hetzelfde bed sliepen. Ook waren de overige gevaccineerde kinderen, welke, gedurende dien tijd, in deze huizen verkeerd hadden, alle vrij gebleven, alsmede alle de overige gevaccineerde der gemeente, niettegenstaande de genoemde schaarslijper, gedurende zes weken, zijn beroep door de geheele gemeente dagelijks had uitgeoefend. —' De Heer *Tellegen* voegde hier, in eene aanmerking, bij: ,, dat, in die zelfde gemeente, voor dat de gemelde algemeene inenting, bij welke gelegenheid 280 kinderen gevaccineerd werden, plaats had, meer dan 200 kinderen reeds vroeger gevaccineerd waren, waaronder verscheidene zich bevonden, welke zelfs in het jaar 1800, en dus 13 jaren te voren, met de koepokstof waren ingeënt." — Ten slotte behelsde dit berigt de vermelding eener daadzaak van het hoogste gewigt, zijnde de vaccinatie van 381,666 personen, (waarvan verslag was gedaan door de Heeren *Bertholet*, *Percy* en *Hallé*, leden van het Instituut in Frankrijk), van welke men naderhand niet alleen 640 met de natuurlijke kinderziekte liet overinenten, maar zelfs een aantal van 4912 personen met de aldus overingeënte gestadig op het naauwst verkeren, met dezen uitslag, dat de inenting met de natuurlijke pokstof, onder deze 5552 personen, slechts op *een' eenigen persoon*, na de gedane koepok-inenting, vattede (1).

Een later berigt door den voornoemden Geneesheer te Groningen, wegens het aanhoudend nut der koepokinenting, in het dagblad dier pro-

(1) Prov. Gron. Cour. No. 59.

vincie van den 3den December geplaatst, is ons belangrijk genoeg toegeschenen, om hetzelve alhier in deszelfs geheel te laten volgen (1): Berigt wegens vaccine.

Sedert verscheidene jaren nam het vertrouwen op de koepok-inenting overal meer en meer toe, doch sedert de kinderziekte zich hier weder vertoonde en ook eenigen aantastte, die reeds met koepokstof ingeënt en goedgekeurd waren; sedert sommigen, dien ten gevolge, door mij en anderen aangeraden is of goedgevonden hebben, om, al ware het slechts ter hunner meerdere gerustStelling, de personen, die voorheen reeds gevaccineerd waren, voor de tweede maal met kopokstof te laten inenten; sedert dien tijd heeft eene overdrevene vrees veler harten ingenomen, en het goed vertrouwen op het beveiligend vermogen der koepok-inenting in een soort van mistrouwen veranderd. De ondergeteekende dit hoe langer hoe meer vernemende, heeft gemeend de twijfelmoedigen eenen wezenlijken dienst te zullen doen, met hen, ter voorkoming van verdere misvatting en ongegronde twijfelingen, bij de volgende daadzaken te bepalen:

1°. Zoo ver de ondergeteekende weet, zijn degenen, welke in 1796 in Engeland gevaccineerd zijn, tot op dezen dag, en dus gedurende eene reeks van 23 jaren, even zoo wel als de latere ingeënten, vrij gebleven van de kinderziekte, offchoon de kinderpokken in het zoo volkrijke Londen middelerwijl onafgebroken heerschten, en het aldaar derhalve nooit aan gelegenheid tot besmetting ontbrak. Dat dit de waarheid is, weet ieder onpartijdig onderzoeker. Ziedaar een bewijs, dat de koepokinenting niet slechts voor zekeren tijd, maar bij aanhoudendheid den enteling tegen de kinderziekte beveiligt.

2°. Deze behoedende kracht der vaccine is gebleken, zoowel in de heetste en koudste, als in de gematigde luchtstreken. Bij allerlei volkeren, in alle tijdvakken des levens, bij allerlei levenswijze is zij gebleken dezelfde te zijn. Het beveiligend vermogen van de koepokstof is derhalve proefondervindelijk bewezen, niet,

(1) Hetzelve wordt mede gevonden in de Alg. Konst- en Letterbode No. 56. Zie voorts berigt eener waarneming, aangaande dit onderwerp, gedaan door den Heer *A. E. Römer*, Med. Doctor te Utrecht, in de Alg. Konst- en Letterbode No. 3.

Berigt wegens vaccine.

flechts onder zekere voorwaarden of in gegevene omstandigheden, maar onbepaald overal en ten allen tijde. Zoo velen er door de kinderpokken werden aangetast, zoo velen werden, waar de vaccine geappliceerd werd, door het vermogen van de vaccine behouden.

3°. Er zijn, wel is waar, zoo hier als elders, eenige van hen, die voorheen met koepokstof ingeënt waren, door kinderziekte aangetast. De uitzondering, die deze weinige op den algemeenen regel maken, is echter niet genoegzaam, om de waardij of het goed vertrouwen op de koepokinenting in verdenking te brengen. En waarom niet? Omdat de ondervinding federt onheugelijke jaren heeft geleerd, dat eenige perfonen, die met de pokstof voor de kinderziekte ingeënt en goedgekeurd waren, en dus verondersteld werden voortaan tegen alle besmetting dier ziekte beveiligd te zijn, ook weder ten tweedenmale pokten, als zij aan de besmetting van natuurlijke kinderpokken blootgesteld waren. Alle oude Doktoren en bejaarde huismoeders, die door eene langdurige ondervinding met den aard van de gewone kinderziekte bekend zijn, kunnen zulks getuigen. En echter heeft niemand uit dien hoofde ooit getwijfeld aan het beveiligend vermogen der inenting met de natuurlijke pokstof. Heeft men zoo billijk gedacht ten opzigte van de inenting met stof van de gewone kinderziekte, waarom bewijst men dan dezelfde toegeeflijkheid niet aan de inenting met koepokstof? Volgens de berekening van zeker Engelsch geleerde, wordt onder de 500 gevaccineerden naauwelijks 1 door de kinderziekte aangetast. In deze stad is dat getal, tot dus verre, eerder kleiner dan grooter. Waarschijnlijk heeft hier van de 1000 gevaccineerden slechts 1 naderhand de natuurlijke kinderziekte gekregen: ten bewijze daarvan kan ik verklaren, dat onder ruim 7000, welke door mij gevaccineerd zijn slechts 2 naderhand nog gepokt hebben, de een namelijk in 1814 en de andere in 1818: zoodat het getal van de zoodanige, bij mijne gevaccineerden, tot dus verre staat als 1 tot ruim 3000. Had men ten tijde van de inenting met stof van kinderziekte zoo velen ingeënt als nu met koepokstof, en had men toen opgeteekend hoe velen vervolgens nog, ondanks die inenting, door de natuurlijke kinderziekte aangetast werden, dan zouden de voorbeelden van mislukte inenting met kinderpokstof waarschijnlijk niet zeldzamer geweest zijn, dan die van de tegenwoordige koepokstof.

Overige wegens vaccine.

4°. Zoo weinig de enteling zelf bij de inenting met koepokstof waagt, zoo veel waagt de Geneesheer er bij, namelijk, omdat de koepokinenting, als eene nog min bekende ziekte van de zijde der Geneesheeren, veel meer oplettendheid en naauwkeurigheid vordert dan die van de kinderziekte. En is dit het geval niet met elke nieuwe, voor velen nog vreemde ziekte? Bij eene zoo beperkte kennis aan derzelver waren aard en mogelijke afwijkingen, zoude het meer te verwonderen zijn, dat er onder zoo vele millioenen geheel geene mislukte proeven voorkwamen, dan dat er zich van tijd tot tijd zoodanige vertoonen. Zoo ver echter is men in dezen reeds gevorderd, dat het niet meer moeijelijk is te gissen naar deze en gene redenen van mislukking, of waarom eenige der gevaccineerden naderhand de natuurlijke kinderpokken gekregen hebben; en men zou dezelve als niet ongegrond, ja zelfs als zeer waarschijnlijk kunnen opgeven, indien de voorzigtigheid niet aanried die op te schorten tot den tijd, wanneer men door aanhoudende oplettendheid, beproeving en ervaring, meer verlicht, met genoegzame zekerheid de reden daarvan kan aanwijzen en mislukking voorkomen.

Dit intusschen is zeker: „ onder alle overgeënte gevac„ cineerden, is tot op dit oogenblik, zoo ver de onder„ geteekende weet, geen enkel persoon door de natuur„ lijke pokken aangedaan geworden; en alle de niet „ overgeënte gevaccineerden, die hier naderhand door „ middel van besmetting van de kinderziekte aangetast „ zijn, hebben gene andere dan zeer goedaardige kinder„ pokken gekregen."

Voegt men deze waarneming bij al het overige, dan zal de koepokinenting, in weerwil van de weinige uitzonderingen, bij elken onbevooroordeelden derzelver waarde volkomen behouden, en de zoodanigen ten minste zullen met mij erkennen, dat de koepokinenting is en blijft een uitmuntend voorbehoedmiddel tegen de natuurlijke kinderziekte.

Kinderziekte in Suriname.

De Heer *F. A. Kuhn*, Chirurgijn en Chef der Hospitalen, mitsgaders Stads Doctor te Paramaribo, maakte zich door zijnen ijver, zorg en oplettendheid bijzonder verdienstelijk, bij het ontstaan der kinderziekte in de kolonie Suriname, zoodat men hieraan, vooral wanneer men het doodelijke

Kinderziekte in Suriname.

der kinderziekte in warme landen in aanmerking neemt (1), het behoud van duizenden, en een groot aantal bezitters van plantagiën de redding van geheelen of gedeeltelijken ondergang te danken hadden. De nadere omstandigheden deswege, zoo als dezelve in een eigenhandig berigt van den Heer *Kuhn* vervat zijn, komen hoofdzakelijk hierop neder. In het midden des vorigen jaars alles aangewend hebbende om de, in genoemde kolonie, federt lang veronachtzaamde koepok-inenting algemeen in gang te brengen, bleven deze pogingen echter zonder vrucht, daar het grootste gedeelte der ingezetenen met het dom vooroordeel tegen dit behoedmiddel behebt waren. Den 10den Maart van dit jaar ontdekte de Heer *Kuhn*, dat bij den Chirurgijn *Servant la Faye* de kinderziekte zich vertoond had, waarvan ook gemelde Chirurgijn aan hem verflag deed. Het gewigt van eene zoodanige ziekte overwegende, wier ruchtbaarheid eene geweldige ontsteltenis en ongerustheid in de kolonie veroorzaakte, werd het Gouvernement deswege geraadpleegd, en eene Kommissie bijeen geroepen. De pogingen om de oorzaak op te sporen bleven vruchteloos, hoewel men met zekerheid veronderstelde dat een Fransch matroos, in het hospitaal van den Heer *Servant* overleden, met de kinderziekte besmet geweest was. Het scheen den Heer *Kuhn* toe, dat de afzondering het eenigst middel was, hetgeen de verspreiding, vooral op de Plantagiën, konde verhinderen, en dien ten gevolge werd Paramaribo voor eenige dagen in staat van blokkade gesteld, en bepaald, dat een

(1) Onder anderen werd in 1718 het grootst gedeelte der inwoners van de Kaap de Goede Hoop het slagtoffer dezer ziekte, terwijl in 1738 dezelve in Noord-Amerika zoo allerkwaadaardigst woedde, dat een ieder, door de ziekte aangetast, bezweek, tot dat men door de inenting de verdere sterfte, ja de geheele ontvolking, voorkwam.

een ieder, die door de kinderziekte besmet zoude worden, in het daartoe bestemd lokaal zoude worden afgezonderd, met welks bestuur de Heer *Kuhn*, belast werd. Deze met alle mogelijke zorg, volgens de gewone maatregelen, te werk gaande, had niet alleen denzelfden avond nog het lokaal in gereedheid, maar ook de met kinderziekte besmetten, ten getale van elf, op de doelmatigste wijze, derwaarts doen overbrengen. Echter oordeelde velen deze maatregelen willekeurig, hetgeen den Heer *Kuhn*, volgens zijn zeggen, menige onaangenaamheid en zelfs gewelddadigheden berokkende; ook wilden zich nu allen, uit hoofde dezer afzondering, laten vaccineren, waartoe het echter te laat was, daar de stof reeds te oud geoordeeld werd. Inmiddels was de Luitenant *Dockx* en de Chirurgijn *Visser*, met eenige kinderen naar Cayenne gezonden, om van daar koepokstof over te brengen. Binnen veertien dagen waren dezelve met het gewenscht gevolg terug, en in weinige dagen was er een genoegzame voorraad van stof voorhanden, zoo dat de Heer *Kuhn* dagelijks, zoo wel voor behoeftigen als anderen, in het hospitaal een' tijd konde besteden om *gratis* te vaccineren. Hiervan werd nu zulk een gewenscht gebruik gemaakt door alle standen, dat, in de eerste dagen, zelden onder de drie honderd gevaccineerd werden. Van alle kanten werd om koepokstof gevraagd, zoodat, in vier en twintig dagen, twee honderd en vijftig paar glazen naar de rivieren en elders gezonden werden; zelfs haalde de meergemelde Geneesheer een groot aantal Indianen tot de vaccine over, en ook verscheidene boschnegers maakten er gebruik van. — Op den eersten Mei was het lokaal, voor besmetten bestemd, reeds ledig, en tot vaccinatie niet veel aanvraag, waarop de Heer *Kuhn* een rapport inleverde, hetwelk hoofdzakelijk inhield: „ dat tot den 1sten Mei in het hospitaal, volgens een opgemaakt register, 2771 personen *gratis* waren gevaccineerd; in deszelfs bijzondere praktijk waren door denzelven, de

Kinderziekte in Suriname

plantagie-slaven medegerekend, 640, waarvan 200 in het lokaal, gratis behandeld; van 47 door de kinderziekte aangetast waren er 6 gestorven, de overigen hersteld. — Door verscheidene chirurgijns waren, volgens hunne opgave (voor wier juistheid de berigtgever echter niet instond) 1,900 inentingen gedaan, dus te zamen 5271. Ofschoon van de plantagiën nog geene rapporten ingekomen waren, hield de mededeeler van dit verslag zich echter verzekerd, dat thans in de Kolonie 9,000 personen met goed gevolg gevaccineerd waren". — Overigens werd in het gemeld etablissement door het Gouvernement de vrije verpleging aan allen toegestaan, zoo als ook de officieren van gezondheid, in hetzelve dienstdoende, geene de minste aanspraak op belooning maakten (1).

Ongesteldheid veroorzaakt door garnalen.

In de maand April klaagde een aantal lieden, zoo te 's Gravenhage als in het naburig Scheveningen, over hevige ongesteldheid, vergezeld van zware pijnen, verlammingen en benaauwdheid, hetgeen zij toeschreven aan het eten van zee-garnalen, zoo zelfs dat een meisje, in het dorp Scheveningen, vier jaren oud, eenige uren na dezelve genuttigd te hebben overleed. — Burgemeesteren der genoemde stad bragten deze daadzaken, bij eene afkondiging van den 22sten April, ter algemeene kennisse, daarbij noodig oordeelende, in afwachting van den uitslag des onderzoeks naar de oorzaak van deze ongesteldheid, de ingezetenen ten ernstigste te moeten waarschuwen, zich intusschen van het eten van garnalen te onthouden. — Op den 30sten daaraanvolgende geschiedde deswege de navolgende Publicatie:

"Burgemeesteren der stad 's Gravenhage, de plaatselijke kommissie van geneeskundig toeverzigt alhier belast hebbende met een naauwkeurig onderzoek naar de oorzaak der ongesteldheid, welke voor eenige dagen bij zeer vele personen het gevolg geweest is van het eten van garnalen; en van gemelde kommissie rapport bekomen heb-

(1) Amsterd. Cour. No. 206

bende, dat die ongesteldheid niet aan eenige metaal-vergiftiging, veroorzaakt door het koken in kopere ketels of door het koken van de garnalen met koper, moet geweten worden; maar hoogstwaarschijnlijk moet toegeschreven worden aan eene eigenaardige dierlijke of zee-plant-dierlijke zelfstandigheid aan de garnalen aanklevende, welke huisvest in de zeeslib, bekend onder den naam van Daal, waarin de garnalen gevangen zijn geweest, en welke Daal van tijd tot tijd in zee digt bij de stranden gevonden wordt;

Ongesteldheid veroorzaakt door garnalen.

En zoo veel mogelijk de nadeelige gevolgen, welke onlangs hebben plaats gehad, voor het vervolg, willende voorkomen;

Hebben goed gevonden aan de visschers te Scheveningen te verbieden, gelijk verboden wordt bij deze, om op die tijden, in welke de voorgemelde Daal aan de stranden zal worden waargenomen, op die plaatsen garnalen te slepen, maar alsdan dieper in zee op dezelve ter vangst te gaan; en zulks op eene boete van *f* 25, of 2 dagen gevangenis tegen allen, welke hiertegen zullen gehandeld hebben. Wordende de keurmeesters van de visch te Scheveningen ernstiglijk gelast, ten alle tijde toe te zien of de aangebragt wordende garnalen ook teekenen vertoonen van met Daal besmet te zijn; en in dat geval met die garnalen te handelen, als met andere afgekeurde visch, ingevolge de keur van 17 Junij 1816, gehandeld moet worden;

En wordt de direkteur van politie belast met voor de narkoming dezes te waken of te doen waken.

Niet alleen het eten van garnalen maar ook van oesters bragt in 's Gravenhage bij sommigen ongesteldheid te weeg. De plaatselijke kommissie deswege door de stedelijke regering geraadpleegd, en naar de vermoedelijk oorzaak onderzoek gedaan hebbende, oordeelde dat zulks was toe te schrijven aan het ontginnen van eene slijkachtige oester-bank op de zeeuwsche kust, op welke bank, bij laag water dikwijls eenige uren bloot, de oesters lang droog en onbespoeld bleven liggen. Hieruit ontstond dat dezelve onzuiver en ongespeend, dat is, zonder zich van derzelver slijkaartige stoffen en bijhebbend aas ontdaan te hebben, gevent en genuttigd werden, hetwelk tot

Alsmede door het eten van oesters.

de plaats gehad hebbende ongesteldheid aanleiding konde hebben gegeven. Mitsdien werden de ingezetenen door Burgemeesteren, op den 5 November, bij eene waarschuwing indachtig gemaakt, zich van het eten van bovengenoemde oestersoort te onthouden.

Persloop in Gelderland, enz.

Van eenen meer ontrustenden aard waren de berigten wegens eenen persloop, welke zich, gedurende den zomer, in eenige oorden der Provincie Gelderland, openbaarde, ofschoon de opgaven deswege niet van alle onnaauwkeurigheid en vergrooting vrij te spreken waren. (1). — Te Hummen en Groesbeek vertoonden deze ongesteldheid zich reeds in de maand Augustus, alwaar eenige personen het slagtoffer derzelve werden, zonder dat hierdoor echter groote verwoestingen werden aangerigt, of men van eene zeer aanmerkelijke verspreiding vernam. Later heerschte dezelve, min of meer, in verscheidene gemeenten van de Betuwe als te Lent, Bommel, Elst, Heteren, Valburg en Lienden. Alleen in drie dezer gemeenten, namelijk te Valburg, Lent en Bommel, maakte dezelve, zoo veel men kon ontwaren, merkelijken voortgang, waardoor een aantal lijders bezweken. — Op last van den Gouverneur der provincie werden eenige, door de provinciale kommissie van geneeskundig onderzoek en toeverzigt voorgedragene, maatregelen tot voorbehoeding publiek gemaakt.

Ook in eenige gemeenten der provincie Overijssel openbaarde zich, in de maand September, de persloop, zonder dat derzelver gevolgen zoo verwoestend waren als men bij den aanvang duchtte. Te Raalte, Weersel o, Olst, Lonneker en Dennekamp werden eenige personen door dezelve uit het leven gerukt, zijnde te Raalte van 17 lijders 5 overleden; te Weerselo van 28 lijders 7; te Olst van de 4 lijders 2; te Lonneker van de 5 lijders 1, en te Dennekamp 1, welke aldaar alleen van de ziekte aangetast was geweest. De overige lijders in deze gemeente,

(1). Zie Nijm. Cour. No. 92.

als ook in eenige andere, alwaar zich bij sommige huisgezinnen de ziekte geopenbaard had, werden alle volkomen hersteld, zoodat de ziekte in de maand November geheel geweken was. De provinciale kommissie van geneeskundig onderzoek en de onderscheidene plaatselijke besturen, verwierven, bij deze gelegenheid, door het in werking stellen van onderscheidene doelmatige behoedmiddelen, de meest verdiende aanspraak op de algemeene erkentenis.

Persloop in Gelderland, enz.

De provinciale kommissie van geneeskundig onderzoek in Gelderland vond goed, bij deze gelegenheid, door middel eener prijsuitschrijving, op den 10den December, de navolgende vraag, ter beantwoording voor den laatsten December 1821 voor, te stellen: ,, Bevestigt de ondervinding, dat de persloop in de provincie Gelderland, en vooral in sommige streken van dezelve, algemeen en veelvuldiger plaats heeft, dan in andere gewesten van het rijk? — Zoo ja, welke zijn dan daarvan de oorzaken? Zoo neen, bestaat er dan tusschen die gedeelten dezer provincie en de overige gedeelten van het rijk, waar de persloop even veelvuldig wordt waargenomen, eenige blijkbare overeenkomst in ligging, gesteldheid van den grond, van het water, of van den dampkring, in levenswijze der inwoners, en diergelijke omstandigheden, waaruit men het veelvuldiger plaats hebben dier ziekte aldaar op gezonde natuur- en geneeskundige gronden kan verklaren? Kan men daaruit eenig licht verkrijgen, ter ophaldering van den aard dier kwaal, en ter vaststelling der doelmatigste behoedmiddelen en geneeswijze (1)?

Tot handhaving des gezonden staats van het vee, strekte inzonderheid de steeds durende zorg, dat aanhoudend in de onderscheidene provin-

Zorg voor vee-artsen.

(1) Zie Arnh. Cour. No. 152.

ciën des rijks een genoegzaam aantal bekwame vee-artzen voorhanden wierd gevonden, aan welke daartoe de meest gelegene woonplaatsen, bij onderscheidene resolutiën van Z. Exc. den Minister voor het Publiek Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Koloniën, werden aangewezen.

Wet van den 14den Maart tot vrijstelling van den invoer van osfen voor drie maanden. (Staatsbl. No. 10.)

Uit overweging der, in onderscheidene provinciën des rijks, heerschende behoefte van osfen, en ten einde gepaste middelen om derzelver getal te vermeerderen wierden aangewend, had Z. M., met gemeen overleg der Staten Generaal, goedgevonden, bij eene wet van den 14den Maart vast te stellen „, dat gedurende drie maanden, te beginnen met den 1sten April, en te eindigen met den 30sten Junij dezes jaars, het zoude vrijstaan osfen, mits drie jaren of daar boven oud, in dit rijk, hetzij te land, langs nader aan te wijzen kantoren, het zij ter zee, en onder de noodige voorziening tegen alle vrees van besmetting, in te voeren, zonder betaling der belasting, bij de wet van den 3den October 1819 op den invoer vastgesteld".

Besluit van 24 Maart ter behoorlijke werking van de wet van 14 Maart. (Staatsbl. No. 13.)

Z. M. willende de noodige bepalingen en voorzieningen, overeenkomstig bovenstaande wet, en ten einde derzelver werking behoorlijk te verzekeren, daarstellen, nam daartoe, op den 24sten Maart, het volgend besluit:

Art I. Om deze, bij de wet toegestane vrijstelling, te kunnen erlangen, zal de invoer van osfen, mits drie jaren of daar boven oud zijnde, gedurende den daarbij gestelden tijd, niet anders kunnen geschieden, dan langs de volgende kantoren van in- en uitklaring der In- en Uitgaande Regten en Accijnsen.

Aan de landzijde.

Winschoten;	Koeverden;	Ootmarsum;
Bourtange;	Veenebrugge;	Enschedé;

Groenlo;	Henri-Chapelle;	Heir;	Besluit van 24 Maart ter behoorlijke werking van de wet van 14 Maart (Staatsbl. No. 12.)
Doesburg;	Francorchamps;	Chimay;	
Nijmegen;	Behault of Bocholt;	Hastier la Vaux;	
Zevenaar;	Wasserbillig;	Quiévrain;	
Gennip;	Frisange;	Hertain;	
Venlo;	Aubange,	Meenen;	
Roermonde;	Vianden;	Roesbrugge.	
Vaels;	Schengen;		

Aan de zeezijde.

Nieuwpoort;	Brouwershaven;	Amsterdam;
Oostende;	Hellevoetsluis;	Harderwijk;
Sluis (in Vlaanderen)	Brielle;	Zwolle;
Vlissingen;	Medemblik;	Harlingen;
Veere;	Hoorn;	Zoltkamp,
Zierikzee;	Zaandam;	Delfzijl.

II. Op de, bij het eerste artikel, aangewezene kantoren der In- en uitgaande Regten en Accijnsen, zullen de respektieve Staten-Provinciaal, *twee* of meer deskundigen, van beproefde trouw, doen plaatsen, ten einde de aangebragte ossen, met de meeste gestrengheid en zorgvuldigheid te onderzoeken, en kennis te nemen van het certificaat, waarvan ieder transport zal moeten vergezeld zijn, dat, op de plaats, van waar het afkomstig is, geene besmettelijke ziekte hoegenaamd onder het rundvee heerscht.

Deze certificaten zullen moeten afgegeven zijn door de regering der plaats.

III. Zoo de deskundigen verklaren, dat de voor den invoer bestemde ossen in een' bedenkelijken staat zijn, of het daartoe strekkende certificaat onvoldoende bevonden wordt, zullen dezelven niet toegelaten, maar dadelijk over de grenzen terug gebragt worden.

IV. Voor het examineren en viseren van ieder certificaat van gezondheid, hetwelk eenig transport zal vergezellen, zal aan de benoemde deskundigen of experten worden toegelegd *dertig* cents, en voor het onderzoek van ieder os, gelijke 30 cents, dadelijk na den afloop hunner werkzaamheden te betalen, door de eigenaars of geleiders der aldus aangevoerd wordende transporten; en zulks, hetzij die binnen het Rijk toegelaten, of buiten hetzelve terug gebragt moeten worden.

Besluit van 30 April tot vermeerdering van het getal der kantoren voor den invoer van ossen. (Staatsbl. No. 17.)

Bij een nader besluit, van den 30sten April, werden onder de kantoren van in- en uitklaring, langs welke de invoer van ossen, ten gevolge en overeenkomstig het voormeld besluit, konde geschieden, bovendien aangewezen: aan de landzijden, dat van *Echternach*, en, aan de zeezijde, dat van *Edam*.

Door den Minister van Binnenlandsche Zaken, als belast geweest met de administratie van het veefonds, opgerigt in het jaar 1814, en bij de wet van den 6den Januarij 1816, voor het geheele rijk gemeen gemaakt (1), werd, op den 1sten April, de summiere inhoud der rekening en verantwoording zijner administratie, aan gecommitteerde leden der Algemeene rekenkamer gedaan, ter kennisse van het publiek gebragt; zijnde deze administratie begonnen met den 7den Maart 1814, en geëindigd met den 31sten Junij 1818 (2).

Staat van het vee.

De vergelijking van het getal runderen, paarden en schapen, in de provincie Gelderland, met dat van het vorige, leverde een zeer belangrijken uitslag op. Volgens dezelve bedroeg het getal runderen, in 1819, zoo boven als beneden de 2 jaren, 120,988 stuks, zijnde 9,185 meer dan in 1818; — het getal paarden, zoo boven de 3 jaren als daaronder 28,624, zijnde meer dan in 1818, 998 stuks; — eindelijk het getal schapen 72,334, zijnde 18,254 stuks meer dan in 1818.

De staat van het vee, voor het geheele rijk, daaronder het Groot-Hertogdom Luxemburg begrepen, wordt voor dit jaar opgegeven als volgt: runderen, boven de 2 jaren, 1,223,178, beneden de twee jaren 573,425; — paarden, boven de 3 jaren 36?,656, beneden de 3 jaren 89,105; — schapen 1,303,534 (3).

De kaasmarkt, op den 25sten Junij, te Alkmaar

(1) Nieuwe Nederl. Jaarb. St. VI, bl. 555—558 en Jaarb. 1816, St. II, bl. 367—369.

(2) Zie Staatscourant No. 95.

(3) Alg. Kunst- en Letterbode 1821, No. 30.

gehouden, werd als zeer merkwaardig beschouwd en opgeteekend. Op dezelve werden namelijk ter markt gebragt 833 stapels, wegende 364,394 ponden, en voor *f* 15 à *f* 18½ de honderd ponden verkocht.

Merkwaardige kaasmarkt.

Bij de Kommissiën van Landbouw, in de onderscheidene provinciën des rijks, hadden achtervolgens, bij verscheidene besluiten van Z. M, de navolgende benoemingen plaats: tot lid der kommissie, in Oost-Vlaanderen, de heer *de Thiennes*, de zoon, in plaats van den heer *Fonson*, overleden; — in Noord-Holland, Mr. *J. P. Hoeufft*, in plaats van den heer *J. N. van Eijs*, overleden; — in de provincie Luik, de heeren: *E. de Burdinne*, *B. van Hove* en *Brands*, in plaats van de heeren *Barett*, *de Diest* en *F. de Simons*, op hun verzoek, ontslagen; — tot leden der kommissie in Zuid-Braband, welke voortaan uit 14, in plaats van uit 8 leden, zoude bestaan, de heeren: *Claes*, de zoon, te Lembeek; *Sterex*, te Ophem (1); *van den Endt*, te Cortenberg; *de Liem*, te Lubbeek; *F. Crousse*, de zoon, te Houtain-le-Mont, en *H. Anciaux*, te Glimez; — in Noord-Braband, Jhr. *L. van Sasfen van Ysfel*, te Boxmeer, in plaats van den heer *A. H. Verhelfen*, op deszelfs verzoek, eervol ontslagen; — in Zeeland, de Heeren: *C. van de Stolpe*, te Bruinisse; *J. Faro*, te Yzendijk, en *L. Hoelands Cz.*, te Axel, en *C. Haak*, te Hulst; — in Luxemburg, de heer *P. J Collard*, te Grandvois; *J. Roijerus*, te Laclereau, en *D. van der Maesen*, te Jupille.

Benoemingen voor den landbouw.

Z. M. gelastte, tot nut van den landbouw, de vertaling van het werkje van den heere *Christian*, bestuurder van het koninklijk kabinet der kunsten en handwerken te Parijs, bevattende eene

Bereiding van vlas en hennip zonder roting.

(1) In plaats van den heer *Sterex*, overleden, benoemde Z. M. later, den Heer *A. van Nuffel*, oud-maire van Malderen.

Bereiding van vlas en hennip zonder roting. handleiding voor landlieden, over de wijze om vlas en hennip, zonder roting, te bereiden, en beval tevens, dat een door den werktuigkundigen *Calla*, te Parijs, vervaardigd model van het werktuig van den heer *Cristian*, in het kabinet van landbouwkundige gereedschappen te Amsterdam zoude geplaatst worden; terwijl een soortgelijk, door den heer *Dessaint* te Brussel gemaakt, bij de Maatschappij van Landbouw- en Kruidkunde te Gent, voor hen, welke zulks verkiezen mogten, ter bezigtiging stond. — Reeds eenigen tijd geleden, door den heer *d'Hont d'Arcy* hier te lande, een middel uitgevonden zijnde, om het vlas op eene andere meer doelmatige, dan tot hiertoe gebruikelijke, wijze te roten, had Z. M. bijzondere proefnemingen deswege bevolen, welke ook in onderscheidene plaatsen van Oost-Vlaanderen, en met verschillene kwaliteiten van vlas, eerst onder opzigt van genoemden heer en vervolgens, na deszelfs overlijden, onder dat van den heer *Rooman de Block*, welke daarmede door Z. M. belast was, hadden plaats gehad. Deze proefnemingen, hoezeer dan ook niet in alle gemeenten met dezelfde vlijt en naauwkeurigheid in het werk gesteld, leverden echter, over het algemeen, eene zoo gunstige uitkomst op, dat de voordeelen, welke de nieuwe wijze van roting boven de oude verdiende, niet meer in twijfel werden getrokken. Hiervan getuigden niet alleen de monsters, welke aan Zijne Excellentie den Minister van het Publiek Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Koloniën waren ingezonden, maar de graagte, waarmede het vlas, op de nieuwe manier bewerkt, volgens de aan genoemden Minister gedane opgave, in Vlaanderen werd gezocht, en de ongelijke hoogere prijzen, welke men, volgens deszelfs opgave, daarvan had kunnen bedingen. — Z. M. over dit verslag voldaan, gaf bevel om de beschrijving van de roting, zoo als die door den heer *d'Hont d'Arcy* was uitgevonden, door den druk bekend te maken, ten einde de belanghebbenden met elk der

bereidingen, zoowel laatstgemelden als dien van den heer *Cristian*, bekend zoude worden, en naar verkiezing die gene bezigen, welke hun het meest geschikt mogt voorkomen (1). — Overigens werd bepaald, dat uit het fonds van den landbouw, gedurende de twee eerstvolgende jaren, gepaste aanmoedigingen zouden worden verleend, hetzij aan de Burgemeesteren der gemeenten, ten platte lande, welke door hun voorbeeld meer bijzonder tot het nuttig oogmerk in deze zouden hebben medegewerkt, het zij aan hen, welke behoorlijk konden aantoonen, eene billijke hoeveelheid vlas, geheel naar alle de voorschriften der nieuwe wijze van roting bewerkt, en in den handel gebragt te hebben (2).

Bereiding van vlas en hennip zonder roting.

De heer *C. C. Hultman*, Gouverneur der provincie Noord-Braband, magtigde de Plaatselijke Besturen, aan welke bij rondgaanden brief, van den 15den Julij, van dit weldadig besluit van Z. M. kennis gegeven werd, om, des verkiezende, ten koste hunner gemeenten, het werkje van den heer *Christian* en de genoemde verhandeling aan te schaffen.

De heer Gouverneur der provincie Overijssel, op den 21sten Julij, ter kennisse der belanghebbenden brengende, dat bij hem was ontvangen eene missive van den Minister voor het Publiek Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Koloniën, wegens de uitvinding van den heer *d'Hont d'Arcij*, waarbij tevens waren gevoegd eenige exemplaren der verhandeling daartoe betrekkelijk, deed, ten einde tot de bereiking der bedoelingen van Z. M. zoo veel mogelijk mede te werken, de aanwijzing van het vlas te roten, volgens de bewerking van den heer *d'Hont d'Arcy*, in deszelfs

(1) Het werkje van den heer *Cristian* en de verhandeling, waarbij de manier van den heer *d'Hont d'Arcy* was beschreven, waren verkrijgbaar ter drukkerij van *A. Stapleaux*, te Brussel.

(2) Provinc. Dagbl. van Noord Braband No. 59.

geheel, in het dagblad der voormelde provincie plaatsen (1).

Bijzonder soort van meekrap. Te Dinteloord in Noord-Braband was, in het voorjaar van 1817, door een vreemdeling aangebragt eene vreemde soort van meekrappen, welke hij zeide uit een der gebergte van Zwitserland gehaald te hebben, en door onderscheidene bouwlieden der gemeente van denzelven gekocht werden. Van deze soort van meekrappen werden, zoo wel in het voorgaande als in dit jaar, in ongelijke hoeveelheid, kiemen ter voortplanting getrokken, welke een zeer voordeelig vooruitzigt opleverden. Een der kropjes, in het voorjaar van 1817 geplant, en alstoen slechts twee of drie stengeltjes uitmakende, leverde in de maand September eerst een krop, van omtrent zes ponden zwaar, en naderhand eenen tweeden van ruim elf ponden Amsterdamsch gewigt op, zijnde de lengte van beide van den hals tot aan het einde der tengels 4 voeten Rijnlandsch. Dezelve werden echter nog verre overtroffen door eenen anderen krop, mede van dezelfde soort, eenige dagen later uitgetrokken, welke de buitengewone zwaarte had van 21 ponden Amsterdamsch gewigt, bij eene lengte van ruim 5½ voeten Rijnlandsche maat. Bovendien leverde deze soort van mede nog dit voordeel op, dat, hoezeer dezelve in dit jaar door onderscheidene mede-planters, in voornoemde gemeente, zelfs tot drie malen toe, gelijk men het noemt, dood geplukt was, van deze kroppen echter, nadat het saizoen der mede-planterij voorbij was, nog fruit of loof werd gemaakt, hetgeen de bijna ongeloofelijke lengte van ruim acht Rijnlandsche voeten had (2).

Ongemeene aardappelen. Ook werd door den heer *Lanckman*, een der bekwaamste tuiniers van Gent, een aardappel, van eene op het vaste land onbekende soort, van Engeland overgebragt, welke in dit jaar een oogst opleverde van 360 steen of 2160 ponden, heb-

(1) Zie het bijvoegsel tot de Overijss. Cour. No. 61.
(2) Staatscour. No. 233.

bende ieder ſtek of ſtam tusſchen de 15 en 18 ponden opgebragt. Deze aardappelen waren langwerpig van gedaante, van eene fraaije roode ſchil, en overigens uitnemend van hoedanigheid.

Geſchiktheid der koeijen voor den veld-arbeid.

Wegens het gebruik van koeijen, in plaats van paarden, bij den veldarbeid, deelde een ongenoemde, in het hoofd-dagblad des rijks, het volgende mede:

Proeven, welke ſedert eenige jaren door vlaamſche en waalſche landbouwers genomen, en met den besten uitſlag bekroond zijn, doen mij gelooven, dat de landbouw voor eene belangrijke verbetering vatbaar is.

Men weet, hoe nuttig het is, een veld ligt om te ploegen, onmiddellijk nadat de oogst er af is, ten einde het onkruid uit te roeijen, de verharding van den grond te voorkomen, en denzelven integendeel het voordeel van een braakland te doen genieten. Deze nuttigheid is zoo groot, dat goede landbouwers zich haasten, om deze omploeging te bewerkſtelligen, zelfs vóór dat de oogst van het land gehaald is. Men heeft ook bevonden, dat eene omploeging te meer dikwijls genoeg was, om den oogst te doen gelukken, of het produkt daarvan te verdubbelen, en dat niets de hoop des landmans meer te leur ſtelt, dan dat late ploegen, hetwelk niet op den behoorlijken tijd heeft kunnen geſchieden. Wanneer de landen niet alle deze heilzame bereidingen ondergaan, zoo is zulks daaraan toe te ſchrijven, dat de landman een zoo klein mogelijk getal paarden aanhoudt, uit hoofde deze dieren hun geen ander voordeel dan hun werk aanbrengen, bij het toenemen in jaren, in waarde verminderen, veel aan voedſel-kosten en aan vele toevallen onderhevig zijn. Hoe voordeelig zoude het dan niet wezen, de middelen van landbouw te vermeerderen, en echter de onkosten daarvan te verminderen.

De proeven, waarvan ik ſpreek, beſtaan in het gebruiken der koeijen en zelfs der melkkoeijen tot den veldarbeid. Met een opſlag van het oog ziet men, dat de uitkomst daarvan zeer voordeelig is, wanneer, gelijk de ondervinding dit ſchijnt te bevestigen, dezelve van geene zwarigheden vergezeld gaat. Maar de vooroordeelen en tegenkantingen, die de nijverheid ſteeds langen tijd in het kanton, dat haar ziet geboren worden, beſloten houden, zullen niet in gebreke blijven, tegen

Geschiktheid der koeijen voor den veld-arbeid.

dit nieuw gebruik op te komen, zonder de uitwerking daarvan te onderzoeken. Nogtans hebben de landbouwers, die hetzelve aangenomen hebben, mij verzekerd, dat hunne koeijen weinig of niet in de melk verliezen, mits men dezelve iets sterker voedere en men dezelve niet met werk overlade, en zij voegen er bij, dat in allen gevalle de melk na de staking van den arbeid terugkomt. Wanneer men voorts het getal paarden op een erf vermindert, zou men dat der koeijen kunnen vermeerderen, en aldan zou men zeker meer melk en meer mest hebben, dan voorheen. Men rekent, dat twee koeijen ten naaste bij zoo veel werk kunnen doen als een paard. Stellen wij op 75 centimes per dag en per hoofd het produkt der beesten, die tot den arbeid zouden kunnen bestemd worden, en het is te veel, want er zijn op iedere hoeve vaarzen, of zeer jonge koeijen, andere die oud, dragtig zijn, enz.; het is klaar, dat, zoo men op de melk verloor, dit verlies nimmer zou kunnen opwegen tegen de winst, uit het werk voortvloeijende, noch tegen hetgeen het paard kost aan dengenen, die het onderhoudt of huurt.

Indien deze voordeelen zeer groot zijn voor den bezitter eener pachthoeve, zijn dezelve van nog veel meer waarde voor eenen geringen landbouwer, die geene paarden heeft. Sedert dat de eerste ingezien hebben, wat zij bij eene betere verzorging hunner akkers wonnen, verhuren zij hunne paarden niet dan ongaarne, zeer duur en nadat zij hunnen landbouw voleindigd hebben. Alsdan maakt dit der arme dorpelingen, die in der haast en buiten tijd bewerkstelligd wordt, een gedeelte der zorgen, welke zij aan hunne geliefde velden te kosten leggen, vruchteloos.

Eindelijk, daar de ossen, die gewerkt hebben, vetter worden en duurder betaald worden, dan de andere, is het, waarschijnlijk, dat men ook de koeijen, welke vet geweid worden, duurder zou verkoopen, nadat zij het juk gedragen hadden. Het zou zelfs mogelijk kunnen zijn, dat dezelve door den arbeid sterker wierden.

Alle verbetering, alle oeconomie in zake van landbouw vermeerdert de fortuin der eigenaars en het algemeen welzijn; hopen wij dan, dat de vooroordeelen ras verdwenen zullen zijn. De tegenkanting der groote landbouwers zal langdurig zijn, maar, zoo zij de mededinging tegen de pachters zullen willen uithouden, zullen zij hun voorbeeld wel moeten volgen (1).

(1) Zie Staatscour. No. 218.

De blijde vooruitzigten wegens eenen rijken oogst, welken dit buitengemeen vruchtbaar jaar deed hoopen, werden van tijd tot tijd verdonkerd door de veelvuldige en herhaalde klagten, wegens het bederf, welke talrijke scharen van veldmuizen, voornamelijk in de provinciën Gelderland, Holland en Utrecht, aanrigtten. In eerstgenoemde provincie bragten dezelve inzonderheid veel nadeel aan het graangewas in de Betuwe toe. — Bovenal echter waren hunne verwoestingen tegen de weilanden gerigt, welke door hen, op vele plaatsen, als omgebouwd waren. De schade, door dezelve aan de rapen veroorzaakt, was mede niet gering, en zelfs het hooi bleeft niet hiervan uitgezonderd, in zoo verre, dat men voor groote duurte of gebrek aan veevoeder vreesde.

Groote menigte van veldmuizen.

Onder de vele middelen hiertegen bewerkstelligd, bediende men zich met een zeer goed gevolg van het water, tot verdrijving der veldmuizen, hetgeen op de volgende wijze geschiedde. Een persoon droeg zoo veel water aan, als de tweede met gieten in de gaten, in welke de muizen zich ophielden, konde bezigen, terwijl een derde gereed stond, om de hierdoor naar buiten gejaagde muizen te dooden. Door dit middel doodde men somtijds, op eene morgen lands, 600 tot 1200 muizen daags (1). — Insgelijks werd van zeer veel nut bevonden een werktuig, de *Stikker* genaamd, uitgevonden door den heer *Meijer*, te Nijmegen.

Niettemin viel de oogst der meeste graangewassen alom gezegend uit, zijnde inzonderheid die der rogge zoo voordeelig, dat dezelve in sommige oorden de helft meer dan gewoonlijk opleverde. Hierbij kwam, dat dezelve volkomen rijp en droog en, hierdoor, dadelijk even bruikbaar was als oude rogge. Met de haver was het minder gunstig gesteld, en ook de teelt van het vlas

Voordeelige oogst.

(1) Amsterd. Cour. No. 122.

Voordeelige oogst. leed op vele plaatsen door de uitwerkselen der droogte.

Op den 6den October werden te Brussel verscheidene rogge-aren aangebragt, van welke eene de hoogte van bijna vijf voeten had, alle in volkomen staat van bloei; zijnde deze aren gewasschen sedert den laatsten oogst, waardoor men in het denkbeeld werd bevestigd, dat het, ten gevolge der weersgesteldheid van dit jaar, inderdaad mogelijk zoude geweest zijn eenen tweeden graanoogst te hebben.

Inlandsche wijn. Eene inzameling van druiven te Wesemael, in Zuid Braband, leverde eenen zeer voordeeligen oogst op, daar dezelve het driedubbuld van vorige jaren bedroeg. De heer *Andoor* aldaar hield zich, sedert vijf jaren, met buitengemeen geduld en beleid, bezig, om de aankweking van den wijnstok, voor ruim twee eeuwen uit Braband geweken, wederom te herstellen, waartoe de gelukkige uitslag van zijnen wijngaard, in een zeer kort tijdbestek, een gunstig vooruitzigt scheen op te leveren; vooral wanneer men de hindernissen van allerlei aard in aanmerking nam, waarmede dezelve te worstelen had. Ook schenen vele grondbezitters deszelfs voorbeeld te zullen volgen.

De wijnoogst in het groot Hertogdom Luxembur overtrof insgelijks aller verwachting, zijnde de vruchten der wijngaarden aldaar, welker getal omtrent 4000 bedroeg, zoodanig vermeerderd, dat men 85,000 hektoliters wijn, en 150,000 hektoliters vruchten, geschikt om brandewijn van te maken, inzamelde. De flesch nieuwe wijn van dit gewas werd verkocht voor 25 centimes; ook leverde deze wijn het bijzonder voordeel op van niet vervalscht te kunnen worden (1).

Onder de menigvuldige voorbeelden van voordeeligen groei, welke dit jaar opleverde, en wel-

(1) Staatscour. No. 245 en 263.

ke door ons beneden zullen worden medegedeeld, verdient het volgende echter alhier eene plaats. Een herfst-suiker-perenboom te Oosterholt, gemeente van Valburg, in Gelderland, wiens vruchten, (nadat alvorens door de zwaarte van deszelfs beladene takken drie groote en zes kleine waren afgescheurd, welke ruim drie volle zakken peren hadden opgeleverd) voor *f* 25 verkocht waren, bragt, bij deszelfs volkomene ontblooting, nog omtrent een en twintig volle maat-zakken of haringtonnen met peren op. — Te Crombeke, in West-Vlaanderen, zag men eenen bietwortel van het verbazend gewigt van 26 ponden.

Buitengemeene groeizaamheid.

De besluiten door Z. M. in het jongst verloopen jaar, tot aanmoediging der visscherijen, genomen, werden in dit jaar nog vermeerderd met een nader Koninklijk besluit, tot wegneming der twijfelingen, welke wegens de toepassing van dat van den 6den December 1818, ter aanmoediging van de beug- of wintervaart, ontstaan waren. Het bedoelde besluit, van den 28sten September dagteekenende, hield de volgende bepalingen in: 1°. dat het schip van zoodanig charter ware, dat hetzelve ten minsten 20 lasten gewone haringtonnen, van 14 tonnen op het last, onder de luiken konde bergen, en tevens voorzien ware van eene bun, geschikt om 300 tot 400 stuks kabeljaauw of heilbot levend aan te brengen; — 2°. dat het bemand ware met niet minder dan 12 koppen; — 3°. dat het niet minder dan 24 gewone haringtonnen zout, ter verzouting, mede nam; — 4°. dat het de beugvisscherij uitoefende, gedurende vier maanden, namelijk: December, Januarij, Februarij en Maart, ten ware het blijkbaar door weer en wind een gedeelte van dien tijd daarin verhinderd werd; — dat de visscherij ge-

Besluit tot opheldering van dat van den 6den December 1818, wegens de beug- of wintervaart ('sGravenh. Cour. No. 10.)

dreven wierd op de hoogte van 55 tot 57 graden; — 6°. dat het ten minste de helft van deszelfs gevangen visch in tonnen gezout aanbragt.

Visch-vangst op de Vlaamsche kusten.

De vischvangst op de vlaamsche kusten, in den aanvang des jaars, was zoo overvloedig, als men zich niet konde herinneren dezelve immer beleefd te hebben. Ofschoon slechts door een gedeelte der korvetten uitgeoefend, leverde zij gewoonlijk daags tusschen de 800 en 1200 levendige kabeljaauwen, behalve de andere soorten van levendige visch, op.

Zierikzeesche visscherij.

Den 12den Januarij liep te Zierikzee een vischsloep, genaamd *Willem de Eerste*, van stapel, zijnde bestemd voor de visscherij dier stad. — Op den 31sten Maart liep uit de haven der gemelde stad, voor de eerste reis, naar zee, de aldaar ter werf gebouwde en tot de nieuwe visscherij behoorende visschersloep, de stad *Zierikzee*, gevoerd door schipper *C. Krakeel;* kort hierop kwam in voormelde haven wederom een der Zierikzeesche vischsloepen, met eene vrij goede vangst, aan. — Het uitloopen van zeven visscher-schepen, op den 2den December, lokte een' grooten toevloed van aanschouwers naar de haven, terwijl het vrolijk gejuich der schepelingen aan dit belangrijk tooneel de meeste levendigheid bijzettede.

Eerste haring.

In den nacht van den 5den tot den 6den Julij, kwam de eerste haringjager, met 15 tonnen nieuwe haring, te Vlaardingen binnen, welke den volgenden morgen, ten 7 ure, in 's Gravenhage werd binnengebragt. — De aankomst der haringjagers werd in dit jaar op drie dagen later bepaald, dan sedert vele jaren had plaats gehad, zijnde de schrale vangst oorzaak van eenen slechts geringen en laten aanvoer. — De twee eerste haringschepen bragten, den 7den Augustus, te Vlaardingen slechts 90 en te Maassluis 60 ton aan.

Ten gevolge van reeds vroeger ontstanen twist, tusschen de reeders en visschers te *Schevenin-*

Onlusten te Scheveningen.

gen, over het aan strand brengen, afslaan, 't keuren, enz. van den visch, hadden aldaar, op den 13den April, vrij ernstige onlusten plaats. Eenige honderde inwoners, waaronder een groot aantal vrouwen en kinderen, zich naar het strand begeven hebbende, verhinderden op eene geweldadige wijze den afslag, terwijl zij de manden door elkander wierpen; verklarende de visschers gezamenlijk van niet weder in zee te zullen steken, voor en aleer men hunne vorderingen regt had doen wedervaren. Met behulp der politie-dienaren van 's Gravenhage, welke zich op het eerste berigt hiervan derwaarts begaven, bijgestaan door een detachement van omtrent 30 man infanterie en 25 man kurassiers van het garnisoen der residentie, werd de orde weldra hersteld, en twee der voornaamste belhamels in verzekering genomen. Evenwel bleven de visschers in hunne weigering van naar zee te steken volharden, waardoor de reederij, voornamelijk in een saizoen, waarin men gewoon was veel visch te droogen, met groot nadeel bedreigd werd, terwijl de toestand van eenige honderde visschers en hunne huisgezinnen, hierdoor buiten bestaan geraakt, zeer zorgelijk was. — Burgemeesteren van 's Gravenhage lieten niets na, om eene minnelijke schikking tusschen de in onmin zijnde partijen te beproeven, waartoe eene bijeenkomst van reeders en visschers, in tegenwoordigheid van Burgemeesteren, strekte. Eene publikatie te Scheveningen afgekondigd, waarbij de visschers tot nakoming hunner verpligting, overeenkomstig het reglement, aangespoord werden, onverminderd hunne redenen van bezwaar, in welke men trachten zoude te voorzien, had het gewenscht gevolg, zoo dat, op den 20sten, een tiental pinken in zee staken. Des anderen daags keerden eenige dier visschers reeds terug met hunne vangst, zich aan het reglement op den afslag onderwerpende. Op den 21sten stak de geheele vloot, op eene pink na, welke daartoe niet

Oolusten te Scheveningen.

in ſtaat was, in zee, terwijl reeds den volgenden dag de markt der reſidentie overvloedig met visch voorzien was. — Alhoewel men in eenige der bezwaren van de visſchers te gemoet gekomen was, onſtonden er echter eenige maanden later wederom op nieuw oneenigheden, welke echter ſpoedig bijgelegd werden. Inmiddels werd er aan een nieuw reglement gewerkt, waarbij eenige meerdere voordeelen aan de visſchers ſtonden verzekerd te worden.

Overvloed van Oesters.

In de maand November had men zulk eenen overvloed aan oesters, dat derzelver prijs te Brusſel tot op eene halve frank de honderd en nog lager daalde. Dezelve kwamen van eene zeeplaat, welke bij Bath, boven Antwerpen, ontdekt was, en zich 7 mijlen ver uitſtrekte. De hoedanigheid van deze oesters werd met de beste engelſche gelijk geſteld.

Groote paling.

Te Brugge werd, op den 18den Januarij, eene paling aangebragt, gevangen in de grachten van Breskens, welke eene lengte van 5 voeten en 1½ voeten in den omtrek had, wegende eene zwaarte van 25 ponden.

Benoemingen voor de houtvesterij.

Door Z. M. werden achtervolgens, bij onderſcheidene beſluiten benoemd: tot adjunkt-houtvesters in het derde jagt-distrikt der provincie Holland, Zuidelijk gedeelte, Jhr. *C. J. van der Does* en de heer *D. C. Gevers van Endegeest*; in het tiende jagt-distrikt de heer *P. J. M. Faucheij*; — tot tweeden adjunkt-houtvester, in het vijfde jagt-distrikt der provincie Noord-Braband, de heer *J. J. L. van den Broek*; — als zoodanig in het eerſte jagt-distrikt der Provincie Overijsſel, *D. de Vos van Steenwijk*, genaamd *van Esſen*; — tot adjunkt-houtvester in het eerſte distrikt van Noord-Holland, de heer *J. S. H. van Wickevoort Crom-*

melin, in plaats van den heer *J. Spiegelmaker Spanjaard*, eervol ontslagen.

Bij besluit van Z. M. van den 9den Mei dezes jaars werd aan de Douairiere Gravinne *de Roose de Baisy* en hare dochter, wonende te Brussel, de opening toegestaan van kolen-mijnen, gelegen in de gemeente van Ham-sur-Sambre, provincie Namen, onder eene oppervlakte van 519 gemeten, afgeteekend op het plan bij dit besluit gevoegd, en in hetzelve nader omschreven (1). — Voorts werd bij dit besluit aan de houders dier concessie opgelegd zich in alles te gedragen naar de reeds bestaande wetten, reglementen en instructiën nopens de mijnen, en naar die, welke in het vervolg deswege zouden mogen worden gemaakt, met de naauwkeurig inachtneming der regelen van ontginning, en andere bepalingen, voorgeschreven bij de conditiën en voorwaarden, notarieel aangenomen op den 9den September 1818.

Concessie van kolen-mijnen.

Overeenkomstig een besluit van Z. M. van den 16den December, werd het uitstel bij art. 78 der wet van den 21sten April 1810 verleend aan de bezitters van ijzer-smelterijen en andere, bekend onder de benaming van *fourneaux*, *forges* en *usines*, ter bekoming van vergunning, om hunne werkzaamheden voort te zetten, verlengd tot op den 1sten Januarij 1821.

Besluit tot verlenging van uitstel verleend aan de bezitters van ijzersmelterijën, enz. (Staats-cour. 1820 No. 12).

Z. M. in aanmerking nemende, dat de wetten van 7den Maart 1806 en van den 9den Februarij 1808, houdende bepalingen tot wering van bedrog in de bereiding en den handel van meekrap, door omstandigheden, welke als gevolgen der meermaals veranderde orde van zaken moesten beschouwd worden, thans niet meer werden in acht genomen, en dat daardoor de roem der binnen en buiten 'slands voor deugdelijk erkende Nederlansche Mee-

(1) Zie Staatscour. No. 115.

Besluit van 28 October, wegens de bereiding en den handel van meekrap (Staatsbl. No. 54).

krap, grootelijks zoude kunnen benadeeld worden: voorts gezien het rapport van den Minister voor het Publiek Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Koloniën, en gelet op art. 413 van het lijfstraffelijk wetboek; — nam op den 28sten October dezes jaars het volgend besluit;

Artikel 1. Een iegelijk zal zijne meekrap-spruiten mogen planten of zijne kiemen mogen zetten op zoodanigen tijd en wijze, als hij, naar mate van het later of vroeger komend jaargetij, zal goedvinden.

2. Een iegelijk zal, zoo lang hieromtrent geene voorziening noodig zal bevonden worden, zijne meede op zoodanigen tijd mogen delven, als hij tot zijn meesten voordeel zal geraden vinden.

3. Niemand zal van zijne uitgedolvene meeplanten andere soorten mogen doen reeden of bereiden, dan de volgende;

Onberoofde, zijnde het geheele voortbrengsel der plant of wortel, zonder afscheiding.

Twee en één, zijnde tweemaal zoo veel fijne krap als gemeene, gelijk ook:

Eén en één, zijnde eene gelijke kwantiteit fijne krap en gemeene, en laatstelijk:

Eén en twee, zijnde een gedeelte fijne krap, en twee gedeelten gemeene.

Terwijl het overigens aan een ieder vrijgelaten blijft, om de schil of buitenschors des wortels, tot verbetering van zijne meede, te doen afschuren, hetgeen dan, met den afval, de mul uitmaakt.

Nog zullen de mee-reeders, des verkiezende, hunne meekrap mogen laten reeden op *racin*, mits zuiver en onbelast met aarde.

4. Het zal den eigenaar vrijstaan, zijne aldus bereide meede als *onberoofde*, *twee en één*, *één en één*, en *één en twee* gecombineerd, of ook *twee en één*, *één en één*, en *één en twee* afgescheiden, te weten als fijne krappen en gemeene, te verkoopen.

5. Door de Gedeputeerde Staten der provinciën, alwaar de meekrap geteeld en bereid wordt, zal jaarlijks vóór den delftijd, een genoegzaam aantal van bekwame keurmeesters worden aangesteld, die, alvorens hunne werkzaamheden te aanvaarden, bij de besturen hunner respectieve woonplaatsen, zich onder eede zullen moeten verbinden, om dit besluit in deszelfs geheel stiptelijk na te komen en te doen nakomen, en de gereede meekrappen, ingevolge van dien, behoorlijk te zullen keuren;

Besluit van 18 October wegens de bereiding en den handel van meekrap (Staatbl. No. 54).

waarvoor aan dezelve door den reeder van ieder aldus gekeurd vat zal moeten betaald worden eene door Gedeputeerde Staten te bepalen retributie. En zullen de werklieden of gewrochten, namelijk de *drooger*, *stamper*, *onderman* en *drijver*, jaarlijks, in handen van het plaatselijk bestuur, alwaar de meestoven zijn of onder sorteren, den eed afleggen, van zich conform dit besluit en hunne partikuliere instructie, door meergenoemde Staten te arresteren, te zullen gedragen; terwijl de plaatselijke besturen verpligt zijn, van de bij hen alzoo gedane beëedigingen aan dezelve Staten kennis te geven.

6. Niemand zal tot keurmeester aangesteld worden, die in eenige andere kwaliteit, hoe ook genaamd, dan die van keurmeester, tot bewerking der meede gebruikt wordt.

7. Wanneer, door overlijden, vertrek of anderzins, een keurmeester komt te ontbreken, zal het plaatselijk bestuur daarvan onverwijld aan Gedeputeerde Staten moeten kennis geven, dat, uiterlijk binnen *veertien* dagen, in de vervulling der vacature voorzien zij.

8. De plaatselijke besturen, onder welker resort meestoven gevestigd zijn, zullen dadelijk, nadat het tegenwoordig besluit tot hunne kennis zal gebragt zijn, en in overeenstemming met de bepalingen daarin vervat, instructiën ontwerpen voor keurmeesters en gewrochten, en dezelve aan de goedkeuring der Gedeputeerde Staten onderwerpen.

Men zal naauwkeurig toezien, dat door keurmeesters geene reeds bekende of verder te ontdekken middelen tot het proeven der meekrap verzuimd worden; ook zal de vuurproef kunnen worden aangewend ter ontdekking van den oker, en van alle zoodanige vreemde stoffen, voor welke tot heden geen ander proefmiddel is uitgevonden.

9. De mee-vaten zullen, alvorens uit eenige stoven te worden geleverd, of naar elders vervoerd, door de keurmeesters moeten gekeurd worden, met vrijlating aan den keurmeeester om te boren, waar het hem goed dunkt, en gemerkt zijn met het wapen van de plaats, waar de meede bereid of toegemaakt is, voorts met opdrukking van het jaar van het begin der teelt of delving; en zullen daarop mede gesteld worden de naam der stoof, het teeken van den reeder, en de letters of teekens der verschillende meesoorten, volgens de klassificatie, bij art 3 voorkomende, welke bepaald worden te zullen moeten zijn als volgt:

Besluit van 28 October wegens de bereiding en de handel van meekrap (Staatsbl. No. 54).

Bekend onder de benaming van *Crdsmoniac.*

Voor *onberoofde*, de letter O.
" *fijne krappen twee en één* $K\frac{2}{1}$.
" " " *één en één* $K\frac{1}{1}$
" " " *één en twee* $K\frac{1}{2}$
" *gemeene van twee en één* $G\frac{2}{1}$
" " " *één en één* $G\frac{1}{1}$
" " " *één en twee* $G\frac{1}{2}$
" *mullen* .... M.

welke letters en cijfers van onderscheiding op de vaten zullen moeten worden gebrand.

10. Niemand zal vermogen eenige *krappen* te reeden of te doen reeden, waarin meer dan twee Nederlandsche ponden in het honderd aarde is, noch *onberoofde*, waarin meer dan twaalf Nederlandsche ponden, in het honderd aarde is.

11. Ingeval bevonden zal worden, dat de krap met z, of de onberoofde met *zestien*, of de gemeene met *twintig ten honderd* aarde belast is, zal zulks op het vaatwerk worden genoteerd, onverminderd de straffen voor de overtreding van het voorgaande artikel te incurreren.

12. Niemand zal de mee-keuren of teekenen, in de meestoven op de meevaten gesteld, mogen uitdoen of veranderen, noch de meekrappen, die met dezelve eenige schijnbare gelijkheid hebben, mogen vermengen; maar moet de meekrap, zoo lang dezelve als koopwaar van de eene hand in de andere overgaat, besloten blijven in die vaten, waarin dezelve gekeurd is.

13. Desgelijks zal niemand eenige mullen mogen verstampen of vermuijeren, noch beschadigde vaten overvullen of verpakken, noch ook zoogenaamde valsche pakkingen maken, waardoor verstaan wordt, dat de meekrap in alle gedeelten van het vat van gelijke kwaliteit moet zijn.

14. De meekrappen zullen moeten worden gevaat in fusten van een' gevoegelijken inhoud, en wel, zoo veel mogelijk, van niet minder dan 400 en niet meerder dan 700 Nederlandsche (800 à 1400 Amsterdamsche) ponden bruto gewigt;

15. Tot deze vaten zal moeten worden gebruikt goed geschaafd en droog eiken hout, of zoo vele daarvan te bekomen zijn, *tabaks-duigen en bodems van Amerika*; en zal men zich niet mogen bedienen van gezaagd wagenschot, greenen- of vuren hout, als hoogst schadelijk

voor het behoud der meekrappen; en zal ook de dikte of zwaarte van het te gebruiken hout niet mogen gebragt worden boven de dikte en het gewoon gewigt van een vat, uit Amerikaansche duigen en bodems zamengesteld.

Besluit van 28 October wegens de bereiding en den handel van meekrap (Staatsbl. No. 54.)

16. Alvorens de vaten te vullen, zullen dezelve, door de beëedigde wegers, en op plaatsen, waar geene beëedigde wegers zijn, onder opzigt van den beëedigden keurmeester, gewogen, en het gewigt van ieder vat, daaronder begrepen bodems, hoepen, binnenhoepen en spijkers, en alles wat daartoe behoort, zonder eenige achterhouding, op hetzelve genoteerd worden, ten einde bij dit gewigt, wanneer het vat gevuld en alsdan weder gewogen is, nog twee per cent van het *geheele* beloop kunne worden gevoegd, om als tarra te worden afgetrokken.

17. De keurmeesters zullen gehouden zijn naauwkeurige opgave te doen aan het plaatselijk bestuur, hoe vele vaten meede en van welke soorten in elke meestoof door hen gekeurd zijn, en zullen de gemeente-besturen deze opgave jaarlijks inzenden aan Gedeputeerde Staten hunner provincie, bij wie daaruit zal opgemaakt en aan den Minister voor het Publiek Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Kolonien medegedeeld worden een staat van het getal der vaten meede en derzelver onderscheidene kwaliteiten, welke in de verschillende gemeenten van de provincie gereed zijn.

18. Door de respectieve Staten der provinciën, welke bij de teelt of bereiding der meekrap zijn geïnteresseerd, zullen, onder Onze goedkeuring, de maatregelen en bepalingen, die ter rigtige executie van het tegenwoordig besluit noodig mogten zijn, worden vastgesteld, en zullen alle daarmede strijdige, thans nog bestaande of in werking zijnde, zoo provinciale als plaatselijke keuren en reglementen, dadelijk moeten worden ingetrokken en buiten effekt gesteld.

19. Het tegenwoordig besluit, voornamelijk ten doel hebbende de kooplieden en fabrijkanten, zoo binnen- als buitenlandsche, waarborgen tegen bedrog, hetwelk bij de bereiding van de meekrap kan gepleegd worden, zal op de overtredingen daarvan het 415de artikel van het lijfstraffelijk wetboek toegepast worden.

Een zeer belangrijk besluit was dat, hetwelk

Tentoonstelling van voortbrengselen van Nationale Nijverheid besloten.

Z. M. op het voorstel van den Minister voor het Publiek onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Koloniën, en tot opwekking van eenen loffelijken naijver onder de fabrijkanten van het koningrijk, ten einde daardoor de ontwikkeling der Nederlandsche kunstvlijt te bevorderen, op den 1sten Maart dezes jaars nam, wegens eene, in den jare 1820 binnen de stad Gent te openen, algemeene tentoonstelling van voortbrengselen der Nationale Nijverheid. Dezelve zoude aanvangen op den eersten maandag in de maand Julij, en veertien dagen duren, moetende de fabrijkanten, welke aan de tentoonstelling verlangden deel te nemen, hiervan bij tijds aan de Gedeputeerde Staten der Provincie, alwaar zij gevestigd waren, kennis geven. — Eene kommissie van deskundigen in elke provincie, door Gedeputeerde Staten benoemd, zoude bepalen, of de voorwerpen, ter tentoonstelling bestemd, deze eer al of niet waardig waren. De eigenaren der voorwerpen, welker toelating aldus was bepaald, zouden, ten aanzien der kosten van derzelver vervoer naar Gent, van 's Rijks wege te gemoet worden gekomen. — De tentoongestelde voortbrengselen der Nationale Nijverheid zouden door eene hoofd-kommissie van elf leden onderzocht en beoordeeld worden, op welker voordragt aan de fabrijkanten, wier bekwaamheid en kunstijver de meeste onderscheiding verdienden, gepaste belooningen zouden worden toegewezen. Deze belooningen zouden bestaan: 1°. in medailles van goud, zilver of brons, waarvan, bij den afloop der tentoonstelling, de uitdeeling op eene plegtige wijze zoude geschieden; 2°. in eene loffelijke vermelding in het beredeneerd verslag, hetwelk aan Z. M. van de geheele tentoonstelling zoude moeten worden aangeboden, en algemeen zoude worden bekend gemaakt (1). — Dit besluit, hetwelk Z. Exc. de Minister *Falck*, op den 4den Augustus, bij gelegenheid van deszelfs verblijf

(1) Staatscour. No. 165.

te Gent, ter kennisse van de ingezetenen bragt, veroorzaakte aldaar eene algemeene deelneming. Op den 22sten Augustus vertrok eene bezending van het stedelijk bestuur van daar, ten einde de erkentenis des volks voor dit besluit aan Z. M. overtebrengen; bestaande uit den Burgemeester *P. Piers de Raveschoot*, de heeren *Verhegghen*, eerste schepen en koopman in lijwaten, *Kerrijn de Volkaertsbeke*, lid van den stedelijken raad, en den stads secretaris *Hije-Schoutheer*.

Tentoonstelling te Doornik.

Eene tentoonstelling van kunstwerken en manufakturen, welke in dit jaar te Doornik plaats had, overtrof, volgens het deswege, in de maand November, gedaan verslag van de ten dien einde door het stedelijk bestuur benoemde kommissie, de verwachting zelfs van die genen, welke zich daarvan den besten uitslag voorgesteld hadden. — Dezelve leerde verscheidene takken van volksvlijt kennen, van welker bestaan een groot deel der inwoners, tot dus verre, onkundig gebleven was. Onder anderen zag men op dezelve blaas-instrumenten, door eenen jongen Doorniker, zonder behulp van eenen meester, vervaardigd, welke de mededinging met alle andere van dien aard konden doorstaan. Ook bleek uit het rapport, dat de arbeid der schrijn-werkers, kagchel-makers, hoeden- en mutsenmakers, wevers, garen-twijnders, lintwevers en leertouwers niet alleen voor het binnenlandsch vertier genoegzaam was, maar ook een merkelijk aantal voorwerpen tot buitenlandsche verzending opleverde. Niet alleen van de fabrijken van brons en tapijten, wier roem gevestigd was, maar ook van het suiker-raffineren en vervaardigen van glauber-zout (sulfas soudae) enz. trof men de voordeeligste proeven aan. De geweermakerijën, gieterijën, peltwerkers, instrument-makers, fluiten-makers, tingieters, in een woord, alle de voornaamste takken van fabrijknijverheid en kunst-vlijt hadden het hunne toegebragt, om deze tentoonstelling luister bij te zetten.

Oktrooijen van uitvinding en invoer.

Z. M. verleende in dit jaar fuccesfievelijk de navolgende oktrooijen, deels van uitvinding, deels van invoer, als: van uitvinding voor 15 jaren, op een werktuig om koehaar te fpinnen; aan den Heer *P. Biesheuvel*, te Breda; — van uitvinding voor 5 jaren, wegens een werktuig om laken te fcheeren, aan den Heer *G. Seguin*, te Verviers; — van invoer voor 10 jaren, op een nieuw toeftel om te distilleeren, aan de Heeren *Nolet* en *van de Burg* te Schiedam; — van invoer voor 5 jaren, aan den Heer *A. J. Aasman* te Doornik, voor eene compofitie ten gebruike bij het aanzetten van fcheermesfen; — van invoer voor 10 jaren, aan den Heer *F. J. Gauvilliers* te Parijs, op distilleer-werktuigen met eene voortdurende distillatie; — van invoer voor 15 jaren, aan den Heeren *A. la Font* en *Comp.*, te Parijs, voor vervoerbare en geen ftank verwekkende heimelijke gemakken; — van uitvinding voor 5 jaren, voor een verbeterd werktuig tot het hekelen van vlas en hennip, aan den Heer *H. van der Heijden*, te Amfterdam; — van uitvinding voor 5 jaren, aan den Heer *C. J. F. Morrin*, te Gent, wegens de bereiding van eenen nieuwen wijn-geest, alsmede op de bereiding van eenen nieuwen kunst-azijn; — van uitvinding voor 10 jaren, aan den Heer *W. F. Dorn-Seiffen*, te Utrecht, voor een zamenftel tot het gieten van kaarfen; — van uitvinding voor 10 jaren, aan den Heer *C. van Meerendonck*, te Rotterdam, voor eene verbeterde broodbakkers-buil, en voor eene door raderwerken geheel alleen doorwerkende buil-machine; — van uitvinding voor 5 jaren, aan den Heer *Poncelet-Raunet*, te Luik, voor droogfcheerderfcharen met losfe bladen; — van invoer voor 5 jaren, aan den Heer *P. J. Delneufcourt den Zoon*, te Bergen, voor een werktuig, om, op eene verbeterde wijze, olie uit zaad te perfen; — van uitvinding voor 5 jaren, aan den Heer *B. F. Hooghftoel*, te Gent, voor de verbeteringen

aangebragt aan den nieuwen ketel om granen te distilleeren, voor welke hij reeds vroeger een oktrooi van uitvinding had bekomen; — van invoer voor 10 jaren, aan den Heer *L. Berger*, te Amsterdam, wegens eene nieuwe wijze om brandstoffen te bezuinigen, bij het aanleggen van fornuizen, ter verwarming van vloei-stoffen in vaten, kuipen, enz.; — van invoer voor 10 jaren, aan den Heer *F. Goens*, te Dendermonde, voor een verbeterd werktuig om plat touwwerk te maken.

Kunstige verplaatsing van een molen.

Op eene hoogst opmerkenswaardig wijze, geschiedde in de maand Augustus de verplaatsing van eene houten achtkanten wind-papiermolen, van het grootste soort, zijnde hoog 80 en breed 37 voeten, op eenen afstand van 4000 schreden, te Boxtel bij 's Hertogenbosch, waarbij de molenmaker *A. Hombergen*, te Oosterwijk, door wien deze verplaatsing bewerkstelligd werd, de uitstekendste blijken van bekwaamheid aan den dag legde. — Het gegevaarte op ruim 500,000 ponden gewigts berekend, rustte op eene slede uit vijf dwarsbalken bestaande, ieder ter dikte van 11 bij 15 duimen Rijnlandsch. Onder deze balken lagen paarsgewijze tien andere, ieder 50 voeten lang, aan de bovenste balken door koppel-ijzers en keerklossen verbonden, en zijnde vooraan aan ieder paar balken een stel schijven aangebragt, waardoor kabels liepen; de molen zelf was met deze slede door middel van zweepingen verbonden. Onder elk paar balken liepen 13 rollen van beukenhout, vervaardigd, ter dikte van 14 duimen, en ter lengte van 4½ voet, en gaande over eiken platen van 5 duimen dikte, welke op den grond nedergelegd werden. — Vijf vooruit geplaatste kaap-standen deden den molen voortgaan, zijnde bij ieder derzelve 16 mannen geplaatst, welke, onder de bevelen van vijf opzigters, het hun aangewezen werk verrigtten. Wanneer het gevaarte voortging waren slechts vier mannen aan iederen kaapstand geplaatst, ter-

Kunstige verplaatsing van een molen.

wijl de overige met houten hamers aan de rollen de behoorlijke rigting gaven, alles onder het toezigt en schrandet beleid van den ervaren werktuigkundigen, die het geheele werk bestierde. — De spoed, waarmede de verplaatsing volbragt werd, was aanmerkenswaardig, in vergelijking van het klein aantal personen daarbij gebruikt, zijnde de molen, na 12 dagen tijds, op de te voren gereed gemaakte fundamenten gebragt en drie weken later bijna geheel gereed om te malen. Het was mede opmerkelijk dat aan dit zwaarwigtig ligchaam niets van het binnen- en gaande werk was uitgenomen, dan alleen de maalbakken met hunne cijlinders, en dat men zelfs somtijds den vang los maakte, om de molen, onder het voortgaan, te doen draaijen. Overigens geschiedde alles met zulk eene orde en voorzigtigheid, dat niet alleen geen der werklieden eenig letsel bekwam, maar dat zelfs een aanzienlijk getal inwoners en vreemdelingen, welke, benevens eenen ontzaggelijken toevloed van aanschouwers, dit zeldzaam schouwspel bijwoonde, zich dagelijks gerustelijk boven in den molen waagde, terwijl dezelve werd voortgesleept, en de beweging van den molen, hoewel op eenen dag tot 460 voeten afleggende, zoo gering was, dat men geene trilling in een glas water op de gaanderij staande gewaar werd. — Op dezelfde wijze werd naderhand een gebouw tot den molen behoorende vervoerd, hetwelk grootendeels uit metzelwerk bestond, zijnde van binnen volbouwd met steenen zinkkisten. Dit gebouw, op ruim 60,000 pond berekend, legde in 5 dagen denzelfden weg af als de molen; zijnde, in de drie laatste dagen, alleen met loopende kabels zonder kaapstanden vervoerd, zonder dat eenige schade van belang aan het metselwerk was geschied, ja zelfs zonder dat eene enkele der glasruiten, waarmede het gebouw overvloedig voorzien was, gedurende den vervoer was gebarsten.

Ook de gaz-verlichting scheen in dit Rijk het

tijdstip van derzelver algemeene invoering allengs te naderen. — Behalve de proefneming, welke hiermede te Brussel, op den verjaardag des Konings had plaats gehad, en waarvan reeds vroeger gewag gemaakt is (1), werd dezelve ook met goed gevolg gebezigd in de werkplaatsen van den heer *Mees* in evengemelde stad. Eene daarmede in verband staande reverbere, voor het huis van den heer *Mees*, op de Monnikenwal geplaatst, hield de voorbijgangers, door deszelfs ongemeen fraai en helder licht, opgetogen.

Verbreiding der gaz-verlichting.

In de maand Maart werd door een aantal van ruim 400 katoen-spinsters te Brussel zamen gespannen, met oogmerk, volgens de tegen haar ingebragte beschuldiging, om de werkplaats van den heer *Peche* en mejufvrouw *Boulon* te doen stilstaan. Ook zoude de vernieling van een nieuw uitgevonden werktuig, hetwelk door slechts twee menschen in beweging werd gebragt, en daardoor 300 menschen buiten werk stelde, mede tot haar ontwerp behoord hebben. — Vijf spinsters, meerendeels beneden de twintig jaren oud, stonden als hoofden van dit komplot te regt, doch werden op den 16den April, door de regtbank van correctionele politie te Brussel, van de gedane beschuldiging vrijgesproken.

Zamenspanning van katoenspinsters.

Tot bevordering van handel en zeevaart strekten een aantal maatregelen en voorzieningen, waarvan die, vervat in de wetten van den 14den Maart, wegens de beperking van den invoer onder Zweedsche vlag, en aangaande de zeebrieven en Turksche paspoorten, reeds boven door ons zijn medegedeeld (2).

Op den 8sten Maart werd door Z. M. ten einde de regelmatige voldoening der loodsgelden door

(1) Boven St. I bl. 26.
(2) St. I bl. 150—161 en 179.

Besluit van 8sten Maart wegens regelmatige voldoening der loodsgelden. (Staatsb. No. 19.)

de Nederlandsche en andere koopvaardijschepen te verzekeren, het volgend besluit uitgevaardigd:

Op de voordragt van Onzen Minister voor de Marine, in dato den 9den November l. l., ten doel hebbende de regelmatige voldoening van de loodsgelden, door de Nederlandsche en Koopvaardij schepen, die hier te lande in- en uitklaren,

Gezien het rapport van Onze Minister van Buitenlandsche Zaken en voor het Publiek Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Koloniën, van den 24sten Januarij l. l.

Den Raad van State gehoord,

Gelet op het advies van Onzen Staatsraad, Direkteur Generaal der In- en Uitgaande Regten en Accijnsen, van den 3den dezer

Overwegende de noodzakelijkheid, om voorzieningen daar te stellen, zoowel tot voorkoming der ongelukken, welke uit het niet nemen van loodsen door koopvaardijschepen, kunnen ontstaan, als tot instandhouding van de zoo nuttige inrigting van het loodswezen.

Hebben goed gevonden en verstaan te bepalen, dat voortaan geene koopvaardij-schepen, zoo min Nederlandsche als vreemde, zonder onderscheid, welke in de havens of zeegaten van dit Rijk binnen vallen, of uit dezelve vertrekken, bij het departement der in- en uitgaande regten en accijnsen afrekening of uitklaring zullen bekomen, dan nadat de schippers of bevelvoerders van zoodanige schepen, inkomende aan het kantoor, alwaar zij hunne afrekening bekomen, en uitgaande bij de beambten tot de uitklaring, zullen hebben vertoond een behoorlijk bewijs, dat door hen, of van hunnentwege, om het even of zij al dan niet, een loods zullen genomen hebben, de, volgens de bestaande reglementen, verschuldigde loodsgelden zijn voldaan.

Niet minder doelmatig dan het bovenstaande besluit was een ander, van den 28sten Augustus, waarbij Z. M. uit overweging van het groot belang, hetwelk voor de scheepvaart gelegen was, dat gewaakt wierd voor het behoud der in onderscheidene zeegaten en op de stroomen en rivieren geplaatste baken en tonnen, en in ervaring

gekomen zijnde, hoe dezelve dikwijls, hetzij dan met moedwil, hetzij uit onachtzaamheid vernield, en van hunne reepen of touwen afgezeild en afgedreven werden, het volgende bepaalde:

Besluit van den 28sten Augustus houdende strafbepalingen wegens het vernielen enz. van baken en tonnen (Staatsbl. No. 45.)

Art. 1. De schippers of gezagvoerders van schepen en vaartuigen, welke zullen bevonden worden de in de onderscheidene vaarwaters van dit Rijk liggende tonnen of baken te hebben afgezeild, vernield of van hare reepen gedreven, zullen, naar gelang der omstandigheden, en voor zoo verre niet zal blijken, dát zulks buiten hunnen wil, en buiten hunne schuld, door redenen van merkelijk ongeluk, plotselinge verandering van weder en andere ongevallen van hooger hand is veroorzaakt, gestraft worden met eene boete van ten minste twintig, en ten hoogste vijftig guldens, ofte, in geval van onvermogen om die boete te voldoen, met eene gevangenis van ten minste vijf en ten hoogste veertien dagen, onverminderd de vergoeding der tonnen of baken, welke mogten zijn vernield, of verloren gegaan.

2. De inspekteurs en onder-inspekteurs van het loodswezen, de tonnen en baken, benevens de door hen als opzigters te benoemen personen zullen hierop naauwkeurig acht geven en doen geven, en zullen van de feiten, bij het vorig artikel vermeld, wanneer zoodanige zullen gepleegd zijn, doen blijken bij deswege optemaken proces-verbaal, welke zij zullen doen toekomen aan den officier van justitie bij de regtbank van eersten aanleg in het arrondissement, ten einde de daarbij vermelde overtredingen te vervolgen in gelijker voege, als ten opzigte van gewone correctionele zaken gebruikelijk is.

En zullen de loodsen, welke zich bevinden op schepen of vaartuigen, waardoor de voorz. baken of tonnen reddeloos gemaakt worden, gehouden zijn, om daarvan, bij het aan land komen, aan de voornoemde inspekteurs, onder-inspekteurs of opzigters aangifte te doen, op poene van suspensie of dimissie; naar mate van omstandigheden.

3. Ingeval van betrapping op heeter daad zullen de schepen of vaartuigen, door welke het feit zal zijn gepleegd, worden aangehouden, ten zij door de schippers of gezagvoerders behoorlijke cautie mogt worden gesteld voor de boeten en schadevergoeding, waartoe zij mogten worden verwezen, of ten zij daarvoor, ten ge-

noegen van de voorn. inspekteurs of onder-inspekteurs, eene genoegzame som mogt worden geconsigneerd, in welk geval de aangehoudene schepen of vaartuigen zullen worden vrij gegeven en aan dezelve geen verder oponthoud zal worden veroorzaakt.

Besluit van 4den September, houdende alteratie van § *b* art. 2 van dat van 21 Augustus 1818. (Staatsbl. No. 46).

Overeenkomstig een besluit van den 4den September, en bij ampliatie en alteratie van dat van den 21sten Augustus des vorigen jaars, voor zoo verre de bepalingen in het onderdeel *b* van het 2de artikel vervat, betrof, werd, uit overweging der merkelijke schade en het ongerief, welke, zoo voor de kooplieden, winkeliers en kramers, als voor de vrachtschippers, enz., uit de strikte toepassing van de voormelde bepalingen zoude kunnen voortvloeijen, door Z. M. vastgesteld: „dat het voortaan aan de schippers, eigenaars of bewindvoerders van zoodanige schepen, schuiten of vaartuigen, welke zich, binnen eenige gedeelten des Rijks, toelegden op het vervoeren of overbrengen naar kermissen, jaarmarkten of vrijmarkten van goederen, koopwaren, kramerijen, als anderzins, mitsgaders van kramen, toegestaan en veroorloofd zoude zijn, om voor meer dan *drie* kooplieden of kramers, onbepaaldelijk en zonder te dezen aan eenig getal verbonden te zijn, in hunne schepen, schuiten of vaartuigen, te laden, om naar kermissen, jaarmarkten of vrijmarkten over te brengen en te vervoeren, de goederen, koopwaren, kramerijen, als anderzins, mitsgaders kramen, welke tot zoodanig einde aan hen zouden worden toevertrouwd, ook dan, wanneer ter plaatse der afvaart een gewoon beurt- of marktveer op zoodanige plaats bestond, werwaarts de lading bestemd was. Blijvende voor het overige alle de andere verordeningen en voorschriften, in gedacht besluit van den 21sten Augustus 1818 vervat, zonder eenige uitzondering, in volle kracht en werking, als begerende Z. M., dat dezelve

(1) Jaarb. 1818. St. II bl. 78.

met den meesten nadruk zouden worden gehandhaafd en opgevolgd."

Ten gevolge der wet van den 21sten Augustus van het jaar 1816 (1), waarbij de invoering van een eenvormig stelsel van maten en gewigten over het geheele rijk, uiterlijk op den 1sten Januarij 1820, was vastgesteld, werden door Z. M. tot uitvoering der voormelde bepaling, in dit jaar onderscheidene besluiten, betrekkelijk het nieuw in te voeren stelsel, genomen, welke wij ter dezer plaatse, naar rangorde van den tijd, waarop zij uitgevaardigd zijn, achtervolgens zullen mededeelen.

Besluit van 6den Maart, ten invoering van het stelsel van maten en gewigten (Staatsbl. No. 8).

Bij een koninklijk besluit van den 6den Maart, werd, ten einde de noodige voorzorgen daar te stellen, opdat de standaards der maten en gewigten met volkomene juistheid zouden worden vervaardigd, en in het vervolg voor alle alteratie in derzelver grootte of gewigt zouden bevrijd blijven, het volgende vastgesteld:

Art. 1. Tot eerste algemeene standaards of prototypen van de Nederlandsche maten en gewigten worden aangenomen:

1°. Onder den naam van *Nederlandsche elle*, de oorspronkelijke *ijzeren mètre* te Parijs vervaardigd, onder het opzigt der kommissie, benoemd geweest tot het bepalen van het metrieke stelsel van maten en gewigten, door dezelfde kommissie gejusteerd, met haren bijzonderen stempel voorzien, en vervolgens op den 20sten Augustus 1799, namens het nationaal instituut in Frankrijk door de Bataafsche Gedeputeerden tot die kommissie, aan het uitvoerend bewind der Bataafsche Republiek, aangeboden, sedert eenige jaren onder de eerste klasse van Nederlandsche Koninklijk Instituut van wetenschappen, letterkunde en schoone kunsten, te Amsterdam, berustende.

2°. Onder den naam van *Nederlandsch pond*, *de koperen kilogramme*, door dezelfde kommissie gejusteerd en

(1) Jaarb. 1816, St. I, bl. 172—174.

Besluit van 6den Maart, ter invoering van het stelsel van maten en gewigten (Staatsbl. No. 8.)

gestempeld, uit naam des Franschen instituuts, door gemelde Gedeputeerden, aan het uitvoerend bewind der Bataafsche Republiek, op den 20 Augustus 1799, aangeboden, en ook onder de eerste klasse van het Koninklijk Nederlandsch instituut berustende.

Art. 2. Er zullen, zoo spoedig mogelijk, worden vervaardigd zoo vele *ijzeren Nederlandsche ellen* (mètres) van gelijke afmetingen als die, welke bij gemeld Nederlandsch instituut berusten, en zoo vele *kopere Nederlandsche ponden* (kilogrammes), insgelijks van gedaante als die van het gezegde Nederlansch instituut, als noodig zullen zijn, om daarmede *de Ministeriële Departementen, de Gedeputeerde Staten van die provinciën, alwaar geene mètres noch kilogrammes voor handen zijn, ons Nederlandsch Koninklijk Instituut, en onze Koninklijke akademie der wetenschappen te Brussel*, te voorzien; ten einde, bij dezelve, als standaards van den tweeden rang, met de oorspronkelijke standaards of prototypen, volkomen gelijk, zeer zorgvuldig te worden bewaard.

Art. 3. Alvorens de in art. 2 vermelde stapels van de *Nederlandsche elle* en van het *Nederlandsche pond*, aan de voornoemde departementen, kollegiën en genootschappen worden verzonden, zullen dezelve in handen gesteld worden van de eerste klasse van het Koninklijk Instituut, om, door eene kommissie uit dezelve, in tegenwoordigheid van eenen Rijks-ambtenaar, door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken te benoemen, te worden geverifiëerd, en voldoende bevonden zijnde, te worden bestempeld of geijkt; te weten door gemelden Rijksambtenaar, met den Rijks-stempel, daartoe, hieronder, in art. 6, te bepalen, en, door gemelde kommissie, met een' stempel, welke de eerste klasse van het Instituut, onder onze goedkeuring, zal verkiezen.

Art. 4. Indien er onder de aangebodene standaards van de *Nederlandsche elle*, en van het *Nederlandsch pond*, eenige te kort of te ligt mogten worden bevonden, zullen dezelve worden ter zijde gesteld, en door andere worden vervangen. Integendeel die, welke te lang of te zwaar mogten zijn, zullen worden gejusteerd.

Art 5. Op ieder dier te vervaardigen standaards zullen worden gesneden de woorden: *Nederlandsche elle, mètre*, of *Nederlandsch pond, kilogramme*.

Art. 6. 's Rijks stempel, voor den ijk van bovengenoemde standaards, zal bestaan uit een' Leeuw.

Besluit van 6den Maart ter invoering van het stelsel van maten en gewigten (Staatsbl. No. 8.)

Art. 7. De mètres of kilogrammes, welke bij eenig Ministeriëeel Departement reeds mogten voorhanden zijn, zullen door hetzelve aan de eerste klasse van het Koninklijk Instituut worden verzonden, ten einde aldaar, met dezelfde formaliteiten en op dezelfde wijze, als in art. 3 is bepaald, te worden geverifiëerd en gestempeld.

Art. 8. Op de Nederlandsche elle, naar luid van art. 7 gestempeld, zullen *gesneden* en op de Nederlandsche ponden ingeslagen worden de woorden in art. 5 vermeld.

Art 9. Indien er onder de mètres of kilogrammes, bij art. 7 vermeld, eenige gevonden worden, die te kort of te ligt mogten zijn, zullen dezelve ter zijde gesteld worden, die te lang of te zwaar mogten zijn, zullen worden gejusteerd.

Art. 10. Zoodra de eerste klasse van het Koninklijk Instituut de verificatie, in art 3 en 7 vermeld, gelijk mede die, welke wij haar verder opdragen, ten einde zal hebben gebragt, zullen de *originele mètre*, nu *Nederlandsche elle*, en de *origineele kilogramme*, nu *Nederlandsch pond* genaamd, met de stempels, in art. 3 vermeld, worden voorzien, en dadelijk ieder in een afzonderlijk kistje worden gesloten, hetwelk door den genoemden Rijks-ambtenaar, met het cachet van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, en door de kommissie der eerste klasse, met het cachet derzelve klasse zal worden verzegeld, en niet weder worden geopend, dan in de gevallen, bij art. 11 te beschrijven.

Art. 11. Alle tien jaren, zullen de in art. 2 vermelde standaards van den tweeden rang aan de eerste klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut worden ter hand gesteld, om aldaar, met in achtneming der opgenoemde formaliteiten, en op de wijze, in art. 3 uitgedrukt, te worden vergeleken en geverifiëerd tegen de bij dezelfde klasse berustende origineele standaards, welke te dien einde zullen worden ontzegeld, nadat de integriteit der zegels zal zijn geconstateerd.

Art. 12. Indien alsdan eenig defekt in een of meerdere der toegezondene standaards mogt worden ontdekt, zullen dezelve, door nieuwe, op de wijze bij art. 3 vermeld, geverifiëeerde en gestempelde standaards worden vervangen, en de defecte ter zijde gesteld.

Art. 13. Wanneer dit onderzoek zal zijn afgeloopen, zullen de origineele standaards wederom in derzelver kastjens worden gelegd en verzegeld.

Art. 14. Behalve het onderzoek in art. 11 vermeld,

zullen de origineele ſtandaards nimmer worden gebruikt, dan ten gevolge van Ons ſpeciaal beſluit.

Art. 15. Van alle verificatiën, justering en ijking, door de eerſte klasſe van het Koninklijk Nederlandsch Inſtituut, krachtens dit beſluit, te doen, zal behoorlijk proces-verbaal worden opgemaakt, en door alle de daarbij tegenwoordig geweest zijnde perſonen worden geteekend; het origineel daarvan zal aan Ons worden toegezonden, en authentieke kopijen van hetzelve, onder den Minister van Binnenlandſche Zaken, en de eerſte klasſe voornoemd, blijven berusten.

Beſluit van 8ſten Junij, omtrent de gedaante, ſtofen zamenſtelling der nieuwe gewigten, derzelver veelvouden en onderdeelen. (Staatsbl. No. 37).

Bij een volgend beſluit van den 8ſten Junij werd insgelijks, uit aanmerking der noodzakelijkheid, dat alle gewigten op eenen eenparigen voet, en met genoegzame naauwkeurigheid wierden vervaardigd, dat derzelver juistheid door het gebruik niet wierd verminderd of verminderd zijnde, ſpoedig wierd herſteld, dat de grootſte zorg wierd aangewend in het bewaren der ſtandaards, en dat alle verval in deze wierd voorgekomen, bepaald het geen volgt:

Art. 1. De nieuwe gewigten, tot algemeen gebruik der ingezetenen beſtemd, te weten het Nederlandsch pond (kilogramme) en deszelfs veelvouden en onderdeelen, zullen, of uit koper of uit ijzer (mits uit geen ſtukken ligter dan één Nederlandsch pond) of voor dezulken, die het mogten begeeren, uit klokmetaal worden vervaardigd.

Aan alle neringdoende lieden wordt verboden, gewigten uit andere ſtoffen gemaakt, te gebruiken, en aan ijkers, dezelve te ijken.

2. De gewigten zullen zijn ſtukken van 1, 2, 3, 4, en meerdere Nederlandſche ponden, naar verkiezing van een ieder, die zich gewigten wil aanſchaffen, doch er zal geen ſtuk boven het gewigt van vijftig Nederlandſche ponden vervaardigd worden.

3. Alle die gewigten zullen echter uit een vol getal Nederlandſche ponden moeten, en geenszins uit één of meerdere dergelijke ponden, en daarenboven uit eenige onderdeelen van het gemelde pond mogen beſtaan, de gewigten, om volle zakken Nederlandſche munten te we-

gen, en waarvan in art. 21 zal gesproken worden, uitgezonderd.

4. De gedaante der gewigten, te beginnen met het Nederlandsche pond, zal zijn omtrent cilindrisch, eenigzins schuins naar boven toeloopende, om getild te kunnen worden, zullen die gewigten voorzien zijn van eenen vasten staanden ring, of, naar verkiezing, voor de gewigten van één, twee, drie, vier en uiterlijk vijf nederlandsche ponden, van eenen knop, welke ring of knop van hetzelfde metaal zal zijn als het ligchaam des gewigts.

Besluit van 8sten Junij, omtrent de gedaante, stof en zamenstelling der nieuwe gewigten, derzelver veelvouden en onderdeelen (Staatsbl. No. 87)

5. Wanneer gewigten met eenen knop voorzien zijn, zal die knop met het ligchaam des gewigts in ééns gegoten zijn, en niet zijn eene losse knop, welke op het ligchaam des gewigts wordt afgeschroefd.

6. Indien er echter op sommige plaatsen reeds geijkte kilogrammes (nu Nederlandsche ponden genoemd) of veelvouden van dien, door vorige regeringen in gebruik mogten gebragt zijn, hetzij van eene zeskantige of andere gedaante, mits niet voorzien van eenen lossen ring of knop, zullen dezelve, bij den ijk voldoende bevonden wordende, in gebruik kunnen blijven; en herijkt mogen worden, onder voorwaarden, dat zij bij den eersten te bevelen ijk worden aangeboden, maar geene dergelijke gewigten zullen in het vervolg gemaakt of na den gezegden termijn geijkt mogen worden.

7. Geene onderdeelen van het Nederlandsche pond zullen uit ijzer gemaakt, of gemaakt zijnde, geijkt, en door neringdoende-lieden gebruikt worden. Integendeel alle die onderdeelen, hoegenaamd, zullen uit koper gemaakt moeten worden; het essai-gewigt, waarvan hieronder, art. 18, zal gesproken worden, uitgezonderd.

Die onderdeelen zullen zijn:

1°. Stukken van $\frac{1}{1000}$ van het Nederlandsche pond of van het Nederlandsche wigtje (gramme).

2°. Stukken van 10 Nederlandsche wigtjes, dat is van $\frac{1}{100}$ van het Nederlandsche pond, of van een Nederlandsch lood, (decagramme).

3°. Stukken van 100 Nederlandsche wigtjes, dat is van $\frac{1}{10}$ van het Nederlandsche pond, of van een Nederlandsch once (hectogramme); mitsgaders de veelvouden van wigtjes, looden, oncen, tot negen van elke soort.

8. Geene onderdeelen van het Nederlandsche pond zullen mogen worden vervaardigd, dan die, welke bestaan of uit een vol getal Nederlandsche oncen tot negen oncen toe, of uit een vol getal wigtjes tot negen wigt-

Beſluit van 8ſten Junij, omtrent de gedaante, ſtof en zamenſtelling der nieuwe gewigten, derzelver veelvouden en onderdeelen (Staatbl. No. 37.)

jes toe; wordende bij deze wel uitdrukkelijk verboden alle afzonderlijke gewigten, die zouden beſtaan uit een zeker getal oncen met looden of wigtjes, of gedeelten van wigtjes, of uit een zeker getal looden met wigtjes, of gedeelten van wigtjes, of uit een zeker getal wigtjes en gedeelten van wigtjes.

Hiervan echter worden uitgezonderd gewigten, om volle zakken gelds te wegen, en de medicinale gewigten, waarvan bij art. 21 en 22 zal worden geſproken.

9. Allen, wier handel, nering of bedrijf het gebruik van onderdeelen des Nederlandſchen ponds tot het wigtje toe vereiſcht, zullen zich een ſtel van die onderdeelen moeten aanſchaffen, beſtaande uit de volgende ſtukken, te weten:

Eén ſtuk van 500, één van 200, twee van 100 wigtjes, dat is, ſtukken van 5 Nederlandſche oncen, of van een half Nederlandsch pond, van twee en van één Nederlandsch once.

Eén ſtuk van 50, één van 20, twee van 10 Nederlandſche wigtjes, dat is, ſtukken van 5 Nederlandſche looden of een half once, van 2 looden en van één lood.

Eén ſtuk van 5 Nederlandſche wigtjes of een halflood, één van twee, en drie van één wigtje, of twee van twee, en één van één wigtje.

Alle welke te zamen het gewigt uitmakende van 1000 Nederlandſche wigtjes, of van 100 looden, of van tien oncen, dat is, van een Nederlandsch pond; blijvende het niettemin aan een ieder vrij, zich afzonderlijke onderdeelen aan te ſchaffen, of ook veelvouden, uit meerdere eenheden dan hier gemeld is, beſtaande, als hij zal verkiezen.

10. Alle de gemelde onderdeelen des Nederlandſchen ponds zullen, naar verkiezing van die, welke zich dezelve aanſchaffen of dezelve gedaante hebben als het koperen Nederlandſche pond, met eenen knop voorzien, of de gedaante van langwerpige blokjes eenigzins aan de hoeken afgerond om ſlijtagie te vermijden, of ook de gedaante van pijl-gewigt, doch allezins glad en zonder overtollig bijwerk, welk gewigt als dan zal beſtaan uit de volgende kommetjes, of holle in elkander ſluitende ſtukjes, te weten:

1 Stuk van	500	Nederlandſche wigtjes, dat is van	5	Nederl. oncen.
1 — —	200		2	
1 — —	100		1	
1 — —	100		1	
	900			

1 Stuk van 50	wigtjes, dat is van	5	Nederl. looden.
1 — — 20		2	
1 — — 10		2	
1 — — 10		1	
900			
1 Stuk van 5	wigtjes,		
1 — — 2			
1 — — 2			
1 — — 1			

makende te zamen 1000 Nederlandsche wigtjes, of 10 oncen, of één Nederlandsch pond.

Besluit van 8sten Junij, omtrent de gedaante, stof en zamenstelling der nieuwe gewigten, derzelver veelvouden en onderdeelen (Staatsbl. No. 37).

11. Er zullen ook pijlgewigten van mindere uitgestrektheid mogen vervaardigd worden, als een pijlgewigt van 500 wigtjes of 5 oncen, of een half Nederlandsch pond, beginnende derhalve met het stuk van 200 wigtjes; een pijlgewigt van 2 oncen of 200 wigtjes, beginnende derhalve met het stuk van 100 wigtjes; een pijlgewigt van eene once of 100 wigtjes, beginnende derhalve met het stuk van 50 wigtjes of eene halve once.

12. Indien er op sommige plaatsen reeds geijkte onderdeelen van de kilogramme, nu Nederlandsch pond genoemd, door vorige regeringen in gebruik mogten gebragt zijn, hetzij uit ijzer, hetzij van eene andere gedaante, mits niet voorzien van eenen lossen ring of knop, zullen dezelve herijkt mogen worden en in gebruik blijven, mits onder dezelfde voorwaarden, als, in art. 6, voor de kilogrammen en de veelvouden daarvan, is verordend.

13. Op alle de stukken van één of meerdere nederlandsche ponden, zullen duidelijk ingesneden of ingeslagen worden de woorden Nederlandsch (of bij verkorting Ned.) pond, kilogramme, of bij verkorting kil. en voor dezelve de cijfers, welke het getal der ponden, dat het gewigt bevat, aanduiden.

Op de onderdeelen van het nederlandsch pond, zullen insgelijks de woorden Ned. oncen, Ned. lood, Ned. wigtje, met eene cijferletter er voor, het getal aanduidende, worden ingesneden of ingeslagen, of in zoo verre de stukken daartoe te klein mogten zijn, de eerste letters dier woorden, te weten; N. L., N. W.

14. Wat de pijl-gewigten betreft zullen, op den rand van ieder kommetje, de cijfers ingesneden of ingeslagen worden, welk het getal wigtjes, dat ieder kommetje bevat, aanduiden, en bovendien, op den bodem, het getal

Besluit van 8sten Junij, omtrent de gedaante, stof en zamenstelling der nieuwe gewigten, derzelver veelvouden en onderdeelen (Staatsbl. No. 42).

oncen of looden, welke die kommetjes bevatten; te weten: 500, 200, 100, 100 en op den bodem 5 oncen, 2 oncen, 1 once, 1 once; verder 50, 20, 10, 10, en op den bodem 5, 2, 1, lood, eindelijk 5, 2, 2, 1 en op den bodem de letter W; bovendien zullen, op het buitenste stuk, gesneden of ingeslagen worden de cijfers die het getal wigtjes in den pijl bevat, uitdrukken, te zamen met het woord en het getal, pond of once of lood, dat is, voor eenen geheelen pijl van 1 pond, 1000 wigtjes, 1 Nederlandsch pond voor eene pijl van 500 wigtjes, 500 wigtjes of 5 oncen, voor eenen van 200 wigtjes, 200 wigtjes of 2 oncen, voor eenen van 100 wigtjes, 100 wigtjes of 1 once.

15. Ter weging van *ligtere of kostbaardere waren*, zal, tot eenheid der gewigten, volgens art. 16 der wet van 21 augustus 1816, gebruikt worden, het Nederlandsche wigtje (gramme); en even als het Nederlandsche pond, of de eenheid voor grovere waren, in duizend deelen (grammes) verdeeld wordt, zal ook het nederlandsche wigtje (gramme), in duizend deelen (milligrammes) verdeeld worden.

Die onderdeelen zullen bestaan uit vierkante of ronde koperen *plaatjes*, *uitgezonderd voor het essai-gewigt*, waarvan in artikel 18 zal worden gesproken.

16. Een *stel* onderdeelen van het wigtje zal bestaan, uit:

1 Stuk van 500	duizendste gedeelte van het wigtje, dat is:	5	korrels, of	5 decigramm.
1 — — 200		2		2
1 — — 100		1		1
1 — — 100		1		1
1 Stuk van 50	duizendste gedeelte van het wigtje: dat is:	$\frac{5}{10}$	van een korrel, of	5 Centigramm.
1 — — 20		$\frac{2}{10}$		2
1 — — 10		$\frac{1}{10}$		1
1 — — 10		$\frac{1}{10}$		1
1 Stuk van 5	duizendste gedeelte van het wigtje, dat is:	$\frac{5}{100}$	van een korrel, of	5 milligramm.
1 — — 2		$\frac{2}{100}$		2
1 — — 1		$\frac{1}{100}$		1
1 — — 1		$\frac{1}{100}$		1
1 — — 1		$\frac{1}{100}$		1

Latende het aan een ieder, die, in zijnen handel, nering of bedrijf, het wigtje en deszelfs onderdeelen tot het duizendste van het wigtje (de milligramme) moet gebruiken, vrij, om, behalve dit stel, hetwelk hij ver-

verpligt is, te bezitten, zoo vele van iedere soort van onderdeelen, of zoo vele veelvouden van ieder soort zich aan te schaffen, als hij zal begeeren, mits hetgeen, bij art. 8, van de onderdeelen van het pond gezegd is, ook voor die van het wigtje, in het oog houdende, en met uitzondering van hetgeen omtrent het medicinaal gewigt bepaald mogt worden.

Besluit van 8 sten Junij, omtrent de gedaante, stof en zamenstelling der nieuwe gewigten, derzelver veelvouden en onderdeelen (Staatsb. No. 37.)

17. Juweliers, en allen, die in edele gesteenten handel drijven, zullen voortaan hunne waren niet meer mogen wegen met, of aankondigen in het tot nu toe in gebruik zijnde zoogenaamd karaatwigt, hetwelk, naar inhoud van art. 2 der wet van den 21sten augustus 1816, op het tijdstip van het invoeren der nieuwe gewigten, wordt afgeschaft en verboden; maar zij zullen tot eenheid van hun gewigt gebruiken het Nederlandsche wigtje (gramme), tot onderdeelen de duizendste daarvan, en tot veelvouden de veelvouden van het wigtje.

18. De essaijeurs zullen voortaan niet meer in hunne essaijen gebruiken het tot nu toe in gebruik zijnde zoogenaamd essai-gewigt, dat insgelijks, naar inhoud van art. 2 der wet van den 21 augustus 1816, op het tijdstip van het invoeren der nieuwe gewigten wordt verboden en afgeschaft, maar alleen het Nederlandsche wigtje en deszelfs duizendste gedeelten, en, is het nood, ook de veelvouden van het wigtje.

Voor het essai-gewigt zullen het wigtje en deszelfs onderdeelen uit zilver mogen worden vervaardigd, en tot meerder gemak in het gebruik met een opstaand lipje mogen voorzien zijn.

19. Essaijeurs, goud- en zilversmeden, en allen, die in goud en zilver of in speciën handelen, gelijk mede de kantoren van waarborg, zullen het alooi niet meer uitdrukken, van het goud in karaats en greinen, voor het zilver in penningen en greinen, welke uitdrukkingen bij deze worden afgeschaft, maar alleen in duizendsten, stellende het volkomen fijn op duizend, zoo dat een alooi bij voorbeeld van 750, dat is van $\frac{750}{1000}$, hetzelve zal uitdrukken als voorheen 18 karaats voor goud en 9 penningen voor zilver.

20. Wanneer de, in art. 19 genoemde, personen en kantoren zullen uit te drukken hebben, hoe veel fijn er in eene bepaalde massa bevat is, zullen zij daartoe niet meer het oude mark (dat door art. 2 der gemelde wet van den 22 augustus 1816 wordt afgeschaft) gebruiken, en zeggen zoo veel fijn per mark, of zoo vele marken

Besluit van 8sten Junij, omtrent de gedaante, stof en zamenstelling der nieuwe gewigten, derzelver veelvouden en onderdeelen (Staatsbl. No. 47.).

enz. zijn, maar zij zullen tot eenheid het Nederlandsche pond (kilogramme) aannemen, en zeggen zoo vele wigtjes (grammes) en duizendsten van wigtjes (milligrammes) zijn per Nederlandsche pond (kilogramme).

21. Tot het wegen van goud, zilver en speciën, zullen voortaan geene ijzeren gewigten mogen, maar alleen koperen moeten gebruikt worden, het geval van art. 6 alleen uitgezonderd. Kooplieden, kassiers, specie-handelaars en alle kantoren, daar geld ontvangen en uitgegeven wordt, zullen vermogen koperen stukken te gebruiken, welke ieder het gewigt zullen hebben, dat een *volle zak* rijks munten moet houden, welke *gewigten door Ons* of Onzen wege nader zal worden bepaald.

22. Omtrent het medicinaal gewigt zal nader door Ons worden gedisponeerd.

23. De oorspronkelijke standaards van de veelvouden en onderdeelen van het Nederlandsche pond, in deze vermeld, zullen, door eene kommissie uit de eerste klasse van het koninklijk Nederlandsch instituut, worden geverifieerd en geijkt. Na die oorspronkelijken zullen standaards van den tweeden rang voor de ministeriële departementen, de *provinciale* staten, die *dezelve behoeven*, het instituut en de koninklijke akademie der wetenschappen te Brussel, worden vervaardigd, geverifiëeerd en geijkt; *alles op denzelfden* voet, als, bij ons besluit van den 6den maart 1819 (1), wegens de origineele standaards van de Nederlandsche elle en het Nederlandsche pond is bepaald geworden.

Een ander besluit van den 25sten *Julij* voorzag, ingevolge de wet van den 12den Augustus 1816, en Zr. Ms. besluit van 16 Maart 1817 (2), in hetgeen het vervaardigen der Nederlandsche elle betrof, overeenkomstig de navolgende artikelen:

Art. 1. De Nederlandsche ellen (mètres) ten algemeenen gebruike geschikt, zullen zijn, houten of ijzeren, of koperen ellen, naar ieders keuze.

2. Die Nederlandsche ellen, welke bepaaldelijk zullen dienen, om *stoffen te meten*, zullen de gedaante mogen hebben, welke men tot nu toe aan die soort van maten

(1) Zie boven bl. 117.
(2) Jaarb. 1817, St. I. bl. 102—105.

op vele plaatsen gewoon is te geven, te weten: van boven naar onderen eenigzins schuins toeloopende, met een handgreep, en bij de handgreep met een opstaand stuk, het begin der elle aanwijzende, voorzien.

Besluit van 25sten Julij, omtrent de gedaante, stof en zamenstelling der Nederl. elle, derzelver veelvouden en onderdeelen. (Staatsbl. No. 40.)

3. De houten Nederlandsche ellen, bepaaldelijk tot het meten van stoffen bestemd, zullen uit zoodanig hout vervaardigd mogen worden, als men tot nu toe voor ellen gebezigd heeft: doch ten einde eene spoedige slijtadje en de verkorting, die daaruit mogt ontstaan, zoo veel mogelijk, voor te komen, zullen zij van onderen met eenen vlakken koperen of anderen metalen schoen voorzien worden, hare dikte en breedte zullen naar de hardheid van het hout, waaruit de ellen vervaardigd zijn, worden geregeld, en in het algemeen boven tusschen de 15 en 20, beneden tusschen de 8 en 12 Nederlandsche strepen (millimètres) zijn.

4. De Nederlandsche ellen, bepaaldelijk tot het meten van stoffen bestemd, zullen verdeeld moeten worden, in tien gelijke deelen of Nederlandsche palmen (decimètres), en de eerste palm, dat is die, welke de digste bij de handgreep is, daarenboven in tien deelen, dat is, in tien nederlandsche *duimen* (centimètres). De palmen zullen met de cijfers 1, 2, 3, enz., aan het opgaand stuk beginnende, aangeduid worden, en op het einde van de vijfde palm, zal een teeken gesteld worden, om de helft der el te gemakkelijker kenbaar te maken.

5. Men zal ook in dezelfde gedaante mogen maken halve Nederlandsche ellen, insgelijks met eene handgreep en opstaand stukje, en voor de houten halve ellen, van onderen met een gesloten schoen voorzien, verdeeld in vijf palmen, en de eerste palm in tien deelen of Nederlandsche duimen.

6. Het zal echter vrijstaan, ook Nederlandsche ellen, of halve ellen zonder handgreep, in de gedaante van een houten lat, aan beide einden met een vlakken schoen voorzien, tot het meten van stoffen te gebruiken; de breedte en dikte zal zijn tusschen de 12 en 15 nederlandsche strepen (millimètres); de verdeeling zal zijn als in de vorige artikelen is gemeld.

7. De Nederlandsche ellen, tot gewone lengtematen, of zoogenaamde *maatstokken* bestemd, zullen, wanneer zij van hout vervaardigd worden, bestaan in eene houten lat, uit droog perenboomen hout, of uit die soort van gekloofd palmhout, waaruit men tot nu toe gewoon geweest is, maatstokken te maken, of uit zoodanige soort

> Besluit van 25sten Julij, omtrent de gedaante, stof en zamenstelling der Nederl. elle, derzelver veelvouden en onderdeelen (Staatsbl. No. 40).

van hard hout als men zal verkiezen. De breedte en dikte dezer latten zullen naar de hardheid van het hout geregeld worden, en tusschen de twaalf en vijftien Nederlandsche strepen (millimètres) in het vierkant houden, zij zullen met een gesloten schoen, welke ten minste vijf strepen lang is, aan beiden de einden voorzien zijn.

8. Zoodanige ellen *moeten* verdeeld worden in tien deelen of Nederlandsche palmen (decimeters, iedere palm in tien deelen of Nederlandsche duimen (centimeters), en ten minste de laatste duim in tien nederlandsche strepen (millimeters). De insnijdingen der verdeelingen zullen tot op het uiterste van den kant komen; het midden van iedere palm, zal door een langer streep dan de overige verdeelingen of duimen aangewezen worden, en insgelijks het midden, van iederen duim, die in strepen verdeeld wordt.

Het zal een ieder vrijstaan de geheele elle in strepen te laten verdeelen.

9. De verdeeling der Nederlandsche ellen als maatstaven of maatstokken beschouwd, zullen aangewezen worden naar de keuze van een ieder op de volgende wijze.

Of de palmen met *grootere* cijfers 1, 2, 3, enz., en de duimen van iedere palm met kleine cijfers 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, of de palmen met de cijfers 10, 20, 30 tot 90, en de duimen met kleinere cijfers 1, 2, 3, duidende dus de grootere cijfers ook duimen aan, of de palmen, hetzij met grootere cijfers 1, 2, 3: enz.; hetzij met de cijfers 10, 20, 30, enz., en de duimen zonder cijfers, zullende alsdan in iedere palm de 5de duim met eene langere lijn aangeduid worden.

10. Het zal geoorloofd zijn Nederlandsche *ellen van* hout of rotting te gebruiken, in de gedaante van wandelstok vervaardigd, mits alsdan dezelve eene middellijn hebben boven van 15 à 20, van onderen van 12 à 15 strepen, en voorzien zijn van boven met een knop en van onderen met een steunstuk, die beide afgeschroefd kunnen worden, opdat, deze afgenomen zijnde het overige de juiste lengte der elle zij; men zal kunnen volstaan, met zoodanige ellen te kunnen verdeelen in tien palmen, de eerste palm alleen in tien duimen, en de eerste duim, die, welke het digtste bij den knop is, in tien strepen, en met de verdeeling der palmen en duimen enkel met koperen of andere fijne ingeslagene pennetjes aan te wijzen, mits tot gemak van de telling de vijfde palm met drie, en de vijfde duim met twee pen-

netjes, ter onderscheiding voorzien zijn; latende het verder ter keuze van een ieder over, om die stokken ook geheel in duimen te laten verdeelen, en dezelve alzoo verdeeld, ook tot het meten van stoffen te gebruiken.

Besluit van 25sten Julij, omtrent de gedaante, stof en zamenstelling der Nederl. elle, derzelver veelvouden en onderdeelen (Staatsbl. No. 40).

11. Er zullen ook Nederlandsche ellen gemaakt worden, ten gebruike als maatstokken, die, uit verscheidene stukken, met scharnieren aan elkander verbonden, bestaande, gevouwen kunnen worden, om minder ruimte te beslaan. Deze echter zullen slechts, of in tweeën, of in vieren, of in vijven gevouwen mogen worden, dat is, zij zullen bestaan uit twee, of uit vier, of uit vijf stukken 5 van palmen, van 2½ palm, of 25 duimen, en uit stukken van 2 palmen, of 20 duimen, en uit geene andere.

12. De gemelde gevouwen ellen, uit hout gemaakt wordende, zullen gemaakt worden uit die soort van gekloofd palmhout, waaruit men gewoon is, maatstokken te vervaardigen, of uit ander hard hout, en aan beide de einden, met een schoen voorzien zijn. Zij zullen verdeeld moeten worden in palmen, duimen en in strepen; en die verdeelingen zullen door cijfers worden aangewezen, die het getal der duimen zullen aanduiden, gelijk in art. 9 gezegd is.

13. De gevouwene Nederlandsche ellen, in art 11 en 12 vermeld, zullen niet tot meten van stoffen mogen gebruikt worden.

14. Geene andere onderdeelen van de nederlandsche elle zullen mogen gebruikt worden, dan de volgende:

1°. *Halve ellen*, hetzij uit ijzer, koper of hout, hetzij uit een stuk, hetzij gevouwen in twee stukken (doch niet in meerdere), ieder van 25 Nederlandsche duimen. Indien gemelde halve ellen van hout zijn, zullen zij uit zeer droog of hard hout, en de gevouwene uit gekloofd palmhout vervaardigd, en aan beide einden met schoenen voorzien zijn. De verdeeling zal zijn die der heele ellen.

2°. Dubbele palmen (of dubbele decimètres), hetzij uit een stuk, hetzij gevouwen in twee stukken, ieder van eene palm, door eene scharnier aan elkander verbonden.

3°. Enkele palmen uit een stuk.

De dubbele en de enkele palmen zullen vervaardigd worden uit koper, of uit palmhout, of uit ivoor; de verdeeling zal zijn in duimen, en alle de duimen in strepen, de cijfers zullen de duimen aanduiden, in iederen duim zal de vijfde streep langer zijn dan de overige, ter betere onderscheiding.

Besluit van 25sten Julij, omtrent de gedaante, stof en zamenstelling der Nederl. ellen, derzelver veelvouden en onderdeelen (Staatsbl. No. 40).

De dubbele of enkele palmen, uit een stuk gemaakt; zullen de gedaante hebben, of van eene liniaal, of van eene driekantige prisme of zuil.

15. Geene andere veelvouden der Nederlandsche ellen zullen in gebruik mogen zijn dan de dubbelde elle en het vijfvoud der elle.

De dubbele ellen mogen gemaakt worden uit ijzer, uit koper, of uit hout, het vijfvoud der elle zal uit hout gemaakt worden.

De dubbele elle en het vijfvoud der elle, beide in hout zullen vervaardigd worden uit goed hout, behoorlijk geverwd, of geolied, ten einde minder door vocht te worden aangedaan.

De gedaante voor beide zal zijn die van eene lat, voor de dubbele elle tusschen de 18 à 20 strepen dik, en tusschen de 25 à 30 strepen breed: voor het vijfvoud van de elle, tusschen de 25 à 30 strepen dik, en 35 à 40 strepen breed. Beide zullen met een open schoen aan beide einden voorzien zijn, welke voor de dubbele elle twee Nederlandsche duimen of 20 strepen, en voor het vijfvoud der elle 40 strepen lengte zal hebben.

De dubbele elle zal verdeeld zijn in ellen, palmen en duimen; het vijfvoud in ellen en palmen, doch de eerste el ook in duimen. de verdeelingen zullen behoorlijk ingesneden zijn, en de insnijdingen met andere verwen, dan waarmede de maat zelve overtogen is, kennelijk gemaakt worden.

De verdeelingen zullen door cijfers aangeduid worden, te weten op de dubbele el, de ellen door grootere cijfers 1 en 2: de palmen door kleiner 1, 2, 3, *enz.*, en voor de duimen zal de vijfde duim door eene langere lijn aangeduid worden; voor het vijfvoud der ellen, zullen de de ellen door grootere, en de palmen door kleinere cijfers worden aangewezen. In beide de veelvouden zullen de verdeelingen op de tegenovergestelde vlakken der breedte ingesneden worden.

16. Op iedere lengte-maat, uit welke stoffe ook vervaardigd, zal de naam ingesneden, ingeprent, of ingebrand worden op de volgende wijze;

Nederlandsche elle (mètre). Dubbele Nederlandsche elle (2 mètres). Vijf Nederlandsche ellen (5 mètres). Nederlandsche (of bij verkorting, ned.) palm (decimètre). Dubbele Nederlandsche palm (2 decimètres). Nederlandsche (of bij verkorting, ned.) halve el (½ mètre).

17. Geene Nederlandsche ellen, veelvouden of onderdeelen van dien, zullen in eenigen handel hoegenaamd gebruikt mogen worden, waarop tevens eenige andere lengte-maten, van welken aard ook mogten geplaatst zijn, of zelfs eenige teekens, die dezelve aanduiden, gevonden worden.

Besluit van agsten Julij, omtrent de gedaante, stof en zamenstelling der Nederl. ellen, derzelver veelvouden en onderdeelen (Staatsbl. No. 50).

18. Geene lengte-maten zullen mogen worden geijkt, en in eenigen handel gebruikt, die zouden bestaan uit eene halve, of uit eene geheele, of uit twee, of uit vijf Nederlandsche ellen, en daarenboven uit eenige onderdeelen hoegenaamd van dezelve, of uit palmen, dubbele palmen, en daarenboven uit eenige duimen, strepen, of duimen en strepen.

19. De landmeters-ketting zal voortaan de lengte hebben van twintig Nederlandsche ellen, dat is van twee maal tien ellen, of, volgens artikel 3 van ons besluit van den 30sten November 1817, van twee Nederlandsche roeden (décametres).

Die ketting zal bestaan uit veertig ijzeren schakels, zamengevoegd met koperen of gegoten ijzeren ringen, zoo dat elke schakel met de halve middellijn der ringen, lang zal zijn vijf palmen, of eene halve nederlandsche elle.

De tweede schakel zal met de derde, de vierde met de vijfde, en zoo voorts om de twee schakels, welke te zamen eene el uitmaken, door eenen grooteren ring verbonden worden, om te gemakkelijker het getal der ellen te kunnen onderscheiden. Van vijf tot vijf ellen, en dus van tien tot tien schakels, zal de gemelde ring met een dwarsbalkje voorzien zijn; doch de grootere ring, die de tiende el met de elfde el, of de twintigste schakel met de een en twintigste verbindt, zal met een veerige haak voorzien zijn, om den ketting aldaar te kunnen afbreken, en tot eenen ketting van tien ellen, of eene Nederlandsche roede te kunnen verkleinen.

De handvatten, die aan beide de einden van den ketting zijn, zullen in het midden met eenen ring voorzien zijn, waarin wikken of stokken tot het rigten van den ketting gestoken worden, zoodat de lengte van de eerste en van de laatste schakel tot de middelpunten dier ringen moeten geteld worden; en de lengte van den geheelen ketting, of van 20 ellen, gerekend moet worden te zijn begrepen tusschen de middelpunten dier beide ringen.

20. Indien er, gedurende den tijd dat de provinciën dezes Rijks onder het fransch gouvernement gestaan hebben

hebben, *mètres* (nu Nederlandsche ellen), *demi mètres* (halve Nederlandsche ellen), *décimètres* (palmen), *double décimètres* (nu dubbele palmen), *double metres* (nu twee Nederlandsche ellen), *demi décamètres* (nu vijf Nederlandsche roeden), en in de gedaante van kettingen, *décamètres* (of tien Nederlandsche ellen, of eene Nederlandsche roede, of *double décamètres* (twee roeden), bestaan hebben, zullen dezelve in gebruik mogen blijven, al waren zij niet volkomen ingerigt, naar hetgeen in de vorige artikelen is vermeld, mits 1°. zij in den tijd door daartoe in deze provinciën geautoriseerde lieden zijn geverifiëerd en geijkt geworden; 2°. mits zij wederom ter verificatie aangeboden en voldoende bevonden worden, wat de lengte betreft, en ten blijke daarvan worden gestempeld, en 3°. mits zich op dezelve niet tevens eenige andere maten of teekens derzelve bevinden. Bij mangel van een of meerder dezer voorwaarden zullen die maten verworpen moeten worden.

Besluit van 28sten September, houdende bepalingen omtrent de eerste uitgifte der nieuwe maten en gewigten, derzelver verificatie en herijking (Staatsbl. No. 49).

Omtrent de eerste uitgifte der nieuwe maten en gewigten, derzelver verificatie en ijking, behelsde een koninklijk besluit van den 28sten September, de volgende bepalingen:

Art. 1. Het staat aan ieder fabrijkant vrij, de nieuwe maten en gewigten te vervaardigen, overeenkomstig de verordeningen, welke daaromtrent, successivelijk, door Ons gemaakt zijn, of nog gemaakt zullen worden.

2. Er zullen echter geene nieuwe maten of gewigten uitgegeven, of in den handel gebruikt mogen worden, dan nadat dezelve behoorlijk zullen zijn geverifiëerd en geijkt.

3. De verificatie en ijking zal, bij de eerste uitgave der maten en gewigten, geschieden, door personen, welke Wij daartoe bijzonder zullen committeren, en onverminderd de bepalingen, welke naderhand, op het stuk van den ijk, door Ons zullen worden vastgesteld.

4. Deze personen zullen zich te dien einde van de noodige maten en gewigten, overeenkomende met de standaards, bij de Gedeputeerde Staten voorhanden, moeten voorzien, welke maten en gewigten als standaards van den derden rang zullen worden aangemerkt, nadat dezelve vooraf eene behoorlijke verificatie en stempeling hebben ondergaan.

Besluit van 28sten September, houdende bepalingen omtrent de nieuwe maten en gewigten, derzelver verificatie en herijking. (Staatsbl. No. 49).

5. De verificatie, in het voorgaande artikel vermeld, zal geschieden door confrontatie der voornoemde stukken met de standaards, bij de Gedeputeerde Staten berustende.

6. Dezelve zal plaats hebben ten overstaan van eenen of meerdere leden van de Gedeputeerde Staten, door zoodanig hoogleeraar in de wis- en natuurkunde, of, bij ontstentenis van denzelven, door zoodanig officier van de artillerie of genie, als daartoe, door de Gedeputeerde Staten, zal worden uitgenoodigd.

7. Onze Minister van Binnenlandsche Zaken zal de stempels, daartoe te bezigen, aan de Gedeputeerde Staten doen toekomen.

8. Na dat, van den afloop dezer verificatie, door de Gedeputeerde Staten, openlijk kennis zal zijn gegeven, zullen de fabrijkeurs der maten en gewigten, zich aan de personen, in art. 3 vermeld, kunnen adresseren, en de maten en gewigten, door hen vervaardigd, ter verificatie en stempeling aanbieden.

9. De maten en gewigten, welke zij naauwkeurig hebben bevonden, zullen door hen worden gestempeld met twee stempels, waarvan de eerste eene letter, en de andere het bijzondere merk van den ijker zal voeren. De grootte van die stempels, alsmede de letter en de merken, zullen door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken worden bepaald.

10. Voor het doen van die verificatie en ijking zal, aan de bedoelde personen, door de genen, welke die maten en gewigten aanbieden, een ijkloon worden ter hand gesteld, overeenkomstig het tarief, hetwelk daaromtrent zal worden vastgesteld.

11. Zij zullen van het aantal maten en gewigten, welke zij stempelen, alsmede van het ijkloon, hetwelk hun wordt ter hand gesteld, eene naauwkeurige aanteekening moeten houden, en daarvan, elke maand, een' volledigen staat aan de Gedeputeerde Staten hunner provincie moeten inzenden.

12. Uit de opbrengst van dit ijkloon, zullen worden betaald de kosten van den ijk, voor zoo verre de eerste uitgifte der maten en gewigten betreft, en de gratificatiën, welke, aan de voornoemde ijkers, voor hunne werkzaamheden, zullen worden toegestaan.

13. Met den aanvang van den jare 1821, zal er eene herijking van alle de maten en gewigten, welke, gedurende den jare 1820, in omloop gebragt zijn en in den

handel gebruikt worden, plaats hebben, deze herijking zal alle jaren herhaald worden.

Besluit van 21sten October, omtrent de inhoudsmaten in het algemeen, en de gedaante en zamenstelling der maat van het brandhout in het bijzonder (Staatsbl. No. 51.).

Bij een besluit van Z. M. van den 21sten October, werden de navolgenden bepalingen vastgesteld omtrent de inhoudsmaten, en omtrent de gedaante en de zamenstelling van de maat en het brandhout in het bijzonder.

ART. 1. De inhoud van ligchamen, hoe ook genaamd, zal voortaan uitgedrukt worden door de namen van kubieke NEDERLANDSCHE ELLE (systematische *stère of mètre cube* genoemd) kubiek PALM, kubieke DUIM, kubieke STREEP, en onder die namen alleen in alle bestekken, rekeningen, advertentiën, enz., worden aangeduid en aangekondigd.

2. Tot het meten der ligchamen, en dus ook tot het meten van schepen, zullen geene andere maten hoegenaamd gebruikt worden, dan de Nederlandsche elle en derzelver veelvouden of onderdeelen.

3. De maat van brandhout, dat niet bij de bossen of bij het getal verkocht wordt, zal den naam dragen van WISSE.

De WISSE bevat eene kubieke Nederlandsche ELLE houts.

4. De maat, genaamd WISSE, is een regthoekig raam, bestaande uit een grondstuk van eene bepaalde lengte, waarop regthoekig twee opstaande zijstukken gerigt zijn, boven met een dekstuk vereenigd, en aan den buitenkant ieder met twee schoren voorzien, om genoegzame stevigheid te erlangen. Ieder zijstuk laat in het midden eene sleuf, die twintig Nederlandsche duimen boven het grondstuk begint, in welke sleuf zich eene lat of een balkje beweegt van genoegzame dikte, om niet door te buigen. Die lat wordt door eene schroef aan ieder eind, op de vereischte hooge, gevestigd. Op ieder zijstuk staat aan den buitenkant eene maat in Nederlandsche DUIMEN verdeeld. De duimen worden door eenen wijzer aangeduid, welke aan eene beweegbare lat gehecht is, en met den onderkant daarvan gelijk staat.

Alle de stukken, welke het raam uitmaken, zullen stevig in elkander gevoegd worden; doch niettemin zoodanig, dat men ze zonder moeite uit elkander kan nemen, om het raam gemakkelijker te kunnen vervoeren.

5. De lengte van het onderstuk van het raam, dat is

Besluit van 21 October, omtrent de inhoudsmaten in het algemeen, en de gedaante en zamenstelling der maat van het brandhout in het bijzonder. (Staatsbl. No. 51).

de breedte van het raam, wordt gerekend te zijn de afstand der twee zijstukken binnen 's werks, en de hoogte van het onderstuk af tot de grootste hoogte, waarop de onderrand van de beweegbare lat kan gesteld worden.

6. Er zullen vijf ramen in gebruik *mogen* zijn; tusschen welke ieder dat gene hetwelk, of die gene die hij meent noodig te hebben, zal kunnen kiezen:

1°. Een ter breedte en ter hoogte van ééne Nederlandsche elle of 100 Nederlandsche DUIMEN;
2°. Een ter breedte van eene elle of 100 duimen, en ter hoogte van 167 duimen;
3°. Een ter breedte van twee ellen en ter hoogte van eene elle of 100 duimen;
4°. Een ter breedte van 2 ellen en ter hoogte van 167 duimen;
5°. Een ter breedte van 3 ellen en ter hoogte van 167 duimen;

zoo dat de ramen, die op sommige plaatsen van Ons Rijk, te voren onder den naam van *stère* (n°.1), *double stère* (n°.3) en *demi decastère* (n°.5), in gebruik mogten geweest zijn, in gebruik zullen kunnen blijven.

7. Deze ramen zullen behoorlijk geverificeerd en geijkt, en vervolgens jaarlijks, of op zoodanige tijden als door Ons zullen bepaald worden, of op nieuw nagezien en herijkt worden.

8. Alvorens het hout in het raam te stapelen, zal men de lengte der blokken naar den maatstaf op den buitenkant der zijstukken gevestigd, meten, en in duimen bepalen; nemende, zoo de blokken, gelijk meest altijd plaats heeft, niet volkomen van dezelfde lengte zijn, een midden tusschen eenige der langste en eenige der kortste.

9. Om de hoogte te kennen, op welke men de beweegbare lat moet vestigen, dat is tot welke men de blokken moet stapelen, om met dezelve eene WISSE houts te bekomen, raadpleegt men de tafel, achter dit besluit gevoegd. Men ziet daarin, met het opslag van het oog, dat men, om eene WISSE te bekomen, voor blokken van 60 duimen, bij voorbeeld, in het raam van eene elle, de lat op 167 duimen moet stellen, en voor blokken van 27 duimen, op 131 duimen, terwijl men in het raam van drie ellen te zelfden einde voor blokken van 40 en 28 duimen, de lat op de hoogte van 83¼ en 119 duimen respectievelijk zoude moeten stellen (1).

(1) Deze tafel is mede te vinden in de Staatscour. No. 257.

10. Indien men meer dan eene wisse wil hebben, of slechts eenig gedeelte van de wisse, handelt men volgens hetgeen in de aanmerkingen op gemelde tafel is gezegd.

11. De prijs van brandhout, zoo verre het niet bij bossen of bij getal verkocht wordt, zal bepaald en aangekondigd worden in guldens of cents per wisse.

12. Hetgeen de verdere inhouds maten betreft, zal door Ons bij nadere besluiten worden geregeld.

Besluit van 21sten October omtrent de inrigting van het medicinaal gewigt (Staatsbl. No. 52.)

Z. M. gezien het besluit van den 6 Maart dezes jaars, en dat van den 30sten November 1817 (1), alsmede gelet op de noodzakelijkheid, dat de medecinale gewigten allezins van het gewoon Nederlandsch gewigt waren onderscheiden, en dat mitsdien, omtrent derzelver inrigting, bijzondere bepalingen behoorden te worden vastgesteld, nam hiertoe insgelijk op den 21sten October het volgend besluit:

Art. 1. Tot het gereed maken der genees- en heelkundige voorschriften, en het bewerken van pharmaceutische bereidingen, zullen de apothekers, en andere, die daartoe geregtigd mogen zijn, niet meer mogen gebruiken het, tot nu toe door hen gebezigd, medicinaal gewigt, hetwelk bij art. 4 van Ons besluit van 30 november 1817, op het tijdstip der invoering van de nieuwe gewigten, wordt afgeschaft, maar zij zullen moeten gebruiken alleen het nieuwe medicinaal gewigt, daarbij verordend, te weten: tot medicinaal pond, een gewigt van 375 Nederlandsche wigtjes, waarvan het twaalfde gedeelte genoemd wordt *medicinale once*, wordende die once verdeeld in acht drachmen, ieder drachma in drie scrupels, en ieder scrupel in twintig greinen.

2. Alle medicinale gewigten zullen uit koper vervaardigd worden. Het medicinale pond en deszelfs veelvouden zullen de gedaante hebben van eene door het middenpunt doorsneden bol, met knop voorzien, en op die stukken zullen duidelijk ingesneden of ingeslagen worden de letters LIBR. MEDIC. met een cijfer achter dezelve, aanduidende het getal ponden, dat ieder stuk zal tellen.

De onderdeelen van het medicinaal pond zullen dezelfde gedaante van blokken of vierkante plaatjes behouden, als van ouds bij het apothekers-gewigt in gebruik is.

(1) Jaarb. 1817, St. II bl. 96—97.

Besluit van 21sten October omtrent de inrigting van het medicinaal gewigt. (Staatsbl. No. 52).

3. Ieder apotheker of medicijn-bereider zal verpligt zijn een stel medicinale gewigten te bezitten, hetgeen bestaan zal;

a. Uit een medicinaal pond, van hetwelk het een' ieder zal vrijstaan, zich zoo vele stukken of veelvouden te bezorgen als hij wil.

b. Een stuk van 6 medicinale oncen.

,, ,, ,, 3 ,, ,,

Twee stukken van 1 medicinale once.

Op welke stukken zullen ingeslagen worden de letters UNC. met een cijfer achter dezelve, aanduidende het getal oncen dat ieder stuk zal tellen.

c. Een stuk van 4 drachmen.

,, ,, ,, 2 ,,

,, ,, ,, 1 drachme.

,, ,, ,, $\frac{1}{2}$ drachme.

Op welke stukken zullen ingeslagen worden de letters DR. met een cijfer achter dezelve, aanduidende het getal drachmen dat ieder stuk zal bevatten.

d. Een stuk van 2 scrupels.

,, ,, ,, 1 scrupel.

,, ,, ,, $\frac{1}{2}$,,

Op welke stukken zullen ingeslagen worden de letters SCR. met een cijfer achter dezelve, aanduidende het getal scrupels dat ieder stuk houden zal.

e. Stukken van 1, 2, 3, 4 en 5 greinen, op welke de letter *g* zoo veel maal zal ingeslagen worden, als elk stuk greinen zal bevatten en dan nog stukjes van $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$ grein, geteekend °, °°, °°°, staande het verder aan een' ieder vrij, om zich stukken van zoo vele volle greinen, scrupels of drachmen aan te schaffen, als hij zal verkiezen.

4. Daar deze medicinale gewigten alleen geschikt zijn ten geneeskundigen gebruike in het bereiden der voorschriften van geneeskunst-oefenaren, en in het vervaardigen van pharmaceutische bereidingen, zullen de apothekers, voor den inkoop hunner waren, of den verkoop daarvan in het groot, de gewone Nederlandsche gewigten moeten gebruiken.

5. De medicinale gewigten zullen, alvorens in omloop gebragt en gebruikt te mogen worden, geijkt, en of jaarlijks, of op vaste tijden, door Ons, of van Onzentwege te bepalen, geverifiëerd en herijkt worden.

6. De oorspronkelijke standaards van het medicinaal gewigt zullen mede door eene kommissie uit de eerste klasse van het Koninklijk Nederlandsch instituut worden geverifiëerd en geijkt, en wijders daarmede gehandeld als

bij het 25ste artikel van Ons besluit van den 18den Junij 1819, omtrent het Nederlandsche pond, is bepaald.

Besluit van 18 December houdende bepalingen omtrent de gedaanten en inhouden der Maten, geschikt tot het meten van Granen, Zaden, Boonen enz. (Staatsbl. No. 57.)

Voorts behelsde een besluit van den 18den December, gezien art. 13 en 14 van de wet van den 24sten Augustus 1816 en art. 13, 14 en 15 van het besluit van den 29sten Maart 1817; onderscheidene bepalingen tot voorziening in de rigtige gedaante en inhouden der maten, geschikt tot het meten van granen, zaden, boonen, erwten en dergelijke grutters waren, gelijk mede van meel en zout, overeenkomstig de hier volgende artikelen:

Art. 1. Alle de maten, geschikt tot het meten van granen, zaden, boonen, erwten, enz., mitsgaders van meel en zout, voor zoo verre men deze twee soorten van waren niet verkiest bij het gewigt te koopen en te verkoopen, zullen gemaakt worden uit goed droog eiken hout en spaan van één stuk, of uit zoodanig ander hout en spaan, als de ondervinding daartoe dienstig te zijn heeft bewezen, en geenszins uit verscheidene met krammen aan elkander gehechte spanen randen.

De gedaante zal zijn die van eene zoo veel mogelijk volkomene *cilinder*, waarvan (op de uitzonderingen na, in art. 10 te melden), de hoogte of *volkomen*, of *ten naastenbij* gelijk zal zijn aan de middellijn van het grondstuk.

Indien iemand gemelde maten uit gegoten of geslagen koper verkoos te laten vervaardigen, is zulks geoorloofd.

2. Voor die maten, welke met *stijl* en *brug* moeten voorzien zijn, zal de hoogte zoo veel van de middellijn des grondsvlaks mogen verschillen als noodig is, om de vermindering van inhoud te vergoeden, welke ontstaat uit de ruimte, die brug en stijl beslaan.

3. In alle gevallen, en voor alle maten, zal gezorgd worden, dat de middellijn des grondvlaks een vol getal *Nederlandsche strepen* (*millimètres*) bedrage, en derhalve wordt toegestaan, dat de hoogte (zelfs voor maten, welke niet met stijl of brug voorzien mogen zijn), zoo veel grooter of kleiner zij dan de middellijn des grondvlaks, als noodig is, opdat iedere maat haren wettigen inhoud bekome.

4. De grondmaat zal een' inhoud bezitten, gelijk aan den teerling op het tiende gedeelte van de *Neder-*

landsche elle (mètre), dat is aan den teerling op de Nederlandsche *palm (décimètre.)*

Die maat, vervaardigd in de gedaante als hiervoren art. 1 beschreven is, draagt den naam van *Nederlandsche kop* (systematisch *litre.*)

5. Deze grondmaat, de *Nederlandsche kop*, en zoodanige onderdeelen en veelvouden daarvan, als in de volgende artikelen zullen worden beschreven, zullen alleen in hare cilindrische gedaante (art. 1), die afmetingen moeten hebben, welke in de tabel, bij dit besluit gevoegd, voor ieder derzelve zijn aangewezen (1).

6. De onderdeelen van de Nederlandsche kop zullen zijn:

De halve *kop (demi-litre)*. Het tiende gedeelte van den kop, hetwelk den naam zal dragen van Nederlandsch *maatje (déci-litre)*.

Het dubbel van het *maatje (double déci-litre)*, en de helft van het maatje *(demi déci-litre)*.

7. De veelvouden van den Nederlandschen kop zullen zijn:

1°. De *dubbele Nederlandsche kop (double-litre.)*

2°. Het vijfvoud van den *Nederlandschen kop (demi-décalitre)*.

3°. Het tienvoud van den *Nederlandschen kop (décalitre)*, welke maat den naam zal dragen van *Nederlandsche schepel*.

4°. Het dubbele *Nederlandsch schepel (double-décalitre)*, hebbende eenen inhoud van twintig *Nederlandsche koppen*.

Alle deze maten (art. 6 en 7) zullen zijn zonder *stijl* of *brug*, doch het *Nederlandsch schepel* en het *dubbel schepel*, zullen buitenom, van boven en van onderen, met eenen ijzeren of koperen rand versterkt worden.

8. 5°. De oorspronkelijke en wettige maat, om granen, enz., in het groot te meten, zal zijn het vijftigvoud van den Nederlandschen kop, welke maat den naam zal dragen van *halve Nederlandsche mudde (demi-hectolitre)*; deze maat, vervaardigd naar de afmetingen, in de, bij dit besluit gevoegde tabel, onder n°. 12, zal met *stijl* en *brug* voorzien zijn, en bovendien, boven en onder, met ijzeren of koperen randen, welke tot meerdere stevigheid door verscheidene dergelijke banden met elkander zullen vereenigd worden, waarvan vier, op gelijke afstanden van elkander, zich op de onderste oppervlakte van den bodem zullen kruissen; tusschen de

Besluit van 18 December houdende bepalingen omtrent de gedaanten en inhouden der Maten, geschikt tot het meten van Granen, Zaden, Boonen enz. (Staatsbl. No. 57.

(1) Deze tabel wordt insgelijks gevonden in de Staatscour. No. 307.

Besluit van 18 December houdende bepalingen omtrent de gedaanten en inhouden der Maten, geschikt tot het meten van Granen, Zaden, Boonen enz. (Staatsbl. No. 67.)

vier ruimten, welke deze banden op de buitenste oppervlakte overlaten, zullen de bovenste en onderste rand nog met twee of drie dergelijke banden vereenigd worden, die met klinkwieren op de onderste oppervlakte van den bodem zullen vast geklonken worden. Nog zal die maat van buiten met twee handvatten voorzien zijn, welke (om het storten in zakken te bevorderen) beneden de helft der hoogte, en aan het ijzeren beslag, vastgeklonken zullen zijn.

9. 6°. Op zoodanige plaatsen, waarop, of in omstandigheden waarin, de maat, in het voorgaand artikel beschreven, te zwaar of te moeijelijk te behandelen mogte voorkomen, zal het geoorloofd zijn eene kleinere maat van 25 Nederlandsche koppen, onder den naam van een *kwart Nederlandsche mudde* (*quart d'hectolitre*) te gebruiken, mits van gelijke gedaante en afmetingen als in de tabel, bij dit besluit gevoegd, onder n°. 10 aangewezen is, met stijl en brug, en met gelijke randen en banden voorzien (doch zonder handvatten) als de maat, halve Nederlandsche mudde genoemd (art. 8).

Wanneer echter die *kwart mudde* niet gebruikt wordt om graan, enz., tusschen kooper en verkooper te meten; maar alleen door eigenaars om hun eigen graan te hermeten, zal het beslag alleen uit den boven- en onderrand, met die kruisbanden vereenigd, mogen bestaan.

10. 7°. Ten einde in alles, zoo veel mogelijk, aan de behoeften der commercie en aan den spoed, welken dezelve vereischt, te gemoet te komen, zal het daar, waar zulks uit oude gewoonte, en daaruit voortgesproten hebbelijkheid in het meten, te stade mogt komen, *geoorloofd* zijn, eene maat te gebruiken ter grootte ook van 25 Nederlandsche koppen, of van een *kwart Nederlandsche mudde*, waarvan de hoogte slechts de helft zijn zal van de middellijn des bodems, mits vervaardigd naar de afmetingen, aangewezen in n°. 11 van de tabel bij dit besluit gevoegd, en met dergelijke banden en randen, als de kwart mudde (art. 9) voorzien.

11. Vermits echter de maten van een kwart Nederlandsch mudde, zoo wel die van art. 9, als, en vooral die van art. 10, slechts uit toegevendheid *toegelaten* en geenszins *bevolen* worden, zal in alle gevallen, waarin, uit hoofde van verschil over eene geleverde hoeveelheid, eene hermeting geëischt wordt, deze hermeting met geene andere maat, dan met de *halve Nederlandsche mudde* (*demi-hectolitre*) art. 8, mogen verrigt worden, en geene hermeting zal gelden, ten zij het door behoorlijk pro-

ces-verbaal blijke, dat dezelve werkelijk met de halve nederlandsche mudde verrigt is.

12. 8°. Er zal ook eene maat mogen vervaardigd worden, die het *honderdvoud* zijn zal van den Nederlandschen kop, zij zal den naam dragen van *Nederlandsche mudde* (hectolitre) en die afmetingen hebben, welke in de bij dit besluit gevoegde tabel, onder no. 13, aangeteekend staan. De maat zal met stijl en brug, ijzeren randen, banden en handvatsels, even als de halve mudde (art. 8), voorzien zijn. Zij zal echter nimmer bij regterlijke metingen of hermetingen gebruikt worden, alwaar de halve Nederlandsche mudde de grootste gebruikelijke maat zijn zal.

Besluit van 18 December houdende bepalingen omtrent de gedaanten en inhouden der Maten, geschikt tot het meten van Granen, Zaden, Boonen enz. (Staatsbl. No. 57.)

13. Op iedere maat zal met duidelijke letters de naam worden ingesneden of ingebrand, te weten, zoo noodig met verkorting:

Nederlandsche kop (*litre*).
Halve Nederlandsche kop.
Nederlandsch *maatje* (*décilitre*).
Dubbel Nederlandsch maatje.
½ Nederlandsch maatje.
2 Nederlandsche kop.
5 Nederlandsche kop.
Nederlandsche *schepel* of 10 nederlandsche kop (*décalitre*).
2 Nederlandsche schepel of 20 kop.
½ Nederlandsche *mudde* (50 kop), (*demi-hectolitre*).
¼ Nederlandsche mudde (25 kop).
Nederlandsche *mudde* (*hectolitre*) 100 kop.

14. Alles, wat met in dit besluit opgegeven maten gemeten wordt, zal met den strijkel behoorlijk afgestreken worden. De strijkel voor de kwart mudde en voor de halve mudde zal ten minste vijf en veertig nederlandsche strepen (*millimètres*) dik zijn, en behoorlijk worden geverifiëerd en geijkt.

15. Geene andere maten hoegenaamd, dan die, welke in dit besluit beschreven zijn, zullen mogen worden gebruikt tot het meten der waren, in hetzelve vermeld.

16. Indien er, gedurende den tijd, dat de provinciën dezes Rijks onder het Fransch gouvernement gestaan hebben, *litres*, mitsgaders veelvouden en onderdeelen van de *litre*, in gebruik zijn geweest, zullen zij in gebruik mogen blijven, al waren zij niet in alle deelen met hetgeen in de vorige artikelen gesteld is, overeenkomstig, mits:

1°. Zij in den tijd door in die provinciën daartoe

Besluit van 18 December houdende bepalingen omtrent de gedaanten en inhouden der Maten, geschikt tot het meten van Granen, Zaden Boonen, enz. (Staatsbl. No. 47.)

geautoriseerde lieden zijn geverifiëerd en geijkt geworden.

2°. Zij bij de eerste te doene verificatie der nieuwe maten en gewigten aangeboden, en, wat den inhoud betreft, voldoende zijnde, ten blijke daarvan gestempeld worden. Bij mangel van die voorwaarden mogen zij niet in gebruik blijven. Geene dergelijke maten zullen in het vervolg gemaakt, of, na den gezegden termijn, aangenomen en geijkt mogen worden.

17. Wanneer het gemeten graan, zaad, enz., in zakken gestort wordt, zullen deze zakken den naam van *graanzakken* niet mogen dragen, noch de gemeten hoeveelheid zal bij *zakken* gesteld, uitgedrukt, aangegeven of verkocht mogen worden, dan wanneer de zakken de hoeveelheid van twee halve of van vier kwarten Nederlandsche mudde, dat is van eene *Nederlandsche mudde* (*hectolitre*) bevatten.

Eene hoeveelheid van dertig zulke zakken zal *last* kunnen genoemd worden.

18. De thans in gebruik zijnde zoogenoemde *korenschalen*, waarmede men, op verscheidene plaatsen, gewoon is de deugdzaamheid en waarde van het graan, door gewigt te onderzoeken, worden bij deze afgeschaft en verboden.

Zij zullen vervangen worden door dergelijke schalen, waarin die maat, welke het ter weging bestemde graan bevat, zal zijn; naar verkiezing, of de Nederlandsche kop (*litre*) of de halve kop, of het Nederlandsche maatje (*déci-litre*), of het dubbel maatje.

Op ieder dier maten zal derzelver naam *Nederlandsche kop* (*litre*) ½ *Nederlandsche kop*, $\frac{1}{10}$ *Nederlandsche kop* of *maatje* (*déci-litre*), 2 *Nederlandsche maatjes*, ingesneden worden.

19. De gewigten, bij deze vier soorten van schalen of maten te gebruiken, om aan te duiden hoe vele nederlandsche ponden (*kilogrammes*) een Nederlandsche mudde (*hectolitre*) van het onderzocht graan zal wegen, zullen zijn: voor de schalen van 1 Nederlandsche kop, het Nederlandsch lood (*décagramme*); voor de schalen van ½ Nederlandsche kop, het halve Nederlandsch lood.

Voor de schalen van één maatje, het nederlandsch wigtje (*gramme*).

Voor de schalen van twee maatjes, het dubbel wigtje.

20 Het stel gewigten, bij iedere schaal te voegen, zal bestaan uit stukken van 40, 30, 20, 10, 5, 4, 3,

2, 1, ½ eenheden, welke gewigten respectivelijk met de getallen 40, 30, 20, 10, 5, 4, 3, 2, 1, ½, en boven dien met de letters GG (de eerste van de woorden *graan-gewigt*, doch met een voegstreep tusschen beide (aldus G-G) bestempeld zullen worden.

Deze gewigten zullen de gedaante hebben van cilinders, doch, om gemakkelijker opgetild te kunnen worden, van boven met randen voorzien zijn, of van vierkante plaatjes naar derzelver grootte.

21. De oorspronkelijke standaards van de graanmaten, in dit besluit vermeld, zullen, door eene kommissie uit de eerste klasse van het Koninklijk Nederlandsch instituut worden geverifieerd en geijkt. Naar die oorspronkelijke standaards zullen standaards van den tweeden rang voor de ministeriële departementen, de Provinciale Staten, die dezelve behoeven, het Koninklijk Nederlandsch Instituut, en de Koninklijke akademie van wetenschappen te Brussel, worden vervaardigd, geverifiëerd en geijkt; alles op denzelfden voet, als bij Ons besluit van den 6den Maart 1819, wegens de originele standaards van de Nederlandsche elle en het Nederlandsche pond, is bepaald geworden. (1)

96. Alle aankondigingen en opgaven van den prijs der waren, in dit besluit vermeld, zal geschieden in guldens en cents per *Nederlandsche mudde (hectolitre)*.

23. De maten voor andere droôge waren dan die, welke in dit besluit zijn aangevoerd, zullen door volgende besluiten worden bepaald.

Besluit van 18 December, nopens de wijze van invoering der maten en gewigten (Staatsbl. No. 58).

Eindelijk werd door Z. M. in aanmerking nemende het bepaalde bij art. 1 van de wet van den 1sten Augustus 1816; — voorts lettende op de noodzakelijkheid, dat er eenige bepalingen werden vastgesteld, opdat de invoering der nieuwe maten en gewigten met regelmaat en orde geschiedde, voornamelijk in die provinciën des Rijks, waarin het metrieke stelsel van maten en gewigten minder bekend was; en verlangende, dat alle onzekerheid ten dien opzigte wierd voorgekomen of uit den weg geruimd; — gezien het besluit van den 28sten September dezes jaars, op de rapporten van den Minister van Binnenlandsche Zaken, de Raad van State gehoord; — op den 18den December het volgend besluit genomen:

(1) Zie boven bl. 147—150.

Besluit van 18 December nopens de wijze van invoering der nieuwe maten en gewigten. (Staatsbl. No. 58.)

Art. De invoering der nieuwe maten en gewigten zal met den 1sten Januarij 1820 geschieden, en wel op de volgende wijze:

In de eerste plaats zullen de *gewigten* en de *lengtematen*, zoo als dezelve in Onze besluiten van den 8sten Junij 1819 van den 25sten Julij 1819, en van den 21sten October 1819, omschreven zijn, worden ingevoerd. Daarop zal successivelijk de invoering der overige maten worden geregeld.

2. Het tijdvak, binnen hetwelk de belanghebbenden zich van de nieuwe *gewigten* en *maten* behooren te voorzien, zal voor iedere provincie beginnen op den dag, waarop de Gedeputeerde Staten zullen hebben aangekondigd, dat de hierna te melden arrondissements-ijkers hunne werkzaamheden hebben aanvaard, en eindigen, zoo ras de omstandigheden dit zullen veroorlooven, hetwelk door Ons of Onzentwege zal worden bekend gemaakt.

3. Alle autoriteiten, hoe ook genaamd, onder wier bestuur of toezigt, op publieke plaatsen, van gewigten of lengte-maten gebruikt gemaakt wordt, zullen zorg dragen, dat dezelve, binnen *den tijd van drie maanden* na den dag der aankondiging, door de Gedeputeerde Staten te doen, en in het voorgaande artikel bepaald, van nieuwe gewigten en lengte maten voorzien worden.

4. Ten einde de aanschaffing der nieuwe ijzeren gewigten gemakkelijk te maken, is het geoorloofd de oude door verzwaring van den looden kraag om den ring, tot het vereischte gewigt te brengen.

5. Te rekenen van den dag af, waarop de aankondiging door de Gedeputeerde Staten, bij art. 2 vermeld, gedaan is, zullen in alle gedrukte publieke stukken het gewigt en de lengte der voorwerpen, welke in Nederlandsch gewigt of maat worden uitgedrukt, de bij de wet en besluiten te dezer materie verordende namen moeten voeren. Het zal echter vrijstaan, om, gedurende het geheele jaar 1820, de oude benamingen daarnevens te voegen.

6. Er zullen voor ieder arrondissement, bestaande uit de gemeenten tot nog toe ressorterende onder eene regtbank van eersten aanleg, in de Noordelijke provinciën des Rijks, één of meerdere arrondissements-ijkers worden benoemd, ten einde in het vervolg in alle de gemeenten van hetzelve de maten en gewigten, welke aldaar vervaardigd en in den handel gebruikt worden, te verifië-

ren en te ijken, of door de na te meldene adjunkt-ijkers te doen verifiëren en ijken.

7. Er zullen adjunkt-ijkers benoemd worden op zoodanige plaatsen, waar dit voor het algemeen belang of ten gerijve des handels mogt worden vereischt.

8. Alle de personen, welke bij het nemen van dit besluit als plaatselijke ijkers fungeren, zullen bij voorkeur, voor zoo verre zij daartoe de vereischte bekwaamheid bezitten, als adjunkt-ijkers in 's lands dienst overgaan.

9. Deze benoemingen geschieden door Ons; de betrekkingen tusschen de arrondissements-ijkers en derzelver adjunkten zullen nader bepaald worden.

10. De arrondissements-ijkers en derzelver adjunkten zullen zich, bij het doen der verificatie en ijk, stiptelijk moeten gedragen naar de voorschriften, welke, omtrent de gedaante, zwaarte en lengte der gewigten en maten, reeds door ons gegeven zijn. Het zal aan dezelve niettemin vrijstaan, om eene zekere ruimte, onder den naam van *remedie*, toe te laten, zoo als dezelve in de tafels, bij dit besluit gevoegd, bepaald is.

11. Voor het verifiëren en ijken der gewigten en maten, zal, door degenen, welke dezelve aanbieden, een ijkloon worden betaald, volgens het tarief, mede achter dit besluit voorkomende (1).

Onder de aanstellingen en benoemingen van dit jaar, tot den koophandel en scheepvaart betrekkelijk, komen de volgende, in de eerste plaats, voor.

Bij een besluit van Z. M. van den 16den April werd het opengevallen Consulaat van Havre de Grace met dat van Rouan vereenigd, en de Consul van Rouan gemagtigd eenen Vice-Consul te Havre aan te stellen. — Voorts werd door Z. M. bekrachtigd de door Hoogstdeszelfs Zaakgelastigden te Konstantinopel gedane benoeming van den Heer *Dominico Origone*, tot Vice-Consul der Nederlanden te Athenen.

Consul-benoemingen.

Bij onderscheidene Koninklijke besluiten werden benoemd: tot Vice-Consul te Bremen, de Heer *H. Duntze*; — tot Consuls der Nederlanden in

(1) Men vindt hetzelve, alsmede de tafels van remedie in Art. 10 vermeld, in de Staatscour. N°. 307.

de havens van Noord-Amerika, de Heeren: *P. G. Lechleitner*, te Philadelphia; *J. C. Zimmerman*, te New-York; *J. F. Mansony*, te Boston; *C. J. König*, te Baltimore; *J. Swift*, te Alexandrië; *Moses Myers*, te Nordfolk; *J. Holmes*, te Charlestown; *T. Wright*, te Savannas; — tot Consul op de Kanarische Eilanden de Vice-Consul *A. Beruff*, in plaats van den Heer *P. Beetz*; — tot Vice-Consul in de Schaal van Rhodes, de Heer *Lazarus Roustan*; — tot Consul in de haven van Marseille, de Heer *N. W. Mollerus*; — tot Consul in de Haven van Lissabon, de Heer *G. J. Pilaer*; — tot Consul te Nieuw-Orleans, de Heer *P. Laidlan*; — tot Vice-Consul te Elseneur, de Heer *T. C. van Aller*.

Toelating van vreemde Consuls. Ingevolge onderscheidene andere besluiten van Z. M. werden, als Consuls van vreemde Staten in dit Rijk, achtervolgens toegelaten: de Heer *R. Rochford*, als Consul van Hanover te Ostende; de Heer *J. Lenerson*, als Consul van Portugal te Rotterdam; de Heer *D. Parish*, als Consul der Vereenigde Staten van Noord-Amerika te Antwerpen en naburige havens; de Heer *A. Dull*, als Consul-Generaal van Denemarken, te Amsterdam, voor de Noordelijke Provinciën des Rijks; de Heer *A. Saportas*, als Consul van Pruissen te Antwerpen.

Verdere benoemingen voor den handel. Z. M. benoemde tot leden der Directiën van den Levantschen handel en navigatie op de Middellandsche Zee: te Amsterdam, de Heeren *A. Willinck*, in plaats van het aftredend lid den Heer *M. J. Huidekoper*; en de Heer *J. C. M. van Eijs*, in plaats van den Heer *A. van Eeghen*, overleden; te Rotterdam, de Heer *H. Geyers*, als zoodanig moetende aftreden, doch op nieuw aangesteld.

Tot Lid van de Kamer van Koophandel en Fabrijken te Brussel, werd door Z. M. benoemd de Heer *F. op den Berg*, in plaats van den Heer *Gaumare*, overleden.

Te

Te Middelburg had in de maand April eene gebeurtenis plaats, welke, sedert een aantal jaren niet aanschouwd zijnde, aldaar als het ware vreemd geworden, en daardoor des te opmerkelijker was. Direkteuren namelijk der Commercie-Compagnie, hierin ondersteund door de inschrijvingen van eenige handeldrijvende ingezetenen, hadden het op stapel zetten van een Fregatschip besloten, waarvan, op den 28sten der gemelde maand, op de werf, onder de toevloed en toejuiching eener groote menigte aanschouwers, de steven gelegd, en de eerste spijker werd geslagen, door den President der evengenoemde Compagnie, den Heer Mr. *P. J. Bodaert.* Aan dit schip werd tot naam toegevoegd: *de Commercie van Middelburg.*

Schip te Middelburg gebouwd.

Te Amsterdam liep op den 30sten Julij te water van de werf van den scheeps-timmerman, den Heer *Haring-Booij*, het eerste sedert de jongste heugelijke omwenteling geheel nieuw gebouwde binnenveerschip op de Zuider-zee. — Dit schip, toebehoorende aan den veerschipper *Verweer*, beantwoordde in stevige en geschikte bouwing aan den bekenden lof in den scheepsbouw, ten allen tijde aan genoemde stad toegezwaaid.

Schip van stapel te Amsterdam.

Het gezigt der Schelde voor Antwerpen leverde, in de maand Maart, vele redenen tot tevredenheid op, liggende dezelve alstoen vol met de rijkste ladingen, uit Oost-Indië, Amerika, Engeland en Frankrijk aangebragt. — In het tijdverloop van ruim eene week rekende men aldaar 25 tot 30 dezer groote en kostbare ladingen, welke, met de herleving des handels in het voorjaar, voor de stad waren aangekomen. — Ook herinnerde men zich niet, immer eenen zoo grooten voorraad Bordeaux-Wijnen in Antwerpen te hebben zien lossen. Het aantal nieuw gebouwde huizen, de gestadige beweging ter beurze en op de kaden, alles getuigde van welvaren en hernieuwden bloei.

Scheepvaart te Antwerpen.

Nadat men in de laatste maanden des vorigen

Weer- en Lucht gesteldheid te Curaçao.

jaars op het eiland Curaçao, en voornamelijk aan boord der schepen, veel van zware ziekten te lijden had gehad, mogt men, in den aanvang van dit jaar, dezelve geheel verdwenen en den toestand dier bezitting, welke steeds voor een der gezondste eilanden van Amerika was bekend geweest, door de weldadige lucht- en weersgesteldheid, in eenen der gelukkigste hervormd zien. Geen der inwoners konde zich een jaar zoo vruchtbaar, als het tegenwoordige, herinneren. — Minder gunstig was deze gesteldheid *in den herfst*, toen andermaal een aanzienlijk gedeelte der equipage, aan boord van de aldaar ter reede liggende brikken de *Merkuur* en de *Zwaluw*, het slagtoffer eener aanstekende ziekte werd.

Dood van den Gouverneur *Kikkert*.

Den 16den December overleed de Vice-Admiraal *A. Kikkert*, Ridder der Militaire Willemsorde, Gouverneur der bezitting van Curaçao, eenen ouderdom van 57 jaren bereikt hebbende (1). — De Fiscaal *van Starkenburgh*, nam dezelfs post *ad interim* op zich.

Orkaan op Curaçao.

De aanhoudende en zware regens, welke in de maand December op Curaçao vielen, werden aldaar als een gewoon verschijnsel na een' plaats gehad hebbende orkaan beschouwd, hoedanig er een der verschrikkelijkste op de nabarige eilanden had gewoed. Deze orkaan, van welken men op Curaçao niets bespeurd had, rigtte de vreesselijkste verwoestingen op gemelde eilanden aan, voornamelijk in de Nederlandsche kolonie op St. Martin, welke daardoor aan den rand des verderfs gebragt werd. — Een brief uit St. Martin geschreven, van den 25sten October, behelsde daaromtrent eenige bijzonderheden, welke hoofdzakelijk hierop neder kwamen. Op den 21sten September begon de wind des morgens sterk toe te nemen, zoodat er tegen drie uren des namiddags een

(1) Hij trad als kadet in dienst der Nederlanden in den jare 1776, en woonde, als Luitenant, in 1781 den slag van Doggersbank bij, waarin hij zich roemvol onderscheidde. — Zijne overige diensten, voor en gedurende de omwenteling in 1813, zijn mede nog in levendig aandenken.

hevige orkaan woei, welke tot omstreeks 10 ure op de ontzettendste wijze voortduurde. Bij het aanbreken van den volgenden dag zag men de straten met puin, benevens een aantal doode en gekwetste ligchamen, bedekt. Alom lag het fraaist en kostbaarst huisraad enz. verspreid, en hoorde men het gekerm der gekwetsten. — Op de 30 plantagiën, in het Nederlandsch gedeelte des eilands gelegen, waren slechts vijf woon- en twee kookhuizen overgebleven, welke nog bovendien aanmerkelijk beschadigd waren. Van de hoofdplaats Philipsburg bleven slechts 76 huizen staan, van welke niet één onbeschadigd was. Het getal der huizen in het Nederlandsch gedeelte, geheel en al vernield, bedroeg 348, waaronder vele hechte en groote steenen gebouwen waren. In dien korten tijd kwamen voorts 82 menschen, benevens 155 stuks hoornvee, 77 paarden en 353 schapen, op eene allernoodlottigste wijze, om het leven. — De navolgende daadzaken, hoezeer dezelve ongeloofelijk mogen toeschijnen, worden als geheel met de waarheid overeenkomstig opgegeven. Een zesponder stuk geschut met deszelfs affuit was van eene der batterijen op het fort Amsterdam afgewaaid; twee visschersbooten, van 12 tot 13 voeten kiel, werden omtrent twee Engelsche mijlen landwaarts op eenen berg geworpen; terwijl eindelijk, onder meer andere ongeloofelijke omstandigheden, een sterk en zeer goed getimmerd huis, 27 voeten lang en 29 breed, door den wind opgenomen werd en op eenen afstand van 130 voeten nederviel (1).

Orkaan op Curaçao.

De aanhoudende geweldenarijen, door de zeeroovers in de wateren der West-Indische bezittingen gepleegd, bragten te weeg, dat een aantal

Zeerooverijen in de West-Indiën.

(1) Nijm. Cour. 1820. No. 26. — Ruim eene maand vroeger bespeurde men te Demerarij en de Berbices eenige schokken van aardbeving, welke, ofschoon niet zeer hevig, echter sterker waren dan die, welke men aldaar in 1817 had ondervonden. — Men onderstelde dat dezelve haren oorsprong in Caraccas gehad had.

lieden, de zaak der Spaansche insurgenten van Zuid-Amerika toegedaan, bevel ontvingen het eiland Curaçao te verlaten, uit hoofde der vermoedens van bestaande verstandhouding tusschen hen en de zeeroovers. — Het schip *Neptunus*, gevoerd door den Kapitein *Okke Olferts*, van Amsterdam naar Suriname bestemd, moest op deszelfs reize een bezoek van zeeroovers dulden, welke in de kajuit aanmerkelijke schade aanrigten. — Kapitein *Straatman* van Rotterdam onderging het zelfde lot, doch in eene ergere mate dan voornoemde, hebbende de roovers sommige kisten, in het ruim staande, geheel ledig geplunderd. — Op den 19den Maart had Kapitein *J. J. le Bleu*, voerende het schip *de Harmonie*, van Middelburg naar Suriname bestemd, eene ontmoeting met eenen zeeroover, bewesten het eiland Madera, zijnde eene Schooner, welke voorgaf naar St. Domingo te zeilen. Onderscheidene malen getracht hebbende het schip te enteren, werd hij echter hierin, door het manoeuvreren van den Kapitein en het wapenen van deszelfs volk, belet, zoodat de zeeroover zich eindelijk tegen het vallen van den nacht verwijderde.

De kolonie Suriname.

Van eene epidemie van kinderziekte in de kolonie Suriname, en de voorkoming van de deswege gevreesde noodlottige gevolgen, door het spoedig daarstellen van zeer wijze maatregelen en voorzieningen, is reeds boven gewag gemaakt (1).

Z. M. nam, op den 14den September dezes jaars, een besluit, waarbij het privilegie van planters in het distrikt der kolonie Suriname, genaamd de Niekerie, om, onder eene buitengewone betaling van drie ten honderd, hunne goederen naar de Berbice en van daar naar Engeland te vervoeren, met den laatsten Maart 1820 voor vervallen en ingetrokken werd verklaard. — Van dat tijdstip af zoude dus het voormeld distrikt, ten aanzien van den uitvoer en invoer van goederen, met de overige gedeelten der kolonie gelijk gesteld zijn (2).

(1) Zie boven, bladz. 111 enz.
(2) Staatscour. No. 240.

Met betrekking tot het reglement der In- en uitgaande regten op Java en Madura, werd door Z. M., op den 25sten April, een besluit genomen houdende: ,, dat, provisioneel en in afwachting van Hoogstdeszelfs stellige beslissing over het genoemde reglement, de voortbrengselen van den grond en der nijverheid van het Koningrijk der Nederlanden, met uitzondering der eetwaren, met nationale schepen naar gezegde eilanden verzonden, aldaar vrij zouden zijn van inkomende regten, mits derzelver oorsprong behoorlijk bleek uit certifikaten van Burgemeesteren en Schepenen (1)."

Besluit wegens vaart op Java en Madura.

Volgens eene kennisgeving van den Staatsraad, Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande Regten en Indirekte Belastingen, werden, met den 1sten November dezes jaars, de schepen onder Zweedsche vlag, ten aanzien van het last- en tonnengeld, met Nederlandsche schepen gelijk gesteld, zoo als wederkeerig de Nederlandsche schepen in de havens van Zweden, met het zelfde tijdstip, niet meerder zouden betalen dan gelijk last- of tonnengeld, als waaraan aldaar de Zweedsche schepen zelve onderworpen waren.

Last- of Tonnengeld der Zweedsche schepen.

Ook geschiedde op den 6den November eene bekendmaking, waarbij de Handel werd verwittigd: ,, dat, ten gevolge van een koninklijk besluit van den 29sten October, de schepen, welke, bij het binnen komen te Lissabon, sedert onheugelijke jaren aan het Nederlandsch Consulaat aldaar eene retributie betaalden, ter instandhouding der zoogenaamde conservatoire kas, te rekenen van den 1sten Januarij, provisioneel van de betaling zouden worden vrijgesteld, zullende echter de bijdrage van omtrent *f* 4 per schip, ten behoeve der armen-kassen, in gemelde haven en te Porto bij voortduring blijven geheven worden."

Vrijstelling wegens betaling der retributiegelden te Lissabon.

Het getal der schepen, zoo in de Maas als te Goeree en Maassluis binnen gekomen, bedroeg 1197; uitgezeild van daar waren 1241 schepen. — Te Antwerpen kwamen binnen 594 schepen, waar-

Staat der scheepvaart.

(1) Zierikz. Cour. No. 51.

van 255 nationale. — De Schelde waren in dit jaar opgevaren 606 en uitgezeild 591 vaartuigen, de beurtschepen en andere kleine vaartuigen niet mede gerekend (1).

Onder de 10,690 schepen, welke in dit jaar de Sond doorvoeren, telde men 934 Nederlandsche. — De haven van Pillau in Pruissen was door 150 Nederlandsche schepen bezocht geworden, zijnde 39 meer dan in 1818. Intusschen merkte men hierbij op, dat een aanzienlijk gedeelte der aangebragte goederen voor vreemde rekening was (2).

De overlevering van het merkwaardigste, hetgeen in dit jaar, ten opzigte van het lager, middelbaar en hooger onderwijs is geschied, meenen wij wederom, op de meest gepaste wijze, te kunnen aanvangen met het algemeen verslag wegens den staat der scholen in het jaar 1818, door den Minister voor het Publiek Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Koloniën, op den 14den Mei dezes jaars, aan de Staten-Generaal overgelegd. Hetzelve was van den navolgenden inhoud:

A. *Lager Onderwijs.*

Verslag wegens den staat der scholen.

Volgens de Grondwet moet, jaarlijks, aan de Staten-Generaal verslag worden gedaan van den staat der hooge, middelbare en lagere scholen. In de twee rapporten, welke, dien ten gevolge, reeds bij U Ed. Mog. ontvangen zijn, hebt gij kunnen zien, in welken geest, en volgens welke regelen, het lager Onderwijs in het Noordelijk gedeelte des Rijks ingesteld en bestuurd geworden is. Het laatst verloopene jaar heeft, ten opzigte der ontwikkeling van dat stelsel, niet vele belangrijke omstandigheden opgeleverd. Eene uitdrukkelijke vermelding echter, is men aan de onvermoeide werkzaamheid der

(1) Aangaande Amsterdam vonden wij voor dit jaar geene opgave.

(2) Staatscour. 1820. No. 28.

Verslag wegens den staat der scholen.

opzieners verschuldigd. Met uitzondering van zeer ige distrikten, hebben zij overal gewedijverd in zorg voor de uitbreiding der goede leerwijzen, en des te lijker is hunne verdienste, omdat de posten, die zij eden, geenszins tot de winstgevende kunnen gerekend worden.

n onderwijzeren komt geen mindere lof toe. Zij , welke dezen edelen stand in de laatste twintig ombeeld hebben, onderscheiden zich door hunne atheid aan de beginselen, waarop een doelmatig onderwijs moet rusten. Den geest der leerlingen ten tot eigene werkzaamheid, alle neigingen tot lijkheid en orde in hun jeugdig gemoed versterken menigvuldigen, hun tevredenheid inboezemen met n staat, in één woord, hen tot de betrachting van happelijke deugden en het gevoel van vaderlands- voorbereiden; zie daar het voorwerp der onophou- zorgen van alle meesters, welke, hetzij bij hunne vorming in wel ingerigte scholen, hetzij door het n van goede boeken, juiste begrippen erlangd van het eigenlijke doel der opvoeding, en van de wegen, die tot hetzelve leiden.

Onbehagelijk is de gedachte, dat aan een zoo nuttig beroep dikwijls eene gepaste belooning ontbreekt. Gezwegen van de welwillendheid en achting, op welke toch een ieder aanspraak heeft, die zich wel van zijne pligten kwijt, is de geldelijke toelage, in vele gemeenten, voor de meesters der openbare scholen afgezonderd, beneden de wedden aan de geringste plaatselijke bedieningen verbonden, ja, beneden die som, zonder welke het spaarzaamste huisgezin zich naauwelijks kan hoeden voor behoefte. Niet zelden ook blijven de schoolgebouwen verstoken van het noodzakelijke onderhoud, of van de vergrootingen, die de meerdere toeloop van leerlingen vereischt. En is niet alle nalatigheid ten deze dubbeld berispelijk, daar, juist in den omloop dezer laatste jaren, de nooit verflaauwende zucht des Konings, voor de bevordering van deugd en kundigheden, de jaarwedden, ten laste der schatkist, de tijdelijke ondersteuningen, de aanmoedingen van allerlei aard, vermenigvuldigd heeft? Maar verkeerdelijk zoude men gelooven, dat deze gewigtige tak der volks belangen geheel en al ten koste van het algemeen bestuur behoort te loopen. Van 's Rijks kas mag, wij erkennen het, hulp gevorderd en verwacht worden, voor die gemeenten, welke, uit hoofde van ongewone omstandigheden, de middelen missen, om eene

Verslag wegens den staat der scholen.

school op te rigten of een' onderwijzer voegzaam te bezoldigen. Maar, dit volstrekt onvermogen uitgezonderd, hetwelk trouwens, bij de klimmende welvaart en de herstelde orde in het beheer der plaatselijke geldmiddelen, hoe langer hoe zeldzamer worden zal, ligt het in den aard der zake, dat, in elke stad of dorp, het onderhoud van eene of meer openbare scholen onder de eerste artikelen gerangschikt worde van de gemeentelijke uitgaven. Het bijzonder welgevallen van Z. M. is aan die regenten verzekerd, in welker maatregelen men het duidelijkst zal erkennen, dat zij van deze waarheid wel doordrongen zijn, en die den meesten ijver zullen besteden, aan het vinden of scheppen van hulpmiddelen, tot uitbreiding der weldaden van het lager onderwijs. Groningen, Leeuwarden, Stavoren, Texel, den Haag, Waspik, Winterswijk, hebben onlangs het getal der in dezen zin uitmuntende voorbeelden vermeerderd. Mogt de navolging weldra algemeen zijn! Veel kan men verwachten van den invloed der Staten-Provinciaal, wier verlichte zorg, in verband met de pogingen van 's Lands regering, de uitwerkselen van het vooroordeel en van de nalatigheid allengs moet doen verdwijnen. Zoo zullen de plaatselijke besturen, gestadig op de vervulling van een hunner wezenlijkste pligten oplettend gemaakt, nieuwe regten verkrijgen op de dankbaarheid en achting hunner onderhoorigen. Want het is eene daadzaak, die niet te diep in het geheugen kan worden geprent, dat, in alle plaatsen, waar zich de regering op de verbetering van het onderwijs heeft toegelegd, de aanwas van het getal der scholieren en de blijkbare tevredenheid der ouders, op hare maatregelen het zegel der algemeene goedkeuring gedrukt hebben.

Maar worden dus de plaatselijke magistraten verantwoordelijk gehouden voor de goede inrigting van het openbaar onderwijs in elke gemeente, zoo is het, aan den anderen kant, niet meer dan billijk, dat hun ten volle het gezag worde toegekend en verzekerd, welk het wel uitvoeren van dat gedeelte hunner ambtspligten vereischt. Thans is dit niet overal noch bestendig het geval; maar gedoogt het de loop der algemeene zaken, dan zal men zorgen, dat de uitzonderingen op een' zoo heilzamen regel jaarlijks zeldzamer worden, en dat spoedig het tijdstip kome, waarop het burgerlijk bestuur, uitsluitender wijze met het beroepen van schoolmeesters belast zijnde, deze op geene andere gronden van bevordering of voorkeur kunnen rekenen, dan bewezen ijver

en eene, volgens de algemeene verordeningen, onderzochte en erkende bekwaamheid.

Verslag wegens den staat der scholen.

Het is ter vermeerdering van het getal der allezins geschikte meesters en ter voortplanting van die leerwijze, welker doelmatigheid door de ondervinding gestaafd is, dat men de kweekscholen opgerigt heeft.

Die van Groningen en Haarlem houden niet op bruikbare onderwijzers te leveren. Voor eenige maanden is ook de kweekschool te Lier, onder gunstige voorteekenen, geopend. Te zamen tellen deze stichtingen zeventig kweekelingen; een getal dat men voor toereikende zoude mogen houden, indien de Zuidelijke Provinciën des Rijks, met betrekking tot het lager onderwijs, reeds even verre gekomen waren, als de andere. Maar men weet, hoe veel nadeels door veeljarige zorgeloosheid en verzuim is te weeg gebragt. Gelukkig, dat dit door de geregeerden zoo wel als door de regeerders erkend en betreurd wordt, en dat de maatregelen tot herstel schier overal eene eenparige toejuiching te beurt valt. Wat van eene zoodanige stemming der gemoederen mag worden verwacht, toont het voorbeeld van de provincie Luik, alwaar de Jury voor het middelbaar en lager onderwijs, in den tijd van achttien maanden, die sedert deszelfs oprigting verloopen zijn, hare verstandige en onvermoeide pogingen door talrijke en gewigtige verbeteringen heeft bekroond gezien. Ook in de andere provinciën, en wel voornamelijk in het Groot Hertogdom, kwijten zich de Jurys met oordeelkundigen ijver van hunne eervolle taak. Van deze kollegiën komen de voordragten en berigten, naar welke zich doorgaans de beslissing des Konings regelt, wanneer er, ten behoeve van gemeenten of onderwijzers, toelagen gevraagd worden uit 's Rijks kas. Het is, in het algemeen, van de aanmoediging aan deze laatsten verleend, van de verheffing van hunnen stand, van het voorbeeld in elk gewest, door eenige wel ingerigte scholen gegeven, dat men met gerustheid de verbetering van het lager schoolwezen verwachten mag. Lang kan dit pad schijnen, maar het is veilig Men heeft het getrouw bewandeld in de Noordelijke provinciën, alwaar de overtuiging der ingezetenen van alle standen de bevelen van hoogerhand vooruit is gegaan, en dezelven niet zelden, als het ware, uitgelokt heeft. Bij de Staten van Oost-Vlaanderen, heeft het denkbeeld ingang gevonden, dat, voor zoo veel hunne provincie aangaat, een meer regtstreeksche weg de voorkeur verdiende. Zij hebben dadelijk een verpligtend en gebiedend stelsel omhelst, en,

Verslag wegens den staat der scholen.

maakt de loffelijke zucht voor nuttige ondernemingen, *die* de Vlamingen onderscheidt, de uitvoering der ontworpene verordeningen gemakkelijk, dan zal deze provincie, vroeger dan de meeste der overige, de eer genieten, van alle hare gemeenten van behoorlijke schoollokalen, en alle hare onderwijzers van toereikende jaarwedden voorzien te hebben.

De scholen, die, gelijk zoo even gezegd is, tot voorbeelden moeten dienen, zijn, bij voorkeur, in de steden geplaatst, alwaar de garnizoenen het talrijkst zijn, ten einde tevens aldus aan een grooter aantal militairen, de gelegenheid te verschaffen tot een goed en onkostbaar onderwijs hunner kinderen. Behalve *de aanzienlijke som voor deze nuttige inrigtingen (er zijn tot dus verre elf)* afgezonderd, heeft de Koning, voor korteren of langeren tijd, op 's Rijks kasse aangewezen, de jaarwedden van honderd en dertig schoolonderwijzers en ondermeesters, in de Zuidelijke provinciën gevestigd, eene uitgaaf van *vijf en twintig duizend gulden* 's jaars, terwijl een gelijk bedragen besteed of bestemd is tot ondersteuning van een vijftigtal gemeenten dier zelfde provinciën, welker eigene middelen ontoereikende waren tot het bouwen van nieuwe schoolhuizen, of tot het vergrooten en verbeteren der oude.

Onder de menigvuldige plaatselijke besturen, die in dit alles de bedoelingen van Z. M., met de loffelijkste zucht voor het goede, zijn te gemoet gekomen, eischt de regtvaardigheid, dat die van Luik, Doornik, Hal, Lier, met onderscheiding genoemd worden.

In Antwerpen wordt eene stedelijke armenschool ingerigt naar de voorschriften van het wederkeerig *onderwijs*, een stelsel in Engeland en Frankrijk met drift aangenomen en toegejuicht, maar dat minder vurige bewonderaars, heeft ontmoet in landen, alwaar, zoo als in Zwitserland, Duitschland, Schotland, Holland, de opvoeding der kinderen reeds sedert zeer langen tijd de aandacht van het bestuur bezig gehouden heeft.

Zijn de uitkomsten, die de Lancastersche leerwijze levert, even duurzaam als zij snel zijn? Is zij misschien nuttiger voor de spoedige mededeeling van eenige eerste kundigheden en begrippen, dan voor de ontwikkeling en oefening van de zedelijke vermogens? Kan men ze als bijzonder geschikt beschouwen voor de armenscholen, alwaar deze zedelijke opvoeding van grooter belang is dan het eigenlijke onderwijs? En wordt het gene zij in dit opzigt te wenschen overig laat, genoegzaam vergoed door hare besparing van tijd en penningen?

Verslag wegens den staat der scholen.

Die het gewigt dezer vragen erkennen, mogen ook voldaan zijn over den aandrang, met welken men, in vele plaatsen, de invoering van het wederkeerig onderwijs begeert. Geen eindoordeel toch kan geveld worden vóór de vergelijking van deszelfs uitwerkselen met vruchten van de reeds vroeger bekende en gebruikelijke leerwijzen. Lancastersche scholen zullen nu tot stand komen, naast de inrigtingen van het lager onderwijs, op welk dit Rijk zich al lang heeft mogen beroemen, en misschien zullen wij den afstand tusschen dezelve, die zich thans nog als aanmerkelijk opdoet, door de wederkeerige en geheel vrijwillige overneming van de vormingsmiddelen, die bij elk van haar als de heilzaamste beschouwd worden, allengs zien verminderen. Deze immers mogen de uitzigten en verwachtingen zijn van een bestuur, dat, tusschen zoo vele verschillende leerwijzen, eene volkome onpartijdigheid betuigd en betracht. Het zorgt, dat zij allen ondergeschikt blijven aan het nut van het algemeen, en gerigt naar het groote doel, de verspreiding der meest mogelijke kennis en deugd. Het bewondert en regelt de middelen, om ze met voordeel in uitoefening te brengen, en, wat derzelver voortplanting en volmaking aangaat, verlaat het zich op den ijver harer voorstanders en op de ondervinding, die nimmer te vergeefs hare getuigenis aflegt in het midden eener edelaardige en nadenkende natie!

B. *Latijnsche Scholen en Kollegiën.*

Het reglement, dat drie jaren geleden, voor de Latijnsche scholen vastgesteld is, is al meer en meer ter uitvoer gelegd, en allezins voldoende zijn de uitkomsten daardoor in een zoo kort tijdsverloop verkregen. De studiën worden strenger en meer omvattende; de keuze der leermeesters geschiedt met grootere behoedzaamheid en zorg; aan verschillende letterkundigen, die zich met goeden uitslag, op de vervaardiging van boeken voor dit gedeelte van het onderwijs hadden toegelegd, is aanmoediging verleend. — Alles duidt hier eene naamwaardige verbetering aan; de weg, op welken men zich bevindt, is de ware; op volharding komt het aan.

De staat der kollegiën in de Zuidelijke provinciën laat iets meer te wenschen overig. Ook is hun herstel van eene jongere dagteekening. Ondertusschen is voor deze kollegiën, zoo wel als voor de nieuwe athenea, de

Verslag wegens den staat der scholen.

aanzienlijke vermeerdering van het getal hunner scholieren een heugelijk voorteeken van welvaart. Het is nu de zaak der leermeesters, om aan het vleijende vertrouwen, dat men in hen toont te stellen, door verdubbelden ijver te beantwoorden. Meer dan ooit aan betrekkingen verbonden, die 's Lands regering beschermt, eert en beloont, zullen zij bewijzen eene zoo voordeelige verandering in hun burgerlijk bestaan waardig te zijn, door zich de leerwijzen eigen te maken, die de ervaring het meest heeft aanbevolen; door, in één woord, hunne lessen dien graad van ernst en vastheid te geven, zonder welke de universiteits-lessen onvruchtbaar en de velden der wetenschap ontoegankelijk blijven moeten voor alle jongelingen, die niet van de natuur zelve den gelukkigsten aanleg en eene buitengewone vatbaarheid ontvangen hebben.

In het laatst verloopen jaar zijn de athenea van Antwerpen en van Brugge geopend. Elke van deze inrigtingen zal een' jaarlijkschen onderstand genieten van drie duizend gulden, tot 1821, op welk tijdstip men hopen mag, dat zij door hare eigene middelen of door die der steden, welke zij toebehooren, en, in allen geval, buiten bezwaar van 's Rijks kasse, zullen kunnen bestaan en bloeijen.

Eene jaarlijksche toelage is mede verleend aan de kollegiën van Chimay, Thuin, Nijvel, Hasselt, en deze is eene voegzame gelegenheid, om, in weinige woorden, de regelen op te geven, naar welke men te werk gaat, bij de toewijzing der sommen, die ter ondersteuning of uitbreiding der verschillende takken van het onderwijs kunnen worden gebruikt.

Het ware eene dwaling te gelooven, dat, ten deze, in de bevolking eene billijke of behoorlijke maatstaf zoude gelegen zijn, zoodat de instellingen van middelbaar en lager onderwijs te gemoet moesten worden gekomen, naar mate van het getal der ingezetenen van de provinciën, tot welke zij behooren. Op dezen voet zoude eene toelage van *duizend* gulden aan het Groot Hertogdom Luxemburg, dat 200,000 inwoners en geringe plaatselijke hulpmiddelen heeft, de noodzakelijkheid te weeg brengen, om vijf maal zoo veel toe te wijzen aan de beide Vlaanderens, alwaar de welvaart algemeen is. Wil men een ander voorbeeld? De Latijnsche scholen der provincie Holland worden op een goeden voet gehouden, zonder dat het de schatkist meer koste dan de kleine somme van *f* 800 's jaars. In Overijssel, daarentegen, vordert

dit zelfde onderwijs eene ſtaatsuitgave van ongeveer *f* 2000. Nemen wij de bevolking tot grondſlag des te verleenen onderſtands, zal men, of deze laatſte ſom moeten verminderen, en de meeste ſcholen in Overijsſel ſluiten, of de ſchatkist met eene aanzienlijke betaling te bezwaren hebben, ten behoeve der ſcholen in Holland, alwaar niemand om die betaling vraagt. De *f* 9000, eindelijk, voor het athenaeum van Namen toegeſtaan, hadden van de algemeene begrooting moeten worden verworpen, omdat, noch de provincie Gelderland noch Zeeland, in de kosten eener gelijkſoortige inrigting worden te gemoet gekomen.

Verſlag wegens den ſtaat der ſcholen.

Andere gronden komen dus bij den Koning in aanmerking, wanneer op de aanzoeken der plaatſelijke regeringen nopens de behoefte van het onderwijs uitſpraak moet worden gedaan. Z. Maj. doet zorgvuldig nagaan, in hoe verre de hulpmiddelen der gemeente ontoereikende zijn, en naar gelang van den uitſlag van dit onderzoek, wordt de onderſtand of geweigerd of verleend. De in vroeger tijd bepaalde toelagen worden zelden ingetrokken, omdat zij over het algemeen onontbeerlijk zijn voor het beſtaan van kollegiën en ſcholen, welker nuttigheid erkend is; en hebben de Zuidelijke provinciën, ſedert twee jaren, bij de toewijzing van nieuwe hulpmiddelen, het ruimſte deel gehad, het is, omdat het onderwijs zich er nog in een' achterlijken ſtaat bevindt en meer aanmoediging noodig heeft, omdat het beſef der weldaden van hetzelve, vooral voor de mindere volks-klasſen, er eerst begint door te dringen en veld te winnen. Overigens is het niet de matigheid der op de algemeene begrooting toegeſtane ſommen alleen, welke de verlichte milddadigheid van den Souverein in dezen beperkt. Het klein getal der ſchoolmeesters, die ten volle geſchikt zijn, voor hun beroep, is eene even belemmerende omſtandigheid. Te menigvuldig zijn de gevallen, in welke men alleen den goeden wil te beloonen heeft. Om dienſten te doen, die werkelijk op eene bezoldiging aanſpraak geven, zou zij kundigheden moeten bezitten, die zij zelden in de gelegenheid geweest zijn van zich te verſchaffen, maar die, misſen de de getroffene maatregelen niet geheel hun doel, weldra meer algemeen zullen zijn verſpreid.

Verslag wegens den staat der scholen.

C. *Hooger Onderwijs.*

Het athenaeum te Harderwijk is vernietigd, omdat de kosten van deszelfs onderhoud buiten alle evenredigheid waren met het nut dat het stichten kon. Het getal der studenten was er altijd onbeduidend gebleven. Dezelfde omstandigheid heeft te Deventer plaats, maar dewijl dit laatste athenaeum door de stad bekostigd wordt, komt het de plaatselijke regering toe, de redenen, die voor of tegen deszelfs instandhouding kunnen worden bijgebragt, te beoordeelen. Het is inmiddels verrijkt geworden met de boekerij van *Harderwijk*, en met een gedeelte der verzamelingen, *die, in deze stad, voor het* akademisch onderwijs dienden.

Te Franeker is het getal der studerenden aangegroeid, en zij onderscheiden er zich door den prijswaardigsten ijver, die, gouwens, in de wetenschappelijke wedstrijd, herhaaldelijk bekroond geworden is.

In het athenaeum te Amsterdam, eindelijk, hebben de studiën zoodanige grondigheid en omvang, dat men dezelve met die der hooge scholen zelve vergelijken kan. Het is, onlangs, in verband gebragt met het Luthersch seminarium, dat Z. M. heeft doen oprigten, tot gerief van de zulken zijner onderdanen, welke dien Godsdienst belijden, en tot hiertoe genoodzaakt zijn geweest, hunne godgeleerde studiën buiten 's Lands te gaan voltooijen. Dit seminarium is dus ten koste van het Rijk, maar de uitgaven voor het athenaeum, tot welk het in betrekking staat, worden geheelenal uit de stedelijke kas bestreden.

Er blijft over te spreken van de hooge scholen. Alle hebben nieuwe bewijzen ontvangen van die, inderdaad koninklijke edelmoedigheid, welke zich *reeds* bij derzelver eerste oprigting, of bij *derzelver* herstelling, had doen gevoelen. De verzamelingen, ten dienste van het onderwijs in de natuurkunde en de natuurlijke historie, hebben belangrijke aanwinsten gedaan. Utrecht ziet zijne akademische bibliotheek vergrooten en verfraaijen. Door den aankoop van een' ruimen en wel gelegen grond, zal Leuven eerlang eenen kruidtuin hebben, den onder naam dier hooge school waardig. Te Luik heeft men het chemisch laboratorium en een schoon theater voor de lessen der ontleedkunde voltooid. Voor Gent en voor Leijden zijn bouwingen van veel grooter gewigt of werkelijk begonnen, of ten minste bevolen.

Verslag wegens den staat der scholen.

De werkzaamheid en ijver der Professoren beantwoorden aan de moeite, die het bestuur neemt, om de vruchtbaarheid van hun onderwijs te bevorderen, en, op hunne beurt, vinden zij de wenschelijkste belooning in de naarstigheid en de toenemende kunde der studenten. Mag men naar de stoffe en bewerking der dissertatiën van deze laatsten oordeelen, zoo wordt, op elke hooge school, eenige tak der wetenschappen met meer bijzonder geluk beoefend. Te Groningen, bij voorbeeld, bloeit het onderwijs in de chemie, en ook de lessen over de heelkunde hebben er grooteren toeloop dan elders. Utrecht verheugt zich over een doelmatig onderwijs in de landhuishoudkunde, en wedijvert, in het veld der Grieksche en Latijnsche letterkunde, met Leijden, dat, daarentegen, bij de beminnaars der natuurlijke historie, op de rijkste verzamelingen en het volledigste onderwijs roemen mag.

Den eersten November 1818 was het getal der studerenden te Leuven 262, te Luik 301, te Gent 198, te Leijden 304, te Utrecht 198, te Groningen 200.

De drie eerste dezer hooge scholen zullen weldra de weldadige uitwerkselen ondervinden van den maatregel, volgens welke alle oude stichtingen van beurzen moeten hersteld worden in het bezit der jaar-renten en goederen, waarvan men dezelve, in een' voor de studiën noodlottigen tijd, had beroofd, en welker genot tot dus verre aan de domeinen of andere besturen verbleven was. Maar hoe gewigtig ook voordeelen van dezen aard zijn mogen in den eervollen wedstrijd, die tusschen onze hooge scholen plaats hebben zal, in het eind toch valt de zege aan die te beurt, alwaar zich de jongelingen het meest onderscheiden door hunne vlijt en door de regelmatigheid van hun gedrag. Zal men, in dit laatste opzigt, niets meer te wenschen overig houden, dan moeten de studenten en de hoogleeraren zelve, die begrippen uit hun geheugen bannen, volgens welke akademie-burgers zich als een' bevoorregten stand willen beschouwd hebben. De reglementen voor de hooge scholen en de statuten hebben aan den Senaat, alsmede aan Rector en Assessoren, een behoedend gezag op kunnen dragen, toereikende om de onbesuisdheid van een oogenblik te keer te gaan, en de geschillen der studenten onderling te beslechten. Maar in alle hunne betrekkingen tot andere ingezetenen, in alle hunne daden, in hunne misdrijven vooral, zoo ooit het ongeluk wilde, dat zij

Verslag wegens den staat der scholen.

misdreven, zijn en blijven zij onderworpen aan de gewone regtspleging en aan de algemeene wetten.

Deze is de geest onzer staats-instellingen, gelijkheid en vreemd van alle begunstigende uitzonderingen, en nergens mag die geest minder worden miskend dan in de scholen, bijzonderlijk bestemd, om voor het Vaderland de mannen te vormen, van welker wijsheid en talenten het eens zijne sterkte en zijnen luister hoopt te ontleenen.

Van dit heilzame verband tusschen de belangen van het Rijk en den voortgang der wetenschap, heeft het afgeloopen jaar mede getuigenis gegeven, in den ijver van het Nederlandsch Instituut, nimmer te vergeefs door het bestuur geraadpleegd, wanneer eene nieuwe uitvinding, tot het welzijn der ingezetenen of den voorspoed der volksvlijt betrekkelijk, onderzocht en beoordeeld worden moest. De Koninklijke akademie van wetenschappen en fraaije letteren te Brussel, en vele andere geleerde genootschappen, hebben gedeeld in dien lof van nuttige arbeidzaamheid, en, door twee luisterrijke tentoonstellingen, is bewezen, dat Nederland noch in de beoefening der schoone kunsten, noch in levendige drift voor derzelver bloei, aan eenige andere natie behoeft toe te geven. — Weldadige en edele vruchten van den algemeenen vrede en van de verlichte zorg van grootmoedige Vorsten (1).

Toelage van Z. M.

Bij een besluit van Z. M. van den 28sten Februarij werd, even als in vroegere jaren, eene somme van *f* 3500 ter beschikking van het Ministerie voor het Publiek Onderwijs enz. gesteld, tot ondersteuning en aanmoediging der schoolonderwijzer-gezelschappen.

Resolutie van den Minister voor het Publiek Onderwijs enz., wegens school vacatures (Nieuwe Bijdr. bl. 287).

Bij eene resolutie van Z. Ex. den Minister voor het Publiek Onderwijs enz., van den 28sten Februarij, werd, op voordragt van den hoofd-inspekteur van het middelbaar en lager onderwijs, bepaald: „ dat voortaan, met uitzondering alleen der provincie Groningen, bij welker huishoudelijk school-reglement werd vastgesteld één jaar van gratie voor de onderwijzers-weduwen, ter voorziening in derzelver omstandigheden, alle andere middelen, des gevorderd, zouden behooren te worden beproefd, vóór en aleer de toe-

(1) Staatscour. No. 129.

vlugt te nemen tot dit, vóór het gemeentelijk onderwijs, zoo blijkbaar verderfelijk redmiddel; — dat voortaan, bij elke invallende school-vakature, striktelijk moest worden in acht genomen het opmaken en inzenden der aankondiging wegens dezelve, uiterlijk binnen vier weken na het openvallen der school, of wel vier weken vóór het eindigen van het genoten jaar van gratie, alsmede dat het proces-verbaal van het vergelijkend examen, hetwelk staande de bijeenkomst tot hetzelve zoude behooren te worden opgemaakt en geteekend door alle de daartoe geregtigden, binnen den tijd van veertien dagen, na dit afgeloopen examen, door den distrikts-schoolopziener bij de respectieve heeren Gouverneurs zouden moeten worden ingezonden; — voorts dat de heeren Gouverneurs der Noordelijke Provinciën zouden worden uitgenoodigd, om strengelijk te helpen handhaven de bepalingen, vervat in deze resolutie, alsmede om toe te zien, dat geene school langer dan drie maanden onvervuld bleve, althans zonder dat voor dezelve een nieuw vast onderwijzer benoemd was (1)."

Resolutie wegens school onderwijzers gezelschappen.

Eene andere resolutie van den 16den Mei behelsde noodige en gepaste voorzieningen, ten einde de som, welke door Z. M. ter beschikking van den Minister voor de onderscheidene onderwijzers-gezelschappen was gesteld, op eene doelmatige wijze onder dezelve verdeeld wierd. — Van de honderd zeven en zestig dezer gezelschappen werden thans vijf in de Zuidelijke Provinciën gevonden: als één gezelschap in Zuid-Braband, te Brussel; drie in Limburg, te Maastricht, Limbricht en te Hamont; en een in Antwerpen, te Lier (1).

Benoemingen tot school-opzieners.

Ingevolge een besluit van Z. M. van den 12den Julij werden tot schoolopzieners in het derde en vijfde distrikt der provincie Zeeland, respectievelijk, benoemd de heeren: *J. de Kanter*, te Goes,

(1) Verg. Jaarb. 1817 St. II bl. 148.
(1) Nieuwe Bijdragen bl. 584—396 en bl. 400—402.

en *D. A. Callenfels*, te Oostburg, in plaats van de heeren *de Laat de Kanter* en *M. Hennequin*, als zoodanig eervol ontslagen.

Benoemingen bij de jurijs van onderwijs.

Bij de Jurijs van het middelbaar en lager onderwijs in de Zuidelijke Provinciën hadden de volgende aanstellingen plaats, als: bij de Jurijs in de provincie West-Vlaanderen, de heer *G. de Vleeschhouwer*, te Brugge, in plaats van den heer *Lamm*, te Ostende, op deszelfs verzoek ontslagen; — in de provincie Zuid-Braband, de ridder *Huijsman d'Annecroix*, tot lid der jurij, in plaats van den heer *Gerard*, op deszelfs verzoek ontslagen, de heer *Klerens*, Deken en pastoor te Brusfel, tot lid der Jurij; de heer *P. G. van Ghert*, lid der Jurij, tot derzelver secretaris.

Vergadering der jurijs.

In de maand Augustus werd te Brussel, onder het voorzitterschap van den Minister voor het Publiek Onderwijs enz., en ten overstaan van den Inspekteur-Generaal voor het lager onderwijs, eene vergadering gehouden van eene kommissie van jurijs, voor het onderwijs in de Zuidelijke Provinciën, waarin verscheidene belangrijke besluiten tot verbetering van dien tak van volksonderrigt genomen werden. — De voornoemde kommissie bestond uit de heeren: *Pillera*, griffier der Provinciale Staten van Limburg; *van Camp*, oud-priester van St. Jacob; *la Fontaine*, lid der Gedeputeerde Staten van Luxemburg; *Colbrant*, Roomsch Priester te Henegouwen; *Belfroid*, Priester en voorzitter van het Bisschoppelijk kollegie in het klein Seminarium te Namen; *de Croeser*, lid der Staten van West-Vlaanderen; *van Foers*, Griffier der Staten van Oost-Vlaanderen, enz.

School van La-Chambre.

De leden dezer kommissie bezochten, gedurende hun verblijf te Brussel, gezamenlijk de school, grootendeels op kosten van het Gouvernement, in den jare 1817, in de abtdij *La Cambre*, bij Brussel, gebouwd, alwaar dezelve een geheelen morgen aan het bijwonen van de lessen en oefeningen der leerlingen toewijdden. De goede orde, tucht en zindelijkheid, welke in de school onder het lofwaar-

dig opzigt der onderwijzers *Sluis* en *Starsman*, als zoodanig hunne toelating in de Noordelijke Provinciën bekomen hebbende, heerschten, droeg aller goedkeuring weg. Een Oud-Vicaris der Parochie van St. Andries te Antwerpen, welke de post van Aalmoezenier vervulde, beantwoordde op de meest uitstekende wijze het door de regering in hem gesteld vertrouwen. — Op den 25sten April had in het voormelde school een plegtig kinderfeest plaats, op kosten van den Luitenant-Admiraal *van Kinsbergen* gegeven, welke, onder andere aanzienlijke ingezetenen des Rijks, deze school mede bezocht had. Het feest werd bijgewoond door de Ministers *Falck* en *Roëll*, alsmede door verscheidene leden der Provinciale kommissie voor het lager onderwijs, en verdere personen van aanzien; zijnde geene moeite gespaard door den Direkteur der inrigting, om hetzelve, zoo veel mogelijk, aan het doel te doen beantwoorden. De zindelijke kleeding der kinderen, de wel ingerigte tafel, die, even als de zaal, met groen en bloemen was versierd, eindelijk een lied, ter dezer gelegenheid, in het etablissement vervaardigd en op de wijze van het Nationale lied: *Wien Neêrlandsch bloed* enz., door de kinderen, in koren en onder het geleide van muzijk-instrumenten, gezongen, alles werkte mede tot verlevendiging van het feestmaal. Het meest echter waren de aanschouwers getroffen, door de welvoegelijke houding van een honderdtal kinderen, voormaals aan ellende en jammer ten prooi gegeven, nu vervuld met de zuiverste en onschuldigste gevoelens jegens God, het Vaderland en den Koning. De heer *van Stralen*, lid van de eerste kamer der Staten Generaal, deelde boekgeschenken aan de onderwijzers uit, benevens vergeldingen aan twee leerlingen, welke op de school den dienst van ondermeesters waarnamen.

Normaal-school te Gent.

Behalve andere scholen van dien aard, reeds elders bestaande, en aan welke men den naam van Normaal-scholen gaf, had te Gent, op den 14den October dezes jaars, de opening eener dus-

danige ſchool plaats. De heeren *Raigo* en *Du-Buiſſon*, aan welke bij een beſluit van Z.M. het onderwijs was opgedragen, waren hierbij tegenwoordig, benevens een groot aantal onderwijzers en aſpiranten door het ſchoolbeſtuur daartoe bijeengeroepen. — De heer Gouverneur der provincie, hield bij deze gelegenheid eene aanſpraak, waarin hij de voordeelen dezer nieuwe inrigting en de zorgen van het Gouvernement voor dezelve op het levendigst deed gevoelen.

Wederzijdsch onderwijs, volgens *Bell* en *Lancaster*

Z. M. gelastte bij een beſluit de oprigting eener ſchool te Bruſſel, *voornamelijk beſtemd tot het* vormen van ondermeesters, geſchikt om onderrigt, volgens de wijze van *Bell* en *Lancaster*, te geven; wordende bij hetzelve door Z. M. eene ſom van *f* 5000, voor de kosten der eerſte oprigting, en een traktement van *f* 600, voor den onderwijzer, vastgeſteld. — De regering der ſtad Bruſſel bood aan, ook van haren kant, in de kosten dezer inrigting te voorzien, uit overweging der voordeelen, welke hierdoor, tot bevordering van het volks-onderwijs, moesten voortvloeijen.

Ook te Luik had eene eerſte vergadering van deelnemers, tot oprigting eener ſchool van wederkeerig onderwijs in voormelde ſtad, plaats. Na het verſlag, wegens hetgeen tot hiertoe door de proviſionele kommisſie was verrigt, gehoord te hebben, ging de vergadering over tot de benoeming eener kommisſie van vijftien leden uit de deelnemers, voor den tijd van een jaar gekozen, welke zich met de ſpoedige daarſtelling der ſchool onledig hield.

Tijdſchrift tot bevordering van het lager onderwijs.

Tot bevordering van betere en meer verſpreide inrigtingen voor het lager onderwijs in de Zuidelijke Provinciën ſterkte insgelijks een tijdſchrift, onder den titel van *Bibliotheque des Inſtituteurs*, voor een' geringen prijs verkrijgbaar geſteld, en waarvan in dit jaar de vier eerſte nommers het licht zagen. Hetzelve behelsde in tweemaandelijkſche afleveringen de nieuwſte en meest

beproefde leerwijzen in het geven van onderrigt in het lezen, schrijven, rekenen, enz.; de voornaamste inrigtingen en uitvindingen tot bevordering van het lager onderwijs, zoo in dit Rijk als elders; uittreksels uit de beste werken over het lager onderwijs; berigten en onpartijdige beoordeelingen van nieuw uitgekomene geschriften over dit onderwijs; vragen en voorstellen over en met betrekking tot de onderscheidene takken van onderwijs en opvoeding; eindelijk de verbetering in het lager onderwijs in de Zuidelijke Provinciën daargesteld.

Bloei van het lager onderwijs in de Noordelijke provinciën.

Eene der krachtdadigste aansporingen en hulpmiddelen echter bestond in het aanwezen van een aanzienlijk getal van leermeesters, in het instituut van onderwijs van den heer *Prinse* te Haarlem, en in de onderscheidene armen-schoolen der Noordelijke Provinciën, voornamelijk te Amsterdam, gevormd, welke tot eene verbeterde leerwijze aanhoudend medewerkten. — Ook was het voorbeeld zelf der Noordelijke gewesten, alwaar een onvermoeide ijver, zoo uit de veelvuldige blijken van aanmoediging der leermeesters, als uit het meer en meer algemeen maken van het volks-onderwijs kenbaar, ten dezen opzigte heerschte, van den weldadigsten invloed.

Vergadering van school-onderwijzers te Groningen.

Te Groningen had op den 15den April de algemeene jaarlijksche vergadering der schoolonderwijzers gezelschappen, uit het eerste distrikt der provincie, op eene plegtige wijze, plaats. De heer Mr. *Th. van Swinderen* hield, bij deze gelegenheid, eene aanspraak tot oplossing van onderscheidene bedenkingen tegen eene theorie van belooningen en straffen, door den verdienstelijken onderwijzer *D. Snatich* voorgesteld, in het midden gebragt. Voorts werden eereblijken uitgereikt aan de onderwijzers *G. Huisman*, *S. Henkers*, *H. Kramer*, *J. Swartwolt*, *D. Snatich*, *B. Bingsma* en *R. C. Rijkens*.

De Provinciale Kommissie van onderwijs in Vriesland stelde, op den 20sten April, eenige al-

gemeene bepalingen vast, ter vereeniging van de onderwijzers-gezelschappen in voornoemde provincie (1).

Opriging van Zondag-scholen.

Te Winterswijk had in dit jaar de oprigting eener zondag-school plaats, waarin de volijverige onderwijzer *van Dijk* de reeds sedert lang bestaande wenschen der ingezetenen, op het vaardigst, voorkwam, door zijne diensten hiertoe, met merkelijke opoffering, aan te bieden. Niet zoodra was het ontwerp gevormd, of hetzelve werd, zoo in de Roomsche als *Hervormde kerk*, door derzelver edeldenkende en verlichte leeraars, ter kennisse hunner gemeenten gebragt, te gelijk niets verzuimende hetgeen tot aanmoediging ter bijwoning derzelve konde strekken. De school zoude alle zondagen van vier tot half zes uren gehouden worden, tot het geven van onderwijs aan lieden van beide sekfen, boven de achttien jaren oud, in het lezen, schrijven en rekenen, en dat wel aan die genen, welke zulks mogten begeeren, om niet, aan de overige voor eene slechts zeer geringe opoffering. — Reeds de tweede maal dat de school werd gehouden, zag men een schouwspel, hetgeen ieder weldenkend voorstander van volks-verlichting moest treffen. In het geheel nieuwe en fraai ingerigte school-gebouw waren bejaarde lieden, knechts, dienstmaagden, jongelingen en jonge dochters, en zelfs vaders van huisgezinnen, ten getale van een honderd twee en twintig, met gespannene aandacht en eerbiedige stilte, bezig met schrijven, of met de aanvangs gronden van het leeren lezen, terwijl eenige jongelingen, door den verdienstelijken *van Dijk* opgeleid, hiertoe behulpzaam waren, en hij zelf dan bij gene dan bij deze, tegenwoordig was. — Insgelijks had te Varseveld in Gelderland, door den lofwaardigen ijver van den onderwijzer *Nijman*, en te Capelle op den Yssel, in Zuid-Holland, door de prijzenswaardige bemoeijingen van den predikant *C. A. van Schagen*,

(1) Zie Nieuwe Bijdragen bl. 497—500.

de oprigting van zondag-scholen plaats. — Z. M. stond aan laatstgemelden, als een blijk van Hoogst deszelfs goedkeuring en tevredenheid, eene belooning van ƒ 150 toe, welker plegtige uitreiking op den 5den December in de hervormde kerk plaats had.

Inwijding eener school te Purmerend

Hoogst doelmatig was de plegtige inwijding, op den 1sten en 5den Julij dezes jaars, van de nieuwe burger- en armen-scholen in de stad Purmerend, nadat eene afscheiding in de gewezene stads-school was daargesteld, tusschen de burger- en armen-kinderen, eerstgemelde een getal van 155, de laatste van 111 kinderen uitmakende (1).

Gunstige staat van het lager onderwijs te 's Gravenhage.

De heilrijke gevolgen eener verbeterde leerwijze op de lagere scholen, zag men inzonderheid in de stad 's Gravenhage zich bevestigen, niet alleen op de school der Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen*, en in de bijzondere scholen der eerste en tweede klasse, maar voornamelijk daar, waar kinderen van den min vermogenden behoeftigen en zelfs laag gezonken stand, een gepast onderwijs genoten. De examens, welke in de maand April plaats hadden bij de vier scholen, welke van stadswege onderhouden werden, tegen betaling van een gering schoolgeld, waarvan eene vóór minvermogenden geschikt was, leverden hiervan op nieuw de sprekendste bewijzen op. De vier hoofd-onderwijzers, de heeren *van Brink*, *van den Heuvel*, *Krieger* en *Wilderink*, verworven, bij deze gelegenheid, den streelendsten lof hunner verdiensten, terwijl de orde, zedigheid en zachtaardigheid, welke men bij deze kinderen uit eenen geringen stand aantrof, de meeste opmerking verdiende. Een getal van bij de 1800 kinderen genoot op de voormelde scholen onderrigt, zijnde zoo veel als de plaats in de gebouwen toeliet aan te nemen. De verbeteringen, door de aanhoudende zorg der Stedelijke regering daargesteld, bepaalden zich ook niet alleen tot het binnenste der stad, maar strekte

(1) Zie Nieuwe Bijdragen bl. 755—766.

zich ook tot het naburig Scheveningen uit, alwaar insgelijks voor de eerste reize in de school, geheel op stads kosten onderhouden, een onderzoek met het best gevolg plaats had.

School-examen te Utrecht.

Te Utrecht geschiedde op den 25sten Augustus, op eene plegtige wijze, het examen en de prijsuitdeeling aan de leerlingen van de Roomsch Katholieke school, aldaar in den jare 1806, voor de inwoners der voornoemde geloofsbelijdenis, opgerigt. Deze plegtigheid had plaats in het kerkgebouw, afkomstig van de geestelijke balie van St. Catharina, sedert eenigen tijd, door de weldadige zorgen van Z. M., tot uitoefening van den Roomsch Katholieken Godsdienst, bijzonder voor de militairen, ter beschikking gesteld. — Na het afgeloopen onderzoek, beklom de heer *J. van Kerpen*, Pastoor en voorzittend regent der school, het spreekgestoelte, en schetste in eene redevoering de omstandigheden, welke tot oprigting van dit instituut hadden aanleiding gegeven, alwaar thans 470 kinderen van behoeftige Katholieken onderwijs genoten, hebbende het getal, gedurende de twaalf jaren van deszelfs bestaan, 2151 bedragen. — De plegtigheid werd besloten met een *Te Deum* en eenen toepasselijken slotzang der kinderen.

Uitdeeling van eereprijzen en staat der scholen te Groningen.

Ook te Groningen had wederom, even als in het jongst verloopen jaar, op den verjaardag van H. M. de Koningin, den 18den November, eene plegtige uitdeeling van eereprijzen aan de naarstigste en meest oppassende kinderen, (bijzonder uit de Stads Armen-scholen, plaats, in de Martini-kerk aldaar. De Heer Mr. *Th. van Swinderen*, School-opziener van het distrikt, opende de plegtigheid met eene korte redevoering, ten betooge: „ dat geen roem duurzamer en weldadiger was, dan die door verdiensten omtrent het onderwijs verkregen werd;" zulks bijzonder toepassende op den, sedert de vorige feestviering, overleden Voorzitter der stedelijke School-kommissie, den Heer *B. D. van Idsin-*

ga, Burgemeester der stad, aan wiens nagedachtenis, zoo wel door den spreker als vervolgens door de kinderen, in een toepasselijk gezang, verdiende hulde werd bewezen. — Uit het gegeven verslag bleek, dat het getal der te Groningen school gaande kinderen, in het jaar 1817, 3376 en in het jaar 1818, 3712 had bedragen; welk getal nu tot 4178 geklommen was, sedert de invoering eener publicatie der stedelijke regering van den 29sten September 1817, waarbij alle kinderen van 5 tot 12 jaren te Groningen, even als elders, school-pligtig verklaard waren. Het getal der kinderen, geen school-onderwijs genietende, hetwelk, bij de telling der school-pligtige kinderen, in het laatst des vorigen jaars, 625 had bedragen, was thans op 389 verminderd. Van alle deze kinderen genoten 1581 kosteloos, door de openlijke milddadigheid, onderwijs. — Na den algemeenen toestand van het lager onderwijs geschetst te hebben, sprak de Heer *van Swinderen* vervolgens afzonderlijk van den bloei der zondagschool, welke de Stedelijke School-kommissie onder hare bijzondere bescherming had genomen, alsmede van die der hulpschool, en kweekschool voor schoolmeesters, en eindelijk van dien der industrie-school en kweekschool voor schoolhouderessen, waarbij aan allen, welke zich daaromtrent verdienstelijk hadden gemaakt, verschuldigde hulde werd bewezen. — Vervolgens de uitdeeling der eere-prijzen geschied zijnde, werd alles met een feestgezang, ter eere van H. M. de Koningin besloten, gezongen door zes leerlingen uit de onderscheidene scholen, zijnde drie jongens en drie meisjes, welke zich het verdienstelijkst hadden gemaakt. — De som van *f* 147, zoo door het verkoop der bewijzen van toegang en der gezangen, als door de kollekte ingezameld, werd voor een feest bestemd, ten einde de armen kinderen, op de vier openbare scholen onderwijs genietende, den avond van dezen dag met gepaste vrolijkheid te doen doorbrengen.

De stad Enkhuizen leed een gevoelig verlies

Dood van den Onderwijzer *Erdbrink*

door het overlijden van den Heer *P. F. Erdbrink*, Stads Kostschoolhouder aldaar, welke in eenen bloeijenden en nog veel belovenden leeftijd van naauwelijks 33 jaren, op den 7den Februarij, aan gemelde stad, de wetenschappen en het opkomend geslacht door den dood werd ontrukt. Gevormd in de kweekschool voor School-onderwijzers der Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen* te Amsterdam, verwierf hij, door zijne uitstekende bekwaamheden, belangloozen ijver voor het heil der jeugd, onuitdoofbare belangstelling voor al, wat goed en edel was, alsmede door zijnen aangenamen en liefderijken omgang, den roem van een even uitstekend mensch, vriend en burger, als kundig en voortreffelijk onderwijzer genoemd te worden (1). — Het Departement der Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen* te Enkhuizen gevestigd, welks voorzitter en werkzaam medelid hij tijdens zijn overlijden was, vierde op den 15den Februarij de nagedachtenis van den waardigen en opregt betreurden man, op eene hoogst gepaste en plegtige wijze.

De vorderingen, welke de algemeene volksbeschaving aanhoudend in dit Rijk maakte, gaven zich ook te kennen bij een aantal inrigtingen, tot afzonderlijk onderwijs der Israëlieten bestemd.

Israëlitische armenschool te Amsterdam.

Bij de Nederlandsche-Portugeesch-Israëlitische Armenschool, in den jare 1814 te Amsterdam opgerigt, werd, op den 16den en 19den Mei, het derde openbaar examen gehouden, hetwelk door onderscheidene Kommissiën van Armen- en Liefdegestichten, even als in het voorgaande jaar, werd bijgewoond, waaronder zich echter ditmaal die der Plaatselijke School-Kommissie en van Curatoren der Stads Armenschoolen niet bevonden. De leerlingen gaven bij deze gelegenheid vele blijken hunner vorderingen in de grondbeginselen van den Godsdienst, alsmede in de Hebreeuwsche,

(1) *Gedachtenis van* P. C. ERDBRINK, Enkh. 1821.

Portugeesche en Nederlandsche talen, zijnde derzelver getal tot op 225 geklommen. Aan 40 leerlingen werden eereprijzen, bestaande in boekwerken, uitgereikt; aan 14 jongelingen, welke eene buitengewone vlijt betoond hadden in de waarneming der hun aanbevolene kerkgangen, ieder een kerkboek of kerkkleed; en aan 12 der meest uitgemunt hebbende, ieder een kaartje ter waarde van zes guldens, welke laatste gift door eenen onbekenden tot dit einde was bestemd geworden. Eene dankzegging, door eenen der leerlingen uitgesproken, en een eigenaardigen slotzang eindigden de plegtigheid.

Israëlitische Armenschool te Zwolle en te Groningen.

Op den 1sten November had te Zwolle het eerst openbaar examen plaats der kinderen van de godsdienstige Israëlitische Armenschool dier stad, terwijl, op den 24sten en 25sten derzelfde maand, het gewoon jaarlijksch onderzoek der vorderingen van de leerlingen der Israëlitische School te Groningen plaats had. Laatstgemeld onderzoek werd, op den tweeden dag, door Burgemeesteren der stad en de leden der Plaatselijke School-Kommissie bijgewoond.

Israëlitisch Instituut te Middelburg.

Ook te Middelburg had op den 8sten December voor de eerste reize, het openbaar examen en de prijsuitdeeling plaats der leerlingen van het Israëlitisch Instituut van Onderwijs, aldaar in het vorige jaar opgerigt. Onder de genoodigde autoriteiten, welke dit feest bijwoonden, telde men den Gouverneur der Provincie, den President Burgemeester der stad en den Griffier der Provinciale Staten van Zeeland. Na het openen der vergadering met eene gepaste aanspraak van den Heer *J. H. Hendrix*, Voorzitter der Israëlitische School-Kommissie, traden uit de bijeenverzamelde kinderen, aan wier hoofd zich de beide Onderwijzers bevonden, tien leerlingen, zoo van den bemiddelden als onbemiddelden stand, na oproeping, voor, welke op de hen voorgestelde vragen, zoo tot den godsdienst als tot de onderscheidene vakken van het lager onderwijs betrekking hebbende, met

juistheid antwoordden, tot voldoend bewijs hunner vorderingen en van den ijver en kunde hunner leermeesters. Hierop geschiedde de uitdeeling der eereprijzen en de bevordering van sommige leerlingen tot hoogere klassen, waarna de feestviering besloten werd met een Hebreeuwsch gebed, door den aanwezigen eersten geestelijke uitgesproken, en met Hebreeuwsche gezangen, door de leerlingen, onder het geleide van muzijk-instrumenten, gezongen, waarmede de plegtigheid insgelijks begonnen en afgewisseld was geworden.

Twee belangrijke *inrigtingen, waarvan wij reeds* meermalen in de *gelegenheid* geweest zijn gewag te maken, namelijk de Instituten voor het onderwijs van doofstommen en blinden, verdienen te dezer plaatse andermaal bijzondere vermelding.

Instituut van Doofstommen.

Het gewoon jaarlijksch examen van het Instituut tot onderwijs voor Doofstommen te Groningen, als eerste en eenige van dien aard in het vaderland, had op den 21sten Julij in de Nieuwe kerk plaats, op eene wijze, welke in belangrijkheid van jaar tot jaar toenam. Het voornoemd Instituut bestond nu uit 94 kweekelingen, zijnde 57 jongens en 37 meisjes, alle in een tijdverloop van drie en een half jaar opgenomen. Aan twee van elkander verwijderde tafels, tusschen welke een breede doorgang bleef, in welks midden men het borstbeeld van den Abt *de l'Epée*, op een *eenvoudig* voetstuk geplaatst, opmerkte, zaten de van gezondheid blozende kweekelingen, terwijl achterwaarts, aan het hoofd der beide tafels, een groot met krijt beschreven bord, omringd van de Direkteuren der school, stond, en de geheele schilderachtige groep met reijen van rondgaande banken, voor Direkteuren en leden van buiten-departementen, werd besloten. De Hoogleeraar *Guyot*, den kansel beklommen hebbende, opende de plegtigheid met eene gepaste voorafspraak, hoofdzakelijk eene levensschets van zijnen leermeester, den Abt *de l'Epée*, behelzende. Onder het uitspreken derzelve stonden eenige van de leer-

lingen op en plaatsten eene lauwerkrans op het borstbeeld van den onsterfelijken man, den stichter der Parijsche School, aan welke alle soortg'lijke scholen, zoo in Europa als zelfs in Amerika, haren oorsprong te danken hadden. — Vervolgens ontwikkelde de Heer *Guyot* de bestemming en het doel van het onderwijs, naar aanleiding van de deswege bestaande wet, tot bereiking van welk doel alle de onderscheidene werkzaamheden in drie Klasfen verdeeld waren. Het onderwijs van de eerste of laagste dier klasfen, bevattende 11 jongens en 7 meisjes, bepaalde zich: bij de natuurlijke teekens; de vinger-letteren; de beginselen van het letterschrift; de eerste beginselen van het praktisch rekenen; de opwekking van de opmerkzaamheid door prenten en andere hulpmiddelen; de benaming van voorkomende voorwerpen; de grondslagen van de luide spraak; kleine zedelijke verhalen ter aansporing van braafheid. Het onderwijs der tweede Klasse, in drie ordes verdeeld en te zamen 35 jongens en 23 meisjes bevattende, begreep: de voortzetting den voornoemde lesfen van de eerste klasse; de uitgebreide kennis van woorden; de grondbeginselen van het eigen opstel; de beschaving der gebaren of mimische taal; de eerste beginselen der teekenkunde, en de lesfen over godsdienst en zedekunde in het algemeen. — Het onderwijs in de derde of hoogste klasse, bevattende 11 jongens en 7 meisjes, liep over de volgende onderwerpen, als: de voortzetting van het aangeleerde in de beide vorige klasfen; het analytisch lezen en de opscherping van het oordeel; de taalkunde; de aardrijkskunde; de natuurlijke geschiedenis; eindelijk de systematische Godsdienst-leer. Het geheel onderwijs ging gepaard met de dagelijksche beoefening van zoodanige winstgevende handwerken en ambachten, als waartoe de kweekelingen den meesten lust en aanleg hadden. — Het verhaal eener ontmoeting, welke de Heer *Guyot* voor eenige jaren op reis gehad had, was het hoofd-

Instituut van doofstommen.

Instituut van doofstommen.

punt over welk de ondervraging bij het onderzoek, in den vorm eener algemeene les, liep. De werkzaamheden zelve namen eenen aanvang met het vertoonen en rondgeven der schriften en teekeningen, hierop wendde men zich tot het zwarte bord en liet de leerlingen het daarop geschreven bovengemeld verhaal in de taal der teekenen of gebaren overbrengen, waarna zij hetzelve in luide woorden uitspraken. Op het voorbeeld van den doofstommen onderwijzer, *Bievroom*, bewezen de leerlingen eerst, door de voorstelling en het lezen van enkele woorden, dan door het lezen en uitspreken van geheele volzinnen, dat ieder hunner verstond, wat hij uitdrukte. Ten overvloede werd het verhaal der ontmoeting bij wijze van pantomime voorgesteld, alles ten bewijze dat de leerlingen het verhaal, tot in deszelfs fijnste trekken, begrepen hadden. — Even als in vorige jaren viel in het oog dat de hoogste trap van het onderwijs der doofstommen, namelijk duidelijk en vlug spreken in luide woorden, hetwelk sedert lang het Groninger Instituut bij uitnemendheid kenmerkte, en waartoe de Haarlemmer Geneesheer *Amman*, voor meer dan honderd jaren, den eersten grond had gelegd, alhier tot eene groote volkomenheid was gebragt. — Ten slotte volgde de vertooning van voor de vuist gemaakte eigene opstellen, en der proefstukken van onderscheidene handwerken en ambachten, wordende de verrigtingen besloten met het uitdeelen der eere-prijzen in boek-geschenken en getuig-schriften bestaande.

Uithoofde eener meer geschikte afzondering van jongens en meisjes, en daar het reeds aanzienlijk getal der kweekelingen eerlang nog vermeerderd stond te worden, deden Direkteuren achter het kosthuis een nieuw gebouw van vier verdiepingen optrekken, hebbende eene lengte van 57, eene breedte van 37 en eene hoogte van 66 voeten, en bepaaldelijk bestemd tot eene dagschool van vrouwelijke handwerken en tot een nachtverblijf der meisjes.

De regering der stad Antwerpen besloten hebbende, uit aanmerking van den hoogen trap van volmaaktheid, waartoe het onderwijs in voornoemd Instituut geklommen was, alsmede dat kinderen van Katholieke ouders geboortig, aldaar in denzelfden Godsdienst behoorlijk opgevoed werden, om ook diegenen, welke aan hun beheer toevertrouwd waren aan het onderwijs aldaar te doen deel nemen, werd dien ten gevolge te Antwerpen een korresponderend departement des voormelden Instituuts opgerigt.

Instituut voor blinden.

Op den 20sten October had te Amsterdam op nieuw een examen plaats der kweekelingen van het Instituut tot onderwijs van blinden. De voorzittende bestuurder, de Heer *G. Vrolik*, gaf een naauwkeurig verslag wegens den toestand dezer belangwekkende inrigting, tevens met dankbare vermelding der onderscheidene milde gaven, aan dezelve, gedurende de twee laatst verloopene jaren, te beurt gevallen. De kweekelingen, ten getale van 31, gaven hierop menigvuldige en treffende proeven hunner vorderingen, waaronder die in de vokale en instrumentale toonkunde inzonderheid opmerking verdienden. Hiertoe hadden de edelmoedige pogingen der ervarene toonkunstenaren, de heeren: *Bertelman*, *Kleine*, *Mann*, *Heerens*, *Hanssen*, *Dahmen* en *Meijer* ongemeen veel toegebragt.

Lager onderwijs in de Oost-Indiën.

De toestand van het lager Onderwijs in de Oost-Indiën werd, bij aanhoudendheid, als zeer gunstig afgeschilderd. Onder degenen, welke bij de school op Wel te Vreden onderrigt gaven, merkte men eenen kweekeling op, met name *Bisschop*, zijnde in dat gedeelte der Nederlandsche bezittingen geboren en opgevoed. — Een nieuw schoolvertrek als ook nieuwe en fraaije woonhuizen voor de Onderwijzers werden op Wel te Vreden gebouwd. Twee onderwijzers, de heeren, *W. J. Stip* en *H. A. Brands*, welke in de maand September des vorigen jaars, naar Batavia vertrokken en aldaar op den 31sten Mei dezes

jaars aangekomen waren, ontvingen, op den 13den Augustus, eene aanstelling tot tweede onderwijzers bij de lagere school te Batavia, en bij die op Wel te Vreden, ieder onder genot van vrije inwoning en 250 ropijen maandelijks (1).

Schoolwezen te Curaçao.

De Gouverneur-Generaal van Curaçao en onderhoorige eilanden vaardigde, op den 29sten November, een provisioneel reglement op het Schoolwezen te Curaçao uit, hetwelk, op den 9den December afgekondigd zijnde, met den 1sten Januarij daaraanvolgende in werking zoude treden. Dit reglement was van den navolgenden inhoud:

Art. 1. Daar zullen vier Landsscholen op het Eiland zijn, namelijk twee van den eersten en twee van den tweeden rang; zullende de eerstgemelde in de Willemstad of op *Pietermaay*, en aan de overzijde der haven gevestigd worden.

Art. 2. Elk der hiertoe noodige Schoolmeesters of Schoolonderwijzers zullen behooren te bezitten de noodige kunde en bekwaamheid in het vak van onderwijs der jeugd, en mannen zijn van een onbesproken gedrag.

Art. 3. De bestaande partikuliere scholen worden, om gewigtige reden, voor als nog toegelaten, doch zullen in het toekomende geene zulke scholen mogen worden opgerigt, dan met toestemming van den Gouverneur-Generaal, na onderzoek van de Schoolopzieners. Ook zullen zoodanige partikuliere scholen alsdan nimmer het getal van drie mogen te boven gaan.

Art. 4. Eene som van twee duizend guldens Holl. courant in het jaar zal uit de koloniale kas, ten behoeve der landscholen, verstrekt en aangemerkt worden als een fonds, waaruit het volgende zal moeten en mogen worden betaald en aangekocht, te weten:

a. Het onderwijs voor kinderen of pupillen van onvermogende ouders of voogden, daarvan echter uitgezonderd de zoodanige kinderen, die door de Diaconie verzorgd worden.

b. Boeken, papier, pennen en andere schoolbehoeften.

c. De jaarlijks uit te deelen prijzen.

d. Boeken tot geschenken of buitengewone douceurs aan

(1) Zie Nieuwe Bijdragen 1820. bl. 489—493.

aan eenigen onderwijzer, die zich bij uitmemendheid onderscheidt.

Schoolwezen te Curaçao.

e. Werken tot onderrigting en verdere eigene oefening der Onderwijzers, waaruit te hunnen gezamenlijken gebruike, eene kleine bibliotheek zal worden daargesteld, dewelke zal staan onder het toezigt der Schoolopzieners.

Aan de toegelatene bijzondere scholen zullen, naar bevinding van zaken, schoolboeken worden uitgereikt, terwijl aan de zich op dezelve bevindende kinderen prijzen zullen mogen worden uitgedeeld.

Art. 5. Kinderen en pupillen van onvermogende ouders of voogden zullen daarom tot het onderwijs in gemelde landsscholen vrijen toegang hebben, en zonder eenige kosten van hunnen kant, met de overige scholieren gelijk onderwijs genieten, zullende het van de bijzondere omstandigheden der ouders, voogden en kinderen afhangen, op welke der vier landsscholen opzieners zullen goedvinden, dat zoodanige kinderen zullen moeten geplaatst worden.

Art. 6. Met de besturing dezer schoolinrigting zijn volkomen gelast en gemagtigd de Opzieners van 's Lands Schoolwezen, dewelke dan ook over de bovengemelde som van *f* 2000 vrijelijk ten bovengenoemde behoefte (Art. 4.) zullen mogen beschikken, met die bepaling echter, dat zij van de uitgegevene en bestede penningen jaarlijks aan den Gouverneur-Generaal behoorlijke rekening en verantwoording zullen moeten doen.

Art. 7. Onvermogende ouderen en voogden, die voor hunne kinderen of pupillen gratis onderwijs op 's Lands Scholen begeeren, zullen zich deswege hebben te vervoegen bij de Schoolopzieners, die hun eene der Landsscholen zullen aanwijzen, en hen van een daartoe noodig biljet voorzien, zullende zoodanige ouders of voogden verpligt zijn, in de beschikking der opzieners hieromtrent te berusten.

Art. 8. Het staat even zoo den Opzieneren vrij kinderen van onvermogende ouderen of voogden, naar best bevinden, van de eene landsschool op de andere, dus ook van de school des tweeden rangs op die van den eersten rang, te verplaatsen, en aldus aan zulke kinderen tevens gelegenheid tot verdere vorderingen in talen en wetenschappen te geven.

Art. 9. Het Hoofdonderwijs op alle vier de landsscholen zal zijn in de Nederduitsche taal, naar de thans

Schoolwezen te Curaçao.

algemeen aangenomene spelling. Voorts zal op de twee scholen van den tweeden rang of klasse, alleen onderwijs gegeven worden in het lezen, schrijven en rekenen, terwijl op de beide scholen van den eersten rang, en bij het lezen, schrijven en rekenen, vreemde en buitenlandsche talen, alsmede aardrijks- en geschiedkunde enz. zal geleerd worden, voor zoo ver de Schoolonderwijzers hiertoe bekwaam zijn.

Art. 10. Lands Schoolonderwijzers van den eersten rang, zullen voor het onderwijs en al hetgene op hunne scholen geleerd wordt, en welk onderwijs voor alle kinderen, ieder naar gelang des ouderdoms, moet gelijk zijn, niet meer mogen vorderen dan zeven en twintig realen per maand; terwijl op de scholen van den tweeden rang, alwaar het onderwijs mede als voren moet gelijk zijn, niet meer dan twaalf realen per maand voor elk kind zal worden betaald.

Art. 11. Geene partikuliere scholen voor vreemde talen afzonderlijk of vereenigd, zullen voortaan worden toegelaten, wanneer deze behoefte op 's Lands scholen van den eersten rang genoegzaam kan vervuld worden, ten zij met bijzondere goedkeuring en toestemming van den Gouverneur-Generaal.

Art. 12. Het zal den School-onderwijzeren van beide Klassen niet veroorloofd zijn hun school te verplaatsen, maar elk hunner zal in zijn aangewezen departement blijven school houden.

Art. 13. Het zal echter den School-onderwijzer vrij staan in zijn departement van school-lokaal te veranderen en een ander lokaal te kiezen, doch volstrekt niet tot eenig hinderlijk nadeel voor het te geven onderwijs, en voor de gezondheid der scholieren. Weshalve de School-opzieners gehouden zijn een zulk veranderd of nieuw school-lokaal vooraf te bezigtigen en te onderzoeken, of hetzelve aan het voorgestelde doel beantwoordt.

Art. 14. Het staat den Opzieneren van het Schoolwezen vrij de Lands en bijzondere Scholen te bezoeken zoo dikwijls zij zulks goedvinden, en zullen de School-onderwijzers verpligt zijn de Opzieners, wanneer deze, hetzij in corpore hetzij afzonderlijk hunne scholen bezoeken en examineren, met behoorlijke achting te ontvangen, hun onderzoek wegens de gemaakte vorderingen der scholieren of ook andere voorwerpen, het schoolwezen betreffende, behoorlijk te beantwoorden, en op hun

verlangen, in allen deele, hun alle mogelijke proeven hunner kunde en bekwaamheid te geven.

Schoolwezen te Curaçao.

Art. 15. De School-opzieners zijn verpligt ook op de overige partikuliere scholen goed toezigt te houden, en dezelve onder het jaarlijks te houden groote examen te begrijpen.

Art. 16. Op de vier Lands-scholen zal jaarlijks tweemaal examen, namelijk een klein en een groot examen, gehouden worden. Het kleine examen zal geschieden op den eersten Woensdag in de maand Junij, het groote examen in de maand December, acht dagen voor het Kersfeest, zullende alleen na het groote examen aan de meest gevorderde leerlingen, prijzen uitgedeeld worden, en de Opzieners alsdan gehouden zijn, van den bevondenen staat en den toestand van alle de scholen, en van alle hunne verrigtingen, aan den Gouverneur-Generaal behoorlijk verslag te doen.

Art. 17. De naaste buren der respectieve Lands-scholen zullen zich op den schooltijd van alle hinderlijk geraas onthouden, en, bij foute van dien, zullen de Schoolopzieners de vrijheid hebben, des noods, de adsistentie van het Officie-Fiskaal hieromtrent, in te roepen.

Tevens werden als opzieners van het Schoolwezen op het eiland bevestigd, de Heeren: *J. Muller*, *J. A. Z.* en *G. B. Bosch*, Predikanten, en *H. A. de Lima*, Koopman; — voorts tot mede-opziener aangesteld, de Heer *C. L. van Uytrecht*, lid van den Raad van Politie.

Besluit van 4 Mei, wegens de stichtingen van beurzen. (Gaz. van West-vl. No. 81.)

Z. M. gezien het rapport van den Minister voor het publiek onderwijs enz. van den 20sten Maart, waaruit bleek, dat, de door eenige gemeenten in de Zuidelijke Provinciën aan oude stichtingen van beurzen verschuldigde, renten niet overal aan dezelve regelmatig waren voldaan (1); — voorts gezien de besluiten van 5 October

(1) Het onderzoek der stukken en bewijzen, wegens de oude stichtingen van beurzen, was door Z. Exc. opgedragen aan eene Kommissie, bestaande uit de heeren: *van Gobelschroij*, *Dewez*, *van Hooghten*, *La Fontaine*, *Sentelet*, *Ernst* en *Dugniolle*.

Besluit van 4 Mei, wegens de stichtingen van beurzen. (Gaz. van West-Vl. No. 81)

1816, en 26 December 1818 wegens de stichtingen der beurzen, alsmede die van 30 September en 1 November 1814, 12 Januarij 1817 en 3 Februarij 1818, betrekkelijk de comptabiliteit der gemeenten en de verevening van derzelver schulden; — besloot, op het rapport van den Minister van Binnenlandsche Zaken, den 4den Mei het volgende:

Art. 1. De administrateurs der stichtingen van beurzen, tot welker inkomsten renten behooren, verschuldigd door steden of gemeenten in de Zuidelijke provinciën van het Koningrijk, zullen zich onverwijld tot de besturen dier steden of gemeenten vervoegen, ten einde de liquidatie der gezegde renten te doen bewerkstelligen.

2. Bij deze liquidatie zal worden gehandeld overeenkomstig onze besluiten van den 30sten September en 1sten November 1814, 12 Januarij 1817 La. X. 2. en Februarij 1818, No. 8, en andere op dit stuk bestaande bepalingen; ingeval echter dat de stichtingen zich buiten staat mogten bevonden hebben om derzelver regten te doen gelden uit gebrek aan administrateurs, die wettiglijk gemagtigd zouden zijn geweest, dezelve te vertegenwoordigen, zal het verlies van regt, voortvloeijende uit het vierde Artikel van het voorgemeld besluit van den 3den Februarij 1818, op die stichtingen niet toepasselijk kunnen worden gemaakt, dan te rekenen van den dag af aan, waarop aan ons besluit van den 26sten December 1818 No. 48, executie is gegeven.

3. De interessen der renten, uit kracht van het voorgaande artikel in liquidatie aan te nemen, zullen kunnen worden gevorderd, sedert en voor den dienst van 1819.

4. De Gouverneurs der onderscheidene Zuidelijke Provinciën zullen den uitslag der liquidatiën, welke uit krachte van het tegenwoordig besluit zullen geschieden, ter kennis brengen van onzen Minister voor het publiek Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Koloniën, en zullen ten dien einde bij de verschijning van elke drie maanden, aan dat departement opgaven der geliquideerde renten inzenden.

Het Athenaeum der stad Brussel onderging op den 14den Julij een gevoelig verlies door het overlij-

Athenaeum te Brussel.

den van den Heer *P. Gigot*, Professor der fraaije letteren, welke in de kracht zijner jaren en kundigheden aan de geletterde wereld ontrukt werd. Hij had door eene zeer goede geschiedkundige beschrijving der stad Brussel, door een blijspel in onrijm, alsmede een tot nog toe onuitgegeven kort begrip der geschiedenis van de Vereenigde Provinciën, en een aantal verspreide gedichten, merkelijken letterkundigen roem verworven, welke voor het toekomende zeer veel van zijne bekwaamheden had doen verwachten. — Bij gelegenheid van het gewoon jaarlijksch examen der Nederlandsche taal aan het voornoemde Athenaeum, op den 12den Augustus, gaf een aantal van 28 door den Heer *J. C. Meijer* onderwezene leerlingen, in tegenwoordigheid eener aanzienlijke vergadering, vele blijken van vorderingen. De leerlingen der eerste klasse spraken de taal met zeer veel gemakkelijkheid.

Athenaeum te Amsterdam.

Tot groot en moeijelijk te herstellen verlies, zoowel der stad Amsterdam als van derzelver doorluchtige school, overleed aldaar op den 12den Augustus de Hoogleeraar der Geschiedenis en Rector der Latijnsche scholen, Mr. *H. Bosscha*, eenen ouderdom van 64 jaren bereikt hebbende. In den jare 1755 te Leeuwarden geboren, alwaar zijn vader, de heer *Pieter Bosscha* de waardigheid van Griffier, bij het Hof van Vriesland, bekleedde, werd hij, na onder een aantal in de geschiedenis onzer letterkunde beroemde mannen, eerst te Deventer en vervolgens te Franeker, den grond tot zijne toekomende loopbaan gelegd te hebben, nog naauwelijks 21 jaren oud, tot Rector der Latijnsche School te Franeker benoemd, welke standplaats hij in het jaar 1780, in dezelfde betrekking, met Deventer verwisselde. In den jare 1787 buiten betrekking geraakt zijnde, werd de Heer *Bosscha* eenige jaren later te Harderwijk als Prorector aangesteld, alwaar hij de zeldzame eer genoot, van zich het doctoraat der beide regten eershalve, op eene plegtige wijze,

Athenaeum te Amsterdam.

te zien opdragen. Later werd de Heer *Bosscha* tot het Hoogleerambt in de geschiedenis, oudheden, welsprekendheid en Grieksche letteren, bij de Hooge-school te Harderwijk, benoemd, welken post hij tot in het jaar 1804 met ongemeenen lof bekleedde. Alstoen volgde hij den hoogbejaarden *de Rhoer*, in het Hoogleerambt der geschiedenissen en oudheden, te Groningen op, doch zag zich andermaal, na een tijdverloop van naauwelijks twee jaren, tot eenen nieuwen werkkring geroepen, namelijk het *rectoraat* der Latijnsche Scholen te Amsterdam, welken post hij, gedachtig aan het nut hierin door hem te stichten, gereedelijk aanvaarde. Kort hierop werd hem het Hoogleeraarambt in de geschiedenis der middeleeuw en des Vaderlands, bij het Athenaeum Illustre der Hoofdstad, opgedragen; waardoor hij zich nu in eene betrekking geplaatst vond, welke met zijnen onuitdoofbaren ijver tot bevordering van beschaafdheid en kunde, geheel overeenstemde en waarin hij, tot aan zijnen dood, in den schoot van een bemind huisgezin, door zijne uitstekende bekwaamheden en edel karakter, de achting niet alleen zijner veelvuldige vrienden, leerlingen en stadgenooten, maar ook der meest beroemde geletterden, zoo binnen als buiten 's lands, in de ruimste mate genoot. — Het Koninklijk Nederlandsch Instituut, benevens een groot aantal andere wetenschappelijke en weldadige inrigtingen, telde hem onder de werkzaamste en meest verdienstelijke harer leden; onder welke de Maatschappijen Felix Meritis en tot Nut en Beschaving, te Amsterdam, zijne nagedachtenis op eene plegtige wijze vierden. — Zijne veelvuldige werken, waaronder de vertaling der levens van Plutarchus, gemeenschappelijk met den Hoogleeraar *Wassenbergh* uitgegeven, de geschiedenis der Omwenteling in de Nederlanden, en een aantal uitstekende Latijnsche redevoeringen en gedichten vooral moeten genoemd worden, hebben hem den roem van uitgebreide en grondige geleerdheid en van eenen zoo gemakke-

lijken als bevalligen schrijftrant verworven (1). — Ten gevolge van deszelfs overlijden werd het onderwijs in de Vaderlandsche Geschiedenis overgebragt op den Heer *J. P. van Cappelle*, Hoogleeraar in de Nederduitsche Taal- en Letterkunde, terwijl het onderwijs in de geschiedenis der middeleeuwen wederkeerde tot den Hoogleeraar *D. J. van Lennep*, welke van dit gedeelte zijns werkkrings vroeger, ten behoeve van den Hoogleeraar *Bosscha*, afstand had gedaan (2).

Athenaeum te Amsterdam.

Aan den beroemden Hoogleeraar *J. H. van Swinden*, welke het Hoogleerambt in de Wis-, Sterre- Natuurkunde en Wijsbegeerte, reeds meer dan eene halve eeuw, waarvan 18 jaren te Franeker en 34 te Amsterdam, had waargenomen, hebbende eenen ouderdom van 73 jaren bereikt, werd, ingevolge deszelfs verzoek en aanbeveling, door Burgemeesteren op voordragt van Curatoren, als adsistent en opvolger, in hoedanigheid van tweeden Hoogleeraar toegevoegd, de Heer *J. P. E. Voute*, Art. Lib. et Math. Mag. Phil. Nat. Doctor.

Op den 20sten November aanvaardde de Hoogleeraar *J. P. van Capelle*, den leerstoel der Vaderlandsche Geschiedenis met eene plegtige Redevoering in de Nederduitsche taal: „ over het oogpunt, waaruit, in den tegenwoordigen tijd, de beoefening der Vaderlandsche Geschiedenis moet beschouwd worden." — Den 29sten daaraanvolgende, hield de Heer *Voute* ins-

(1) Verg. Middelb. Cour. No. 99. Alg. Konst- en Letterbode No. 57 en 1820 No. 43, en de Letterk. Gesch. voor de IIde deelen der Gedenkschriften van de 3de Kl. van het Kon. Nederl. Instituut; alwaar zijne voornaamste werken opgenoemd worden, waarbij nog gevoegd moet worden de verzameling van Latijnsche gedichten, na zijnen dood uitgegeven door deszelfs zoon, den Hoogleeraar Mr. *P. Bosscha*, te Deventer.

(2) Tot Rector der Latijnsche Scholen werd benoemd de Heer *J. W. Zillesen*, Rector der Erasmiaansche School te Rotterdam, welke dien post in de maand October openlijk aanvaardde.

gelijks deszelfs Intree-rede, als Hoogleeraar in de Wijsbegeerte, Natuur-, Wis-, en Sterrekunde, sprekende: *de disciplinis physicis hujus aetatis, non inventis tantum, sed etiam ratione quaerendi veri aestimandis.* (Over de hedendaagsche natuurkundige wetenschappen, getoetst niet aan derzelver ontdekkingen alleen, maar ook aan de wijze, waarop de natuur zelve onderzocht en beoefend wordt.)

Athenaeum te Franeker.

Bij het Athenaeum te Franeker had op den 4den October de plegtige overdragt van het Rectoraat plaats, bij welke gelegenheid de aftredende Rector, de Hoogleeraar *S. Ens*, eene redevoering hield: *de benigna et miranda Creatoris sapientia in conservando corpore humano conspicua.* (Over de weldadige en bewonderenswaardige wijsheid van den Schepper, zigtbaar in de bewaring van het menschelijk ligchaam). — Z. Exc. de Heer Gouverneur van Vriesland, welke, behalve een groot aantal andere aanzienlijke en geleerde mannen, de plegtigheid had bijgewoond, bezocht, na den afloop derzelve de, met veel smaak vernieuwde, inrigting van den Hortus Botanicus, zich bijzonder te vrede toonende over het groot aantal van zeldzame gewassen, aldaar, sedert twee jaren, aangekweekt, zoo als ook, in het algemeen, over den steeds toenemenden bloei des Athenaeums.

Athenaeum te Deventer.

Op den 26sten October droeg de Hoogleeraar *J. Verburg* de waardigheid van Rector des Athenaeums te Deventer over aan den Hoogleeraar Mr. *P. Bosscha*, met eene redevoering: *de fructibus, quos huc usque protulit literarum Orientalium cultura.* (Over de vruchten, welke de beoefening der Oostersche letteren tot nu toe heeft voortgebragt). — De door Z. M. den Koning aan het Athenaeum ten gebruike toegewezen Harderwijker Bibliotheek, met de verzameling van natuurkundige werktuigen, werd gedeeltelijk aan hetzelve overhandigd. Volgens een Ministerieel besluit, namelijk, bleef het Me-

dische en Chirurgische gedeelte dezer verzameling bij voorraad te Harderwijk, tot dat er omtrent een al of niet opterigten Instituut in die stad, voor Genees- en Vroedkundig onderwijs, zoude zijn beslist; een gedeelte der Bibliotheek, voornamelijk de Nederlandsche Letterkunde en nieuwere Geschiedenis bevattende, benevens eenige andere fraaije en kostbare werken, werd aan de stad Arnhem toegewezen.

Hooge-School te Leuven.

Tot Rector-Magnificus bij de Universiteit te Leuven werd door Z. M. benoemd de Hoogleeraar *Sentelet*. — Tot gewoon Hoogleeraar in de Medische Faculteit werd aangesteld de heer *J. J. van der Taelen*, tot dus verre buitengewoon Hoogleeraar. Slechts kort echter mogt het dezen, door zijne kweekelingen en ambtgenooten hooggeachten, man gebeuren, in deze nieuwe betrekking werkzaam te zijn, daar hij op den 28sten December dezes jaars, na eene korte ongesteldheid, aan zijn talrijk en bedroefd huisgezin door den dood ontrukt werd.

Hooge-School te Luik.

Z. M. benoemde, tot Rector-Magnificus te Luik, den Hoogleeraar *Ernst*. — Voorts werd, tot gewoon Hoogleeraar in de Faculteit der Wijsbegeerte en Letteren, aangesteld de Heidelbergsche Hoogleeraar *Wagemann*.

Hooge-School te Gent.

Aan de Universiteit te Gent, even als aan de beide overige Universiteiten der Zuidelijke Provinciën, werd door Z. M. eene som van *f* 5000 toegestaan, dienende deels tot aankoop, deels tot uitbreiding der Zoölogische verzamelingen.

Eerste steen aan het gebouw der Universiteit aldaar.

Op den 4den Augustus geschiedde het leggen van den eersten steen aan het Universiteits-gebouw op eene plegtige wijze, door den Minister voor het Publiek Onderwijs, de Nationale Nijverheid en Koloniën, als Kommissaris van Z. M. den Koning. Z. Exc. werd ten elf ure van deszelfs hôtel afgehaald door de burgerlijke overheden, benevens den Akademischen Senaat, voorafgegaan door de hoofdgilden der stad, alle in plegtgewaad gedoscht. Ter bestemde plaats gekomen

Hooge-School te Gent.

zijnde, hield de Burgemeester eene toepasselijke aanspraak, welke met het herhaald gejuich van *Leve de Koning!* werd beantwoord. Z. Exc. sprak hierop eene korte redevoering uit, voornamelijk ten betooge van den krachtdadigen invloed van wetenschappelijke beschaving, in het algemeen, en bijzonder van het publiek onderwijs, op het geluk der menschheid en den luister der Staten, waarna de Secretaris van de Universiteit, de heer *Hye-Schoutheer*, het proces-verbaal der plegtigheid, in de Vlaamsche taal, voorlas; hetwelk vervolgens geteekend en in eene looden doos geplaatst zijnde, benevens een Latijnsch opschrift, eenige medailles en munten, in den daartoe gereed gemaakten steen gelegd werd. Deze steen werd hierop door den Minister in den grond gelegd, en vervolgens door alle de tegenwoordige ambtenaren een steen aan den toekomstigen Musen-tempel gelegd. De medailles, welke de stedelijke regering bij deze gelegenheid had doen slaan, hadden aan den eenen kant het wapen der stad, met het opschrift: *Aulae Academicae constructione decreta*, waaronder men las: *Aere municipali*, benevens het jaartal; de keerzijde vertoonde eenen van eiken- en olijven-takken gevlochten kroon, waarin als opschrift: *Principe aedis lapide posito die IV Aug. S. P. Q. Gand. diem fest. et solemn. sacravit.* — Na den afloop der plegtigheid werd aan den Minister door het stedelijk bestuur een maaltijd gegeven, waarop onderscheidene toasten met geestdrift gedronken werden, welke echter ten hoogsten top klom, toen Z. Exc. kennis gaf van het door Z. M. genomen besluit wegens eene te openen tentoonstelling voor volks-nijverheid in de stad Gent (1). — De Maatschappij der Schoone Kunsten gaf aan den Minister voor het Publiek Onderwijs insgelijks een' luisterijken maaltijd, hebbende vooraf eene letterkundige zitting plaats gehad. Een gedicht op den dood van *Gretry*, door den heer *Quetelet* vervaardigd, verwierf

(1) Zie boven bl. 137—139.

ongemeen veel toejuiching. Ook gaf Mejufvrouw *de Valder*, kweekeling der Maatschappij, door het zingen van onderscheidene Italiaansche aria's blijken van de doelmatigheid des onderrigts, terwijl zij den grootsten lof voor haar uitstekend talent van Zijne Excellentie, in de meest vleijende bewoordingen, mogt ontvangen, welke zulks van een fraai geschenk, door eenen van zijne Secretarissen overhandigd, deed verzeld gaan.

Uitdeeling van eere-medailles.

Op den 4den October droeg de Hoogleeraar *P. Cassel*, het rectoraat der Hooge-school over aan den Hoogleeraar *Hellebaut*, bij besluit van Z. M. tot deze waardigheid benoemd, met eene redevoering: *de utilitate studii historici scientiarum physicarum*. (Over het nut eener historische beoefening der natuurkundige wetenschappen.) — Na het eindigen derzelve geschiedde de uitdeeling der eere-medailles, voor de bekroonde Prijsverhandelingen, aan vijf leerlingen der Hooge-school, zijnde de heeren: *Gislain*, in de faculteit der Geneeskunde; *Liebrecht*, in die der Regten; *Timmermans*, in de Wiskunde; *Lemaire*, in de Kruidkunde, en *Lanthier*, in de Oude Letteren. — De plegtigheid werd besloten met de bekendmaking der nieuwe uitgeschreven prijsvragen en van het programma der Akademische lessen.

Dood van den Hoogleeraar *Hellebaut*.

De Hoogleeraar *Hellebaut*, een der uitsteekendste Regtsgeleerden des Rijks, overleed op het onverwachtst op den 27sten October, na korteling, zoo als het scheen, uit eene zware ziekte hersteld te zijn en zelfs, in den achtermiddag des vorigen dags, zijne gewone lessen te hebben gehouden. — Op den 29sten October had deszelfs ter aarde bestelling, onder eenen ontzaggelijken toevloed van lieden uit alle klassen, plaats, wordende deszelfs lijk door alle de Hoogleeraren en kweekelingen der Hooge-school gevolgd. De Hoogleeraar *Mahne* sprak op het graf zelf eene korte lijkrede uit, welke met algemeene deelneming werd aangehoord. Ook hield de Hoog-

leeraar *Schrant*, bij gelegenheid van den lijkdienst des overledenen in de kerk van St. Michiel, op den 11den November, eene lofrede in eene der zalen van het stadhuis, welke de meeste goedkeuring wegdroeg. — In plaats van den heer *Hellebaut*, werd door Z. M. tot gewoon Hoogleeraar in de Regtsgeleerdheid, benoemd de heer Mr. *B. J. F. van Wambeke*, tot dus verre President van de Regtbank van eersten Aanleg te Antwerpen.

Hooge-School te Leijden.

Bij de Universiteit te Leijden legde, op den 8sten Februarij, de Hoogleeraar *J. H. van der Palm* de waardigheid van Rector-Magnificus neder, met eene plegtige redevoering: *de Imperatore Ali Abutalebi filio, Saracenorum principum maximo.* (Over *Ali* den zoon van *Abutaleb*, den grootsten der Saraceensche Vorsten). Hierna werden de gouden eerepenningen uitgereikt, te weten: bij de Faculteit der Letteren, aan den heer *F. G. N. Suringar*, Theol. Cand. te Leijden; — bij de Medische Faculteit, aan den heer *J. Landt*, Med. Cand. te Leijden; — bij de Juridische Faculteit, aan den heer *de Rantz*, Jur. Utr. Cand. te Groningen; — bij de Theologische Faculteit, aan den heer *T. A. Clarisse*, Theol. Cand. te Leijden; — bij de Faculteit der Physische en Mathematische Wetenschappen, voor de Physica, aan den heer *J. C. Ermerins*, Math. et Phil. Nat. Cand. Med. Stud. te Leijden; voor de Mathesis, aan den heer *J. G. van den Bergh*, Math. et Phil. Nat. Cand.; voor de Astronomie, aan den heer *B. Kam*, Theol. Stud. te Leijden; voor de Natuurlijke Historie aan den heer *H. C. van Hall*, Lit. Hum. Stud. te Amsterdam; voor de Chymie, aan den heer *A. G. van Stipriaan Luiscius*, Med. Stud. te Leijden. — Voorts werd de afgetreden Rector-Magnificus in deze waardigheid vervangen door den Hoogleeraar *M. S. du Pui*. Tot Secretaris van den Akademische Senaat werd aangesteld de Hoogleeraar *E. A. Borger*. —

Z. M. benoemde tot Secretaris van Curatoren der Hooge-school den Heer *F. W. Smallenburg.*

Hooge-School te Leijden.

Op den 5den April overleed de Hoogleeraar *C. F. Kleynhoff van Enspyck*, welke twee jaren het Hoogleeraarambt in de Land-huishoudkunde had bekleed. Sedert het jaar 1811 Lid der Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem gaf hij, onder anderen, een geschrift: ,, over het Nut der Insekten" in het licht.

Dood van den Hoogleeraar *S. J. Brugmans.*

Een hoogst betreurenswaardig verlies leed de Hooge-school op den 22sten Julij, door het overlijden van den heer *S. J. Brugmans*, Hoogleeraar in de Kruidkunde, Scheikunde en Natuurlijke Historie, alsmede Inspekteur-Generaal van den geneeskundigen dienst der land- en zeemagt. — Deze buitengemeene man, welke, voorzeker, onder de beroemde Nederlanders van alle tijden eene der eerste plaatsen bekleedt, zag het eerste levenslicht te Franeker in Vriesland, op den 24sten Maart van het jaar 1763. Hij ving zijne letteroefeningen aan op de Akademie te Groningen, alwaar zijn vader de Wis- en Natuurkunde onderwees, en zettede dezelve naderhand te Leijden voort. Eerst achttien jaren oud, werd hij tot Doctor in de Wijsbegeerte bevorderd, en behaalde in hetzelfde jaar een' prijs op eene, door de Akademie te Dyon voorgestelde, vraag. In het volgende jaar 1782 behaalde hij een' soortgelijken prijs bij de Akademie te Bordeaux en gaf een jaar later eene belangrijke verhandeling, wegens een te Groningen waargenomen luchtverschijnsel, in het licht. De Akademie te Berlijn wees hem in 1785 eenen prijs toe voor zijne verhandeling over het onkruid, in welk jaar hij te Groningen, na het schrijven eener dissertatie *de puogenia*, met de kap tot Doctor in de geneeskunde werd bevorderd. Nog op het einde van dit jaar volgde hij den beroemden *van Swinden*, in het Hoogleeraarambt der Natuurkunde en Wijsbegeerte te Franeker op, welken post hij echter, na eenige maan-

Hooge-School te Leijden.

den onderwijs gegeven te hebben, met dien van Hoogleeraar der Kruidkunde te Leijden verwisselde, waarbij achtervolgens de Natuurlijke Historie en de Scheikunde gevoegd werd. Zijn voortreffelijk anatomisch kabinet, een der volledigste door partikulieren bezeten, zettede aan zijn onderwijs meer dan gewone belangrijkheid bij en bevorderde, op eene uitstekende wijze, de kennis der natuurlijke geschiedenis. — De Hoogleeraar *Brugmans*, na eene bijzondere studie der legerziekten gemaakt en zich toegelegd te hebben op de zamenstelling en administratie der hospitalen, werd, in het jaar 1794, door de Staten van Holland geraadpleegd, tot het aanleggen derzelve, ten einde de gekwetsten der Verbondene Legers daarin te kunnen opnemen. Na de omwenteling van 1795 werd hij geroepen om een plan, tot verbetering van den geneeskundigen dienst voor de Hollandsche legers, daar te stellen, hetwelk in deszelfs geheel werd aangenomen en algemeene goedkeuring verwierf. Onder Koning *Lodewijk* bekwam de Heer *Brugmans* den titel van Direkteur-Generaal van den geneeskundigen dienst en Staatsraad, en bij de vereeniging van Holland met het Fransche Rijk, werd hij tot Inspekteur-Generaal der legers benoemd. Ook werd de Heer *Brugmans* tot Rector der Universiteit te Leijden, bij de organisatie der akademiën in de Hollandsche provinciën, benoemd. Na de gelukkige herstelling der Nederlanden in het jaar 1813, werd de Hoogleeraar met den militairen geneeskundigen dienst in de Zuidelijke Provinciën belast, en vervolgens aan het hoofd dier administratie en, eenigen tijd later, aan die der Marine en Koloniën door Z. M. met den titel van Inspekteur-Generaal, gesteld. — Behalve deze aanzienlijke eerambten, ontving de Heer *Brugmans* veelvuldige belooningen en blijken van achting, aan zijne verdiensten verschuldigd, zelfs uit de handen van vreemde Mogendheden. Z. M. de Koning schonk den Heer *Brugmans*

Hooge-school te Leijden.

den rang en titel van Generaal-Majoor en de Ridder-orde van den Nederlandschen Leeuw. Door den Keizer van Rusland werd hem de Orde van St. Anna 2de Klasse; door den Koning van Pruissen de Orde van den rooden Adelaar 3de Klasse, en door den Keizer van Frankrijk die van het legioen van eer geschonken. Niet alleen het Koninklijk Nederlandsche Instituut, maar ook een groot aantal andere wetenschappelijke genootschappen, rekende het zich tot eer hem onder hunne Leden te tellen, terwijl hij zich van onderscheidene zendingen en kommissiën, waarmede hij bij voorkeur belast werd, steeds op eene uitstekende wijze kweet. Aan het hoofd der Kommissie, belast met de vervaardiging van de Pharmacopoea Batava, in 1805 uitgegeven, geplaatst, was hij een der voornaamste opstellers derzelve, en, nog naauwlijks eene maand voor zijn overlijden, had hij met de Kommissie voor de Nederlandsche Pharmacopoea, welks President hij was, dit laatste werk voltooid. — De zeldzame omvang zijner kundigheden in alles, wat tot de natuurkundige wetenschappen behoorde; zijne ongemeene begaafdheid om dezelve aan anderen mede te deelen; de onvergelijkelijke vlugheid van bevatting, helderheid van inzigten, schranderheid van geest, en juistheid van oordeel, hem eigen; zijn verbazend werkvermogen, voorbeeldelooze ijver en kracht van uitoefening; alles verhief hem tot een regtmatig voorwerp der algemeene bewondering. Niet alleen de Leijdsche Hooge-school, welke hem onder hare beroemdste en nuttigste leeraren telde, en aan hem de voortreffelijke inrigting en gedurige verrijking van haar Museum van Natuurlijke Historie en van haren Kruid-tuin verschuldigd is; maar ook het Vaderland, hetwelk aan hem de hervorming der militaire hospitalen, en, na den slag bij Waterloo, het behoud van een groot deel zijner dappere verdedigers te danken heeft; alsmede de geleerde wereld, welke hij door vele nieuwe en belangrijke ontdekkingen

Hooge-School te Leijden.

in het veld der wetenschappen aan zich verpligtte, betreuren met zijne echtgenoote, kinderen, bloedverwanten en vrienden, zijn verlies op het smartelijkst (1).

De Hoogleeraar *G. J. van der Boon Mesch*, aanvaardde op den 2den October het buitengewoon Hoogleeraar-ambt in de Landhuishoudkunde, met eene redevoering: *de recta Academica Oeconomiae ruralis institutione, cum ceteris disciplinis physicis tam arcte conjunctis, ut mutuam et necessariam sibi opem ferant.* (Over het doelmatig Akademisch onderwijs der Landhuishoudkunde, het verband derzelve met de overige natuurkundige wetenschappen, en de wederzijdsche hulp die zij elkander toebrengen.)

Op den 6den November daaraanvolgende werd door den Hoogleeraar *J. de Gelder* de post als buitengewoon Hoogleeraar in de Faculteit der Wis- en Natuurkundige Wetenschappen aanvaard, met het houden eener redevoering: *de commodis atque emolumentis ab iis consequendis, qui Mathematum ac rerum naturalium studia cum literarum humaniorum cultu feliciter conjunxerint.* (Over de voordeelen eener gelukkige verbinding van de beoefening der Wis- en Natuurkundige Wetenschappen, met de beoefening der fraaije letteren.)

Tot gewoon Hoogleeraar in de Wis- en Natuurkundige Faculteit werd door Z. M. benoemd de Hoogleeraar *C. G. Reinwardt*, Direkteur van Landbouw, Kunsten en Wetenschappen op het eiland Java.

Hooge-School te Utrecht.

Op den 12den Januarij hield de Heer *T. G. van Lith de Jeude* deszelfs Intree-rede, als buitengewoon Hoogleeraar bij de Faculteit der Wis- en Natuurkunde te Utrecht, handelende: *de Johanne Swammerdamio egregio Historiae naturalis cul-*

(1) Middelb. Cour, No. 96 en 97. — Nijm. Cour. No. 62. — Amsterd. Cour. No. 174 en Journ. Belg. No. 209.

cultori exemplo. (Over *Johannes Swammerdam*, als een uitmuntend voorbeeld voor den beoefenaar der Natuurlijke Historie.)

Hooge-School te Utrecht.

De Hoogleeraar *G. Moll* legde op den 26sten Maart zijnen post, als Rector-Magnificus, neder en droeg denzelven over aan den Hoogleeraar *H. Roijaards*, met eene redevoering: *de vitanda in Astronomiae studio fingendi temeritate, et coeli observatione quam deligentissime instituenda.* (Over het vermijden van alle ligtvaardige verdichtingen en het naauwkeurig waarnemen des hemels in de beoefening der Sterrekunde.) — Vervolgens werden de gouden eerepenningen door den aftredenden Rector met zeer gepaste aanspraken overhandigd, als: aan den heer *H. C. van der Boon Mesch*, Med. Cand. te Leijden, voor deszelfs bekroond antwoord op de Scheikundige prijsvraag; — aan den heer *J. Sandra*, Jur. Utr. Cand. te Utrecht, in het vak der Regtsgeleerdheid; — aan den heer *B. A. Nauta*, Litt. hum. Stud. te Leijden, in de faculteit der letteren en bespiegelende Wijsbegeerte. Voorts werd de heer *J. R. Thorbecke*, Litt. hum. et Phil. theor. Cand. te Leijden, wiens verhandeling, als de bekroonde het naast bijkomende, waardig geoordeeld was in de Jaarboeken der Akademie gedrukt te worden, met deze vereerende onderscheiding geluk gewenscht (1). — Tot Secretaris der Akademische Senaat, voor het volgende Akademiejaar, werd aangesteld de Hoogleeraar Mr. *P. W. van Heusde.*

Op den 25sten Junij overleed, tot groot verlies der Hooge-school, de President-Curator, de heer Mr. *W. P.* Baron *de Perponcher Sedlnitzky*, Heer van Wolphaarsdijk, Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, Lid van de Ridderschap en de Staten der Provincie Utrecht en derzelver Gedeputeerden. Behalve deze waardigheden

(1) De beschrijving eener Maskerade, bij deze gelegenheid door de Studenten gegeven, wordt gevonden in de Utr. Cour. No 38.

bekleedde hij ook het lidmaatschap bij onderscheidene genootschappen, waarvan het Utrechtsche Genootschap van Kunsten en Wetenschappen hem onder deszelfs bestuurders telde. Zijne zucht voor de Wijsbegeerte en Dichtkunst, gepaard met deszelfs ijver voor den Godsdienst en het Christendom, in onderscheidene geschriften, waarvan vele onder de spreuk *Tendimus ad coelestem patriam*, ten toon gespreid, als ook zijn onberispelijke levenswandel hadden hem, niet minder dan de waarneming der aanzienlijkste regerings-posten, de algemeene achting doen verwerven. — Z. M. benoemde tot Curator, in plaats des overledenen, den heer *J. G. Swellingrebel*, Officier bij de Regtbank van eersten aanleg.

Hooge-School te Groningen.

Den 11den October hield de heer *P. Hendriksz*, als buitengewoon Hoogleeraar in de Heel- en Vroedkunde te Groningen, deszelfs Intree-redevoering: *de Chirurgorum nostratium laudibus, optimis excolendae artis chirurgicae incitamentis.* (Over de voortreffelijkheid der Vaderlandsche heelkundigen, als den besten spoorslag ter beoefening der heelkunde.)

Het Rectoraat der Universiteit werd, op den 12den October, door den Hoogleeraar *J. Baart de la Faille*, aan den Hoogleeraar *C. de Waal* overgedragen, met eene redevoering: *quid artes atque disciplinae cum juventute communicatae faciant ad salutem communem adjuvandam augendamque.* (Over hetgeen de Kunsten en Wetenschappen, waarin de jeugd onderwijs ontvangt, toebrengen kunnen tot bevordering en vermeerdering van het algemeen welzijn.) — Bij deze gelegenheid werden gouden eere-medailles uitgereikt, aan den heer *W. van Swinderen*, Phil. theor. Litt. hum. Cand. te Groningen, in de faculteit der bespiegelende Wijsbegeerte en Letteren, en aan den heer *L. C. Schroeder van der Kolk*, Med. Cand. in de Faculteit der Geneeskunde. Bij de Faculteit der Regtsgeleerdheid kwam geene verhandeling in, terwijl die, welke bij de overige

ingezonden waren, der bekrooning minder waardig waren gekeurd.

Het Koninklijk Nederlandsche Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten hield, op den 30sten en 31sten September, deszelfs twaalfde algemeene vergadering, onder voorzitterschap van den heer Mr. *Jeronimo de Vries*, welke, ter dezer gelegenheid, openlijke hulde bewees aan de nagedachtenis van de, gedurende het laatst verloopen Instituuts-jaar, overledene leden, de heeren: *J. H. van Kinsbergen*, *And. Bonn*, *S. J. Brugmans*, leden der eerste klasse; *J. B. les Broussart* en *H. bosscha*, leden der derde; en *J. Pisson*, lid der vierde Klasse.

Het Koninklijk Nederlandsche Instituut.

Op den 31sten Augustus hield de derde Klasse hare tweede openbare zitting, onder het voorzitterschap van den Hoogleeraar *J. Willmet*. Na het verslag der werkzaamheden, sedert de laatst openbare zitting, door den Secretaris der klasse, met vermelding der veranderingen in het personeel der klasse, en inzonderheid van haar geleden verlies door den dood der twee evengemelde leden, sprak de heer *A. van Goudoever*, Hoogleeraar te Utrecht, eene Latijnsche redevoering uit: „over de welsprekendheid der Romeinen, onder de alleenheersching, vergeleken met die in den bloei van het Gemeenebest." De Kommissie ter beoordeeling der Prijsverhandelingen, over de vraag door de Klasse in den jare 1817 uitgeschreven, bragt hierop haar rapport uit, strekkende om, offschoon inzonderheid een der twee ingekomene antwoorden vele en uitstekende verdiensten had, echter, ten einde niet alleen aan deszelfs verdienstelijken Schrijver, maar tevens aan alle andere Geleerden gelegenheid te geven, om naar den palm te dingen, dezelfde prijsvraag andermaal uit te schrijven, om voor den laatsten December 1820 beantwoord te worden. De Klasse vereenigde zich met dit voorstel, wordende daarenboven eene nieuwe Prijsvraag, tegen hetzelfde tijdstip te beantwoorden, afgekondigd. Hierna

hield de heer *E. A. Borger*, Hoogleeraar te Leijden, eene Latijnsche redevoering: „ over de navolging der Ouden;" en werd deze openbare zitting vervolgens door den Voorzitter met gepaste toespraken gesloten. — De tweede openbare zitting der eerste Klasse had plaats op den 8sten October, wordende door den Voorzitter, den heer *J. F. Serrurier*, met eene allezins gepaste voorafspraak geopend. De Secretaris der Klasse, de Hoogleeraar *G. Vrolik*, gaf een belangrijk en uitvoerig verslag van de werkzaamheden der Klasse, sedert de twee laatste jaren, en kondigde de prijs-uitschrijving der zelfde Klasse aan, ter beantwoording in den jare 1821, 1823 en 1825.

Bij de Eerste Klasse, werden in dit jaar benoemd tot Leden, de heeren: *A. van Stipriaan Luiscius*, te Delft, in plaats van den Heer *W. van Barneveld*, onder de rustende leden opgenomen; de Hertog *van Ursel*, Minister van den Waterstaat en de Publieke werken, in plaats van den heer *F. H. de Burtin*; *J. A. Uilkens*, Hoogleeraar te Groningen, in plaats van den Heer *J. N. van Eys*; *G. Sandifort*, Hoogleeraar te Leijden, in plaats van den heer *A. Bonn*; *Bernard*, te Leijden, in plaats van den Heer *A. G. Camper*, onder de rustende leden opgenomen; en *H. van Hoorebeeke*, te Gent. — Bij de derde Klasse werden benoemd, tot Leden der Klasse, de heeren: *N. Cornelissen*, in plaats van den heer *J. B. Les Brousfart*; *W. A. van Hengel*, Hoogleeraar te Amsterdam en Mr. *J. H. van Reenen*, mede Hoogleeraar aldaar, ter vervulling van twee tot hiertoe onbezet geblevene plaatsen; Mr. *J. Walraven*, te Amsterdam in plaats van den heer *P. van Hemert*, onder de rustende Leden opgenomen en *P. H. Hofman Peerlkamp*, Rector te Haarlem, in plaats van den heer *H. Bosscha*. Voorts werd tot buitenlandsch geassocieerden benoemd de heer *J. von Hammer*, te Weenen, tot dus verre korrespondent der Klasse. — Tot Leden der vierde Klasse, eindelijk, werden benoemd de heeren: *Hulswit*, in plaats van den heer *Dupré*;

en *R. Roelandt*, te Gent, in de plaats van *J. B. Pisson.*

Koninklijke Akademie van wetenschappen en fraaije letteren te Brussel.

Gelukkiger dan in het vak der geschiedenis was de Koninklijke Akademie der wetenschappen en fraaije letteren te Brussel in het vak der wetenschappen, met betrekking der door haar opgegevene prijs-stoffen, geslaagd, zoo als op de Algemeene Vergadering van dit jaar bekend werd. Wel is waar, het ingekomen antwoord op de vraag, betrekkelijk het bewijzen en vastſtellen eener door *Euler* verdedigde, maar door *d'Alembert* als onzeker en vooronderſtellend beschouwde Mechanische waarheid, als Natuurkundig grondbeginsel (1), was niet geheel en al voldoende bevonden, echter werd aan den schrijver, den Kolonel *Huguenin*, Direkteur der geschut-gieterij te Luik, uit overweging der vele verdiensten in hetzelve gevonden wordende, eene zilveren medaille ter aanmoediging toegekend. De schrijver eener prijs-verhandeling, houdende: „eene beschrijving der verschillende soorten van mineralen, die binnen het Rijk gevonden worden, in derzelver onderscheidene eigenschappen, met vermelding van de ligging van elke soort, en van de plaatsen alwaar dezelve worden gevonden, en tevens met opgave van hetgeen de schrijvers, die bereids over dezelve gehandeld hadden, deswege hadden gezegd," ontving mede, tot aanmoediging zijner pogingen, eene zilveren medaille. De schrijver dezer welgeschrevene en van vele mineralogische kunde blijken dragende verhandeling, was de heer *J. T. de Behr*, Kommies van Staat. Voorts werd deze prijsvraag ter beantwoording in het jaar 1820 herhaald.

Tot gewoon Lid der Akademie werd benoemd de heer *Cassel*, Hoogleeraar in de Natuurlijke Geschiedenis en Kruidkunde te Gent.

Koninklijke Akademie van

Bij de Koninklijke Akademie der Beeldende

(1) Zie deze vraag in haar geheel in de Alg. Konst- en Letterbode 1818. No. 43.

Beeldende Kunsten te Antwerpen.

Kunsten te Antwerpen werd door Z. M. benoemd, tot Hoogleeraar in de bouwkunde, de heer *Bourla*. — Voorts werden benoemd, de heeren: *Urano*, tot gewonen Raad der Akademie, en *J. A. Snijers Willems*, tot buitengewonen Raad.

Het aanzienlijk getal maatschappijën en genootschappen, tot bevordering van verstandelijke en wetenschappelijke beschaving, mogt wederom, voor het grootst gedeelte, hare ijverige pogingen met het gelukkigst gevolg bekroond zien.

Het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen.

Het Zeeuwsch Genootschap der wetenschappen wees, op den 6den Januarij, aan deszelfs medelid, den heer *J. P. Bourjé*, te Middelburg, eene zilveren medaille toe, tot erkentenis der door denzelven vervaardigde Kaart, aanwijzende de omstandigheden der merkwaardige Zons-verduistering, welke den 7den September 1820 plaats zoude hebben, voor alle plaatsen der aarde, benevens eene daartoe dienende beschrijving. — Op den 29sten December hield het voornoemde genootschap deszelfs algemeene vergadering, onder het voorzitterschap van den heer Mr. *N. C. Lambrechtsen van Ritthem*. Onder negen ingekomene Prijsverhandelingen beantwoorde geene geheel en al aan het voorgesteld doel, doch werd aan den schrijver eener verhandeling: „ over den honigdaauw" eene zilveren medaille toegelegd, zullende dit stuk door het genootschap, met de noodige weglatingen, verbeteringen en bijvoegselen, ook uit een tweede ingekomen antwoord over het zelfde onderwerp ontleend, worden uitgegeven. —. Sedert de laatste algemeene vergadering waren tot Direkteuren gekozen, de heeren: Mr. *J. C. Hinlopen*, Mr. *J. C. van Stapele*, *W. C. de Virieu*, en *C. Le Nobel*. Tot gewone leden werden benoemd, de heeren: *D. M. Kakebeen*, te Middelburg, Mr. *C. J. van Assen*, te 's Gravenhage; Jhr. *K. W. J. Pabst tot Bingerden*;

P. Hofman Peerlkamp, te Haarlem; *P. Curte*, te Rotterdam; *G. Dorn-Seiffen*, te Utrecht; *J. ab Utrecht Dresselhuis*, te Wolphaarsdijk; *J. Konijnenburg*, te Amsterdam; Mr. *J. Bal Snijders*, te Middelburg; *W. A. van Hengel*, te Amsterdam; *N. Cornelissen*, te Gent; *Ch. Pougens*, te Parijs; *J. W. Statius Muller*, te Amsterdam; *G. Moll*, te Utrecht; Mr. *E. A. Greve*, te Amsterdam; *J. Th. Bergman*, te Leijden. Tot Lid Korrespondent werd benoemd de heer *J. R. Vos*, Med. Doct. te Middelburg, naar Bengalen vertrekkende.

De Maatschappij van Landbouw en Kruidkunde te Gent.

De Koninklijke Maatschappij van Landbouw en Kruidkunde te Gent, benoemde in hare zitting van den 19den Januarij: tot buitenlandsche geassocieerenden, den heer *Coke*, in het Graafschap Norfolk; den Hertog *van Bedford*, en den Hoogleeraar *Thunberg*, te Upsal in Zweden; — tot binnenlandsche geassocieerden, de heeren: *Audoor*, te Brussel; *Bellefroit van Hove*, te Freloux bij Luik; Baron *de Neverlée*, Lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal; *de Valder*, te Gistelles; *van Wickevoort-Crommelin*, te Haarlem, en *C. de Potter*, te Rumbeke in West-Vlaanderen. — Op den 4den Februarij werd de wintertentoonstelling van planten geopend, welke tot den 19den, onder eenen ongemeen grooten toeloop van aanschouwers, voortduurde. De Jurij der Maatschappij wees, onder voorzitting van den Heer *van Hulthem*, de navolgende eere-belooningen, voor de ter mededinging ingezondene planten toe, als: aan den heer *T. van Saceghem*, voor de *Hydrangea hortensis Wild.*; aan den heer *Du Bois de Vroeijlande* den prijs der boomkweekerij, voor de *Mimosa decurrens*; het eerste accessit voor de *Azalea Indica*, *Banksia ericaefolia*, en *Strelitzia regin. var. ovata*, aan de heeren: *van Tieghem*, te Gent, *Parmentier*, te Enghien, en *Cassel*, te Gent; het tweede accessit aan den gemelden heer *Parmentier*, voor de *Banksia spinulosa*; terwijl eerevolle vermelding

geschiedde van een aantal andere. Ter mededinging naar den uitgeloofden eere-prijs voor de vreemde vruchten in 1818 te Gent aangekweekt, was alleen ingezonden de *Punica Granat.*, en dien ten gevolge de prijs toegewezen aan den heer *Musſché*, te Gent. — Uit naam van Z. M., beschermheer des genootschaps, waren mede in de zaal ten toon gesteld 4 fraaije planten; ook stonden in dezelve vijf cijpressen-boomen ter gedachtenis der Heeren: Abt *Hacquart*, *J. Smets*, *J. E. D. d'Hont d'Arcy*, *A. Fonson*, en *C. Faipoult*. — Ter verrijking van den Kruidtuin te Gent strekte een fraai geschenk van den Baron *van de Capellen*, Gouverneur der Oost-Indische Bezittingen, en bestaande in meer dan honderd verschillende soorten van zaden, welke alle in zeer goeden staat aankwamen.

De Stads Teeken-Akademie te Amsterdam.

Op den 9den Februarij had de plegtige uitreiking der eereprijzen bij de stads teeken-akademie te Amsterdam, in tegenwoordigheid eener aanzienlijke verzameling van toehoorders, plaats, als: in de tweede klasse, eene dubbelde zilveren medaille aan den heer *E. T. Kruger*, en in de 1ste klasse de gouden eerepenning, benevens een getuigschrift, aan den heer *D. B. Voorman*. De Hoogleeraar *J. Konijnenburg* sprak bij deze gelegenheid eene redevoering uit, tot onderwerp hebbende: „ de juiste teekenkundige beoefening van het Akademie-beeld, als grondslag en middel tot beeldende kunstverheffing, bijzonder in ons Vaderland;" voorts bragt dezelve, op eene zeer doelmatige wijze, hulde toe aan de nagedachtenis van den overledenen oudsten Direkteur, den heer *Is. Schmidt*, sedert den jare 1794 aan het hoofd der stichting.

Het Genootschap *Mathesis Scientiarum Genetrix*.

Het Genootschap van Wis-, Bouw-, Natuur-, Reken- en Teekenkunde, onder de zinspreuk: *Mathesis Scientiarum Genetrix*, in den jare 1785 te Leijden gevestigd, hield aldaar op den 3den Maart eene algemeene vergadering ter uitdeeling

der eere-prijzen aan een aantal verdienstelijke kweekelingen. De heer *C. van der Heijden*, Medebestuurder des genootschaps, opende de vergadering met eene redevoering, behelzende: „ eene vluchtige beschouwing van den aard- en het karakter der Nederlanders in het algemeen, en hunne zucht voor geleerdheid en uitbreiding van nuttige kunsten en wetenschappen, in het bijzonder." Hierop werden de eerebelooningen toegereikt aan negen kweekelingen in de Teekenkunde, welke ieder een Pleister borstbeeld bekwamen, terwijl die, welke in de overige vakken uitgemunt hadden, met fraaije boekgeschenken beloond werden.

Het Genootschap *Hierdoor tot Hooger*.

De jaarlijksche algemeene Vergadering ter uitreiking der eere-prijzen bij het Teeken-genootschap, *Hierdoor tot Hooger*, te Rotterdam, had plaats op den 24sten April. De heer *G. de Meijer*, voorzitter des genootschaps, opende de vergadering met eene redevoering: „ over den Ridder *A. van der Werf*, beschouwd als het sieraad van den Vaderlandschen Kunstroem en als voorbeeld ter navolging." De Secretaris des Genootschaps, de heer Mr. *J. A. Weiland*, deed hierop verslag van den bloeijenden staat deszelven, waarna de plegtige uitreiking der eerepenningen geschiedde, zoo over de klassen der handteekening en bouwkunde, als die der doorzigtkunde en wiskunde.

Maatschappij van Landbouw te Amsterdam.

Op den 4den Mei hield de Maatschappij ter bevordering van den Landbouw, te Amsterdam, hare groote vergadering. Op dezelve werd eene eerebelooning van acht dukaten toegewezen aan den heer *J. C. van Hasselt*, te Groningen, wegens de door denzelven, overeenkomstig een door hem toegezonden berigt, genomene proeven om, door het verbouwen en het voeren van klaver, meerder vee aan te houden, en om, door de groote hoeveelheid mest, op deze wijze verkregen, aan zijnen grond meerdere vruchtbaarheid bij te zetten; alles ter voldoening eener door de

Maatſchappij deswege gedane uitſchrijving in het verleden jaar.

Het Genootſchap *Kunstoefening.*

Bij het Genootſchap *Kunstoefening* te Arnhem, geſchiedde op den 7den Mei de jaarlijkſche uitdeeling van prijzen en medailles in de onderſcheidene klasſen van Teeken-, Bouw- en Doorzigtkunde. De plegtigheid had plaats in tegenwoordigheid eener groote en aanzienlijke vergadering, op de daartoe gunſtig verleende Concert-zaal, welke, op het fraaist, met tropheën, bloem-festoenen, draperijen, pleister-beelden, laurier- en oranje-boomen was verſierd en een bekoorlijk gezigt opleverde. Na de uitvoering eener fraaije ouverture, beklom de heer *Nedermeijer van Rosenthal* het ſpreekgeſtoelte en hield eene treffende redevoering: „over de ontwikkeling van den Kunstzin als een middel ter beſchaving van den mensch." — De ſpreker hierop door den tijdelijken preſident des beſtuurs, den heer *van Bronkhorst*, vervangen zijnde, gaf dezelve hierop een verſlag van den ſtaat des Inſtituuts, en van den afloop der prijsbeoordeeling. Voorts werden, onder een uitnemend muzijk, de beſtemde eereprijzen aan de bekroonde jongelingen uitgedeeld, zoo als ook, namens den Luitenant-Admiraal *van Kinsbergen*, op wiens ijverige onderſteuning en aanmoediging dit genootſchap ſteeds roem mogt dragen, de gouden en zilveren medailles, onder het geſchal van pauken en trompetten, aan de bekroonde jongelingen der beide hoogſte klasſen der teekenkunde: *G. J. de la Porte* en *A. J. Godefroi.*

De Hollandſche Maatſchappij der Wetenſchappen.

De Hollandſche Maatſchappij der Wetenſchappen wees in hare 66ſte jaarlijkſche algemeene vergadering te Haarlem, op den 21ſten en 22ſten Mei gehouden, eenen gouden eereprijs toe aan den heer Mr. *H. W. Tijdeman*, Hoogleeraar te Leijden, wegens eene ingezondene verhandeling, ter beantwoording der, door den Hoogleeraar *Brugmans*, in 1817 voorgeſtelde vraag: „welke zijn de grenzen van het nut en van de ſchade, welke door het gebruik van werktuigen in de fabrijken van ons Vaderland, in de plaats van menſchen-handen,

voor den Staat in het algemeen worden aangebragt, en in hoe verre is het over zulks te wenschen, dat het openbaar Bestuur het in gebruik breugen van de werktuigen of aanmoedige of beperke?" — Voorts werd, in het vak der Letter- en Oudheidkundige wetenschappen, met de gouden medaille bekroond de door den Hoogleeraar *E. A. Borger* te Leijden ingezondene verhandeling, tot antwoord eener vraag, door den Hoogleeraar *Cras*, in het jaar 1815, opgegeven: „of het gebruik van vele oude en ook latere geschiedschrijvers, om verdichte aanspraken, redevoeringen en soortgelijke stukken van welsprekendheid aan hunne oorlogshelden, staatslieden en andere voorname mannen in den mond te leggen, goed dan af te keuren zij?" — Tot Leden werden verkozen, de heeren: *J. Parmentier*, te Enghien; Mr. *C. J. van Assen*, te 's Hage; *J. Hamel*, te Petersburg; en *R. Warner*, te Whitcombe bij Bath.

De Teeken-Akademie te Middelburg.

Op de algemeene Vergadering, ter uitdeeling van eereprijzen, bij de Teeken-akademie der stad Middelburg, op den 16den Junij, werd door den Secretaris, onder anderen, verslag gedaan van een aanzienlijk legaat, aan voormelde Akademie geschonken door den Oud-Burgemeester *D. S. Schorer*, alsmede van het geschenk van deszelfs wel gelijkende beeldtenis, waarmede de uitvoerders van zijnen laatsten wil de uitreiking van dit legaat hadden doen verzeld gaan.

Het Provinciaal Utrechtsch Genootschap.

Bij het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, op den 26sten Junij deszelfs jaarlijksche algemeene vergadering houdende, onder voorzitting van den Hoogleeraar *Kops*, werd de gouden eereprijs, met eenparige stemmen, toegewezen, aan den heer *G. H. M. Delprat*, Predikant bij de Waalsche gemeente te Leeuwarden, voor eene verhandeling in de Fransche taal geschreven, ter beantwoording der prijs-stof behelzende: „Een Geschiedkundig overzigt van den voortgang en de verbreiding der Boekdrukkunst in de

15de en 16de eeuw, en beantwoording der vraag, welken invloed heeft die kunst gehad, en kan dezelve nog hebben op de verlichting van het menschdom?" — Insgelijks werd eenpariglijk de gouden medaille waardig gekeurd de door den heer *J. Lenting*, Rector der Latijnsche scholen te Zutphen, ingezondene: *animadversiones in Euripidis Tragoedias.* Volgens eenparig gevoelen, eindelijk, werd besloten tot het opnemen in de Acta Litteraria des genootschaps eener bijdrage, ingezonden door den heer *P. Hofman Peerlkamp*, Rector de Latijnsche scholen te Haarlem, zijnde: *Observationes Anacreonticae.* — Tot gewone Leden werden gekozen, de heeren: *J. Bake*, te Leijden; *J. C. E.* baron *van Ertborn*, te Luik; *W. R. van Heeckeren van Brandsenburg*, Mr. G. *Wittewaall*, *J. Vosmaer*, te Utrecht; Mr. *J. de Vries*, te Amsterdam; *C. Bax*, te 'sGravenhage; *A. van Beek*, te Utrecht; *J. Blanken Jsz.*, te Gouda; Mr. *P. W. Bosch van Drakestein*, te Utrecht; *J. Buijs*, te Amsterdam; *J. de Brauw*, te Woerden; *J. Kappeijne van de Coppello*, te 'sGravenhage; *G. H. M. Delprat*, te Leeuwarden; *C. F. van Eck*, te Deventer; Mr. *C. F. Haug*, te Delft; *P. Hendriks*, te Groningen, Mr. *P. Holtzius*, te Deventer; *C. Pruijs van der Hoeven*, te Rotterdam; *J. Koning*, te Amsterdam; *C. de Koning Lz.*, te Haarlem; *J. Lenting*, te Zutphen; *J. C. Krauss*, te Leijden; *W. Mensert*, te Amsterdam; *J. H. Molkenboer*, te Amsterdam; Mr. *P. J. J. Ram*, te Utrecht; Mr. *J. H. van Reenen*, te Amsterdam; *C. W. Stronck*, te Dordrecht; *C. J. Temmink*, te Amsterdam; Mr. *W. Terpstra*, te Groningen; *H. F. Thijssen*, te Amsterdam; *J. H. Voet*, te Delft; *J. van Walré*, te Haarlem; *C. W. Westerbaen*, te Amsterdam; *W. J. Zillesen*, te Rotterdam.

De Teeken-Akademie te 's Gravenhage.

Op den 8sten Julij had de plegtige uitdeeling van eereprijzen bij de Haagsche Teeken-akademie

Picturæ plaats, wordende de gouden medaille uitgereikt aan den heer *H. Bakhuizen*; en de zilveren, aan de heeren: *A. Elink Sterk Jr.* en *H. A. de Bloeme.* De heer Mr. *J. Scheltema*, ſprak bij deze gelegenheid eene belangrijke redevoering uit: „ over den oorſprong, het lot, de dienſten, den toeſtand en de vooruitzigten der confrerie en akademie van *Pictura*;" onder anderen aantoonende, dat derzelver grondlegging reeds van het jaar 1656 dagteekende, toen de ſchilders en plaatſnijders het St. Lucasgild verlieten: zijnde vervolgens in het jaar 1682 reeds eene Teeken-akademie opgerigt door den Historie-ſchilder *W. Doudijns*, later Burgemeester, waarin ſedert onafgebroken naar het nakend model werd geteekend, en vele voorname ſchilders, door den redenaar achtervolgens opgenoemd, werden gevormd. Ook werd niet alleen de Akademie te Amſterdam, maar zelfs die te Berlijn naar deze geregeld en ingerigt.

De Huishoudelijke Maatſchappij te Haarlem.

De Nederlandſche Huishoudelijke Maatſchappij te Haarlem wees, in hare zittingen van den 8ſten tot den 10den Julij dezes jaars, de volgende prijzen en belooningen toe, als: aan den heer *A. E. Staal*, te Zwol, eene premie van drie ten honderd voor het tweede jaar van het door hem, van den 1ſten Junij 1818 tot den 1ſten Junij 1819, gefabriceerd Chits-papier; — eene belooning van zes dukaten aan den heer *H. Hackenbroek* te Meppen, ſchrijver eener verhandeling: „ over inſekten, die vruchten, boomen of planten benadeelen, met opgaaf van de middelen, om die daarvan te bevrijden."

Eene tentoonſtelling van planten, andermaal bij voormelde Maatſchappij plaats gehad hebbende, werden door de vergadering, op advies der beoordeelaars en overeenkomſtig het programma, vier zilveren medailles, voor de volgende, ter mededinging ingezondene, planten toegewezen, als: voor de twee zeldzaamſte, zijnde de *Zamia Swellingrebelia* (*Zamia lanuginosa*, afgebeeld bij *Jacquin* Fragmenta Botanica tab. XXX et XXXI.) en de

Strelizia Augusta, de eerste ingezonden door de heeren *H.* en *D. van Lunteren*, bloemisten te Utrecht, en de tweede door den heer *J. Moonen*, bloemist te Haarlem; voor de twee best gekweekte, de *Gardenia grandiflora* en *Metrosideros citrina*, ingezonden door de heeren: *O. W. J. Berg van Dussen*, op de hofstede Sparenrijk bij Haarlem, en *W. F. Boreel*, op Beeckestijn te Velzen.

Maatschappij van Schoone Kunsten te Antwerpen.

Op den 15den Augustus geschiedde met vele plegtigheid de uitdeeling der navolgende eereprijzen bij de Maatschappij der Schoone Kunsten te Antwerpen, als: aan den heer *F. van Braeckelaar*, eene gouden medaille, als prijs der historie-schilderij, zijnde bij deze eerebelooning eene jaarwedde van *f* 1200, gedurende vier jaren, gevoegd, ten einde zich te Rome verder in deze kunst te volmaken; aan den heer *C. Malaise*, te Brussel, welke reeds vroeger te Gent en te Brussel den prijs had behaald, de prijs der beeldhouwkunst, waartoe als onderwerp was opgegeven eene Flora; aan den heer *Schelfhout*, te 's Gravenhage, de prijs der Landschap-schilderij; aan den heer *Maes*, te Gent, die van het Tableau-de-Genre voorstellende eene vaccinatie-zaal; aan den heer *Bourla*, te Brussel, die van Bouwkunde en aan den heer *de Graeve*, te Gent, die voor het graveren op edel gesteente. De Ridder *Simon*, te Gent, had tot aanmoediging der door hem, op zulk eene uitstekende wijze, beoefende kunst, twee gouden medailles, ter grootte van een frankstuk, aan de Maatschappij aangeboden, tot uitloving voor het graveren op edel-gesteenten en het vervaardigen van medailles, ten gevolge waarvan de heer *de Graeve* nu de eerebelooning voor het graveren op edel-gesteente, uit de handen van den heer *Simon* zelven, mogt ontvangen. Het onderwerp, ter mededinging door den heer *Simon* opgegeven, bestond in een Apollo-beeld in profiel.

De algemeene Vergadering der Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen* werd op den 10den

Augustus geopend door den Medehoofdbestuurder, den heer *S. Muller*, met eene redevoering: „over den heilzamen invloed van het Christendom op de kweeking en vorming van het aankomend geslacht." Na den afloop derzelve werden de gouden eereprijzen ter hand gesteld aan de heeren: *A. J. Lastdrager*, *H. Heppener*, en *P. van der Willigen*, voor derzelver in den verledenen jare bekroonde prijsverhandelingen; alsmede aan *J. Vossen* en *K. Buurman*, te Alphen, voor het redden van eenen grijsaard uit het water. Onderscheidene eereblijken, toegewezen aan zoodanige personen, welke zich, door het bedrijven van edelmoedige daden dezelve hadden waardig gemaakt, doch welke niet ter vergadering tegenwoordig waren, werden door de respektieve departementen uitgereikt aan een aantal lieden, wier namen, ten einde der vergetelheid ontrukt te worden, alhier eene plaats mogen vinden. Dezelve waren: *A. H. Visser*, te Balk; *W. Boenders*, *G. van Someren*, *D. op den Kamp*, *H. Bertrand*, *R. Teunissen*, *R. Buskus* en *P. Langendam*, te Nijmegen; *W. Dolleman*, te Schiedam; *R. J. Wiarda*, *J. Waling*, *W.* en *Jentje Selles Wiarda*, te Sloten in Vriesland; *J. P. de Koning Gans*, te Dalfsen; *C. van den Muijzenberg*, te Hellevoetsluis; *J. L. Werdes*, te 's Gravenhage; *A. van der Kaai*, te Vreeswijk aan de Vaart; *H. J. Dragstra*, te Nijkerk; *C. van der Klein*, te Leijden; *H. Noordeloos*, te Soeterwoude; *J. W. Springer*, te Veendam; *H. C. Prummel*, in de Wildervank; *G. de Kok*, *J. Stekelenburg*, *A. Glansbeek*, *E. van der Weert* en *J. H. Mulder*, te Utrecht; *H. van Eck* en *P. Timmerrout*, te Arnhem (1); allen door het redden van in het water of in het ijs gevallene menschen of kinderen, zich deze on-

De Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen*.

(1) Laatstgemelde had reeds tweemalen eene soortgelijke daad verrigt, zonder echter hiervoor eenige openbare hulde te ontvangen, welke hem nu op eene uitstekende wijze te beurt viel. Arnh. Cour. No. 113.

derscheiding waardig gemaakt hebbende; — *voorts E. A. Brand*, onder Oostwold, wegens toegebragte hulp en redding van een aantal vee, bij eenen hevigen brand, met overlating van zijne eigene goederen aan de woede der vlammen, en ondanks eenige bekomene wonden; en *H. Kievict*, te Dokkum, wegens het redden van man, vrouw en kinderen, van onder de puinen van derzelver ingestorte woning, en het verzorgen der ongelukkigen op zijne eigene kosten. — Onder vijf ingekomene stukken ter beantwoording eener zeer belangrijke prijsvraag, door de Maatschappij in het verleden jaar voorgesteld, werd de gouden eereprijs toegekend aan die, welke tot schrijver had den Heer *H. W. C. A. Visser*, Predikant te IJsbrechtum in Vriesland, terwijl aan den schrijver eener andere verhandeling, over hetzelfde onderwerp, eene zilveren medaille werd aangeboden, mits vrijheid gevende tot het openbaar worden van deszelfs naam (1). De bekroonde prijsstof was van dezen inhoud: „ Daar de inrigting der *Lancaster-scholen* in Engeland, niet alleen aldaar, maar ook elders in Europa, sedert de laatste jaren, de aandacht tot zich trekt, niettegenstaande het openbaar en armen-onderwijs in ons Vaderland vele jaren vroeger heeft plaats gehad, en zich aanmerkelijk verder uitstrekt, dan de bedoelingen bij de genoemde Engelsche scholen, zoo als dit, met opzigt tot de stads-armenscholen te Amsterdam, overtuigend is aangetoond in het stukje, getiteld: *De Lancasterscholen in Engeland vergeleken met de stads Armenscholen te Amsterdam*, op last van Curatoren dezer school uitgegeven; daar het ondertusschen zeker is, dat niet in alle gemeenten van het Vaderland zoodanige gelukkige gelegenheid bestaat en misschien ook niet bestaan kan, als te Amsterdam, en echter alle kinderen van arme of onvermogende ouders aanspraak hebben op onderwijs in de nood-

(1) De Schrijver der laatstgemelde Verhandeling, was de heer *P. K. Görlitz*, Onderwijzer te Rotterdam.

noodzakelijkste kundigheden, even als zulks door het belang der burgerlijke maatschappij dringend gevorderd wordt, zoo wordt gevraagd: een onderzoek, waarbij men zich de beantwoording der volgende vragen hebbe voor te stellen: — Tot hoe verre moet, volstrekt noodzakelijk, het onderwijs in openbare en armen-scholen zich uitstrekken? Zijn er voordeelen te hopen of nadeelen te vreezen, wanneer dit onderwijs zich verder en tot hoogere kundigheden uitstrekt, indien de omstandigheden dezer scholen zulks toelaten? En eindelijk: welke is de beste leerwijze, om in de openbare en armen-scholen in het Koningrijk der Nederlanden, het volstrekt noodzakelijke, in den kortsten tijd, aan het grootste getal kinderen en op de minst kostbare wijze te leeren?"

Onderscheidene Departementen dezer Maatschappij in de Zuidelijke Provinciën.

De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen begon ook haren weldadigen invloed in de Zuidelijke Provinciën uit te breiden. In de Provincie West-Vlaanderen alleen kwamen in dit jaar drie departementen der voornoemde Maatschappij in werking, namelijk: te Dixmuide, Ostende en Nieuwpoort. Het eerstgemelde departement, opgerigt den 19den Julij en het eerste van dien aard in de Zuidelijke Provinciën, was van het oogenblik van hare inwijding, op den 28sten Augustus, aanhoudend werkzaam, ten einde de heilzame oogmerken der Maatschappij te helpen bevorderen, inzonderheid in het daarstellen van middelen tot opwakkering van de beoefening der nationale taal. — De oprigting des departements te Ostende dagteekent van den 27sten Augustus. Op den 4den November had eene plegtige en buitengewone vergadering plaats, welke ook de burgerlijke en militaire autoriteiten en eene aanzienlijke schaar van toehoorders bijwoonden, strekkende om het doel en de verrigtingen der Maatschappij tot meer algemeene kennis te brengen.

Teeken-scholen bij deze Maatschappij.

De hoogst nuttige instelling van teeken-scholen, bij de onderscheidene afdeelingen der Maatschappij, won insgelijks meer en meer veld. Op den

19den November had de plegtige opening eener dusdanige school bij het departement Goes plaats, terwijl in andere steden de jaarlijksche uitdeeling van eereprijzen, voor de meest gevorderde leerlingen, veelvuldige blijken opleverde, zoo wel van de doelmatigheid van dit onderwijs, als van den ijver, waarmede hetzelve steeds bezocht werd.

Genootschap tot verdediging van den Christelijken Godsdienst.

De Algemeene Vergadering van het genootschap tot verdediging van den Christelijken Godsdienst tegen deszelfs hedendaagsche bestrijders, had plaats op den 9den September te 's Gravenhage, wordende bij deze gelegenheid door den heer *J. van Voorst*, Hoogleeraar te Leijden, eene redevoering gehouden: ,, over de steeds blijvende behoefte van regte Bijbelkennis, bij alle voor het Christendom meest gunstig geoordeelde verschijnselen." — Aan den heer *S. Muntendam*, Predikant te Enkhuizen, werd de gouden eereprijs toegekend, voor de beantwoording der prijsvraag, behelzende: ,, eene vergelijking der wonderwerken van *Elia* en *Eliza*, met die, welke *Jezus* verrigt heeft, ter bevestiging van de waarheid der eerste, en de meerdere voortreffelijkheid der laatste:" zijnde de, door denzelven ingezondene, verhandeling boven vier andere, over hetzelfde onderwerp ingekomen, deze eervolle onderscheiding waardig gekeurd.

Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen.

Op den 11den daaraanvolgende hield de Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen hare jaarlijksche Vergadering te Rotterdam, wordende dezelve door den Voorzitter, den heer *H. Tollens Cz.*, geopend met een lofdicht op *Hendrik van Brederode*. — Van de ingezondene prijsstoffen werd, onder luide toejuiching, het dichtstuk van den heer *Tollens*, behelzende: ,, een tafereel van de overwintering der Hollanders op Nova Zembla, in de jaren 1596 en 1597," met den gouden eerepenning bekroond. — De Maatschappij mogt zich met een zamenstel van nieuwe wetten, door de onderscheidene afdeelingen goedgekeurd, geluk wenschen.

Genootschap tot bevordering der Heelkunde.

Het Genootschap tot bevordering der Heelkunde te Amsterdam, hetwelk op den 6den September hare jaarlijksche algemeene vergadering hield, had het geluk met eenparige stemmen drie der ingezondene prijs-verhandelingen bekroond te zien. Aan den Heer *J. Schouten*, Med. Doctor te Amsterdam, werd de gouden medaille toegewezen, wegens het beantwoorden eener prijsvraag: „ aangaande de hevige toevallen, welke dikwijls bij hoofd-wonden, in deze gewesten over het algemeen gelukkig en spoedig te genezen, hetzij bij ligte kwetsingen hetzij bij zwaardere, welke de beste hoop tot genezing opleveren, plotselijk, na verloop van veertien dagen of meerdere weken, eene zoodanige verergering in den toestand des lijders te weeg brengen, dat dezelve meestal den dood ten gevolge heeft." De heer *H. J. Legger*, Med. et Chir. Doctor en Vroedmeester te 's Gravenhage, verwierf insgelijks de gouden medaille voor het beantwoorden der prijsstof, behelzende: „ eene beknopte, doch zoo veel mogelijk, volledige beschrijving van den natuurlijken staat en de zamenstelling der geledingen, en derzelver naast omringende deelen, zoo in het algemeen, als ten aanzien van derzelver voorname onderscheidende bijzonderheden en wijzigingen; — eene dergelijke opgave der gebreken, welke in het algemeen de zamenstellende en omringende deelen der geledingen van den gezonden staat doen afwijken, en dus tegennatuurlijk, hetzij aangeboren of toevallig aangebragt, voorkomen; — eene algemeene schets van de oorzaken dier gebreken, en van de verschijnselen, door welke zij onderling te onderkennen zijn; — eene opgave der beste schrijvers, welke over den ziekelijken staat der gewrichten verdienen geraadpleegd te worden, inzonderheid die, welke de waarnemingen der beroemdste Heelkundigen bevatten, of dewelke, op eigene ondervinding gegrond, daarvoor bijgebragt kunnen worden en tot staving dienen." — Op de in het vorig jaar uitge-

schrevene, vraag: „ wat is eigenlijk *Vijt* (*Panaritium*) en welke is de ware oorzaak daarvan; hoedanig is derzelver aard; welke zijn de kenmerken, om die van andere ontstekingen aan de toppen der vingeren en teenen te onderscheiden; wat is de reden dat men dit gebrek zoo gemeenzaam aantreft aan de toppen der vingeren, en zoo zeldzaam aan die der teenen; welke is de beste behandeling ter genezing?" werd de zilveren medaille toegekend aan de Verhandeling van den heer *J. G. Vorstman*, Heel- en Vroedmeester te *'s Gravenhage*.

De Maatschappij *Kunst zij ons doel*.

Op den 23sten November had in voormelde stad de plegtige uitdeeling plaats der eere-prijzen, toegewezen door de Maatschappij der Teekenkunst, onder de zinspreuk: *Kunst zij ons doel*, als: die der derde klasse voor het jaar 1818, aan den heer *C. J. Morel*; die der tweede aan den heer *J. Hachbolt*, en die der eerste aan den heer *A. van den Bosch*; — voor 1819, die der tweede klasse aan den heer *C. J. Morel*, terwijl in de eerste en derde klasse, doordien slechts een der mededingers het vereischt wordend getal teekeningen had ingezonden, geene bekrooning had kunnen geschieden. — De heer *W. H. Warnsinck Bernz.* sprak ter gelegenheid dezer feestviering, gedurende welke zich insgelijks een wel bezet orkest deed hooren, een dichtstuk uit, *de Poezij als taal des gevoels* ten onderwerp hebbende.

De Maatschappij tot aanmoediging der Bouwkunde te Amsterdam.

De Maatschappij tot aanmoediging der Bouwkunde te Amsterdam, tot wier oprigting in de maand November des vorigen jaars te Amsterdam de eerste openbare uitnoodiging geschied was, mogt hare pogingen aanvankelijk met eenen zeer gelukkigen uitslag bekroond zien, daar zij in de maand Junij reeds drie honderd en dertig leden telde. — Op den 16den September werd bij dezelve eene tentoonstelling geopend van stukken, op de door haar uitgeschrevene en in de maand Februarij bekend gemaakte prijsvragen, ingekomen, tot welker verfraaijing eenige bouwkundi-

gen door het inzenden van teekeningen, plaatwerken, enz., tot het vak der bouwkunde behoorende, hadden bijgedragen. Deze tentoonstelling, welke aan de verwachting zeer wel voldeed, werd op den 6den October gesloten. De eerste prijs, door de Maatschappij uitgeloofd voor de teekening van een gebouw, geschikt voor een Provinciaal Geregtshof, werd behaald door den heer *J. Rudd*, kweekeling aan de Akademie te Brugge, welke reeds, ten voorledene jare, bij de groote mededinging te Brugge, een accessit in de bouwkunde had verworven. Twee andere prijs-onderwerpen bleven onbekroond.

Oprigting van het Genootschap *Concordia* te Brussel.

Te Brussel werd, onder de zinspreuk *Concordia*, een Genootschap ter aankweeking van letteren, kunsten en wetenschappen opgerigt. Hetzelve had zich daartoe bij een verzoekschrift aan *Z. M.* gewend, ter bekoming van wettiging en bescherming en tevens van een lokaal voor hare werkzaamheden, of onderstand tot aanschaffing van hetzelve, waarop het *Z. M.* behaagde op den 27sten April een gunstig besluit te nemen, met aanwijzing van het hotel, genaamd *Bettendorf*, ten einde aldaar, bij voorraad, deszelfs bijeenkomsten te houden. Op den 14den Mei had de eerste algemeene Vergadering des genootschaps, toen uit dertig leden bestaande, en te gelijk deszelfs plegtige inwijding plaats. De President des genootschaps, de heer *C. van Marle*, Opper-Inspekteur der bureaux van waarborg in de Zuidelijke Provinciën, hield bij deze gelegenheid eene zeer toepasselijke redevoering in de Nederlandsche taal. Het bestuur des genootschaps bestond, behalve den Voorzitter, uit eenen Secretaris, den heer *G. P. van Ghert*, Kommissaris voor den Katholieken eeredienst, en eenen penningmeester, den heer *D. Rijke*, Leeraar der Hervormde gemeente.

Eene Maatschappij ter bevordering der

Tot bevordering der Nationale Taal- en Letterkunde werd te Brugge eene Maatschappij opgerigt, ten welk einde zoo wel in de gesprekken,

Nationale Letterkunde opgerigt te Brugge.

discussiën en verhandelingen, als in de geschriften door deze Maatschappij uit te geven, bij uitsluiting de Nederlandsche taal moest gebezigd worden. Dezelve ontving van Z. M. de bevoegdheid, om den naam van Koninklijke Maatschappij te voeren, hebbende Z. M. bij een besluit van den 30sten November aan dezelve een somme van ƒ 300 toegestaan, ten einde tot aanschaffing eener boekverzameling te strekken. Op den 1sten December had de plegtige inwijding der Maatschappij, in het voor dezelve bestemd gebouw plaats, bij welke gelegenheid de heer *Schuurmans*, Prokureur des Konings, in hoedanigheid van Kommissaris-stichter, eene gepaste aanspraak deed. — Het getal der gewone leden klom weldra tot ver over de honderd. Tot honoraire leden werden achtervolgens gekozen: HH. EE. de Ministers *van Maanen*, *Falck* en *de Coninck*; de Baron *van Crombrugghe*; de heeren *van den Ende* en *Wauters*; de Burggraaf *van der Fosse*; de heeren *Schrant*, *van Bommel* en *Behagel*; de Graaf *van Spoelberch*; de heeren *Spruijt*, *J. F. Willems*, *Wiselius*, *Teisedre L'Ange*, *Welland* en *Siegenbeek*.

Wedstrijd der Toonkunst in Oost-Vlaanderen.

Voor wij overgaan tot het vermelden van eenige andere wetenswaardigheden, gedurende dit jaar in het vak der Kunsten en Wetenschappen voorgevallen, moeten wij alhier ter sloote nog melding maken van eenen merkwaardigen wedstrijd, op den 22sten Augustus in de Provincie Oost-Vlaanderen plaats gehad hebbende. — Dezelve bestond, namelijk, in eene prijsdinging voor de toonkunst, door den Burgemeester en Schepenen te Oostacker geopend, voor alle de muzijkanten uit verschillende gemeenten ten platte lande dezer Provincie, alwaar een gelukkige naijver in de toonkunst bestond, welke zelfs het rietendak niet schuwde en veel toebragt tot veraangenaming des gezelligen verkeers. Het fraai weder, na eenen gelukkigen oogst, en eene ongedwongene vrolijkheid verhoogden de aange-

naamheid van dit landelijk feest. Door de Maatſchappij van Wetteren werd de eerſte en door die van Sommergem de tweede prijs, ieder in eene gouden medaille beſtaande, behaald.

De ſtads Teeken-akademie te Middelburg leed een gevoelig verlies, door het overlijden van een harer eerſte ſieraden, den ſchilder *Pieter Gaal*, op den 13den Januarij, uit wiens bevallig en ſierlijk penſeel een aantal kunst-voortbrengſelen voortgevloeid zijn, welke tot luister van menig vertrek en kunst-kabinet verſtrekken.

Dood van den ſchilder *P. Gaal.*

Jonkvrouwe *Wilhelmina Geertruida van Idſinga*, door geboorte tot een der aanzienlijkſte Vrieſche geſlachten behoorende en, door hare uitſtekende kunsttalenten, eene plaats onder Nederlands voortreffelijke vrouwen verdienende, overleed op den 3den Mei te Leeuwarden, alwaar zij, op den 10den November 1788, het eerſte levenslicht aanſchouwd had. Onder hare geliefkoosde bezigheden behoorde de ſchilderkunst, waarin zij ongemeen uitmuntte. Het eerſte onderwijs van de beste ſchilders, welke in hare geboorte-ſtad aanwezig waren, genoten hebbende, ontving zij, in het jaar 1813, bijzondere aanmoediging en aanleiding tot meerdere ontwikkeling van haar kunstvermogen, door de komst van den, met roem bekenden, Vrieſchen ſchilder *van der Kooi*, welke toen zijne woonplaats uit Franeker naar Leeuwarden overbragt. Het eerst werkte zij in craijon, waarin zij teekeningen vervaardigde, welke in kracht van behandeling de olie-verw nabij kwamen. Vervolgens ſchilderde zij ook in olie-verw, waarmede zij zoo volkomen ſlaagde, dat de tentoonſtelling te Amſterdam, in het verleden jaar, haren roem ten dezen had voldongen. Onder hare kunstvoortbrengſelen werd bovenal geroemd haar eigene afbeelding, zittende voor den ezel te ſchilderen, met een' ſtrooijen hoed en wit mor-

Overlijden van Jonkvr. *W. G. van Idſinga.*

gen-gewaad gekleed, hetwelk, zoo door de breede en krachtige penseels-behandeling, als uit hoofde der gelijkenis, met de beste hedendaagsche voortbrengselen konde wedijveren. Niet alleen hare talenten, maar ook hare deugden en persoonlijke hoedanigheden, deden haar vroegtijdig afsterven algemeen betreuren.

De Heer Strick van Linschoten overleden.

Op den 25sten Julij overleed de heer *P. H. A. J. Strick van Linschoten* te Bologne op eene terugreize uit Italië naar Manheim, alwaar hij, sedert eenigen tijd, ambteloos leefde. Behalve door deszelfs staatkundige loopbaan, had hij zich als dichter bij het Nederlandsch publiek bekend gemaakt, door onderscheidene stukken, welke deels in andere verzamelingen verspreid, deels in een paar door hem afzonderlijk uitgegevene bundels gevonden worden. Ook als theoretische landbouwer had hij zich door groote kundigheden, op zijne veelvuldige reizen bijeenverzameld, op eene gunstige wijze doen kennen (1).

Tentoonstelling te Dordrecht.

Te Dordrecht werd in de maand Mei door Direkteuren van het genootschap *Pictura*, aldaar, eene tentoonstelling geopend van kunstwerken van nog in leven zijnde Dordsche meesters, welke, zoo door veelvuldigheid en verscheidenheid van stukken, als door eene treffelijke uitvoering, de bewondering der ingezetenen, alsmede van een aantal kunstminnaren uit andere plaatsen, tot zich trok. Men vond er niet minder dan 140 stukken van 38 onderscheidene meesters, bestaande, grootendeels in olieverw-schilderijen, alsmede enkele gravuren, bouwkundige teekeningen, miniaturen of teekeningen met sap-verwen en Oost-Indische inkt. Onder de tentoongestel-

(1) Alg. Konst- en Letterbode No. 44. — De destijds zoo veel geruchts gemaakt hebbende brieven van Eleuterophilus, (*Vertraute Briefe während eines Durchflugs durch einen Theil der Nördliche Provinzen des Königreichs der Niederlande.* Germania. [Manheim] 3 Vol. 8°) worden door velen aan hem toegeschreven.

de ftukken behoorden verfcheidene tot kunstverzamelingen van partikulieren te Dordrecht, en het geheel ftrekte ten bewijze, dat de kunst er even vlijtig beoefend werd, als zij ter gemelde ftede onbekrompene befchermers en aanmoedigers vond (1).

Tentoonftelling te 's Gravenhage.

In de maand October werd insgelijks te 's Gravenhage, door Direkteuren der ftads Teeken-Akademie, eene tentoonftelling daargefteld van voorwerpen van fchilder-, teeken-, graveer-, bouw- en beeldhouwkunde, door levende meesters vervaardigd. Deze tentoonftelling, welke omtrent twee honderd nommers bevattede, werd insgelijks met ongemeen grooten toeloop bezocht. Een groot aantal fchilders der Noordelijke Provinciën en eenige der voornaamfte uit de Zuidelijke getuigden, door vele ingezondene werken uit de onderfcheiden vakken der fchilderkunst, (waaronder dat der landfchappen en beesten echter het meest bezet was, terwijl dat der eigenlijke historiële ordonnantie flechts één voorwerp had opgeleverd), van den aanhoudenden bloei derzelve. Het model van een beeld, door den heer *Mallaise*, en de gefnedene fteenen en medailles van den Ridder *Simon*, droegen inzonderheid de algemeene goedkeuring weg (2).

Afbeelding van Z. M. door *van der Kooi*.

Eene fraaije en bij uitnemendheid wel gelijkende afbeelding van Z. M., met Hoogstdeszelfs goedgunftige toelating en verlediging, door den bekwamen *van der Kooi* gefchilderd, werd door den Gouverneur der Provincie Overijsfel, bij gelegenheid der algemeene jaarlijkfche vergadering, aan de Staten der gemelde Provincie gefchonken, ten einde tot een blijvend en luisterrijk gedenkteeken in derzelver vergaderzaal te verftrekken.

Benoeming van den Heer *P. van Huffel*.

De heer *P. van Huffel*, te Gent, werd door H. K. H. de Prinfes van Oranje tot hoogstder-

(1) Alg. Konst- en Letterbode No. 27.

(2) Een breedvoeriger verflag vindt men in de Staatscour. No. 259.

zelver hofschilder-honorair, bij een brevet van den 3den Junij, benoemd.

Vereering van den heer Scheltema.

De heer Mr. *J. Scheltema* mogt in dit jaar andermaal, op eene hoogst onderscheidende wijze, hulde voor zijne uitstekende letterkundige verdiensten verwerven, daar het Z. M. den Koning van Pruissen behaagde aan denzelven eene gouden medaille ter vereering toe te zenden, wegens het door hem geschreven werk: over den veldtogt van 1815. Insgelijks benoemde de Maatschappij van Moscou den heer *Scheltema* tot een' harer leden.

Vereerende onderscheiding van eenen Nederlander.

De Maatschappij van Horticultuur te London wees, in hare algemeene zitting van den 5den October, hare eerste medaille toe aan eenen Nederlander, den heer *Stoffels*, te Mechelen, uit hoofde der belangrijke mededeelingen door hem wegens nieuwe vruchten, aan voornoemde Maatschappij, wier buitenlandsch lid hij was, gedaan.

Belangrijke kunstverzameling.

De Heer *Rottiers*, van geboorte een Antwerpenaar, gedurende een aantal jaren, met bijzondere onderscheiding, een' aanzienlijken rang in Russischen dienst bekleed hebbende, verzamelde op deszelfs reize in Griekenland eene menigte kostbare voorwerpen van oudheid en kunst, welke hij gedeeltelijk voor eigene rekening had doen opdelven. Onder dezelve bevond zich een hoofd van Bacchus, een leeuwen- en tijgerkop en een voet van Hercules van ongemeene groote, alsmede een half verheven beeldwerk van vier voeten hoogte en twee en een half voet breedte, uit Pantelisch marmer vervaardigd, hetwelk in het verleden jaar te Athenen, bij de opdelvingen van den Thebaaschen weg, was gevonden. Voorts noemde men nog een hoog verheven beeldwerk van natuurlijke groote, hetwelk door uitstekende schoonheid en ongeschondenheid, als eenig in deszelfs soort, de bewondering tot zich trok. — De heer *Rottiers* maakte van de tegenwoordigheid van Zr. Ms. Korvet *de Lijnx*, dewelke toen voor Athenen lag, gebruik, om op dezelve dertien kisten met oudheden, voor deszelfs vaderland bestemd,

te doen inschepen. — In de maand April verliet deze verdienstelijke reiziger Athenen, ten einde over Patras en Corfu naar Italië te vertrekken, met voornemen om zich van daar naar het vaderland terug te begeven; zijnde vergezeld van deszelfs huisgezin, alsmede van eenen zoon van den heer *Testa*, Zaakgelastigden van Z. M. bij de Ottomanische Porte.

De zangeresse *Catalani*.

Onder het aanzienlijk getal van buitenlandsche toonkunstenaren van den eersten rang, welke in dit Rijk aanhoudend menigvuldige blijken van bewondering en aanmoediging mogten verwerven, bragt de vermaarde zangeresse *Catalani*, door haar ongemeen kunst-talent, op nieuw, in eenige der voornaamste steden des Rijks, eene algemeene verrukking te weeg. Inzonderheid voerde zij, door het zingen van variatiën voor de viool van den beroemden *Rode*, door eene bewonderenswaardige vereeniging van gevoel, kracht en juistheid van uitvoering, de geestdrift van duizenden van toehoorders ten top.

Aangaande het Kerkelijk bestuur en de onderscheidene eerediensten in het Koningrijk komen in dit jaar de volgende bijzonderheden voor.

Besluit van 13 Februarij wegens kerkbestuur der Hervormden in Zeeland.

Bij een besluit van Z. M. van den 13den Februarij werd, op voordragt van den Direkteur-Generaal voor de zaken van de Hervormde kerk enz., overeenkomstig art. 92 van het algemeen reglement op het bestuur der Hervormde kerk, vastgesteld een reglement op de administratie der kerkelijke fondsen, en de kosten van den eeredienst bij de Hervormde Gemeente in de provincie Zeeland, uit 80 artikelen bestaande (1).

Den 7den Julij werd de jaarlijksche vergadering van de Algemeene Synode der Hervormde Kerk te 's Gravenhage geopend door den Direkteur-Ge-

(1) Zie Bijvoegsel tot het Staatsbl. D VI, bl. 372—391.

De Algemeene Sijnode der Hervormde kerk.

neraal voor de zaken der gemelde kerk, geadsisteerd van den Secretaris-adviseur van het Departement. De Eerw. Heer *C. van der Leeuw*, Predikant te Utrecht, hield, in tegenwoordigheid eener aanzienlijke vergadering van toehoorders, de kerkelijke inleidings-rede over Colosf. I: vs. 19—20. De vergadering bestond uit de volgende eerwaarde leden: President *Krieger*, Vice-President *Donker Curtius*, Secretaris *Dermout*, Quaestor *Tayspil*; de Hoogleeraren *van Voorst*, *Herings* en *Muntinghe*; uit Gelderland *Donker Curtius*, Zuid-Holland *Krieger*, Noord-Holland *Broes*, Zeeland *van Deinse*, Utrecht *van der Leeuw*, Vriesland *Visser*, Overijssel *van Eck*, Groningen *Hendriks*, Noord-Braband *de Jong*, Drenthe *Scheltens*; Waalsche kerk *de Chaufepié*, Limburg *Goedkoop*. — De Synodale vergadering werd op den 21sten gesloten met eene kerkelijke redevoering van den Eerw. Heer *Visser*, Predikant te Ysbrechtum.

Over correspondentie der kerkelijke kollegiën.

Volgens een besluit der Synode werden alle Provinciale en Klassikale Kerkbesturen gelast: „dat wanneer eenig kollegie van kerkelijk bestuur, om welke reden ook, weigeren mogt een of ander voorstel van een kollegie van minderen rang hooger op te zenden, en te doen komen ter kennis van het hoogste ressort, van zoodanige weigering tijdige en gemotiveerde kennisgeving aan de inzenders dier voorstellen zoude geschieden."

Over beroeping van Proponenten.

Een ander besluit der Synode, door Z. M. bij besluit van den 19den Augustus bekrachtigd, bepaalde: „dat een proponent, tweemaal bij het peremtoir examen afgewezen zijnde, niet meer beroepelijk zoude zijn, ten zij hij vooraf, bij het Provinciaal Kerkbestuur, hetwelk hem het laatst had afgewezen, een peremtoir examen had ondergaan."

Voorts werd door de Synode ontworpen, en bij besluit van Z. M., van den 10den November, goedgekeurd, het volgende reglement, voor eene algemeene weduwen-beurs der Hervormde Predikanten:

Reglement voor eene algemeene weduwen-beurs.

Art. 1. Er zal een algemeen fonds ter ondersteuning van de weduwen, minderjarige ouderlooze kinderen, en zoodanige moeders en zusters, van onder de Hervormde Synode ressorterende Predikanten, als in art. 7 nader zijn omschreven, worden opgerigt.

Art. 2 Hetzelve wordt zamengesteld:

1°. Uit jaarlijksche bijdragen der dienstdoende Predikanten en der Emiriti in art. 4 nader omschreven.

2°. Uit de gelden, die voor de examen's worden betaald.

3°. Uit vrijwillige giften, welke de gemeente voor hetzelve zouden willen bestemmen.

4°. Uit erfmaking en donatiën.

Art. 3. Alle thans dienstdoende Predikanten, en alle die vervolgens in dienst komen, zijn verpligt, om jaarlijks aan dit fonds bij te dragen de contributie nagenoemd.

Art 4. Desgelijks zijn tot deze betaling verpligt alle Emeriti, die hun volle traktement, of anders ten minste *f* 600 pensioen behouden.

Art. 5. Aan alle overige Emeriti wordt de vrijheid, om deel te nemen, vergund, mits zij zich zes maanden na de sanctie van dit reglement, daarop aan den natemelden Quaestor verklaren.

Art. 6. Op ondersteuning uit dit fonds hebben aanspraak.

1°. Alle weduwen van Predikanten, welke na den dag van het arresteren van dit fonds (19 Julij 1819) weduwen worden, en wel tot hertrouwen toe.

2°. Minderjarige ouderlooze Predikants-kinderen, zullende de gezamenlijke minderjarige ouderlooze kinderen van eenen Predikant aanspraak hebben op het aandeel eener weduwe.

Art. 7. Predikanten en Emeriti, die voor het arresteren van dit reglement gediend hebben, en niet gehuwd zijn, zullen vermogen eene eigene moeder of zuster voor eenmaal te institueëren. Dezelve met name aan den Quaestor opgegeven zijnde, zal, bij vooroverlijden van den Predikant, als eene weduwe worden bedeeld, tot hertrouwen of trouwen toe.

Art. 8. Na dagteekening der sanctie van dit reglement in diensttredende Predikanten, zullen op het faveur, in het voorgaande artikel vermeld, geene aanspraak hebben.

Art. 6. Elk dienstdoende Predikant, of die voortaan in dienst treedt, en elk der Emeriti, in artikel 4 vermeld, betalen jaarlijks, ten behoeve van het algemeen weduwen-fonds, tien guldens.

Reglement voor eene algemeene weduwen-beurs.

Art. 10. Emeriti, welke ten tijde van hunnen dienst aan het fonds hebben betaald, en minder dan *f* 600 pensioen trekken, zullen betalen vijf guldens, en dien onverminderd de weduwen worden bedeeld.

Art. 11. De contributie van Predikanten en Emeriti, die lands traktement of pensioen trekken, of ook uit plaatselijke kassen worden betaald, zal op last van het Gouvernement, bij de betaling ingehouden en aan den Quaestor overgemaakt worden.

Deze inhouding der contributie zal aanvang nemen met den jare 1820.

Art. 12. Predikanten, die geen traktement uit lands of gemeente *kassen genieten*, zullen *gehouden zijn*, om hunne contributie eenmaal *'s jaars* te betalen *in* handen van den Scriba van het klassikaal ressort, waaronder zij behooren, en wel de eerste maal voor 1 Julij 1820.

Ingeval van tweejarige nalatigheid in de betaling, zal de Scriba hiervan kennis geven aan den Quaestor, die de nalatigen bij het Departement voor de zaken der Hervormde Kerk enz. zal aangeven.

Art. 13. De Scriba's der klassikale besturen zenden deze gelden dadelijk op aan den Quaestor.

Art. 14. De Secretarissen der Provinciale kerkbesturen zorgen voor de verzending der examen-gelden aan den Quaestor.

Art. 15. De jaarlijksche contributie wordt betaald voor vakante plaatsen; waar traktement uit lands of plaatselijke kas wordt genoten, wordt dezelve ingehouden; waar zulk traktement niet wordt genoten, zorgen de Predikanten van den ring voor de betaling als in art. 12 *is* bepaald.

Art. 16. Desgelijks wordt de contributie *betaald door* weduwen of onderlooze kinderen, *gedurende* het jaar van gratie.

Art. 17. Het beheer van het *fonds* wordt opgedragen aan den Quaestor van de *Synode*.

Art. 18. Hij doet jaarlijks rekening en verantwoording.

Art. 19. Hij boekt de bij hem ontvangene gelden en, voor zoo verre die niet volstrekt gebruikt moeten worden, ter betaling van het *tantum* aan elke weduwe verzekerd en vervolgens te betalen, zorgt hij, dat zij dadelijk worden belegd in inschrijvingen op het grootboek ter name van:

Het *algemeen weduwen-fonds* der Predikanten onder het ressort der Hervormde Synode in de Nederlanden.

Art. 20. Hij is gemagtigd tot het ontvangen der renten.

Reglement voor eene algemeene weduwen-beurs.

Art. 21. Hij brengt in rekening schrijfbehoeften, kopijloonen, briefporten en verdere verschotten.

Art. 22. Het *minimum* der uitdeeling wordt vooreerst bepaald op *f* 50 aan elke weduwe, de gezamenlijke minderjarige ouderlooze kinderen van denzelfden Predikant, als ook de volgens art. 7 geïnstitueerde moeders of zusters.

Art. 23. Gedurende de eerste veertien jaren van het bestaan van dit fonds zullen alle de gelden, welke na de aanbetaling dezer *f* 50 aan elken deelgeregtigden ververblijven, telkens tot kapitaal worden opgelegd.

Art. 24. Na het eindigen van den in het voorgaande artikel gestelden termijn, zullen alle de renten van het alsdan verkregen kapitaal jaarlijks, onder de alsdan aanwezige weduwen en minderjarige ouderlooze kinderen en geïnstitueerde moeders en zusters der Predikanten, worden verdeeld, en derzelver *tantum* van *f* 50 alzoo worden verhoogd.

Art. 25. De oprigting van dit algemeen fonds laat alle klassikale en provinciale weduwen-beurzen in derzelver bestaan en administratie vrij en onverlet.

Art. 26. Dit reglement begint te werken met den dag dat hetzelve door Z. M. zal zijn gesanctioneerd, voorbehoudens het bepaalde bij art 6, N°. 1 en art. 11 *tweede gedeelte*. Geene veranderingen kunnen in hetzelve worden gemaakt, dan door de Synode, na ingenomen advies van alle de Provinciale kerkbesturen, en onder approbatie van den Koning.

Op voordragt der Algemeene Synode, ten opzigte der toepassing van Art. 27 van het reglement op de klassikale kosten, gearresteerd bij Zr. Ms. besluit van den 30sten Julij 1816 (1), omtrent de betalingen bij sessie-neming of losmaking aan de weduwen-beurzen, was, dien overeenkomstig, door den Direkteur-Generaal voor de zaken van de Hervormde kerk enz., op den 4den Augustus bevorens, vastgesteld het volgende: „ de provinciale kerkbesturen zouden kennis nemen van geschillen, welke hangende waren of voortaan mogten ontstaan, over de betalingen bij sessie-ne-

Voorziening wegens de weduwen-beurzen.

(1) Jaarb. 1816, St. III, bl. 221.

Voorziening, wegens de weduwen-beurzen.

ning of losmaking, voor de weduwen beurzen, ingevolge art. 27 van het reglement op de klassikale kosten gevorderd; — zij zouden in die gevallen van de klassikale besturen vorderen visie van de reglementen en besluiten, op welke dezelve hunnen eisch tot betaling grondden; — zij zouden naauwkeurig onderzoeken, of uit de bepalingen van die reglementen en besluiten duidelijk bleek, dat de gevorderde gelden *ter zake van sessie-neming* betaald, dan of dezelve als eene *inlage* in de weduwenbeurs, en dus middel om lid van dezelve te worden, aan te merken waren; — zij zouden onder het oog houden, dat alleen de eerstgenoemde gelden moesten worden voldaan, doch dat de laatste, ingevolge dispositie van 7den November 1816, No. 4., niet vermogten gevorderd te worden van iemand, die geen lid der weduwen-beurs verkoos te worden. — Voorts zouden zij, na zoodanig onderzoek, eene gedetailleerde voordragt doen aan het Departement voor de zaken der Hervormde kerk enz., daarbij voorstellende den aard der kwestie, het resultaat van het gedaan onderzoek, derzelver meening en de gronden daarvoor, ten einde de Staatsraad Direkteur-Generaal werde in staat gesteld, om, zonder langwijlige correspondentie, naar billijkheid te beslissen. — Wanneer inkomende of uitgaande leden der klassen de betaling tot welke zij alsdan verpligt verklaard waren, dien onverminderd bleven weigeren, zouden, op het verzoek door den Quaestor der weduwen-beurs aan den Staatsraad Direkteur-Generaal te doen, daartegen voorziening worden in het werk gesteld."

Besluit van 11 Augustus, wegens regt van collatie.

Z. M. gehoord de voordragten van den Direkteur-Generaal voor de zaken der Hervormde kerk enz., omtrent eene, in de provincie Groningen plaats hebbende, verkeerde en tot vele misbruiken aanleding gevende gewoonte, volgens welke het regt van collatie of van benoeming tot predikantsplaatsen, op zich zelven en afgezonderd van den grondeigendom, titels of bezittingen, waarop het-

zelve rustte, als een voorwerp van handel werd beschouwd, verkocht en tot eene financiëele speculatie vernederd, of ook tot bevordering van bloedverwanten aangewend; gezien het rapport van de kommissie uit den Raad van State, voor de zaken van den Hervormden eeredienst; gelet op het advies van den Minister voor het Publiek Onderwijs, de Nationale Nijverheid enz.; den Raad van State gehoord, en gelet op art. 1 van het Koninklijk besluit, van den 28sten September 1814, waarbij Z. M. de uitoefening van het collatie-regt autoriserende, uitdrukkelijk aan zich had voorbehouden, om, hetzij bij speciale dispositie, hetzij bij het daarstellen van algemeene kerkelijke verordeningen, ten dezen nader en anders te disponeren; voorts in aanmerking nemende, de noodzakelijkheid, dat, in afwachting van nadere en algemeene verordeningen, welke Z. M. in tijd en wijle mogt goedvinden, ten aanzien van het collatie-regt, vast te stellen, door provisionele maatregelen werde voorzien tegen het vermeld misbruik; — vond goed, bij besluit van den 11den Augustus, het volgende te bepalen. „ Geen collatie-regt, hetwelk aan zekeren grondeigendom of aan eenige heerlijke bezitting verknocht was, mogt daarvan afgescheiden, veel min als een afzonderlijk objekt verkocht worden. — Geen eigendoms-overgang, hetzij bij overeenkomst of giften onder levenden, of bij giften ter zake des doods, van de thans reeds van den grond of bezitting afgescheiden, en dus afzonderlijk bestaande collatie-regten, of van aandeelen in dezelve, zouden voortaan kunnen plaats hebben, dan onder Zr. Ms. uitdrukkelijke goedkeuring. — Indien Z. M. mogt goedvinden, eene zoodanige eigendoms-overgang en overdragt goed te keuren, reserveerde Z. M. zich zulks te doen onder de voorwaarden, welke de belangen van den Godsdienst mogten komen te vorderen. — Geen *unicus collator* zoude de collatie mogen doen aan iemand, die hem binnen den vierden graad van

Besluit van 11 Augustus, wegens regt van collatie. (Staatsbl. No. 48.)

van bloedverwantschap of zwagerschap, bestond, ten zij onder Zr. Ms. speciale toestemming."

Besluit van 14 October wegens visa voor zegel en registreren van stukken. (Bijv. tot het Staatsbl. D. VI. bl. 458.)

Bij een volgend besluit van den 14den October werd door Z. M., gelet op de noodzakelijkheid dat de kerkelijke ligchamen in de uitvoering der maatregelen, vervat in het, door Z. M., bij besluit van den 23sten November 1816, goedgekeurde reglement van kerkelijk opzigt en tucht bij de Hervormden en de behandeling van kerkelijke aanklagten en geschillen, niet werden verhinderd door het doen van uitschotten wegens zegel- en registratie-regten der daartoe betrekkelijke stukken, en gezien het rapport van den Staatsraad Direkteur-Generaal der In- en Uitgaande regten en indirecte belastingen, — besloten: ,, dat alle stukken, betrekking hebbende tot het kerkelijk opzigt en tucht bij de Hervormden, en in verband staande met de behandeling van kerkelijke aanklagten en geschillen, zouden, wanneer dezelve in regten geproduceerd of, ter uitvoering der uitspraken van Kerkeraden, Klassikale Besturen, Provinciale Kerkbesturen en Synoden, van de formaliteit der registratie voorzien moeten worden, in *debet* voor zegel worden geviseerd en geregistreerd; ten einde het bedrag der alzoo onbetaald geblevene regten van de aangeklaagde partij, indien deze succumbeerde, te verhalen."

Vergadering van de Lutersche Synode.

In de maand Mei had de eerste Vergadering van de Synode der Evangelisch-Lutersche kerk plaats. Dezelve werd geopend op den 12den, door den Direkteur-Generaal voor de zaken der Hervormde kerk enz. en begon hare beraadslagingen onder voorzitting van den President *Lagers*, Predikant te Amsterdam, door wien ook eene inleidings-redevoering werd gehouden, over *Eph.* IV: vs. 15 en 16. De President en Secretaris van de Algemeene Synode der Hervormde kerk woonde de plegtigheid der opening van deze Synode bij, zijnde nevens den President en Secretaris der Synode geplaatst. — De tegenwoordig zijnde Leden waren de heeren: *G. H.*

Lagers, Predikant te Amsterdam, President; *C. P. Sanders*, Predikant te Rotterdam, Vice-President; *J. Schultz*. Predikant te 's Gravenhage, Secretaris; *J. F. Pluschke*, Hoogleeraar; *H. J. Sprö*, Predikant te Utrecht; *J. D. Zimmerman*, Predikant te Utrecht; *H. Molkenboer*, Predikant te Haarlem; *G. Eckhardt*, Predikant te Groningen; *J. D. Mercker*, *C. Bormeester*, *J. H. Molkenboer*, de drie laatsten te Amsterdam; *E. de Jongh*, te Rotterdam; *J. H. Bock*, te 's Gravenhage; *J. Nieuwenhuis*, Hoogleeraar te Deventer; en *J. H. Backer*, te Dordrecht. — De sluiting geschiedde op den 21sten met eene kerkelijke redevoering van den Eerw. *J. Schultz*, Predikant te 's Gravenhage (1).

Provisioneel Reglement wegens kerkelijk opzigt, tucht enz.

Bij deze Synode werd provisioneel aangenomen en later door Z. M., bij besluit van den 2den September, bekrachtigd een reglement op de uitoefening van kerkelijk opzigt en tucht en de behandeling van kerkelijke aanklagten en geschillen, met bepaling dat naar hetzelve zoude gehandeld worden, tot dat de gemelde Synode, in het vervolg, een naar de behoeften van het Evangelisch-Lutersch Kerkgenootschap nog volkomener gewijzigd reglement nader zoude zijn vervaardigd en door Z. M. goedgekeurd. — Volgens dit reglement bestonden in het Evangelisch-Lutersch Kerkgenootschap drie kerkelijke vergaderingen, als: de Kerkeraden, de Synodale Kommissie en de Synode, welke, overeenkomstig de bepalingen en onderscheiding in het reglement voorkomende, uitsluitend belast waren met de uitoefening der magt, welke aan kerkelijke vergaderingen was toegekend, en bijzonder met de kennisneming van alle daden en handelingen strijdig met de kerkelijke wetten en reglementen. In de behande-

(1) *Kerkelijke redevoeringen en aanspraken bij de opening en sluiting van de Eerste Vergadering der Evangelisch-Lutersche Synode* enz. te Amsterdam bij *B. Kramer en Zoon*. 1819.

ling van kerkelijke zaken werden nooit meer dan twee instantiën toegelaten te weten: 1°. zaken, die leden eener gemeente betroffen, werden ter eerster instantie behandeld voor den Kerkeraad en bij appel voor de Synodale Kommissie; — 2°. die Predikanten, Kandidaten en Kerkeraads-leden aangingen, voor zoo verre dezelve geene afzetting ten doel hadden, als ook de geschillen tusschen Kerkeraden van eenen en denzelfden ring onderling, werden ter eerster instantie voor de Synodale Kommissie behandeld; — 3°. die zelfde personen, in cas van afzetting, of de Synodale Kommissie en derzelver leden in deze hunne hoedanigheid, of ook de leden van de Synode als zoodanig betroffen, kwamen voor de Synode, en zij, die in eene uitspraak, door de Synode ter eerster instantie gedaan, niet zouden willen berusten, konden, mits voldoende aan de vereischten bij het reglement voorgeschreven, eene Vergadering van revisie vorderen, zamengesteld volgens de wijze bij Art. 98 van het reglement bepaald. — Alle klagers waren gehouden zich ter eerste instantie te vervoegen voor die vergadering, naar welke zij, overeenkomstig de voorgaande bepaling, volgens den aard der voorwerpen en de strekking hunner bezwaren, verwezen waren. Wie zich terstond aan eene hoogere vergadering wendde dan waarvoor hij, volgens het reglement behoorde, zoude zijne stukken terug ontvangen. — Overigens stemde het reglement wat deszelfs aard, strekking en inhoud betrof, eenige wijzigingen uitgezonderd, geheel overeen met dat der Hervormde kerk, vroeger door ons in deszelfs geheele uitgebreidheid medegedeeld (1).

Over den openbaren Eeredienst.

Tot de belangrijke voorwerpen, met welker overweging de Synode zich bezig hield, behoorden ook de onderscheidene deelen van den open-

(1) Jaarb. 1816. St. III. bl. 224—241. Het reglement wordt in deszelfs geheel gevonden in het Bijv. tot het Staatsbl. D. VI. bl. 399—428.

baren Godsdienst. Van oordeel zijnde dat de tot nog toe onder de Evangelisch-Luterfche gemeenten, gebruikelijke waarneming van de meeste derzelve, in vele opzigten, voor aanmerkelijke verbeteringen en doelmatigere inrigtingen vatbaar was, nam dezelve verfcheidene befluiten, ftrekkende of ter dadelijke bevordering daarvan, of om daartoe dienftige fchikkingen, voor het vervolg, voor te bereiden. Hiervan gefchiedde kennisgeving door de Synode aan de onderfcheidene leeraars en opzieners der gemeenten, te gelijker tijd inhoudende: ,, dat, zich voor het tegenwoordige alleen tot eene bijzonderheid, in de bediening des H. Avondmaals en de algemeene Kerkgebeden, bepalende, ten aanzien van het eerstgenoemde, zoo ter juister voldoening aan den aard der Inftelling, als ter bevordering eener, in dergelijke ftukken zoo voegzame, meerdere eenparigheid, het haar wenfchelijk voorkwam, dat bij dezen H. Maaltijd het gebruik van gewoon brood, hetwelk reeds in verfcheidene gemeenten, fints korter of later tijd, plaats had, (zoo als in die van Rotterdam, Utrecht, Haarlem, Groningen, Dordrecht, Deventer, Kampen, Purmerend, de Rijp enz.) ook in alle de overige wierd ingevoerd. Niet twijfelende of de Leeraars en Kerkeraden der laatstgenoemde zouden met dezen wensch van de Synode inftemmen, werden dezelve uitgenoodigd, om voortaan de vereischte, doch vooral naar plaatfelijke gefteldheid behoedzaam gewijzigde, pogingen tot vervulling van denzelven in hunne onderfcheidene gemeenten in het werk te ftellen. — Met betrekking tot de algemeene Kerkgebeden voor en na de Predikatiën, was de Synode van gevoelen, dat het ook in die weinige gemeenten, bij welke, benevens het Gebed des Heeren, tot nog toe vaste formulieren tot dezelve in gebruik waren, tot meerdere ftichting zoude ftrekken, indien de laatstgenoemde vervangen wierden door of althans afgewisfeld met de zoodanige, welke door de Leeraren zel-

ve, overeenkomftig den aard en inhoud hunner verfchillende redevoeringen, waren opgefteld; wordende dien ten gevolge die Predikanten, welke het genoemde gebruik als nog pleegden te volgen, opgewekt en aangemoedigd, om zich hierin van nu aan op de voorfchrevene wijze te gedragen."

Over de toelating tot het H. Avondmaal.

In derzelver vergadering op den 18den gehouden, befloot de Synode: „ dat ook leden van andere Protestantfche Kerkgenootfchappen, die dit begeeren mogten, mits onergerlijk zijnde van leven, en een bewijs gevende van hun lidmaatfchap, indien er, naar het oordeel der plaatfelijke Kerkeraden geene andere gegronde redenen tot het tegendeel beftonden, in de Evangelisch-Luterfche gemeenten tot het H. Avondmaal konden worden toegelaten."

Onderfcheidene reglementen vastgefteld.

De Synode vond voorts goed vast te ftellen drie reglementen, als: 1°. op het godsdienftig onderwijs, uit 41 artikelen beftaande; — 2°. op het examen en de toelating tot het leeraarambt, vervat in 35 Artikelen; — 3°. op de vakaturen het ontflag en de beroeping van Predikanten, beftaande uit 24 Artikelen (1). — Alle dezen reglementen werden door Z. M. bij befluit van den 16den September goedgekeurd, verklarende echter Z. M. zich voor te behouden om, gedurende de vijf eerst volgende jaren, bij voorkomend gebrek aan Proponenten, aan de Synodale Kommisfie, op haar daartoe te doen aanzoek, vrijheid te verleenen, om van het bepaalde in de Artikelen 5 en en 8 van het Reglement op het examen en op de toelating tot het leeraar-ambt, in die gevallen, af te gaan (2).

(1) Bijvoegf. tot het Staatsbl. D. VI. bl. 426—459.

(2) Dezelve behelsde: „ dat niemand die als Nederduitsch Predikant, in de Evangelisch-Luterfche Kerk verlangde geplaatst te worden, zoude tot het examen toegelaten worden, ten zij hij ten minfte twee achtereenvolgende jaren, onder de theologifche Profesforen aan het Evangelisch-Luterfche Seminarium te Amfter-

Op denzelfden dag, waarop de fluiting van de Synode plaats had, werd door dezelve een rondgaande brief uitgevaardigd, ftrekkende tot uitnoodiging om maatregelen daar te ftellen, welke bevorderlijk konden zijn tot de vereeniging tusfchen de beide in het Rijk beftaande Luterfche gemeenten. De inhoud van dezen merkwaardigen brief was als volgt:

Over de vereeniging der beide Luterfche gemeenten.

WAARDE MEDEBROEDERS IN JEZUS CHRISTUS!

De Christelijke Synode der Evangelifche Luterfche Kerk in het Koningrijk der Nederlanden, door Z. Exc. den Heer Direkteur-Generaal voor de zaken der Hervormde Kerk enz., op den 12den dezer, in naam des Konings, alhier wettig geïnftalleerd, en belast met de zorg voor de algemeene belangen der Evangelifche Luterfche gemeenten, had naauwelijks, onder afsmeeking van den Goddelijken bijftand, hare gewigtige werkzaamheden begonnen, toen zij, met Christelijke deelneming en gevoel van fmarte, het oog vestigde op het nog voortdurend afzonderlijk beftaan van twee zusterlijke Luterfche gemeenten hier te lande, — en ter oorzake hiervan, het voorftel om eene fchriftelijke uitnoodiging te rigten aan ulieden, tot wijdere of naauwere vereeniging, zoo eenparig als hartelijk, door haar werd aangenomen.

Het gevaar van misverftand gebiedt om kort te zijn in de ontvouwing der beweegredenen, op welke dit eenparig befluit gevestigd is; verzwijgen echter mogen wij niet, dat onder dezelve veel klem heeft geoefend het uitdrukkelijk betuigd leedwezen van de zoodanigen in onze Synodale Vergadering, welke verklaarden, dat zij in de oneenigheden niet gedeeld, en tot hiertoe beide gemeenten als Luterfche geloofsgenooten befchouwd en behandeld hebben, blijkens derzelver wederzijdfche uit-

dam geftudeerd hadde. — Als Hoogduitfche Predikanten dezer landen, zouden echter ook zij, die op buitenlandfche hooge fcholen hunne ftudiën voltrokken hadden, worden toegelaten, mits, voor zoo verre zij niet reeds als Predikanten eene vaste ftandplaats gehad hadden, zich aan het examen onderwerpende."

Over de vereeniging der beide Luthersche gemeenten.

wisseling van bewijzen van lidmaatschap en het gemeenschappelijk houden van het H. Avondmaal. Hierbij voegden zich de overwegingen, dat in andere landen, onder de navolgers van den grooten Kerkhervormer, deze partijen geheel vreemd zijn; — dat de afstammelingen der zelfde vaderen, welke eens met een ongedeeld hart en belangloozen ijver onze gemeenten in de Nederlanden gesticht en tot eenen hoogen trap van bloei gebragt hebben, ondanks verschillende denkwijzen, bezield moeten zijn met den geest van broederlijke liefde en zucht tot hereeniging; een geest van welken ook andere Kerkgenootschappen in ons Vaderland, in weerwil van gerezene geschillen en partijen, opwekkende blijken, gedurende een reeks van jaren, gegeven hebben; — dat vele leden der beide gemeenten, wars van hatelijke twisten, niets vuriger dan zoodanige hereeniging wenschen, en instemmen in de gebeden hunner Christelijke herders en voorstanders, ter afsmeeking van den zegen des Allerhoogsten, op alle gemoederen, ter heeling van de geslagene wonde; — dat, eindelijk, de inhoud van het 13de artikel des *algemeenen reglements voor het Bestuur der Evangelisch-Lutersche Kerk in het Koningrijk der Nederlanden* (volgens hetwelk zoodanige vereeniging, behoudens huishoudelijke bepalingen, zoude kunnen geschieden) het ons tot een geweten en pligt stelt, zullen wij niet eens verantwoordelijk worden voor den Regterstoel van Christus Jezus, wegens de belangen zijner ons aanvertrouwde gemeente, elke aanleidende gelegenheid, inzonderheid deze onze eerste Synodale bijeenkomst, dienstbaar te doen zijn aan de gewenschte herstelling des vredes.

Het is dan uit dien hoofde, dat wij ul. uitnoodigen, om met ons maatregelen te beramen, geschikt ter bevordering eener zoodanige vereeniging als (naar de tegenwoordige omstandigheden, kerkelijke en huishoudelijke inrigtingen) met de belangen der beide gemeenten meest overeenkomende zullen bevonden worden; en tot het bekend maken uwer gedachten desaangaande, door beantwoording (zoo mogelijk voor den eersten Julij aanstaande) van deze onze Synodale missieve, onder het adres en aan onzen onderschreven Secretaris.

De belangen der beide gemeenten opdragende aan de bescherming des Allerhoogsten, bidden wij Hem, dat de vrede Gods, hooger dan alle vernuft, uwe en onze harten besture... en ter voldoening van de Apostolische

opwekking: „ laat ons de waarheid betrachten in liefde, „ en wassen in allen deele aan dien, die het hoofd is, „ de Christus, uit welke het geheele ligchaam te za- „ men gevoegd is, en het eene lid van het andere „ hangt, door alle gewrichten, door welke het eene aan „ het andere handreiking doet, naar het werk eens ie- „ gelijken lids in zijne maat, en maakt dat het ligchaam, „ wast tot zijne zelfsverbetering en dat alles in de lief- „ de." (*Eph.* IV: vs. 15 en 16.)

De Synode der Evangeliesch
Luthersche Kerk,
En uit derzelver naam,
(geteekend) *J. Schults.*

Besluit van 2 Augustus nopens de wijze van verkiezing van Roomsch-Katholieke Kerkeraden. (Staatsbl. No. 41.)

Z. M. willende de twijfelingen doen ophouden, welke in sommige zuidelijke Provinciën waren ontstaan, met betrekking tot de wijze, waarop de door overlijden, ontslag of verandering van domicilie uitgevallene leden van Roomsch-Katholieke Kerkeraden moesten worden vervangen; gelet op het dekreet van den 30sten December 1809, waarbij alleen scheen te zijn voorzien in de wijze van vervanging der leden van Kerkeraden, welke ten gevolge van de, voor die administratiën, bevolene gedeeltelijke vernieuwingen moesten uitvallen; gezien het rapport van den Direkteur-Generaal voor de zaken van den Roomsch-Katholieken Eeredienst, — nam, den Raad van State gehoord, op den 2den Augustus een besluit, houdende: „ dat voortaan de leden van de Roomsch-Katholieke Kerkeraden, welke, ter vervulling der plaatsen van door sterfgevallen, ontslag, verandering van domicilie of anderszins uitgevallene leden, moesten worden benoemd, zouden gekozen worden door de Kerkeraden zelve, overeenkomstig de bepalingen bij Art. 8 van het dekreet van 30 December 1809 voorgeschreven, voor de gedeeltelijke vernieuwing dier administratie."

Toelage van R. K. Geestelijken.

In den loop der maand Januarij werd bij een besluit van Z. M. het traktement van een zeker

aantal Roomsch-Katholieke geestelijken met *f* 125 vermeerderd.

Gratificatiën aan R. Kath. Geestelijken.

Eenige Geestelijken van het Bisdom Gent, benoemd na de veroordeeling van den Bisschop, zich bij rekwest aan Z. M. gewend hebbende, ten einde betaling van hunne kerkelijke traktementen te bekomen, zoo werd door Z. M., bij besluit van den 15den Julij, op het rapport van den Direkteur-Generaal voor den Roomsch-Katholieken eeredienst, hun verzoek van de hand gewezen, uit overweging der *onwettigheid hunner benoeming, als zijnde geschied door iemand, welk hiertoe noch magt noch hoedanigheid ad hoc* had. Bij het tweede artikel van dit besluit werden, tot schadeloosstelling, aan diegenen onder hen, welke zich door hunne beginselen, denkwijze en burgerlijke deugden op eene voordeelige wijze onderscheidden, belooningen toegestaan evenredig aan het verlies, hetgeen zij ten gevolge der omstandigheden hadden geleden. — Reeds vroeger, bij een besluit van den 21sten Maart, was door Z. M. reeds eene diergelijke gunstige beschikking genomen ten behoeve van een aantal geestelijken in Oost-Vlaanderen, welke zich in dezelfde omstandigheid bevonden.

Toelagen van Z. M. voor R. Kath. Kerkgebouwen enz.

Ook werd door Z. M. aanzienlijke onderstandsgelden verleend, tot den opbouw, het herstel, het vergrooten en tot instandhouding van de Roomsch-Katholieke kerken, vooral in de Noordelijke provinciën, alwaar zij, voor een groot gedeelte, noch kerk-goederen noch vaste inkomen hebbende, met een schuldenlast bezwaard waren en in eenen ongunstigen staat verkeerden. Aldus had Z. M., ten behoeve van bijna 1600 Roomsch-Katholieke arbeiders, welke zich als kolonisten in de Avereester, Arrien en aangrenzende hooge veenen hadden nedergezet, een onderstand ten bedrage van *f* 10,885 verleend, ten einde daaruit eene Kerk en Pastorij te bouwen, terwijl bovendien door Z. M. eene jaarwedde van *f* 600 aan den

aldaar, door de kerkelijke overheid te benoemen, Pastoor werd toegeſtaan.

Op eene gelijke wijze ſtond Hoogstdezelve het Buitenverblijf van het Domein, *de Bovendonck* genaamd, eertijds toebehoord hebbende aan den Bisſchop van Antwerpen en gelegen in het dorp de Hoeven, Provincie Noord-Braband, ten gebruike af aan den Apostoliſchen Vikaris van Breda, ten einde tot een ſeminarie of kweekſchool voor Roomsch-Katholieke Godgeleerden te worden ingerigt, benevens een aanzienlijk ſtuk gronds en eene ſom van *f* 12,500, tot het in orde brengen van deze inrigting.

Voorts werd bij onderſcheidene beſluiten van Z. M. eene ſomme van omtrent *f* 300,000 aan een aantal Roomsch-Katholieke gemeenten, in onderſcheidene Provinciën, verleend, als: in Noord Braband, aan dertien gemeenten *f* 53,053; in Zuid-Braband, aan de gemeente van Dion-le-Val *f* 864; in Gelderland, aan achttien gemeenten *f* 87,528; in Luik, aan vier gemeenten *f* 19,410; in Henegouwen aan drie gemeenten *f* 3000; in Noord-Holland, aan de gemeenten van den Helder en te Berkenwoude *f* 2000; in Zuid-Holland, aan de gemeente te Vianen *f* 6000; in Zeeland, aan de gemeenten te Zuid-dorp en te Tholen *f* 12000; in Namen, aan drie gemeenten *f* 12,200; in Antwerpen aan de gemeente van Merchtem en Meir *f* 14,450; in Utrecht aan eene gemeente *f* 1500; in Overijsſel, aan dertien gemeentens *f* 59,910; in Groningen, aan de gemeente van Delfzijl *f* 8000; in Drenthe, aan de gemeente te Coevorden *f* 3,200 (1).

Tot herſtel van de kerk van den H. Johannes te Ath werd niet alleen door Z. M. vergunning gegeven om het benoodigde hout daartoe, geſchat op *f* 10,000, uit de bosſchen van den Staat te nemen, maar ook bovendien eene ſom van

(1) L'Oracle No. 48. en Dagbl. van Noordbr. No. 11.

f 25,000 guldens ter bestrijding van de kosten dezen werks, verleend.

Z. M. verleende aan de kerken van St. Michiel en Gudula te Brussel eenen onderstand van *f* 2500, moetende, volgens de woorden van het daartoe genomen besluit, strekken: „ tot verfraaijing en herstelling dier kerken voor het feest van het jubilé, hetwelk aldaar in het jaar 1820 zoude gevierd worden."

Inwijding eener R. Kath. kerk te Tholen.

De Roomsch-Katholijeke gemeente te Tholen vierde op den 12den Mei het inwijdings-feest harer kerk, welke voorheen aan de *Waalsche* gemeente had toebehoord doch, nu door aankoop eigenaar van dezelve te zijn geworden, door middel der aanzienlijke gift van Z. M. tot dat einde, voor den Roomsch-Katholieken eeredienst in gereedheid was gebragt. De Eerw. *W. Verlaat*, Pastoor te Middelburg en Landdeken van Zeeland, sprak ter dezer gelegenheid eene kerkelijke redevoering uit, naar aanleiding van *Ps.* 122: vs. 1, terwijl de namiddags-plegtigheid van eene fraai kerk-muzijk, uitgevoerd door eenige liefhebbers der muzijk van Bergen-op-Zoom en een aanzienlijk koor zangers, vergezeld ging. De aanzienlijkste leden der Hervormde kerk, welke benevens een aantal andere daartoe genoodigd waren, woonden deze plegtigheid bij. Het feest werd des avonds met een vuur-werk besloten, hetgeen daartoe door een voornaam ingezeten, niet tot de Roomsch-Katholieke gemeente behoorende, was ten geschenke gegeven.

Eerste steen aan een Hervormde kerk te Prinsenhage.

Insgelijks zag de Hervormde gemeente van Prinsenhage, sedert een aantal jaren van een voegzaam kerkgebouw verstoken, zich door de weldadige zorg van Z. M., het vooruitzigt geopend van eerlang een dusdanig gebouw, tot uitoefening van haren Godsdienst, te bezitten. Op den 22sten Maart werd de eerste steen, op eene plegtige wijze en in tegenwoordigheid van vele aanzienlijke genoodigden, gelegd door den Eerw. *J. van Pellecom*, Predikant te Schiedam,

wiens zoon het Leeraars-ambt te Prinſenhage bekleedde.

Op den 3den Januarij had te Beek bij Nijmegen, bij de Roomsch-Katholieke gemeente, in de kerk des voormiddags door deze en des namiddags door de Hervormden gebruikt, eene zoo treffende als zeldzame plegtigheid plaats. Op dien dag namelijk geſchiedde de plegtige ter aarde beſtelling van *Johanna Jacobs*, huisvrouw van eenen landbouwer, *Jacob Sengers* genaamd, nalatende zeven zonen, zonder eene dochter ter wereld gebragt te hebben, van welke drie den geestelijken ſtand omhelsd hadden; zijnde de eerſte Kapellaan te Mill, in het land van Kuijk, de tweede Kapellaan te Afferden en de derde ter ſtudie te Groot-Linden. Het lijk der overledene in de kerk geplaatst zijnde, deed de Pastoor der gemeente, de Eerw. *J. Sieben* eenen ſtillen dienst, waarna de tweede zoon des overledenen eenen gelijken dienst verrigtte; hierop volgde een door de drie zonen gezongen dienst, welke hierbij het ambt van Priester, Diaken en Sub-diaken bekleedden. De dienst geëindigd en eene doelmatige en treffende aanſpraak door den genoemden Pastoor der gemeente aan de talrijk verzamelde aanwezenden, van onderſcheidene gezindheid, gedaan zijnde, geſchiedde de beaardiging, waarna het lijk naar het kerkhof gedragen werd, gevolgd door den zes-en-zestig-jarigen echtgenoot der overledene, hare drie oudſte zonen in geestelijk gewaad, benevens hare vier overige zonen en verdere bloedverwanten. — De jongſte der drie zonen verrigtte den 21ſten Maart daaraanvolgende deszelfs eerſten kerkelijken dienst, in zijne geboorte-plaats, op eene hoogst plegtige wijze. De Eerwaarde *Sieben*, welke, op eene uitſtekende wijze, gedurend vier en twintig jaren, het Pastoor-ambt der gemeente had waargenomen, gaf, bij deze gelegenheid, een vriendſchappelijk maal, zoo aan de bij deze plegtigheid genoodigde geestelijke en wereldlijke

Plegtigheid bij de R. Kath. gemeente te Beek.

beambten, welke laatste gedeeltelijk tot vreemde kerkgenootschappen behoorden, als aan den hoog-bejaarden vader en deszelfs zeven zonen. Gedurende den maaltijd werd door den gastheer de gezondheid van den Koning en het dierbaar Koninklijk Huis ingesteld, hetwelk door alle de aanwezigen met geestdrift werd beantwoord.

Kerkplegtigheid te Brugge.

Te Brugge vierden de ingezetenen op den 3den Mei de plegtige overbrenging van het bloed des Heiligen Verlossers, nadat de aanmerkelijke verbeteringen aan de kapel van dien naam voltooid waren, met al dien luister en pracht-vertooning, waarvoor eene dusdanige plegtigheid vatbaar was, en onder eenen ontzaggelijken toevloed zoo van ingezetenen als vreemdelingen. De huizen waren bij deze gelegenheid met groen, tapijten, schilderijen enz. op het rijkst versierd. Onder de talrijke eerebogen, in de voornaamste straten opgerigt, zag men eene, wier drapering uit een groot aantal stukken ongebleekt linnen, als voortbrengsel en teeken der volks-nijverheid, zamengesteld was.

Beschikking wegens kerkelijke processiën.

De Gouverneur der Provincie West-Vlaanderen deed aan de hoofden der plaatselijke besturen, onder dagteekening van den 5den Junij, eenen brief toekomen, waarin dezelve tot hunne kennis bragt: „ dat Z. M. de misbruiken willende voorkomen, welke zouden kunnen voortspruiten uit de menigvuldige processiën, welke hier en daar plaats hadden, bepaald had, dat er voortaan niet meer dan twee openbare processiën in een jaar bij elke parochie zouden mogen plaats hebben, waarvan de eene vastgesteld bleef op Zondag na H. Sacraments-dag en de tweede op den dag door de Bisschoppen, ten hunnen keuze, te bepalen. Z. M. begeerde te gelijk dat men zich in die processiën onthield van alle buitengewone kleeding en van alle onbehoorlijke en ongepaste vertooningen, die dikwijls wanorde en ergernis te weeg bragten, en altijd meer of min

den eerbied krenkten, welken het volk aan deze Godsdienstoefeningen verschuldigd was."

Het Kapittel van Gent, ingevolge de bevelen van Z. M. uitgenoodigd zijnde, om den dag der tweede procesſie te bepalen, en geweigerd hebbende zulks te doen, werd de H. H. Sacramentsprocesſie alleen toegelaten, blijvende alle andere, tot nadere bepalingen, verboden. In de ſteden waar verſcheidene parochiën waren, moesten de procesſiën door de vereenigde geestelijkheid geſchieden, ten einde ſlechts ééne procesſie uit te maken (1).

Overigens werd bij een beſluit van Z. M., genomen in de maand November, bepaald, dat, bij de procesſie van den H. Sacraments-dag, eene eerewacht aan dezelve zoude worden toegevoegd, naar gelang der garnizoenen, in de onderſcheidene ſteden geplaatst zijnde.

Viering van den jaarlijkſchen Dank- en Bededag.

Ingevolge een beſluit van Z. M. van den 2den Junij, geſchiedde door den Direkteur-Generaal voor den Roomsch-Katholieken eeredienst, op den 4den, en door dien voor de Hervormde en overige eeredienſten, op den 8ſten der zelfde maand, de noodige aanſchrijving tot viering van den jaarlijkſchen Dank- en Bededag op den 18den Junij daaraanvolgende. Behalve aan de zegeningen, gedurende vier jaren van vrede en rust genoten, werd de algemeene aandacht hierbij gevestigd: „op de zegeningen der natuur, waarmede de Heer der ganſche wereld het land uit zijnen hemel mildelijk had begunſtigd; daar door den overvloedigen rijkdom van den oogst des vorigen jaars, de afwending van verwoestende ſtormen en watervloeden, in den jongst verloopen winter, het weren van beſmettelijke ziekten onder mensch en vee, en door de nog veel beloovende uitzigten op het gewas des velds, aller wenſchen meer dan vervuld waren (2)."

(1) Gaz. van Gent, No. 783.
(2) Staatscour. No. 135.

Onder de feestelijke vieringen van dien dag muntte bijzonder uit die bij de Roomsch-Katholieke militairen in de St. Catharina-kerk te Utrecht gevierd. De Eerw. *Huijgens*, Aalmoesenier, hield eene zeer gepaste redevoering over *Rom.* XI: vs. 33, waarna dezelve de zegen des Hemels voor het Koninklijk Huis en het Vaderland affmeekte. Vervolgens had een plegtige lijkdienst voor de gesneuvelden bij Waterloo plaats, welke een *Te Deum*, aangeheven onder de fraaije muzijk der 5de afdeeling, besloot.

Te 's Hertogenbosch werd door Regenten over de gevangenissen, in bijzijn der provinciale en plaatselijke, zoo burgerlijke als militaire autoriteiten en der aanzienlijkste ingezetenen, aan 93 personen in het tuchthuis, even als in het vorige jaar, geheele of gedeeltelijke kwijtschelding van straf bekend gemaakt. De heer *P. H. Fenema*, Voorzitter en Burgemeester der stad, maakte ten slotte eener gepaste aanspraak, tot herinnering van den gedenkwaardigen dag, de gevangenen en vrijgestelden aan om zich de vaderlijke gezindheid Zr. M. tot hunwaarts, door een pligtmatig gedrag, in het vervolg waardig te maken.

Het Nederlandsch Bijbelgenootschap.

Op den 28sten en 29sten Julij werd te Amsterdam de vijfde Algemeene Vergadering van het Nederlandsch Bijbelgenootschap gehouden, onder voorzitterschap van Z. Exc. Jhr. *W. F. Roëll*, welke de Vergadering met eene doelmatige aanspraak opende. Het aanzienlijk getal der afgevaardigden uit de meeste der 68 afdeelingen, de steeds toenemende belangstelling in de zaak des Genootschaps onder de inwoners van Nederland, de goede tijdingen omtrent de bijbelverspreiding van alle kanten ontvangen, de eendragt en liefde, die alle de beraadslagingen dezer Vergadering op nieuw kenmerkten, waren ook nu even zoo vele bewijzen der Goddelijke goedkeuring over eene instelling, van welke eens alle de volken der aarde, onder den zegen des Aller-

hoog-

Het Nederlandsch Bijbelgenootschap.

hoogsten, de heilrijkste vruchten zouden smaken. — Uit het algemeen verslag bij deze gelegenheid gedaan, hetwelk vele belangrijke berigten, vooral omtrent het drukken eens Maleischen Bijbels, onder toevoorzigt van den Hoogleeraar *J. Wilmet*, behelsde, bleek dat, sedert den 30sten April 1818, door het Hoofdbestuur waren uitgereikt 5327 Bijbels, 33 Oude Testamenten en 4209 Nieuwe Testamenten, terwijl de gunstige staat der onderscheidene afdeelingen het voordeeligst vooruitzigt opleverde (1). Door de onderscheidene afdeelingen werd, van den 1sten Mei 1818 tot den 30sten April 1819, in de kas van het Nederlandsch Bijbelgenootschap gestort eene somme van *f* 34,595.70. — Op de algemeene Vergadering werd besloten dat alle afdeelingen zouden uitgenoodigd worden, tot het doen van zulk een algemeen verslag aan hare leden, op den derden Donderdag in de maand October van elk jaar; en zulks, voor zoo verre de omstandigheden zulks toelieten, des avonds ten zes ure, ten einde op denzelfden dag, zoo veel mogelijk op hetzelfde uur, door geheel Nederland het plegtig gebed voor de zaak der Bijbelverspreiding tot God mogt opgezonden worden. — Op het voorstel van de afdeeling Zaandam werd een besluit genomen, ten einde te trachten, het gebruik van den Bijbel in de lagere scholen meer algemeen te maken. Voorts werd door de Vergadering insgelijks besloten: ,, dat aan de leden van het Bijbelgenootschap *gratis* zoude worden uitgereikt het verslag van de Algemeene Vergadering des Genootschaps, en de verzameling der berigten betrekkelijk de Bijbelverspreiding, door het Hoofdbestuur uit te geven, en dat aan iedere afdeeling zouden mogen wor-

(1) Handelingen der 5de Alg. Vergadering van het Nederl. Bijbelgenootschap, bl. 38—79.

den toegezonden uiterlijk zoo vele exemplaren der gemelde stukken, als een vijfde gedeelte der som bedroeg, die dezelve jaarlijks in de kas van het Hoofdbestuur stortte. De berigten, van welke zonde uitgegeven worden een stuk van een blad druks, om de maand, of van een en een half blad, om de zes weken, zouden de daadzaken, tot de Bijbelverspreiding betrekkelijk, en verder het meest belangrijke daaromtrent behelzen." — Tot Vice-President van het Hoofdbestuur werd wederom gekozen de Heer *Mr. D. W. Elias.*

In een land, alwaar de Grondwet aan alle bestaande Godsdienstige Kerkgenootschappen gelijke bescherming toekent, is het van aanbelang de verordeningen en merkwaardigste gebeurtenissen, ook ten opzigte der Israëlitische gemeenten, onafgebroken te doen kennen.

Besluit van 15 Januarij nopens het Rabbinaal Ambt bij de Israëliten.

Bij koninklijk besluit van den 15den Januarij werd het navolgend reglement op het examen en de toelating tot het Rabbinaal Ambt, bij de Nederlandsche Israëliten, vastgesteld:

Art. 1. Ten einde te zorgen dat bij de *Nederlandsche Israëlitische gemeenten in het Koningrijk der Nederlanden*, geene personen toegelaten worden, om het rabbinaal ambt te bekleeden, dan die, bij een onbesproken zedelijk gedrag, de vereischte kundigheden bezitten, ten einde tevens hun, die zich met loffelijken vlijt voorbereid hebben, gelegenheid te geven, hunne bekwaamheden aan den dag te leggen, en zich daardoor eene gunstige aanbeveling te verwerven; zal in het vervolg niemand tot Opper-Rabbijn of Rabbijn kunnen worden beroepen, dan na alvorens een examen te hebben afgelegd bij een *Rabbinaal Collegie van Examinatoren*, en na door hetzelve te zijn bekwaam bevonden en toegelaten. Uit dien hoofde zullen allen, die in het vervolg, na volbragte *theologische studie*, mogten verlangen toegelaten of bekwaam verklaard te worden, tot het rabbinaal ambt, zich overeenkomstig de hier na te melden bepalingen, aan een examen moeten onderwerpen.

Art. 2. Het *Rabbinaal Collegie van Examinatoren* zal bestaan uit de Opper-Rabbijnen der Nederlandsche

Israëlitische Opper-Rabbinaten van Amsterdam, 's Gravenhage en Rotterdam.

Besluit van 15 Januarij nopens het Rabbinaal Ambt bij de Israëliten.

Hij die door dit Collegie, overeenkomstig de bij deze nader vastgestelde bepalingen, een voldoend examen zal hebben afgelegd en bekwaam zal zijn verklaard, zal den naam voeren van *Israëlitisch Rabbinaal Aspirant.*

Bij afwezendheid der hier boven vermelde Opper-Rabbijnen, worden dezelve vervangen door de Opper-Rabbijnen van Zwolle, Groningen, 's Hertogenbosch of Maastricht, en wel door den Opper-Rabbijn van de aan de standplaats des afwezenden naast gelegene Hoofd-Synagoge.

Art. 3. Het examen zal bestaan in een onderzoek aangaande de bedrevenheid, welke iemand bezit, om het *Israëlitisch rabbinaal ambt*, in zijnen geheelen omvang en in alles wat tot deszelfs behoorlijke volbrenging wordt vereischt, te kunnen bekleeden.

Art. 4. De Rabbinale Examinatoren zullen in volle costuum gekleed, in een voegzaam door Parnassijns hun aan te wijzen lokaal, de examina afnemen, en zal ieder examen ten minste één uur moeten duren.

De oudste in jaren der Examinatoren is tevens Voorzitter; zullende alle de Examinatoren, overeenkomstig de schikkingen, door hen vooraf daarop te maken, aan het examen deel nemen.

Indien één der Examinatoren aan den geëxamineerden vermaagschapt is, zal hij denzelven niet mogen examineren, en één der hier bovengemelde Opper Rabbijnen, ter examinatie van dien persoon, geassumeerd worden.

Art. 5. Er zal van het verhandelde bij iedere zitting van voormeld Collegie een verbaal gehouden worden; hetwelk door alle de leden zal moeten worden onderteekend; mitsgaders van alle afgelegde en al of niet goedgekeurde examina een register worden gehouden, met aanteekening van alle ter zake dienende bijzonderheden; tot welk een en ander einde de Secretaris der Hoofd-Synagoge, alwaar het voormelde Collegie hare gewone vergaderingen houdt, als Scriba bij hetzelve zal fungeren.

Bij het eindigen der vergadering worden vermelde verbalen en registers gezonden aan de Hoofd-Kommissie tot de zaken der Israëliten, bij welker Secretarie dezelve, ten gebruike van het Rabbinaal Collegie, bij voorkomende gelegenheid blijven gedeponeerd. De Hoofd Kommissie geeft aan het Ministeriëel Departement voor den Hervormden en andere Eeredienften, behalve dien der

Besluit van 15 Januarij nopens het Rabbinaal Ambt bij de Israëliten.

Roomsch-Katholieken, van het in het Collegie voorgevallene kennis, en onderrigt de respectieve Hoofd-Synagogen van de namen en woonplaatsen der geadmitteerden.

Art. 6. Eens in het jaar zal voormeld Collegie te Amsterdam deszelfs gewone vergadering houden. De oproeping tot die vergadering geschiedt door de Hoofd-Kommissie tot de zaken der Israëliten, die tevens aan den oudsten der Opper-Rabbijnen vooraf alle de noodige opgaven en bedingen zal doen toekomen, en de examinandi van den bepaalden tijd der vergadering onderrigten.

De leden der Hoofd-Kommissie hebben het regt, des verkiezende, bij het examen *tegenwoordig te zijn.*

Art. 7. De attributen van het voormeld Rabbinaal Collegie worden alleen aan het vergaderd Collegie toegekend, en houden op met het uit elkander gaan of scheiden der vergadering; uit dien hoofde zal geen der leden individuëel de aan dezelve gezamenlijk toegekende attributen mogen uitoefenen.

Art. 8. Die verlangt te worden geëxamineerd, zal vooraf de volgende schriftelijke bewijzen aan de Hoofd-Kommissie tot de zaken der Israëliten moeten overleggen:

a. Een *Rabbinaal-getuigenis* of verklaring, inhoudende dat hij zijne theologische studiën, op een der *inlandsche of buitenlandsche Seminariën* heeft volbragt, mitsgaders dat hij eenige jaren de theologische lessen van erkende Opper-Rabbijnen of Rabbinale Leeraren heeft bijgewoond, en den vereischten aanleg heeft tot de uitoefening der rabbinale functiën. Dit getuigschrift zal door den Opper-Rabbijn moeten onderteekend worden, en door het Kerkbestuur van de Israëlitische gemeenten zijner standplaats behooren gelegaliseerd te zijn.

b. Eene Kerkelijke attestatie van *Parnassijns* of Manhigim der kerkelijke gemeente, waaronder hij het laatst heeft gewoond, door het plaatselijk bestuur gelegaliseerd, inhoudende zijn' naam, ouderdom, geboorteplaats, levenswandel en goed zedelijk gedrag.

c. Eene verklaring der Godsdienstige School-Kommissie van de Hoofd Synagoge, waaronder zijn laatste woonplaats ressorteert, dat hij de Nederlandsche taal kan spreken, lezen en schrijven.

De Hoofd Kommissie voormeld deze attesten in orde vindende, zal dezelve met haar *visa* voorzien en naar aanleiding van Art. 6 aan het Rabbinaal Collegie doen geworden.

Besluit van 15 Januarij nopens het Rabbinaal Ambt bij de Israëliten.

Art. 9. Aan hem, die na voldoend examen goedgekeurd wordt, zal een *diploma* worden afgegeven, volgens het formulier, te bepalen bij het Ministeriëel Departement voornoemd, na ingenomen advies van de Hoofd-Kommissie tot de zaken der Israëliten.

Hetzelve zal eenvormig in de *Hebreeuwsche* en *Nederlandsche* talen worden gesteld, en daarbij de geëxamineerde verklaren tot *aspirant* naar het Rabbinaal ambt bij de Nederlandsche Israëliten, en dus bevoegd om overal binnen het Rijk de Rabbinale functiën te *kunnen* en te *mogen* uitoefenen, zoodra hij het beroep en de aanstelling daartoe op eene wettige wijze zal ontvangen hebben, volgens de verordeningen daarop bestaande.

Zullende dit diploma vervangen de tot nog toe vereischte *drie* diploma's van *drie* onderscheidene Opper-Rabbijnen, welke bij deze worden verklaard te zijn vervallen, en derzelver afgifte voortaan aan alle Nederlandsche Opper-Rabbijnen verboden.

Het diploma zal, voor deszelfs afgifte, bij de Hoofd-Kommissie tot de zaken der Israëliten geviseerd en goedgekeurd worden.

Art. 10. De examinandus zal vóór den aanvang van het examen aan het Collegie eene som van 12 guldens betalen, ten ware het Collegie zoude vermeenen denzelven hier van geheel of gedeeltelijk te moeten vrijstellen.

Het provenu der examen-gelden zal dienen, om de reis- en verblijf-kosten der leden van het Collegie te vergoeden.

Art. 11. Wanneer de geëxamineerde bevonden wordt de vereischte bekwaamheden niet te bezitten, zal hij worden afgewezen, met specifieke aanwijzing der stukken, in welke hij te kort mogt komen, en met bepaling van den tijd, gedurende welken hij zich op nieuw moet oefenen, en vóór het eindigen van welken hij niet meer tot het examen kan toegelaten worden.

Art. 12. Het diploma van de hierboven vermelde Rabbinale aspiranten, die zonder te zijn beroepen of speciale kwaliteit van Assessor of Substituut van een der aanwezende Opper-Rabbijnen te bezitten, Rabbinale functiën mogt uitoefenen, zal dadelijk worden ingetrokken, en hiervan aan alle Hoofd-Synagogen kennis gegeven.

Art. 12. Alle degenen, die thans Rabbinale getuigschriften van in- of uitlandsche Opper-Rabbijnen bezitten, waarbij dezelve bekwaam worden verklaard om Rabbinale functiën uit te oefenen, moeten die, binnen

één jaar na dato van dit reglement, aan de Hoofd-Kommissie voormeld inzenden, die dezelve vervolgens aan het Collegie van Examinateuren ter beoordeeling zal doen toekomen.

Na dien tijd zal op de Rabbinale titels van hen, die zulks verzuimen, geen regard hoegenaamd meer mogen worden geslagen.

Art. 14. Aan het Rabbinaal Collegie wordt de bevoegdheid toegekend, om de, naar aanleiding van Art. 12 bij hen van de Hoofd-Kommissie ontvangene getuigschriften goed te keuren of te verwerpen; in het eerste geval wordt aan den zoodanigen een Rabbinaal diploma, bij Art. 9 vermeld, na bij *de Hoofd-Kommissie te zijn* geviseerd, uitgereikt, tegen betaling van twee guldens, of ook *gratis*, indien zulks wordt goedgevonden; in het *tweede geval* is de zoodanige verpligt zich aan een examen te onderwerpen, na vooraf de noodige bescheiden, bij Art. 8 vermeld, te hebben overgelegd.

Art. 15. Voor zoo ver iemand van buiten 's lands mogt worden beroepen, die eene vaste standplaats bij een geaccrediteerde gemeente heeft vervuld, zullen deszelfs Rabbinale titels vooraf moeten ingezonden worden aan de Hoofd-Kommissie voormeld, ten einde door dezelve ter nadere beoordeeling verzonden te worden aan het Rabbinaal Collegie van Examinatoren, hetwelk daarop zal berigten en adviseren.

Dispositie wegens Israëlitische Kerkeraden.

Bij eene dispositie van den Direkteur-Generaal der Hervormde en andere Eerediensten, van den 29sten Januarij, werd, nadien bij eenige Israëlitische Hoofd-Synagogen twijfelingen bestonden over de jaarlijksche op- en aftreding der Ouderlingen en notabelen, als leden van den grooten kerkeraad, bij wijze van intrepretatie bepaald: „ dat de aftredende Parnas steeds den volgens rangorde aftredende Ouderling moest opvolgen; — dat indien een der aanblijvende Ouderlingen door den grooten kerkeraad tot Parnas mogt worden verkoren, alsdan deze vakature tot de primitieve wijze van benoeming terug keerde, en door den Direkteur-Generaal vervuld zoude worden; — eindelijk, dat, indien een der aanblijvende Ouderlingen of notabelen, tot Parnas mogt worden verkozen of mogt komen te overlijden, zulks

geene verandering in de rangorde van aftreding zoude maken, maar deszelfs opvolger op dien tijd aftreden, waarop zulks volgens de primitieve rangorde van aftreding plaats zoude moeten hebben."

Voorzieningen wegens de begravenissen bij de Israëliten.

De Direkteur-Generaal kennis gekregen hebbende, dat, bij eenige Israëlitische gemeenten, bij sterfgevallen, onverschillig welke de ziekte of oorzaak van den dood was geweest, en dus ook bij onverwacht en plotselijk overledenen, de lijken, zonder eenig onderscheid hoegenaamd, gelijkelijk werden behandeld, en dat speciaal bij lijken van hen, die op eenen Donderdag kwamen te overlijden, overijling plaats had, ten einde het lijk voor den ingang van den Sabbath onder aarde gebragt werde; dat daarenboven somtijds dadelijk na het overlijden de mond van het lijk met een band werd toegesloten, of de onderbuik door eene of andere zwaarte of gewigt gedrukt en bovendien, even voor of na de vier en twintig uren, dikwerf de lijken werden gekist en de kisten toegespijkerd; — nam op den 5den Februarij een besluit, ten gevolge waarvan aan Parnassijns en Manhigim der onderscheidene Hoofd- en Ring-Synagogen te kennen werd gegeven: „dat de bedoeling van Art. 23 litt. 1 van Zr. Ms. besluit van den 12den Junij 1814 (1), geenszins was, om de Israëlitische lijken vier-en-twintig uren gekist boven aarde te houden, maar om, overeenkomstig Art. 77 van het Burgerlijk Wetboek, nog vier-en-twintig uren na het afsterven tijd te geven, om zich van een' werkelijken dood te kunnen verzekeren. — Dat zij mitsdien dadelijk, na den ontvangst dezer kennisgeving, aan de Begraaf-congregatiën, die binnen hunne gemeente met de verzorging der lijken waren belast, en speciaal aan diegenen, die zich met de lijk-ceremoniën onledig hielden, de noodige aanschrijving zouden doen en aan dezelve te kennen

(1) Jaarb. 1814. bl. 461.

geven, dat zij zich, onder personele verantwoordelijkheid, voortaan zouden hebben te onthouden de lijken den mond te sluiten of te kluisteren, of op eenige andere wijze eenige middelen aanwenden, waardoor een' schijndooden eenig nadeel konde worden aangebragt, of wel de opwekking en ontwikkeling van onderdrukte levenskrachten belemmerd. — Voorts dat de sleutel of sleutels van de begraafplaatsen der gemeente bij niemand zouden mogen berusten, dan bij den tijdelijken Voorzitter van Parnassijns der Hoofd Synagogen of bij den Manhig-Opzigter der Ring-Synagogen en den Kerkmeester der kerkgangen, die dezelve niet zouden mogen afgeven, dan nadat, overeenkomstig Art. 23 litt. *i*. van Zr. Ms. besluit voornoemd, de schriftelijke bevestiging van het overlijden door een' Medicinae Doctor, of waar geen Medicinae Doctor mogt aanwezig zijn, door een' bevoegden Geneesmeester zoude zijn ter hand gesteld."

Resolutie wegens kerkelijke bedieningen.

Ten gevolge eener resolutie van den Direkteur-Generaal van den 17den Maart, werd de Hoofd-Kommissie tot de zaken der Israëliten bevoegd verklaard: „ 1°. om aan Manhigim, die primitivelijk door het Departement waren benoemd geworden, het noodig ontslag uit hunne functiën te kunnen verleenen; — 2°. om alle personen, die door de Hoofd-Kommissie, overeenkomstig bestaande bepalingen, tot eenige functiën waren of werden benoemd, uit dezelve te ontslaan."

Aankomst van den Opper-Rabbijn der Zuidelijke Provinciën.

Op den 8sten Junij zagen de Israëlitische gemeenten in de Zuidelijke Provinciën hunne lang gekoesterde wensch, om een geestelijk opperhoofd in hun midden te bezitten, ten gevolge der welwillende zorgen van Z. M., vervuld. Naauwelijks was de blijde maar der ophanden zijnde aankomst van den, door Z. M. benoemden, Opper-Rabbijn van het vereenigd Rabbinaat der Zuidelijke Provinciën bekend geworden, of een aanzienlijk getal Israëlitische jongelingen begaven zich op weg, ten einde denzelven op een aan-

merkelijken afſtand te gemoet te gaan. Drie uren van Maastricht, deszelfs toekomstig verblijf, genaderd zijnde, werd de Opper-Rabbijn, de Eerw. Heer *B. L. Glogauer*, door Parnasſijnen, Ouderlingen en verdere leden der Hoofd-Synagoge plegtig begroet, ter welker gelegenheid de Secretaris der Hoofd-Synagoge in eene gepaste aanſpraak, namens de beide Zuster-Synagogen van Maastricht en Brusſel, doelmatige hulde aan derzelver toekomstigen Leeraar toebragt. Hierop vertrok de gezamenlijke ſtoet, beſtaande uit den Opper-Rabbijn en deszelfs gezin, de voornoemde jongelingen te paard en de overige perſonen, benevens derzelver vrouwen, in een twaalftal koetſen gezeten, langs de Ring-Synagoge Meenen, naar Maastricht; hebbende de Gouverneur der Provincie, door van afſtand tot afſtand posten der Marechausſée op den weg te plaatſen, voor een' onbelemmerden en veiligen doortogt gezorgd. De trein begaf zich, onder toevloed eener menigte van aanſchouwers, langs het Raadhuis, alwaar Burgemeesteren enz. zich bevonden, naar de woning van den Opper-Rabbijn, welke met fraaije eerebogen en vlaggen verſierd was. Des avonds was het huis met ſmaak verlicht en met toepasſende opſchriften voorzien, wordende de plegtigheid van den dag met een feestmaal beſloten. — Den 12den daaraanvolgende, zijnde Zaturdag, had de kerkelijke inſtallatie met veel luister plaats.

Israëlitiſche kerkvergadering te Groningen.

Den 6den October had de jaarlijkſche resſortale vergadering van alle de Israëlitiſche kerkbeſturen der Provincie Groningen plaats, onder voorzitterſchap van den Heer *S. J. van Coevorden*, korresponderend Lid der Hoofd Kommisſie tot de zaken der Israëliten, welke dezelve opende met eene redevoering, ten onderwerp hebbende: „de verdraagzaamheid toepasſelijk gemaakt op den tegenwoordigen ſtaat der Joden in Europa in het algemeen, en die van de Nederlanden in het bijzonder, en de daaruit voortvloeijende dankbare

erkentenis aan den verlichten Vorst van een verlicht volk, zoo als dat der Nederlanden, alwaar steeds alle godsdienstige gezindheden gelijke regten en gelijke bescherming genoten hebben en nog genieten."

Het strekt ons wederom tot hoogst aangename taak, den voordeeligen staat en toenemenden bloei van een aantal liefdadige inrigtingen, als ook vele en treffende blijken van menschlievendheid en zelfopoffering, alhier ter overlevering te boek te mogen stellen.

Verslag wegens den staat van het Armen-wezen.

Wegens den staat van het armen-wezen werd door den Minister van Binnenlandsche Zaken, op den 14den Mei, het volgend rapport overgelegd (1):

EDEL MOGENDE HEEREN!

Het rapport, dat U Ed. Mog., in den voorleden jare, is aangeboden over den staat der armen, behelsde eene zeer beknopte statistiek der gestichten successivelijk opgerigt en verbeterd door den liefdadigen geest der ingezetenen, en eene wetgeving, welke, door alle tijden heenen, met dezen geest strookend is geweest. Ter nakoming van het bij de Grondwet bepaalde, zal het voortaan voldoende kunnen zijn U Ed. Mog. bekend te maken, met de veranderingen, welke het verloop van een jaar zal hebben te wege gebragt; echter zal het niet ten onpas wezen, om, naar gelange, dat men daarmede beter bekend zal zijn, de bijzonderheden onder het oog van U Ed. Mog. te brengen, welke de algemeene informatiën uitmaken, die U Ed. Mog. zijn of zullen medegedeeld worden.

Godshuizen.

Met herinnering aan de natuurlijke splitsing der bedeelde armen, tusschen die, welke in een publiek gesticht worden onderhouden, en die, welke huiszittend zijn,

(1) Zie boven St. I. bl. 193.

bied ik, U Ed. Mog., in eene tabel, bij dit rapport gevoegd, onder den letter A, eenen staat aan van alle de godshuizen in het Rijk, provinciesgewijze verdeeld.

Verslag wegens den staat van het Armenwezen.

De bestuurders dier gestichten blijven, door hunnen belangloozen ijver, den lof van den Koning, de achting van U Ed. Mog., en de erkentenis hunner medeburgeren verdienen.

In de gestichten, die aan zusters hospitalinnen zijn toevertrouwd, ziet men deze godsvruchtige dochters, dag aan dag, krachtdadiger bewijs geven, dat er opofferingen bestaan, die door het lokaas van aardsche belooningen niet te verwerven zijn.

In verscheidene gasthuizen werden in het geheel geen, of niet dan met afkeer, personen ingenomen, welke de gevolgen eener zedelooze leefwijze derwaarts leidden. De bron van dien afkeer was zuiver, dan de uitkomsten daarvan waren noodlottig. Zonder poging te doen tot het overwinnen van denzelven, heeft het gouvernement, bewogen door redenen, die het overtollig zou zijn te ontwikkelen, maatregelen genomen, waardoor aan deze zieken den toegang tot de gasthuizen is vrijgesteld, terwijl de zorg, die daar voor hen wordt gedragen, ten eenenmaal vrijwillig is.

Er zijn in de godshuizen 2866 personen uit hoofde van krankzinnigheid aanwezig, daaronder 339 bij de inwoners van Geel, provincie Antwerpen, verzorgd wordende. Men houdt zich onledig met in dit land de verbeteringen in te voeren, die in Engeland en Frankrijk met goed gevolg zijn aangenomen.

Vondelingen en verlatene kinderen.

De godshuizen, in welke men vondelingen en verlatene kinderen opneemt, zijn 19 in getal. Dat der vondelingen en verlatene kinderen is 12,850.

In de Zuidelijke provinciën hebben die huizen eenige inkomsten uit vaste goederen, die echter *f* 21,400 niet te boven gaan. Het meerdere der uitgaven moet door subsidiën gedekt worden.

In de Noordelijke provinciën is niet meer dan een godshuis voor de vondelingen en verlatene kinderen, te weten, het aalmoezeniers-weeshuis te Amsterdam. Het is moeijelijk juist te bepalen, op hoeveel de uitgaaf voor de vondelingen en verlatene kinderen in dat huis te staan komt, daar in hetzelve meer andere kinderen aanwezig

Verslag wegens den staat van het Armen-wezen.

zijn; dan uit de ingezamelde berigten, omtrent dit godshuis, vloeit voort, dat het getal der kinderen, hetwelk tot deszelfs laste is, 4419 bedraagt; dat deszelfs uitgaven *f* 420,762 beloopen, en dat, om deszelfs inkomsten tot die hoogte te brengen, hetzelve een subsidie noodig heeft van *f* 390,277. Dit subsidie is bijna geheellijk, tot hiertoe, door de stad Amsterdam gegeven.

Binnen deze stad, en te Antwerpen, wordt een vrij groot aantal der kinderen in het godshuis opgevoed. Die uit de andere godshuizen worden, in het algemeen, meer bij de landbouwers besteed.

Het aandeel, dat de gemeenten voor het noodig subsidie opbragten, had tot menige klagten aanleiding gegeven, en de som, door den Staat toegestaan voor de vondelingen en verlatene kinderen, is van *f* 100,000 op *f* 400,000 gebragt voor 1819.

Eene definitieve beslissing nopens de, in dezen tak van publieke administratie aan te nemen, beginselen, gaat met veel zwarigheid gepaard. U Ed. Mog. hebben vermeend, dat, onder de verscheidene belangen, die tegen elkander botsen, het belang van den Staat, der provinciën, der gemeenten, der gestichten van liefdadigheid, en der ongelukkige kinderen, wier leven zij behouden, het belang der menschheid, hetwelk dat der kinderen is, het zwaarst moet wegen, en hetzelve is verzekerd voor 1819, door het toekennen van eenen aanzienlijken post. Zoo het aan het gouvernement mogt gelukken alle de belangen tot een te brengen, zal het U Ed. Mog. met vertrouwen de uitkomst zijner overwegingen mededeelen. Ondertusschen zal niets verzuimd worden, wat den last van den Staat zoude kunnen verligten.

De maatschappij van weldadigheid, van welke Z. K. H. Prins *Frederik* de beschermer is, heeft aangeboden, om, op voordeelige voorwaarden, een gedeelte der vondelingen en verlatene kinderen in hare kolonie te doen groot brengen. Men houdt zich met de uitvoering van dien maatregel, met de permanente kommissie der maatschappij, onledig.

Z. M. heeft den Minister voor de Marine gemagtigd, zich te verstaan met de administratiën der godshuizen, om onder de gewone voordeelen aan het vrijwillig dienstnemen gehecht, op 's Rijks schepen gebruik te maken van de jonge lieden, die in godshuizen opgevoed wordende, hun zeventiende jaar bereikt hebben, en tot den dienst ter zee geschikt zullen zijn bevonden.

Huiszitten-armen.

Verslag wegens den staat van het Armenwezen.

De armoede is zigtbaar verminderd; de staat der behoeftigen is onbetwistbaar verbeterd, nogtans is het getal der bedeelden niet in dezelfde evenredigheid afgenomen.

In 1816 heeft ons, met geheel Europa, een geesel getroffen, die, alschoon hij veel verderfelijker voor andere landen, dan voor dit Koningrijk is geweest, evenwel in hetzelve diepe sporen heeft nagelaten. De veldvruchten zijn omtrent weder op derzelver ouden prijs terug gekomen; dan verscheidene huisgezinnen, die eertijds geen deel hoegenaamd aan den publieken onderstand hadden, blijven aanhoudend bedeeld worden, omdat andere noodwendigheden, als kleederen, huisraad, enz., waaraan men, te midden van dringender behoeften, niet had kunnen denken, dien onderstand nog noodzakelijk maken. Men kan doen opmerken, dat de zoodanige, die, aarzelend en met weerzin, den eersten onderstand heeft aangenomen, dien, zonder schroom, blijft ontvangen; terwijl de menschlievendheid der armbestuurderen dezen niet weigert, zoodra die heeft opgehouden volstrekt noodzakelijk te zijn. Laat ons hier nog bijvoegen, dat de bevolking van het Koningrijk jaarlijks ongeveer 50,000 zielen toeneemt, en dat de armen een deel en zelfs een aanzienlijk deel van dien aanwas uitmaken.

Het aanhoudende van dien aanwas doet zien, dat dezelve van geene kortstondige oorzaak afhangt, en het regelmatige deszelven bewijst de gezondheid en de kracht van het staatkundig ligchaam. Het Koningrijk is klaarblijkelijk, ondanks de voor eenige takken van onze nijverheid ongunstige omstandigheden, in eenen staat van toenemende welvaart. Dan het onbedriegelijkst kenmerk van dien staat, de aanwas der bevolking, doet zich inzonderheid altoos bij de laagste klassen op, terwijl die in de andere klassen (ik geloof, dat deze theorie door de daadzaken is bevestigd), zich meer bijzonder doet zien door de vermeerdering der kapitalen.

Dit jaar, zoo als ongetwijfeld alle mijne opvolgers het ook zullen kunnen doen, den zoo welverdienden lof herhalende van alle de administratiën van weldadigheid, onder welke benaming die ook bekend mogen wezen, smart het mij daarbij te moeten voegen, dat er plaatsen zijn, waar het moeijelijk is geweest de liefdadige besturen voltallig te houden. Zelfs zijn er aan het gouvernement

Verslag wegens den staat van het Armen-wezen.

drangmiddelen voorgeslagen, maar hetzelve zal zich daarvan niet bedienen, dan wanneer wel en ontwijfelbaar gestaafd zal wezen, dat het achtenswaardig voorbeeld, dat bijna alle gemeenten opleveren, zonder invloed blijft op die weinigen in getale, welke aanleiding geven tot deze aanmerking.

De staat dien ik, onder de letter B, bij dit rapport voeg, en die provinciesgewijze is verdeeld, bevat de inkomsten der armen, die der godshuizen daaronder niet begrepen. Dezelve bedragen *f* 4,920,193.

De Israëliten waren in verscheidene provinciën of verstoken van allen onderstand of karig bedeeld. Eene ongelijke deelneming in den publieken *onderstand* was niet overeenkomstig den geest van onze wetten, en zij stemde ook niet meer overeen met onze gevoelens van algemeene liefdadigheid. Een besluit van Z. M., van den 27sten Mei 1818, heeft voorgeschreven, dat er jaarlijksch op de begrootingen der gemeenten, ten behoeve van de nooddruftige Israëliten, subsidiën zouden worden toegekend, geëvenredigd aan derzelver getal, aan derzelver behoeften, en aan de overige subsidiën, op dezelfde begrootingen toegekend, ten behoeve der andere armen. Het verlof tot het doen van algemeene kollekten, is bij hetzelfde besluit, op hen toepasselijk gemaakt.

Vermeerdering der Inkomsten.

De inkomsten der gestichten van liefdadigheid zijn in onderscheidene provinciën aanzienlijk vermeerderd. Die vermeerdering vloeit daaruit voort, dat de grondeigendommen, en inzonderheid de bouwlanden, een grooter inkomen geven; dat de renten op Oostenrijk in waarde zijn toegenomen, en dat het gouvernement der Nederlanden renten op voormalige korporatiën, welke het Fransch gouvernement geweigerd had te verevenen, in likwidatie heeft aangenomen. Eenige administratiën hebben ook middel gevonden tot het vermeerderen harer inkomsten, door het verkoopen van gebouwde eigendommen, wier onderhoud veel kostte, om den opbrengst dier alienatiën te besteden tot den aankoop van renten, of veld-goederen.

Er zijn door de Gedeputeerde Staten der onderscheidene provinciën 250 autorisatiën verleend tot het doen van verkoopingen, ruilingen, uitgiften in erfpacht, het op nieuw beleggen van kapitalen, en het is erkend ge-

worden, dat alle deze autorisatiën gegrond waren op de meer of min aanzienlijke voordeelen, die daaruit voor de administratie der armen voortvloeiden.

Verslag wegens den staat van het Armenwezen.

Door Z. M. zijn verleend 151 autorisatiën tot het aanvaarden van legaten en donatiën. Deze milde giften hebben het vermogen der armen met meer dan *f* 260,000 vermeerderd.

Aan de wet van den 4den ventôse, 9de jaar, blijft executie gegeven worden; de in bezitstellingen in 1818 verleend, natuurlijk minder van belang dan in de voorgaande jaren, hebben evenwel het vermogen der armen met meer dan *f* 40.000 vermeerderd.

Deze onderscheidene oorzaken van vermeerdering van inkomsten zijn echter niet voldoende ter opheldering van het groot verschil, dat de opgave derzelfde inkomsten, zoodanig als die aan het gouvernement waren ingezonden bij summiere aanwijzingen, en de opgave uit meer uitgewerkte staten, sedert gevraagd, opleveren. Ik heb reden te gelooven, dat een geest van wantrouwen, die in een' anderen tijd niet geheel van grond ontbloot kon zijn, is blijven bestaan, nadat de oorzaak niet meer aanwezig was; en het is voldoende geweest, dat de administratiën overtuigd waren, dat de verlangde berigten in het belang der behoeftigen gevraagd waren, en strekken moesten, ten einde U Edel Mog. eene naauwkeurige kennis te doen dragen van den staat der armen, om alle wantrouwen te doen verdwijnen, en zorgvuldig ingezamelde, en ter goeder trouw medegedeelde, berigten te erlangen.

Armenscholen.

De instellingen, welke ten doel hebben, om, door een kosteloos, wel berekend en wijsselijk bestuurd onderwijs, de armoede en de zedeloosheid, die zoo vaak met dezelve gepaard gaat, te voorkomen, zijn de welwillende belangstelling van U Ed. Mog. waardig.

De armen-scholen, die ik in mijn laatste rapport heb opgegeven als in eenen staat van stilstand te verkeeren, ondergaan successive verbeteringen.

Dezelve zijn 197 in getale. Dat der armen, die daar onderwezen worden, is 28,650.

De inkomsten dier gestichten beloopen *f* 226,000, welke door de gemeenten en de administratiën der armen worden opgebragt. Er zijn door den Koning subsidiën aan eenige derzelve verleend.

Verslag wegens den staat van het Armenwezen.

In de provincie Noord-Braband zijn er 3, binnen 's Hertogenbosch, Bergen-op-Zoom en Willemstad. Het getal der armen, die daar ter schole gaan, is 312.

In de provincie Gelderland zijn er 11, binnen Arnhem, Zutphen, Nijmegen, Harderwijk, Thiel, Zalt-Bommel, Wageningen, Cuilenburg en Hattem. Het getal der armen, die daar ter schole gaan, is 1300.

In de provincie Oost-Vlaanderen zijn er 9, binnen Gent, Audenaarde, Dendermonde, St. Nicolaas, Gerardsbergen en Ronsse. Het getal der armen, die daar ter schole gaan, is 487.

In de provincie West-Vlaanderen zijn er 8, binnen Brugge, Kortrijk, Ostende en Yperen. Het getal der armen, die daar ter schole gaan, is 465.

In de provincie Henegouwen zijn er 10, binnen Bergen, Ath, Enghien, Montigny le Tilleul, Pont-à-Celles, Soignies, Naast en Doornik. Het getal der armen, die daar ter schole gaan, is 2318.

In Noord Holland zijn er 8, binnen Alkmaar, Amsterdam, Enkhuizen, Haarlem, Hoorn, Monnikendam, Purmerend en Weesp. Het getal der armen, die daar ter schole gaan, is 6,233.

In Zuid-Holland zijn er 23, binnen 's Gravenhage, Rotterdam, Leiden, Dordrecht, Delft, Schiedam, Gouda, Gorinchem, Briel, Vlaardingen en Maastricht. Het getal der armen, die daar ter schole gaan, is 7785.

In de provincie Zeeland zijn er 3, binnen Middelburg en Goes. Het getal der armen, die daar ter schole gaan, is 260.

In de provincie Namen is er 1, binnen Namen. Het getal der armen, die daar onderwijs ontvangen, is 500.

In de provincie Antwerpen zijn er 12, binnen Antwerpen, Lier, Turnhout en Mechelen. Het getal der armen, die daar ter schole gaan, is 1102.

In de provincie Utrecht zijn er 6, binnen Utrecht en Amersfoort. Het getal der armen, die daar ter schole gaan, is 2105.

In de provincie Vriesland zijn er 6, binnen Leeuwarden, Bolsward, Sneek en Harlingen. Het getal der armen, die daar ter schole gaan, is 1372.

In de provincie Overijssel zijn er 3, binnen Deventer, Zwolle en Hasselt. Het getal der armen, die daar ter schole gaan, is 549.

In de provincie Groningen zijn er 7, alle binnen Groningen. Het getal der armen, die daar ter schole gaan, is 1000.

In

In de provincie Drenthe is er een, binnen Meppel. Het getal der armen, die daar onderwijs bekomen, is is 70.

Verslag wegens den staat van het Armenwezen.

In het Groot-Hertogdom Luxemburg zijn er 88, binnen 67 gemeenten. Het getal der armen, die daar ter schole gaan, is 2792.

In het bedelaars-werkhuis van la Cambre (Zuid-Braband), is eene school opgerigt, volgens de beginselen, waarvan de ondervinding in de Noordelijke provinciën, sedert lang, de voordeelen en het verkieslijke boven andere leerwijzen, heeft aangetoond.

Eene soortgelijke school is opgerigt, binnen Brussel, door de administratie der Godshuizen. In Zuid-Braband zijn niet meer dan die beide scholen bij uitsluiting voor de armen bestemd. Binnen de provincie Luik en Limburg zijn er geen; doch in bijna alle zijn de onderwijzers gelast de kinderen der behoeftigen in hunne scholen te ontvangen, en zij bekomen daarvoor, van wege de gemeenten, eene vergoeding.

Grieft het mij te moeten zeggen, dat er nog gemeenten zijn, waar de armen niet geredelijk kunnen leeren lezen en schrijven, zoo is het mij daarentegen aangenaam daarbij te voegen, dat er toch geen bestaat, waar het onderwijs in den Christelijken Godsdienst hun niet gemakkelijk wordt gemaakt, door den onvermoeiden en achtenswaardigen ijver der Godsdienst-leeraren

Banken van Leening.

Eene instelling, welker nut, door eene ondervinding van twee eeuwen, in dit land is gestaafd, is die der banken van leening.

Zij zijn 88 in getale. Het kapitaal, dat dezelve tot de beleeningen omzetten, beloopt op ongeveer 4,000,000 guldens. De interest, tot welken zij de panden aannemen, gaat, daar waar het kapitaal van eenig belang is, naar gelang der omstandigheden, van 6 tot 16 pct.

Er zijn kleine steden, alwaar de bank, slechts een zeer gering kapitaal bezittende, dien interest tot op 20 en 30 pct. bepalen moet.

Het zuiver voordeel is ongeveer *f* 200,000; de kosten van beheer bedragen *f* 184,000.

Die gestichten worden in eenige gemeenten, ten haren voordeele, in andere ten voordeele van de administratie

Verslag wegens den staat van het Armenwezen.

van liefdadigheid beheerd. Daar zijn er die in het geheel geene winst geven, de opbrengsten tot de kosten van beheer gevorderd wordende.

In de Zuidelijke provinciën worden zij, over het algemeen, ten voordeele van de armen beheerd.

Onder het vorig bestuur konden er geene huizen van beleening op onderpand opgerigt worden, dan ten profijte van de armen. De geest dier verordening is lofwaardig. Echter zijn, in eenige provinciën, gestichten, die, sints korten of langeren tijd, zijn georganiseerd volgens anderen beginselen, en ten profijte van partikulieren. Deze wijze heeft hare voorstanders en hare voordeelen.

Binnen alle de provinciën bestaan banken van leening, uitgezonderd in het Groot-Hertogdom.

In de provincie Noord-Braband zijn er 4, binnen 's Hertogenbosch, Grave, Breda, Bergen-op-den-Zoom.

In de provincie Zuid-Braband zijn er twee, de eene te Brussel, de andere te Leuven.

In de provincie Limburg is er 1, binnen Maastricht.

In de provincie Gelderland zijn er 15, binnen Arnhem, Nijmegen, Harderwijk, Thiel, Zalt-Bommel, Wageningen, Cuilenburg, Doesburg, Elburg, Groenlo, Doetichem, Lochem, Niekerk, Ede, Barneveld.

De provincie Luik heeft er 1, binnen Luik.

De provincie Oost-Vlaanderen heeft er 3, binnen Gent, Dendermonde en St. Nicolaas.

De provincie West-Vlaanderen heeft er 3, binnen Brugge, Kortrijk en IJperen.

De provincie Henegouwen heeft er 2, binnen Doornik en Bergen.

In Noord-Holland zijn er 14, binnen Alkmaar, Amsterdam, Edam, Enkhuizen, Haarlem, Helder, Hilversum, Medemblik, Monnikendam, Purmerend, de Rijp, Texel, Weesp, Zaandam.

In Zuid-Holland zijn er 12, binnen 's Gravenhage, Rotterdam, Delft, Gouda, Schiedam, Gorinchem, Brielle, Vlaardingen, Woerden, Schoonhoven en Leiden.

In de provincie Zeeland zijn er 8, binnen Middelburg, Zierikzee, Vlissingen, Goes, Veere, Tholen, Sluis en Hulst.

De provincie Namen heeft er 1, binnen Namen.

De provincie Antwerpen heeft er 2, binnen Antwerpen en Mechelen.

Verslag wegens den staat van het Armenwezen.

In de provincie Utrecht zijn er 6, binnen Utrecht, Amersfoort, Wijk-bij-Duurstede, Montfoort, Maarssen en Meijdrecht.

In de provincie Vriesland zijn er 9, binnen Leeuwarden, Bolsward, Franeker, Sneek, Harlingen, Staveren, Workum, Hindeloopen, Westdongeradeel en Holwert.

In de provincie Overijssel zijn er 3, binnen Zwolle, Deventer en Campen.

In de provincie Groningen zijn er 3, binnen Groningen, Appingadam en Winschoten.

In de provincie Drenthe is er 1, binnen Hoogeveen.

Bij onderscheidene koninklijke besluiten is, gedurende 1818, het oprigten van banken van leening bepaald. Zij zullen worden opgerigt te Hoei (Luik), Nijvel (Zuid-Braband), Middelharnis, Maassluis (Zuid-Holland), Venlo (Limburg), en Medemblik (Noord-Holland.

De oprigting eener bank van leening is door het Groot-Hertogdom verzocht. Binnen de stad Luxemburg zal eene bank worden opgerigt, zoodra de noodige fondsen tot derzelver dotatie bijeengebragt zullen zijn.

De banken van leeningen in de Zuidelijke provinciën zijn, in het algemeen, gevestigd in gebouwen, die aan de crediteuren der gestichten van gelijken aard toebehooren, welke, bij het intreden der Fransche legers in Belgie, derzelver werkzaamheden hebben gestaakt. Er zijn maatregelen genomen voor de liquidatie van de schulden dier oude banken; en volgens de schikkingen, die tusschen de kommissie van liquitatie, benoemd bij Zr. Ms. besluit van den 11den September 1817, en crediteuren zijn getroffen, zullen de administratiën van liefdadigheid, en subsidiairlijk de gemeenten, diezelfde gebouwen kunnen overnemen, op wederzijdsche tauxatie.

Bedelaars-werkhuizen.

Er zijn acht bedelaars-werkhuizen.

Derzelver bevolking bedraagt 2972 personen.

De inkomsten dier gestichten beloopen op ƒ 467,000 te weten:

Aan inkomsten uit vaste goederen en renten, en opbrengst van werk ƒ 46,000.

Aan subsidien, verleend door den Staat, ƒ 100,000.

Aan subsidien, verleend door de gemeenten, ƒ 311,000.

Verslag wegens den staat van het Armenwezen.

De uitgaven beloopen tot evengelijke som.

De kosten van onderhoud en voeding vereischen f341,550.

De kosten van administratie f56,500.

De aankoop van grondstoffen, en de prijs der daggelden f69,000.

Die gestichten bestaan: te Hoogstraten (Antwerpen), te Ixelles (Zuid-Braband), te Bergen (Henegouwen), te Namen (Namen), te Brugge, Kortrijk en IJperen (West-Vlaanderen), en te Hoorn (Noord-Holland).

Dat te Hoorn is opengesteld voor de bedelaars uit Holland, Gelderland, Utrecht, Vriesland, Overijssel en Groningen.

Dat te Hoogstraten, voor de bedelaars uit Noord-Braband.

Dat te Namen, voor de bedelaars uit het Groot-Hertogdom.

Dat van de provincie Antwerpen bevat 964 personen.

Dat van Zuid Braband, bevat 574 personen.

Dat te Henegouwen, bevat 355 personen.

Dat te Namen, bevat 234 personen.

Die in West-Vlaanderen, bevatten gezamenlijk 310 personen.

Dat van Noord-Holland, bevat 835 personen.

De organisatie van drie nieuwe bedelaars-werkhuizen is in 1818 besloten, te weten:

Een voor de provincie Gelderland, binnen Huissen op te rigten; een voor de provincie Limburg, op te rigten in het kasteel van Rechheim, waar soortgelijk gesticht bestond onder het voormalig gouvernement; en een voor de provincie Zeeland, binnen Veere.

Nieuwe verordeningen schijnen noodig voor de administratie der bedelaars-werkhuizen, en bijzonder voor de wijze van voorziening in de uitgaven dier gestichten. De keus der te nemen maatregelen levert vele zwarigheden op. Ik denk evenwel, dat Z. M. onverwijld in staat zal worden gesteld zijne bedoelingen te doen kennen.

Werkplaatsen van Liefdadigheid.

Onder de middelen, die niet alleen strekken tot verligting voor de behoeftigen, maar ter voorkoming van armoede, worden ook te regt de werkplaatsen van liefdadigheid gerangschikt.

Het getal derzelve heeft, gedurende de laatste tijden, merkelijk toegenomen; het bedraagt thans 37. Meer dan 6,000 personen vinden daar werk, en verkrijgen in die gestichten de nuttige gewoonte van te werken.

Verslag wegens den staat van het Armenwezen

Eenige bijzonderheden, omtrent derzelver inkomsten, zullen UEd. Mog. niet ongepast voorkomen.

Binnen de provincie Zuid-Braband is er 1, te Leuven. Dezelve houdt 134 personen bezig, en beschikt daartoe over *f* 11,607:00.

Die binnen de provincie Gelderland zijn opgerigt in Arnhem, Zutphen, Harderwijk en Appeldoorn. Dezelven houden 425 personen bezig, en beschikken over *f* 33,180:00.

Binnen de provincie Oost-Vlaanderen is er 1, te Gent, die in de laatste tijden van een onschatbaar nut is geweest. Zij houdt 1226 personen bezig, en beschikt over *f* 102,658:00.

Binnen de provincie West-Vlaanderen zijn werkplaatsen, te Kortrijk, Poperingen, Wervicq en Wijtschaete. Zij houden 627 personen bezig, en beschikken over *f* 4,700:00.

Binnen de provincie Henegouwen, zijn er te Bergen en te Thuin. Zij houden 305 personen bezig, en beschikken over *f* 5,385:00.

Die binnen Noord-Holland, zijn te Enkhuizen, Haarlem, Purmerend, Weesp en Winkel. Zij houden 1,038 personen bezig, en beschikken over *f* 131,945:00.

Die binnen de provincie Zuid-Holland, zijn te 's Gravenhage en te Leiden. Zij houden 800 personen bezig, en beschikken over *f* 114,317.

Die binnen de provincie Zeeland, zijn te Middelburg en te Goes. Zij houden 240 personen bezig, en beschikken over *f* 21,500.

Binnen de provincie Antwerpen zijn er 2, te Antwerpen en te Mechelen. Zij houden 1163 personen bezig, en beschikken over *f* 58,353.

Die binnen de provincie Vriesland, zijn te Leeuwarden, Franeker, Dokkum, Workum, Hindelopen, Schiermonnikoog, Franekeradeel, Tjum, Wonzeradeel, Pingjum. Zij houden 343 personen bezig, en beschikken tot dat einde over *f* 7977.

Binnen de provincie Groningen, zijn er te Veendam en te Pekel-A. Zij houden 135 personen bezig, en beschikken over *f* 9875.

Verslag wegens den staat van het Armwezen.

De inkomsten dier onderscheidene gestichten, welke gezamenlijk op *f*500,000 beloopen, bestaan in domeinen en subsidiën, die opgebragt worden, zoo door de gemeenten, als door de administratiën van weldadigheid. In onderscheidene gemeenten neemt men ook toevlugt tot kollekten; in andere tot eene geringe belasting, waartoe de autorisatie, gegrond op de uitwerkselen van het ongunstig saizoen van 1816 op 1817, zal worden ingetrokken, zoodra dezelve zullen ophouden.

*f*322,000 worden besteed aan daggelden voor werkloonen; *f*116,000 aan kosten voor onderhoud en voeding; het overige aan kosten van administratie, toezigt, onderhoud van lokalen, en andere uitgaven van denzelfden aard.

Bij een koninklijk besluit van den 8sten Mei 1818, is het oprigten eener werkplaats van liefdadigheid binnen Amersfoort goedgekeurd.

In de provincie Noord-Braband, Utrecht, Overijssel, Drenthe, Limburg, Luik en Luxemburg bestaan geene werkplaatsen van liefdadigheid.

Bijzondere instellingen.

Er zijn in het koningrijk verscheidene bijzondere instellingen. Dezelve staan wel niet onder het toeverzigt der publieke administratie, dan de uitdrukking van 's Konings voldoening over derzelver ijver en opgang kan zich vereenen met de stem der erkentenis van die talrijke huisgezinnen, die door derzelver weldaden verbeid, of door dezen opgespoord worden.

De voornaamste dier instellingen zijn die, aan het hoofd van welke H. K. H. de Prinses *Douairière* van Oranje zich heeft gesteld; die waarvan Z. K. H. Prins *Frederik* de beschermer is, die te Amsterdam, ten zinspreuk hebbende *nederig en standvastig*, en die te Rotterdam, ten zinspreuk voerende *nederig en menschlievend*.

De eerste verleent, met eene wijze milddadigheid, onderstand aan behoeftige personen, die door geene armen-administratiën worden ondersteund.

De tweede geeft ten doel werk te verschaffen aan behoeftigen, die daaraan gebrek hebben, van dezelve bijzonder tot het ontginnen van woeste gronden gebruik makende. De eerste inkomsten van deze vaderlandlieven-

de onderneming, beantwoorden aan de verwachting van haren edelen stichter.

Verslag wegens den staat van het Armwezen.

De beide andere strekken voornamelijk daar henen om aan personen, die in een oogenblikkelijke behoefte zijn, hulp te bieden. Dezelve nemen iederen dag toe, vergrooten hunne middelen, en vermenigvuldigen hunne weldaden.

Ik kan de maatschappij ten zinspreuk hebbende, *tot Nut van 't Algemeen*, niet onder de bijzondere gestichten van weldadigheid rangschikken; evenwel geeft het ruime veld, dat dezelve omvat, haar daar van dikwerf genoeg al het kenmerk. Het is dusdanig, dat zij het gouvernement krachtdadig behulpzaam is in de bedoeling door den Koning te kennen gegeven, en vervat in een besluit van den 17den Mei 1818, om de heilzame instelling der spaarbanken te ondersteunen en te verspreiden.

Deze instelling zal gemakkelijk ingang vinden bij een wijs, voorzienend en huishoudelijk volk. Reeds hebben 13 steden genot van eene instelling van dien aard. Er bestaat eene spaarbank in de dorpen Middelharnis en Sommelsdijk. Er is er eene in het eiland van Flakkée, die sub-kommissiën heeft in elk der zeven dorpen, die het eiland uitmaken. In 27 andere gemeenten is het voorloopig werk tot derzelver oprigting in gereedheid gebragt.

Eer en erkentenis zij hun, wier vaderlandlievende denkwijze zoo wel tot de vaderlijke bedoelingen des Konings medewerkt.

Het genootschap *Charité Maternelle*, te Verviers, heeft het gouvernement overleefd, waardoor die inrigtingen waren daargesteld. Reeds in 1816 in wezen, heeft dat genootschap zich met eer staande gehouden. Gedurende de vijf laatste jaren, zijn 611 kraamvrouwen, in die weinig bevolkte stad, verzorgd en beweldadigd door de leden, die het genootschap uitmaken. Hetzelve heeft, gedurende dezelfde jaren, eene uitgaaf gehad van *f* 14 tot *f* 15000. Twee Chirurgijns zijn daaraan verbonden tot het kosteloos vaccineren der kinderen en kraamvrouwen.

Dit voorbeeld verdient navolging.

Na gesproken te hebben van de bijzondere inrigtingen, die bij uitsluiting voor de behoeftigen zijn bestemd, meen ik, met één woord, gewag te moeten maken van eene instelling, van welke de armen niet zijn uitgesloten, en welker onwaardeerbare voordeelen de min gegoede

Verslag wegens den staat van het Armwezen.

klassen, tegen eene geringe opoffering, zich ook ten nutte kunnen maken.

Door een der in dit Koningrijk vrij talrijke genootschappen, die hunne verrigtingen van weldadigheid met eenen sluijer dekken, is, bij eene prijswaardige afwijking van dat gebruik, te Amsterdam, een instituut voor blinde kinderen opgerigt. Al wat deze behulpzaam zijn kan ter vergoeding van het zintuig dat hun ontbreekt, al wat hun tot troost kan strekken voor een smartelijk gemis, wordt hun, met eene vlijtige en oplettende welwillendheid, onderwezen.

Het gestigt bevat twintig kinderen. De menschlievende geest van dat genootschap kan des te meer op eenen goeden uitslag blijven rekenen, daar hetzelve meer dan éénen doorluchtigen steun heeft gevonden.

Eene instelling die, even als de voorgaande, niet bij uitsluiting voor de armen is bestemd, maar tot welke behoeftigen worden toegelaten, is het nuttig instituut voor doof-stommen te Groningen. Het is door partikulieren opgerigt, die in deszelfs behoefte voorzien, en wordt door den staat gesubsidiëerd. Men houdt zich in dezen oogenblik onledig met het vergrooten van het gebouw, ten einde het getal der kweekelingen met 20 te kunnen vermeerderen, hetwelk, in 1817, op 72 beliep. Van 146 ongelukkigen in het instituut, sedert deszelfs oprigting (1790), opgenomen, zijn 107 aan de maatschappij terug gegeven, uit welke de natuur hen scheen te hebben verstooten.

Uit al het voorgaande, Ed. M. Heeren, blijkt, dat, te te midden van eene vrij snel toenemende bevolking, het getal der armen vermindert; dat hun toestand minder noodlottig is; dat de gestichten, ter hunner hulpe opgerigt, in getal vermeerderen en bloeijen; dat de afzonderlijke weldadigheid de pogingen der administratiën krachtdadig in de hand werkt, en dat deze edelmoedige gevoelens ook UEd. Mog. bezielen.

De wil des Konings, de ondersteuning van UEd. Mog. de ijver der beambten, die der besturen, en de wezenlijk liefdadige inborst der natie, beloven, van jaar tot jaar, andere verbeteringen.

Staat-litt. A. *OPGAVE van de bevolking en van de inkomsten der Godshuizen.*

PROVINCIEN.	Bevolking.	INKOMSTEN. Opbrengst der vaste goederen en renten en andere ontvangsten.	Opbrengst der kollekten.	Bedrag der subsidien, verleend door De gemeenten.	den Staat.	TOTAL.
Noord Braband . .	518	*f* 43,929	*f* 5,990	*f* 11,300	»	*f* 61,219
Zuid-Braband . .	2,556	353,153	»	53,865	»	407,018
Limburg	1,461	84,907	5,372	972	»	88,251
Gelderland . . .	1,640	226,965	2,246	4,250	»	233,461
Luik	1,512	165,360	4,439	8,421	*f* 1,890	180,110
Oost-Vlaanderen	1,591	156,173	20	51,666	»	207,859
West-Vlaanderen	2,259	198,339	10,805	18,813	»	227,957
Henegouwen . .	1,929	189,565	11,868	9,588	»	211,016
Holland	16,556	301,089	115,362	1,180,952	1,895	1,599,298
Zeeland	986	29,394	3,511	67,438	»	100,343
Namen	620	72,577	»	5,603	»	78,180
Antwerpen	3,138	177,779	34,766	66,519	»	279,064
Utrecht	559	49,952	1,627	6,293	»	57,872
Vriesland	842	34,623	18,391	26,905	»	79,919
Overijssel	718	74,433	4,500	16,328	»	95,261
Groningen	653	30,625	336	333	»	31,294
Drenthe	226	1,100	1,000	2,300	»	4,300
Luxemburg . . .	262	9,859	230	321	»	10,410
Totalen . .	38,042	*f* 2,199,822	*f* 217,458	*f* 1,531,767	*f* 3,785	*f* 3,952,832

Aanmerkingen. Volgens deze opgave zijn de bevolking en de inkomsten der Godshuizen, oogenschijnlijk, minder aanzienlijk dan in den laatst verloopen jare. Er is ditmaal eene zorgvuldiger onderscheiding gemaakt tusschen de eigenlijk gezegde godshuizen en de andere gestichten van liefdadigheid. Er is overigens te gelooven, dat verscheidene gestichten, die geene subsidiën bekomen, niet op de afzonderlijke staten gebragt zijn geweest.

Staat litt. B. *OPGAVE der inkomsten van de [illegible], belast met den onderstand aan de huiszittende armen.*

PROVINCIËN.	Opbrengst der vaste goederen, renten en andere gewone ontvangsten.	Opbrengst der kollekten.	Bedrag der subsidiën, verleend door de Gemeenten.	Bedrag der subsidiën, verleend door den Staat.	Totaal.
Noord Braband .	*f* 141,768	*f* 80,514	*f* 31,890	*f* 1,125	*f* 205,29[illegible]
Zuid-Braband .	403,571	74	„	„	403,645
Limburg .	141,813	3,233	244	„	145,290
Gelderland .	85,524	92,568	21,850	„	199,436
Luik . . .	103,289	3,584	34,707	„	141,580
Oost-Vlaanderen	321,307	54,745	96,863	„	472,915
West-Vlaanderen	224.541	38,933	179,098	568	443,140
Henegouwen .	319,845	4,076	11,078	„	334,999
Holland . .	261,838	858,083	581,450	2,160	1,203,531
Zeeland . .	49,931	63,038	28,014	„	140.983
Namen . . .	36,370	305	2,147	„	38,822
Antwerpen .	121,086	21,753	83,841	„	226,680
Utrecht . .	53,551	81,868	38,497	603	174,519
Vriesland . .	113,271	157,180	196,382	„	466,833
Overijssel . .	34,067	57,968	18,870	„	110,905
Groningen .	24,971	124,883	12,971	98	162,923
Drenthe . .	4,308	28,233	266	„	32,807
Luxemburg .	10,932	4,116	945	„	15,993
Totalen .	*f* 2 451,878	*f* 1,125,148	*f* 1,338,613	*f* 4,554	*f* 4,920,19[illegible]

De Maatschappij van Weldadigheid.

Op den 5den Augustus werd te 's Gravenhage de tweede Algemeene Vergadering der Kommissie van Weldadigheid, als zijnde belast met het algemeen bestuur der Maatschappij van Weldadigheid, gehouden. — Uit het verslag der permanente Kommissie ter dezer gelegenheid uitgebragt, bleek, dat de onderneming dezer Maatschappij met een geluk, grooter dan de stoutste verwachting zich had durven voorstellen, was bekroond geworden. Het aantal ongelukkigen, aan diepe ellende onttrokken, werkelijk tot zelfbestaan en aanvankelijk tot eene groote mate van beschaving

en zedelijkheid opgeleid, was tot 346 gekomen; het gunstig vooruitzigt om aan het ontwerp eene veel grootere uitgebreidheid te geven, had eenen graad van zekerheid erlangd, met welken zich niemand in zulk een kort tijdbestek had durven vleijen. — Het aantal Sub-Kommissiën in de distrikts-steden georganiseerd, bedroeg 86, en dat der kleinere steden en dorpen 669. — Van het besluit der Maatschappij om aan zoodanige korporatiën, welke een aantal van 500 Leden of meerder zouden bezitten, de regten eener bijzondere Sub-Kommissie toe te kennen, (hetwelk naderhand werd uitgestrekt tot de afdeelingen der Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen*), hadden het gezelschap tot *Nut en Beschaving* te Amsterdam, benevens de vereeniging van Vrijmetzelaren in de Noordelijke Provinciën en het Departement van de Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen* te Gorredijk gebruik gemaakt. Terwijl in de zuidelijke gewesten des Rijks, alle de Heeren Provinciale Kommandanten zich, ten aanzien van het Militair, met de attributiën der gewone Sub-Kommissiën wel hadden willen belasten. — De Maatschappij mogt een aantal van 108 honoraire leden tellen, onder welke men vele mannen van aanzien en kunde, binnen en buiten 's lands, alle de Heeren Provinciale Gouverneurs van het Noordelijk gedeelte des Rijks, alle de Provinciale Militaire Kommandanten van 1818 en 1819, en andere voorname Ambtenaren des Rijks enz. aantrof. — Het getal leden der Maatschappij was op den 1sten April reeds tot 21,187 gestegen, terwijl de vrijwillige inschrijvingen en kontributiën, tot den 31sten Maart, eene som van *f* 71,512:83½ bedragen hadden, gelijk mede voor 24,571 ellen gebleekt en voor 1,444 ellen ongebleekt linnen was ingeschreven. — Wegens den staat der kolonie Frederiks-oord behelsde het verslag, onder anderen: „ dat, gedurende een tijd„ perk van negen maanden, de regterlijke magt

De Maatschappij van Weldadigheid.

De Maatschappij van Weldadigheid.

„ geen één misdaad, door Kolonisten bedreven, „ te bestraffen had gehad; dat men zelfs geene „ wanzedelijkheid te beteugelen gehad had, en er „ slechts bij zeer weinigen min belangrijke over- „ tredingen der huishoudelijke wetten hadden „ plaats gehad. Alle de Kolonisten hadden van „ den openbaren godsdienst een behoorlijk ge- „ bruik gemaakt (1); alle kinderen, daartoe „ door hunnen ouderdom in staat, bezochten „ ijverig de opgerigte school, en eenige hunner „ maakten zelfs uitstekende vorderingen. Be- „ schaving en zedelijkheid hadden, in het alge- „ meen, onder de Kolonisten zeer toegenomen, „ en dit had voor de toekomst de gunstigste „ vooruitzigten geopend. De hun toegewezen „ grond, meer dan honderd morgen groot, was „ wel bebouwd; de aardappelen en de rogge „ stonden schoon, waren gelijk te stellen met die „ der beste gronden, en werden gedeeltelijk reeds „ geoogst; de overige gewassen stonden mede „ voordeelig, en slechts weinige gronden waren „ door de aanhoudende droogte in Mei en Junij „ benadeeld: een lot waarin de zomergranen op „ de best bebouwde gronden, in deze en andere „ streken gezaaid, even zeer deelden. Alle Ko- „ lonisten deden reeds hunne eigene *ménage*, „ leefden van de vruchten hunnes gronds, ge- „ paard met de verdiensten buiten de Kolonie, „ en van de spinnerij; geen hunner genoot meer „ eenigen onderstand; alle betaalden reeds wekе- „ lijks eenige stuivers op afrekening hunner schuld, „ en de op handen zijnde oogst beloofde hun „ ruime middelen van onderhoud, gedurende den „ toekomenden winter, welk saisoen voor vele „ anderen in de gewone Maatschappij steeds zulk „ een droevig vooruitzigt opleverde. Gematigd „ berekend, zoude (indien ook het overige ge-

(1) Een belangrijke brief deswege van den Heer *R. de Kemper*, Predikant te Vledde, wordt gevonden in de Prov. Gron. Cour. No. 12.

„ was slagen mogt, naar het zich liet aanzien) „ de gezamenlijke inkomsten van ieder huisgezin „ *f* 400 voor dit jaar bedragen; bij velen zoude „ zij die som zelfs merkelijk overtreffen, en dus „ zoude, in elke betrekking, de uitslag de verwachtingen verre te boven gaan, en het volledigst proefondervindelijk bewijs verschaffen, „ dat waarlijk — en op welke wijze dan — het „ aantal verarmde natuurgenooten uit den poel „ van jammer en ellende, in welke zij waren „ afgedaald, gered konden worden (1)." — Ook werd, ter voldoening aan het 5de Artikel der Instructie voor de Afdeeling met de correspondentie belast, namens dezelve door den Voorzitter, den Hoogleeraar *P. van Hemert*, een algemeen en kort verslag gegeven van alle ingekomene stukken en van den hoofdzakelijken inhoud der daarop, door de permanente Kommissie, gegevene antwoorden, gedurende den tijd welke verloopen was van de maand Julij 1818 tot den laatsten dag van Maart dezes jaars (2).

De Maatschappij van Weldadigheid.

De Kommissie van toevoorzigt hield hare eerste vergadering op den 6den daaraanvolgende, ter verrigting der werkzaamheden, aan deze Kommissie bij het Algemeen Reglement opgedragen. Tot dezelve waren, blijkens de opneming der ingekomene stem-biljetten van de kiezers, benoemd: Z. K. H. de Prins *van Oranje*; voorts de heeren: *J. A. Bennet*, te Leijden; Mr. *D. S. Boas*, te Amsterdam; Mr. *P. A.* Baron *van Boetzelaer*, te Amsterdam; *H. A. Bollard*, te 's Gravenhage; *H. C. A. de Braconier*, te Utrecht; Jhr. *J. S. G. J. van Burmania Rengers*, te 's Gravenhage; Ridder *M. Bosch*, te Groningen; *S. Dassevael*,

(1) Het verslag zelf, van wege de Permanente Kommissie, uitgebragt door den Generaal-Majoor *J. van den Bosch*, wordt gevonden in de Star, No. 8. bl. 638 —673.

(2) Zie dit belangrijk verslag in de Star, No. 9. bl. 744—753.

De Maatschappij van Weldadigheid.

te 's Gravenhage; *J. J. Dermout*, te 's Gravenhage; Mr. *J. A. Drieling*, mede aldaar; *J. A. Dutilh*, te Gouda; Mr. *R. Feith*, te Zwolle; Mr. *E. E. B. Glimmer*, te Amsterdam; *C. J. M. Ghislain de Brouckere*, te Maastricht; Mr. *C. H. Gockinga*, te Noordbroek; *G. K.* Graaf *van Hogendorp*, te 's Gravenhage; *W. Jochems*, te 's Gravenhage; Mr. *A. W. Philipse*, te 's Gravenhage; *E. J. van Rooy*, te Monnikendam; Mr. *E. J. van Rooijen*, te 's Gravenhage; Mr. *H. Sidertus*, te Wolrega; *J. D.* Baron *Sweerts de Landas*, te 's Gravenhage; *D. L. Vermaesen*, te Haarlem.

Deze Vergadering werd door den waarnemenden President der Kommissie van Weldadigheid, den heer *J. van den Bosch*, met eene gepaste aanspraak geopend, en door dezelve tot haren Voorzitter benoemd Z. K. H. de Prins *van Oranje*, en, bij Hoogstdeszelfs afwezigheid, tot Vice-President de heer *G. K.* Grave *van Hogendorp*; tot Secretaris werd aangesteld de heer Mr. *J. A. Drieling*. — Hierop tot derzelver werkzaamheden overgegaan zijnde, werden, na oplezing van eene aan de Kommissie ingezondene missive, wegens de strekking dier werkzaamheden (1), voorgelezen de verdere aan deze Kommissie overgelegde stukken, zoo ter inlichting als ter deliberatie der Kommissie van toevoorzigt. Vervolgens trad dezelve tot het onderzoek der rekening en verantwoording van de permanente Kommissie, tot den 31sten Maart loopende, met alle de boeken en verificatoire stukken daartoe betrekkelijk (2).

(1) Zie dezelve in de Star, No. 8. bl. 630—638.

(2) Zie de Star, No. 8. bl. 673—693 en No. 11. bl. 899—923; alwaar gevonden wordt het rapport der Kommissie tot onderzoek der rekeningen, alsmede dat der Kommissie tot onderzoek der Kolonie op de plaats zelve, overgelegd en goedgekeurd op de gehouden Vergadering der Kommissie van toevoorzigt op den 28sten October.

Ter aanvulling van het gewoon getal leden der Kommisfie van Weldadigheid werd benoemd, de heer Mr. *J. Kol* te Utrecht, en in plaats van het bij loting aftredend lid, den heer Mr. *J. F. van Hemert*, de heer *J. Leesberg* in 's Gravenhage, welke benoemingen door de Kommisfie van toevoorzigt werden bekrachtigd.

De Maatschappij van Weldadigheid.

Onder de besluiten door de Kommisfie van Weldadigheid, ter algemeene vergadering van den 5den genomen, zijn de volgende de meest belangrijke.

Daar de uitvoering van Art. 7 der Instructie voor de afdeeling van Finantiën, bevelende het houden door dezelve van rekening met de Sub-Kommisfiën enz. onmogelijk was bevonden, werd besloten, de afdeeling van Financiën van dit gedeelte harer werkzaamheden te ontheffen, kunnende dezelve alleen door de permanente Kommisfie gehouden worden.

Wegens de uitgestrektheid van sommige regtbanks-arrondissementen, de daaruit voortvloeijende moeijelijkheid van korrespondentie der Sub-Kommisfiën met die der hoofdstad, en het aanzoek van sommige dier Kommisfiën, ter verandering der bestaande verdeeling, werd besloten: „om, met alteratie van Art. 2 der Instructie voor de afdeeling met de Koloniale en andere werkzaamheden belast, de permanente Kommisfie te autoriseren, om, wanneer de lokaliteit, het aantal leden of andere omstandigheden zulks nuttig zouden doen voorkomen, met overleg der Sub-Kommisfie in zoodanig arrondissement, de bestaande verdeeling in zoo verre te veranderen, dat de Sub-Kommisfiën, in de kantonnale hoofdplaatsen of plaatsen, waar dit noodig zoude worden geoordeeld, gemagtigd werden, om met de permanente Kommisfie onmiddellijk te corresponderen, en ten aanzien der overige Sub-Kommisfiën in het kanton te verrigten, al wat dienaangaande tot hiertoe aan de Sub-Kommisfie der arrondissements-hoofdplaats was opgedragen." —

De Maatschappij van Weldadigheid.

Voorts werd nog een besluit wegens alteratie van Art. 9 der zelfde instructie genomen.

Uit overweging der zeer verschillende handelwijze der Sub-Kommissiën in het berekenen der onkosten, welke door de Kommissie van Weldadigheid in rekening geleden werden, werd besloten: „ de Sub-Kommissiën in het algemeen uit te noodigen, om het voorbeeld te volgen van diegenen, welke de invordering der kontributiën enz. kosteloos hadden bewerkstelligd; — dat voorts in rekening zouden worden geleden: 1°. brieven en andere onvermijdelijke porten; 2°. de onvermijdbare kosten der inkassering van kontributiën en andere penningen, gelijk ook voor de noodige school-behoeften, mits niet te boven gaande 2 pCt. van de ingevorderde som; 3°. zoodanige meerdere of andere uitgaven, als waartoe door de Sub-Kommissiën aan de permanente Kommissie autorisatie was gevraagd, en door deze aan dezelve, uit aanmerking van lokale omstandigheden, verleend zoude zijn."

De Kommissie van Weldadigheid verlangende de Kolonie der Maatschappij met den meesten spoed uit te breiden en de gemeenten in staat te stellen, om zich, zoo spoedig mogelijk, van het onderhoud der behoeftigen, waardoor zij gedrukt werden, te ontheffen, besloot, aan de Gemeente- en Armenbesturen en andere korporatiën, ook aan bijzondere personen, daartoe gelegenheid te verschaffen door een aantal dier verarmden, waarvan zij opgave konden doen aan de permanente Kommissie, in de Kolonie op te nemen. Hiertoe strekte een berigt door de Maatschappij van Weldadigheid ter kennisse der Gemeente- en Armenbesturen gebragt, waarbij de aanneming van behoeftigen onder de volgende algemeene bepalingen en voorwaarden werd aangeboden (1). „ Voor ie-

(1) Dit berigt is geplaatst in de Star, No. 5; met hetzelve stond in onmiddellijk verband eene verhandeling

De Maatschappij van Weldadigheid.

ieder behoeftig huisgezin, waarin ten minste vier perfonen gevonden werden, in ftaat om veld- en fpinarbeid te verrigten, (hieronder konden twee kinderen, mits gezond en fterk, boven de 6 jaren, gerekend worden), zoude jaarlijks betaald worden *f* 25 voor ieder hoofd, naar dat hetzelve fterk was. De Maatfchappij nam daarvoor de geheele verzorging van zoodanige perfonen op zich. Deze betaling konde door de gemeente-befturen gevonden worden uit het drie vierde gedeelte der contributiën van de Leden der Maatfchappij in de ftad, met welke gecontracteerd werd, woonachtig. — Voor het betalen dezer bijdragen zoude zoodanige waarborg moeten opgegeven worden, dat daarop veilig eene negotiatie konde gefchieden tegen 6 pCt. rente, *f* 50 jaarlijkfche aflosfing van elk aandeel à *f* 1000, benevens vijf guldens premie, bij de uitloting van iedere *f* 1000. Behalve de bovengemelde *f* 25 voor ieder perfoon, zoude ter betaling van deze renten, aflosfing en premie gebruikt worden, alles wat door de jaarlijkfche aflosfing, wegens vermindering der primitieve renten overfchoot, benevens al hetgene, wat door het huisgezin jaarlijks werd afbetaald, zoo op de fchuld, door hetzelve te zijner vestiging gemaakt, als op de fom die door hetzelve als huur werd betaald. — Zoodra de hoofdfom was afbetaald, hield de jaarlijkfche contributie van *f* 25 per perfoon op, en zij, die het kapitaal ter vestiging van het huisgezin hadden opgebragt, verkregen daardoor een regt van eigendom op het huis en den grond die aan hetzelve in vruchtgebruik was afgeftaan. Over dezen eigendom echter zoude nimmer anders kunnen befchikt worden, dan ten behoeve en gebruike van armen, en niet anders, dan overeenkomftig de bepalingen door de Maatfchappij van

ling: „ over de oorzaken der armoede en de hulpmiddelen daartegen;" in hetzelfde tijdfchrift, bl. 424 en volgg.

De Maatschappij van Weldadigheid.

Weldadigheid gemaakt, en bij speciaal contract nader te omschrijven. — De Gemeenten, Armen-Besturen, Korporatiën en bijzondere Personen zouden, des verkiezende, de hoofdsom van *f* 1700 tot de vestiging van een huisgezin vereischt, zelve kunnen fourneren, en in dit geval geene contributie betalen, maar integendeel alles genieten wat door de van hen gevestigde huisgezinnen op hunne schuld werd afbetaald, benevens dat gedeelte der renten, jaarlijks door dezelven opgebragt, hetwelk niet tot onderhoud van woning en gezin noodzakelijk was. *Tevens zouden zij* de voordeelen wegens het regt van eigendom, boven vermeld, in dit geval blijven genieten. — Voor bijzondere personen, tot geen huisgezin behoorende en in staat om te arbeiden, zoude betaald worden *f* 60 jaarlijks, zoo lang zij in de Kolonie bleven. Geene persoonen werden aangenomen, dan op getuigenis van het plaatselijk bestuur, dat zij tot de behoeftige klasse behoorden. — De aan te nemene behoeftigen konden bestaan in: 1°. behoeftigen bekwaam om te arbeiden, of die daartoe werden opgeleid, van een goed zedelijk gedrag, weeskinderen en andere in Godshuizen onderhouden wordende; 2°. behoeftigen, tot arbeid bekwaam of opleidbaar, van een minder zedelijk goed gedrag; 3°. bedelaars van de beide sekten. Ieder dezer soorten zoude in eene bijzondere Kolonie worden overgebragt, voor dezelve meer bijzonder geschikt (1)."

Tot uitbreiding van dit *ontwerp* diende een ander, in de maand *Augustus* van wege de permanente Kommissie aan *de* Sub-Kommissiën rond gezonden. Dit plan, door den tweeden Assessor aan de Kommissie voorgedragen, was door een besluit van Z. M. van den 28sten Julij goedgekeurd, en in zoo verre bekrachtigd, dat aan de Maatschappij van Weldadigheid het regt werd toegestaan om met alle Gemeente-besturen zooda-

(1) Verg. Overijssel. Cour. No. 83.

De Maatschappij van Weldadigheid.

nige overeenkomst te treffen, wegens het overnemen van behoeftige huisgezinnen en weeskinderen, als met de belangen der gemeente mogten vereenbaar geoordeeld worden, terwijl Z. M., als een blijk van Hoogstdeszelfs belangstelling, deze overeenkomsten aan Zijne hooge approbatie onderwierp. In het derde lid van dit besluit vond Z. M. goed te bepalen, dat alle geconstitueerde Magten, door Z. Exc. den Minister van Binnenlandsche zaken zouden uitgenoodigd worden en aangemoedigd, om aan deze nieuwe pogingen der Maatschappij bevorderlijk te zijn (1). — De Maatschappij bood hierbij aan: zich met het onderhoud, onderwijs, de opvoeding en de volkomene vestiging als boeren of landbouwers, tevens in staat tot verrigting van fabrijkmatigen arbeid, te belasten, van eene onbepaalde hoeveelheid weezen en armen-kinderen, met dien verstande, dat zes van zoodanige kinderen geplaatst zouden worden bij een paar bejaarde lieden, geene kinderen hebbende, of wel bij eene vrouw alleen; in allen geval van dezelfde godsdienstige gezindheid als de kinderen, van een onbesproken gedrag en onder naauwlettend dagelijksch en onmiddellijk toevoorzigt van de directie, in staat om de kinderen behoorlijk te verzorgen. Voor ieder kind werd jaarlijks betaald *f* 60, en dus voor zes *f* 360, welke som minder was dan hetgeen men was genoodzaakt voor het gewoon onderhoud te besteeden. De Regenten of Besturen, van welke dezelve overgenomen werden, behielden het regt van over deze kinderen, ten allen tijde, het toezigt uit te oefenen, dat aan voogden, die elders kinderen hadden uitbesteed, kon toegekend worden, behoudens, ordeshalve, de huishoudelijke inrigting in de Kolonie, met welke inrigting men

(1) Men vindt het plan, benevens de circulaire tot geleide van hetzelve, in de Star; No. 8. bl. 694—716.

De Maatschappij van Weldadigheid.

zich volledig bekend konde maken. De kinderen zouden behalve het gewoon school-onderwijs, op den voet als in de gewone stads- of arm-scholen, met de schroomvalligste naauwgezetheid worden onderwezen in dien Godsdienst, tot welken zij behoorden, waaromtrent, in de reeds bestaande Kolonie, de vereischte schikkingen waren gemaakt. Voor elk zestal kinderen aldus overgedaan, zoude men tevens twee behoeftige huisgezinnen, op den gewonen voet, geplaatst kunnen krijgen, zonder eenige betaling. Dezelve zouden elk uit zes hoofden bestaan. *Deze huisgezinnen stonden* in zoo ver met het huisgezin der weezen in betrekking, dat zij verpligt waren om hetzelve in den, voor de jeugdige weezen en dezer soms te bejaarde huisgenooten, te zwaaren veld-arbeid, te ondersteunen, de kinderen tevens daartoe opleidende. Aldus had men drie huisgezinnen geplaatst, tevens met de blijvende fakulteit om, gedurende en na de geheele kwijting van het fournissement, bij versterf, overgang in de maatschappij als anders, over de daargestelde etablissementen of gecreëerde boerderijen, huis, hof en land, ten allen tijde als eigendom te kunnen beschikken, mits men het doel der instelling, in den geest der maatschappij, in acht bleef nemen. — In de vooronderstelling dat, tot volledige vestiging van een koloniaal huisgezin, benoodigd was een kapitaal van *f* 1700, dus in het gemelde geval van drie huisgezinnen *f* 5100, nam de permanente Kommissie de verschaffing van dat kapitaal, door middel eener negotiatie, onder verband van de grond en andere bezittingen der maatschappij, geheel voor hare rekening. De gemeente-besturen stonden alleen in voor het jaarlijksch fournissement van *f* 60 per kind, en deze gelden werden aangewend tot voldoening van interessen en aflossing, in dier voege, dat de aflossing in den tijd van 16 jaren, of wel vroeger, geheel volbragt ware, als wanneer men onderstellen mogt het kapitaal aanmerkelijk vermenigvuldigd te hebben,

De Maatschappij van Weldadigheid.

door de omfchepping van woestenijen in bebouwde en bevolkte landgoederen. Ten einde de Kommisfie in ftaat te ftellen met goed gevolg de vereischte negotiatie te kunnen openen, was het noodig dat zij verzekering aanbood, welke het doelmatigst hierin konde gevonden worden, dat de plaatfelijke befturen het jaarlijksch fournisfement, voor interesfen en aflosfing, formeel garandeerden, waarop het dus in deze geheel aankwam. Overigens meende men eenen toereikenden waarborg te vinden dat geene verdere kosten zouden behoeven te worden aangewend, daarin, dat, met de voltooijing van het etablisfement, dat is, met de oprigting van de boerderij door de aanfchaffing van rundvee voltooid, voor het opgegeven bedrag, de kolonist niet alleen op zich zelven beftond, maar zelfs eene jaarlijkfche huur betalen konde, zoo als hij dan ook werkelijk deed (1).

Onderfcheidene Armen-befturen in de Noordelijke Provinciën namen deel in de maatregelen ter verzorging van aan hen toevertrouwde wees- of armen-kinderen; terwijl met andere deswege in briefwisfeling werd getreden.

Op den 16den Augustus werd te Frederiksoord, door den Heer Mr. *J. C. Faber van Riemsdyk*, de eerfte fteen gelegd der gebouwen van eene nieuwe Kolonie, welker openbare aanbefteding, ten getale van 250, in de maand Mei had plaats gehad. — Op denzelfden dag werden, overeenkomstig het befluit der Kommisfie van Weldadigheid, wegens het verdienstelijk gedrag der Kolonisten, bij eenen kort te voren plaats gehad hebbende veen-brand, de volgende premiën uitgedeeld, als: aan de twee bijzonder uitgemunt

(1) De aanfchrijving deswege door den Gouverneur van Noord-Holland gedaan aan de gezamenlijke gemeentebefturen vindt men in de Amft. Cour. No. 225.

De Maatschappij van Weldadigheid.

hebbende Onder-opzieners *Steyl* en *Janssen*, ieder *f* 10:00; aan de drie andere Onder-opzieners, ieder *f* 7:00; aan de meest uitgemunt hebbende Kolonisten *f* 5:00; aan de daarop volgende *f* 4:00 en *f* 3:00, en aan alle die eenige welwillendheid getoond hadden *f* 1:00, terwijl twee onverschillige Kolonisten van deze belooning uitgesloten bleven. Aan eenige jongens, die uitgemunt hadden, werd *f* 2:00 toegelegd. Ook werd bij deze gelegenheid toegelegd aan de Kolonisten, die bij eenen brand in het kookhuis uitgemunt hadden, ieder *f* 3:00. Aan eenen Kolonist werd, ter belooning zijner uitmuntende netheid in kleeding, en het stiptelijk nakomen der bepalingen, omtrent het dragen der koloniale kleederen, geschonken *f* 5:00; aan twee kinderen, die het meest in de school uitgemunt hadden, ieder *f* 3:00; aan twee huisgezinnen, die, in evenredigheid der spinnewielen, het meeste vlas gesponnen hadden, ieder *f* 3:00. — Des avonds na de uitdeeling, terwijl de werklieden van den aannemer der gebouwen *P. Oosterloo*, zich buiten de kolonie vrolijk maakten, werden de Kolonisten, ten koste van den Heer *Faber van Riemsdyk*, in het bijzijn van Z. Ed. familie, die der Direkteurs en andere aanschouwers uit de nabuurschap, op eene vaderlandsche ververschiug onthaald. Ten zes ure werden zij in de spinzaal, daartoe opgeruimd, met pijpen, tabak en bier ontvangen. Aan de jongens werd, ter zijde van het magazijn, gelegenheid gegeven om door klimmen eenige prijzen, bestaande in kleedingstukken, te winnen, terwijl, nadat dit afgeloopen was, brood en kaas en nogmaals bier werd aangeboden; en de avond, onder eene vervrolijkende muzijk, doch tevens met de meeste betamelijkheid en orde, doorgebragt.

In de maand November waren de huizen in de nieuwe kolonie, voor het meerder gedeelte, reeds afgebouwd, en door dagelijksche aankomst van kleedingstukken, huisraad, gereedschappen en le-

De Maatschappij van Weldadigheid.

vensmiddelen aldaar, was alles nagenoeg in gereedheid, om het bestemd getal van huisgezinnen en personen te ontvangen, welke dan ook gedeeltelijk voor den 1sten December werden afgezonden, wordende zij, van wege het gemeentebestuur hunner plaats, van eene behoorlijke reiskaart enz. voorzien. — Deze nieuwe Kolonisten waren deels overgenomene voor de contributiën, deels besteede wees- of armen kinderen, en daarbij gevoegde behoeftige gezinnen; deels ook huisverzorgers of verzorgsters, bij wie de kinderen, ten getale van zes, werden ingedeeld (1).

Het waren inzonderheid de gunstbewijzen door Z. M. den Koning aan de Maatschappij verleend, benevens de zoowel voor het Gouvernement als voor de Maatschappij voordeelig aangegane contracten, welke dezelve in staat stelden om de middelen tot grootere uitbreiding harer onderneming te vinden. De belangrijke ondersteuning, zoo van Z. M. als van het koninklijk huis ontvangen, werden, door de toezeggingen van Prins *Frederik*, voor deszelfs vertrek naar Duitschland, zoo voor Z. M. als voor Z. K. H. zelven gedaan, meer dan verdubbeld. Ook behaagde het Z. M. de Maatschappij te ontslaan van de heffing der proportionele zegel- en registratie-regten voor de overdragt van Westerbeeksloot, gelijk mede daarvan, op denzelfden voet, ontheven was de hypothekaire inschrijving van dat landgoed voor de negotiatie, welke in dit jaar tot stand werd gebragt. — De negotiatie werd, ten bedrage van *f* 80,000, door het geakkrediteerd huis van *Vlaer* en *Kol* te Utrecht aangenomen, strekkende de vele aangebodene leeningen tot een' waarborg dat het publiek de soliditeit dezer negotiatie ten volle erkende. Het behaagde HH. KK. HH. de Prinsessen-Douairieres van Oranje-Nassau en van Brunswijk, ieder voor eene som van *f* 1000, een renteloos aandeel aan dezelve te nemen. — Onder de geschenken, door edelmoedige begunstigers

(1) Zie boven bl. 304—309.

De Maatschappij van Weldadigheid.

ingezonden, werd mede achtervolgens met erkentenis gewag gemaakt van een aantal giften, als: van eenen ongenoemden te Utrecht, *f* 1000; van den Heer *J. Brouwer Joachimsz.* te Amsterdam, behalve eene ruime inteekening voor linnen, jaarlijks *f* 50; van den Baron *P. Straalman* te Nijmegen *f* 1000; van den Heer Mr. *J. A. van der Muelen* te Utrecht *f* 520; van eenen inwoner van Zuid-Holland, welke onbekend wilde blijven, een geschenk van 2,000 Roebels Inscriptiën ten laste van Rusland, bij *Stadnitski* en *van Heukelom*; voorts van het hoofdbestuur der *Maatschappij tot Nut van 't Algemeen* een volledig exemplaar van alle de uitgegevene werken dier Maatschappij, geschikt om onder de Kolonisten *gratis* te worden uitgedeeld, zoo als mede, ten gebruike der Roomsch Katholieken, een vijf-en-twintigtal exemplaren van *Natters Gebedenboek voor Roomsch-Katholieken.*

Z. M. de Koning vermeerderde Hoogstdeszelfs gunstbewijzen aan de Maatschappij van Weldadigheid, door aan dezelve het vruchtgebruik van de verlatene Ommerschans, met de daarbij behoorende gebouwen, toe te staan, tot vestiging van eene bedelaars-kolonie.

Een groot aantal vreemdelingen bezocht gedurende dit jaar onafgebroken Frederiks oord, welke zich bij uitstek voldaan toonden, en waardoor eene levendigheid en een vertier over *dezen anders* stillen oord verspreid werd, *welke een treffend* en tevens belangwekkend *tooneel* opleverden.

Deelneming aan de Maatschappij in de Oost-Indiën.

Ten einde, in voldoening *aan* het verlangen van Z. K. H. Prins *Frederik*, aan de ingezetenen van Neerlands Indië, en aan de aldaar dienende land- en zeemagt, de gelegenheid te geven, om, op eene gemakkelijke wijze, deel te nemen aan de ondersteuning, welke alom in het moederland werd verschaft aan de Maatschappij van Weldadigheid, vond Z. Exc. de Gouverneur-Generaal van Neerlandsch Indië goed de volgende voorloopige schikkingen, op den 19den Augustus, vast te stellen:

De Maatschappij van Weldadigheid.

a. Er zal, in Neerlandsch Indië, eene Hoofd-Kommissie van Weldadigheid zijn, en voorts het noodige aantal Sub-Kommissiën.

b. De Hoofd Kommissie zal te Batavia vergaderen, en zal bestaan uit twee of meer voorname ambtenaren, een hoofd-officier van de landmagt en van de koloniale marine, eenige leeraren der Christelijke gemeenten, en een of meer onbeambte personen, alle op de hoofdplaats gezeten; zullende een der leden als Secretaris fungeren.

c. De Hoofd-Kommissie zal zich dadelijk onledig houden, om de ingezetenen van Neerlandsch Indië, bij een gepast ádres, bekend te maken met den aard der inrigting en het doel der Maatschappij, en hen te noodigen, om daaraan deel te nemen.

d. De Hoofd-Kommissie zal, tot hetzelfde einde, met alle de plaatselijke autoriteiten, op en buiten Java, in briefwisseling treden, en aan hen doen geworden een genoegzaam aantal inschrijvings-biljetten, zoo voor het lidmaatschap als voor de bijdragen, alsmede kwitantiën, door den Voorzitter der Kommissie geteekend, alles, zoo veel mogelijk, naarvolgens de daarvan uit Nederland ontvangene voorschriften.

e. Zoodra het aantal leden zulks zal toelaten, zullen in de onderscheidene gouvernementen en residentiën, door de respectieve vaste ambtenaren, op elke plaats, worden benoemd Sub-Kommissiën, welke door den Gouverneur en Residenten in persoon zullen worden gepresideerd, en welke zullen worden zamengesteld naar de voorschriften dienaangaande door de Hoofd-Kommissie te geven.

f. Van deze benoemingen en in het algemeen van de verrigtingen der Sub-Kommissiën, zal regelmatig worden kennis gegeven aan de Hoofd-Kommissie.

g. Ten einde de Hoofd-Kommissie in staat te stellen om, op de meest doelmatige wijze, met in achtneming der plaatselijke gesteldheid, ten voordeele der Maatschappij van Weldadigheid in Nederland werkzaam te zijn, zal aan die Kommissie worden uitgereikt een afschrift van de missieve door Z. K. H. Prins *Frederik* der Nederlanden, namens de Maatschappij aan den Gouverneur-Generaal geschreven, onder dagteekening van den 11den September 1818, benevens alle daarbij behoorende stukken.

h. De Sub Kommissiën zullen, ten behoeve der Maatschappij, de ingezamelde gelden overbrengen in de lands kasse, op elke plaats, en zullen van deze stortingen kennis geven aan de Hoofd-Kommissie.

De Maatschappij van Weldadigheid.

i. De plaatselijke ontvangers zullen eene gelijke kennisgeving zenden aan de Hoofd Directie der Financiën en aan de Algemeene Rekenkamer.

k. De Hoofd-Kommissie zal, zoo dikwijls zulks zal noodig zijn, eene voordragt aan den Gouverneur-Generaal doen, om de, in de onderscheidene etablissementen gestorte sommen te ligten uit de algemeene kas te Batavia, en dezelve naar Nederland te remitteren.

l. Alle brieven, door de Hoofd-Kommissie en Sub-Kommissiën te schrijven, over zaken, de Maatschappij betreffende, zullen bevrijd zijn van de betaling van portgelden.

m. Alle stukken van de Hoofd Kommissie zullen *gratis* op 's Lands Drukkerij worden gedrukt, en de benoodigde schrijfbehoeften zullen, op hare aanvrage, door de zorg der Hoofd-Directie van Financiën, zonder betaling, uit 's Lands voorraad worden verstrekt.

n. De respective Gouverneurs en Residenten zullen almede de benoodigde schrijfbehoeften, voor het gebruik der Sub-Kommissiën, doen afgeven uit 's Lands pakhuizen.

Tot leden der Hoofd-Kommissie van Weldadigheid in Neerlands Indië werden verzocht en gecommitteerd de heeren: *J. A. van Braam*, Voorzitter; *R. D'Osy*; de Kolonel *Schenck*; *Lamberger*, kapitein ter zee; *Roorda van Eysinga*, Predikant; *Wedding*, Predikant; en *R. Prediger*. — De Heer *Roorda van Eysinga* nam de functiën van Secretaris op zich.

Op den 8sten September werd *een berigt* van de Hoofd-Kommissie van Weldadigheid te Batavia ter algemeene kennisse gebragt, waarbij eene inteekening voor het lidmaatschap en tot jaarlijksche bijdragen, zoo in geld als door middel van inschrijving op het gefabriceerde linnen, werd geopend, alles op denzelfden voet als zulks in het moederland plaats had, eindigende met den wensch: „ dat elk, bij wien de liefde niet gekoeld was, den wenk der Voorzienigheid om iets goeds te doen mogt opmerken, en in de volvoering van zijnen pligt de toejuiching van zijn geweten en

de goedkeurende belooning van den Hemelschen Vader mogt ontvangen (1)."

In Suriname.

In de kolonie Suriname, te Paramaribo, werd eene Sub-Kommissie tot stand gebragt, welke bij voorraad overmaakte eene wissel van *f* 5000, wegens contributiën en giften in de kolonie.

Te Guinea.

De President ter kuste van Guinea maakte insgelijks de som van *f* 450 over, voor den dienst dezes jaars, als gift, ten behoeve der Maatschappij, van ambtenaren en vrijgeborenen aldaar ontvangen.

Verslag wegens het fonds *Weldadig en Zorgvuldig.*

De Hoofddirectie van het fonds *Weldadig en Zorgvuldig*, te 's Gravenhage, gaf op den 9den December wederom een gunstig verslag over het nut hetwelk gesticht was, door de bijdragen, die vele ingezetenen dier stad, op het voorbeeld van HH. MM. den Koning en de Koningin en verdere leden van het koninklijk huis, hadden bijgebragt, om, op dezelfde wijze als in het voorgaande jaar, ongelukkige natuurgenooten, welke van geene armen-kassen trokken, te ondersteunen. — De reeds geïnde penningen, en die gene op welke men nog konde rekenen, bedroegen meer dan *f* 7800, en men vleide zich, dat, door verdubbelde vlijt, het doel der inrigting zoo veel mogelijk was bereikt geworden. — Een getal van 96 personen, alle oude of gebrekkige, en van welker braafheid men de beste getuigenissen had, hadden doorgaande ondersteuning, hetzij maandelijks hetzij wekelijks, genoten. Bepaalde uitdeelingen, zoo in geld als kleederen en mondbehoeften, waren toegereikt aan 126 lieden. — Ook waren de uitwerkselen zeer heilzaam van de onder borgtogt geleende gelden, welke op gezette tijden zonder interessen werden terug gegeven. Negen en dertig ingezetenen hadden dusdanig een verschot tot voorkoming van hunnen val, of verbetering van hunnen toestand bekomen; de klein-

(1) Staatscour. 1820. No. 32.

ſte ſom was geweest *f* 50, de grootſte *f* 400. Het nuttige van deze wijze om wel te doen bleek ook hieruit, dat van de 46 perſonen, welke in het vorige jaar, op onderſcheidene tijden, waren geholpen, bijna alle het geld reeds hadden terug gegeven, hetgeen van de andere, wanneer de verſchijndag daar zoude zijn, met grond verwacht werd.

Genootſchap *van moederlijke liefde.*

H. K. H. de Prinſes *van Oranje* verwaardigde zich den titel van Beſchermſter des Genootſchaps van moederlijke liefde (*de la Charité Maternelle*), hetwelk ſedert twaalf jaren te Verviers *beſtond*, en aldaar onder de behoeftige klasſe aanhoudend in zegening was, aan te nemen, welke haar door de dames, dit genootſchap uitmakende, werd aangeboden. H. K. H. gaf hiervan kennis in eenen hoogst vleijenden eigenhandigen brief aan de Voorzitſter des genootſchaps, denzelven van eene gift van *f* 1000 doende verzeld gaan, beſtemd tot onderſteuning van hulpbehoevende kraamvrouwen.

Genootſchap *van vrouwen voor vrouwen.*

Een diergelijk genootſchap, onder den naam van het genootſchap *van Vrouwen voor Vrouwen*, ſedert tien jaren te Rotterdam beſtaande, had gedurende dien tijd 1392 kraamvrouwen onderſteund, volgens een geregeld plan, waarvan jaarlijksch gedrukte biljetten in het licht kwamen, en waartoe ook H. M. de Koningin en de Prinſesſen-Douairieres bijdroegen.

Genootſchap *ter beoefening van Deugd en Kunde.*

Het Amſterdamsch Genootſchap *ter beoefening van Deugd en Kunde*, voor omtrent 25 jaren aldaar gevestigd, vormde een ontwerp ter oprigting eener verkoopplaats, gelijkende naar die welke te Manchester en elders aanwezig waren, waarin alle mogelijke kunst- en handwerken, vervaardigd door lieden van goeden huize, met den druk der tegenſpoeden worstelende, zouden worden ten toon geſteld en door een daartoe geſchikte perſoon ten verkoop aangeboden. Een aantal ingezetenen hunne goedkeuring aan dit ontwerp gehecht en tot beſtrijding der aanvanke-

lijke kosten bijgedragen hebbende, werd hetzelve, onder het oppertoezigt van het bovengemelde genootschap, en onder het bijzonder dagelijksch beheer van drie uit hetzelve gekozene bestuurders, in werking gebragt, en de verkoopplaats en wet, waarna de inzenders van goederen zich moesten gedragen, algemeen bekend gemaakt.

Spaarbank te Amsterdam.

Ook werd te Amsterdam door Bestuurders van de beide Amsterdamsche departementen der Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen*, door eenige toelage, welke uit de stedelijke kas, met toestemming der hoogere autoriteit, verleend werd, ondersteund, eene Spaarbank opgerigt, wier opening op den 6den Julij plaats had (1). — Niettegenstaande in de uitgebreidheid dier stad een wezenlijk beletsel gelegen was, voor het wegnemen van alle bedenkingen en vooroordeelen tegen eene dusdanige nieuwe inrigting, zoo hadden Bestuurders evenwel het genoegen te zien, dat zij, welke hieraan deel namen, tot die klasse van menschen behoorden, waarvoor de inrigting eigenlijk was daargesteld. Ook voedde men gegronde hoop, dat deze deelneming hoe langs hoe meer zoude vermenigvuldigen, vooral daar de edelmoedige onderstand van eenige menschenvrienden de Spaarbank, voor alle gevaar van vermindering, volkomen had gewaarborgd.

Staat der Spaarbanken.

Over het algemeen was de staat der Spaarbanken, luidens het algemeen verslag der Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen* van den 10den Augustus, gunstig, bedragende het geheel getal Spaarbanken, onder bestuur der Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen*, 48, terwijl er te Marssum en te Sneek Spaarbanken bestonden onder het bestuur van bijzondere personen, meerendeels echter leden dezer Maatschappij (2).

(1) Men vond eene bekendmaking deswege van Burgemeesteren in de Amsterd. Cour. No. 166

(2) Zie het uittreksel van dit verslag in het *Magazijn voor het Armenwezen*, D. IV. St. 1., bl. 85—96.

Weduwen- en weezen-fonds, onder de zinspreuk: *voor het toekomende.*

Voorts had in dit jaar, onder de zinspreuk *voor het toekomende*, de oprigting plaats van een weduwen- en weezen-fonds, aanvankelijk voor de provincie Holland en Utrecht, doch later voor het geheele Rijk uitgebreid, ten behoeve van alle politieke, justitiële en financiële ambtenaren, de functiën bekleedende van Schout, Secretaris, Notaris, Regter, Griffier of Ontvanger, mitsgaders voor alle zoodanige andere ambtenaren, als bij Direkteuren, met goedkeuring van Kommissarissen, zouden begrepen worden daarin ook mede deel te kunnen worden gegeven. *De directie* en administratie over dit fonds werd, ten einde door hen kosteloos waargenomen te worden, aanvaard door de heeren *G. Brack*, te Zwammerdam; *C. G. Born*, te Teraar; *J. Gerdenier*, te Medemblik, en *J. Bregger*, te Twisk. Als Kommissarissen voerden het toevoorzigt de heeren: Jhr. *J. A. van Zuylen van Nyevelt*, te Haarlem; *M. J. de Lange*, te Alkmaar; *C. Hardenberg*, te Gouda, en *J. de Jong*, aan den Uithoorn (1).

Onder een aantal werken van liefdadigheid zijn ons de volgende, als op bijzondere vermelding aanspraak hebbende, voorgekomen.

Uitdeeling aan behoeftigen te Leeuwarden.

De Voogden der Stads Armen-kamer te Leeuwarden, daartoe in staat gesteld door eene zeer aanzienlijke gift van Z. M., gedurende Hoogstdeszelfs verblijf in gemelde stad, deden op den 16den Januarij eene ruimere bedeeling dan gewoonlijk jaarlijksch plaats had, van erwten en gort, en aan ruim 500 behoeftigen van spek. Vreugde en dankbaarheid waren op aller gelaat te lezen, welke zich in een luid gejuich van *leve de Koning!* te kennen gaf.

Milddadige gift van Z. M.

Ook behaagde het Z. M., uit Hoogstdeszelfs bijzondere fondsen, eene som van *f* 3000 ter beschikking te stellen van den Gouverneur en Gedeputeerde Staten van Noord-Braband, ten einde

(1) Het reglement van dit fonds wordt gevonden in het Bijvoegsel tot het Staatsblad, D. VI. bl. 486—506.

uitgedeeld te worden aan een aantal ingezetenen, ten gevolge van ftorm en hagelflag, tot armoede gebragt.

H. K. H. de Prinses *van Oranje* deed op nieuw eene gift van 3000 franken aan de gemeente van Salamaster, ten einde de woningen, door den brand vernield, weder te doen opbouwen.

Gefchenk der Prinsesse *van Oranje.*

Ter gelegenheid van het nieuwe jaar deed de Bisfchop van Doornik aan alle de gevangenen in gemelde ftad, een portie vleesch, wit brood, rijst en bier, benevens tabak en brandewijn, voor de mannen, en koffij en fuiker voor de vrouwen, uitdeelen.

Uitdeeling aan gevangenen te Doornik.

De verdienstelijke organist *J. Blanken* te Apeldoorn gaf, ten behoeve der armen aldaar, een orgel-concert, op hetwelk hij een muzijkftuk, door hem zelve vervaardigd, voorftellende *de flag van Waterloo*, uitvoerde. Door den toevloed van aanwezenden van alle naburige plaatfen, werd deszelfs weldadig oogmerk met eenen uitflag, welke alle verwachting overtrof, bekroond. De Luitenant-Admiraal *van Kinsbergen* deed een aanzienlijk aantal kinderen, van de beide fcholen van Apeldoorn en het Loo, mitsgaders de weeskinderen, welke de meeste bewijzen van vordering en goed gedrag gegeven hadden, hetzelve op zijne kosten bijwonen.

Weldadigheid te Apeldoorn.

Niet minder dan in voorgaande jaren gaf zich de menschlievendheid der natie, ook door een aantal daden van moed en zelfopoffering, te kennen.

François Dupont, te Wervick, in het arrondisfement Brugge, bevrijdde in de maand Junij een dienstmeisje met een kind, welke in het water gevallen waren, van eenen gewisfen dood, door in de rivier te fpringen en hen aldus te redden, zijnde dit de derde maal dat hij zijn leven tot behoud van dat van andere waagde. Z. M. deed aan gemelde *Dupont* Hoogstdeszelfs goedkeuring betuigen, met toelegging eener belooning van vijftig guldens. — Een kanonnier

Reddingen met eigen lijfsgevaar.

Reddingen met eigen lijfsgevaar.

Pieter Smit, sprong op den 28sten Mei te Amsterdam in de Rapenburgergracht, en reddede dus eenen achttienjarigen jongen, welke bij het baden gezonken was, het leven; zijnde dit aldaar, des daags te voren, door zekeren *Gerrit Isaac van Stavoren*, aan een zevenjarig meisje, die door de leuning van de Halvemaansbrug in den Amstel was gevallen, mede verrigt. — Te Gent viel op den 4den Junij een kind van 10 tot 12 jaren in eene der stads grachten in het water, en was op het punt van om te komen, toen de Heer *de Nayer*, architekt, aldaar voorbij komende, met kleederen en al in het water sprong en aldus het kind reddede. — *Henri Bouquignon* gaf insgelijks, op den 14den Junij, te Leuven een herhaald blijk van edele zelfsopoffering, door het redden van eenen jongen van 7 jaren, welke in de gracht, nabij de poort der stad, gevallen was. — In de namiddag van den 9den Julij werd te Amsterdam andermaal, door de ongemeene kloekmoedigheid van *Dirk Pieter Borhuis*, briefbesteller, een kind gered en aan deszelfs wanhoopende ouders terug gegeven. Een diergelijk voorval had aldaar op den 6den plaats, toen het vierjarig kind eener weduwe, *Kok* genaamd, op de Heeregracht in het water gevallen zijnde, door *Hermanus Barse*, opperman, welke, hoezeer slechts weinig in het zwemmen bedreven, dadelijk bij hetzelve in het water sprong, werd gered. Op denzelfden dag geschiedde zulks te Vlissingen door eenen schipper, genaamd *Hendrik Fritz*, bij het over boord vallen van een zeer jong kind, welk, benevens twee andere, buiten de Pottenkaai omtrent de Roodebrug, in een bootje speelden. — Te Doornik viel op den 12den Julij een kind, oud 12 jaren, in het water, toen een jongeling het kind nasprong, hetwelk door den stroom werd medegesleept. Daar zijne krachten evenwel niet aan zijne moed beantwoordden, zoude hij zelf het slagtoffer zijner menschlievendheid zijn geworden, zoo niet de Heer *Mosmans*, Luitenant bij het

4de

Reddingen met eigen lijfsgevaar.

4de bataillon infanterie, was toegeschoten, en geheel gekleed en gelaarsd in het water springende, beide had gegrepen. Het gelukte hem dezelve, te midden der toejuichingen en zegeningen eener talrijke menigte, behouden aan den oever te brengen. — Op den 15den Julij des avonds vallen twee kinderen, een jongen en een meisje, aan de kade van de rivier de Waal te Nijmegen speelende, in het water, juist ter plaatse alwaar de Gierbrug afvaart. Het eerste werd door zijne behendigheid en eene spoedige handtoereiking gered, terwijl het meisje dadelijk zonk en, door den stroom, onder het schip van den Amsterdamschen beurtman *J. Giesen* gedreven werd. De schipper, onder in het schip zijnde, snelt dadelijk op het roepen om hulp naar boven, grijpt eenen haak en is gelukkig genoeg na eenige oogenblikken het kind met denzelven in den rok te haken; deze echter versleten zijnde, scheurt geheel tot aan den zoom af, welke niet sterk genoeg was om het kind te houden. Nu stort zich de schipper, zonder zich een oogenblik te bedenken, in de snel vlietende rivier, en het gelukt hem op deze wijze het meisje onverlet aan wal te brengen, en aan deszelfs ouders, welke het reeds verloren achten, terug te geven. — Te 's Gravenhage redde *B. van den Oudenalder*, met eigen levensgevaar, op denzelfden dag, een kind het leven; hetgeen den 19den daaraanvolgende mede te Amsterdam door eenen smidsknecht, *Pieter Beerman* genaamd, geschiedde. — In den avond van den 1sten Augustus had in evengenoemde stad het kind van zekeren *Priem*, met eenen vlieger spelende, het ongeluk van in het Rokin, ter hoogte van de Grimsluis, te vallen. Onderscheidene hulpmiddelen tot redding werden te vergeefs aangewend, daar zelfs een der omstanders, welke zich in het water had begeven, uit hoofde van onbedrevenheid in het zwemmen, van zijne edele pogingen moest afzien. Op het oogenblik van uiterften nood kwam de Heer *Pitrot*, akteur van

Redding met eigen Hijsgevaar. den Franschen Schouwburg, toesnellen, welke in allerijl zijn bovenkleed uittrekt, en met minachting van alle gevaren, van den bovenwal in het water springt, het kind, hetwelk reeds gezonken was, opzoekende. Weldra vertoonde hij zich met het kind, doch zelf met het uiterst levensgevaar worstelende, waarop de menigte tot hulp toeschoot, en zoowel den edelen redder als den drenkeling juichend ontving. Het kind werd, door spoedig aangebragte middelen, in het leven terug geroepen en aan deszelfs ouders terug gegeven. — Insgelijks werd te *Utrecht*, op den 22den Augustus, door *Jan Grootveld*, timmermansknecht, en op den 12den te Hellevoetsluis, door *Pieter Johannes van Pelt*, bode van het plaatselijk bestuur, aan twee nog jonge kinderen, met het uiterste gevaar, het leven gered, zijnde dezelve op het punt van te verdrinken. — De Heer *J. S. J. de Jongh*, te Arnhem, ontrukte eenen jongeling van 14 jaren, aan eenen gewissen dood, door zich, offschoon geheel onbedreven in het zwemmen, in eenen diepen vijver te wagen. Z. M. van deze edelmoedige daad onderrigt, deed aan denzelven, door den Minister van Binnenlandsche zaken, een vereerend getuigschrift uitreiken. — Voorts werd door Z. M. aan *Gerard Boyen*, te Becquevoort in het arrondissement Leuven, eene som van *f* 50 geschonken, voor deszelfs betoonde zelfopoffering in de maand Junij, bij het redden van zekeren *Coeleman*, onder het puin van eene put bedolven geraakt, met gevaar van zijn eigen leven.

Behalve deze eerebelooningen werden nog onderscheidene andere, wegens volharding en moed in het uitoefenen van de verhevenste der burgerdeugden, toegekend.

Eerebelooningen wegens betoonde menschlievendheid. Op de vergadering der Maatschappij tot redding van Drenkelingen, gehouden te Amsterdam in de maand Maart, werd met de gouden medaille bekroond de Heer *A. Lemson Pijnaker*, Med. Doctor te Alphen, voor deszelfs edelmoedige

pogingen tot redding van een achttienjarig meisje, zijnde dit de derde reise dat voormelde Geneeskundige door deze Maatschappij met eene gouden medaille was bekroond geworden. — Te Wildervanck, in de provincie Groningen, had op den 18den Junij, zijnde Dank- en Bede-dag, de volgende treffende plegtigheid plaats. Na het eindigen van den godsdienst bij de Hervormden werd aan *Jurrien Willem Springer*, flankeur bij het bataillon infanterie der Nationale Militie No. 4, namens Z. M. den Koning, door den Schout der gemeente, eene fraaije zilveren tabaksdoos geschonken, als een blijk van Zr. Ms. bijzondere tevredenheid over zijne betoonde menschlievendheid, bij het redden van zekeren *J. Smith*, welke door de groote duisternis, in den avond van den 21sten October des vorigen jaars, in de kolk van het verlaat des stads kanaals, onder bovengemelde gemeente, was gevallen. — Op den 30sten Augustus had te Vianen, bij gelegenheid van het verjaarfeest des Departements der Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen*, aldaar gevestigd, op eene hoogst plegtige wijze, de uitdeeling plaats van giften, door Z. M. bij twee onderscheidene besluiten verleend, en bestaande in eenen zilveren tabaksdoos aan *Lodewijk Heijne*, wegens zijn moedig en edel gedrag op den 15den September des vorigen jaars (1), en in eene gratificatie in geld aan *C. Hoogen* en *P. Verduin*, visschers van beroep, welke in de maand Januarij van het jaar 1809, bij gelegenheid der droevige overstrooming in de Betuwe, met het grootst gevaar hunnes levens, vele runderen en paarden, benevens achttien menschen, van eenen waarschijnlijken dood hadden gered. — Op den 9den September werd aan *Arij Stolteman*, veldwachter te Maasland, namens Z. M., op eene plegtige wijze, uitgereikt een zilveren zakhorlogie, wegens deszelfs edelmoedig gedrag bij het redden van twee kinderen uit het water met eigen lijfsgevaar.

Eerebelooningen wegens betoonde menschlievendheid.

(1) Zie Jaarb. 1818. St. II. bl. 282.

Onverschagdheid van *Huibrecht Munters.*

Een loodgieter te Middelburg, genaamd *Huibrecht Munters*, pijpvoerder van eene der stads brandspuiten aldaar, zag zich op eene uitstekende wijze beloond voor deszelfs manmoedig gedrag, gehouden bij gelegenheid van eenen door het onweder ontstane brand in de koorkerk der gemelde stad, welke, niettegenstaande de spoedig aangebragte hulp, allernoodlottigst had kunnen worden, indien gemelde *Munters* de stoutmoedigheid niet had gehad, zich langs de hoofdgoot van het dak der kerk in den looden vangbak neder te laten, en, door het wegbreken van het brandend hout, den brand te blusschen. Hij ontving voor deze zijne betoonde kloekmoedigheid van kerkmeesteren eene zilveren tabaksdoos, met een daartoe betrekkelijk opschrift, terwijl hem door de Kommissie van den Hervormden Eeredienst een schriftelijk bewijs harer erkentenis werd toegezonden. Door het Midddelburgsch departement der Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen* werd hem het honorair lidmaatschap opgedragen. Ook vereerden Burgemeesteren der stad hem eene zilveren medaille, welke eene zijde dat deel der koorkerk, hetwelk door den blikfem was getroffen, benevens het wapen der stad en zinnebeeldige attributen des bestuurs vertoonde, met de letteren S. P. Q. M., terwijl de keerzijde het volgend opschrift behelsde: *Ter gedachtenis aan* H. MUNTERS *voor den betoonden moed en ijver in het blusschen van den brand in de Koorkerk te Middelburg, door het onweder op den 24sten Mei* 1819.

Manmoedig gedrag bij eenen hevigen brand te Amsterdam.

De kloekmoedigheid en ijver bij het blusschen van brand te Amsterdam, meer dan éénmaal aan den dag gelegd, en welke deze stad, door hare groote bevolking en digt op elkander gedrongene wooningen, aan het gevaar van brand, meer dan andere, bloot gesteld, eenen geruimen tijd voor zware ongevallen van dien aard had mogen behoeden, gaf zich, op den 13den Julij, bij het ontstaan eener hevige brand in de zoogenaamde Houttuinen, op het klaarblijkelijkst te kennen, zijnde hierdoor eene geheele wijk van eenen drie-

genden ondergang bewaard gebleven. Men ontdekte den brand omstreeks vier uren in of omtrent een der turf-loodsen ter voormelde plaatse aan de waterkant staande. De overvloed van brandstof en de lange tijd welken het vuur waarschijnlijk had liggen smeulen, maakten de uitbarsting zoo hevig, dat de vlammen spoedig ook eene nevenstaande loods aangrepen, en bij den noordwestelijken wind tot de tegenovergelegene gebouwen oversloegen, van welke dezelve zich nog aan twee loodsen en vier andere zoo pak- als woonhuizen mededeelde. Van alle kanten schoot men tot hulp toe, en het getal spuiten was weldra zoo aanmerkelijk, dat de plaats voor dezelve ontbrak, en het water zelfs van verren afstand, door verlenging der buizen, werd aangevoerd. De moed, door velen in dit hagchelijk tijdstip bewezen, ging alle verbeelding te boven. Men zag de pijpgasten over het reeds half verbrand bintwerk der daken gaan of aan waggelende muren hangen, zonder zich door de bijna ondragelijke hitte te laten verdrijven of den digten rook te schroomen, welke uit den brandenden turf, steenkolen en lijnzaad opgaande, de nadering gevaarlijker dan anders maakte. Ongelukkig werden ook eenige dier brave lieden het slagtoffer van hunnen ijver en moed, zijnde verscheidene min of meer zwaar gekwetst geworden, waarvan een kort daarop overleed. Eerst omstreeks middernacht werd men het vuur meester. Behalve de opgenoemde gebouwen, welke schier geheel verbrandden, leden de belendende woningen, inzonderheid de achterhuizen van de buitenzijde der Haarlemmerdijk, zeer veel, zijnde de schade mede zeer aanmerkelijk.

Manmoedig gedrag bij eenen hevigen brand te Amsterdam.

De zucht tot redding van anderen met eigen lijfsgevaar, het edelst kenmerk van den Nederlandschen aard, vertoonde zich ook in een aantal blijken van moed en beleid, waaraan verscheidene schepelingen, door storm of ander toeval in den uitersten nood gebragt, hun levensbehoud te danken hadden.

Reddingen bij storm en schipbreuk.

Op den 22sten April sloeg de vischschuit, toebehoorende aan *A. Bruinsen Bape* en *B. van Kloeff*, buiten het Schellinger zeegat op de vischvangst zijnde, en door eenen sterken noordewind overvallen, om. Op dezelve bevonden zich de eerstgenoemde der eigenaren, benevens den knecht en een kind van negen jaren van den laatsten, hetwelk voor desselfs vermaak op dezen togt was mede genomen, en dadelijk na het omslaan der schuit van de plecht afgerukt werd en jammerlijk omkwam. De beide overigen hielden zich vast aan het bovendrijvende zijdeboord des vaartuigs, meer dan een vierde uurs in dezen toestand tot behoud van hun leven moetende worstelen, gestadig overstelpt door eene holle zee, en ieder oogenblik hunnen naderenden dood te gemoet ziende. Na vele vruchtelooze pogingen, gelukte het eindelijk den manmoedige visschers *Willem Bruinsen Bape* en *Bruin Bruinsen Bape*, even als de genoemde op Schokland wonende, en toevallig met hunne vischschuit in dien omtrek varende, om met het grootst gevaar aan de ongelukkigen, wier krachten op het punt waren van te bezwijken, een touw toe te werpen, en zoo doende beide behouden aan wal te brengen. Overigens waren de eigenaren van het vaartuig, welks verlies, benevens dat der daarop zijnde goederen, op *f* 800 werd begroot, hierdoor geheel tot den bedelzak gebragt. — Z. M. van dit manmoedig gedrag der beide visschers onderrigt geworden zijnde, deed aan dezelve hiervoor Hoogstdeszelfs bijzondere tevredenheid betuigen, benevens een geschenk van *f* 50 aan ieder ter hand stellen, welks uitreiking op den 29sten December op eene treffende wijze plaats had. Ook deed Z. M. aan de eigenaren van het verongelukte vaartuig eene som van *f* 200 tot leniging van hunnen ramp toekomen. — De schipper van 's Rijks jagt *de Boreas*, *Willem Jansen*, benevens verdere manschappen, met name: *J. Kaanis*, *J. Strootman*, *J. Steinhart*, *J. Goudzon*, *J. Breedra* en *F. Bootsema*,

zich bijzonder verdienstelijk gemaakt hebbende bij het redden der manschappen van een op den 29sten April bij Schokland omgeslagen vaartuig, werd door Z. M., benevens betuiging van Hoogstdeszelfs goedkeuring, aan den voornoemden schipper eene belooning van *f* 50, en aan ieder der overige manschappen *f* 25 toegelegd. Op den 25sten September geschiedde de uitreiking dezer geschenken te Amsterdam, in de kamer der Burgemeesteren, op eene plegtige wijze, vergezeld van eene zeer gepaste aanspraak van den voorzittenden Burgemeester Jhr. Mr. *D. W. Elias.* — Op den 25sten Junij gelukte het aan de equipagie van eene te Ostende te huis behoorende loodsboot, gevoerd door den schipper *J. Verburg*, om de manschap van een gezonken Engelsch schip, welke ten getale van acht, sedert den vorigen dag, in eene jol op zee rond zwierf, van eenen nakenden dood te redden, voor welke edele daad Z. M. aan dezelve eene gratificatie van 20 dukaten, als eene blijk van bijzondere tevredenheid, toelegde.

Merkwaardige proefneming tot redding van schipbreukelingen.

Deze en andere ongelukken van dien aard, hoedanig in dit jaar onderscheidene voorvielen, en waarbij velen op eene treurige wijze het leven lieten, toonen het nut aan van eene proefneming, welke, als middel tot redding van schipbreukelingen, op den 21sten Mei te Scheveningen, door den Heer *Tresson* van Rotterdam, werd genomen. Deze proeve werd gedaan met uit een' bom-ketel kogels te schieten, waaraan lijnen vast gemaakt waren, met oogmerk om dezelve over een schip, in zee zijnde en in gevaar van te vergaan, te brengen, hetgeen volkomen slaagde. De eerste uitwerping met eene lading van ¼ ℔ buskruid, bragt de lijn 123 roeden of 1476 voeten ver; met de volgende proefnemingen wierp men van de vier uitwerpingen de lijn tweemaal aan boord van een op stroom liggend vaartuig, hetwelk slechts eene lengte had van omtrent 36 voeten, zijnde de lijnen niet eene enkele reize afgebroken. Het

vaartuig lag omtrent 60 voeten van ſtrand terwijl de bom omtrent 120 roeden ver geworpen werd (1).

Zonderlinge ontdekking te Ostende.

Als merkwaardige bijzonderheden hebben wij de volgende voor dit jaar op te teekenen.

Op den 1ſten Februarij ontdekten eenige werklieden te Ostende, bezig met het afbreken der oude vestingwerken dier ſtad, in eene der mijnen een lijk, naar men onderſtelde van eenen mineur, zijnde nog geheel gekleed en in eene overeind ſtaande houding, hetwelk, aan de lucht bloot geſteld, tot ſtof verviel. *Men vond bij hetzelve* vijf gouden munten van de zestiende en het begin der zeventiende eeuw.

Oudheden in Groningen.

In de maand April ontdekte men in het Westerwoldſche, tusſchen Vlagtwedde en Wollinghuizen in de provincie Groningen, een aanzienlijk getal oude urnen, welke van Romeinſchen oorſprong ſchenen. Volgens een berigt, door den Heer *S. Picardt* te Pekel-A, op den 17*den* April medegedeeld, waren dezelve gevonden door den landman *B. G. Koens*, in een ſtukje woesten gronds, hem ter ontginning afgeſtaan. Hetzelve was gelegen aan den oostkant van den heerenweg, welke naar Sellingen en Ter-Apel liep, omtrent een half uur achter Vlagtwedde, in een oord, hetwelk zandig, hoog en oneffen was. De urnen waren ongelijk van grootte, doch hadden alle nagenoeg dezelfde gedaante; wordende in dezelve de asch van verbrande beenderen, met ſtukjes been vermengd, gevonden. *In* de meeste ſtond binnen in, doch altijd aan den rand, een klein kannetje of urn, met eene gelijke ſtof als de groote gevuld. Sommige der urnen hadden de groote en wijdte eener gewone water-emmer, andere waren minder hoog, doch in het midden

(1) De eer dezer uitvinding komt echter toe aan den Engelſchen kapitein *Manby*, welke, ſedert het jaar 1808, door dit middel, aan een groot aantal ſchipbreukelingen, waaronder verſcheidene Nederlanders, het leven heeft gered.

wijder. De plaats waar deze overblijfſelen werden uitgedelfd was eene hoogte of heuvel, van welke men nog niet veel meer had omgegraven, dan een ruimte van vier groote kamers bedroeg. Daar men dezelve het meest in de afhelling van den heuvel vond en deze aan twee zijden nog onaangeroerd was gebleven, zoo dacht men, bij verdere delving, nog een grooter getal te zullen aantreffen. In den omtrek der plaats zag men nog meerdere diergelijke hoogten, welke, uit hoofde van derzelver onregelmatigheid, eerder het werk der natuur dan van menſchen handen ſchenen te zijn (1).

Oude wapenen ontdekt in den omtrek van Gent.

Een landbouwer in de gemeente van Gothem, in de ommeſtreken van Gent, ontdekte, bij het bearbeiden van zijn veld, onder eene hoogte, een' bronzen helm, ſchild en zwaard. Door onkunde werden de helm en het ſchild in den ſmeltkroes geworpen, hetgeen te meer te beklagen was, daar men uit het beeldwerk waarmede dezelve, inzonderheid het ſchild, rijkelijk verſierd waren geweest, naar alle waarſchijnlijkheid, den tijd, waartoe deze overblijfſelen hadden behoord, zoude hebben kunnen bepalen. Alleen het zwaard, ofſchoon merkelijk geſchonden, daar men het van deszelfs ſieraden, denkende dat dezelve uit goud beſtonden, had beroofd, bleef behouden, en men meende in hetzelve de bewijzen voor eenen zeer hoogen ouderdom aan te treffen.

Zonderling verſchijnſel te Namen.

Een vreemd verſchijnſel, hetwelk in de maand Junij bij Namen plaats had, en onder den naam van den wandelenden berg de algemeene aandacht tot zich trok, bragt in genoemde ſtreken eene zeer groote verbazing te weeg. Achter het kasteel van Namen beſtond namelijk een vrij hooge berg, aan welks voet zich eene uitgeſtrekte waterbron be-

(1) Staatscour. No. 96. — Omſtreeks dien zelfden tijd zoude ook in dezelfde provincie, te Termunten of daaromtrent, een Romeinſche grafkelder ontdekt zijn, in welke urnen gevonden werden van eene onbekende aardſoort.

Zonderling verschijnsel te Namen.

vond, welke nimmer opdroogde. Dezelve was, zoo als beweerd werd, sedert men met de nieuwe vesting-werken voor de stad Namen en het citadel een aanvang had gemaakt, door het puin verstopt geraakt en eensklaps verdwenen. Kort hierop bespeurde men eene verandering in den grond op alle gedeelten van den berg, en men zag welhdra met verwondering dat de berg, in massa, eene voortgaande beweging aannam, zonder dat er eenige afzanding of splijting plaats greep. Daar het geheel gedeelte der weg, welke naar Dinant leidde, door eene der punten van den berg bezet werd, moest men hierin voorzien door eenen brug over de Maas naar den oever, welke naar Ivoir loopt, te leggen. De beweging van den berg, welke dagelijks toenam, geschiedde in eene rigting naar de Maas. — Dit verschijnsel echter, wel verre van zoo nieuw te zijn als men gemeenlijk geloofde, was reeds in den jare 1746 door de Franschen, bij het belegeren der stad, opgemerkt, welke aan hetzelve den naam van den bewegenden berg gaven. Deze laatste bijzonderheid werd door eenen bejaarden inwoner dier streken medegedeeld, welke hierbij voegde, zelve deze beweging meermalen opgemerkt te hebben, en den muur, welke den berg ondersteunde, herhaalde reizen omgeworpen en wederom hersteld te hebben gezien. De oorzaak dezer beweging meende hij te vinden in plaatselijke omstandigheden, daar het kasteel dier stad op eene rots gelegen was, waarvan een gedeelte 20 tot 30 voeten breedte hebbende, in eene helling aan den kant van de Maas eindigde, op welke helling de aardklomp, welke den berg vormde, gelegen was. In het midden bevond zich een fontein, welks water, langs den rots stroomende, aan den voet wederom ontsprong (1).

(1) In bergachtige landstreeken, zoo als in Zwitserland, alwaar dit verschijnsel mede niet vreemd is, worden hierdoor dikwijls vreesselijke onheilen te weeg gebragt.

De weersgesteldheid van dit jaar was, over het algemeen, inzonderheid door eene fraaije lente en daarop gevolgde warmen en langdurigen zomer, zeer aangenaam en vruchtbaar (1).

Weersgesteldheid.

De maand Januarij onderscheidde zich, schoon niet geheel vrij van storm en windvlagen, door fraai en zacht weder. Vier dagen slechts stond de Thermometer beneden het vries-punt; in de laatste week derzelve liet zich reeds de lijster hooren, zong het roodborstje en verscheidene andere vogelen, terwijl de sneeuwbloem (*Helleborus niger*) met ongemeene frischheid bloeide. Op den 16den had een zeer hevig onweder plaats, waardoor de bliksem in den toren der groote kerk te Roermonde sloeg. Dezelve slingerde meer dan 300 voeten naar beneden, liep langs eenige vergulde randen van het oxaal en daarbij staande beelden, trof een gedeelte van het orgel, waarin verscheidene looden pijpen smolten, en veroorzaakte in het bovenste gedeelte van den toren, zijnde meer dan 400 voeten hoog, op verscheidene plaatsen brand. Door den moed en spoedig aangebragte hulp der ingezetenen, bijgestaan door het garnizoen, werd de brand zeer spoedig gebluscht. Onder de personen welke het meest tot de blussching toebragten, onderscheidde men inzonderheid zekeren *Jan Baptist van der Goor*, leidekker en soldaat bij het 48ste bataillon der nationale militie, welke, naauwelijks 20 jaren oud zijnde, reeds vroeger aan drie onderscheidene menschen het leven had gered. Ook was het gedrag van een oud leidekker, genaamd *Jan Scheres*, voorbeeldeloos, welke krom en gebrekkig ten gevolge van eenen ouderdom van boven de 70 jaren, met de grootste inspanning en tot verwondering van allen buiten op den toren geklommen zijnde, met de jongsten in het blusschen van den brand wedijverde, hebbende hij dertig jaren geleden den toren van een diergelijk ongeval behoed. — Februarij

(1) Zie Alg. Konst- en Letterbode, 1820. No. 3.

Weers gesteldheid.

kenmerkte zich door ongemeene zachtheid, en verliep bijna zonder dat zich de vorst vertoonde. Even over de helft werden de ooijevaars reeds gezien, begonnen de knoppen der perzikboomen rood te worden, en liepen onderscheidene struik- en heestergewassen uit. — Ook de maand Maart was bijzonder zacht en rijk in fraaije dagen, die slechts zelden door hagel, wind of buijig weder werden afgewisseld. Het water te Groningen door de zuidwestelijke winden sterk naar de Noordzee opgestoven zijnde, volgde hierop, in den nacht van den 16den, stormachtig weder uit het noordwesten, van sneeuw en hagel verzeld, waardoor des anderen daags, een gedeelte der stad onder water werd gezet. In sommige huizen, kelders en pakhuizen, leed men, ten gevolge dezer overstrooming, merkelijke schade aan huisraad, granen en fabrijk-goederen; ook leed de zuidelijke dijk van het reitdiep, digt bij de stad, hierdoor eenigen overlast. Nog voor het einde dezer maand bloeide de perzikenboom en had men reeds grasboter. — De zachte geaardheid des weders bleef in April aanhouden. In de laatste week had men eenigzins schraal weder, en een weinig nachtvorst, welke de groei min of meer verhinderde. Even over de helft der maand prijkte al het opgaande geboomte, ijpen, linden, enz. met jeugdig groen, en nog voor dien tijd werden de kikvorschen gehoord en de zwaluwen gezien. — De maand Mei onderscheidde zich door vele oosten- en noordenwinden en ongemeen weinig regen, waarnaar men, vooral in de eerste dagen, zeer verlangde. Op den 19den ontstond er brand in de hagen, gelegen in den Euk nabij Harderwijk, welke door de groote droogte en sterken wind zoodanig toenam, dat, niettegenstaande alle spoedige aangebragte hulp, een groot gedeelte dezer hagen door het vuur werd verslonden. Gelukkig evenwel werd de brand tegen den avond gestuit, waardoor grootere verwoestingen werden voorgekomen. Op denzelfden dag ontstond mede in het gehucht het Gors, in de provincie Noord-Braband, brand in

een schaarbosch, welke door de droogte op meer dan twintig plaatsen te gelijk uitbrak, doch, door de snelle hulp, dadelijk werd gebluscht. Na de aanhoudende droogte had men in het laatst der maand zware onweersbuijen van regen vergezeld, welke veel toebragt tot verlevendiging van boomen en veldgewas. Het onweder van den 24sten had voor de stad Middelburg rampzalige gevolgen kunnen hebben, daar door deszelfs hevige uitbarsting het bliksemvuur op de Koorkerk in gemelde stad nederviel en brand veroorzaakte, welke echter, inzonderheid door den manmoedigen ijver van een' der brandblusschers, geene verdere gevolgen had (1). — Gedurende de grootste helft van Junij was het weder warm en aangenaam. Later werd het meer winderig en buijig. Op den 29sten had men eene hevige donderbui, van hagel en stortregen vergezeld, welke voornamelijk in de gemeente Ochten, in Gelderland, veel nadeel aan veldgewassen toebragt. Te Campenhout, bij Leuven, werd een molen door het onweder in brand gezet en in de assche gelegd. — Julij leverde vele fraaije dagen op, gedurende welke men eene zeer groote mate van hette ondervond, van hevige onweersbuijen vergezeld. Op den 4den teekende de Thermometer te Utrecht van 86 tot 88 graden. Des namiddags omstreeks zes uren trokken zware wolken boven de stad te zamen, waarop des avonds een hevige donder, door dwarrel-wind voorafgegaan, uitbarstte, waardoor verscheidene zware boomen, zoo binnen als buiten de stad, omver gerukt en van derzelver takken beroofd werden. Ook werd door den hevigen wind de arm en het zwaard van het standbeeld van Keizer *Karel*, hetwelk op de Mariakerk stond, afgeslagen. Na eenige tusschenpoozing nam het onweder, op den 5den, met vernieuwde hevigheid wederom aanvang, hebbende hetzelve, onder anderen, brand veroorzaakt in eenige boerenwoningen nabij den Briel, welke

Weersgesteldheid.

(1) Zie boven bl. 324.

Weers-gesteldheid.

hierdoor, benevens al hetgeen zich in dezelve bevond, afbrandde. In de gemeente van Schoore, in Zeeland, werd de toren door den bliksem getroffen, doch de brand, ofschoon de schade hierdoor veroorzaakt vrij aanmerkelijk was, door den voorbeeldeloozen ijver der ingezetenen spoedig gebluscht. Ook te Groningen woedde dit onweder, van hagel en stortregen verzeld, op eene vreesselijke wijze, en scheen zich over het geheele land te hebben verspreid; nergens echter veroorzaakte hetzelve grootere schade dan op de nabij Dordrecht gelegene Beijerlanden, *alwaar op den avond van den 4den een aantal veldgewassen door de hagel vernield werden*, hebbende de aldaar gevallene hagelsteenen de grootte van een duivenei, en sommige zelfs nog meer. Een kind van 7 jaren, in het gehucht Sclaijn, tusschen de Ardennes en Namen, werd door den bliksem gedood. Niettegenstaande de hevigheid van dit onweder, werd hetzelve echter, zoo in hevigheid als *langdurigheid*, overtroffen door dat hetwelk, *inzonderheid* op den 8sten, alom veel schade en schrik verspreidde. Te Haarlem trof de bliksem een hooipakhuis, doch baande zich, na door den muur te zijn geslagen, wederom een weg naar buiten, zonder brand te veroorzaken. In dezelfde provincie te Wogmeer, onder de gemeente van Obdam, werd hierdoor eene boerenwoning een prooi der vlammen. Ook deed het onweder *zich inzonderheid* te Rijp, mede in Noord-*Holland*, geducht gevoelen, alwaar de *oudste* lieden zich niet herinnerden iets dier*gelijks* bijgewoond te hebben. Behalve eenen *molen*, nagenoeg op dezelfde plaats staande als *die*, waarin een noodlottige brand op den *6den* Januarij 1654, insgelijks ten gevolge van het onweder, ontstond, waardoor het geheele dorp in de assche werd gelegd, werden insgelijks een aantal huizen getroffen. Gelukkiglijk echter werd hierdoor geen brand veroorzaakt, daar de pogingen tot blusschen door de hevigheid van het weder en de verstikkende zwaveldampen, waarmede de lucht opge-

vuld was, allermoeijelijkst werden gemaakt. In Gelderland werd inzonderheid door den hevigen hagel, waarmede het onweder vergezeld ging, ongemeen veel schade aan boom- en veld-gewassen geleden, en de hoop des landmans in sommige streken hierdoor in een oogenblik de bodem ingeslagen. Te Nijmegen werden verscheidene huizen de glazen door de hagelsteenen verbrijzeld, zoo als mede te Arnhem, hebbende sommige derzelve de grootte van een hoender-ei. Bijzonder trof deze verwoesting de gemeente Heumen, alwaar, behalve door den hagel, door den hevigen wind veel schade aangerigt werd, zijnde hierdoor drie schuren en een woonhuis ingestort, en bijna alle de huizen min of meer beschadigd. De dakpannen werden op sommige plaatsen tot op eenen afstand van honderd schreden weggevoerd, en de meeste boomen geschonden en vele zelfs uit den grond gerukt. Hetzelfde had plaats in de ommestreken van Grave, zijnde een aantal huizen en schuren, gelegen onder de gemeenten van Velp, Escharen, Mill, en vooral onder die van Zeelland, in welke alleen tusschen de 2 en 3000 boomen omver gerukt werden, ingestort. Te Kuik werden door de ontzaggelijke hagelsteenen in de meeste huizen de glazen verbrijzeld. Te Beers stortten 10 huizen in, en op Berendonck leed vooral het veld-gewas zeer veel. Allerbetreurenswaardigst zag het insgelijks uit in de Meijerij van 's Hertogenbosch, alwaar aan huis, hof en land deerlijke verwoestingen aangerigt waren. Te Lieshout, onder anderen, waren meer dan drie duizend boomen neergeveld, 10 huizen ingestort en de koren-windmolen van het steenwerk afgerukt en op de aarde verbrijzeld. Onder de boomen, welke uit den grond gerukt waren, zag men sommige van twee voeten over kruis. — Ook in de laatste dagen dezer maand werd door hevige onweersbuijen van zwaren hagel verzeld, hoe weldadig derzelver invloed anders ook in vele opzigten was, op sommige plaatsen der noordelijke gewesten vele schade aangerigt. Allerverme-

Weersgesteldheid.

Weersgesteldheid.

lendst waren de uitwerkselen van den hagelslag voor het stadje Rheenen, zijnde door denzelven, op den 21sten en 26sten, meest alle de tabak-landen in deszelfs omtrek, deels geheel verwoest, deels aanmerkelijk beschadigd, hetgeen des te noodlottiger was, daar de tabak-planten nagenoeg het eenigst middel van bestaan der ingezetenen opleverde. Op laatstgemelden dag woedde het onweder andermaal, met zwaren hagel en stortregen vergezeld, boven 's Hertogenbosch, waardoor de bliksem door eenen schoorsteen in de kaserne St. Jakob viel en eenen soldaat doodde. Bij de opening van het lijk vond men *inwendig geen* teekenen van letsel, waaruit men de oorzaak van zijnen dood zoude hebben kunnen opmaken, wordende dezelve dien ten gevolge aan verstikking toegeschreven. Op den 27sten des morgens brak een allerhevigst onweder los boven Dornburg, op het eiland Walcheren. De bliksem sloeg in de roede van eenen steenen koren-molen, die van den top tot aan den as verbrijzelde, en vervolgens het binnenwerk aanmerkelijk beschadigde, zonder echter brand te veroorzaken. Hoogst opmerkelijk was het, dat een diergelijk ongeval, negen jaren geleden, den ouden molen, welke op dezelfde plaats stond, had getroffen, insgelijks zonder brand te veroorzaken. Ook werd te Loosdorp, op den 31sten, een molen door den bliksem getroffen en grootendeels vernield, welke op denzelfden dag te Wehe, in de nabijheid van Groningen, een paard en koe in het land dood sloeg, en de burgt Verbilderfum, te Leens, op eene zeldzame wijze trof, zonder echter brand of merkelijke schade aan te rigten (1). — Op deze hitte en hevige onweersbuijen vertoonden zich reeds in den aanvang der maand Augustus teekenen van vruchtbaarheid, hoedanig slechts zelden werden waargenomen, wordende toen reeds vruchten rijp bevonden, welke men gewoonlijk eerst in de volgende maand plukte. Hetzelfde vrucht-

(1) Staatscour. No. 185.

vruchtbaar weder hield dermate aan, dat even over de helft de druiven op den kouden grond reeds begonnen te blaauwen, terwijl de wijngaarden ongemeen veel beloofden, en de oogst, algemeen zeer gunstig uitviel (1). Te Zeist op den huize Berkenrode zag men, in het laatst der maand, een witte calviel-appelboom, welke, nadat deszelfs vruchten drie weken geleden afgeplukt waren, weder op nieuw in vollen bloei stond, hebbende zich reeds een gedeelte der bloesems tot vruchten gezet. Dit verschijnsel werd mede op andere plaatsen waargenomen. De in dit jaargetijde ongewone verschijning van eenen wolf, welke te Beek bij Nijmegen, op den 27sten, een kalf op het veld verscheurde, baarde vele ongerustheid bij de bewoners der aan het Kleefsche woud grenzende dorpen, daar in het genoemde woud vele dezer verscheurende dieren gevonden werden, welke hetzelve echter zelden anders, dan in den winter, bij gebrek aan voedsel, verlieten. — Het warme en fraaije zomer-weder bleef gedurende de geheele maand September aanhouden, en bragt een aantal buitengemeene verschijnselen van groeizaamheid te weeg. In het begin der maand zag men in de Bourtange, een appelboom, welke te gelijk beladen was met bijkans rijpe appelen en met jonge in dezen zomer gegroeide loten, aan welken wederom verscheidene bloesems te voorschijn kwamen. Te Utrecht droeg een roode catalonie-pruimenboom voor de tweedemaal rijpe vruchten; ook zag men te Zwol pruimen van twee bijzondere boomen, beide voor de tweedemaal gegroeid en in rijpheid en smaak geheel overeenkomstig met de eerste. Onder de zeldzame uitwerkselen van dezen buitengewonen zomer behoorde ook een kastanjeboom te Amsterdam, staande op het Spui over de Luthersche Kerk, welke, op het einde der maand, met nieuwe bladen en bloesems prijkte. De overvloed van peeren en appelen was ver-

Weers gesteldheid.

(1) Zie boven bl. 127.

Weers-gesteldheid. bazend. — October, offschoon meer buijig en stormachtig, leverde een aantal zomersche dagen en avondstonden op. Op het einde der maand stond het geboomte, hetwelk vroeger dan gewoonlijk groen was geworden, nog in vollen blad. Een appelboom op het eiland Schouwen droeg, in het begin der maand, bijna rijpe vruchten, en op den huize Vechterweerd onder Dalfsen, oogstte men voor de tweedemaal druiven, welke in smaak van het eerste gewas niet verschilden. Te Zijldijk, in de provincie Groningen, zag men op kleigrond een akker vlas uit het zaad opgekomen, hetwelk het reeds geplukte vlas had laten vallen, zijnde hetzelve opgeschoten tot eene lengte van 37 duimen en volkomen uitgebloeid. Te Amersfoort vertoonde een rood klaveinboompje, staande in den tuin van den poortier der Koppel-poort, niet alleen de tweede maar zelfs de derde vrucht, zijnde de tweede bijna geheel tot rijpheid gekomen. Eindelijk zag men ook te Franeker en te Leeuwarden, op het einde der maand, kastanjeboomen, welke, even als in het voorjaar, in vollen bloei stonden. Een vurig luchtverschijnsel, te Antwerpen waargenomen, vertoonde zich in de gedaante van een' vurigen wolk, welke in de rigting van het zuiden naar het noorden den horizon in den vorm eens halven cirkels doorsneed, aanhoudend vlammen uitwerpende. Hetzelve verdween plotseling, waarna de hemel deszelfs helderheid hernam. — De gunstige gesteldheid des weders duurde voort tot de helft der volgende maand November, zijnde het begin derzelve zelfs warmer dan het einde van October. Na de helft werd het geboomte bladerloos, en zware regens, hagel- en zelfs sneeuwbuijen, schoon tusschen beide met helder weder afgewisseld, herinnerden dat de herfst ten einde snelde aan die genen, welke nog kort geleden waanden in den zomer te zijn. Op den 2den viel op sommige plaatsen, waaronder men met name gewag vindt gemaakt van Blankenburg en Dixmuiden, in West-Vlaanderen, en Schevenin-

gen, in Zuid-Holland, een roodachtige regen, hetwelk, blijkens deswege bewerkstelligde scheikundige proeven, aan eene in het water opgeloste geringe hoeveelheid zeezoutzuur-metaal was toeteschrijven bij gevolg tot die oplossingen, welke men sympathetische inkten noemt, behoorende (1). — December stelde zich fraai in, het roodborstje en het winterkoningje zongen; afrikanen, chrysanten en viooltjes bloeiden nog. Na de eerste week echter viel eene plotselinge felle koude van 14° Fahrenheit in, welke in twee dagen, in weerwil van harden wind, de wateren deed stollen en de gemeenschap door schuiten en schepen eensklaps stremmen. Tusschen den 8sten en 9den vertoonde zich het eerste drijf-ijs op de boven-rivieren, zoodat op den 9den dezelve daarmede voor een vierde gedeelte overdekt waren. De IJssel voor Zutphen was den 8sten voor een derde met ijs bedekt, hetwelk zich den volgenden dag aldaar geheel vast zettede. Op denzelfden dag zettede het ijs zich voor Dordrecht en Rotterdam vast, en begon men de rivier met de schiet-schouw te passeren. Op eenige weinige plaatsen waagde men het eene soort van voetpad aan te leggen, langs welke menschen over de rivier trokken; ook vertoonden zich op den 12den eenige schaatsenrijders op de rivier. Het een en ander bleef echter tot den 13den uiterst gevaarlijk, daar het ijs zoo weinig dikte had, dat hetzelve zigtbaar doorboog. Even snel en sterk als de vorst was de spoedig daarop gevolgde dooi, zoodat het ijs voor Dordrecht, uit hoofde van het daarbij komende stormachtige weder, op den 15den, even beneden de stad, reeds geheel opgebroken en het water weder open was, hetgeen mede weldra alom plaats had. Dit, benevens het spoedig smelten van de sneeuw en de aanhoudende regen, veroorzaakte eenen aanmerkelijken was in de rivieren. Bovenal klommen de wateren van de Maas, Ourte en Vesdre tot

Weers-gesteldheid.

(1) Zie Alg. Konst- en Letterbode, 1820. No. 17.

Weers-gesteldheid.

eene hoogte, op welke men dezelve in vele jaren niet had gezien. Een groot gedeelte der omstreken van Luik en zelfs onderscheidene straten dier stad stonden onder water, zoodat de gemeenschap op verscheidene plaatsen was afgebroken. Op den 23sten viel het water aanmerkelijk, doch door de stroomen regen, welke onophoudelijk nedervielen, werd het water op nieuw opgezet, zoodat zij op den 24sten even als te voren stonden. Door het sterk afkomend water van Luik en andere plaatsen klom de Maas voor Maastricht tot eene buitengewone hoogte, waardoor het laag gedeelte om en in de stad en eenige straten onder water geraakten, en de gemeenschap met de bijliggende dorpen zeer moeijelijk werd. In sommige dier dorpen, langs de Maas gelegen, rigtte het water merkelijke verwoestingen aan, en kostte aldaar aan eenige menschen het leven. Te Charleroy werd de benedenstad tot vijf voeten hoog onder water gezet. Het water stroomde door de vensters in de woningen, en verscheidene huisgezinnen waren verpligt om, zonder levensvoorraad, naar de bovenste verdiepingen hunner huizen te vlugten. Door de kracht, waarmede het water stroomde, werden onderscheidene stukken gronds medegesleept, en vele huizen merkelijk beschadigd. De schade hierdoor veroorzaakt strekte zich uit tot 300 schreden van de stad ten zuiden, zijnde de straatweg naar dien kant met 25 voeten water bedekt. Op den 25sten was het hoog gevaarlijk de stad te naderen en de paarden konden dezelve niet dan zwemmende bereiken. Men schreef dit onheil voor een gedeelte toe aan het afbreken eens gemaakten duikers door eene hoogte, langs welke het water afliep, wanneer zulks niet op de gewone wijze door het bed der rivier konde geschieden (1). Na den 24sten geraakten de wateren van de Ourte en van de Vesdre merkelijk aan het vallen, waardoor eenige dorpen geheel van water bevrijd raakten. De Maas bleef ech-

(1) Staatscour. 1820. No. 3.

ter aanhoudend hooger, waardoor het afloopen der wateren zeer vertraagd werd en de gemeenschap belemmerd bleef. Ook stonden in het laatst der maand de Rijn en de Waal op eene merkelijke hoogte, waarin men eerst op den 29sten eene vermindering bespeurde. Op den 27sten des morgens brak de leidijk door, tusschen Calcar en Grieth, op den linker oever van den Rijn, waardoor eenige dorpen onder water gezet werden. Bovendien was de gewone gemeenschap op vele plaatsen gestremd. — Voor het einde van het jaar kwam de neiging tot vorst weder, en deed de winter-koude zich vrij sterk gevoelen.

Weers gesteldheid.

De stand der rivieren, gedurende dit jaar, was als volgt:

	Maas.				Rijn.				Waal.			
	Laagste.		Hoogste.		Laagste.		Hoogste.		Laagste.		Hoogste.	
Januarij.	2 v.		6 v.	5 d.	0 v.	0 d.	6 v.	1 d.	3 v.	9 d.	9 v.	0 d.
Febr.	4 „	1 d.	10 „	4 „	2 „	9 „	10 „	9 „	5 „	11 „	13 „	1 „
Maart.	3 „	8 „	9 „	6 „	3 „		10 „		6 „	4 „	12 „	3 „
April.	3 „	2 „	7 „	9 „	3 „	8 „	9 „	9 „	6 „	8 „	12 „	9 „
Mei.	1 „	2 „	3 „	4 „	1 „	6 „	4 „	7 „	4 „	8 „	7 „	6 „
Junij.	1 „	½ „	1 „	5 „	1 „	7 „	8 „	6 „	4 „	10 „	10 „	9½ „
Julij.		6½ „	1 „	4 „	4 „	9 „	8 „		7 „	6 „	10 „	4½ „
Aug.		5 „	4 „	7 „	3 „	8 „	6 „	9 „	6 „	2½ „	9 „	1 „
Sept.		4½ „		9 „	1 „	8 „	4 „	8 „	5 „		7 „	1½ „
Oct.		3½ „	2 „	7 „	1 „	1 „	4 „	7 „	4 „	6 „	7 „	3 „
Nov.	2 „	5 „	7 „	2 „	3 „	3 „	11 „	9 „	6 „	4 „	13 „	
Dec.	0 „	0 „	19 „	1 „	4 „	2 „	19 „	4 „	6 „	5 „	22 „	1 „

De gemiddelde hoogte des thermometers was, in dit jaar, volgens de waarnemingen buiten Haarlem gedaan, 51°,35 en bij gevolg wederom hooger dan in 1818 (1).

Op den 3den Julij nam men op onderscheidene plaatsen des Rijks, kort na het ondergaan der zon, in het noordelijk gedeelte des hemels en laag boven den horizon, eene komeet waar. Dezelve werd, op het observatorium te Utrecht, omtrent middernacht, door het ongewapend oog duidelijk gezien. Zij stond, volgens gissing, in

Komeet in de maand Julij.

(1) Zie voorts Alg. Konst- en Letterbode, 1820, No. 7.

Komeet in de maand Julij.

den vertikaal, welke door de poolster gaat, en in de verlengde lijn welke van *Capella* door β van den voerman wordt getrokken. Men zag dezelve toen in het sterrenbeeld, aan hetwelk *Boden* den naam van het Teleskoop van Herschel heeft gegeven. Oogenschijnlijk was zij grooter dan Capella en Arcturus, beide sterren van de eerste grootte. De kern was meer helder en sterker van licht dan die, welke de kometen van 1807 en 1811 vertoonden, echter minder van glans, doffer en matter dan Jupiter. Dezelve was rondom omgeven met een nevelachtig licht, hetwelk zich aan de eene zijde in een' breeden staart uitbreidde, welke, ondanks het schemerlicht, schijnbaar eene uitgestrektheid van omtrent twee graden (dat is, op haren afstand, eene lengte van ten minste 800,000 uren gaans) besloeg. Door sommigen werd de lengte van dezen staart op 7° tot 8°, door anderen zelfs op 10° tot 12°, begroot. Men rekende dat deze staart, indien het donkerder ware geweest, zich tweemaal langer dan die van 1811 zoude vertoond hebben. Voor middernacht gezien, was de staart eenigzins naar het oosten, na middernacht naar het westen gekeerd; te middernacht stond dezelve genoegzaam regt opwaarts. Eene vroegere gedane waarneming dat de kometen hunne staarten steeds van de zon afgekeerd hebben, vond men ook hier bevestigd. Het licht nam van het midden der kern naar het omhulsel en den staart gelijkmatig af. Overigens scheen, in deze uiterlijke gedaante in de eerste week der verschijning, geene merkbare verandering plaats te hebben. — De komeet had elken dag ten naasten bij eene gelijke beweging of regte opklimming als de zon, bewoog zich echter met eene meerdere snelheid voorwaarts, volgens de orde der hemelteekenen. Dagelijks nam de declinatie derzelve toe, die van de zon af, waardoor zij zich van elkander verwijderden, en wel in eene schuinsche rigting, daar de komeet de poolster en tevens den grooten wagen naderde. Dit toenemen in hooger declinatie bragt te weeg dat dit luister-

Komeet in de maand Julij.

rijk hemellicht, elken avond, hooger boven den horizon verscheen en eenigen tijd lang de aandachtige beschouwing met verrukking bezig hield. Inzonderheid leverde het een ongemeen fraai schouwspel op, waar de komeet, op den 5den, te gelijker tijd met de van onweder zwangere wolken, welke onophoudelijk bliksemstralen uitschoten, en met de heldere maan in het dun bewolkte zuidelijk gedeelte des hemels, zich vertoonde. Allengs meer en meer in helderheid afnemende, vertoonde de staart zich, in het begin van Augustus, als een klein en naauwlijks zigtbaar streepje voor het bloote oog, doch werd door middelmatige kijkers nog vrij duidelijk gezien. — Volgens de berigten der nieuwspapieren was de komeet het eerst op den 1sten Julij, te Edinburgh en in eenige plaatsen van het noordelijk gedeelte van Groot-Brittannië, gezien. De Hoogleeraar *Moll* deelde, benevens eenige andere opmerkingen, waaruit wij sommige der boven door ons medegedeelde bijzonderheden ontleend hebben, de volgende door hem gedane waarnemingen, op het Observatorium te Utrecht, mede (1):

Julij.	Ware hoogte.	Regte klimming in hoog.	Declinatie noord.	Azimuth.	Middelbare tijd Utrecht.
3	7°10′ 7″	100°10′ 2″	43° 9′43″	16°10′23″	1h 24′ 44″,3 A. M.
5	9°31′38″	104°44′34″	47°56′ 24″	in den Meridiaan.	12h 0′50″
9	13°10′33″	106°36′52″	50°42′ 31″	6°20′	12h 4′6″,567
12	13° 5′16″	109°44′38″,3	51°0′1″,1	in den Meridiaan.	11h 51′27″
13	13°24′31″	111°23′20″,6	51°19′ 17″	—	11h 56′35″
17	13° 55′18″	114°15′14″	51°50′ 4″	—	11h 52′16″

Bevolking.

Wegens den staat der geborenen, gestorvenen, alsmede der huwelijken, echtscheidingen en der bevolking, zijn wij wederom in de gunstige gelegenheid gesteld de volgende opgave mede te deelen:

(1) Alg. Konst- en Letterbode, No. 33.

PROVINCIEN.	Geboorte.			Huwelijken.	Echtscheidingen.	Sterfte.			Bevolking.
	M.	V.	Totaal.			M.	V	Totaal.	
Noord-Braband.	5451	5010	10461	1985	geene	3935	3489	7424	305,416
Zuid-Braband . .	8892	8470	17362	3515	2	5925	5766	11691	455,743
Limburg	5437	5312	10749	2152	1	3743	3680	7423	298,345
Gelderland . . .	4703	4496	9199	1892	2	3374	3089	6463	274,486
Luik	6105	3525	11630	2513	5	4477	4305	8782	367,240
Oost-Vlaanderen	11538	10791	22329	4151	geene	8603	8442	17045	631,985
West-Vlaanderen	9927	9384	19311	3760	1	6874	6691	13565	532,291
Henegouwen . .	9698	9299	18997	4183	geene	6291	6007	12298	502,372
Noord-Holland .	7477	6947	14424	1981	15	6000	6008	12008	382,437
Zuid-Holland . .	8590	7987	16577	3348	7	6490	6332	12822	401,203
Zeeland	2822	2596	5418	974	3	2808	2632	5440	117,378
Namen	3236	3103	6339	1401	geene	2002	1773	3775	171,882
Antwerpen . . .	5310	5082	10392	1988	geene	3592	3340	6932	303,160
Utrecht	2037	1917	3954	868	4	1434	1444	2878	110,594
Vriesland	3337	3010	6347	1519	7	1791	1707	3498	185,661
Overijssel . . .	2610	2396	5006	1063	geene	2133	1967	4100	151,050
Groningen . . .	2561	2511	5072	1146	3	1500	1425	2925	143,145
Drenthe	843	772	1615	406	geene	556	389	945	48,589
Luxemburg . . .	5276	4834	10110	2009	geene	4320	4063	8383	223,003
									5,605,980

Merkwaardige geboorten.

Onder de geboorten zijn ons de volgende als het meest merkwaardig voorgekomen.

Op den 22sten Februarij verloste *Siatske Jurjens Nauta*, huisvrouw van *B. H. Symons*, te Boorndergum in Vriesland van het negentiende harer kinderen, in twee huwelijken ter wereld gebragt, hebbende zij, in het eerste huwelijk alleen, veertien kinderen, waaronder viermaal tweelingen, gebaard, en thans eenen ouderdom van 44 jaren bereikt.

Op den 1sten Maart beviel de vrouw eens landmans te Reeken, in West-Vlaanderen, van drie welgeschapene en gezonde kinderen. — *Adriana van Susante*, huisvrouw van *H. Verheuden*, te Esch bij 's Hertogenbosch, beviel insgelijks van drie welvarende kinderen, op den 9den April, zijnde twee zoons en eene dochter. — Een vrouw te IJperen bragt in eenen ouderdom van 46 jaren drie kinderen, van een volmaakt gezond ligchaamsgestel ter wereld, het eerste op den 29sten Mei des 's morgens ten 7 ure en het derde des anderen daags in den achtermiddag; terwijl te Vlaardingen op den 29sten October, de vrouw van eenen zeeman, *J. Brobbel* genaamd, binnen een half uur tijds van drie zoons verloste, welke alle in het leven bleven. — Op den 30sten daaraanvolgende, bragt eene vrouw, even buiten de stad Gorinchem, insgelijks drie kinderen ter wereld.

Als een voorbeeld van ongemeene vruchtbaarheid vinden wij ook gewag gemaakt, van *Margje Jans*, huisvrouw van *J. Rex*, te IJsselmuiden, welke aldaar op den 29den Maart overleed, nalatende 9 kinderen en 34 klein-kinderen.

Voorts leverde dit jaar wederom een aantal voorbeelden op van lieden, over het geheele Rijk, welke eenen ongemeen hoogen ouderdom bereikten, en zulks dikwerf met volkomen genot hunner geestelijke en ligchamelijke vermogens.

Te Winxel in het arrondissement van Leuven, overleed op den 2den Januarij een landbouwer,

Voorbeelden van hoogbejaardheid.

welke door een matig en werkzaam leven zijne gezondheid ongekrenkt had bewaard, in den hoogen ouderdom van 106 jaren, 4 maanden en eenige dagen. — *Maria Buschke*, weduwe van *R. Kleijpool*, geboren in het Munsterſche, overleed te Schiedam op den 30ſten Januarij in eenen ouderdom van 107 jaren, 11 maanden en 19 dagen. Zij was gehuwd op den 30ſten Junij van het jaar 1743 en had 10 kinderen ter wereld gebragt, van welke bij haar overlijden nog 5 in leven waren. Voorts liet zij na *16 klein-kinderen*, 44 *achter-klein-kinderen en een bet-achter-klein-kind*, benevens 12 aangetrouwde kinderen en klein-kinderen. Zij genoot tot haar einde, hetwelk zacht doch plotſelings plaats had, eene goede gezondheid, hebbende zich in den bekrompen ſtand, in welken zij zich geplaatst vond, ſteeds door braafheid en godsvrucht onderſcheiden. Haar lijk werd op den 4den Februarij, met veel plegtigheid en vergezeld van een aantal perſonen van onderſcheiden ſtand, in de St. Jans Kerk ter aarde beſteld. — Opmerkelijk was insgelijks het voorbeeld van zekere *Eliſabeth van Gansbeke*, te Kruyshouten vier uren van Gent, op den 26ſten April overleden, in eenen ouderdom van 104 jaren, welke binnen eenen tijd van 32 jaren drie aanvallen van beroerte had gehad, tegen welke zij echter telkens met goed gevolg de genever als geneesmiddel had aangewend. Zij was moeder van 9 kinderen, wier afſtammelingen zij tot den vierden *graad* beleefde. — *Mijntje Abrahams*, weduwe van *M. van Gelderen*, overleed te Maasland, in het volmaakt genot harer gezondheid en verſtandelijke vermogens eenen ouderdom van 102 jaren bereikt hebbende. Zij liet een aantal kinderen, klein-kinderen en achter-klein-kinderen na, en had, in het jaar voor haren dood, nog eene reis naar Maaslandſluis ondernomen, ten einde de bruiloft van een harer klein-kinderen bij te wonen. — Een landbouwer te Luik, genaamd *Jean Mathieu Mo-*

vrouw, bereikte den hoogst zeldzamen ouderdom van 108 jaren. — *Anna Dorothea Willems*, te Veendam, geboren den 2den Mei 1719 overleden in de maand November, behield tot haar laatst oogenblik het vol genot harer ligchamelijke krachten en verstandelijke vermogens, de gebreken des ouderdoms slechts in eene zeer geringe mate ondervindende. — Ook leefde nog in de maand Augustus te 's Gravenhage eene hoog bejaarde vrouw, genaamd *Françoise Tierny*, hebbende toen eenen ouderdom van 105 jaren bereikt, wier levensomstandigheden de volgende merkwaardige bijzonderheden opleverde. Zij werd te Bern den 15den Augustus 1715 gegeboren en huwde met zekeren *André Caviette*, serjant bij het regement Zwitsers van den Generaal *Maij*, hetwelk in het jaar 1766 in de Nederlanden kwam. In het jaar 1793 woonde zij den slag bij Werwick bij, in welke Prins *Frederik van Oranje* gewond werd, en ontving in 1814 van Z. M. toen Souvereine Vorst eene jaarwedde van *f* 200. Twee harer kinderen, benevens zeven klein-kinderen, waren nog in het leven; zijnde overigens hare ligchaams-sterkte, bij eene matige levenswijze, zoodanig bewaard gebleven, dat zij den weg naar Delft nog te voet aflegde. Haar gelaat, volgens hetwelk men haar niet onder dan 80 jaren zoude gerekend hebben, droeg alle teekenen van vergenoegdheid; haar geheugen, geest-vermogens en zintuigen waren haar volkomen bijgebleven; den tijd verdeelde zij tusschen de kerk en het vervaardigen van brei-werk enz., hetwelk zij bij hare begunstigers afhaalde, zijnde arbeidzaamheid haar tot gewoonte en het ledig zitten schier ondragelijk geworden.

Voorbeelden van hoogbejaardheid.

Onder de opmerkelijke gebeurtenissen van dit jaar behoort dat, hetwelk den 23sten April te Millingen in Gelderland plaats had, alwaar het huisgezin van zekeren *Hendrik Arntz*, na het eten van eene plant, welke men verkeerdelijk voor mol-salade hield, doch welke naderhand

Zeldzame vergiftiging.

bleek te zijn *hyosciamus* of bilsen-kruid, zwaar ongesteld raakte, met dat gevolg dat vier derzelve tot eenen staat van krankzinnigheid vervielen. Het gelukte den Heer *Arntz*, geneesheer te Kleef, dezelve door het toedienen van eenige geneesmiddelen, na eenige weinige dagen, hiervan te herstellen.

Treurig voorval te Beuningen.

Meermalen had men de noodlottige gevolgen van onvoorzigtigheid met schietgeweer te betreuren, waardoor, onder anderen, het huisgezin van eenen daglooner te Woerick, onder de gemeente van Wijchem in *Gelderland*, op den 14den Maart, in diepen rouw werd gedompeld. Het volgende voorval van denzelfden aard meenen wij, uit hoofde der omstandigheden, van welke het vergezeld ging, niet met stilzwijgen te mogen voorbijgaan. Een jongen 20 jaren oud, en gewoon rond te zwerven, naar men zeide, van deszelfs verstandelijke vermogens *beroofd*, komt op den 17den Maart in de woning van *Dirk Bloem*, eenen welgestelden landbouwer te Beuningen in gemelde Provincie. Aldaar min of meer bekend, wordt hij als een medelijdenswaardig voorwerp menschlievend behandeld, en hem, op zijn te kennen gegeven verlangen, nachtverblijf toegestaan. Des anderen daags doet de huisvrouw van *Dirk Bloem*, nadat haar man ter verrigting zijner zaken vroegtijdig het huis had verlaten, aan den jongen het ontbijt geven, zullende hij dien dag nog het middagmaal nemen en alsdan vertrekken. Heen en weder in huis gaande, komt hij in eene soort van achterkeuken, alwaar de vrouw, benevens hare dienstmaagd, met huisselijk werk bezig waren, en gaat nevens den schoorsteen zitten. Hier valt hem eene sabel in het oog, hij neemt die van den wand, ontbloot dezelve, en opstaande, stoot hij met de punt in de zolderring, zeggende dat men met zulk een werktuig een' goeden slag zoude kunnen toebrengen. Zonder dat men echter bijzonder acht op hem geeft, hangt hij de sabel weder op, doch

grijpt nu een schietgeweer, hetwelk op dezelfde plaats hing. Hiermede legt hij op de drie kinderen, daaromtrent spelende, aan, welke verschrikt naar hunne moeder, zich toen in een ander vertrek bevindende, liepen, zeggende dat de krankzinnige op hen wilde schieten. Men waarschuwt hem dat het geweer geladen is, evenwel legt hij op de dienstmeid aan; doch de vrouw op hetzelfde oogenblik binnenkomende en hem ernstig vermanende het geweer weg te leggen, keert hij den tromp lijnregt op laatstgenoemde toe, drukt los, en door een doodelijk schot getroffen, valt deze vrouw, moeder van vijf nog jonge kinderen, als een slagtoffer harer menschlievendheid, neder, en geeft dadelijk hierop den geest. De rampzalige bewerker van dit betreurenswaardig voorval, staarde het lijk der ongelukkige eenige oogenblikken, zonder een woord te spreken, aan, en liep vervolgens haastig het huis uit.

Zonderlinge redding uit lijfsgevaar.

Een opmerkelijk bewijs van bijzondere redding uit lijfsgevaar levert het volgende voorval op, hetwelk te Arnhem, op den 15den Januarij, zijnde marktdag, plaats greep. De zoon van zekeren *Dirk Sanders*, in den Nijenoort, *Jan Sanders* genaamd, oud 24 jaren, was omtrent den middag binnen genoemde stad, in de Kortestraat bezig met op een zolder, boven eene smids woning, eenig graan door een windas op te trekken, terwijl de kar en het paard beneden stonden nevens den hoefstal van den smid. Met de eene hand tegen het openstaande venster leunende, om het touw van het windas naar beneden te trekken, en met de andere het touw willende vatten, grijpt hij mis, raakt het evenwigt kwijt en valt van eene hoogte van 44 voeten naar beneden, tusschen de kar en den hoefstal, in eene slechts zeer kleine ruimte. Niet anders verwachtende dan hem dood of zwaar gekwetst te vinden, schoot men dadelijk tot hulp toe, doch bespeurde tot groote verwondering geen het minste letsel aan hem, daar hij opstond, zonder over pijn te kla-

gen, en zich naar eene naburige woning begaf, alwaar men hem alleen eenig inwendig geneesmiddel toediende. Sedert klaagde hij flechts over eene kleine ftremming in de lenden, welke hem echter, in het verrigten zijner gewone bezigheden, geen het minfte hinder toebragt. Men fchreef den gelukkigen uitflag van dit voorval daaraan toe dat hij, met het hoofd naar beneden vallende, met eenen zijner voeten in een glasraam was blijven haken, waarop hij in den val gedraaid zijnde, op zijn rug ter genoemde plaatfe nedergekomen was. Men herinnerde zich, bij deze gelegenheid, een voorval van gelijken aard in het begin der 17de eeuw te Deutichem gebeurd, alwaar een leidekker aan den top des torens met werken bezig zijnde, van boven neder viel, doch met de zool van eenen zijner fchoenen, in een' ijzeren haak, te midden van den toren blijvende hangen, insgelijks zonder eenig letfel bekomen te hebben, gelukkig werd gered; van welk voorval de fchoen en de haak, benevens een daartoe betrekkelijk gefchrift, op het ftadhuis te Deutichem bewaard wordende, nog heden getuigen.

REGISTER

OP HET

JAARBOEK

VAN 1819.

A.

E.

F.

K.

M.

N.

O.

P.

R.

S.

T.

U.

V.

W.

Weers-

Z.